בִּכּוּרֵי הָעִתִּים

הם פרי תבואה לשנת

תקפ"א

תכוללים כמה דברים נחמדים, ועניני מרע וחועלת, נועדים לברכת הוים, להוביל שי לבניהם השוטעים לקדלם, למען ישמע חכם ויוסיף לקח.

איין

ניטצליכעס אונד לעהרריייכעס

געשעפטס-

אונד

אונטערהאלטונגסבוך

אויף ראז יאהר תקפ"א

צום

נייאיאהרס-געשענק

פיר געבילדעטע הויזפעטער אונד הויזמיטטער

אלס

פרעמיענבוך

פיר דיא פליייסיגע יוגענד.

(Bikure haitim) (erſte Früchte der Zeiten.)

ווין,

געדרוקט בייא אנטאן שמיד, ק. ק. פריפילעגירטער בוכדרוקערי

WIEN, bey ANTON SCHMID, k. k. Buchdrucker. 1820.

I.

בעלעהרונגען

אונד

אונטערהאלטונגען.

על מחברת בכורי העתים

עִתִּים לְכָל חֵפֶץ תַּחַת הָרָקִיעַ
עֵת יַעֲלֶה שִׁיאוֹ עַד לָעָב יַגִּיעַ
וְעֵת עֶשֶׂר מַעֲלוֹת אַחֲרַנִּית נָסֹגוּ
עֵת יְצִיץ צִיץ, יַפְרַח יִגְמֹל הַפֶּרַח
וְעֵת לִרְקָבוֹן יוּבָל, יְכַסֵּהוּ קֶרַח
עֵת מְנוּחָה וַדוּרִים, וְעֵת נָעוּ יָחֹגּוּ •

גַּן עִבְרִים! נִטְעֵי שַׁעֲשׁוּעִים בְּךָ זָרְעוּ,
עֵת לָקַח בַּמָּטָר עָרְפוּ שָׁמֶיךָ ;
חָלְפָה עֵת, עִקְּבוֹתֶיךָ לֹא נוֹדָעוּ,
נָטַשְׁתָּ, חָרוּלִים כִּסּוּ פָּנֶיךָ ;
תָּשׁוּב תִּתְחַדֵּשׁ, עוֹד זָרְעֶיךָ נִטָּעוּ,
עַתָּה יְבַשְּׂלוּ כָּל בִּכּוּרֵי עִתֶּךָ •

שלום הכהן

(א)

שקיטצען

אויס דער

געשיכטע דער איוראעליטען.

1.

פּעסטער אונד וירדעפּאללער קאראקטער דעס האהענפריעסטערס (כהן הגדול) יהוֹיָדָע.

עס ווער נענען דאז ענדע דעס ערשטען יאהרהונדערטס נאך דער באבילאָנישען געפּאנגנשאפּט, אלס דער וועלטבעריהמטע אונד וועלטערשיטטערנדע מאצעדאָנישע העלד, אלעקסאנדער, דאז נאנצע מאָרגענלאנד מיט קריג איבערצאָג. דאריוס, קעניג פּאן פּערזיען, וועלכער ביזהער דער מעכטיגסטע אונד געפּירכטעטסטע פּירשט דעם אָריענטס ווער, וואורדע פּאן אלעקסאנדערן אין מעהרערן שלאכטען איבערוואונדען, אונד גריהט אם ענדע, נעכסט זיינער מוטטער, זיינען וויבערן אונד דער גאנצען קעניגליכען פּאמיליע אין דיא גפּאנגנשאפּט דעם אונאיבערווינדליכען העלדען, דער זיך נון אין רען בעזיטצן אללער זיינער לענדער זעטצטע. ווערנר דיזער קריגע ווער עס, דאם אלעקסאנדערס העער דיא בעריהמטעטע האנדעלסשיפּדט דעם אלטערטהומס, טירוס, בעלאגערטע, וועלכע דען פערזערן געהערטע. אלס דיא בעלאגערער מאנגעל אן לעבענסמיטטעלן ליטטען, שיקטע אלעקסאנדער נאך דעם נעכסט בעלעגענען פּרוכטבארען יידישען לאנדע, וועלבעם דא-

מאהלס

על מחברת בכורי העתים

עִתִּים לְכָל חֵפֶץ תַּחַת הָרָקִיעַ
עֵת יֶעֱלֶה שִׂיאוֹ עַד לָעָב יַגִּיעַ
וְעֵת עֶשֶׂר מַעֲלוֹת אַחֲרַנִּית נָסֹגוּ
עֵת יְצִיץ צִיץ, יִפְרַח יִגְמֹל הַפֶּרַח
וְעֵת לְרָקָבוֹן יוֹבָל, יְכַסֵּהוּ קֶרַח
עֵת מְנוּחָה וַדוֹרִים, וְעֵת נָעוּ יָחֹגּוּ׃

גַּן עִבְרִים! נִטְעֵי שַׁעֲשׁוּעִים בָּךְ זָרָעוּ,
עֵת לָקַח בַּמָּטָר עָרְפוּ שָׁמֶיךָ;
חָלְפָה עֵת, עִקְּבוֹתֶיךָ לֹא נוֹדָעוּ,
נִטַּשְׁתָּ, חָרוּלִים כִּסּוּ פָנֶיךָ;
תָּשׁוּב תִּתְחַדֵּשׁ, עוֹד זַרְעֵיךָ נִטָּעוּ,
עַתָּה יֵבַשְׁלוּ כָּל בִּכּוּרֵי עִתֶּךָ׃

שלום הכהן

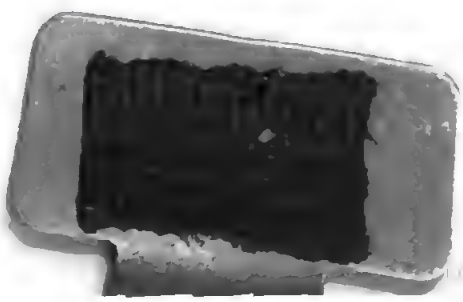

(א)

שקיטצען

אוים דער

נעשיכטע דער איזראעליטען.

1.

פֿעסטער אונד וירדעפֿאללער קאראקטער דעס האהענפּריסטערס (כהן הגדול) יַהוֹעָ.

עס וואר נעגען דאז ענדע דעס ערשטען יאהרהונדערטס נאך דער באבילאָנישען נעפֿאנגענשאפֿט, אלס דער וועלטבעריהמטע אונד וועלטערשיטטערנדע מאצעדאָנישע העלד, אלעקסאנדער, דאז גאנצע מאָרגענלאנד מיט קריג איבערצאָג. דאריוס, קעניג פֿאן פערסיען, וועלכער ביזהער דער מעכטיגסטע אונד גפֿירכטעטסטע פֿירשט דעס אָריענטס וואר, וואורדע פֿאן אלעקסאנדערן אין מעהרערן שלאכטען איבערוואונדען, אונד גריהט אם ענדע, נעכסט זיינער מוטטער, זיינען וויבערן אונד דער גאנצען קעניגליכען פֿאמיליע אין דיא גפֿאנגענשאפֿט דעס אונאיבערווינדליכען העלדען, דער זיך נון אין דען בעזיטץ אללער זיינער לענדער זעטצטע. וועהרענד דיזער קריגע וואר עס, דאס אלעקסאנדרעס העער דיא בעהרמטעטע האנדעלסשיפֿארט דעס אלטערטהומס, טירוס, בעלאנגרטע, וועלכע דען פערזערן גהערטע. אלס דיא בעלאגערער מאנגעל אן לעבענסמיטטעלן ליטטען, שיקטע אלעקסאנדער נאך דעם נעכסט בעלעגענען פֿרוכטבארען יידישען לאנדע, וועלכעם דא-

מאהלם

מאדלם אונטער דער פעדזישען אָבערהעדרשאַפט שטאַנד, אונד לים דען האָהענפריסטעד יַהוּדָה, אלם דאז אָבערהויפט דיזעם לאנד־ דעם, ערזוכטן, זיינע פַּאָד טידוכ ליגענדע ארמעע מיט נעטהיגעם פראָפַּיאנט צו פַּערזעהען. יעדער אנדערע ווירדע דעם אנזוכטן דעם זיגרייכען העלדען, פַּאָד דעם דיא גאנצע וועלט ציטטערטע, ניכט האבען ווידערשטעהען קענגען. אבער דער גראָסע אונד נאָטטעם־ פַּירכטינע קאראקטער דעם האָהענפריסטערם וואָללטע עם איהם ניכט נעשטאטטען, בונדבריכיג צו ווערדען. ,ווייר האבען דעם דאר־ יום איינען אייד דער טרייַע געשוואָהרען, אונד קענגען אלזאָ, אָהנע מיינאיריג צו זיין אונד גענגען רעליגיאָן אונד געווויסטען צו דאנדעלן, .איינען פַּיינדען קיינע ליפַּערונגען מאכטן, " לים יַהוּדָה דעם אלעקסאנדער זאגען, אונד וויגערטע זיך ערנסטליך, דעמזעלבטן זיין פַּעדלאנגען צו גענוהרען. אלעקסאנדער נעריטה איבער ריזע וויגערונג אין דען העפַּטיגסטטען צאָרן, אונד דראָהטע, ידושלים אויפַּם הערטעסטע צו בעשטראַפַּען, זאָבאלד ער טירוס אייגענאמ־ פַּען האבען וגערע, וועו איהם ניכט זאָגליך גענוויללפַּאהרט וגירד. דער האָהעפריסטער בליב שטאנדהאפַּט בייא זיינעד וויגערונג. ענדליך וואורדע טירוס פַּאן דען מאצעדאָניערן עראָבערט, אונד אלעקסאנדער צאָג גענגען ירושלים, אום דאזעלבסט זיינע ראכע אויס־ צואיבען. דיא איינוואָהנעד דיזער שטאדט ציטטערטען וגיא עכזענ־ לויב בייא דעד אננעהעדונג דער מעכטיגען פַּיינדע; נור דער גראָסע האָהעפדיסטער, דער זיך אויף נאָטט אונד דיא נעדעכטיגקייט זיי־ נער זאכע פַּערלים, בליב רוהיג, קלייערטע זיך אין זיינען פַּייערלי־ כען האָהענפריסטערליכען אָרנאט, אונד נינג, פַּאן דעם גאנצען פריסטעדקאָרפס בענליטטע, דעם הערען ריקענדען העלדען מוטהיג ענטגענגען, אום איהן צו עמפַּאנגען אונד צו בעגריכען. — יַהוּדָה וואר אין מאן פַּאן האָהעם מאיסטטעטישעם וואוכסע, מענליך שרהן וואר זיין אנגעזיכט, אונד זיין לאנגער וווייכער בארט, פַּער־ אייניגט מיט זיינעם פַּייערליכען אנצוגע, גאב איהם פַּאללענדם אין עהרפַּורכט אייגפַּלעסענדעם אנזהען. — אלם ער דעם אלעקסאנ־ דער אנזיכטיג וואורדע, אונד אללעם דען אויסבדוך דעם צאָרנם דעם עדביטטערטען קעניגם בעפַּירכטטע — זיהע! דא וואר אָלעקסאנדער פַּאן דער עהרווירדיגען געשטאלט דעם פַּראָכטמונן

האָחען־

האָהענפריסטערס דערגעשטאלט איינגענאמען, דאס ער, ווייט געפֿעהלט, איהן זיינען אונווילליגן פֿיהלען צו לאססען, איהן פֿיל־מעהר אויפֿם צערטליכסטע אומארמטע, אונד אום פֿערצייהונג ווענען זיינער בעליידיגענדען דראָהונגען באטה־ דיא גראָזען, דיא אים געפֿאָלגע דעס קעניגס ווארען, אונד דיא גאנץ אייגען אנדערן אויפֿטריטט ערווארטעט האטטען, ווארדען איבער דיזע הערבלאססונג אונווילליג. „וויא איוט עס מעגליך" ואגטע אייניגע זיינער גענעראלע צו אלעקסאנדער „דאס איין נעפֿיערטער העלד וויא דוא ביוט, פֿאר דעם אללע פֿירשטען אויף ערדען דאז קניע בייגען, זיך זא העראב לאססען קאן, אייניגם יירישען פריסטער זא פֿילע עהרע צו בעצייגען?" — „עס איוט ניכט דער פריסטער, דען איך אין איהם פֿערעהרע, אנטוואָרטעטע אלעקסאנדער, אנד־ דערן דיא נעטטליכע, איהם זא אויסערָארדענטליך עהנליכע גע־ שטאלט, וועלכע מיר דיא נאכט פֿאָר מיינער אבריית אוים מאצע־ דאָניען אים טרוימע פֿאָרקאם, אונד מיך אייניגם גליקליכען ער־ פֿאָלגם מיינער קריגערישען אונטערנעהמונגען פֿערזיכערטע." — מאג עם נון וואהרהייט, אָדער נור אייניג אויסֿלוכט רעם פֿיר דען האָהענפריסטער אייניגענאסמענען זיינרם זיין, גינוג, אלעקסאנדער צאָג מיט איהם פֿרידליך אין ירושלים אין, אללוואָ ער דען הייליגען טעמפעל גאָטטעס אָפֿט בעזוכטע, אייניג גראָסע מענגע אָפֿפֿער בראכטע, אונר דען יהורים אללע מעגליכע בעניגסטיגונגגען ערוויז. —

מאן זאגט, דאס אללע מענליכע קינדער, וועלכע צו דיזער צייט אין ירושלים גענאָהדען וואורדען, דען נאהמען דעס העלדען עהאלטען האבען; דאהער דער נאהמען אלעקסאנדער, וועלכער כיז אויף דען הייטיגען טאג זא תייפֿיג אין דער נאטיאן אנצוטרעפֿ־ פֿען אייזט.

2.

דיא היגריבטונג מאריאמנעס.

צו וועלכעם גראדע דעס פֿערדערבענס איין אונמעסיגער אחנעג שטאָלץ פֿיהרען קאן, אונד וועלבים יאממערפֿאללע לאָז עס פֿיר עהעפֿארטהייען איזט, וועז אונאיניגקייט אונד אבנייגונג אונטער דענזעלבען הערשט, לעהרט דאז העכבט טרויריגע ענדע דער מאר יאמנע, נעמאהלין דעס יידישען קענינס, הערָאדעס.

מאריאמנע טאָכטער דעס הירקאנוס, קענינס אונד האָהענפרי סטערס אין ישראל, אויס דעס מאקקאבעאישען הערשערשטאממע, וואר דיא צירדע איהרעס נעשלעכטס אונד דיא קראָנע דער האָהען פֿאמיליע, פֿאן וועלכער זיא אבשטאממטע. נעבסט אללען פֿאָרציגען דעס גייסטעס אונד דעס הערצענס, האטטע זיא דיא נאטור מיט אללעם איבערפֿלוס קערפעדליכער דייצע אויסגעשטאטטעט, זא דאס מאן זיא פֿיר דיא ערשטע שעהנהייט איהר צייט הילט. אלס איהר פֿאטער הירקאנוס דורך דאמאהלס הערשענדע קרינמאונרוהען פֿאן זיינעם טהראָנע נעשטירצט אונד געפֿאנגען פֿאָרטנעפֿיהרט וואורדע, בעמעכטיגטע זיך הערָאָרעס, זאָהן דעס רעמישען נעגעראלס, אנטיפאטער, דעס יידישען טהראָנס, וואָצו איהם דיא רעמישע רעגירונג בעזאָנדערס בעהילפֿליך וואר. אום זיך אין דיא נונסט דעס יידישען פֿאָלקס צו זעטצען, וועלכעם יערערצייט דיא נרעסטע אנהענגליכקייט אן דיא מאקקאבעאישע פֿאמיליע צייגטע, הייראטהעטע הערָאדעס דיא טאָכטער דעס עקסקענינס הירקאנוס, דיא שעהנע מאריאמנע. דיזע הייראטה, וועלכע אנפֿענגליך אויס פֿאָליטיק נעשאהה, גינג כאלד אין דיא הייסעטע, אינניגסטע ליבע איבער. דיא נעשיכטע האט קיין בייא־שפיל — זאגט יאָזעפֿוס — דאס יע אין בריטיגאם אין זיינע ברויט פֿערליבטער נעוועזען וועדע, אלס הערָאָרעס עם אין זיינע נעמאהלין נאָך פֿילע יאהרע נאך זיינער האָכצייט וואר. אבער מאריאמנע עדווירטע דיזער ליבע מיט קעלטע, יא אפֿט מיט

פֿיר־

פֿעראכטונג. אויף איהרע האָהע הערקונפֿט אונמעסיג שטאָלץ, קאָנטע זיא ניא דען גערינגער אבקונפֿט, אויף דעם טהראָנע איהרעס פֿא־ טערס אונד אן איהרער זייטע צו זעהען. הערראָעס וואורדע איבער דיזע גלייכגילטינקייט, יא איבער דיא שנערע פֿעראכטונג, דיא איהן זיינע פֿרויא אָפֿט אונד צו דייטליך פֿיהלען ליס, בעטריבט, הערטע יעראָך ניכט אויף, זיא אויפֿס ליירעגשאפֿטליכסטע צו ליבען. די־ זעס אונקלוגע, יא, דא זיא דאָך אייגמאהל מיט איהם עהעליך פֿער־ בונדען וואר, העכסט אונגערעכטע בעטראגען דער מאריאמנע, האטטע דיא טרויריגסטען פֿאָלגען פֿיר איהרע פֿעטערליכע פֿאמי־ ליע, אונד צאָג איהר אם ענדע זעלבסט דען שמעהליכסטען טאָד צו. — הירקאנוס וואורדע פֿאן זיינער געפֿאנגענשאפֿט פֿרייא גע־ לאסטען, אונד קעהרטע נאך דעם יידישען רייכע צוריק. הערראָדעס, וועלכער דיא אנהענגליכקייט דעס פֿאָלקס פֿיר דיזען קעניג קאנטע, אונד אלזא אורזאכע האטטע, אום זיינע דינאסטיע בעזאָרגט צו זיין, אונד דער בעזאָנדערס דען וואכסענדען האָכמוטה זיינעס שטאָל־ צען וועיבעס בעפֿירכטעטע, גריף שנעלל צו דער שטרענגען מאאס־ רעגעל, דען צוריקגעקאָממענען עקסקעניג אויף דיא זיטע דיימען צו לאסטען. איין גלייכעס שיקזאל האטטע דער האָהעפריסטער אריסטאָבאָלוס, איין ברודער דער קענינין, וועלכען הערראָדעס אים באדע ערזיפֿען ליס; דיזעס שיקזאל טהיילטען אויך דיא איברי־ גען מיטגלידער דיזער קעניגליכען פֿאמיליע. זא גרויזאם אונד ניכט צו עגטשולדיגען דיא האנרלונגען דעס הערראָדעס וואָרען, זא מוס מאן דאָך געשטעהען, דאם מאריאמנע ניכט וועניג אנלאם דאצו גאב. דען, העטטע זיא זיך ליבריכער גענגען איהרען, זיא זא ליי־ דענשאפֿטליך ליבענדען גמאהל בעצייגט, זא וועדע עס איהר אין לייכטעס גוועזען, איינע אויסזעהנונג אין דער פֿאמיליע צו בעווי־ קען. זא אבער האטטע זיא דורך איהר קרענקענדעס בעטראגען נאָך איממער מעהר אָהל אין דיא פֿלאממע גענאָסטען, אונד דען שטרענגען הערראָדעס צור ערגרייפֿונג יענער שרעקליכען מאאסרע־ גלן גרייצט. יעטצט גינג דיא פֿעראכטונג דער מאריאמנע גענגען איהרען גמאהל אין אייגען פֿעללינגען האם איבער. זיא קאָנטע דען טאָד איהרעס פֿאטערס אונד ברודערס ניכט פֿערשמערצען, איבער־ הייפֿטע דען אורהעבער דעסזעלבען אונאויפֿהעדליך מיט דען בית־

טיר־

טיערסטען פֿאַרווירפֿען, אונד וויז איהן פֿערזיכטליך צוריק. וועז ער זיך איהר אין עהעליכער ליב נעהערן וואָללטע. הערַאדעס פֿיהלטע זיך דורך דיא בעהאנדלונג זיינעס וועיבעס, וועלכע קיין ענדע נאהם, אונד מיט יעדעם טאגע שלימער וואורדע. העכסט אונגליקליך; דאָך אונווירדערשטעהליך וואר זיינע ליבע צו איהר, אלס דאס ער איינען נעראנקען דער ראַבע אין זיינעס בוזען העטטע רוים גענען קענגען. קורץ, דער האַרטע אונד יעהצאָרנינע נעביטהער, דער מיט אייזערנעס צעפּטער איין אונרוהינעס אונד אונצופֿרירענעס פֿאָלק אים צוימע צו האלטען פֿערשטאנד, ער, דער בייא זיינער אנווע= זענהייט אין ראָס פֿאס קייזער אוינוסטוס אונד דען עדעלסטען דע= מערן מיט אויסנעצייכניטער אכטונג בעהאנדילט וואורדע, וואר אין זיינעס אייגנען פֿאללאסט, אונד אים שאָסע זיינער אייגנען פֿאמיליע אין ערבערמליכער רולרנער, אין שקלאווע וויבליכער לוינע אונד זיינער אונאיבערווינרליכען ליבע. דאָך, דער קרונ נעהט זאָ לאנגע צו וואססער ביז דער הענקעל בריכט — זאגט דאז געמיינע שפּריכוואָרט. — מאריאמנעס הערצערמאלמענרעס בעטראנען הערטע ניכט אויף, אונד פֿיהרטע ענדליך דיא אונאויסבלייבליכען פֿאָלגען הערבייא. הירצו קאמען דיא אויפֿהעטצערייען אונד פֿער= לייטדונגען פֿאן בייזען זייטען. אלע קס אנדרינא, דיא מוטטער מאריאמנעס, איינע עבען זא שטאָלצע, אבער וויט באָזהאפֿטערע פֿרויא, פֿאכטע דען האס איהרער טאָכטער גענגען דען נעמאהל טענליך מעהר אן. פֿאן דער אנרערן זייטע וואר שלומית, שווע= סטער אונד פֿערטרויטע דעס הערַאדעס, אונערשעפֿליך אין פֿער= לייטרונגען, אונד לאנ איממערווערענד איהרעס ברודער אין דען אָהרען, דאס ער זיך ניכט לענגער דיא בעליידינונגען זיינער פֿרויא געפֿאללען לאססען, אונד אן דערזעלבען זא וויא אן איהרער מוט= טער שרעקליכע ראבע אויסאיבען זאלל. — הערַאדעס בעפֿאנר זיך אין דעס צערריטטעטסטען גמיטהסצושטאנד פֿאן דער וועלט; איין אינגערער העפֿטיגער קאנפֿפ צווישען ליבע אונד האַבע האטטע איהן פֿאסט אום זיינען פֿערשטאנר געבראכט. — ענדליך שלוג דיא שטונרע פֿיר מאריאמנעס אונטערגאנג. הערַאדעס וואורדע אינס נעהיים געווארנט, זיין לעבען פֿאָר מיכעלמערדישען נאכ= שטעללונגען אין אכט צו נעהמען. גלייך דארויף בראכטע אין בע= דיהנטער איין גיפטיגעס פֿיר דען קעניג; דיזעס וואורדע אונטער=

זוכט

זוכט, אונד — ניפֿט דארין נעפֿונדען. דער בעריהנטע זאגט אים, עך האבע דיזעם נעטרענק אוים דען הענדען דער קענינין עמפֿאנגען, אום עס דעם קעניג צו איבעררייכען. (גאזעפֿום בע־ הויפֿטעט, דאם דיזעם אייגע באָוהאפֿטע אנשטעללונג דער שלומית וואר, אום דיא קענינין צו פֿערדערבען). הערָאדעס וואָללטע פֿער־ נעהמען פֿאר וואוטה; צענערטע יעדאָך נאָך איממער מיט דער שטראפֿע. יעטצט טראט זיינע שוועסטער צו איהם, אונד דראָהטע, דאם זיא, אלם זיינע אייגענע נעטרייע פֿרײנדין אם האָפֿע, איהן פֿערלאססען וואָללטע, וועז ער דאז פֿערברעכען אונגעשטראפֿט לעסט. לאנגע קעמפֿפֿטע נאָך הערָאדעס מיט זיך זעלבסט; ענד־ ליך שפֿראך ער דאז — טאָדעסאורטהייל איבער מאריאָמנען אוים. — — זא מוסטע דיא שרהנע פרינצעססין, דיא שפֿראָססע דער הָהען אסמאָנאישען פֿאמיליע, גלייך אייגעם נירגען פֿער־ בּרעכער איהר לעבען אויף דעם שאפֿאָט ענדען! — פֿאָר איה־ רער היגריכטונג צייגטע איהרע מוטטער אלעקסאנדרינא אייגע ני־ דערטרעכטינקייט, וועלכע דען טיפֿסטען אבשייא עררעגען מוס. אום זיך נעהמליך ריין צו וואשען, אונד יעדען פֿערדאכט אייגער שהיילנאהמע אן דעם פֿערניפֿטונגסאנשלאָג פֿאן זיך צו ענטפֿער־ גען, איבערהויפֿטע זיא איהרע, צום טאָרע נעהענדע טאָכטער (דערען אונשולד זיא צוואר קאנטע) מיט דען ביטטערכטען פֿאָר־ ווירפֿען אונד פֿליכען! מאריאמנע צייגטע זיך דיזעם מאהל וואהר־ האפֿט גראָם, אינדעם זיא דאצו שוויג, אונד דיא פֿערוואָרפֿענע בלאָם דורך פֿערעכטליכע בליקקע שטראפֿטע.

אָ לערנט דאָך, איהר, דיא אייך דיא נעבורט אויף אייגע הָהע שטופֿע דעם ראנגעם נעזעטצט האט, דען וואהרען וועלטה דיזער הערָע קענגען; לערנט, זיא ניכט דורך איבערמיטהיגעם בעטראגען נעגען גערינגערע מיסבּרויכען; בעדענקט, דאם נור ריא ווירדע דעם אייגען פֿערינכטעם דעם מענשען וואהרע הָהייט פֿערשאפֿט; לערנט ענדליך, דאם איהר אייך דורך דען מיס־ ברויך דער בעגינסטיגונג דעם בלינדען צופֿאללם זעלבסט פֿאן אי־ רער הערָע הערָאבשטירצען, אונד טיפֿער נאָך אונטער דיא קלאסע נעמיינער שטערבליכען זינקען קענגעט.

3.

דאז בילדנים דעם קייזערס קאיום.

אדער

אונאיבערווינדליבע אנהענגליכקייט דער איזראליטען אן דיא רעליגיאָן מאָזים.

קיין פאָלק אויף ערדען איזט וואָהל בעגעבענהייטכדייכער, אונד אין ליידען אללעראַרט פערזוכטער אלס ריא איזראעליטישע נאטיאָן. דראנגזאלע אונד פערפאָלגונגען האט ויא פאן איהרער ענטשטעהונג אן ערליטטען, אונד ערליידעט צום טהייל נאָך ביז אויף דען הייטיגען טאג. דורך געדולדיגעם נאכגעבען, דורך דעמיטהיגע פיגונג אין דיא פערהענגניססע דעס אללמעכטיגען האט ויא דיא הערטעסטען פערפאָלגונגען שטאנדהאפט ערטראגען, אונד טראָסט אונד האָפנונג אין דער הייליגען רעליגיאָן איהרער פעטער גע־זוכט אונד גע־פונדען. אבער איינע אייזערנע פעסטיגקייט צייגטע דיזע נאטיאָן, ווען זיא אין פערזוכונג קאם, דאז ווזענטליכסטע גע־זעטץ דער רעליגיאָן מאָזים צו פעדלעטצען. קיין שרעקקיין, קיינע מארטער קאָנטע זיא דאן וואנקענד מאכטן, אונר — היר צייגט זיך דער פינגער גאָטטעס — דיא הילפע בליב ניאמאהלס אוים.

איין אויפפאללענדעס בייאשפיל האט זיא דאפאן אין דען צייטען דעס דעמישען קייזערס קאיום קאליגולא געגעבען. די־זער גרויזאמע הערשער, וועלכער זיינע טיראנניא ביז צור ראזע־רייא טריב, פערגאס אם ענדע זיינע מענשליכע נאטור, אונד ליס זיך פאן זיינען פעלקערן אלס אין גאָטט פערהרען. ער שיקטע דאהער זיין בילדניס נאך אללען לענדערן זיינער באָטהמעסיגקייט, אונד ליס עס אין אללען טעמפעלן דער פערשידענען רעליגיאָנען נעבען אנרערע נעטצען וועטצען, דאס מאן עס גלייך יענען פער־עהרע. דא נון דאז יידישע לאנד דאמאהלס צו איינער רעמישען פרעפינען הראבגעזונקען ווער, זא שיקטע קאיום זיין בילדניס אויך נאך ירושלים, מיט דעם בעפעהלע, דאס עס אין דען טעמפעל געזעטצט ווערדע. אבער דיא יהורים ויידערזעטצטען זיך אין אל־

לעם

לעם ערנסט איינעם בעפֿעהלע, וועלכער שנורשטראקס גענעו דיא רעליגיאָן מאָזים איזט, דיא אויסדריקליך יערעס בילד געטרוליך צו פֿערעהרען, אָדער אויך נור אין דען טעטפֿעל צו זעטצען פֿער־ביטעט. דער דעמישע שטאטטהאלטער איס יידישען לאנדע, פֿע־טרָגיוס, שטעללטע דען יהודים פֿאר, דאס דער ווילע דעס קאיוס אונאבענדערליך, אונד דאס אים איבערטרעטונגפֿאלל דיא שערפֿסטע אהנדונג איבער זיא פֿערהענגט זייא, וועלכע ער אויך נלייך אויסצואיבען דראָהטע, וועו זיא יענעם בעפֿעהלע ניכט וא־גלייך נאכקאָממען. אללין פֿערנעבענס ווארען זיינע בעפֿעהלע, פֿרוכטלאָז זיינע דראָהונגען. שאארוויוע לאנערטען זיך דיא יהודים פֿאר דעס טעמפֿעל אונד שטרעקטען איהרע העלזע דען נעציק־טען שוערטערן ענטנעגען, אינדעם זיא אללע פֿעסט ענטשלאָס־סען ווארען, זיך ליבער נידערמעטצעלן צו לאסטען, אלס צוצוגע־בען, דאס אין בילד אין דען הייליגען טעמפֿעל גאָטטעס געוועטצט ווערדע. פעטראָניוס שטאטטעטע היריבער אייגען בעריכט אן דען קייזער קאיוס אב. דער טיראן קנירשטע פֿאר ווארטה; דאָך — דורך אין ווארער — שטאנר דיזער ווידריך, דער זאָנסט קיינע דיקויכט צו אכטען, דען קיינע טהרענען צו דיהרען פֿפֿלעגטען, פאן זיינעס פֿאָרהאבען אב. דיא דעמיטהיגסטע פֿאָרביטטע דעס יידישען קעניגס אגריפּא, וועלכער דאמאהלס צו דאָס ווארי זאָלל פֿיל צור צוריקנאהמע יענעס אבנעטטישען בעפֿעהלס בייא־נעטראגען האבען. צו גלייכער צייט האטטען אויך דיא יהודים צו אלעקסאנדריא (אין עניפטען) וועלכע זיך עבענפֿאללס ווייגערטען, דאז בילדנים דעס קאיוס נעטטליך צו פֿערעהרען, אונר דיא דעס־האלב פֿאן איהרען פֿיינרען פֿערלייטערט אונד פֿערפֿאָלגט ווארי דען, דען בעריהמטען יידישען שריפֿטשטעללער פֿהילאָ, נאך דאָס אבגעוענדעט. קאיוס וואָללטע אבער דעס פֿהילאָ קיינע אוי־דיענץ ערטהיילען, אונד ווז איהן, אלס ער זיך מעלרעטע, מיט דען נידריגסטען שימפֿוואָרטען אב. „עס איזט גוט" ואנטע דער פֿיליואָף צו דעס קייזערס האָפֿליטטען „דאס קאיוס ווינען צאָרן אין וואָרטען אויסיסט, זא ווירד ער איהן אין רער הויפטואכע פֿאה־רען לאסטען". ווירקליך ווארדע אויף דיא פֿאָרשטעללונג דעס אגריפּא, יענער אונזעליגע בעפֿעהל אויך פֿאן דען יהודים איקאלעק־כאנדריא צוריק גענאָמטען.

(ב)

ביאָגראפֿהיען

גראָסער איזראעליטען,

ווי

תולדות החכם דון יצחק אברבנאל,

דער חכם דון יצחק דן הזר פֿון יהודה מברבנאל וועלך וואנט ה'
פֿלפיס קל"ז לינילה נקלית ליסבאָן, זיינט מלכות פּורטוגאל
פֿאר דאו מצותיו לגוי תס מארן קאסטיליען פֿאר למלכות ספאניען,
והוא ממשפחה יקרה וחשובה ביזראל, ומאז יחוסו עד דור פֿלך יזראל,
ואסיות זאגען כי' נעל נכסים ומוסר חכמה ומדע חנך את הנער נאופן
היותר טוב, ולמדהו תורה וידיעות העולם, והיה ללחם ניהו, כי היה
העלם נעל שכל נדול נעצם, והי' כבן שתול על פלגי מים, ויקדם
לעזות פלי ימי עלומיו הלכים, עד כי היה שלם בתורה וחכמה בהיותו
בן עשרים שנה, ומז חבר את סיגוזו על ספר מלה הדברים. ופרסמו
נרגיס לשפוע עליו; לך לפדה ממנו כתיבת ידו כמו שחלפה נהקדמתו
לספר הנ"ל, וזה לשונו: זה לי עשרים שנה בימי נחרותי נהיותי על
מדמתי לונצ"כ עיר ואם נמלכות פורטוגאל לאחר נקלה מלכות ספרד,
מלחמי לבי לשתול שתלה נדולה, כוללת ספל מלה הדברים משנה התורה

אשר גם עשה לפני בני ישראל, ואתה לותה לפני כל יודעי דת ודין, וכל גדולי חכמי הטרק יושבי על מדין, והולכי מיבות העונות, ולחזי היפיות ויביבו לותי דבר, לית כאשר עם לבבו, נעעו ומיבו, וכי לא תתקו לי דבני נחלי נבלי דבריכם, דרכם ומחשבותיהם חס לבי נקדבי! דבלתי חל לבי, גם בא כליך חותמך ופתילך, טבעך ומשענתך, ולותה לי ליך בחתל השלה הזאת, ועשה לי מטעמים, יחלו יהיו תמיס, בפילום הספר הזה, כי עת לעשות לי"י ותשורה להציל לחיים המלהיס, בבן של בילים, בהרחבת בילול מצבה תורתו, ולהבלות לכל עלתו עתיקתו ומתרתו, ולת יקר תפלרת בדולתו, יען וביען קלר מלא פרישתו מהשתרש בלחלי המפרשים, יחסים וגם חלשים. ובלאשר התעסקתי בחלכת ד' זאת יחסי לחלשים, שבעתי בדולים, כי תלטוני המיתים, ותולדות היתוש, קפץ עלי לובו הזמן, ולשתו לאשר עתן, ויבשות המן, מאחיס בלחס הבלבל, ולובו עלי התבלבל, לקחת לת בפשי זמס, ויקח לת בל קחיי עד תמס, ותולשה דק לחי בודח תבל תלכות קלסטיליח בדב מקומה, כי יבולתי מפני בלף והחמס, ובזה ספו תמו מן בלהות בל ספרי, כי לחי ועמי ובל זבני סביבותי לרי, בם הס עלו ובלו בביתי ובבית תלרבי, ויקחו לת ידילות בפשי ובס מה שעשיתי בספר הזה בשאר לז בשנה, ובל ידי לא בא, ולא לחיתיו עד הבה עב"ל.

לרוב חבמתו פחב לותו המלך פליפוסוס החמישי, ויזיחהו שר במלכותו, ויהי החיש בולך ובדול לורש טוב לשתו עד מות המלך החסיל הזה.

אחרי מות המלך פליפומוס קם תחתיו בנו יחלים השני, ויבדר לת בל השרי לשר עמדו תחת ידיו, ועל הרב דון מבדבשל שמו עלילות דבריס לאמור: היתה לת בפשו למסור לת תלכות פודטוגשל ביד מלך קלסטיליען, וישלח המלך מליו וילו לותו לבוח חיש לליסבתן הבירה, ועל הדרך שמע לת שבר חבד המלך עליו רעה, וינדח מפביו ללבת קלסטי"ליה. וילבצו מחדיו בחלות המלך לתשובו חיים לו להציחו מת, והוח בחלט מפביהם ויבוח לדרבה קלסטיליען. ויהי בשבר שבו הרובפים לל המלך, וילו המלך לבלול לת בל שבר לו, ויהי ביתו ומקבחו ולבובו לבו. ופילובו לספר חלה הדברים היה בתוך השבל.

בשנת

בשנת ל"ת והוא היה בן מ"ט שנה ושנה שם יצ"ג שלו ושלש שלש
קסט"ליט תחת ממשלת המלך פערדינאנד והמלכה איזאבעלא,
ויכתוב את פירושו על ספרי נביאים לאחרונים, ויאמר מכאן עם מכתי
גרירתו ושמו הולך על כל הארץ. וייצא נעימי המלך והמלכה ויסיעוהו
שר גאלנו, ויצ"ג שם נתקבץ שמונה שנים, עד כי ילחם מחת המלך על
עם ל', לגרש את כל היהודים מנער ועד זקן מכל ממלכות קסטילי"ה,
וגם הוא וניתו היו בתוך הגולה. כי כבד לב המלך מאמות אל תחנומו
ומלטות מזן להצילתו, וילך אל ארץ נאפ"לים שנת ר"נ, והוא בן
מאה ושמנים שנה.

בשמוע פערדינאנדום מלך נאפ"ולים את שמע בואו, וישלח להציאהו אליו
ויסיעהו שר גאלנו, ויצ"ג שם השקט ושלש, ושעת היות כתב
את פירושו על ספרי מלכים ח' וז', שהיותו בן חמשים ושב שנים, ה' לר"ב
ליצירה. ואלה דברי שקדמתו לספר הכ"ל: שהיותי שקט על שמרי
שמלכות פורטוגאל, ארץ מולדתי, ושרצותי להתחיל בפירוש ס' מלכים,
נקלתני לבות אל המלך, הוא מלך ספרד עליון למלכי ארץ המוזל שמלכות
קסטי"ליא, ואר"אגון, וקאטאלא"ניא, ליליי"ליא ושאר מיי היס, ושאתי
אל הגר בית המלך והשבל, והייתי קרוב אליהם ימים רבים, ויפן ל'
אותי לתן שעיניהם ושעיני השרים היושבים לפשוכ שמלכות, ושתעסקתי
שעבודתם שמוכה שנה, גם עושר גם כבוד אשר יעשה אותם האדם ומי
שהם, קניתי לי שחבריהם ושעידותם, על כן תפוג תורה, והמלכה
ישראלה, ומפני עבודת מלכי הגויים אשר לא מעלי ישראל המה, נשבתי
את שחלתי מלכות יהודה וישראל, ופירושי ספריהם, ושבנה המשיעית,
שבת מוד"ה לישראל, לבד עלך ספרך כל מלכות גרא"נאדא, והשיב
הגדולה גאלנ"דא רבתי עם שרתי שתליכות, וחזקתו ובונה לבו חלף דוח
ויאמר, זו כאו לאלהיו, ויאמר אשר בלבו אשה אתלים לאלוקי המאזרי
חיל למלחמה, שמה אקדם לקיני אשר כתן את העיר הזאת בידי, אם לא
שבכים תחת כנפיו העם השולכים שחרב, שם פוזרה ישראל, ולהציב
לשמוכתו וקתו הנת השובבה או להשליכם אל ארץ לאחרת מפני, לא ישבו
עוד שאלני, ולא יכונכו לנגד עיני, ולכן יגא דבר המלך וקתו כדת אדי
ופרס, וכרחא קורו' שחיל לכון שמדין כל משפחות בית ישראל כי תשבעון
שמים תפלחון ותסבדון לאלוקי הגויים, עוד הארץ תאכלו שמוכו היום
ותשבו שארץ ותשחרוה, ואם אתאכו ואליתם, ושם אלקי לא תזכירו,
ואלוקי לא אליתיבין פלחין, קומו נאו מחוך עמי! מכל אדיות אשר אתשלח

ואתשלח

וכמצלם מצוים לפ תצטר פרסם מכל מצר יקרא בשם יעקב, ובשם ישראל יכונה בכל מדינות מלכותי. ולכבי יגעתי כחר גדולי, דברתי אל המלך פעמים שלש, נאמו מי מתחנן לו, למשול הושיעם המלך! למה תעשם גם לעבדיך? הרשה לנו מושר ומתן זהב וכסף, וכל מצר לנים מים מנגי ישראל, יתן נשך מרגו, קללתי למאהבי רועי פני המלך לבקר על עתי, ולוחמים כוסרו יחך לבבר אל המלך בכל עת לבזיב סופרי הלף ומחמה, ואת מחצתו מצר מחצ אל היהודים לאבדם, וכמו פתן חרש יאטם אזנו לא ישוב מפני כל, והמלכה עומדת על ימינו לשמנו, בעתו גרוש לקחה, לעשות מעשהו החל וכלה. ויהי כשמוע השם את הדבר הרע הזה ויתעצבו, ויאמרו אים אל אחיו חזק ונתחזק, נשר דתנו ונשך תורת אלהינו, מקול מחרף ומבלף, מפני לויב ותבקש, אם יחיונו נחיה, ואם ימיתונו ומתנו, לא נחלל נדיתנו, לא נסוג אחור לנגו, ואחרנו לך בשם ל' אלהינו, וילכו בלב כח שלש מאות אלף רגלי העם אשר אחרי אקדנו, מנשר ועד זקן טף ונשים ביום אחד מכל מדינת המלך, אל אשר היה שתה הדוח ללכת ילכו, וילף מלכם לפניהם ול' בראשם, זה יאמר לך' אחי, וזה יכתוב ידו לך', משם הלכו למלכות תורטונגל ולמלכות נחוות"ל הקרובים אליהם. והנה לרה וחנכה ואפלה מנוחה, ומלחם לרות לבות ולעות הבול והבבר, ולעות הבבר, ומשם שמו ציס דרך, ומחיבה נמים עויס, וגם יל ל' היתה עם להמם ולאבדם, כי רציס בני קומתה לעבדים ושפחות נתכרו בכל גלילות הגוים, ולציס עשרו ציס, ללכו בעיס אחרים, וגם משם בלו נשם ונמים, כי כשפיו הלכיות, ותבער בם אף ל'. סוף דבר מכל משפטיו הרעים אים לא נעדר, אשר לחרב לחרב, ואשר לרעב לרעב, ואשר לשבי לשבי, והקדיק ל' בם את הבבר, והיו לשעות לכל ממלכות הארץ, עד כי שפו תמו מן הלהות, ושארו מעט מספר, וכמחמר אחותיכו הן גוענו מאדמו, בלא יש מאדנו, יהי שם ל' מבורך! גם אחי אחר דרכם דרך אחיה בלא יש, ואחי בתוך הבולה נאתי עם כל ביתי, הבניס בני, והלאן לאחי, שם העירה נאפו"לים הגדולה, אשר מלכיה מלבי חסך המה, הבאה הזאת שבת בני"ס הייתם, ודברתי אל לבי אשר מדתי לעשות לפרש ספר מלחמות וכו'".

בשנה השני' ויעת המלך פרדינאנדום ויק' תחתיו פליפוכוזום וגם הוא אהב את דון פרדינאנד ויעמוד בתקפו ויהי גדול ליהודים עד בא קאדל השמיני מלך פראנקריך ויגרש את המלך פליפוכוזום

פליפוסוס מכסף מלכותו, וירד ר' יצחק מפרנקפורט עם המלך על מי לילי"ליען בשנת ה' רכ"ך לילידה ושוב בן חמשים ושנה.

וירא מחרי מות המלך פליפוסוס, וילך המפרנקפורטל למי קמרפו, וכתוב שם את פירושו לספר ישעי', וה' תכה לילו את פירושו על ספר דניאל, אשר אבד ממנו בגלותו מפורטוגאל, ובהקדמתו לס' הכ"ל כתב וז"ל: גם בי התחקה ר' על עוכי, לא הסיב ידו מגלע, ויגזלו מבתי האוצר את כל קניני, ויצא רזון בעצמי, ויהפך ליגון כל שחקי, כי דעות מבחותי, וכי רעיתי נדת עמי, גם אב גם יתום וכל אשר בשם ישראל יכנה, רגע ר' את אזני זר רגע, לגאת מתוך הספרים הולך ונוסף, ובנכסתי בלחים עלג יס, ובחמלת ר' עלי נתתי למי קמרפו, ואשב פה ושם הקדים ר' לפני מה שעשיתי בפירוש הספר הזה, ונפשי לשלם ושמחה, החזיקה בו ונזקו לו, לאשור: מוסיפים כח בגלגלו וחילו, כהכה מגלי לו וכו'.

בשנה הסיום הלך למיץ"ליש והתעורר עלמו לדבר ר', ויכל לעשות פירושו על ספר דניאל, וכתוב ספר זבח פסח, וספר נחלת אבות, ומחר זה כתב ספר מעיני ישועה, ום' משמיע ישועה, ום' ישועות משיחו, והוא בן שבעים ושתי שנה, בשנת ה' רכ"ז לילידה.

אחר שם שנה ותחל הדיב בין יוסבי ווינ"ליש למלכות ספרד, על דבר המסחור, ויסיתו מכתבי ווינ"ליש את הדב מפרנקפורטל למלין בימותם ובין הספרדים וידע שם את גודל מכמתו לעין כל ויסקיט את הדיב, ויהי לתפארת בין העמים.

אחר הדניאל הלזה ויחל לכתוב את פירושו על ספר ויקרא, ועל ספר ירמי', יחזקאל ותרי עשר, בשנת ה' רס"ך לילידה, והוא בן שבעים ושנה שנים. ומבלעדי הלזה כתב ספרים אחרים (אשר לא נודע הזמן מתי כתבם) והם, ספר צדק עולמים, ימות העולם, עטרת זקנים, מפעלות אלהים, להקת הנביאים, שמים חדשים, מרכבת המשנה, ראש אמונה. ויהי הדב בן ילחק מפרנקפורטל ווינ"ליש, בהיות בן שבעים ואחד, ויזיעו מותו בלחון ויהי מבל גדול והספד ובכי לכל שרי ווינ"ליש, ולכל היהודים ימים רבים, ויעלו את בויתו לפ"רוש, ויקברו מותו בבבוד גדול מחוץ לעיר, ומחליו נקבר מלכו מהר"י מינץ ז"ל. עולם

נגוע המויב נזכה הביא לגאל את העיר, ויחריב את כל מציבותיה, ועלם מקום קבורתו, ולא ידע איש איו על היום הזה.

אך זכר לדקו תורתו וחכמתו החקוקה על ספריו הרבים לא יסוף ממנו על עולם, ויהי למופת ביזראל, כי בכל ילאתו ודביקותו בדת יזראל לחב את הבריות בעלי דת לאדת, והתאלח בחברתם ובקש שלומם וטובתם, ממנו ילמד וכן יעשה כל ירא אלהים האמתי. ויפה דמרו חכם אחד מדורנו לבני בדולי חכמי יזראל, ירמיהו, ויוסיפון פלאציוס, כם היו לדיקים חכמים וסופרים גדולים, וכאו כן האבראנאל, כם היו קרובים למלכות ונלחצים מצל האומות, וכן האבראנאל, כם ראו עני וגלות יזראל, ידעי' בחורבן בית ראשון ויוסיפון בחורבן בית שני, והאבראנאל ראה בגלות המר בידוע סופרך. אך חוץ כל מלין, אפס כל מבין בעת לבא ליעקב ול' הסגירם בידי מויב. ירחם ה' על יתרו, ויבין הוא עליכו ויעביד המשעה עקב לגות האומות, וילמד ביזועתו ובמעתו!

2.

תולדות רבנו משה בן מנחם

אדער:

לעבענסגעשיכטע מאזעס מענדעלסזאהנס.

דאז אנדענקען דייעם גראסען מאננעס, וועלכער מיט רעכט דיא צירדע זיינער נאטיאָן גענענט ווירד, איזט צוואר נאָך צו פֿריש אין אונזרער זעעלע, — יא אין גראסער טהייל דער יעטצט לעבענדען גענעראציאָן ערפֿרייעט זיך נאָך דער עהרע, זיינע צייט־גענאָסטען געוועזען צו זיין, — אלס דאס עס נעטהיג ווערע, דענזעלבען נייערדינגס אין עראינגערונג צו ברינגען. אללין דא איין גראָסער טהייל פֿאן אונזרער העראן וואכענערען יוגענד וועניגער מיט דער לעבענסגעשיכטע דעס פֿאָרטרעפֿליכען מאננעס בעקאנט איזט, מיט דעסטען בעליבטטען אונד העדרליכען איבערזעטצונג דער הייליגען שריפֿט זיא זיך אין שולען אונטערהעלט, זא קאן איהר דער היר געליפֿערטע קורצע אויסצוג זיינער ביאָגראפֿהיע ניכט אונווילקאממען זיין.

מאזעס מענדעלסזאָהן, דער געלעהרטעסטע איזראעליט ניי־ערער צייט, דער פֿהילאָזאָף, דער ערעלסטע טוגענד־ אונד מענשענפֿרייגר, מיט דעסטען צייט אייגע נייע עפֿאָכע דער יירישען קול־טור זאנפֿענגט, וואָרד אים יאהרע ה' תפ"ט לב"ע (1729) אין דעסויא פֿאן ארמען עלטערן געבאהרען. זיין פֿאטער ר' מענדל פוס ר, וואר אין דיזער שטאדט אין שולמייסטער אונר אין העברעיש־שרייבער (דאס הייסט, אין שענשרייבער דער סירישען שריפֿט, וואמיט דיא טפרי תורה אונד תפילין אויף פערגאמענט געשריבען ווערדען) *), אין געשעפֿט, וועלכעס — בעזאנדערס צו יענען צייט־

---

*) אונריכטיג איזט דיא בענענונג: צעהנגעבאָט־שרייבער, וויא אין קאָנווערזאציאָנס לעקסיקאָן, ארטיקעל מאָזעס, דאז וואָרט סופר געגעבען ווירד.

צייטען — דען מאן נור קיממערליך ערנעהרט. טראָטץ זיינער אר־
מוטה נאכ דער נוטץ מענרעל זיינעם קנאבען איינע נוטע ערציהונג
ער אונטערריכטעטע איהן זעלבסט אין דער דעליניאָן אונר אין דער
העבריעישען שפראכע, נאך דער דאמאהליגען מעטהאָרע, אינר אין
איינער זעהר שלעכטען דייטשען איבערזעטצונג דער כיבעל אונר
דער נאָך שלעכטערן פֿערדייטשונג דעם ראבבינישען קאָממענטארס
רש"י; אים תלמור אבער לים ער איהן פֿאן אנדערן אונטערריכטען.
דער קנאבע מאכטע פֿריהצייטיג נוטע פֿארטשריטטע אין דיזעם
שטוריאָ, וועלכעם איינען שארפֿזינקענרען קאָפֿף ערפֿארערט, אונר
דיזעם ווער דיא ערשטע קוועללע זיינעם אונטערריכטס אונר זיינער
בילרונג. בעזאנדערס צאָגען איהן דיא פאָעטישען ביכער דער פרא־
פֿעטען מעכטיג אן. דאז שטוריום רעם תלמור'ס מאָכטע אינרעם
זיינע נאטירליכע וויכבענירדע אונר זיינען נאך וואהרהייט שטרעבענ־
דען גייסט ניכט גענוג בעפֿרידיגט האבען, אונר זיינע זעעלע רור־
שטעטע נאך אנדערן וויסענשאפֿטליכען קוועללען. מאן האטטע
זיך בעזאָנדערס אין יענען צייטען, ווא דער איזראעליט דען תלמוד
פֿיר דיא קווינטעסענץ אללער וויסענשאפֿטען הילט, בייא רעם
גרעסטען טהייל רער נאטיאָן, אונר, ווא עם שיינט, אויך אין זיינער גע־
בורטסשטארט גאר ניכט אוב דיא וועלטליכען וויסענשאפֿטען בע־
קיממערט. דאך אין גליקליכער צופֿאלל שפֿילטע איהם דאז בע־
דיהמטע וועדק דעם מאימאנידעם (מורה נביכים לרמב"ם) אין דיא
הענרע, וועלכעם אין איהן דען ערשטען גרונר צור אונטערזוכונג דער
וואהרהייט אונד צו פֿרייאמיטהיגער דענקונגסארט לענטע. ער שטו־
דירטע דיזעם בוך, וועלכעם גלייכזאם דיא מעטאָפֿהיזיק דער ביבעל
איזט, מיט איינעם פֿלייסען אונד איינער ויסבענירדע, ראם ער אין
איינע נערפֿענקראנקהייט פֿערפֿיל, פֿאן דער ער דורך נאכלעסיגע
בעהאנדלונג אין גענרימטעם דיקנראטה אונד איינע שטעטם שוועב־
ליכע נעזונדהייט בעהילט. דא זיין פֿאטער איהן ניכט ערנעהרען
קאנטע, אונד נאך פֿיל וועניגער אים שטאנדע ווער, פֿיר דען ווים־
בענירינען גייסט דעם קנאבען דיא ערווינשטען לעהרער צו האלטען,
ארער איהם אויך נור צו זיינעם זעלבסטשטודיום דיא נעטהיגען בי־
כער אנצושאפֿפֿען, זא מוסטע דיזער אים יאהרע ה' תק"ב (1742)
נאך בערלין וואנדערן, וואהין זיין פֿאטער איהן (דא ער צו שוואך
צו נעהן ווער, אונד דיא פֿערמענענסאומשטענרע דיזער פֿאמיליע

איהם

איהם ניכט צו פֿאהרזון ער־ויכטען) אויף דעם ארמע טרוג׳ אין בער־
לין לעבטע דער יונג מענדעלסזאהן פֿאן גערינגען ויאהל־
טהאטען זיינער גלויבענסגענאסטען מעהרערע יאהרע אין אייסער־
סטער דירפֿטייקייט׳ דיזע מאנערע אונטערשטיצונג ערהילט ער
יעראך נור פֿאן דען פֿראממען, ווייל ער דען תלמוד שטודירטע,
דען ער בייא דען פֿארלעזענדען ראבבינען הערטע; אינס געהיים
אבער בעשעפֿטיגטע ער זיך אין אללעם פֿרנסט אונד מיט אונזעגלי־
כעם פֿלייסע מיט וועלטליכען ווייסענשאפֿטען׳ דאז שיקזאל פֿיהר־
טע איהן היר מיט אייניגע יידישען (פֿאלנישען) נעלעהרטען, נאה־
מענס ר׳ ישראל (פֿערפֿאסער דעס מאטהעמאטישען בוכעס נצח
ישראל) צוזאממען, דיזער וואר אין טיפֿזיננינער דענקער אונד
אין נראסער מאטהעמאטיקער, דער, וועגען זיינער פֿרייאמיטהיג־
קייט איבעראלל פֿערפֿאלנט, אין גלייכער ארמוטה לעבטע, אונד
דעכט אייגענטליך אין מערטירער דער וואהרהייט וואורדע׳ דיזער
מאן דיספֿוטירטע מיט מענדעלסזאהן נאך מאימאנידעס גרונדזעט־
צען אונד אנויכטען, נאך וועלכען אונם דיא רעליגיאן אין אייניגע
אנדערן העללערן ליכט ערשיינט, אלס זיא דיא מיסטיק ראר־
שטעללט׳ — אויך נאב ער איהם דען אייקלידעס אין אייניגער הע־
ברעישען איבערזעטצונג אין דיא הענדע אונד וועקטע דאדורך אין
איהם דען טריב צור מאטהעמאטיק, דערען שטוריום דען פֿער־
שטאנד דעס יינגלינגס נאך מעהר שערפֿטע אונד אויסבילדעטע. אין
יונגער יידישער ארצט, נאהמענס קיש, אוים פֿראג, ערמונטערע
איהן ציר ערלערנונג דעס לאטייניישען אונד נאב איהם זעלבסט אוי־
ניגען אונטערריכט דארין; דורך דען דאקטאר ארזאן פֿאלאמאן
גומפערט בעקאם ער געלעגענהייט, מיט דער נייעסטען ליטטע־
דאטור באקאנט צו ווערדען׳ איבערדיס לערנטע ער פֿערשידענע
מאלענטפֿאללע יינגלינגע קענגען, מיט דענען ער צו זיינעם, ויא
צו איהרעם פֿאַרטהייל אומנינג׳ — זיא לעבטע מענדעלסזאהן
דער וויזהייט אונד דען ווייסענשאפֿטען אהנע אללע אנדרע אויפ־
מונטערונג, אלס דיא ער אוים זיך זעלבסט שעפֿטע, יא זעלבסט
אהנע געווייסען אונטערהאלט, דא עם נאך איממער מיט זיינען
עקאנאמישען פֿערהעלטנישען אייסערסט טרויריג אויסזאה, אונד
ער קיינע אנדרע זאטיספֿאקטיאן אלס אין דעם וואכסטהום זיינער
עדקענטניססע פֿאנד, מיט דענען ער זיך טעגליך מעהר בעריכער־

עע, אונד דיא אכטונג, וועלכע זיינע פֿרײנדע אונד בעקאנטע איהם, וועגען זיינער זופֿריאֶריטעט אים דענקען אונד בענרײפֿען, ערוויזען, ענטשערינטע איהן פֿיר דיא ענטבעהרונג דעם צײטליכען וואהלס, יא פֿיר דיא ענטבעהרונג זא מאנבעם נעטהיגען לעבענסבעדירפֿנים. סעם. ענרליך פֿינג עם זיך אויך הירין מיט איהם צו בעסערן. אין רײכעד זײדענפֿאבריקאנט זיינער נאטיאֶן אין בערלין, נאהמענס בערנהארד, מאכטע איהן צום ערציהער זיינער קינדער, אונד נאך אונד נאך צום אויפֿזעהער, פֿאקטאֶר אונד ענדליך צום טהיל. נעהמער זיינער פֿאבריק. מענדעלסזאֶהן טהיילטע נון זיינע צײט אין וועלטליכע אונד אין גײסטינע נעשעפֿטע אין; דען טאג איבער בראכטע ער אין דער בערנהארדישען האנדלונג, אונד דיא נעכטע מיט אונטערזוכונג דער וואהרהייט צו. — אים יאהרע ת' תקי"ד (1754) מאכטע ער דיא ערסטע בעקאנטשאפֿט מיט לעססינג, דיא אויך זיינע בילדונג דען פֿאֶרטהיילהאפֿטעסטען איינפֿלוס האטטע. לעססינג מאכטע איהן אויך דיא נאטור אונד דען פֿארצוג דער נייען שפֿראכען אויפֿמערקואם, דיא ער נון מיט ניכט מינדערם פֿלייסע שטודירטע, אונד זיך דארין פֿערפֿאֶללקאממענטע; אינע בעזאנדערם גראכע פֿערטיגקייט ערריכטע ער אין דער דיט- שען שפֿראכע, אין וועלכער ער אינען זעהר אנגענעהמען אונד קרעפֿ- טינען שטיעל שריב. נון האטטע מענדעלסזאֶהן שאֶן פֿאֶרהער אינינ- גע קלייגעדע ווערקע אין העבראישער שפֿראכע אנאֶנים הערוסגע- געבען, אלס אינען קאֶממענטאר אויף מלות הגיון לרמב"ם, אין פירוש אויף קהלת, אין וועלכען ער זיך אלס אין שארפֿדענ- קענדער אונד קענטניסרייכער קאפֿף בעוועהרטע. אללין זיינע בע- שיידענהייט, אונד אינע איהם שטעטס אינינע שיכטערנהייט גע- שטאטטע עם איהם ניכט, זיינען נאהמען אן דען טיטעל זיינער וועדקע צו זעטצען; פֿילוסופֿינגער וואֶללטע ער זיך, אלס אין איז- ראעליט, נעטרויען, אלס שריפֿטשטעללער אין דער דייטשען שפֿרא- כע אויפֿצוטרעטען. דאך וואורדע ער לעטצטינרעם ווידער זיינען אייג- גען ווילען אונד צו זיינעם גרעסטען רוהמע. ער האטטע נעהמליך אינינג פֿיליזאֶפֿישע אויפֿזעטצע, אונטער דעם טיטעל: ברידפֿע איבער דיא עמפֿינדונגען, געשריבינ, דיא ער זיינעם פֿרײנדע לעססינג צור דורכזיכט מיטטהיילטע. דיזעם נעפֿילען זיא זא זעהר, דאם ער זיא, אהנע דען פֿערפֿאססער דאריבער צו בע-

פֿראגען, איינעם פֿערלענער פֿערקויפֿטע אונד זיא אבגערוקען לים • אלס מענדעלסזאָהן לאנגע צייט נאכהער לעכסינגען אום זיינע צוינונג איבער דיא אויפֿועטצע פֿראיטע, אונד זיך דיאזעלבען בעשיידען צוריק באט, צייגטע דיזער איהם אין נייעם גערוקטעם ביכלין אין זיינעם ביכערשראנקען, אונד הים איהן, דאסזעלבע נעבסט איינעם דאבייא ליגענדען בינדעל צו זיך נעהמען' וויא ערשטויגטע מענדעלסזאָהן, אין דעם טיטעל דעס בוכעס: כריפֿע איבער דיא עמפֿינדונגען, צו לעזען, אונד אין דעם בינדעל איין זוממכען נעלד צו זעהן, וועלכעס איהם פֿאן דעם פֿערלענער אלס האָנאָראר נעגעבען וואורדע! דורך דען בייאפֿאל דעס געלעהרטען פובליקומס אויפֿגעמונטערט לענטע זיך אללמעהליג דיא שיכטערנהייט דעס יונגען פֿיליאָפֿען, אונד נון טראט ער פֿאָן צייט-צו צייט אלס פֿיליאָפֿישער שריפֿטשטעללער מיט ווערקען אויף, דיא זיינען רוהם ניכט נור איבער דייטשלאנד, זאָנדערן אויך אים אויסלאנדע פֿערבריטעטען •

אויסער זיינען צערשטרייעטען שריפֿטען, דיא ער פֿיר אייניגע צייטיגע שורנאלע שריב, אלס פֿיר דיא:

Bibliothek der ſchönen Wiſſenſchaften;
Briefe, die neueſte Litteratur betreffend;
Allgemeine deutſche Bibliothek, u. ſ. w.

גאב ער פֿאלגענדע דייטשע ווערקע הערוים:

1. Jeruſalem, oder über religiöſe Macht und Judenthum,
2. Manaſſe ben Iſrael,
3. Phädon, oder über die Unſterblichkeit der Seele,
4. Pope, ein Methaphiſiker,
5. Die Morgenſtunden,
6. Moſes Mendelsſohn an die Freunde Leſſings.

דירצו געהערט זיין אנטוואָרטשרייבען אן לעוואטער, וועלכער איהן דרינגענד אויפֿפֿאָרדערטע, צום קריסטענטהום צו איבערגעהן; איין אנזוכען, וועלכעם מענדעלסזאָהן מיט פֿיילער פֿיינהייט אונד דעליקאטעסטע אכ צו לעהנען וואוסטע • אבער דער פֿערדרוס, זיך אויף אייניע זא אונערוואַרטעטע וויייז אנגעגריפֿען צו זעהן (בעזאָנ-

זאָנדערס דיא אונגעביהרליכען אונד בעליירינענדען אייסערונגען, וועלכע זיך אין ועוויכסער פראָפּעסאָר קעלבל ע אין פֿראנקפֿורט אם מאיין בייא דיזער געלעגענהייט עפֿפֿענטליך גענגען איהן ערלויבט) צאָג איהם איינע שווערע קראנקהייט צו, דיא איהם לאנגע צו אללען געלערטען ארבייטען אונטיכטיג מאכטע. יעדאך שטאהל ער זיך — וויא ער זעלבסט אין דער פֿאָרדערע אייגעם זיינער וועלקע זאגטע — טראָטץ דעם פֿערבאָטע דער ערצטע פֿאָן צייט צו צייט צו זיינעם שרייבעפולט, אינד זעטצטע שטונדענלאנגע זיינע ליטטע־ראַרישען ארבייטען צום נאכטהייל זיינעם קערפערס פֿאָרט. ענדליך האטטע אירם אין געלערטער פֿערדרוס דען ער מיט יאקאבי אין דיסעלדאָרף וועגען לעסבינג האטטע, אונד בייא וועלכער נע־לעגנהייט ער זיין ווערק: אן דיא פֿרייונדע לעסבינגס הער־אויסגאב, דען דעכט זיינער געזונדהייט נעקאָכטעט.

וען זיך מענדעלסזאָהן דורך זיינע נעלערטען רייטשען שרייבטען דיא בעוואונדערונג דער גלעלערטען וועלט, אונד, וויגען דער אויכבילדונג דיזער שפראכע, דען דאנק דעם רייטשען פֿאָלקס ערוואַרבען האט: זא האט ער זיך דורך זיינע העבראישען ווערקע, בעזאָנדערס דורך זיינע פֿאָרטרעפֿליכע איבערזעטצונג אונד קאָמ־מענטירונג דעד 5 ביכער מאָזיס אונד דער פסאלמען, בייא זיינער אייגנען נאטיאָן אייגען אונשטערבליכען רוהם גענרינרעט. דער נוטצען דיזער איבערזעטצונג בעזאָנדערס דעם נעלערטען העב־רעאישען קאָממענטארס (דען ער טהיילס זעלבסט שריב, אונד טהיילס אונטער זיינער בעלערונג אונד אויפֿזיכט פֿאן אנדערן אויסארבייטען ליס) איזט עבען זא נראָס, אלס פֿאָרהער דער שארנאָן פֿאָן פֿערדייטשונג אונד דיא פֿינכטערן אויסלעוונגען אונד פֿערקדיפפעלטען ערקלערונגען מאנכער אונווויסבענדען קאָממענ־טאטאָרען דער נאטיאָן פֿערדעבליך וואדען. —

עס וואר אבער ניכט אללייין מענדעלסזאָהנס נעלערוואמקייט אלס פֿילמעהר דיא וויזהייט אונד טוגענדען זיינעס לעבענס, וועל־כע איהם דיא האָכאכטונג דער וועלט פֿערשאפֿטע. שארף, דאס זא וועניגע זיינעס פראקטיש־פֿילויאָפֿישען אונד וואהרהאפֿט רעלי־גיעזען לעבענסוואנדעל נאכאהמטען, אונד דאס דיא דורך איהן בייא

דער

דער נאטיאָן ענטשטאנדענע אונד פֿערבריטעטע אויפֿקלעהרונג אייניע שיעפֿע ריכטונג גענאָממען האט, זא דאס מאן נאך זיינעם טאָדע היא אונד דא רען קערן מיט דער שאלע וועג וואָרף! — אינדעסטען האט דיא ליבע צו רעלען וויסענשאפֿטען, זא וויא דיא איבונג אים ריכטינשפֿרעכען דער לאנדעסשפֿראכע זייט זיינער צייט בעטרעכטליך צוגענאָממען.

אים יאהרע ה' תקמ"ו (1786) האטטע דער אָבען ערוועהנטע פֿערדרוס מיט יאקאבי זיינע צארטע געזונדהייט נעיואלטיג אנגעגריפֿען אונד עד שטארב, אלל צו פֿרוה פֿיר דיא וועלט אונד אונערזעטצליך פֿיר זיינע נאטיאָן, אם 24. יאנואר דיזעם יאהרעם. — — — זיין גראבמאהל אויף דעם בערלינער בית הקברות איזט זעהר אינפֿאך, אבער אין רוהמפֿאללעם אונד בלייבענדעם דענקמאהל זינד זיינע פֿאָרטרעפֿליכען שריפֿטען, אונד דער גייסט דער וואהרהייט, דען ער בייא אייגען גראָסען אונד בעסרען טהייל דער איזראעליטישען נאטיאָן צוריק געלאסטען האט.

(ג)

מאָראלישע ערצעהלונגען

אונד

לעהרשפריכע אויס דעם תלמוד .

1.

דער עדלע נזיר (*

דער פריסטער שמעון דער גרעכטע ערצעהלטע: ניא האבע איך מיר פאָן דעם שולדאָפפער אַיינעס נזיר, דער זיין געליבטע געבראָכען האט, איינען גענוס ערלויבען וואָללען (ער ווער נעהמליך ווידער דאז איבעראַיילטע געלאָבען אונד בעזאָנדערס ווידער דיא, זאָ איהר געליבטע בראָכען); נור איין מאן מאכטע הירין אַיינע אויסנאהמע . עס ווער אַיין זידלענדער; שעהן ווארען זיינע

(* נזיר איזט אַיין מאן, דער דאז געליבטע דער גענטהאלטזאמקייט אויף איממער אָדער אויף אַיינע בעשטיממטע צייט געטהאן . ער דורפטע נאך דעם מאָזאישען געזעטץ וועהרענד דיזער צייט קיינען וויין טרינקען, זיין הויפטהאאר ניכט שעהרען לאסטען, אונד צו קיינער לייכע קאָממען אָדער זיא אויך נור כעריהרען . האט ער אבער וויסטענטליך אָדער אונווויסטענטליך דיזע פאָרשריפטען איבערטרעטטען: זא מוסטע ער אַיין שולדאָפפער כרינגען (וועלכעס נור פאָן דען פריסטערן פערצעהרט וועהרענד דורפטע), זיך זיין הויפטהאאר שעהרען לאסטען, אונד דיא טאגע זייגער נעליבטע ווידער פאָן פאָרנע צו צעהלען אנפאנגען .

זיינע אויגען, וואהלגעבילדעט זיין אנגעזיכט אונד זיין לאנגעס האאר וואללטע איהם אין זיידנעז לאָקקען איבער דיא שולטערן הערונ־טער. ער האטטע דאז געליבדע דער ענטהאלטואמקייט נעטהאן אונר עם געבראָכטען, קאם צו מיד מיט איינעם שולראָפֿער אונד וואללטע זיך, דעם געזעטצע גמעס, דאז האאר אכנעהמען לאס־סען. „שארע" זאגטע איך צו איהם „שארע פֿיר דאז שענע האאר. אכער וואס האט דיך דען בעוואָגען, דיין גליבדע צו ברעכען?" איך בין — אנטוואָרטעטע ער — אין פֿיהוהירש בייא מיינעם פֿאטער אין מיינער פֿאטערשטאדט. אלס איך אינפֿט צור קיועל־לע הינונטער גינג, דאז פֿיהע צו טרענקען, שפּיגעלטע איך מיך אונווילקיהרליך אין דעם קלארען וואסער, אונד וואורדע פֿאן מיינער שענען געשטאלט וא זעהר הינגעריסטען, דאס זיך לירעני שאפֿטען אויפֿם לעבהאפֿטעסטע אין מיר צו דענען אנפֿינגען, אונד — ביינאהע וועדע עס אום מיינע גליקזעליגקייט געשעהען. בעז־וויכט! — זאָ ריף איך מיר זעלבסט צו — וואס בלעהעסט דוא דיך אין אייגעד וועלט, דיא דיר ניכט געהערט? געצימט האָכ־מוטה דיר, דער דוא אינפֿט איין פֿראס דער וועדטעד אונד מאדען וועדדען וועדסט? איך שוועהרע, דאס איך דיזעם פֿערפֿיהרעריסע האאר מיר דעס הימעלס וועגען אבנעהמען לאסטען וועלל". — זא שפֿראך דער מאן: איך שטאנד אויף, אונר קיסטע איהם מיט דען וואָרטען דיא שטירנע: מיין זאהן! מעגען דיינעס גלייכען נזירים מעהר אין ישראל זיין!

2.

זייא ביגואם וויא איין שילף, אונד ביבט האדט וויא אייבע צערער.

רבי אליעזר זאָהן דעם רבי שמעון, קאם אינסט אוים דער האָהענשולע צו מגדול נדור צ׳דיק׳ ער האטט דאוועלבסט עבען זיין שטודיום פֿאללענדעט, זיך אללנעמיינע בעוואונדערונג ערוואָרבען, אונד דען וואָהלפֿערדיהנטען עזרענטיטעל רבי ער׳האלטען׳ פֿאלל יונענדליכען וואָהלבעהאגענם, פֿראָה, אונד צוגלייך שטאלץ וועגען זיינער קענטניססע, וואָמיט ער זיך אין יענער שולע בערייכערטע, ריטט ער לענגסט איינעם שטראָמעם, אום זיך אן דעם אנבליק דער שענען נאטור צו ערגעטצען׳ — „זייא גענרישט, רבי!׳ דיף איהם פלעטצליך איינע שטיממע צו׳ דער יונע רבי וואנדטע זיך אום, אונד זיהע! איין מאן פֿאָן אונגעמיינער העכליכקייט שטאנד פֿאָר איהם׳ אָהנע דעסען נרוס צו ערווידערן, דריקטע דער רבי זיין ערשטוינען איבער דיא העסליכקייט דיזעס מאנגעם אוים, אונד ערַאנטע איהן: אָב וואָהל אללע אייגנואָהנער זיינער שמארט עבען זאָ העסליך זייען? — „איך וויים עס ניכט" אנטוואָרטעטע דער זיך בעליירינט פֿינרענדע מאן, „נעה הין צו דעם מייסטער, דער מיך נעבילדעט, אונד פֿערוויז איהם דאז העסליכע ווערק, דאז ער פֿערפֿערטינט האט׳׳ — זאָגלייך זאה דער רבי זיינען בענאנגענען פֿעהלער איין, שטיג פֿאָן זיינעם עזעל אב, וואנרף זיך דעמיטהיגסט דעם בעליירינטען צו פֿיסען, אונד באט איהן אום פֿערצייהונג׳ — „איך פֿערצייהע דיר ניכט; נעה הין", ווידערהאלטע דער מאן, „אונד פֿראגע דען מייסטער, ווארום ער אין זא העסליכעם ווערק פֿערפֿערטינט האט׳. הירויף ניגג ער זיינען וועג פֿאָרט, אונד דער רבי פֿאלגטע איהם, טרויריג אונד צערקנירשט פֿאָר רייע, אויף דעם פֿוסע נאך׳ אלם זיא נאהע פֿאר אייגער שטארט קאמען, שטירצטען דיא שטאדטליייטע דעם רבי ענטנענען׳ „ווילקאָממען, רבי! רבי! ווידריגער לעהרער, ווילקאָממען"! ערטענטען דיא שטיגמען אייגער

נער מענע׳ — „וועם גילט דיזעס"? פֿראגטע דער פֿאָריאויסגע־
הענדע׳ — „דעס, דער הינטער דיר הער פֿאָלגט׳ — זאָ? נון
זאָ מענען דערגלייכען ראבינענען וועניג אין ישראל ווין׳ — „אונד
וואָרום ריס"? פֿראגטען יענע העכסט ערשטיינט׳ — היוויף ער־
צעהלטע דער מאן דיא בעליידיגונג, דיא איהם דער דבי צוגע־
פֿיגט האט׳ — „פֿערצייהע איהם, אָ פֿערצייהע איהם, ריפֿען
אללע „שהוע עס אין ריקויכט ווינער אויסגעצייכנעטען געלעהרואמ־
קייט"׳ — גוט, איירענטוועגען ווילל איך עס איהם פֿערצייהען;
נור ווירעהאָלע ער דאז פֿערגעהן ניכט׳ — קוים וואר דער דבי
אין דער שטאדט אננעקאממען, אלס ער דיא לעהרע עפֿפֿענטליך
פֿאָרטרוג: זייא בינזאם וויא איין שילף אונד ניכט
האָרט וויא אייגע צעדערי (מאן זאָלל נעהמליך ואנפֿט־
מיטהיג אונד שאָנענד גענען יערערמאן, אונד אויך ניכט האָרט
אונד אונביגואם געגען דיא יעניגען זיין, פֿאָן דענען מאן בעליידי־
גונגען ערפֿוהר) ׳

3.

פּריִ אנעבּיגקיט

דעס

אליעזר אויס ברתותא.

מאן ערצעהלט פּאָן אליעזר אויס ברתותא, דעסטען פּרייגעביג־ קייט דאז פּערהעלטנים זיינעס פּערמעגענס ווייט איבער־ שטיג, דאס איהם דיא ארמענפּאָרשטעהער אויס צו ווייכען פּלעג־ טען, וועו זיא מיט זאממלונגען פּיר וואָהלטהעטיגע צוועקע אום־ גינגען, ווייל ער איהנען ניכט זעלטען אללעס הינגאב, וואס ער בייא זיך האטטע, אונר זיא עס דאן, אום זיינע דעליקאטעססע ניכט צו בעליידיגען אנגעהמען מוסטען. איינעס טאגעס אלס ער צו מארקטע גינג, אום אויסשטייער פּיר זיינע טאָכטער איינצוקויי־ פּען, בעמערקטע ער, דאס איהם יענע פּאָרשטעהער אבזיכטליך אויס דעם וועגע גינגען, שנעלל ליף ער איהנען נאך, אונר פּראג־ טע זיא דרינגענד וואס דער געגענשטאנר איהרער יעטציגען בע־ שעפּטיגונג זייא? „ווער בעשעפּטיגען אונס" וואר דיא אנטוואָרט, „טיט דער זאממלונג צור אויסשטייער אייגעס פּערוואיזטען פּאארס, וועלכעס זיך דיא עהע אייגאנדער פּערשפּראָכען האט". — בייס היממעל! ריף אליעזר, דיא געהען מיינער טאָכטער פּאָר; דיזע האבען קיינע עלטערן, אונד איך לעבע מיינעס קינדע נאָך. — דא! — היר גאב ער איהנען אללע באארשאפּט הין, דיא ער בייא זיך האטטע, אונר בעהילט זיך בלאָס אייגען אייגיגען זוז (אייגע קלייגע אָריענטאליששע מינצע) איבריג. דאפּיר קויפּטע ער עטוואס ווייצען, רען ער אין זיין געטרייידען־בעהעלטנים טהאט. — „וואס האט דיר דיין פּאטער שענעס אייגעקויפּט"? פּראגטע אליעז־ס פּרויא איהרע וואָהלגעצאָגגע טאָכטער. — איך וויים עס ניכס, אנטוואָרטעטע דיזע, דאָרט האט ער עס אין דאז גע־ טרייידען־בעהעלטנים הינעלעגט. נייגיריג גינגען מוטטער אונר טאָכטער צום בעהעלטנים הין, אונד זיהע! עס וואר איבערפּאָלל

מיט

מיט ווייטצען, זאָ ראם זיא דיא טהירע מכט אויף שפּערען קאָנ־
טען. אלם אליעזר אויס דער האָהען שולע קאם, פּיהרטע איהן
זיין וויב מיט רען וואָרטען צום בעהעלטנים הין: זיהע היר
דען זעגען דיינעס שעפּפּערס! — „ריזעס איזט אין חיי־
ליגטהום"! ריף דער פּראָממע מאן „איך בעשוועהרע דיך, ניכטס
נעהר דאפּאָן צו נעהמען, אלס וואס איין יערער ארמע איזראעליט
דאפּאָן צו נעהמען בערעכטיגט איזט".

4.

דאבינישע לעהרשפריכע.

אבר ל׳ חיים עזמיה לעולם גדול הנסיה מיגיעו יותר מירא שמים.

ווער זיך דורך עהרליכע בעמיהונג ערנעהרט, איוט רעם פֿרעמלער (רער זיך פֿאָן אנדערן אונטערהאלטען לעסט) פֿאַרצויהען.

****

אמר ל׳ יצחק אם לאית לשע שבשה מצחקת לו אל תתגרה בו.

רייצע רען בעווייכט ניכט, ווען איהם דאו גליק לעכעלט.

****

מרגלא נפוסיה דאניי לעולם יהא אדם ערוס ביראה, מענש דך ומזיג חמה ומדנך שלום עם לחיו ועם קדוניו ועם כל אדם ופפילו עם עכו"ם בשוק, כדי שיהא אהוב למעלה ונחמד למעט ומתקבל על הבריות.

אבער פֿאלענטע דיא לעהרע אים מונדע צו פֿיהרען: רער מענש זאלל יעדערצייט בייא זיינער פֿרעממיגקייט אויך וועלטקלוג זיין; זינטמאל זייא ער אים רערען, רוהיג נעגען יעהצאָרניגע, פֿרידליך אים אומגאנגע, מיט זיינען פֿערוואנדטען אונד פֿרייגדען זיך וואהל אלס מיט יערעם מענשען, זייא עס אויך איין היידע; דאמיט ער נעליבט פֿאר גאָטט, אונד וואהלגעליטטען בייא מענשען זייא.

****

ד' יוסי לומר לא מקומו של אדם מכבדו אלא הוא מכבד מקומו.

דאן אמט עהרט ניכט דען מאן, אבער דער מאן עהרט זיין אמט.

✦✦✦✦✦✦✦✦

ת"ר המוכס את חבירו והמקדה יומר מנופו והמלין נמי ונכותיו בדרך ישרה והמשיכן סמוך לפרקן שלו הכתוב אומר: וידעת כי שלום אהלך (לעיל ח').

ווער זיינע פרויא ליבט וויא זיך זעלבסט, פיר איהרע עהרע נאך מעהר אלס פיר דיא זיניגע בעאכט איזט; זיינע קינדער אויך דעם ווער דער טוגענד לייטעט, אונד זיא נאהע אן איהרעם מענליכען אלטער פערהיראטעט; פאן דעם חייסט עם מיט רעכט: „דוא ווירסט דען פרידען אין דיינעם צעלטע ערקענען".

✦✦✦✦✦✦✦✦

ת"ר המוכס את חבירו והמקדח את קדרו והטעם את יינו למותו והמלוה שלא לנגי נשיות דומקו, עליו הכתוב אומר: לא תקדח ולא ישכה תשוע ויאמר הכני (ישעי' נ"ח).

ווער זיינע נאכבארען ליבט, זיך זיינער פערוואנדטען אננימט, זיינע ניכטע הייראטהעט, דעם ארמען אין רער נאהט קיינע דארלייהונג פערזאגט, פאן דעם חייכט עם מיט רעכט: „דוא ווירסט גאטט אנרופען אונד ער ווירד דיך ערהערען".

✦✦✦✦✦✦✦✦

תנא דני ר' ישמעאל מפני מה מזן כלה קשה וכאליה מלה נכה פעם ישמע דבר שניכו הבון יכוף מליה לתוכה.

וואָרום איזט ראז גאנצע אָהר האָרט אונר ראז אָהרלעפפכען ווייך? ראמיט דער מענש ראז לעפפכען אינם אָהר שטעקע, ווען עד אונויטטליכע דערען הערט.

◆◆◆◆◆◆◆◆◆

תניא: למהנם פם ר' מלהיך ולשמות נקוו ולנקה נו (דברים ל'), מלמ יאמר מרם מקרא זיקלאוני חכם, מסכה זיקלאוני רבי, מסכם שמהים זקן ויוצא ניזיבה, מלמ למד מלהנה וסוף הכנוך לנוף.

ליבע דען עוויגען דיינען גאָטט, געהאָרכע זיי. נער שטיממע, אונר האלטע דיך פעסט אן איתן', אן ריזען פערז ווירד פאָלגנערע לעתרע אנגעקניפפט: ואנע ניכט: איך ווילל ראז תיילינע געזעטץ שטודירען, ראס מאן מיך ווייזע נענע; ווילל דיא משנה שטודירען, ראס מאן מיר רען טיטעל רבי נעבע, אָרער ראס איך אלס הויפט איינער האָהענשולע אנגע. שטעללט ווערדע; זאָנדערן לערנע אוים ליבע פיר ראז תיי. ליגע גזעטץ, אונד דיא עהרע קאָמט שאָן פאָן זעלבסט הינ. טער הער.

◆◆◆◆◆◆◆◆◆

ר"א נן נדוק לומד מסה דברים לפועלם ודבר זכה לזכם, מל תעשם מעלה להמגדל נכם ומל תעשם מקדום לאיות עודד נו.

איבע ראז גזעטץ צור עהרע רעסטען, דער עס גענעבען האט, אונ. טערהאלטע דיך ראמיט דער גוטען זאכע וועגען; בעריהנע דיך דעסטען אבער ניכט צור קראָנע דעס רוהמעס, אָרער אלס איינער אקסטע, ראמיט צו הויען (אלס איינעס ווערקצייגס, ראמיט צו גיווינגען).

◆◆◆◆◆◆◆◆◆

אמר ר' עלחק לעולם תבא לימת נגוד עליך, שכרי כהנים פמים נלפי כעס ולחוליהם נלפי שכינה.

מאן מום יעדערצייט האָהע אכטונג פֿאָר איינער געמיינרע האבען; דדום שטאנדען אויך ריא פריסטער אים טעמפעל (ווען זיא דען זענען ערטהיילטען) מיט רעם גענויכטע צום פֿאָלקע אונד מיט דעם ריקען דער הייליגען לאדע צו גענקעהרט.

****

תנו רבנן לעולם תבא שמאל דוחה וימין מקרבו.

ווען ריא רעכטע פֿאָן זיך שטעסט, זאלל יעדערצייט ריא לינקע ווידער אן זיך ציהען, (ד. ה., ווען מאן יעמאנר זיינעם פֿערגע-העגס האלבער פֿאָן זיך ווייזט, זא זאָלל מאן איהן דאָך ניכט גאנץ פֿערשטאָסען, זאָנדערן זוכען, איהן בייא געלענענהייט ווידער פֿרוינדשאפֿטליך אן זיך צו ציהען, דאמיט רער פֿערשטאָסנע ניכט צור ראכע אונד צו נאָך שליממערן אויסשווייפֿונגען גערייצט ווערדע).

****

אמר מקיה למר קלא ולמ חיים עם מבא מבר מבנת, מם מבא מת כיא, כשם שחייב להשיב מבה חייב ללמדו תומנת, מם תורם כיא, כשם שחייב ללמדו תורה חייב ללמדו תומנת, וי"ש אף להושיעו נכהר, מ"ט חיותא פיא.

זא וויא עם רעם פֿאטערם פֿפלישט איזט, זיינען זאָהן אין רער ע-ליגיאָן אויפֿצוציהען, אונד פֿיר זיינע פֿערהייראטונג צו זאָרגען: זא איזט עם אויך זיינע פֿפליכט, רעמזעלבען איין האנד-וערק לערנען צו לאסען, ווארורך עד זיך עהרליך ער-נעהרען קעננען זאָלל. אייניגע מיינען, יעדער פֿאטער מוס אויך זיין קינד שוויממען לערנען לאסען, דאמיט עס אין וואסערנאָטה זיין לעבען רעטטען קעננע.

****

דרש ד' שמלפי תרי"ג מלות כנגדו למצה צסיני וכו', צע דוד והעמידן
על י"ג, דכתיב ד' מי יגור צאהליך ומי ישכון צהר קדשך הולך
תמים ופועל צדק ובו', צע ישעי' והעמידן על שב, שנאמר הולך צדקות
ודובר מישרים וכו'. חזר ישעי' והעמידן על ג', שנאמר כה אמר ד'
שמרו משפט ועשו צדקה, צע מנקום והעמידן על שתים, שנאמר ונקיק
צמוכתו יחיה (מכות פרק ג' דף כ"ג ע"ג) .

5.

בעשרייבונג

רער ארדנונג דעס טעגליכען גאס טעסדינסטעס אים צווייטען טעמפעל (בימי בית שני) צו ירושלים.

(דיזע בעשרייבונג איזט איין אויסצוג אויס מעהרערן שטעללען אים תלמוד אונד רען שפעטערן ראבבינישען שריפטען, אונד איזט וועגט-ליך אויס דעם יינגסט ערשינענען ווערק סדר העבודה פאן ר' שלום כהן, העראוסגעגעבען).

ארדנונג דער דינסטטהוענדען פריסטער אונד לעוויטען.

דיא עניגען פריסטער, וועלכע דען טאג אויפצו וואכטען בעשטימט וואהרען, פערזאמעלטען זיך דעס אבענדס פאהרער אין דער גראסען פייער-קאממער, אים אינערן פאהרהאפט דעס טעמפעלס, דאמיט זיא טהיילס דיא נאכט איבער דיא וואכע הילטען, אונד טהיילס צו איהרעם דינסטע אם פאלגענדען מארגען פריה צור שטעללע וועהרען; דא דען דיא עניגען, וועלכע דען פאריגען טאג דאז אמט פערריכטעטזטען, איהנען דיא שליסעל צום טעמפעל אונד דעס אינערן פאהרהאף איבערנאבען. דיזע וואורדען פאן איינעם דער אבלעזענדרען פריסטער ענטנעגען גענאממען, אונד אין דער העהלע, זא אין דיזער פייער-קאממער וואר, אן דער נאלדנען קעטטע דאזעלבסט אויפגעהענגט, נאכדעם מאן דען מארמאהרען דעקעל אויפגעהאבען האטטע, וועלכע איבער דער מינדונג דיזער העהלע לאג. דיא לעוויטען וועלכע טהיילס דיא נאכט דורך צו וואכען, אונד טהיילס דען פאלגענדען טאג אויפצו וואכטען בעשטימט וואהרען, שטעללטען זיך עבענפאללס דעס אבענדס פאהרהער אין, אונד עמפפינגען פאהן דען לעוויטען, דיא זיא אבצולעזען קאמען, דיא שליסעל צו דען אייסערן פאהרהפטען. עגדליך קאמען אויך דיא

שיאנד.

הערבייא, וועלכע רעם טענליכען אָפּפֿער בייא וואָהנטען. דיוע וואָרען דיא אבנעזאנדרטען דעם גאנצען איזראעליטישען פֿאָלקס. דען דא דאז טעגליכע אָפּפֿער אים נאהמען דער גאנצען נאטיאָן געשאח, זאָ מוסטע ענטוועדער דאז גאנצע איזראעל צוגרונדע זיין, אָדער זיינע אבנעזאנדרטען דאבייא האבען; דא אבער ערשטערעם ניכט אננעהמען קאָנטע, זא וואורדען אייניגע איזראעליטען אים נאהמען אללער דאצו אבנעזאנדרט, אונד אַנְשֵׁי מַעֲמָד, שטאנד-מענגער, גענאנט. זיא וואדען בלאסע צייגען דער אָפּפֿערהאנד-לונג, מוסטען איהרע גאנצע אויפֿמערקזאמקייט דארויף דיכטען, האטטען אבער וויטער קיינע בשעפֿטינונג דאבייא, זא וויא נון דיא פֿריסטער אונד לעוויטען אין 24 אָרדנונגען אינגעשהיילט וואָרען, וואָפֿאָן יעדע אָרדנונג אינע וואָכע אויפֿוואָרטעטע, אלזא וואר אויך דאז גאנצע איזראעל צו דיזעם בעהופֿע אין 24 אָרדנונגען אינגעשהיילט, וואָפֿאָן יערע אָרדנונג, אָדער דיא אבנעזאנדרטען דערזעלבען, אינע וואָכע אלס צייגען דיהנען מוסטען. אונד זא וויא פֿאן דען 24 אָרדנונגען דער פֿריסטער אונד לעוויטען גע-ווסע שטאנדאָרדנונגען געמאכט וואורדען, דיא צו ירושלים וואָהנטען, אום שטעטס צור בעשטיממטען שטונדע צור האנד צו זיין: אלזא וואר אויך אינע שטאנדאָרדנונג דער איזראעליטען צו ירושלים, דאמיט זיא צור בעשטיממטען צייט גלייך צו איהרעם בערוף בעריית וועראן. ווען דיא רייהע אינע דיזער 24 אָרדנונגען טראף (וועלכעם צווייאמאהל אים יאהרע דער פֿאלל וואר, וויל יערע אָרדנונג איהרע וואָכע האטטע), אונד דיא פֿריסטער אונד לעוויטען צו איהרער בעשטיממונג נאך ירושלים צאָגען, זא פֿאָל-פֿען איהנען אויך דיא שטאנדמענגער, וועלכע אויסערהאלב ירושלים וואָהנטען, אונד צוואר גור אוים דען עדטערן, וועלכע דער היילי-גען שטאדט אם נעכסטען לאגען; דיא ענטפֿערנטען אבער פֿער-דיכטעטען איהרע אנראכט דיא גאנצע וואָכע איבער אין דען זינאָגען אָדער שולען, וועלכע זיא אין איהרען וואָהנפלעטצען האטטען. יעדע דיזער 24 אָרדנונגען דער איזראעליטען האטטע איהר הויפט, וועלכעם **ראש המעמד**, שטאנד-הויפט-מאן גענאנט וואורדע. פֿאָן דען שטאנדמענגערן מוכטען וועניג-

סטענס טענליך צווייא אויס יעדעם שטאמעמ, אלזא 24 מענער אים טעמפעל ווין (* .

דא נון דער גאָטטעסרינסט דעם מאָדנעגס גאר פֿריה אנגינג, זא וואורדע אללעס פֿאָרהער אין בעריטשאפֿט געהאלטען. דיא פריסטער ליסען דורך דיא לעוויטען דיא הייליגע געדעטהשאפֿט (וועלכע אין 93 פֿערשידענען שטיקען בעשטאנד), זא וויא דיא גענענשטענדע דער אָפּפֿער פֿאן דענישניגען אבהאָלען, דיא זיא אין פֿערוואהרונג האטטען, אונר לענטען זיא געגען מיטטאג דעס גרָאסען אלטארס אויף דען דאזועלבסט שטעהענדען זילבערנען טיש, הירויף נאהם איינער פֿאן דען פריסטערן דיא שליסעל אוים דער אָבען ערוועהנטען העהלע, נינג נאך דעם טעמפעל אונד שלאָס, אויף בעפֿעהל דעס הויפטמאננס דער טהאָרהיטער, דיא טהירען צו, אים נלייכען דיא טהאָרע דעם אינגערן פֿאָרהאָפֿעס רונד הער- אום. ער צאָג דאן דיא שליסעל אן דער גאָלדנען קעטטע אין דער העהלע אויף, לענטע דען מארמאָרנען שטיין אויף דיא מינרונג דער העהלע, טהאט אין קיסטען אויף דען שטיין, אונר שלוג דיא נאכט איבער דארויף. אויך דיא לעוויטען שלאפֿטען דיא טהאָ- רע אין דען אייסערן פֿאָרהעפֿען אב, אונד אללעס בעגאב זיך, אין פֿערשידענען קאממערן צור רוהע, כיז אויף דיאיענינגען פריסטער אונר לעוויטען, וועלכע דיא נאכט דורך דיא וואכע הילטען. אויך דיא שטאנדמענער, זא וויא אויך אייניג הויפטלייטע דעס טעמ- פעלס, אונר אייגער פֿאָן דען גערכטס הערדען, וועלכער דער לאָ- זונג **) אם פֿאָלגענדען מאָרגען בייאוואָהנטע, בראכטען דיא נאכט דורך אים טעמפעל צו.

נאך

---

*) אן יעדעם שבת וואורדע דען אבנעהענדען שטאנדמענערן דער פֿאָריגען וואכע פֿאָלגענדער זעגען מיטגענעבען: דער אין דיזעם הויזע וואָהנעט, פֿפֿלאנצע אונטער אייך בריידערשאפֿט, ליבע, פֿרידע אונד אייני- טראכט!

**) דיא פֿערטהיילונג דער פֿערשידענען אָפּפֿער. אונד רייכער-פֿער- דיבטונגען געשאה יערען מאָרגען דורכ'ס לאָז, דא זיך דיא פרי- סטער דעם צווייטען טעמפעלס אפֿט דאריבער צאנקטען, אונר

עס

נאך מיטטערנאכט, ווען עס אללמעהליג נעגען דען מאָרגען גינג, מאכטע זיך דער הויפטמאן מיט אייניגען פריסטערן אויף, נאהם דיא שליסעל אונד גינג דורך דאז קלייגע פֿענֶרטכען, וועל־כעס אים פֿייערדטהאָר וואר, אין דען אינגערן פֿאָרהאָף, וא זיא זיך אין צווייא הויפֿען טהיילטען, יערער הויפֿע מיט אייגער ברעננע־דען פֿאקעל פֿאר זיך, דא אייגער זיך נעגען אבענד, דער אנדערע נעגען מאָרגען וועגדעטע, אונד אלוא דען פֿאָרהאָף אומגינגען, אום אללעס צו בעזעהען. אב אויך אללעס אין בעריטשאפֿט, אונד יעדעס נעפֿעס אן זיינעס אָרטע וועדע. בייא דער בעקעד־קא־מ־מער קאמען כיידע הויפֿען צוזאממען, אונד, וען אללעס אין נע־העריגער אָרדנונג וואר, ריפֿען אייגאנדער צו: עס שטעהט אללעס וואָהל!

אינצווישען שטאנדען אללמעהליג אויך דיא איבריגען פריסטער אויף, באדעטען זיך, אונד לענטען איהרע הייליגע אמטסקלייד־דער אן. אלסדאן גינגען זיא אין דיא אָבערגעריכטס־שטובע, אללוא, אונטער לייטונג דעס הויפטמאננעס אונד אייגער גע־ריכטספערזאָן, אום וועלכע דיא זעמטליכען, צום דינסטע דעס טאגעס בעשטימטען פריכטער אין איהרעס אָרנאטע אין אייגעס קרייזע הערום שטאנדען, דיא לאָזונג *) נעשאהה, וער דיזע אָדער יענע אָפֿפֿער־אָדער רייכער־האנרלונג פֿעדריכטען זאָלל. — אויך דיא לעוויטען שטאנדיגן מיטטלערוויילע אויף, צאגען איהרע הייליגע קליידער אן, אונד הילטען זיך, וא וויא דיא שטאנדמעס־גער, צו איהרעס בערופֿע בעריית. אלסדאן צאגען דיא פֿריסטער דאז

עס נויהרערע מאהל צו בלוטיגען אויפֿטריטטען קאם, וויל יערער גערן דיא עהרע דיזער אָדער יענער האנדלונג האבען וואָללטע.

*) דיא לאָזונג נעשאהה אויף פֿאלגענרע וויזע: יעדער פריסטער שטעקט אייגען פֿינגער אין דיא העהע. דער הויפטמאן נאהם אייגע בעליביגע צאהל אן, פֿינג בייא רעס ערשטען בעסטען פריסטער (דעס ער דען קאָפֿפֿבונד אבנאהם) צו צאהלען אן, אונד דעריגיגע, אן דעסטען פֿינגער דיא צאהל עגדעטע, האטטע דאז לאָז גענאָגנען.

דאז עהערנע האנדפֿאס (וועלכעס אים צווייטען טעמפּעל, נאך איינער פֿאריזאישען לעהרע, איבער נאכט אונטערם וואסערם בעזעצט וואורדע) אויף, וואָרויס זיא זיך העגדע אונד פֿיסע וואשען.

יעטצט וואורדען אויף בעפֿעהל דעס הויפּטמאנגעס דער טהאָר-היטטער פֿאן דען לעוויטען אללע שהארע נעעפֿנעט, וואָ-ביא דיא פּריסטער דיא טראָמפּעטע בליזען, אום עס אין דער שטאדט איבעראלל קונד צו טהון, דאס דער גאָטטעסדיהנסט באלד אנגינגע. דיעזר בעגאן נון מיט טאגעסאנברוך, אונד צוואר נאך פֿאָלגענדען פֿארבערייטונגען:

רייניגונג דעס בראנדאפֿפֿער-אלטארס.

נאכדעם דער פּריסטער, דער דורכס לאָז צו דיעזר פֿערריכטונג בעשטיממט וואר, זיך גענואשען האטטע, נאהם ער דאז אונטען אם פֿוסע דיעס אלטארס אין דער זידוועסט-עקע שטעהענד עס וילבערנע פֿייערפֿאס אונד גינג דאמיט דען בראנדאָפֿפֿער-אלטאר הינויף, קעהרטע דיא אן דער אָפֿפֿערשטעטטע בעפֿינדליכען גליהענדען קאָהלען הין אונד הער, נאהם אייניע פֿאן דען גליהענדען קאָהלען אונד עטוואס אשע אין זיין פֿייערפֿאס, שטיג דאמיט הינונטער, נינג גענען מאָרגען אונד שיטטעטע דים אללעס אין דען אשענהויפֿען. דאן שטינען אנדערע פּריסטער מיט קרייעל אונד בעזעם דען אלטאר הינויף, פֿענטען דיא אשע ווע פֿאן דער פֿייערשטעטע, אונד טהאטען זיא אין אייניען רונדען אשענהויפֿען אונטער דען אלטאר. אנדערע בראכטען דען גלייך דאדויף אוים דעם האָלץ-האָפֿע מעהרערע שטיקע האָלץ הערבייא, לענטען זיא אויף דעד פֿייערשטעטע, וא דיא אָפֿפֿערשטיקע פֿאן פֿאָרי-געם אבענד פֿערצעהרט וואורדען, צורעכט, אונד צינדעטען זיא מיט דען פֿאָרגעפֿונדענען גליהענדען קאָהלען אן. צוגלייך וואורדע אין שייטערהויפֿען צור זידוועסטזייטע דעס אלטארס נעמאכט, אונד פֿאן דען דאזעלבסט לינענדען קאָהלען אננעצינדעט (וועלכעס דאז בעשטענדינע פֿייער וואר, דאז ניכט עולעשען דורפֿטע). ענדליך וואורדע נאך אין דרייטער האָלצהויפֿען אנגעצינדעט, פֿאן וועלכעם דיא עטוואָ אונפֿערצעהרט גענליבענען שטיקקע פֿאן דעם אבענדאָפֿפֿער פֿערבראנט וואורדען.

עדוועהלונג דער זענגער אונד מוזיצי׳

דער הויפטמאן דעס זינגקאָרפס עדוועהלטע יעטצט אויס דען לעוויטען דיאיעניגען, וועלכע דיזען טאג זינגען ארער מיט אינשטרומענטען מחיצירען, זא וויא דיאיעניגען פריסטער, וועלכע בייא דעם אָלטָער אין דיא טראָמפעטע בלאזען זאללטען. דיא טאָנקינסטלער האָלטען דען גלייך איהרע מוזיקאלישען אינשטרומענטע אויס דער הירצו בעשטימטען קאממער. יעטצט וואורדען דיא וואכען אבגעלעזט אונד דיא דיהנסטטהוענדען פריסטער אונד לעוויטען דעם פָּארינגען טאגעס ענטלאסטען. — אללעס דיזעס גע־שאה פָּאר טאג בייס ליבט דער פָּאקעלן.

מארגען־גאטטעסרינסט.

מיט טאגעסאנברוך, זא באלד מאן נאהמליך דיא גענענשטענדע אין אייניגער ענטפָּערנונג ערקענען קאנטע *), דיא דער הויפטמאן ענטוועדער זעלבסט, ארער איין אנדערער, דעם עד עס אויפטרוג, מיט לויטער שטיממע: פריסטער! הערביא צו איירעם דיהנסטע! לעוויטען! הער צו איירעם פולפָעט! איזראעליטען! הער צו איערס שטאנד! וואָ דאן אללעס זיך אויגענבליקליך צו זיינעם שטאנד בעגאב. יעטצט בענאן דער אייגענטליכע גאָטטעסדינסט אין פָּאלגענדער אָרדנונג:

דיא פריסטער וואשען איהרע הענדע אונד פיסע.

אין

---

*) דיא דאז מארגענאָפָּער ניכט פָּאר טאג געשלאכטעט וועדען דורפָּטע, זא וואר אין בעזאָנדערער הויפטמאן דער צייט געזעטצט, וועלכער דען אנברוך דער מארגענרעטהע גענוא בעאכטעטע. ער לים צו דיזעם בעהוף אייניגע פריסטער אויף דען גיפָּעלן דעס טעמפעלס שטיינען, דיא איהם פָּאן אבען צו דיפָּען, וועו עס זא העללע וואר, דאס זיא פרי־סטערליכע שטארט חברון, וועלכע האָך אויף דעס געבירגע, אסטווערטס פָּאן ירושלים, לאג, ערקענגען קאָננטען: דער מארגען איזט זאָ ליכטע, דאס ווייר חברון זעהען!

איין פריסטער טריטט מיט גראָסער עהרערביטהונג צוערשט, אין דען טעמפּעל אונד אינם הייליגע היניין, ניממט דען כעזען, דער אין איינער נאָלרנען שיסעל דא לאג, פּענט דיא אוים רעם רייכערפּאס, וועלכעם דען פּאָריגען אבענד היניינגעבראכט וואר אוים־נעפּאללענע אשע אויף דעם אלטאר צוואממען, פּערריכטעט זיין נעבעטה אין טיפּער דעמוטה, פּאסעט דיא צוואממען נעפּענטע אשע אין בירע העגרע, אונד נעהט ריקלינגס (ראמיט ער ניכט דעם הייליגען דען ריקען צו וועגרע) עהרפּורכטפּאָלל הערוים.

דאראוף בריגנט אין אנדערער פריסטער צווייא שייטע האָלץ אויף דען בראנראָפּפּערראלטאר, אונד לענט זיא אויף דען גראָסען ברענגענדען האָלצהויפּען.

אינצווישען איזט אין אנדערער פריסטער בעשעפּטיגט מיט דעם יעהרינען לאממע, וועלכעם ער אוים דער לעממער קאממער (וואזעלסבט אללעצייט לעממער בעריט וואדרן, דיא 4 טאגע פּאר איהרער אָפּפּערונג דאהין געבראכט וואורדען) הערוים האָלטע, בראכטע עס געבונדען אן דען שלאכטפלאץ געגען דיא נערדליכע זייטע דעס אלטארס, וואָ אללע בראנראָפּפּער, אלס דיא אללערהיליגסטע אָפּפּער, געשלאכטעט וועדרען, (דיא גערינגרן אָפּפּער קאָנטען איבעראלל אים פּאָרטעמפּעל גשלאכטעט וועדרען) דאן לענטען דיא שטאנרמעננער, אים נאהמען דעם גאנצען איוראעלס, דיא העגרע אויף דאז הויפּט דעם לאממעס, אין פריסטער טריטט הערבייא, וועגדעט דאז לאם מיט דעם קאָפּף גענען אבענד דעם טעמפּעלס, אונד שלאכטעט עס; אין אנדרער פריסטער איילט מיט איינעם בעקען הערבייא, פּאסט דאז כלוט אויף, אונד ריהרט עס בעשטענדיג אום, דאמיט עס ניכט געריננע, אונד צום נאכהעריגען שפרענגען טויגליך זייא.

נאכדעם דאז לאם גשלאכטעט וואורדע, שיקטען זיך דיא פריסטער צום רייכערן אן. רייכערפולפּער, אונד גליהענדע קאָהלען וועדרען, אין דען קעסטליכסטען גפּעסען, הערבייא גהאָלט אונד צור האנד גשטעללט. דיא פריסטער, וועלכע צו דיזער הייליגען האנדלונג דורכס לאָז בעשמיממט וואדרן, גההען אין דען טעמפּעל אונד אינם חיליגע. וועהרענד איהרעם צוגעם וויד מיט

אוי־

איינעם גלעקליין געקלינגט, וואָרויף דאז אים פּאָרהאָף שטעהענדע פּאָלק צו בעטהען אנפּענגט. איין פּריסטער ניממט דאז פּאָרינע דייכערפּאָס אוים דעם הייליגען, אוים וועלכעם ער ריקלינגם אונד בעטהענד טריטט. זאָבאלד ער הערויס איזט, ווירד דאז בלוט רעם געשלאכטעטען לאממעם — וועלכעם ביסהער פּאָרטוועהרענד אומגעריהרט וואורדע — אוים דעם כעקקען אן דען בראנדאָפּפער אלטאר געשפרענגט. דער שפּרענגענדע פּריסטער פּענגט דאמיט בייס פּוסע דעם אלטארם געגען אָסטען אן, געהעט נעגען נאָרדען אונד נעגען אבענד אום דען אלטאר העדום, ביז ער אן דיא זיד- וועסט-עקקע קאָממט, דא ער דאז איבריגע בלוט אין איינע רעהרע אם פּוסע דעם אלטארם גיסט.

אַיין פּריסטער לעשט הירויף 6 פּאָן דען 7 כרעננענדען לאמפּען פּאָן דעם גאָלדנען לייכטער אים הייליגען אוים. וואָרויף איין אנדערער אינטריטט, דאז פּייערפּאָס מיט גליהענרען קאָהלאן אויף דען דייכעראלטאר זעטצט, זיין נעבעטה פּערריכטעט אונד עהרערביטהיג הערויסטריטט. יעטצט טריטט דער צום אייגענטל- כען דייכעראמט בעשטיממטע פּריסטער אין, ניממט דאז פּייער- פּאָס פּאָן דעם אלטאר, גיבט עם דעם פּריסטער, דער דיא 6 לאמפּען אויסגעלעשט האט, אונד שיטטעט דאז מיט זיך נע- כראכטע דייכערפּולפּער אויף דיא גליהענדען קאָהלען, וואָבייא ער אנדאכטספּאָלל זיין נעבעטה פּערריכטעט, אונד אוים רעם היי- ליגען נעהעט. יענער לעשט נון דיא צוויי נאָך כרעננענרען לאמ- פּען אוים, אונד איזט דער לעטצטע, דער דאז הייליגע פּערלעסט.

דירויף ווירד דעם גשלאכטעטען לאממע דיא הויט אבגעצאָגען, דאז אייגעווירע הערויסגענאָממען אונד גענאשען, דער קערפּר אין שטיקע צערלעגט, יענעם אין אייגע שיסספל, אונד דיזע אויף אייגען מארמאָרען טיש גלעגט אונד אייגעזאל- צען. — דאז שפּייזע. (אָדער מעהל). אָפּפּער ווירד צורעכטע גע- מאכט; דיזעם בעשטאנד אוים אייגעם גענויסטען מאאם מעהל, וועלכעם מיט אייגעם בעשטיממטען מאאם בוימאָהל גערירט וואורדע, וואָרויף וויהרויך געשטרייעט ווירד; פּערנער דאז טראנק- אָפּפּער בעריט געשטעללט, וועלכעם אוים אייגעם גענויסטען מאאם

ווין

זיין בעשטאנד, דער אין איינע קעסטליכע קאנטע אייגעגאסטען וואורדע.

אללעס דיזעס געשאה פאם מאָרגען־אנברוך ביז צום זאָנענ־אויפגאנג.

זאבאלד דיא זאָנענ איבער דען האָריצאָנט קאָממט *) ווער־ דען דיא אָפּפערשטיקע פאן 9 דאצו בעשטימטען פריסטערן, דערען יעדער גענויסטע שטיקע טרעגט, דיא ער אין דיא העהע העלט, נאך דעס בראנדאָפּפער־ אלטאד אין איינער שענען אָרדנונג גע־ טראגען, אוס דיזע צייט ווידד פאן דען פריסטערן אונר דעס פאָל־ קע דיא קריאת שמע געלעזען. — דיא אָפּפערשטיקע וועדען פאן אנדערן פריסטערן אויף דען גדאסטען פייערהויפען געבראכט, פאן וועלכעס זיא פערצעהרט וואורדען. אין פריסטער שטיינט צום אלטאד הינויף, ניממט דאז (אבען בעשריבענע) שפייזע־ אָפּפער מיט, ווירפט זאלץ אונד וויהרויך אויף דאזועלבע, ניממט איינע האנרפאָלל פאן דעס שפייזע־ אָפּפער, אונד ווירפט עס אין דיא גלוטה, בעהעלט דאז איבריגע צוריק, וועלכעס איהם געהערט־ דיזעס פאָלנט אין פריסטער מיט דעס האָהענפריסטערס געבאק־ קענעס, אין 12 קוכען (שתים עשרה חלות) בעשטעהענד, ער שטרייעט זאלץ דארויף, אונד וירפט עס אינס פייער. צולעטצט קאממט נון אין פריסטער מיט דעס ווין אין איינער קאנגע, שטיינט צום אלטאר הינויף, אונד גיסט דען ווין אין איינע דאזועלבסט שטעהענדע זילבערנע גיסקאנגע, וא דערזעלבע דורך דאז אם באדען דער קאנגע בעפינדליכע לאך אין דיא האָהלע עקקע דעס פוסעס

*) אים צוויפעלן טעמפעל קאָנטען זיא אויגענבליקליך דען זאָנענ־ אויפגאנג מערקען; דא גערהמליך איבער דעס טהאָר דעס הייי־ ליגען אין איבערוים שענער גאָלדנער לייכטער הינג, וועלכען דיא קענינין העלענא דעס טעמפעל פערעהרטע; זאבאלד דיא זאָנענ איבער דיא ערדע קאם אונד דורך דאז האָהע טהאר דער האללען הינין שיען, גאב דער לייכטער פאָן דען דאר־ אויף שיסענדען זאָנגענשטראהלען אינען שטארקען פייערינגען אבגלאנץ פאן זיך, דען מאן גלייך דורך דאז גאנצע הויז בע־ מערקטע.

פֿוסעם אם אלטאר הערונטער לייפֿט, אונד פֿאן דא אין דען באך קערן אבשטירצט.

אונמיטטעלבאר נאך דיזען האנדלונגען לאסטען זיך צוועלף לעווי-
טען מיט מוזיק אונד געזאנג, אונד צוויא פֿרי-
סטער מיט טראמפעטען הערען; אן יערעם טאגע דער וואכע וירד נעהמליך איין בעזאנדערער פֿאלם געזונגען אונד מיט מוזיק בע-
גלייטעט.

הירוף פֿאלגט דער בעקאנטע פרידטערזעגען (ברכת כהנים), וועלכעם אים צווייטען טעמפעל נאך אייניגע קורצע פֿאר-
אונד נאכגעבעטהע צוגעזעטצט וואורדען.

הירמיט איזט דער טענליכע מאָרגען-גאָטטעסריהנסט בעגינט, דעם דיא שטאנדמעננער אונד זאָנסטיגע איזראעליטען, דענען עס בעליבטע, בייא וואָהנטען.

וועלן עטווא נאך אינצעלנע, פֿרייאווילינע אָרער געזעטצליכע (נע-
לעגענהייטס) אָפּפֿער געבראכט וואורדען, זא געשאה דיא האנדלונג דערזעלבען נאך פֿאללענדונג דעם בעשטימטען טעגלי-
כען גאָטטעסריהנסט.

אבענד-גאטטעסריהנסט.

נאך דעם כוכשטעבליכען אויסרוק אים נעזעטץ מאָזם זאָלל אין
צווייטעם יהריגעם לאם כיט אללען צערעמאניען, שפייזע-
אונד טראנקאָפּפֿער, וויא דעם מאָרגענם, אויך צווישען בי-
בען אבענדען גאָפּפֿעדט וועדרען. וואם דים איינענטליך פֿיר צוויא אבענדע זיין, ווירד אין דער הייליגען שריפֿט ניכט אנגע-
געבען; דיא ראבבינען עדקלעהרען זיא אבער אלזא: עם גיבט איינען נראָסען אונד איינען קליינען אבענד (מנחה גדולה ומנחת קטנה); דער נראסע אבענד פֿענגט אן איינע האלבע שטונדע נאך מיטטאג (אום האלב אינס נאך אונזערן אוהרען), אום דיא צייט אלם זיך דיא זאָנגע גענען וועסטען לענקט אונד דען שאט-
טען גענען אָסטען ווירפֿט; דער קליינע אבענד פֿענגט אן אום 9

אונד האלב (שטונדע דעס טאגעס, דער טאג צו 12 שטונדען נע־
רעכנעט, וויא בייא טאג־אונד נאכט־גלייכע, אדער אום האלב
פֿיער נאך אונזערן אוהרען) ביז צום זאָנענען־אונטערגאנג. דיא
צייט צווישען ביידען אבענדען זיין אלזא פֿאן האלב איין אוהר ביז
צום זאָנענען־אונטערגאנג, ביננען ריזען שטונדען מאן דאז אבענר־
אָפּפֿער פֿערריכטען קאננטע; יעדאך שטיממען דיא ראבכינען איבער־
אין, דאס עס נאך דער רעגעל איממער אין דער צעהנטען שטונ־
דא (נאך דרייא אוהר נאכמיטטאגס) געשעהען זייא (אום וועלכע
צייט אויך יעטצט דער פֿעספֿער־נאָטטעסריהנסט אין דער זינאגאָגע
געהאלטען ווירד).

דער אבענר־גאָטטעסריהנסט בעשטאנד אין דעם שלאכטען איינעם
איניעהריגען לאממעם, מיט אללער אָרדנונג, צערעמא־
ניען, שפייזע־אונד טראנקאָפּפֿער וויא אָבען ביים מאָרגענאָפּפֿער
בעשריבען וואורדע; זא גינג עס אויך מיט דער רייכערהאנדלונג.

דיא 7 לאמפען אן דעם גראָסען לייכטער וואורדען אנגעצינדעט,
אונד בראננטען ביז אן דען מארגען.

דאז אבענד־אָפּפֿער בראננטע בייא מעסיגעם פֿייער דיא גאנצע
נאכט דורך אויף דעם כראנדאָפּפֿער־אלטאר. גלייך נאך
דעם זאָנענען־אונטערגאנג וואורדע קריאת שמע געלעזען, אונד דאז
אבענד־געבעטה פֿערריכטעט.

דיא לעוויטען דיניגטען דיא נעפֿעסע, אונד שטעללטען אללעס
אן זיינען געהעריגען אָרט צום גאָטטעסריהנסט דעם פֿאָלגענ־
דען טאגעס. זיא, זאָ וויא דיא פריסטער אונד שטאנדמעננער,
עדוואָרטעטזיען דיא אנקונפֿט דערער, וועלכע זיא אבלעזטען, וא
אללעס דען, וויא אבען בעשריבען איזט, צוגינג.

דער טעגליכע גאָטטעסדיהנסט וואורדע נאך דיזער אָרדנונג אונאונ־
טערבראכען פֿאָרט, געזעטצט, זעלבסט אם שבת אונד אן
דען פֿייערטאגען, אן דענען נאָך אנדרע אָפּפֿער אוגד צערעמאָניען
הינצו קאמען.

(ד)

אויסציג

דער

שענסטען אויפזעטצע

אויס דעם

מאסק.

נחל הבשור

עמך עוז, משמיע שלום, לכל משכיל דוגם בלמת ולחוכך המדע נעלם
יהודן יהי נועם ה' עליכם מעתה ועד עולם אמן.

בחינת בחכם בלמתי המשתוקק לדעת עלם ותכלית כל דבר מכל
נדדיו, תסתעף למאד שאלות לשאיות, ומה מה? מי?
למי? למה? ואיך?

ועתה הקורא הנעים! נשלומך הנה מכתב חדש, אשר עתן ניפיכו לפ
היה, משוטט נחולות, תכסוף נפשך תחלה לדעת את מהותו
ומעמיק שאלת מה הדבר החדש הזה? אם דבר בלבה או הגדה, אם דבר
חכמה או מוסיות ודרך ארץ וכיוצא בזה, אם אין? — ולמען הניח
לך את כל על סדר נכון לבלתי יצטר לך שום ספק, נגוע להתיר לך את
השאלות המזכות לחת אחת.

א' בהחרת שאלת מה.

המכתב הזה אשר בידך, הוא הקדמה ופתיחת מכתב אחד אשר יגיע
לאור בעוד ימים אחדים מי"ה מדי חדש בחדשו. והה דבר
המכתב אשר יקבץ בשם המאסף כי יאסוף לכל מחנות המדע והמוסר
כתבים מכתבים שונים דבדים המועילם והמשמחים את הנפש החומדת
לדעת בגל החכמה. ותהייכה מחלקותיו מדעי במספר.

(ג) **יבואו** על דעתו שירי ה"ק ממשוררים מוצחרים אשר לא נאו
בדפוס עד הנה ואשר יחברו עוד בעו"ה כלם מעניני חכמה
ומוסר לבני מן אחינו בעים ובנכת דוגים. למען שירי המחק והשבעים

פגול המה לא ילנו; ובידי קנת מצורדים מדמים מצד בחנו בזריבם דרך העמים, לזמר על המלילים ולקרוץ בשם מלהי נכר, מוחלים הם מחתנו, לא יצוחו בקהל לנו. כאשר תרשה עוך להלן בשנת של כרך המלין ל' הירן וויזל כ"י.

(3) מכתבים (אויפֿזעטצע, אבהאנדלונגען) ומחלק הזה יפרך ובים למרגעה למדים.

[1] יבוא מקורו דבלי פי חכמים בחכמת הלשון הכללי וביחוד בחכמת ובסגולת לשון עברית, יחיל כתיב בדקדוק, ייסר מעבל בחלילותה ויורה דרך בזריבה וילמד דעת גדרי הברדים בהדפים.

[2] יבלח תעלותיו על פירושי פסוקי המקרא הקדים יבחין דעות המפרשים הקדמונים ובמקום אשר לא יספיקו דבריהם יבוקו דעות אחרות, ועל הקורא המבין ודובר אמת בלבבו לבטוח ולבזור לומר אם אנא הכוונה על דרך הפשט האמתי. ולמען שדריך את התלמידים לבוא לב על כוונת המחבר ולהורותם דרך הבתוח והסרכבה בחלקי הכתוב, בהעתיקם דברי כביאינו ללשון אחר, בחרבו בזה דרך הבחלה והתשובה אשר תרשה להלן בהתרת הבחלות למי, ולמה.

[3] יפורו מביבותיו לבדות לחות וחלילות בשימות אם מחכמים הקדמונים או מחכמי דורינו והעתקות מלשונות העמים דברי מדע ומוסר הרחויים לתת לפני מבקילי בני ישראל.

[4] יהיו בהדותיו אל יש התלמוד לבאיר המבחלה אשר בחלו בה דבים מתלמידי בני עמנו, להיותם זרים בסוביותיו ומימיהם לא שקרו על שערי החכמה וילכו בו בעורים מבחזים בחפלה, לא ידעו דרך לעמקות מחבזות חכמינו ז"ל כי בחלם תחם מקור ההלכה והבחלות אשר יהיו לפני התלמידים שרם יתחילו ליבח וליתן בדבר. ועל אפיקיו יעברו יתר הדברים המביעים לחוך המוסדי (מיאראלישען ערציהונג), בם מלבד בחוך הטבעי (פֿיזישען ערציהונג). לא בסוג מחול ידיבו, להיות דבים מחומבי בני עמנו עלים וחסרי דעת לשום לב על זה ולא ידעו כי שמירת בוף וכחותיו הוא מעולה לשמירת הבפש וכחותיה.

(ג) תולדות גדולי ישראל (ביאגראפהיע דער גראסען אומער רער נאטיאן), מדבים וגחוני מרן, מגדולים ומפורסמים בחכמה, מסוחרים בבבדים ועזרי עם המחזיקים את בית ישראל בחרבי כסף, ומאר לפני מלכים יתילבו לדבר טוב על עמם, מקום ועת מולדתם ואת הקורות אשר היו להם, ואת הטוב אשר עשו

צקדצ לחיכם. והמצכיל יבין לת גודל התועלת הזה לנערים מצכילים, מלגך התעמג מצד לנפש בלמס בזמנו לת המלודעות מצד לידעו למבטים יקופים בזנוי בעתות וחלופי המקרייס.

(ד) **תולדות הזמן** (נייאינקייטען). המתהווים בימינו בימים הללה ימי בבודי פרי המדע והלחבה בבל ממלכות לירופה, וידע בל קורל מצד לחכמי יודע לקדוש בלמון בעמים לת מלב עם ה' בלב בימיו, ולת פמעבים מצד יפחדמו ביניהם, ולת לחב יתן ה' בלב מלכים עליהם לטובה, ולין יפול הדבר מלך המקבל. לת בל בניל על הספר.

* * *

ב בסתרת שלמת מי.

עתה מבין לבך הקורל הלבוב! לדעת מי הול המוליל והמביל לת הדברים הללה על הספר? לם לבם יקוע, לם לין, לם יחיל לם רבים, לם זקן, לם בער, ובהבה רבות לצד יותרו לך בלם בתשובתכן זלת.

דע נלמבה בי לל מלים לחך ולל מצבים ילמן הדברים הללה, בי לם מלחבת מרעים מצכילים לצד שקדו מימיהם על שערי התורה ועל דלתות החכמה, מהם בעלי במלה יודעים ליצר ולתן בעומקה של הלבה על דרך הפשט הלמתי, מהם בעלי חבמה ויודעים בלשונות זרות, וכלם בלחך זמן לת לבנם זה ימים רבינים לחקור ולדרוש לחרי דרכי לשוננו הקדושה בספרי תנ"ך ובספרי הקדמונים ויבתבו על ספר לין לין לת לצד מלא בפירוש המקרל, בדקדוק המלות, בחלב הלשון, בסגולת מלילותיו וזיליו, בנלות הספרים ובמעם סדר המלמדים. ולחרי זלת שמו שבם לחך בקיון התורה והחכמה בילמדם ז"ל בעמוק — הסבת ושמע ישראל היום הזה נהייתי לעם, עזו בתות ועסקו בתורה שלין התורה נקנית בלא בחבורה — ויבילו לין לין בלמתחתו לת לצד לקט דבר יום ביומו, למען בלבל לת דבריהם בחפץ. ובעת בחרו בחלוחם להוליבם לאור על ידי הדפוס ולהוסיף עליהם זירים ומבתבים לצד בנית בחס בבד ולצד יבואון עוד שמה בעל"ה (לם מבם לם מזולתם) ולזלת המילה

בפילו תחנתם לפני כבוד מעלת הרבני המלין החכם מוהרר נפתלי הירץ וויזל ימ' נערלין, לנקם מלחמו לויח מן לרעבם שביות בחמדה זירים ומלילות ומכתבים מסר נגית בבותו. ופלם דברי המנחת השלוחה לו מלחם.

קעניגסבערג בפרייסען כ"א מבת תקמ"ג

אל כבוד הרב החכם וכו' שלום עד בלי ירח.

נפש עיפה למיס קדיס כי תבסוף, ממקומס יזמנון, ותודני לבון עבר מלין ידדוכון. מלז הוסר בלון ישראל, הודך למרן עטרת רמבו, עם ה' נחני הגלה, ולין חבון נפרן, חללו הפודעים מל פי נבל, ולים דובר לחות לין. עד שקמת נפתלי ומעפר הקמות לבון עבר. מלילת בניליבו נפלם שבלך שקלת, ותהי כמוהם למלין נקבץ עמך. מי כמוך הבניר חיל להקים סס ביזראל? הן נדוח ביבתך בגלה הלפת, ותקח מסס לת הבוד מלוים על ערבי נהרופיו, והיו בבנן המנבן ציוך. מלת מחבדותיך ביהולם נפולו, לב משבילים בחם זמירותיך הלת, שמוע לבריך כלמו יבפופון, לבר כמוך יחפלון, כי בלבר החתה לבלת, ועם משודבי לממת חלקך!

היום ישתחוו לפניך החכם! לחת מלעים משבילים דולבי הממת, יבקבון מעזך תורה, ובנועם מלילתך תתמבם, לך יחלו עין ולבריך יפפו, ולתה בח בח ומבני מלבלה!

זה ימים לח בניר ומגודת בחורים משבילים מבם תולבייס ומבם יולבי לבונות זרים יון ורומי ויתר העמים ומביני עבין בחכמות הבמוציות והרמות, בסביבו יחד לחקור ולדרום לחרי מהלכי לבון הקודש בספרי תורה בביאים וכתובים ולבקול במאזני לבק פירושים הקדמונים לבחור היותר קרוב לפשט, ובמקום חשר לח יספיקו הרשבונים ידבו חקירה לפרשו בפי עניבו ובבין הלשון. ובדברות הימים יוחלפו הסעתקות והפירושים הבוחרים שבהם למעלתך הרמה ולבבוד החכם מוהרר משה נ"י לשפוט עליהם ולין ספק ושיהי' זה תועלת בדול. ובהיות כל מגמתם וחפלם להרחיב דעת לעובדו הקדושה תוך עם ה' ולהורות לח יפיב לכל העניב ולם הוח

בחלבת

בזלבת זלע קלב מלבתה הסכימו להעלות על הלפום מלי שבת בזשתו
לף לחת (בציעית בעבן). וזה דבר המכתב שלר לב' חלקים יחלק. (ע)
יבולו בו שילי לבון הקודש שלר לף כלפסו כבר ושלר כלפסו לחת לחת
ושיכם מלויים ביך כל לים, ושלר יחבלו עוד שם מלכתי החבודה הזאת
שם מזולתם. (ג) מכתבים מעניני המוסר והחכמה והבמוסיות וביולע בו
וכן בישבלטפיא והוא תולדות בדולי עם וחכמי ישלאל שלר צמיים חייתם
ומקדושים שלר בארץ המה. (ב) חילוקים המתחויים בבני עמנו הגובעים
בבל ישלאל, מחוסם בקלת המדינות ומחיבוך בעריהם, מודעות ספרים
חדשים בלשון הקודש לו בלשון עם לחד הגובעים בבו ובהבה לבריס הלחוים
להיות לעין כל, למען יוכל קלחם לים שלר לף ילע קלוש ספר ביתל
בלשונות, ובל זה לתועלת הבעריס לומבי החכמה, ולשמחת הלבבים
לוהביה. ולמען הקים זאת בישלאל הסכימו לימה בעירי קהלתינו מיקירי
דוח המתבדבים בעם לתת סך מסוים לתמוך לת החבודה הזאת. זכרם
שלה לטובה!

ועתה לל בבוך הדמה בשימה מלתינו, מלתך תוחלתנו להדשות לבו
להדפיס בילוך הבעיבים שלר תחת ידינו בבתב, ושלר כלפסו
כבר ולף בתפשטו בעם כדלוי, כמו הדיל שבתב מעלתך להבניד ר' דוד
מ"ל בבדלין, בשלוח לו ספרך היקר בן בעול, וכן לחל שבתבת להבלין ר'
בערתן פ"ל ושלר שילוך הבמלחים בידינו. ועוד תוסיף עזו חסל עם
עבדיך בשלח לבו שילים לשר המה בבתי ספריך ולף הולחתם לחור, ובבריס
המביעים לידיעת הלשון וחבוך הבעריס ותבוה שליבו מעלתך שם להדפיסם
פחת שמך שם שין, ושיש (חפילו מבתי החבודה) לף ידבו ממי
עלו הדבריס שם לף תדלה בפי התקון. הוחל בף בחלון! לבבדבו מהל
בחזוקתך הבעימה, והחל החמת, יבחבו בדרך החמת, יפדום שבת שלומו
שליך ושל בל המסתופפים בצלך בחפלך וחפץ שבדך הבותב מטעם לעין.

חבורת דורשי לשון עבד

וזאת תצוונתו

ב"ה ברלין יום ג' ד'-שבט תקמ"ג לפ"ק

הדר בחורים ומהולל בשערים ה"ה הבחור סופר ומשכיל ויקר רוח ידיד נפשי כהר"ר ... יצ"ו אתה ה' תשמרהו נס"ו אכין.

מה נעתו לי מעשי מלמעות היום להוג כמוך, מאד כואבת מיום כ"מ לחדש טבת. מדם הייתי נאיטון לילה הנטוי עליו, אין נגם מפניע לי. ומחדי דומי כנקר לור, ונערי כמי ישראל יולאים ללקוט לורות מתורה לור, ועוד מעט תזרח שמש לדקתם, ככל הארץ ילאו קוס, ונקלה תגל מליכם מדי שבת בשבתו יגילו כלי טיוד מלא לומד ודברים מזהירים מאד ילקטו, ממן שחקים ומדגן שמים, הן הן דברי תורה, דברי מוסר, דברי שירים ותלילות, להרים קרן שפת למת מאד בקדש דרכה, ולשקול לפוכות מלמדי תכ"ך, ועוד דברים טובים ביהה ככל הכתוב בשבתך הכ"ל, להגיה בדכה בניה ישראל. לשלמי ולשמח.

מה יקרת בעיני, מלית כיוסן מלרן ליה, לו תמל לו הרל מאד פריך תתן בעתו. ומה יקרו בעיני, דעיך מלה סיוסנים שתך מאד חוננו יחדיו למעות כמת ביטראל. חקו והיו לבני חיל. היו בשיטוף המלה הזה למטוניס לכל בחורי ישראל, להגיה בנו בנה לור למת, שחקך שכל טוב, והייתם מופת לכל הילדים מאד בגילכם המשכילים בחכמה, ומלאה בריך ילאו בו כל תופשי עט, וכל ומחוקקי לדק, ישוטטו דעים ותלבה הדעת, כי תעידו בם תעורדו בם את הקהלה, קהלת סופרים המלבה חכמה, עד שתחפץ להיות כמוכם משכילים ומלדיקי הדבים, ועליכם תנוח ברכת טוב כי הוריתם לכם את הדרך מאד ילמו בה, ומאד על ידכם החזיקו מחיכם גם הם לחזק את בדק בית ה'.

ויען כי כבדתני בשמרותיך הכ"ל ותשאל לך ממני עוד מעט להגיד מתכם ללקוט בם ממעט הממרים מאד בשרותי, עתה בדוק ה'! אתה ודיעיך הגלוים אתך, שמעו בם מוסר לחיכם ויהי ה' עמכם. וכאשר ידעתי כי עם משכילים וילדי אלהים אמי דוגד ומוסרי אך לטוב, כן ידעתי כי בטעים ובמוכי דוח אתם, ואל ידע בעיניכם לשמוע מזכרת טובה מפי מוכד בשמן במוכי. דעו כי מלאכתכם מלאכת שמים ומעיכותיכם יפולו חולה בתוך קהל ועדה. על כן הזהרו בדבריכם מאוד, שלא ילמדו מתוכם לשקר. כי רבים חללי דעה בימינו, ומביכל בגוי למלאה לוקחים

קורי

קורי עכנים וילמדו מצוות מקדים כסי. לץ עלה עליהן עול תורה ומלוה, ועל מיס מתוקים לסד תשלומן מצלר מפרוה סדים, ילמדו מליס כסי. על כן עליכם להשגיח על דברים קלים שלציע לפניכם פה. ולזו הן: (א) רחשית חכמה ירחת ה' ונשמר ילחת ה' רחשית דעת וכוץ שתהיכם מלילותיכם וספוריכם כוללים דרכי ילחת ה' וכוומותו. (ב) שכשעתקות בחידים והזמידות, לץ תזכירו שמות המלחים הקדמונים שזכרם היונים והרומים בחידיהם וחמוסריהם, ולחדיהם נמשכו כל מחורדי זמכנו בחילוף"ל, ולץ כחלה חלק יעקב, לץ ישמעו על פיכם. (ג) חל תחזיקו בכליכם בחידי מסך דברי עכנים ולהכה, כמו מקלת בידי שמשחל ודנים מבידי מחורדי דורכו בכל העמים, הסידו מכם בדים ומלילות חו ספורים שתוכן רלוף להבה, כלהוכה לילך הלך, וכוחת הכחל הטוב, וחל יסיתו לחתכם לחות לחוכם ויופי מלילתם, לשותם ין לנבי קודם לשר לחם מתחלים בם. (ד) חלו לכם מדבר חו מכחתיק מלילות וספורי התולים להחל בלחיכם ושמחיכם בן לכלל חו לפרט כדרכי הסחטיר"ש, לבל תהייכה מוסריכם הטוכים לבדים בעיני שומעיכם וללמיכים בלבי דורחיכם, דבר וחלב תהיה תחת לשוכם, לבבר נשכוה וכדרך מוסר וכבוד הבריות ותמלחו חן בשיכי חלהים וחדם. (ה) בהיות מגמת פניכם להוליע לחות לשוניכם הקדש חל תשימו בשולכם בלמוד דרכי הלשון לבד לבבר לחות ולכתוב לחות, כדרך שחחחדים דרכי לשונות של חול, חבל עד היס הגדול יס חכמת התורה יהיה בשולכם, שעל ידי דעת הלשון על מכוכו תביכו לעם לחדות טהורות שתורה, וכבד קדשו שבפי כשיחו וקבלת לחת שהיתה ביד חכמי המשכה והחלמוד סיסודתן בשדרת קדושת הלשון והחלילה הכחדרות בקדש. ועל זה הוכחו בחרי המכחבים חשר דבו עליהן מקלת מלחיכו בחי ישרחל, כי לץ עמדו על הכוונה היקרה שכוונו בהן. וכבד דחיתי ידיד כפשי בחכתבך הכ"ל שחגמת פניך ודיעך הבדיך לדבוק בחלה, לשקול בחמזכי פידושי הקדמונים ז"ל ולבחור לת היותר קדוש לפשט. ובמקום חשר לץ יספיקו לכם דבריהם, תבחרו בחכם ביניכם לפרש חדשות כפי עכייכו, וזה דרך כלה ותפלרת להולכים בה, כי מה טוב ומה כועים שבת יחדיו חבדים מקדימים בזכם לחכמה, מסלסלים ומחבקים לחדותיה. בין כך ובין כך לחם עושים טוב, לם תחלקו לבר, הבליתם מדבלית מיס החכמה כל חפליכם לץ יהיו בה, ולם לין, סוף סוף התבוככתם בדבריה העמוקים, ולת לבבכם לחלתם בחימיה המתוקים כי המזמה והתבוכות בדברי פתורה תמלחה הלב מחבות טהורות, ויטהר מהבליו ומדרכי ילדו, שעל זה לחמר שלמה מזמה תשמור עליך הבוכה תבלרכה, להלילך מדרך

מָהִיר בְּדַת אֵל כָּבוֹד לוֹ נָאוָה
כִּי עַל בְּרוֹב שִׂבְלוֹ יַעַל שָׁמַיְמָה
כִּמְדֵי עֲלוֹתוֹ יִטְהַר מְגֻוָּה
רוּחוֹ עָצוּרָה בָּעִיר לָהּ חוֹמָה
רַב בּוּז לְאִישׁ עָצֵל יִתְאַו תַּאֲוָה
אַךְ מֵ־אָנוּ יָדָיו לַעֲשׂוֹת עַד מָה
שֶׁקֶר בְּפִיו מִתְנַכֵּר בָּעֲנָוָה
אוֹמֵר הֲכָמוֹנִי יִדְרוֹשׁ חָכְמָה
יְנַהֵל בְּלִי מוּסָר יָפֵר מִצְוָה
יְזַקֵּן וְעוֹדוֹ לַנַּעַר דָּמָה
לְיָמָיו עֲלוּמָיו יָבִין כִּי הַשָּׁוְה
יְחֻרַּד וְעַצְלָה תַּפִּיל תַּרְדֵּמָה

הטורים האלה נשנים על דברי שלמה שמר עצלה תפיל תרדמה, ודברי הזיל כוף פירושו והדגרים כלם נשנים על גילוי מלת תרדמה וכל לשונותיה שלשתי לא נאמרו מפרשי המקרא ז"ל כהוגן ופרשתיו כפירושי לפסך נרשות. הנו מזמינם ושמנו *).

עוד

*) למות כי קלה סיכויה תהגיל השתנו פה את דברי חכם הלוים על ערש דמו וניחומו כגל התקוות נתקרת, ודף רחמן מתכתבינו המחסף, מליגנו לעין הקורא יגיל ויאמץ נו, כי כלו מחמדים.

דברי המילוחים.

עוד לחת נלימי מוכחתך הנעים שהם דוגים להדפים נכל שנוע לניעית נלגן, וכמלומה לי שתקנל ידיעה קטנה כזאת לגיזו ענין שלם. ולדעתי עוד יותר מס ידפיסו כל ד"י ימים חלי נשב"ן, לו מדי חדש נחדשו נשב"ן שלם.

ועתה נחזור על דנרי מכתנך, הנה לותי קלות, ודעת דלכי חפלת, דנרת עלי נדולות לחמוד תנה ידך עמנו, והיית לנו לעיניס נתתך על ידינו דנרי זידין, לו הנמלץ לתך דנריס הלחויים להודע נקבל עס, לחוק לותס על ספר חתומים נשמך לו נלי זכרון שם מחנרס, כנה קנותי עכיל ספודי מהללין, זידי מעשיס, וחמידותי דלו מלך, לץ עמלתי נמלכה זו כי מס לנודך הדעה כשכל נקנו מנשי שלומי מלתי לזיל נזידיס למלכי מרן, לו לפתיחת לידו מחנרת, על כן הס מתי מספר, מסופקני מס יהיו מספר כ' זין כלס, כמעט מין ע' מהס זידי, כי לץ יקנו נעיני לשוס לותס נאולדותי ותחותן המולים זוכדוני לרשם נשולי כמכתב הזה. ולולס דנרי הפידוזי' והודלת המלילות והשרשיס, יש זידי מלנד שלה מכל כנר נלו נה' המחנרות שהולמתים נלפוס. והנה המכתב הזה ילץ לחלון לתשוקה על הסנרת המהודלת שקנלתי מלת ידיך נפשי כי"ו, ולץ למעיל יותר, עד לשמע מה ידנרו עוד ידידי כי"ו ודעיו, ועוד מזון למועד, וכעת לומר שלוס. דנרי השמח נשלומך ונלחות לממדותיך כחותס נאהבה ומוכן לעזרתך ולעזרת לחת מחזק מעכילים, חנולת דודכי לזון ענך הקטן נפתלי כירן וויזל

והנה לפניך הקודש היקר! התדת שאלתך מי, והואל נא להוחיל עד נמר החלק הראשון ממכתבנו המלסף ויקנצו כל מנשי החנודה נשס חדות על הלוחות, ונסוף הקדמה זאת יזכרו לך שמות הנעלדיס להיות לרשם ולשר עליהס עטרת הקדש לשוס עין פקוחה על פרד במעמדיס ועל ההולמת והכנסות.

* * *

ג נסתרת שאלת מי.

אחרי לומך הקודש הנחמד; לת שאר עס לנבנו ולת המעשה שאר נעשה, לין מן הצורך להרנות 'צו דנרים ולשוס נפיך מעשה על שאלתך

שאלתך זאת, כי כבר הודעה מעלתה בלב כל חכם ומבין תועלתה; לאנשי היות כוונתינו ביחוד לתת לה מכתביכו ביד בחורי ונערי בני ישראל לאחז את לבבם ולרחוב נפשם עוד לעוז מלקט עמנו מליצים כשימה דבדינו מלה, והודיה גם זה.

ד שאלת למס.

הקשיבו נניס משכילים מהבי עוסד ומהבי דעת, למודינו הטו מזניכם. דעו מחיכם המוהביס מתכם בלב שלם, כי לא לרכוש רכוש בארץ יגלנו, לא להבגיל שם בעם כשלמו עימנו; כי אם למעבכם היקרים! אתם תבמת לבבנו, מליצי יושר חפלינו.

והנה בעת חכמה בחון תבונה, בחוברות תתן קולה, מהרו קלחוה, חושו להגילה הביתה, אם בעירות מלניס תשבו, ואם בשדי דעי להלכם, אם על מטות שן תשחו ואם יחך על ספר תשבון, אם עסים למוניס וחזה לחדום עדוך לפניכם, ואם פת לחם בקוד ומי בלל לחבכם, אחת היא לא תעבוד מעליכם, בעלית קיר קטנה תוחיל שבת עמכם, אם תחת העץ תליכו אסור תשבון תחתיו, ואתם סיגרו לבבכם! פנו מליכו אתם המוניס! קחו מוסד דעים, ואל תעשו תורת לחיים. והיה בהיותכם חולים לקרוא את מכתבנו זה, חיש יולת בכם רוח חמורות, רוח תחבולות יעיר יפיח בו, תלהט להבה ועל סביבותיכם חול בגול. תמלאו חפן בתורת ה', ותבחרו בוח בערן החכמה משבת בהיכלי שובב. ושוב מעט ותראו בם אתם לחבבה עמנו, תשלחו מבורות לחות ושירים בעיניים ימלאו חן ושכל טוב בעיני אלהים ואדם, ואחבנו בשיחם לפני בהבתבנו, ותבלת מחברו ידבר פיכו אז על קלווי מרן תלץ שמכם, ובשירכם ידוכו כל העם. עיך זאת לדעת לבם, כי בכל דף מהבתבנו נגיב לפניכם שאלה אחת בפסוק מפסיקי המקרא, ועליכם להשיב עליה, ובשוב מאורעיכם מליכו מועלה יחד ובשפוטה עליהם, ואשר יעד בעיכו בדפים בדף הסמוך לתפלת המחבד ובדולת שמו בישראל.

ועתה מליך המורא יושב דבדינו. דע בוך זאת למעבה על שאלתך למה, כי כפליס לתושיה עמנו, דמיון, לתת לבעד דעת ומחמה בחבר, בנית יושב שכם ויוסיף לקח, להפין בישראל ידיעת שבולת לשומו הקדושה,

שאל

אשר לפניהם בגן עדותיהם היתה למדתה, מעשה בחרן לבני, ועל סגיבותיה בתריבה פתרותיה, ליפיה קנאוה כל בעלי עדן, וגויה רבים חמדו זבת גלגה. — לך את ברזיה על גב סנבו, לפס קולך וגועל מין, כפרעו בדריה ותבונה דליותיה, הם על חללי הרב שאולה ירדה, על יורדי בור היתה מפלתה! — — לולי עזרת בלדקתו הותיר לנו שדיך כמעט, ומבני למת בדרו בינך עוללותיה, להקים בדיח ולתיים על מספר ברזיה, מי בנו יבע מחומה מלחות מלילותיה, ומעם טיריה? — — למנם לבשים הסם (זבדם שלה לעומה) הניחו בלבה לחדיהם בשרם ספרי תנ"ך אשר בשתבעו שליהו שמידה מעולה, ומודה לה' חסדו על הטוב אשר בניע זה שליהו, ושם מבעד היש, יחד מני יש בלב משכיל להביך מעלת הלשון ולבעת את סגולתה (בהקים משרש על רעהו, וממשל על משמד) ויתרונה על יתר הלשונות (בהליבה את הלורות והפשלות והתבטאות בנפש האדם כפי שבעם, כאשר בזכיר לי"ה בפנים המשפף). גם יוספק בעתי מספר התיבות הבאים בבתובים לבתוב שליה לחה, ולהודיע את מחשבותיו לרעהו מבלתי השמת את סגולת הלשון ומועמה כאשר תרשה בספרים רבים, דמו מחבדם היות לוטים על בעות המליצה, והמה בשפל. ילשה בפי הקורא בם, ולא ימלא מחשבותם עד אחר יביעם רבה. יש אשר בחר להורות עומק שכלו על הבקודה, וילאו מכתביו עקודים בקודים ובדורים. ויש אשר יכניע פסוקים ומאמרי ח"ל ומאמרי זהר ובבדי המפרשים בעלי דסיים פתח ובעלי דפתח סיים עד בי מבעה לשומת ברות, בעו שתלתה הלוגמה במכתב שיש יקוע (ובחתול את בבודו להזכיר את שמו) שלשה להרשות בשבחו של שלם בדול וזה לשונו: "שאלתיהו לבל "בחותי יעל יש הבדול שם רמ"ז ושין מספר לבבודיו שאה תעמסו בל "חיתו יעד הלבנון מולין פירות בשונתיה ועדבת דקציע ליה ותליח "בשבוד המיחו בקופסא דק. מחספס בתיב, והיה בבתי"ב בלתו יש שם "לשקלא ויש שם למסורת והעוף בחכל בשסורת שין עוף שלא תורה "חדשה משתו תנא שמואל בתב ספר תורה שרוף שהיב מחלקים ביעקב "ושפיים ביטראל שטעתא מבדרין בעלמא ובסיפ לשבקא וב"ע בועלין "מהיה לבני מבים לבנין ושואל של קורות ושלפו בלחיים וכו'".

ומי שלא מה עליו דוח בבואה שין בידו להבין כונת זה המאמר. ויש אשר בחרו בחדושים במקום אשר קלרו ידם לרבר לחות לחדו בלבבם המדות יולה את מחשבותיו וימלא את מסרון ידיעתינו, ויחרוז שור בשור, וחמיר בתור, מבשים ויתושים בשות ועלמות, ושעם דבריהם בטעם ריל חלמות. ויש אשר בשירים פנו לחדשת זרים ויקחו משם זמורות להטיעם בגרם ישראל

ויקוו

ויקוו לעזרת עניים ואכה נפגים, כי אין כזירי העמים (היקרים בלבותם לבוייהם) זירי לצון ענר. ולקולר הצנתם למו נ׳פנם היות מעלם הזיל נמשקל התכונות המיס והיתירות, ונהחזיק תיכות סוף כל מלמד, ולא ידעו כי תפלרת הזיל הוא לומנות מחצנותיו קולר מעמריו ולחנת עזתנותיו תלרו וליוריו לפעול נגפם יתר על המלמד והספור. ולל תלמה נגפיך הקורא הנעים! כי נלעתנו להלעיג על זירי הקלמוסים ולזיה מחלומי כזירי נן נגירול, מלחדיזי ונן פלקי׳לם לוגל״טן פרלנק״ם ויתר המחנרים, פלר גם המה נחלו נחלוז ומשקל נזיריהם. — חלילה לנו כזלת! ילשינו לת רוחנ לנפש ונדולת זיריהם המלוים על כל נלותם מחצנות דמות והם ילעו נסנולת הלצון ומה מתקו דנריה׳ לחיך יטעמו, לך כוונתינו של הצוללים הקטנים המחנלים כדם יזלל, הם עתנים לת נעדי עם ה׳ ללמדם לצון עלנים, ונפנים המלסף מי״ה תרלה דוגמת מלכתם ותצומם.

דהן על זלת ילוה לנ כל נצון, יתלונן מלם חי ולים הלנ. נן כעוד מחצותינו ולין נילנו כי לם מכתם למת קטנה תכות עלינו זכרונם, כיללינה נלטפתות חולות? דמות ונניס לילה יצנלון נצדיל ועופרת? בה לצון ענר לילך נלטפת לל ענמך, ולין לילה מנים על לנ? — הן הניע פוד המלע נכל הנמים, יומם ולילות לל יחנותו ללמד לנמיהם לצון וספר, ולנחנו פלוע כצפע עללים ועמומי יק! — כל לחילנו מקומה ונחילה מלניס מערמות עפר! הן נגד חסל ה׳ עלינו נדול הזה ולהוות כתן לנו לפני חיל חכנים ונגונים, העמלים כל ימיהם להנדיל תורה ויפילו ניזרלל לת מחנרותם לנדי למת להלדיכם נתורה ונחכמה, ולנחנו כעלן קחת מוסל וכאדה לת פיהם? הנה לחילנו! שימו לילה לת ילו נכף לחיל, נלנב כל יחד נכתף לנקף לת המעמון לפר כל הון לל יערכנה, לנזי למת ילילו לת הכתיב, לך ממרום יזרח לנו זמת לנקה וחי׳ לעול עולם. *)

* * *

*) הרית שלת חין לה תקום וענין לזהנו, כי חך תועלת זלת היתה ניחים הסם, חין נלפנו התחומים, ולל חי יפנו, וכחה נחנען לחובם יוליחו המחנרים הסם, ויען שכל זלת נללת לנו, נכן הסמינו חוקה

ועתה בקול התרוע התקע והמשך נגני ישראל! לכם ניתכו תלהות. יקענו כי יש לתכם דברי חכמה ומוסר המזהירים בזוהר הרקיע להולכי מחשכים, חפצו מיד נילקוטו ומשך תמלטון ממה הקריבו, וכזיעכו עטרת לתפזינו. כף חזקו ואמנו את לבבנו בתהפכם ונתורתכם, נקשיב לדבריכם, ולקחכם על ילח מעיבנו, מלתכו תשוטות תן לכם, ומשלחי הכבוד, כבוד חכמים תהמלו נלח.

דברי עדיכם העומדים על המשמרת לחברת דורשי לשון עבר היום יום ב' שלשה עשר לחדש כיסן תקמ"ב לפ"ק פה קעניגסבערג בפרוסין:

איצק אייכיל	מענדל ברעסלויא
שמעון פרידלענדר	זנויל פרידלענדר

ה מ א ס ף

לחדש תשרי ת"ק"מ"ד.

מה אנו מה חיינו

(א)

אֲבָזֶה יְקַר חָלָד, כָּל שַׁעֲשׁוּעֵי חֵבֶל,
יִהְיוּ מוּל עֵינַי כְּאָפֶס וְכְאָיִן;
הֵן כָּל מַחֲמַדֶּיהָ אַךְ רִיק וָהָבֶל,
לַרְאוֹת בָּהֶמָּה לֹא תִשְׂבַּע עָיִן;
וּבַעֲבוּרָם נִבָּלָה בָּרַע יָמֵינוּ? —
מָה אָנוּ וּמָה חַיֵּינוּ!

(ב)

כַּקְצִיר בְּדֶל לַמָּוֶת נוֹעָדוּ,
אַךְ זֶה יִרְעַד בַּחֲיָיו פֶּן יַשִּׂיגֶהוּ,
זֶה יַחְפְּצֵנוּ בָּעָמְלוֹ וְלֹא יִמְצָאֵהוּ,
הֵן שְׁנֵיהֶם גַּם יַחַד לָעָמָל נוֹלָדוּ,
רָאוּ מְתֵי תֵבֵל, הֵן אֵלֶּה דַּרְכֵּנוּ
מָה אָנוּ וּמָה חַיֵּינוּ!

לשוא

(ג)

לַשָּׁוְא יַצְלִיחַ הַגִּבּוֹר, יָרִים הַשָּׂבָט
יָרוּץ בִּכְלִי נִשְׁקוֹ מֵחַיִל אָל חָיִל
כִּי מַה יִתְרוֹן לָרֶשׁ, מַה יוֹעִיל לָעָבָד
כִּי יִמְלוֹךְ עָדֵי רָגַע בְּחָזְיוֹן הַלָּיְל?
הֵן פֹּה עָלֵי תֵבֵל בַּחֲלוֹם מַלְכוּתֵנוּ
מָה אָנוּ וּמֶה חַיֵּינוּ!

(ד)

מַלְכֵי אֶרֶץ בְּגַאוֹן עָזָם יִבְנוּ טִירוֹתֵיהֶם
לָרִיק יִיגָעוּ, בּוֹנֵיהֶם לַשָּׁוְא עָמָלוּ,
עַד יוֹאִילוּ שָׁבֶת בָּם לַקֶּבֶר יוּבָלוּ
יָנוּחוּ עַל עָפָר רִמָּה תְּכַסֶּה עֲלֵיהֶם,
הֵן זֹאת אֲשֶׁר נִשְׁאַר לָנוּ מִכָּל עֲמָלֵנוּ
מָה אָנוּ וּמָה חַיֵּינוּ!

(ה)

אָכֵן יִבַּלוּ בְרַע יְמֵיהֶם אֵלֶּה
יֵרְדְּפוּ הַמְנוּחָה, אַךְ הִיא בּוֹדַחַת;
אָמְנָם חָכְמָה נְבַקֵּשׁ, נֶחְסָה בְּצִלָּהּ
תִּמָּצֵא לְמְבַקְּשֶׁיהָ אַךְ הִיא הָאַחַת,
בַּעֲבוּרָהּ נִבְלָה עָלֵי תֵבֵל יָמֵינוּ;
לְדַעַת מָה אָנוּ וּמָה חַיֵּינוּ.

מ כ ת ב י ם

מכתב להגיד החכם המלין ר' הירץ ווייל מי' מצד השמטו נתקשה כחל הצבור והנשחטו להניחו פה, והוא על שרץ דרם.

כתוב בתורה (נחמיה ג' כ"ו) ויפל ה' אלהים תרדמה על האדם ויישן. פי' רמב"ן ז"ל תרדמה יותר מישינה, וזיכה יותר מתנומה, וכן למדו כל המפרשים ז"ל, שתרדמה היא שינה חזקה; ואם כן דבריהם מה שנים לומר אחר תרדמה, ויישן? יאמר ויפל ה' אלהים שינה על האדם וירדם?

ולדעתי אין שינה ותרדמה משנין אחר, אלא שינה היא דרך התולדות, מתחזקה לגוף ומחזקת כחו, ותרדמה היא שלשת הרעיון המשתלת לפי שעה פעולת החושים, וגלי המעשה שנפרס, ושינה מדרך התולדות אבל תפול על האדם או מחמת מרירת מרה שחור או מדמיון פכי מי המפחידו או מכונך לרה שחקוע בו ונלחון משנת תעתק (איינע בעטיימבונג) ועל דרך זה נחוך בכל המקרא ומלו כן:

כשנים שיסרח מרוב נדה ומחמת מות למד (שופטים ל' כ"ו) והוא נדרם ויעף וימת. כשהיה יונה בלחמת מות מסער היה למד (יונה ל' ה') וישכב וירדם, על כן למד לו רב החובל (שם) מה לך נרדם קום קרא אל אלהיך וגו', ואם תרדמה שינה חזקה כפי התולדות הנה בשינה היא שלא מדעתו של אדם, ומה טעם לומר מה לך נרדם? יאמר ויעירהו רב החובל ויאמר לו אל תרדם? אבל לפרושנו יפה למד לו: אין רצוי לאדם שיבטל כל כך בשנתו וילמד כל תקוה, עד שתשיגהו תרדמה, אבל רצוי לו שיתחזק ויקום עזר ובשלה, וזהו מה לך נרדם כמונו כאוך בשלה זו ואחרנו מתחזקים ושופטים שיחה לפני אל שושיענו, ואם למה קום וקרא אל אלהיך. כאשר המצוד המשפע בפיוס שיחול לעתיד על הרשעים למד (תהלים ע"ו ז') מגערתך אלהי יעקב נרדם ורכב וסום. ונספרנו גן נפול הודעת שהשמה המלך לאחם ולכל תבונה והשיגה והשכל ליין המשתה ומייג כל אדם ללמוד חכמה ממלותיה הם חיי נפשי, כמו שהאחם הם חיי הגוף ואולם הגדול המליח הוא אם אלנד החכמה שאסף, משכיל ומבין תלעתו. ועל זה למד שלמה (משלי י' ח') אוגר בקיץ שהוא גם על גבירת העגנים ויהיין כמו (דברים כ"ח ל"ט)

ויין לא תשתה ולא תלגור. בן משכיל, נרדם בקציר שהוא על הדגן והלחם, בן מביש, פי' נרדם כמו (משלי י"ט ט"ו) עצלה תפיל תרדמה. שנשלחהו נפלה הציל שלמעלה (עיין מהל תשובה פרק ג"ח) שהוא מדמיון פני מי מחריך, שמתעצל ללמוד חכמה, דומה למתעצל לחדוש ומדומה שכבוד את הקליל כלם קולרים, ודומה שנשלחהו אין זדע ואין קליד תפול עליו תרדמה כמו שהוא במשל נשעין החכמה, והבן. כשלמה דכיבל המלכה הפיומה שהביאה אותו מלך, שמר (דניאל י' ט') ואני הייתי נרדם על פני ופני ארצה ואמר עוד (שם ח' י"ח) מרדמתי על פני מלכה. הנה כל הכתובים שהבאתי מכל נשם הסיבה, או נלה גדולה, או דמיון מחריך פניתי או רחיית דבר מפחיל.

ויש מין תרדמה שאינה נלה לחת מן החבדות שאמרנו וגם היא נהלת הרעיון, שלא שהוא מיד ה' נשלח פלא ומכל שלנו שהיה מעשה ה' ס"ם. פלא כזה עשה ה' למען דוד עבדו, כשירך למחנה שאול לקחת לה מנית המלך ולפחת המים שבאמר (שמואל א' כ"ו י"ב) ואין רואה ואין יודע ואין מקיץ כי כלם ישנים כי תרדמת ה' נפלה עליהם, ואמר תרדמה שינה חזקה. אין לריך לומר פי כלם ישנים רק כי תרדמת ה' נפלה עליהם? אבל יפרש ואין דואה ואין יודע ואין מקיץ לישנים, כי כלם ישנים, ואיך אפשר למחנה של שלשת אלפים מבני חיל והמלך ושרי נאותיו נקרבים, שיישנו כלם, אין אחד מהם עד ואין אחד הוסס לשמור את לחם המלך, על כן יפרש שלא היתה שינה טבעית אלא תרדמת ה' נפלה עליהם שאחר פלא שהלי לא היה שם דבר ושאר טבעית שתפיל עליהם תרדמה. כשהלה הקב"ה לאברהם אבינו ע"ה שאחר אין הבתרים לאת הגליות שיעברו על בניו, הפיל עליו תחלה נהלת הרעיון וכאמרו (בראשית ט"ו י"ב) ותרדמה נפלה על אברם והנה אימה חשכה גדולה נופלת עליו, וזה שאחר פלא. כשזכר אליהוא מלות לילה המפחידות את האדם אמר (איוב ל"ג ט"ו) בחלום חזיון לילה בנפול תרדמה על אנשים בתנומות עלי משכב אז יגלה אזן אנשים ובמוסרם יחתום, וזה שאחר פלא. כשזכר הנביא נהלת נביאי השקר ומוציאם שיקדם אלי שאר טבעית, אמר (ישעיה כ"ט י') כי נסך עליכם ה' רוח תרדמה ויעצם את עיניכם את הנביאים ואת ראשיכם החוזים כסה.

ומשין זה הי' מה שנאמר במעשה בראשית ויפל ה' אלהים תרדמה על האדם ויישן, שנפלה עליו אלי שאר טבעית כי לא היה שם דבר מחריך למדם הראשון, ולא שאר פתאומית וכיולא, אלא ה' אלהים נשאר זאת על דרך פלא. ומה תאמרו למה שמשה המחדש הזאת? כבר

גלינו על זה דעתנו בפי' הספר הנ"ל, ומזה נלי ספק היה לר"ה יוצ ותוכה כי הצם תמר מעשה לו עוד בנגדו, ובשעביד לפניו הצע"ח לקדוש להן שמות, לא תלא בהן עזרו, עולנו יוצ וחוצ, הפיל ה' מלחים עליו תרדמה בשלת דעיון, ובשעברם התרדמה וייצן טיבה מתוקה וצטיבתו לקח ממנו הללע למצה. והנעשה לכל זה, למה הצם כי העוד שמואל, יהפך לו ליצון ולקללה, כי ע"י המצה המרה פי עליון, והביא עליו, ועל זרעו מחליו המות והקללה, ועל זה רמזה התרדמה שנפלה עליו ומיד הפך הצם התרדמה לטיבה מתוקה, ובי' יכול לקחת ממנו הללע נעוזו נרדם, מלא לפי שנפלא בעיני ה"ר מתין יצא עזרו, ומיבה בכל המיבים שעברו לפניו הרמזו הצם כי כן יתן ה' ליריזו שכה בלי עמל ובלי טרח. וכן לקוחת נרלות ה' דרכי תיש, לערב ילין בכי ולבקר רבה, גם ללמדנו שבכל זאת המצה עוד למיש, ומצה טובה מתבה טובה והשרוי בלי מצה שרוי בלי ברכה ובלי טובה, ועל כן לוקחה מתוך טיבה המתוקה ולא מתוך התרדמה.

כבל הלמוד תרמו שכל הכתובים מסבימים למה שפרשנו ויותר מלה לא מלינו לשון תרדמה בכתובים.

תולדות גדולי ישראל.

דבר אל הקורא מתועלת דברי הימים הקדמונים והידיעות המחוברות להם *).

המלמד לפטם ציור שם חפץ תמידי בנפש המשכלת לבקש בלי מדמות כל ימי חלדו לדעת את גודלו ואת הנפלאות הדומיים הנשגבים ואת מעשיו הרמים. וידע כל משכיל כי בתחלת התעורר בנפשו בעוריו שום כח לחשוב מחשבות, נפלו לו שאלות עמוקות על הענינים הנפלאים האלה אשר לא יוכלו לקרון מחועד כל ימיו בלתי להבניע לבדו אשר ימשרש לעם בדמיונות ותמונות בשמיות לפי שכל המקבל הגדול. אמנם על דרך החקירה העיונית לבדה אין כח בלבוש להציב בזה הלמת המחייב, ועם כל יגיעותיו יתקדם אך מל הלמת ע"ד שלילה, כמו שאמר החכם: השוללות במדות הבורא אמתיות מן המחיבות. ועם כל זה לא ינוח ולא יקוע הכבל

---

*) מהכתבנו נחל הצטוך הנטחנו לשום רחק תכד שכל דק מהמחסף לספורי תולדות גדולי עמנו, וחולי תתחו נפש הקורח לדעת תועלת הספורים החלה, וניתר נמלחו תולדות חנשים מהקדושים חשר בחרן המם וחין עוד בחיים חייתם חשר מלח זכרונם בספריהם ובספרי זולתם המלויים ניד כל חים, יחמד נלבו, חין זה לשום תועלת ונחים חמודים בעיניו כחלו היתה כוונתנו להלחות חת הספר בדברים של מה בכך; לכן טרם נחלם לדבר מתולדות גדולי עמנו נגיב לפניך מכתב קטן חשר נח לידינו מיד חים חמת וזך הרעיון, קרחהו חת חשר תקרחהו. וחלה דברי החים בשלוח לנו חת המכתב: "הנה חנכי שולח לכם חת מחשבותי מתועלת דברי הימים הקדמונים בכלל, ומפרטים תולדות גדולי עמנו, הטתיקו חת דברי חל מכתבכם המחסף להקדמת החלק חשר קרחתם תולדות גדולי ישראל, וחם דברי המכתב חינם מכוונים לתכלית רלונכם (לחת מכתבכם לנערי בני ישרחל, ולח לחכמיכם) חינם מתנגדים לו, ועלי לשמוע דברי טופריס, חם כנים דברי, עוד לחלה מלין לחועד חשר חשוב חליכם וחומיף דבר חליכם דברי חן, וחם לח יטיבו נעין הקורח חו ימלחם מתנגדי החמת, ייסר לפני סדרך חשר חלך בו יורני חת מקיו, נקחו חקח חל לבי וחשמנו עשרם לרחשי".

דברי המוציאים.

כשכל המוסרי מלחקור בענינים האלה כל ימי היותו, עד שנוכל לומר בוודאי שבודאי יתנדב בתן עת ותעלומות השתוקק בחקירה הזאת בלב האדם, למען יהי' עוסק בה תמיד, וכל עוד ידבה חקירה ילמד כי רחוק הוא מן האמת המחייב הדברים אשר חקר עליהם, ואין תקנה לו מהשיגם, ולו יהי' שלם בלבבו ויחזיק לדיק בשמועתו, וזה מה שאמרו החכמים: תכלית החקירה שנדע כי זה שלא נדעהו *).

וגם הדת האמתית תגיה אותנו לחקור בענינים האלה כמו שתגיה בספרי החכמים האלהיים אשר הניחו לפנינו את כל ההכתובים המחייבים אותנו לדעת את ה' ע"י החקירה. ולכן לא רציתי להאריך בזה כי כבר קדמוני אנושי, ובפרט הרב ר' נחמי בספרו חובת הלבבות אשר כמעט לא הניח מקום להתנדב בענין הזה. אמנם טוב לך מקום תרחב נפשך, בהקדמתו לספר הכ"ל הניח פסוקים רבים המחייבים בחקירה, ועל כלם הפסוק, ועתה ישראל מה ד' אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה ולאהבה אותו וגו', אמר שם בזה"ל: והיראה והאהבה מחובת הלבבות, השתכל בדבריו ותראה כי עמוקים המה. כי הילמד והלאהב המה מתנגדות זאת לזאת, ואי אפשר לי להאהב את אשר ילמד מפני שפחד בגורתו ולמות עונשו, וכן לא ילמד מפני שיש אשר אהבתיהו, אמנם הילמד והלאהב בבולם יתבדל המה לחוזות אשר על אחותם והלאהב תגוע מחמת הילמד, ואין ילמד זאת ילמד העונש כי אם ידאת בדולתו בבחינת עזו וגוד חכמתו במעשיו הנפלאים וטוהרתו אשר ייעד למות האדם ושפל המדרך הלזה, והשגחתו על כל בריה בפרט תתעורר בלבך ילמד ולאהב ותהי תמיד במעשיך ותשמור מצותיו מאהבת המלוה בלי תקות שכר ומיאת חבדון. ועל הדברים האלה נשענים כמה בתוגים בתלמוד, ודברים מפלמדי חז"ל ואין כאן מקומם.

הנה

*) הזהר בני בבורת המחבר הזה, ודע כי דברים שבו בלשון מדברת בדולות לאחוד מה לנו לבללות זמן בחקירה, הלא אחרי כל החקירות נהיה שלא נדע האומה והנני מודיע להאחו שלא ידענו מה, ומדוע נעמול בה חנם? וזה ענוה הבאה מחמת עלם ופופש לחיות בחוה והתרוממות הדעת נגד החכמים החתחים. לו ידעו החכמים האלה את הסלעות והסבבות אשר בעולם עליהם יום יום עד שנצא לחבלית השלמות הנאות לאדם בחבר הוא אדם, אחו יד לפה והעו חזן לשמוע ערם ושפוטו.

דברי הכותב.

הנה מחדי מצד ידעינו כי השכל והתורה מחייבות מתנתנו לחקור בענינים הללה, נבחין תיך נגוש לידי החקירה ונגיד את מעלת השכל ואת דרכו לגוש על מתת הדברים מצד מחקור עליהם, ונאמר:

דעת האדם מיוסדת על שתי עצמי מלה האדנים א) על השכל, ב) על הנסיון.

(א) **הדעות** המיוסדו על השכל נקדו קדמו חות המחקרי **המושכלות**, והמה המשפטים מצד גגוש על מתתם ע"י המושגים הכללים בעיון נצדו מבלי שנשתדך למוחש כלל, ומהם חלקי הפילוסופיע הנרופה (Die transcendentale Philosophie) ר"ל נדופה מכל דבר הלקוח מן הנסיון. וגם חלקי המתעמתטיק הטהורה (Die reine Mathematik) הנמנית על המושכלות לבדם ונקרא הזה הכח נפש בינה (Die Vernunft).

(ב) **הנסיון** (דיא ערפאהרונג) יסלק לשתי מחלקות: א) נצחינת דבר נכחי, ב) נצחינת דבר דחוק ממנו. הנכחי הוא מה שנמי נמקום, מן נחי נזמן. הנכחי נמקום (והוא נכחי נזמן נלי ספק) מוכל לעמוד על מתתו מניחתו ודעת מיכותו מן נצחינת החוש הפשוט נלי מתנעית דבר מחר מו ע"י מתנעית כלי, נכלי הנשה והשמע, והם מצד נכו מופש המחקרים העצריים המיוחשות, לפי שהם פעולות הנפעלות נפש החדש ע"י הרגשות החוצים כמו המלה והתמונה על העין והקול על האזן, והטעם על החיך וכו'. מצד הדברים הנכחים נזמן ודחוקים נמקום מוכל לעמוד על מתתם ע"י הקבלה, או לשמע מזן מפי איש נאמן הקובד מליהו או לדעות עין בקדמו נספרים הכתובים בענינים הללה והמה מצד קדמו מותם המחקרים המקובלות.

הדחוקים ממנו נזמן (והמה דחוקים נמקום נלי ספק) יודעו לנו גם המה ע"י הקבלה. אמנם להיות דעות ומצות נני אדם שונות יפתנו הספרים נעל פה נדוש הימים ויתחנבו מן נזדון או בשנגה או יבואו לידי שכחה כללית, לכן נודה לל' חסדו מצד כתן תחבולה נלב איש להמציא את מעשה המכתב מצד על ידו יבואו מליהו לדורי הימים הדחוקים והדחוקים עמנו ויתקבלו מאתנו עד דורי דורות, ונקראת הסבולה הזאת נפש דעת (דיא וויסענשאפט).

הנה לפנינו שתי יסודי דעת האדם, והם השכל, והנסיון הנגוי על המוחצות ועל המקובלות (מצד גם המה נכלל המוחצות כי יבואו מליהו ע"י אמנעית חוש הדמות והשמע). אמנם לא יוסנק לנו נאחת מהתיהם לבדו, כי להיות הנוף מבריך הנפש בשם עבוד קבל כמו מרמות נעיני שכל לבדה, ולף איש לא מכמות נטויות על המושגים השכליים לבדם

לנדם, (aus Begriffen á priori) ע"י מי מפתל לתחלת למודים
גלי נסיון, ונם ימעט מספר המנחים העלויים נעלי טבל הנך מצד
יחקדו יום יום נעתל ויניעה רבה עד נומם מל המעלה הרמה לנזול
לומר נמוסכלות לנדנים, והמוחנות נם המה לנדנה לא תמפיקנה כי לא
תעשינה מעפט כלל, כי החומים לא יפוטו, *) לן המה נעדים וולים את
הדנדים כמו שכם לא יוכלו להרניש שתי דנדים יחד או להפדילם זה מזה
מנלי מעפט השכל, הוא השופט היוצד נדמם מצד לא יצא פניט ולא יקח
שוחד כי אם ירחיק מעליו כל עול וכל כוב ויכלכל דנדיו נמעפט. ומ"כ
השכל לנדו יעשה מעפט דיק, והחומים לנדם יעשו מעפט כוב, לכן
שם הנולם יתעלה קצר לחיץ נין החומים והשכל, וזה לנו מעין
עוד מצד נקיט עליו, והוא מורנ מניחם יחדיו, ונקראנו הַמַּשְׂכֵּל
(Das Betrachtungsvermögen) ל"ל שנקח את הדנדים כמו שכם מן
החוב ונשכיל נם לדעת עלמם ומקריהם ויתר סימני הנדלתם לנלל, ופרטם
מוולתם, ולזה המעפטים מצד יצולו מן השכלה נמלטים, יעשו
בקיטים על דנדים הנשנדים והנפלטים מן החומים, וזה מעשה הניוח
היא נדרת ממלכות, היא תלוף המעפטים מכל סיני ההתנדלות, תסיר
מלתם נדיל הטעות ותעמידם נקיים ושהוליט נדמי מוצק. והתכונן נדנדי
כדי המלין הנדנדי (נחינת עולם פ' ג') ממד נלחות לנוכו על שכל
לדם: מעלה ומוליך עד יחסוף נחפציו נלילות מרץ נתעלומו ורומו ונבלותו
שחקיט עד יכלול מדעו עצמי הילודים ותכונתם תקנן נחינתו מחתת
הנדנדים למיניהם ועל כל מלים יצדר נפלאות ומלין לנך עילאה ימלל.
ולזאת כונו מכמי כנסת הנדולה נדרנת אתה חונן לאדם דעת,
דעת היא ידיעת הדנדים כמו שכם נמוסכות ותקונלות, וזה חניכה מלת
מלהים נתתו מחכולה נלא היה למנוע ממעטיים למען יבא נם לדעת את
כל דנר חוקי ומקובלי, כמו מעשה הנחש והשחות כלי הנחשה ותקון

מלאכת

*) רחוי לעורר פה למתחילים נחכמה, כי יפלא נעיניהם דנרי נחמדי שהחומים
לא יפוטו, לחנר עדין לא ידעו נדרי המלות ההמה ויחלחו נדנרי הרמ"נם
ז"ל (פרק ח' מנחור מלות ההניון) שמה שהחומות הוא זכרם הרמנ"ם ההם מעפטי
שקר עויתי נם, לכן חומר, שהמוחנות הנר זכרם הרמנ"ם ההם מעפטי
השכל הנוויס על המוחנות ולא ניטרך רחיה הל חתתם, חתנם כוונתי פה
לנדר רק על הרנשות החומים כמו טיבולו לנו מחולם לנו, עדם יפוט
השכל, וההם חנני שנת הנסיון עליו נעזרת הידיעות הנסיונית והנן זה,

מלאכת הכימ"ה ויתר החכמות והמלאכות מסר נכונה על ידם לידיעות בעלמיות כמו שהם, ומלמד לאנוש בינה, הבינה נמלם כימ לימודיות ילמדה האל לאנוש בתתו לפניו דברים פתומים למען ידגיל את שכלו לחקור עליהם, ולהקש מהם על דברים מעלמים מהנגת החומים וזה לימודי (איבונג). *) והנה נתפלל לל' שיחננו דעה בינה והשכל ר"ל שיהיה בנחנו להשכיל את הנדולים ואת המעשים מסר נעשו ואת הדעות מסר נתפשטו על האדץ לדעת תכונתם וחולדותם המבדילות אותן מזולתן לעשותן פרטיות, והמחנדות אותן לאחדים לעשותן כלליות למען נקים מהם על אחדים, ותחימת הנדהה היא בא"י חונן הדעת, נאמר נדעת לנדה כי היא יסוד כל היסודות לאדם נאשר הוא אדם, כי לא יכול לנוא למדרנת ההשכל בלי דעת, ולא לבינה בלי השכל, ובינה היא פעולה הנדולה שהאדם נזכה, על ידיה נוא להשנת האמת להיותה מכלכל דברים נאדק. וכן אמרו חז"ל איזהו חכם הרואה את הנולד, לי שפשר שיהיה בונתם, לדעת את הנולד נתחלה, הדבר אין ספול, כי אין זה חכם כי אם נביא, אבל כונתם על החכם החוקר ביותר תולדות הילודים ונחות נפש האדם והתרנשות מסר יתפעלו נאחד מן הפעולות וכיוצא נזה, ואז ידע הדבר אין שיהיה על פי הדוב, יקיש מן הסבוב על הסבה, ומהיה על הסבוב, ויסבוב וינזור לאחר. ונם אמרון אחר אמרו: אין חכם כבעל נסיון, כי הוא החכם באמת, לפי שיכול לדעת ע"פ הדוב את הנולד.

(תחימת המכתב כזה נחודש הבאדך).

---

*) דע הקורא נעים, כי יפליאו ממש כל המחקרים לומר דאת כל אדם הוא, אין יתרון לבהמת אדם על רעהו כי אם בחכמה ישתנו בני אדם זה מזה, אז ראוי שכל שכלם לחקור ולהתבונן בתבנית מעלת אדם על זולתו (ועיין שמונה פרקים להרמב"ם פ' ח').

דברי הכותב.

ה מ א ס ף

לחודש מרחשון ת"ק"ט"ד

רעיוני שחר (*

הַיָּרֵחַ שׁוֹאֵף אֶל מְקוֹמוֹ לְהִסְתַּתֵּר,
וַעֲרָפֶל הַמְכַסֶּה תֵּבֵל הָלַךְ לוֹ,
כּוֹכְבֵי שָׁמַיִם בְּמִסְבָּם אָסְפוּ נָגְהָם,
וּמוֹצָא שֶׁמֶשׁ עוֹרֵר כָּל יְשֵׁנֵי אָרֶץ.

הַשָּׁמַיִם לָבְשׁוּ סַפִּיר וְאַרְגָּמָן
עַפְעַפֵּי שַׁחַר שְׁשִׁים וּמְשִׂיבִים כָּל חַי
וְכוֹכְבֵי בֹּקֶר אָבְדוּ הֶלֶם, נָסִים
מִלִּפְנֵי הוֹד הַדְרַת פְּנֵיהֶם.

בְּשַׁעֲרֵי זְבוּל כּוֹכָבִים אֲדָמוּ מִפְּנִינִים
הַשֶּׁמֶשׁ מֵחֻפָּתוֹ שֵׁשׁ לָרוּץ אֹרַח
עֲבֵי שְׁחָקִים מַבְרִיקִים נִבְרַק אָדָם
וְכַזָּהָב מוּפָז כִּסָּה אֶת פְּנֵי הַשָּׂדֶה.

פתחו

---

*) Eine Ueberſetzung des erſten Gedichts des Herrn v. Haller.

פְּתָחוֹ הַשּׁוֹשַׁנִּים, וְנוֹצָצִים לִקְרָאתוֹ
אָגְלֵי טַל בֹּקֶר אֲשֶׁר עֲלֵיהֶם שׁוֹכְבִים.
הַדּוּדָאִים נוֹתְנִים רֵיחַ, נוֹזְלִים בְּשָׂמִים
וְעוֹלֶז הַשָּׂדֶה וְכֹל אֲשֶׁר בּוֹ צוֹמֵחַ.

יִקְץ אִישׁ הַשָּׂדֶה לְמַהֵר לַעֲבוֹדָתוֹ,
בְּקוֹל שִׁיר וֶרֶנֶן מְפַתֵּחַ וּמְשַׁדֵּד אַדְמָתוֹ.
יַעַר וְכָל עֵץ בּוֹ מְרִיעִים לְקוֹל צִפֳּרִים,
לָעוּף בְּמוֹעָף, וְלָשִׁיר בְּשִׁירִים.

אַתָּה אֱלֹהִים! לְבַדְּךָ עָשִׂיתָ כָּל אֵלֶּה,
יָצַרְתָּ אַף עָשִׂיתָ, אַתָּה חַי עוֹלָמִים!
אוֹר כְּבָבִים וּמַסְלוֹתָם, הוֹד שֶׁמֶשׁ וְעָזּוֹ
מַעֲשִׂים כּוֹנְנוּ יָדֶיךָ אֵל אֱלֹהִים!

אַתָּה הֲכִינוֹתָ מָאוֹר לַיָּרֵחַ,
אַתָּה הוּא הַנּוֹתֵן בְּנָפַיִם לָרוּחַ,
אַתָּה מוֹרִיד שְׁכַבַת הַטַּל עַל הָאָרֶץ
תֹּאמַר לַכְּכָבִים: סֹבּוּ, שׁוּבוּ, וְנוּחוּ.

מֻחְמָר וּמֻאְבָּק הֶעֱמַדְתָּ הָרֵנִי עֹז
וַתַּתִּיךְ בַּסְּתוֹם חוֹל לַעֲפָרוֹת זָהָב,
יָסַדְתָּ גְּבָעוֹת עוֹלָם מִימֵי קֶדֶם
עֲבִי שְׁחָקִים בַּלְּבוּשׁ כִּסִּיתָם סָבִיב.

אַתָּה הָצַבְתָּ עַרְקֵי תַנִּין הַגָּדוֹל
שׁוֹפֵךְ מֵי הַיָּם בְּאַפָּיו וּבְלֹחוֹ מַרְעִישׁ,
הַפִּיל צַבַּרְתָּ מֶעְפַּר גָּבֹהַּ וְתָלוּל,
וַתִּתֵּן בַּגַּל עֲצֻמוֹתָיו נָפֶשׁ חַיָּה.

סְפוּנִי שְׁמֵי הַשָּׁמַיִם וְצְבָאֵיהֶם,
הַתּוֹלִים בִּרְצוֹנָךְ מוֹסָדִים עַל בְּלִי מָה,
הָאָרֶץ הַזֹּאת אַךְ בִּגְבוּלֶיהָ מְגֻבָּלֶת,
אַתָּה אָמַרְתָּ תְּהִי, וַתְּהִי מֵאָיִן. —

גָּדוֹל וְנוֹרָא מַה נִּפְלָאִים מַעֲשֶׂיךָ!
וּנְשָׁמוֹת עָשִׂיתָ לֹא יוּכְלוּ שַׁעֲרָם,
גָּדְלוּ עַד לְמְאֹד וְלִגְדוּלָתָם אֵין חֵקֶר
אַךְ בְּנֵי בְלִי קֵץ יָבוֹאוּ וִיסַפְּרוּ הוֹדָם.

נִמְצָא בְּלִי מוּשָׁג! יָדַעְתִּי אֶת עָרְכִּי
אוֹר שִׁמְשֶׁךָ מַאֲפִיל הָאוֹר לְנַתִּיבָתִי;
וְלַאֲשֶׁר הַשָּׁמַיִם רוֹפְפִים מִנַּעֲרָתוֹ
מַה יִּתֵּן לוֹ שֶׁבַח בֶּן אָדָם תּוֹלַעַת? —

יוסף האלטערן

אין שמחה לנפש כשמחת עשות החסד (*

בן שמונים שנה היה מלך הרועה, מחלפות לחמו כימל נקי, כשלג לבן על הראש, יורד על הזקן, והוא הולך על משענתו, לבל ימעדו רגליו, והיה לך שמח וטוב לב, כי כמו עונך המלחמה מלך מזפתהו השמש נעת הנהרים, יחלף נללי ערב, עת יכפס מעבודתו, ומפול תרומה נעימה על עפעפיו; כן מלך הרועה. מחרי מסך ענך מלחתו, וינח ויבנות

---

*) Eine Ueberſetzung der Idylle Menalkas und Alexis des Herrn Geßner.

ויצנות מכל מלאכתו, כתן שמחתו קדש לה', והדבר להיות עם קדושיו ומיוחדיו, ויותל מועד למתו, ועת יצא אל המנוחה מבלי מלי קבר.

כליותין מעלחכה עד מחוך, בלשונו בניו כשתילי זתים שלחניך ועבניך, השדות והבדמים אשר חלק להם מלאים נרכת ה', שלופיהם מסובלים, עדר הרחלים תאוה לעיניהם, שבלם מתאימות ושבלה אין בהם, ירעו נאוה טוב, ירבצו בנאות דשא, ותחת כפות רגליהם תשתחוינה שלומות הדשאים משעול הבדמים שכל אשר ידרוכו.

בניו מהשיבו נפשם קשורה בנפשו, אים יקנא נרעיהו, אים על אחיו יתעורר, מי יקדם לשעת נפש אביהם, מי יוסיף לשלם לו גמולו על אשר נשלם על שכמו מטעוריהם, אמרו לנדיק כי טוב, כי פרי מעלליו יאכל.

לפעמים יצא על פתח אהלו, או על מפתן ניתו כחום היום, לראות שבלתו אשר נטע בשעשועיו בקרן בן שמן, או לראות כי ישרכה למדי הנקר על דרכם להריח ולהתענג בריח השדה אשר ברכו ה', או יתשעשע עם אחד העופר לקבלו בפניו יפות לשאול לו על אדנו ועל מולדתו, לשמוע מדות יושבי תבל הרחוקים ודרכיהם. ככה יעשה כל הימים.

אז יגולו בני בניו ילידי שעשועיו לפניו ולכרכך לפניו, פעם ידין ויוכיח ביניהם בעדי ריבות בשעריהם, פעם יחבבם להיות עם כל אדם ולחבבו ביום נרה לרחם על כל הנבראים, מן אדם הוך הילידה, עד בהמת השדה על האדמה. וכאשר ישחקו הנערים לפניו, כן יתן אל לבו לחוותם מוסר השכל לדק ומשרים; הוא בידיו עשה להם כלי שעשועים, ויגולו הנערים לאמור: אבי! אבי! עשה לנו זה או כזה! וכאשר יאלץ חפצם יפלו על נואדיו לחבק ולנשק לו, הוא ילמדם לעשות בטוב ובכל מעלי הקנה, וישמיעם קול תרועת השופים לעת נשת הערדים ולעת האספם.

גם אדם שידי תהלות ומידות נאימות, כרגיש יחוררו בקול והנערים יבינו בנאור מה בתלתים, לפעמים יספר להם ממעשי ה' רשת ונפלאות לפין חקר לתועלת נפשם, כשמת לוח הלב אשר בקרבם. והיה כאשר יספר להם יבנו למולו בעיניים פקוחות, ולשונים קשורות, לבל יפילו דבר מכל אשר יאמר אליהם.

וירדי היום והנה הוא יושב בחלר ניתו כחום היום, ופין איש אתו רק מידך בן בנו עומד עליו, נשר אלמוני ויפה מראה, ובנשר נשר עוך זכר בחמות והילדות עליו זרחו, כי בן שלש עשרה שנה היה, ויצא אבי אביו להשתעשע עמו וללמדו חק ומוסר, כי ככה משפטו כל הימים.

ויען ויאמר מה טוב למדם לישב עם האדם, ולחמוך ידי הכושל, מה טוב ומה נעים לנפשו, את תזכור הטוב אשר במלה עם לבבי נדיבה, נבי! לא יערבה כל שמחה, מתוק לעין לראות מולח השמש נתקופתה, את נאתה מילכתי מזרח להאיר על המרן. הן שמש מצוח נשולי הילח תופיע על נמי תגל להאיר מחשכי לילה. שגל נבי! שפם ותהו נפשנו נגד שמחת החוץ והמציא.

עודנו תגבר ומגלי למעות שמחה ילדו כרוניים עלי עשב מלחיי הנער. כלאות שלך את הנער נוכח ויזמח לנגו נקדמו ויאמר: הן לחם נוכח נבי! שגל ידעתי לא על דברי תעופנה למעותיך כי אם רחם לנגך דגר, ודגר מה קדך כי נבית?

לשוא מחה הנער למשתיו מעל פניו, כי כמעין הנובע מגדו למיין, ויאמר: יפר דגרך שני! נלדק כל לחלי פיך, ידעתי נם שכלי ידעתי, אין שמחה ערבה כשמחת החוץ והמציא, ויוסף לנכות. לאור גם לי נבי ידידי שם זה ונגל מה זה תנכם, של תבחר ממני, הכה הכרת פניך עמתה נך כי קדך דגל, וכי לא יגל דברי למוע תדמע שיכך? — נפש הנער ילחה נדגרו.

אנא שני! של תפגר בי עוד, האם כה מצאים כחי? כלא לדגיך הכעימים ידרו חדרי נפשי ושפכו למעם על פני. — נבי, נבי! של תאזב נאניך! הסבכן הסכנת לעשות כה? הגידה נא את שגב קדך. ויען הנער ויאמר: שמרתי כאום יהיה עמלי לחוס נחלי לנבי, כי ככה לימדתני מנעורי לאמר: כאור לומיה לנדיק גם נעשותו הטוב, של כן השלמתי ממך. מה זה תנכה אם לא נביתי לקחה יום? עצמה נפשי לנניון, ונחיתי כי אין שמחה כשמחת עשות החסד עם נבי שדם. ואולם לעשות לנוכך חפלתי, לוית ושקימה, ופי יניל מלפוני לנבי. לנקש אחת מן הלאן יתועות הלכתי על אחך הבדיס, ואשמע קול יללת נגד, ואניט ניך הסנכים והנה אים דובן על משלו שגל הגליך וגשל זרועותיו, וכשל דוחו מקונן לאמר אוי ואבוי! נקטה נפשי נחיי! כמוהו פעמי! לא תעוב עיני לראות טוב. פה אמות ואקנר כי כשל כח הסנל, עתה השמש נלהיב, ואני עיף ויגע, לשולי שלנק שלקומי אין מיס לרוות לאמוני, ואין לחם או עץ עושה פרי לשנוך לעשוני, אבא! אחר וכפן, שלנך ואין בזה משניב, גם נתיב לא שלאה להוליכני של מוצא נבי אים, עוד מעט ורגלי יאשלו, שגל ר'! שתה הלליק! חלילה לי להרות עיני כעוך, עד הפה עזרני רחמיך ולא עזבתני. ויהי ככלותו לדגר והוא עיף וירדם וישן. ושלא כי שלאה תרדמה על שפעפיו, ושמהר

ומהר לרון על מהלכו כאן למעלה ושקח את רעלת התאנים ואת כלך
החלב ושוב חיש מהר אל המקום אשר עמדתי שם וכנה המים עולנו
שוכב על עשבו מדשא ויעף ושלך נלעט ושניב לפניו את רעלת התאנים
ואת כלך החלב ושחנף תחת לחך הזיחים במקום אשר לא ידעתי, מחיש
לדעת מה יעשה לו.

וייקץ משנתו ויאמר, מתוקה זינה לעיף! מנשה הפעם לשום על הדרך
פעמי, שולי שוכל לנוח עם המעט הזה אשר שמתי מלשותי על
מרן נחלי מים, שולי שפנע במקום אשר שם מים לכלכלני, נך שנים
מנשתי.

וירא הוא מרים משלו לשונו של זכנו וכנה השנח עם התאנים והחלב
לפניו, ויחרד המים וילפת, והמשך כפל מעל זרועותיו, ויאמר:
העוד תרדמה על עפעפי? נחלומי וכנה שכל לפני, ושקילי מין כל מלומה,
ונפשי רקה, שכל לא כן הלכר, הקילותי, הקילותי! ויעלח ידו אל
התאנים ויאמר: הקילותי! מך היתה זאת, כי לא חקן ענות עכי,
לך מלכי ישועתי מנשך לשנית החלב, לך מקריב מנחך התאנים, תערב
נא מנחתי לפניך, כי לך ל' החסך! ויכל מהתפלל ויצא על החרן ויחכל
ויצת, ויצנע ויותר.

ויקם ללכת ויתן עוד תודה לחל, ונה דבר המים נלכתו: שם אתה ה'
נתת נלב שלם להחיות את נפשי כיום הזה, אַיֵּכָה מים החסך?
הרשם על עגריך, ומקדם פניך נתודה, ונרכותי יחולו על לשוך.
ואולם אתה ה' תשרך לריק, שרך את ניתו, שנא שרך את כל אשר לו,
הן שנעתי מעודו, ואת הנותר נתתי חל כלי, ממנו יחכלו חשתי
ונגי, ויברכו נם הם את חיש הנדנות, ויפן וילך. — את דבריו שמעתי
ומנכה נם אני כי עשתה נפשי, ואתפקח ואשא את רגלי לעשות את הטוב,
ואשב על שם הדרך אשר יצא נו.

בעברו עלי שחל בשלמי, ויאמר לי: נכי! כרחית חיש יורך שן הכל
ושידו שנא תאנים ונחך החלב? ואען ואומר לא רחיתי מלומה,
אנל הגידה נא לי: — נכה שאלתיהו, — מדוע שמת חל המדבר פניך,
הלא תדע כי תועה אתה בדרך לא עבר בה איש? ויאמר כן דברת נכי!
תועה אנכי בדרך, ולולא חלכי אחי היה ענוני, או איש לריק, יבלכוה
נורו, הקריב לפני לאכול ולשתות, כי עתה הייתי את בדרך.
ואען ואומר: נא נא עתה, נדוך ה'! ואורך בדרך זו אתך לבא חל
מקום מפניך, ונם את יהבך החלך עלי ואשאהו, כי נעיר אנכי
ליתים, ומפלר זו ויתן לי את משלו, ואוילהו חל המסילה.

ועתה

ועתה מגי למה כה! זאת היתה לי, על כן נולו למעני שמחות מעיכי,
גלי יגיעם וגלי עמל היה מפעלי, ועם כל זאת שום מבים נזכרי
את לחך עזיתי, ועתה מס על דבר מלער כזה שחח נפזי ויגל לבבי,
מה גדלה שמחת הנדיב המודה להטיב כהנה וכהנה! ויפול מלך על
נולגי העלם, ויחנק לו ויבזק לו, ויקם ויאמר, נכלח וטוב לב מאסף
על עמי, כי לנק זרעתי, ויהי לפרי.

דוד פרידל ענדער.

דבר אל הקורא מתועלת דברי הימים הקדמונים וכו'

חתימה.

עד הנה הלעתי לפניך הקורא המהוג! להודותך בקלוד ממך את יסודי
דעת המדע נכלל, ואתה מסוג לדבר על הנסיון לבדו, היותו
מיקר כונתי פה ומומך:

למען הרחיב את ידיעתנו בדברים הלחוקים במקום, תועיל ידיעת תכונת
הארץ, והוא הגיאוגרפיע, אשר עמלו בה מבים בכל דור ודור,
לכתוב את מלב כל מדינה ומדינה, מקליחה, ומעשה, עיירותיה,
וכפריה, ואת תכונתם, ואשמנו בלע ר"מ על ידה, תכונת ארץ מלרים,
וחלקיו עיירותיו וגבוליו הנפלאים ורוב ניחוסי יושביו, דחס ומנהגם וכו'
נאחים הללו. ולמען דעת הדברים הלחוקים בזמן יועילו ספורי קורות
העחים והיח היסטוריע, הכוללת את כל אשר נעשה על הארץ מעשה
עם ועם מן ימות המבול על היום הזה. ובעבי הידיעות הללו הלחוזות
הזה אל לחותה קלות הנה למאוד (נפרט למי שאינו עושה מהן למודות
מיוחדות) ודאוי למבכיל שיחחדל ללמדם ביחי עלומיו כל עוד שזכרונו
נדיח וחזק לשמש.

ובבר העירנו אדון הנבונים לשום לב על קורות העחים למען הכיר את
נפלאות ד' ואת אותותיו בעמדו (דברים ל"ג, ז') זכר ימות עולם
בינו שנות דור ודור, שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך, ותקנו
חז"ל על זה נאכת הנס, כי נכיר גודל ומחחת הנסים שנעשו לאבותינו,
בהתבונן במעשי שנות עולם, דור ודור, עם ועם, וגלחה ההבדל בין
דבר שנעשי לנס מן הטבע.

והנה

והנה נראין לכאה פנים תחלק התועלת היולאה מידיעות הללו
לשלשה ואנכי אעמוד לפי תכליתו, ונזכיר פה הלשונים והשם לדעתי.
א) תועלת חקירי (Ein philoſophiſcher Nutzen), ב) תודיי
(Ein litterariſcher) ג) מדיני (Ein politiſcher) ד) מוסרי
(Ein moraliſcher), שתים ראשונות השמת והשקר, ושתים אחרונות
הטוב והרע.

כבר ידעת הקורא הנעים! מה שהזכרנו למעלה, שאחינו בעניים
בזקידתנו על הנסיון. והנה הנסיון איהיה לנו מדבר, הוא לו מידיעת
עלם הדבר או מהכל הצורה לו אבל או נחלק, או תתחברו (כי רבים
מחותי הלבדים מדעת וי"ו ידיעת מתחברים בידוע למחכילים). ואם
כן נצורך לא לדעת רצוה דבר לחוק ממך זמן אין ראיך לבוא על אמתת
קבלתך אם לא תדע יתר הקבלות המוכחות לך מעת הסיוע, ותחלוש מד
מסכימות לקבלתך אבל או נחלק או מתחברות לה, למען תאחר את ביותר
קרוב אל השכל. ואם אחרים אלינו עם ד' זולת קרן קבלתנו היא לחוכחנו
אין לבטוח ממנה יתין או שחלל, עכ"ז היות אחרים רבר המפזר אל הלב
טוב לבדר את מחשבותיו בשקול הדעת להוליך את נפשו מן הספקות
לבד יפלו בם. ולמען דעת להשיב לאפיקורסים, כי לא יסתפק לאיש הזה
לבלתי בדברי אחרים לבד, אך יבקש לאיות נסיונות ומופתים. ומה מאוד
הגדילו עקב שוכלי האמת ודברו זרון על יסודי האמונה בכתיבת תורם
מן השמים, וקדישת יש סוף, ורדת המן, וכיולא בזה, אבל הבקי
בידיעות הללה ובחכמות המחוברות להן יבה על הקרקע בבלתי יקומון
עוד. ולולי לא רציתי להניע רבר מדבריהם פה לבלתי מלאות את לב
התלמידים בדעות נפסדות, ואם בדוב הימיט יחמעום וכבר מלאו לבם
בידיעת הסכנות, בעוד אני הלל יפסידו להם אחרים.

התועלת הב' הוא תודיי, כי יתבארו כמה כתובים מהקדש ומדברי המחברים
ובהבה מאמרי התלמוד לזרים בחכמות וידיעות הללה. בהשערות
נכונים הרבה בארץ, בידיעת חלוקת הארץ אין לנו חלק, בקורות ממלכות
האומות, בגדולתם ושפלותם המיוערות ע"י בניהם ימים רבים קודם
להוויתה קודה בין עיניהם, לא ידעו ולא יביאו אחרים, ואין בידינו
לרעת מדולת ואמתת בניהם עד שנדע כי כן קרה בתחלת הימים. ורבים
מאחרי חז"ל אחר לא ידע הקורא עלם כוונתם להיותם מיוסדים על
החכמות, יהיהו לפניך כעלם השמים לעוהל אם תוסיף לקנו בחכמות.
ואל תאמין הקורא האהוב! שגותי זה לבדי הרם על רבים מגדולי עמנו
אחר לא דברו בתיבות החכמות הללה, חלילה לי! יבעתי את רוחב

לנגד, וכל ימי מתאנק הייתי נעפר נגליהם, להם יך ושם נחנמת התורה
פדיני המקום והמותר האמת והטהור בנזד והפסול, ומי מנוס ללא
ידע הא לתו נגדע דצא הוא? המה מכשים עלויים שנלי שבל יך וידעו
לשפוט בין אמת ושקר, והמה מודיים של האמת לאמר: אין לנו עסק
בענינים האלה, אנחנו סנגלנו על שבמנו עול התורה לנדה, מה לנו
ולחקירות כאלה? — אמנם, לא כל נוצא לנה בנור חיל, אכשים רבים
מהמון העם, המה בעלי תורה בעיניהם, ויחשבו עצמם לאנות החכמות,
והמה לקים ומעודים תכל. נמסתרים תגבה נפשי בזכרי את הויכוחים
שיהו לי מיפי עם אכשים באלה, אשר החזקתים בפשק שאתיהם חכמים
ונבונים, כי פיהם ידבר בגאות מכל מדע, ולאחרי שמעי כי זרים הם
בחכמות השמושיות (אשר יקראו אותם חכמות של מה בכך) אמרתי אולי
הדוו לבנם בגלגות ודיבים ורחבה נפשם בתורת. אמת אשר דת ישראל
נשענת עליהם, ודי לו לאדם לעסוק בהם לבדם כל ימיו, ושמתי ידי למו
פי לשמיע אם כן משפטי, אך בם זה לא ידעו מלומה, פוערים פיהם
לנלי חק, ומלמים דנדים בלי טעם. ובכל אלה לא בזו נעיני, ואמרתי
אולי יש להם לב להבין דבר מפי אחרים, ויעו אזן לשמוע מזולתם האמת
אשר שמעו, והעתקתי לפניהם דנדים נעמקת שאלות, והצנתי עליהם
תשובות נכוחות, אמנם חי אני! שלא שמו לב להבין, כל מחשבותיהם
טויות ממשעול האמת והולכים אחות עקלקלות, עד שכמעט יפעט
השומע לאמור: אין להם שכל אנושי. ועד הנה בשאלתי נספק, אם
אולתם או עקשות לבם (תולדת הקללה) תסלף דרכם. אך יהיה איך
שיהיה, במשכיל ידום, ואל יתוכח עמהם, כי ילא שבעו מהפסדו, להיותם
חודשי רעה על אנשי ישרי לב, והוא רחום יכפר בעדם!

והנה כאן שיעשתי אמת ונאור שלשלת שרשת המשלח יש מספר ק"פ מעלות,
כן נכון לני נשוח נך הקולח הנאמר! נאחוך את דברי שתמלאם
אמתים ונכונים. ואם יגך בה שמעת לדברי חז"ל מילות השוכח נסודך
אזן לשמוע, נהיותך שלא נחכמות תשתעשע מילות דוממותם, ואם עך
בה נדעתם לשמע שמעתם להיותם אנשי הסם, תנגדם עתה מלהנות
חכמתם, וילענוך צדקותך כי המה מלאים כל מדע וכל השכל, אשר לא
יגלה לעין האנשים המהדרים האלה כל ימיהם, ואפשיק נזה כי כלתי
נשוח על שפתי את השמל והנעשם אשר תניע נחנרתם, ואשוב לדבר אן
התועלת הנ' והוא מדיני תפלות לנעליהם ותפלות להם אן האדם,
לשעת ההנדל אין השוע והדע נעסקי הנופניות שתמוך
ונמרכולת אשר יחלא אם ידיו להחיות את ניתו ניגיע כפו יגע על ידיהם מקול

גל מסחור וכל מלחמה היה מקום תולמותם ומקור מחנותם, ויהיה עתום
נדעת לחתום את היותר קלוב לרותה. וכבר שמעתי מחכמים רציים מנסידי
עמנו בחמה כשלומים על מנותיהם מזה שתעלו מלמדם הידיעות
הללה בעודיהם בלומתם העתל והיגיעה לחקור מחרי מקור הסחורות
תבוכתם ותקונם צלי ידיעת החכמות הללה. ומה מחוך יהיה לים כזה
שלין שעתי ניתן בכלבל את מעשיו על סלד נכון, ולין ימנם המהנתו
עם הבריות, לשעשוע מחדת מלשים בספרים כלים ומועילים, יתן
תחבולה בלב לים ומועלות ומות לבעלים, וימנם חן ושכל טוב בעיני
אלהים ואדם, ובבר העיד על התועלת הזה הלב המלין ל' הירץ וויול כ"י
בשתי מכתביו, המכוים דברי שלום ואמת, ורב טוב לבית ישראל.
התועלת הלציעית והוא הלמד מכולם זה המוסרי: שם יתלון לו למדם
בכל מחר יעמול תחת השמש שם לא לתבלית תקון הנפש להיות
שלם בכל לעיומיו ומעשיו להכיר במדות הטובות והלעות, את הטוב
בלע, והרע בעוב משתי קלותיהן למען יבחר את הדרך הקומלע מהם.
וזה לי מפחד למדם בלי נסיון ומשפט השכל. ושם תמהר המבוכה והבלבה
כמה מפולפלות ולינם לריכין לליה? לין זה כי שם בהתפעלת הרגשה,
למנם לדעת לין הלשה הוא טוב והמבוכה הוא רע ממחלע, לזען שלם
מעשיו בדק להכיר כחות הנפש ותכוונותיה ולעמוד על הטוב מכל לד,
זה דחר שכלי בנוי על הנסיון. זאת ועוד לחות לשפוש בדק על מעשה
זולתי, לין בידי לשפוש עליו דרך הרגשתי, בי לא תכונת כל הנפשות
שוות, ויש בלומה לחת מן הלומות מדות שוכות מזולתה, הלשה לזאת
מבוכה לזאת, ובלחותי זאת בעיני השכל, אדע לשפוש, שם מדת אדם
זה היא טבעית לו מולבלת, שם היא תליה בחנכו או בתולדותיו לו
בחקליס חחר כולך בו, לכל זה בלחך מחפש השכל הבכון על הנסיון,
ומקורם ההיסטאריע והגעאגראפיע.

והנה קורות העתים תחכים לחתי פחים: (א) לקורות עם בכלל, ד"מ
בדרכי את מעשה עם מקרוי, מדמות ממלכתו, מלחמותיו, יזכות
אלהותיו, יסודיו ובנין ערין ומליצת החכמות והמלאכות, ולין היה מלבו
ימי מלך פלוני, ולין כחתו ימי בנו וכו', ולז תקרל ההיסטאריע.
(ב) לקורות אים אחד מן העם, ד"מ לדעת בדודי את תולדת המלך אלכסנדר
הגדול, את מעשיו ואת חקרי לבו והנהגת מלכותו עד יום מותו, ולם
אפונה לשחול את אחד קרא לעמו ניתין כי אם הקדים אחד בתו לו על
ידיו לבדו אזי תקרא ביאגראפיע, והיא חלק מחלקי ההיסטאריע כמו
שהיא חלק מחלקי האומה.

ידיעת ההיסטוריא בכלל, היא מסוגלת לתכלית מהיב עם בנלל ותסתעף
תועלותיה על כל החלקים מאד זכרנו למעלה. והנימלפיא
גם היא תסתעף תועלותיה עליהם כמאד תרחב נעיון מעט, ממנה
נחלק המוסרי תגדיל לעשות תוציא נלא חיש. ומכה דורש מוסר ומומן
את הנערים ימלא נה מורה דרך למלאות נפש תלמידיו נמעשים למיש
ושונים, ויהיה לו תולדות חיש נדול למדלה, למשל: כזה למה והיש
נמוהו.

ועתה אתם נחורי חמד הנלמדים לחנדת דורנו לשון עבר! מליכם מעיש
קדמתי, נחרתם נעוד לשום לחם מחך נמתחנש המקסף למסורי
תולדות נדולי עמנו, מה יפה חלקכם! סודישו את תפלחתם נקרב העם.
נדו מ'נליהם נפי מחנדי המומות, ונפית ישרחל מקור מחלנתם חין חיש
מעיש על לב לדעת מי היו, ומה ימלא זכרונם נספרי הקורות והדורות
המינעים מאד נמלאו ניכינו היום, חינם מסורדים ונלמים כדמוי. דרכו
היטב מעל ספרי ההיסטוריא מחל תולדות כל נדול ישרחל ותמלאו כי
מעשים יספרו עליהם הסומות, ומיך פחדו חכמתם ונלקחם. המחנילים
ידעו כי תולדת כל חיש מהם, מלנו, תכונתו, ומעות מרן מולדתו,
ישלח תועלותיו מל הנפש ויבין חקרי לנו, ויבינו כונת מחבריו, ותוכן
מחנרותיו. ונלב נשר תפעלון פוטיה תרחבו נשפתו עוד לשקוד על דלתי
התורה והחכמה ולהכין לנו למוסר ודעת. כחל מאד נחר נכו ילחרכם
חיל להפיק טוב ישרחל כמאד עם לנצחם!

ע.. פ..

ה מ א ס ף

לחדש כסליו ת"ק"מ"ד

אגרת נמלנה מהרב המלין תוכל"ח הירץ וויזל כ"י להקלין המכס ע"י דוד פרידלענדער יחי', נשלוח לו ע"ת ספרו בן נעול.

עץ פורה תתן פרין נעתו החיים והשלום אתך, ה"ה החלוף והקלין מסכיל ומופ: זה רעי ורה חסקי דוד פרידלענדר ינ"ו.

סוֹחֵר אַתָּה מִנְכְּבֵדֵי אָרֶץ
וּבְסַחְרְךָ אֶחֱלַךְ תְּרוּשׁ חָכְמָה;
אֶל מַאֲוֵי כְּסִיל תִּלְעַג.
לֹא כָמוֹהוּ לְהַרְבּוֹת אוֹצָרוֹת תִּתֵּן עֵינֶיךָ
וְלִבְּךָ:
כְּכַלּוֹתְךָ אֶת מַעֲשֶׂיךָ,
בְּצֵל הַחָכְמָה תֵּשְׁבוֹן,
שָׁם תִּמְצָא מַרְגּוֹעַ לְנַפְשֶׁךָ.
שָׁם תָּנוּחַ מְיֻגָּעַ בַּפֶּיךָ;

שם

שָׁם תַּבִּיט דְּמוּת אֲנָשִׁי שֵׁם,
לְהַדְּמוּת אֲלֵיהֶם יִשְׁאַל לְךָ;
שָׁם מְלֵאכֶת יְדֵי חֲכָמִים,
עַל הַקִּיר סָבִיב סָבִיב;
מַרְבִּית סְפָרֵיהֶם אָסַפְתָּ,
וַעֲדַן לֹא שָׂבְעָה נַפְשֶׁךָ,
וְהִשְׁאַל לְךָ גַּם אֶת סִפְרִי
לָשׁוּם לוֹ מָקוֹם בֵּין הָעוֹמְדִים הָאֵלֶּה.
הִבְדַּלְתַּנִי רֵעִי וַאֲכַבְּדֶךָּ,
הִנֵּה מְנַחָתִי לְפָנֶיךָ.
אֶת פְּרִי הַגָּן (נַטָּעְתִּי),
וְנוֹזְלִים מִן הַלְּבָנוֹן.
שְׁאַל רוֹפְאֶיךָ וְיַגִּידוּ לָךְ,
כִּי עַל מִשְׁתֵּה יַיִן רַב, טוֹב לִשְׁתּוֹת מְעַט מַיִם.
שְׁתִיתָ יַיִן מְכוֹסוֹת זָהָב,
שְׁתֵּה גַּם הַמַּיִם הָאֵלֶּה מִכְּלֵי חֶרֶס;
עַד יָבוֹא יְמֵי הַשָּׁלוֹם,
עֵת הִבְשִׁילוּ אֶשְׁכְּלוֹתֶיךָ וְנָתַתָּ לִי כְּחִירָם יַיִן.
אֱכוֹל עֲנָבִים מְכֻרְמִים נְטוּעִים,
וּשְׁתֵּה מִבּוֹרוֹת חֲצוּבִים
עַד יְגַדְּלוּן מַטָּעֶיךָ,
וְעֵצֶיךָ יִתְּנוּ פְּרָם,
וְיֹאכְלוּ רֵעִים מְגָדֶיךָ,
יִשְׁתּוּ דוֹדִים מַעֲסִיס רִמּוֹנֶיךָ.

כִּי בַמַּיִם שֹׁבְכִים מַיִם.
בֵּין סַלְעֵי תַּחְתִּיוֹת יֵלְכוּן יַחְתְּרוּ תְהוֹמוֹת.
לֹא יִשְׁקוֹטוּ עֲדֵי יַבְקְעוּ חַלְבִּישׁ צוּר.
וּשְׁדֵי תְּרוּמוֹת יִשְׁטוֹפוּ וְהָיוּ כַּעֲיָן וְנָחַל;
כֵּן כַּלְגֵי תְּבוּנוֹת בְּלֵב אִישׁ כָּמוֹךְ.
יוֹם יוֹם יֶהֱמוּ גַּלֵּיהֶם
עַל הָרְרֵי רַעְיוֹנוֹת יַעֲבוֹרוּן.
כָּל-חוֹמוֹת בָּסָל יַפִּילוּ.
דַּלְתוֹת הַחָמָדָח יְשַׁבֵּרוּ.
וּבְרִיחֵי הַמַּצָר יְנַדֵּעוּ.
לֹא יִשְׁבּוֹתוּ מִמְּרוּצָתָם.
עַד יָפוּצוּ מַעְיְנוֹתֵיהֶם חוּצָה:
זֶה מְנַת הוֹרֵשׁ דֵּעַת.
וְזֶה חֶלְקַת אוֹהֵב מְחוֹקֵק!

* * *

חָכְמָה מָה עֻזָּה אַהֲבָתֵךְ.
רַב כֹּחֵךְ בְּלֵב אִישׁ, אֵשׁ אוֹכָלָת אָתְּ:
מַיִם רַבִּים לֹא יְכַבּוּךְ.
מְרוֹב דְּבָרִים לֹא תִשְׁבַּע, וְלִתְבוּנוֹת לֹא
תֹאמְרִי: הוֹן!

* * *

רֵעִי! כַּלְכֵּל אֶת מַשָּׂאָה;
כִּי אֶת עָמָלְךָ תִּגְמוֹל.

וּדְעַ

וְדַע כִּי גָּבְהַּ מֵעַל גָּבֹהַּ,
יֵשׁ אָחָד וְאֵין שֵׁנִי, אֹהֵב אָת אַהֲבֵיהָ,
אוֹתוֹ תִירָא וּמִצְוֹתָיו שְׁמוֹר,
וְיִשְׁמָרְךָ מִכָּל רָע, יִשְׁמוֹר אָת נַפְשֶׁךָ.

* * *

ירעיך כי ישאלוך: מי שם האותות האלה, ולמי חותמת האהבה הזאת? ואמרת:
לרעך כנפשך.

גפתלי הירץ וויזל.

ה מ א ס ף

לחדש טבת ת"ק"ט"ו

על קבר רעי *)

אוֹי לָךְ כִּי נִגְזַרְתָּ!
לֹא תִרְאֶה עוֹד בָּעַפְעַפֵּי שַׁחַר,
בְּהַשְׁקִיפוֹ (אָדוֹם לְלֶבוּשׁוֹ רֹאשׁוֹ
כְּתֶם פָּז) מִמָּעוֹן שָׁמַיִם אַרְצָה.

טַל מֵרָחֵם מִשְׁחָר עַל תַּלְמֵי שָׂדֶה,
נִגַּהּ הַחֶרֶס בְּרֹאִי נַחַל שׁוֹטֵף,
מִבֵּין סְבָכֵי חֹרֶשׁ מַצַּל, לֹא יַכִּיטוּן עֵינֶיךָ.

נָהָר מִתְהַלֵּךְ בֵּין עֲמָקֵי שׁוֹשַׁנִּים,
מְנַשֶּׁמֶת רוּחַ יָמָה, יְנוֹסוּן גַּלָּיו,
בְּנַעַם יָרִימוּ קוֹל, וְאָזְנֶיךָ אָטוּמוֹת.

הדודאים

---

*) S. Kleists Werke 1. Theil S. 51.

הַדּוּדָאִים לֹא יִתְּנוּ לָךְ רֵיחָם,
קוֹל הַתּוֹר כִּי יִשָּׁמַע בָּאָרֶץ,
בְּנָעִים זְמִירוֹתָיו לֹא יָעִיר לְבָבְךָ.

זְמָרַת כְּנוֹר וּמְצִלְתַּיִם,
יְדַמּוּ לְקוֹל נוֹתֵן זְמִירוֹת בַּלַּיְלָה *)
לֹא יוֹסִיפוּ לָךְ עוֹד הֵטִיב נַגֵּן.

*** *** ***

אָכֵן גַּם בְּמָצוֹקַת צָרִיק לֹא תֵרָאֶה,
כִּי יָבוֹשׁ מַמַּחְסוֹרוֹ, יְדַאֲגוּ יְבָלָח
בִּבְכִי יָמָיו, בְּהִתְנַשֵּׂא רָשָׁע,
עָטוּף זָהָב וְאַרְגָּמָן בְּנָאוֹן וַנַּאֲוָה.
עֲלֵי הָאָרֶץ; אַף לֹא בְּהִתְרוֹמָם
עָרִיץ עַל עַם חָפְשִׁי, בָּעֵרְךָ
יַלְדֵיהֶם כִּי יָשִׂים עָקֵב,
הַשּׁוֹאֲפִים בְּכֶסֶף רוּחַ אַרְצוֹ.
אַךְ מַחְסֶה בְּצִלּוֹ לֹא מָצְאוּ
אֶל דִּבַּת נְסִיל תִּשְׂחַק וְכָל
פֶּה חָנֵף לֹא יַשְׂחִיתֶךָ.
קַנְאָה וְנָקָם בְּרַע עֵינֵיהֶם, כְּזֵאֵבִים
טוֹרְפֵי טֶרֶף לֹא יַבִּיטוּן עָלֶיךָ,

חוֹרֵב

---

*) לפי דעת חכם אחד נותן זמירות בלילה (חיוב ל"ה ו') הוא הכוף המזהב בלילה (nächtigallen).

חֶרֶב רַעַם וְדֶבֶר גַּם מוֹסְדֵי אָרֶץ,
כִּי יִרְעָשׁוּן לֹא יַפְחִידוּךְ,
עָטוּי בִּכְסוּת עָרָפֶל בְּרָקִים יְסוֹבְבוּהָ,
תְּרוּץ אֶרֶץ, חֶרֶב גַּם רַעַם וְגָנוֹן
יַעֲבְרוּן מֵרָחוֹק תַּחַת רַגְלֵיךְ.
חֲבָלִים נָפְלוּ בַּנְּעִימִים לָךְ, שָׁם תִּמְצָא
עֵדֶן גַּם מַרְגּוֹעַ לְנַפְשֵׁךְ;
אַשְׁרֵיךְ לְיוֹם מָתְּ, אַשְׁרָיִךְ!

* * *

ואלה דברי אחד השרים.
תרומת זהב המליצה הרים;
תהלה נאות זמר לישרים.
שאת נדבת לב אל הבחורים.

ה"ק וואלף סרעכוויא:

ל"א תגעות ומגעיל כמספר כמשוריים.

הֵן שָׁמֶשׁ גַּם יָרֵחַ בַּשָּׁמָיִם,
לִמְקוֹם אֶרֶץ חֹשֶׁךְ אוֹרָם יָאִירוּ;
כֵּן דַּעַת וּבִינָה תּוֹךְ מַעַיִם,
חוּצָה יָבִיעוּ כַּזֹּהַר יַזְהִירוּ.

* * *

כה כלמון ותסיגתו, דשמרו על משמרתו.

הֵן אָמְנָם מָתוֹק הָאוֹר לָעֵינַיִם,
אִם תָּעוּ בָאֹפֶל דֶּרֶךְ יַכִּירוּ;

כֵּן לָשׁוֹן צָרוֹת כָּתוֹק לְשִׁפָּתַיִם,
תָּעָה בַּמִּדְבָּר *) עַמָּעַפָּיו יְיַשִּׁירוּ.

*** *** ***

הֵן אִם יַעֲבוֹר צִי אַדִּיר בְּרֹחַב מַיִם,
בַּל פָּרְשׁוּ נֵס אָז יָבוֹשׁוּ גַּם יַחְפִּירוּ;
כֵּן כָּל מַצִּיבִים בַּמִּקְרָא יָדַיִם,
חָקְיוֹ לֹא בָנוּ, טוֹב עִם רָע יָמִירוּ.

---

*) מענין ומדבר נחוה.

ה מ א ס ף

לחדש שבט ת״ק״מ״ד

ליום הלדת אדוננו המלך פרידריך הגדול יר״ה

בראשון לחדש עשתי עשר שנת אלף וחמש מאות וארבעים וארבעה ליצירת •

רחש לבי דבר טוב אומר אני מעשי למלך •

* * *

שָׁוְא לָכֶם הַמַּשְׁוְרִים
מַשְׁכִּימֵי קוּם, מְאַחֲרֵי שֶׁבֶת,
לְזַמֵּר רַעְיָה, לְהַכּוֹת נֶבֶל,
בְּגִיל הַיַּיִן•

מִי — יִתֵּן בְּנוֹרָךְ לִי, הַמֶּלֶךְ!
מִי — יִתֵּן מֵרוֹחֲךְ פְּרִידְרִיךְ!
עָלַי הַנָּעַר! אַזְכִּיר בַּיּוֹם שִׁמְךָ
אָזַמֵּר גְּבוּרָתָךְ •
אֶבְוֶה יְקַר כְּנוֹרָם
יְבָחֲרוּ בְיַיִן אֵלָה,
שִׁירָתִי לָךְ מַלְכִּי!
רוּחִי לָךְ אָדוֹן! — סֶלָה •

* * *

מִי כַּפְרִידְרִיךְ בְּמַלְכִים ,
וּמִי בַּנְּבוֹנִים יִתְהַלֶּל כָּמוֹהוּ ?
מִי בַּחֲכָמִים כַּפְרִידְרִיךְ ,
וּמִי יִתְפָּאֵר בְּרוֹזְנִים כָּמוֹהוּ ?

חָכְמָה מֵאָז סָנַר הַיְכָלָהּ ,
חשֶׁךְ וַעֲרָפֶל כְּסוּ הַדָּרֶךְ
מִבּוֹא שְׁעָרֶיהָ, לַשָּׁוְא קָרָאָה,
בְּאֵין מֵבִין קוֹלָהּ, וְגֶבֶר אַיִן
לְפִתּוֹחַ דְּלָתֶיהָ, עַד שַׁקַּמְתָּ
מְשִׁיחַ אֵל ! עַד שַׁקַּמְתָּ **פְרִידְרִיךְ**
נְשִׂיא עַמְּךָ; בְּרוּחַ עֻזָּה
בְּיוֹם הַנֶּשֶׁם, יָפִיץ עֲנָנִים,
יְטַהֵר רָקִיעַ; הַפִּיצָה יְמִינְךָ
עַנְנֵי לָיִל . גָּזַרְתָּ אָמָר,
וַתִּזְרַח שֶׁמֶשׁ ; נָחִיתָ בְעֻזְּךָ
עִם נַחֲלָתְךָ (עַם זוּ נָאַלְתָּ
מִמּוֹסְרוֹת סָבָל) הֵרְאִיתָם דֶּרֶךְ
מְצוֹא הַמַּדָּע, וַתַּרְעֵם בַּצֹּאן
תַּחַת שִׁבְטֶךָ ; בְּתָבוּנוֹת כַּפֶּיךָ
עוֹד תַּנְחֵם —— סֶלָה !

* * *

מִי בַּמְּלָכִים כַּפְרִידְרִיךְ מַלְכֵּנוּ,
וּמִי בְאַנְשֵׁי שֵׁם יִתְהַלֶּל כָּמוֹהוּ ?

מִי בָרוֹזְנִים כַּאדוֹנֵנוּ פְּרִידְרִיךְ ?
וּמִי יִתְפָּאֵר בַּגִּבּוֹרִים כָּמוֹהוּ ?

גַּם בַּגִּבּוֹרִים פְּרִידְרִיךְ ! לְךָ שֵׁם,
גַּם בַּלּוֹחֲמִים נוֹרַע גְּדוּלָתֶךָ .
אָנָן הַגְדִּיל מַלְכוּתֶךָ
הֵן לֹא חָפַצְתָּ —
טִירוֹת זָהָב, גְּמוּל דְּמֵי גִבּוֹרִים
חַלְלֵי חָרֶב, הֵן בָּזִיתָ —
מָה הֵעִיר לַקֶּרֶב לְבָבֶךָ ?
מִי הֵדִיחַ עַל בָּמֳתֵי חֲלָלִים
הַהָרוֹת אַבִּירֶיךָ ? — אַךְ רֶשַׁע שָׂנֵאתָ
וַתִּשְׂנָא אֹהֲבָיו, אָהַבְתָּ צֶדֶק
וַתָּבָז בּוּזָיָה, נָגַדְתָּ חָגַרְתָּ חֶרֶב
וַתְּדָרוֹךְ קַשְׁתֶּךָ, אָז נִבְהֲלוּ עַמִּים,
עַל כֵּן רָאוּךָ : חֵיל אָחַז
נוֹשְׁקֵי קֶשֶׁת, שָׁם הִפִּילָה
רַבִּים חֲרָבֶךָ, וַעֲצוּמִים הֲרוּגֶיהָ,
עֲדֵי הִכִּירוּ יוֹשֶׁר לְבָבֶךָ,
נִשְׁבָּעוּ לַצֶּדֶק תַּחַת שִׁבְטֶךָ,
וַתִּיקַר נַפְשָׁם בְּעֵינֶיךָ הַצַּדִּיק !
וַתָּרֶף חַרְבָּךְ לָעוֹלָם — סֶלָה .

* * *

מִי בַמְּלָכִים כַּפְּרִידְרִיךְ ?
וּמִי בַגִּבּוֹרִים יִתְהַלָּל כָּמוֹהוּ ?

מִי אוֹהֵב צָדָק כַּפְרִידְרִיךְ ?
וּמִי יִתְפָּאֵר בַּחֲכָמִים כָּמוֹהוּ ?

מֵרוֹם כִּסְאֲךָ פְּרִידְרִיךְ !
בֵּין מִסְפָּר עַמִּים חֲסוּיֵי צִלֶּךָ,
מִשְׁתַּחֲוִים בְּגִיל לְהַדְרַת כְּבוֹדֶךָ.
זֶרַע יַעֲקֹב עַם דַּל רָאִיתָ,
גַּם אֵלָיו פָּנִיתָ לִבְּךָ,
אַף עַל זֶה פָּקַחְתָּ עֵינֶיךָ,
וַתִּרְאֵהוּ בְּזוּי עַם. נִמְאַס בְּלִאְמִים
לְעֵין כָּל רוֹאָיו. אָז קָרָאתָ בַגּוֹיִם
וַתְּצַו עֲלֵיהֶם (כְּסַפֵּר אָל — חוֹק.
הִשְׁמַעְתָּ פְקוּדֶיךָ): „הֵן אַב אֶחָד
„אָבִי כֻלָּנוּ, וּמִי זֶה חִלֵּל
„בְּרִית אָבוֹת ? הַן אֵל אֶחָד
„הֲלֹא בְּרָאנוּ, וּמִי זֶה הִמְרָה
„בַּעֲצַת „וְצָרְנוּ" ? — אָז קָמוּ
מֵעָפָר אַחַי, וַתָּרִים מֵאַשְׁפּוֹת
עַם אֶבְיוֹן, עֲדֵי דוֹר דּוֹרִים
יַזְכִּירוּ שִׁמְךָ, וּבְהַעִיר פְּנוֹרָם
לְךָ יְזַמְּרוּ נֶצַח — סֶלָה.

מִי בְרוֹזְנִים כַּפְרִידְרִיךְ מַלְכֵּנוּ,
וּמִי בְאַנְשֵׁי שֵׁם יִתְהַלֵּל כָּמוֹהוּ ?
מִי אוֹהֵב צָדָק כַּפְרִידְרִיךְ מוֹשִׁיעֵנוּ,
וּמִי בַנְּכוֹנִים יִתְפָּאֵר כָּמוֹהוּ ?

ת.... כ....

תולדות גדולי ישראל *)

למליצי דעי דודי לטוב עבד ופתחון ספרי הקודש! יבדלכם ה'!

בעברי דרך ארץ פו"לין, מצאתי איש מצית לוי לליקוש שמו, והאיש ההוא מיוחסי יקר יוסף בן שמואל הלוי (אשר הגלה עם כבוד אשר הגלה פערדינאנדוס קאטאליקוס מלך ספאניי"ן מארץ) וזקיו ספרו לו את אשר עשה לנמי הגולה הגוי הזה, ואת אשר כרע להם על לא חמס בכפיו, לא עליכם אחי! עדי דברי זו תשמר שערות נזרי ולבי יפלב בקרבי כי אין מבחוץ כמבחוצם מיום גלה ה' מעל אדמתו את העם אשר נחר לסגולה לו מכל העמים (ליהושפת קויתי ה') לא אזכיר לעיניכם דבר מהתלאה אשר מצאה אותם, כי לא למסום לבנכם כתבתי אליכם את הדברים האלה, אך אתם אחי, ה' העיד אתכם לשלום ויעקב דברי משל ומליצה, על כן אמרתי אשאל לכם גם אני על חפץ המשל אחד **) אשר כתב קודם מותו יוסף בן שמואל הלוי: כי כאיש אשר אמו תבחמנו כן יכמס העושל המת ובאיש בגוד יעיד קנאה, כאשר יוכיח רשעו ופופו, אף כי כרגע היה בינו לבין המות ועוד לאחד, הנה נויתי את ביתי ואת בני אחרי, ועתה המספו אלי דעי מתי סודי, ומכתי נדיתי, ויהי כי קרבו אליו ויען בקול בדול לאמר ה' אלהי יסיתל האלהים הרושה אותי משודי, כוא יברך אתכם וכל אשר לכם ועתה שמעו משלו וקבלוהו אך תומו בגילה ובדעבה עך כי התעומו גם השתלו ולא קם איש

מתחתין

---

*) חברת הזאת שלוחה אלינו מאיש יך הרשיון ובר בשם הכלם ר' יוסף ויצענהויזען בדלין, ולאיותו ספיר איש בדול הלובר עוד בעתו קודם מותו על דבר בליק-שמאל"ן, הבגותו פה אחרי תולדת האנרענאל.

דברי המאספים.

**) זכרוניכם תשלי אשר לבני אחר בדיכם (אסתר י"ב י"ב) אשער נאכרותם — גרוסמריפעטן, שטיינערנע דענקמעטלער.

מתחתיו וידע כי פיהם לא היה להם עוד, ויהיל מעט לא כציר כי ידע נמר נפשו כי סבדוהו חבלי מות, ויתחזק על רוחו המעה ויאמר כמר לי זעיר ואתם לו שמעוני, חקקו זאת על לבב חומר, לזכרון מלח עולם. והיה כי ישאלו בניכם מחר לאמר מה זאת? ואמרתם אשר חפר הוא ליוסף בן שמואל הלוי לפני עלה עם שני הגולה מארץ שפחמי"ען וקודם עותו כתבוהו, ונעת כותבו דמה מת לנפשו. והיה כי יתלוננו בניכם, ותאמרון לפני האיש הזה יש גם אלהים גם המות לנגד עיניו כי אלהים הוא לבדו בשמים והמות על הארץ, ואין יתרון לאדם רק את המות הזה, כי סולם המות מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה ואנשי נדק עולים בו, ויבוא ויעמד ויבכו כל העם בכי גדול, ויעלו חפר על ראשם ולא היה כאבל והספד כזה ליהודים מיום את דניהו שלמה בן ינחקי, כי גם הוא היה חיל חם ויפר סוד תרע דובר לפני בלבבו ודובב טוב כל הימים, והמושלים עשו לו משלים דעות וקלקולו הילל בן שחר, גם בן מון, כי האיש הזה הגליח מאוד היותו בן עשרים שנה הלך תדהי אל דחי גם אניו לאבדו מכל בניו. ועתה הנה שלחתי לכם המשל חפר כעוד בעיניכם כי ידעתי אחי אחי לפתחיהו מטעם הזקן מולי התעודי בדוד נעמו ומהודו כתן עליו, כי על כן אם לא ימלא חן בעיניכם שלח תשלחון בחחך הסיבים ואי לנצר. אף גם זאת בי מלילי ודעי! זכרו נא כי כשלהבת יה כן לנגד המושל המהפה עזה כמות, ובשאתו יחדוק בן, ויחפוך עיר בלורת חומה, ותקטן אז בעיניו כל תחבולותיו. ובחכמה היא לבדה תשקול בחשבי תשבע שיחו אז תוסיף לו. לכן אם לא בכל דבריו דבר אליכם נכונה, נא לבשו ביעב אם לא דרך מושל לו, ומשלתם לו גם בגלל הדבר הזה.

יסך ה' בעדכם, ומי יתן והיה לנפשכם זה כל הימים לגמול את חסד התחלתם בו ואל תפנו ימין ושמאל דבדי מוהבכם. יוסף בהלל יהודה ווילנהויזען, מנוסה פייט.

כ ש ל א פ ר.

אחי שמעו דברי המת.

דייתי שבע שמחות בעולמי, וכאשר בלבתי בן שבעתי לחות לבות אתה אלהים ידעתם, עוד החזקתי בך על בן נפתחו לי שערי המות, אני

אבי יוסף עולמי חי, נחמו נחמו הודי ומודי אבי ואמי הנחמו! ידעתם עמתנם מיום לולך גו עד יום מותי הנחמו, עוד יש שכר לפעולותיכם עוד כשפתי בי, ולפני אבוי מעל לקחתכם וטוחתכם לזכיר כי לא יתמו חסדי ס' ונשפיכו כפח כשמת חייס כרמותו נגללו לנס עדי עד נלח כלחים, הנחם בית יעקב כי לא יבוז פי עליון עוד יבנה עדי יהוקה עוד יקבן כדמי ישראל, עוד זכור תזכור את אשר עשה לך שפתי"ען, כל שמע נאני כעת בטח בה' רק חזק ואמץ וייטב לך באחריתך .

ה מ א ס ף

לחדש אדר ת"ק"מ"ד

שיר חנוכה ר' שלמה בן גבירול על משה הכילי מצד זמנו לסיעודת פוריס וכללות היין לפניו לקח זיקו בניע מלא מים, ויצא מצלו וילמד:

כִּכְלוֹת יֵינִי, תֵּרַד עֵינִי, כַּלְגֵי מָיִם.

שִׁבְעִים *) הֵמָּה הַגִּבּוֹרִים, וַיַּכְחִידוּם תִּשְׁעִים **) שָׂרִים.

שָׁבְתוּ שִׁירִים, כִּי פֶּה שָׂרִים, מָלֵא מָיִם, מָלֵא מָיִם.

כבלות וכו'

לֶחֶם לָאוֹכֵל אֵיךְ יִטְעַם, אוֹ אֵיךְ לַחַיִךְ מַאֲכָל יִנְעַם, עֵת בַּגְּבִיעִים לְפָנֵי הָעָם, יְתֵן מָיִם, יְתֵן מָיִם.

כבלות

*) יון בגמ'ר"ח שבעים.

**) תיס בגמ'ר"ח תשעים.

ככלות וכו׳

מֵי יַם סוּף בֶּן עַמְרָם הוֹבִישׁ, וְיאוֹרֵי מִצְרַיִם הִבְאִישׁ,
אָבַן כִּי זֶה מֹשֶׁה הָאִישׁ, יֵזֶל מָיִם, יֵזֶל מָיִם.

ככלות וכו׳

הִנֵּנִי רֵיעַ לְצַפְרְדֵעַ, עִמּוֹ אֶזְעַק וַאֲשַׁוֵּעַ,
כִּי בְמוֹהוּ פִּי יוֹדֵעַ, שִׁיר הַמַּיִם, שִׁיר הַמַּיִם.

ככלות וכו׳

נָזִיר יִהְיֶה לְפָנַי מוֹתוֹ, כִּבְנֵי רֵכָב יִהְיֶה דָתוֹ,
יִהְיוּ בָנָיו וּבְנֵי בֵיתוֹ, שׁוֹאֲבֵי מָיִם, שׁוֹאֲבֵי מָיִם.

מהוא׳כע על רוע מזלו׳

אֵלוּ לְפִי אֵדִי דָמַעַי יְזוֹלוּן
לֹא דָרְכָה רֶגֶל אֱנוֹשׁ יַבֶּשֶׁת;
אַךְ לֹא לְמִי נֹחַ לָבַד בְּרוֹת בְּרִית,
כִּי גַם לְדִמְעַי נִרְאָתָה הַקֶּשֶׁת.

מ כ ת ב י ם

מ ש ל י מ ו ס ר *)

פ ת י ח ה .

כבר מלאנו ימים הקדמונים, שכל עת שלנו המלין לנדר על נפשו שומעין לעורר את נפשו על דבר מה, שמע ממשלים, ודבר שלמיונות, כן הוא משל יותם ימי השופטים וכן הוא משל נתן הנביא ימי דוד מלך ישראל ע"ה, והעניין כך הוא: הנה כל אחד יניח הלמד לרעהו יהיה נהנהו על מ' מצ' דרכים: או שהוא ינל דרך כללי או ע"ל פרטי . כי אם נקח ד"מ עניין למוד מוסר השכל הנה או מיורה הדא את דרכי החכמה והמוסר בכללות, מבלי שתפשך לו לפרוט כל פרטי הקורות, אחר נם יוכל התלמיד את החכמה הניא אל הפועל, או שיוכיחו על דבר פרטי שעשה כבר, למען לו הסכלת עשה, או העצת עצו . ויש נכל אחד מצ' הדרכים שלנו, לך המועיל לקבלת השומע, וכן להיפך ימצא נכל אחד מהם לך המונע את השומע לבנים אמתת הדברים בלבו, מה שלא ימצא בדעתו, וזה בשאר הוא יקוע לחכמי מה שאחרי הטבע (מעטאפיזיק) שפעולות המוחשות, אשר אמה יפעילו אה הנפש ע"י ההרגשה לבדה, כאות הלשון, ושמיעת הקול וכיוצא בהם, הים חזקה יותר בנפש, מפעולות המושכלות, שלא יפעילו בן בהפשטה, ומפני זה לא יצוא בנפש הלמד כי אם ע"י המושכלות, לכן תהיה גם פעולתו חלושה מפעולת הפרטי שהוא נמצא בחוש בחלט, ויפעול בנפש ע"י המוחשות בהרגשה לבדה

---

*) משלי מוסר יחלה שלוחים חלינו היד בחור משכיל, שלא בדעת, עם הפתיחה הנלוית עמהם בזה . ועוד יהי נעויים להוסיף עליהם מדי חדש בחדשו, דברים ניחים וערבים לנפש הקורא . גם יש לנו עוד משלים רבים מחוברים הרחוקים לבוא על הספר : ובדף הסמוך יתחיל להמיבם תחת תחת חלק הכוכים . וזה החות, המשלים אשר יבוא על הבלם סימן כזה : ו . . ל . . . תחתו, ולחר, ואשר יבא תחתיהם סימן אחר או שלא יבוא תהתיהם סימן כלל, הוא מזולתו .

דברי המחבר .

לדבר, אבל גם להיפך, בהיות שהתוכחה הפרטית נוגעת בדבר עלמו שמעניו ומחשבותיו ומעשיהו אמר על הדוב ישפטם האדם לטובה, לכן תהיה כוונתה בלי הזמע עלמה מהבנת הדברים הכוללים, אמר הם היכם כוללים בנוף הזמע עלמו, אבל תלויה היא בלבבו, אם להכניס פרטי מקריו תחת הכללים הללו שמע אם לא, ולזה יצחרו כל מיסרי הדברים ומלמדי העם לשמר משלים, וזה שהלו כללי המוסר ושחיית דרכי הנפש ומדותיה שלנו להיות נסתרים פרטים, ומבדו בזה כל תועלת שני הדברים לאחר, כי הפעלת אלו המשלים בלי הזמע היא פעולת דבר פרטי, מבלי שיהיה הפרטי הזה נוגע בנוף הזמע עלמו שיתעורר מלבבנו, וכל אים משכיל יאמר את הדבר בלבו, וידמה הוא בעלמו כרעי הספור הזה עם פרטי מעשיו ומקריו, וכן בחדו המושלים להחיות משליהם כל הבשרים המשלים בלומח ודומם, ולאת בם בהם, בש בשרות חיות ועופות, שכל ותבונה לחזוק מחשבות ולדבר דבר, לפי שמקריהם ותולדותיהם הם לחוקים עוד ביותר ממקרי בופי הזמעים *) והבה חבר בבר דבינו בדבי הבקדן ספר משלים, אמר קדמונו בזה משלי שועלים ולאר בו את העם מוסר השבל, אך שבבל מקום הניח עוד מקום להתבדל בו, ואבי לקחתי ואברתי כמה משלים טובים ובאים ממושלים רבים וזרים, בלם אבבי הם, ואביב בא לזיה מהם לפניך הקורא הבעים, ואם יטיבו בעיבי המשכילים, ואוסיף עוד עליהם בהבה ובהבה, ואהי המחברת הזאת מחה שלומה לעם קודש מאת האדן בשלומו כל הימים ׃

׃ . . . ל

---

*) וידעתי בם ידעתי בזה עוד טעמים אחרים על פעולת המשל והדמיון בנפש הזמע בם על בחירת המושלים, בבופי הבהמות והלומחים והדוממים, וכי יש בדבל רב בין המשלים המלאים בספרי הקדש שהיהם כי אם מה שבקרא בל"ה בשם (סחרחבע), ובין אלו המשלים אשר הביהם היה עזחפום היוני, והמכונים בלה"ע בשם (פחבעל)׃ ואני לא בחתי לבאר כל ענין התבל ע"ד חכמת מלוכת היוני (עסטעטיק) אלא להראות תועלתן בדרכי המוסר ויסודות מדות הנפש, ובבן הוא די בזה שהחברתי ׃

שירים חדשים

מזמור לתודה *)

נַפְשִׁי בָּרְכִי תִדְרוֹךְ עֹז
וְתַכְּיִט כָּל חַסְדֵיךְ אֱלֹהַי
מְשִׁתְּאָה בַּחֲזוֹתִי אֶתְפַּלָּא
אֶרְחָמְךָ אֲהַלְלָה, כָּל מַעֲיָנַי בָּךְ׃

הַיַּעַרְכוּ מִלִּין תּוֹרָתִי
בְּכָל רְשָׁפֵי אֵשׁ
בַּהֲגִיגִי תִּבְעַר בְּקִרְבִּי לִבִּי ?
אַךְ אַתָּה חֹפֵשׁ בְּחֻבִּי, וְתֵדָע ׃

עֵינְךָ אֱלֹהִים תִּתְמוֹךְ חַיָּי
וְכָל מַחְסוֹרַי יְמַלֵּאוּ
עֵת נִסְתַּרְתִּי בְּבֶטֶן אִמִּי
וּבֵין שָׁדַיִם כִּי רְבַצְתִּי ׃

לקול

*) נעתק מלשון האנגלית, משיר אחד הנדפס Ode on Gratitude

לָקוֹל חֲלוּשַׁת שִׂיחִי וְזַעֲקִי
הַטִּיתָ אֹזֶן בְּחַסְדֶּךָ
מַחְשְׁכוֹתַי רָפוֹת טֶרֶם יָדְעוּ
לַעֲרוֹךְ תְּפִלָּה׃

בְּחֶמְלָתְךָ חָנַנְתָּ לְנַפְשִׁי
חֲדָוֹת אֵין מִסְפָּר
טֶרֶם הִכִּיר לֵב עָלוּמַי
מִמְּקוֹר מִי נָבָעוּ ׃

אִם בָּאֲרֻחוֹת חֲלַקְלַקּוֹת
בָּאֵין מִשְׁמָר צָעֲדוּ פַּעֲמֵי נְעוּרַי
תָּמַכְתָּנִי זְרוֹעֲךָ הַנֶּעֱלָמָה
וְלִמֵּי אִישׁ בְּמַטַּח הֶעֱלִיתָנִי

סֶלָה סְקָלָה מִסְלָתִי
מְצוּר מְכֻשׁוֹל וַאֲבָנִי נֶגֶף
וּמֵאָשֵׁר רַע וְנוֹרָא מֵהֶם
מְפַחֲדֵי רֶשַׁע מוֹקְשֵׁי תַּעֲנוּגִים ׃

מִתַּחֲלוּאִים כִּי יִרְעֲמוּ פָּנַי ׃
תַּחֲלִימֵנִי וּתְחַדֵּשׁ מַרְאֵיהֶם ׃
נַפְשִׁי כִּי תִשְׁתַּחַ בָּעָמָל וַחֲטָאָה
בְּטוּבְךָ תָּשִׁיב וּתְחַיֶּיהָ ׃

יָדְךָ הַמְּלֵאָה יְשַׁע עוֹלָמִים
הְמַלֵּא כוֹסִי רְוָיָה
וּבְתִתְךָ לִי יְדִיד נֶאֱמָן
הִכְפַּלְתָּ כָּל אוֹצְרוֹתַי .

עַל אַלְפֵי רְבָבוֹת מַתָּנוֹת מְסֻלָּאוֹת
יוֹם יוֹם אוֹדֶךָּ
וְעַל בְּלָמוֹ לֵב שַׁאֲנָן וּבוֹטֵחַ
יוֹדֵעַ טַעַם וְשָׁשׁ בְּמַתְּתֶךָ .

אֶעֱבוֹר בְּכָל עִתּוֹתַי חַיַּי
טוּבְךָ אֶרְאֶה בְּהֵן וְאָגִילָה
וְגַם אַחֲרֵי מוֹתִי בִּמְרוֹמֵי עֶלְיוֹן
עוֹ חַסְדְּךָ אָשׁוּב אֶתְפַּלָּא .

תֵּבֵל כִּי תָחֵדֵל
כִּי תִשְׁבּוֹת תַּהֲלוּכוֹת יוֹם וָלַיְלָה
עוֹד יְרַחֵשׁ לִבִּי דָּבָר טוֹב
וַאֲפָאֵר טוּבְךָ אֱלֹהִים .

עַד עוֹלְמֵי עוֹלָמִים
לְךָ אָשִׁירָה וַאֲזַמְּרָה
אוּלָם גַּם יְמֵי נֶצַח יְקַצְּרוּ
לְסַפֵּר בָּם כָּל תְּהִלָּתֶךָ

גַּם אֵלֶּה מִשְׁלֵי שְׁלֹמֹה׃

(א) בְּהָה כָּל יְפִי לִפְנֵי עִכּוּר־עָיִן וְזַךְ־עֵינַיִם רוֹאֶה
כָּל טֹהַר בְּטָהֳרָתוֹ׃

(ב) כֵּן בַּר־לֵבָב רוֹאֶה בְּאִישׁ אַךְ יְשָׁרוֹ וְנָפָשׁ רָעָה
תַּבִּיט אַךְ מוּמוֹ׃

(ג) כַּפּוֹת מְאוֹנַיִם הַבֶּבֶד יוֹרֵד וְהַקַּל עוֹלֶה כֵּן דּוֹר
עִקֵּשׁ הַנִּכְבָּד יְמוֹט וְהַנְּקֵלָה יוֹרֵם׃

(ד) לֹא יוֹעִיל הוֹן לְקֻשֵּׁה־רוּחַ גַּם בְּכָבוֹד וּמֶמְשָׁלָה
יִמְצָא עִצָּבוֹן׃

(ה) מַצְלִיחַ בְּעֵינָיו מַצְלִיחַ אָמַת כִּי גַם בְּמַחְסוֹר לִבּוֹ
שָׂמֵחַ׃

(ו) מְעַט מֶלַח יַמְעִים אֹכֶל וְכַבִּיר יַשְׁחִיתֵהוּ כֵּן אוֹהֵב
כָּבוֹד אִישׁ נִכְבָּד וְרוֹדֵף אַחֲרָיו יְקוֹלָל׃

(ז) חֹנֵף לָעָשִׁיר קוֹנֶה לוֹ אָדוֹן וּבְהִנָּאֲלוֹ מִמֶּנּוּ יִמְצָא
שׁוֹנְאוֹ׃

(ח) חֹנֵף יְגַלֶּה טוֹב וְיַכֶּה פָּשַׁע וּמוֹצִיא דִּבָּה אַךְ
לְהֵפֶךְ תּוֹעֲבַת יְשָׁרִים גַּם שְׂנִיאָם׃

(ט) זֶה דֶּרֶךְ חֶשְׁכִּים לְפִי אַחֲרִית יְפַלְּסוּ מַעֲשֵׂי אִישׁ
אִם טוֹב וְאִם רַע מְנָמָתוֹ׃

(י) קְנֵה דַעַת לְאָרֶךְ יָמִים וְכִשָּׁרוֹן מַעֲשִׂים בְּקִצַּר חַיִּים׃

(א) אוֹהֵב אֲמֶת שׁוֹמֵעַ עֲצַת צָעִיר וְקַשִּׁי עֹרֶף לְתוֹכַחַת מַשְׂכִּיל יָאֶטֶם אֹזֶן:

(ב) פָּגוּשׁ זְאֵב טוֹרֵף וְאַל כְּסִיל חָכָם בְּעֵינָיו:

(ג) עָשִׁיר מִתְחַכֵּם וְרָשָׁע מִתְקַדֵּשׁ חֲמַת עַכְשׁוּב גַּם שְׁנֵיהֶם:

(ד) בְּנַחַשׁ זוֹחֵל עָפָר מִתְקַמֵּץ וְנוֹשֵׁךְ בְּעֻקֵּב בֶּן אִישׁ מִרְמָה יְדֻכֶּה יָשׁוֹחַ וְיִפְרֹק:

(ה) הוֹר דֵּעָה לְפִי סִפְרוֹ יְהוֹלַל אִישׁ וְדוֹר תַּהֲפוּכוֹת לְפִי אִישׁ יְהוֹלַל סִפְרוֹ:

(ו) אוֹהֵב נָשִׁים כָּל דַּעַת וְשׁוֹנְאָן אַכְזָרִי נִבְחָר מִשְׁנֵיהֶם אִישׁ הַבִּינָיִם:

(ז) גַּחֲלֵי אֵשׁ לֵב רָע בְּבָעֲרָם יְכַוּוּ יָד וּבְהִכָּבוֹתָם יִשְׁחִירוּהָ:

(ח) אָצְעָדָה וְטַבָּעוֹת זָהָב יָעֲדוּ יַד שִׁמְאֵלִית וְתִפְאֶרֶת יָמִין אִמָּץ וְרוֹעָה:

(ט) פַּחַד הָרָעָה רַע מֵרָעָה וְיֵשׁ יָמוּת מֵאֵימַת הַמָּוֶת:

(י) טוֹבָה תִּקְוָה עִם מַעֲשָׂה וְחֹבֶק יָדוֹ תּוֹחַלְתּוֹ נִכְזָבָה:

(יא) אָרְךְ אַפַּיִם מַתַּת אֱלֹהִים וְקַל לְבָעוֹס אִוֶּיהָ לוֹ:

(יב) רוּחַ זֶה וְהוּחַ זֶה עִם אָדָם יִוָּלֵד וְכֹחַ אָבָנִים כֹּחַ מוֹשֵׁל בְּרוּחוֹ:

(יג) רָאִיתִי רָשָׁע בְּנַחַת יֵדֵּר וְיִחוֹנָן וְצַדִּיק כּוֹעֵס וְיִשְׁנָא:

(יד) אַךְ עַל פִּי הַמַּרְאָה יִשְׁפּוֹט הֶהָמוֹן וּמִסְבָּה יָסִיר עָיִן:

(טו) יֵשׁ גּוֹעֵר וּמַנְמָתוֹ טוֹבָה וְיֵשׁ עוֹנֶה רַךְ וְשֶׂבַע תּוֹעֵבוֹת בְּלִבּוֹ:

(טז) לְחֶבְרָה נוֹצַר אָדָם וְרַב־צָרוֹתָיו תּוֹלִיד הַחֶבְרָה:

(כז) אֹהֵב רֵעִים רַבִּים שׁוֹנֵא מְנוּחָה מַכְבִּיר מִשְׁתֶּחֱוֶה מַכְבִּיר מְקַנְאִים:

(כח) כִּתְךָ יֹאכְלוּ יֵינְךָ יִשְׁתּוּ פִּיהֶם יִמְחוּ וּבַסֵּתֶר יְהַתֵּלוּךָ:

(כט) צַדִּיק חוֹנֵן דַּלִּים יִמְצָא אוֹהֲבִים נֶאֱמָנִים וְכָל הוֹדִים לְאִישׁ מַתָּן:

(ל) אַל תֹּאמַר מַה־בָּצַע כִּי יֶאֱהַבֵנִי רָשׁ הָלֹא עַזָּה אַהֲבָתוֹ וְנַפְשׁוֹ תַּחַת נַפְשְׁךָ יִתֵּן:

(לא) שָׁם טוֹב אָבֵן יְקָרָה וְרוֹדֵף אַחֲרָיו יְאַבְּדֵהוּ:

(לב) אַשְׁרֵי הוֹלֵךְ בְּתָמּוֹ וְשׁוֹפֵט נַפְשׁוֹ יוֹם יוֹם:

(לג) לֹא יִפְנֶה לְמְהַלְלִים וְלֹא יִשְׁעֶה לְמְקַלְלִים כִּי הֶבֶל הֵמָּה יָחַד:

(לד) כְּמוֹ רוֹחַ יִתְהַפְּכוּ תֶּחְלַף רַעְתָּם גַּם אַהֲבָתָם גַּם קִנְאָתָם אָבָדָה:

(לה) אַךְ לֵאלֹהִים תְּתַהֵדַּר עֵינָיו תֶּחֱזֶינָה מֵישָׁרִים:

הצלחת הבית

(נאך שיללער).

קְשָׁה וָרָךְ כִּי יִתְאַהֲדוּ
עַז וָרֶפֶה כִּי יִתְלַבָּדוּ
צְלְצוּל נְעִים יַחַד יִתֵּנוּ.

בְּחוֹן נָא אִישׁ! אִם לֵב לִלְבָבְךָ בָּחַרְתָּ
בְּטֶרֶם לַדֶּבֶק טוֹב אָמַרְתָּ
מְשׁוֹשֵׁנוּ מְצָעֵר, וְרֵב יְמֵי עָצְבֵנוּ.

אַבְנֵי נֶזֶר בְּרֹאשׁ כַּלָּה חֵן יַצְהִירוּ
מִבַּעַד לַצְּמוֹת שַׁעֲרוֹתֶיהָ
עֵת בְּנוֹר וְנֵבֶל קְרוּאִים יָעִירוּ
לְיוֹם חֻתֻּנָּתָהּ רֹאשׁ שִׂמְחוֹתֶיהָ.

הָהּ! מְשׁוֹשׁ עִתִּים, בְּחִיר יְמֵי חַיִּים
עִמְּךָ יָמוּת אָבִיב חֶלְדֵּנוּ
כְּאֶרֶג צָעִיף בְּרִקְמַת עֲדָיִים
נִסַּע הַיָּתֵר, תִּקְוֹת אָשְׁרֵנוּ.

התאוה

הַתְּאֵוָה תִּתְעוֹפֵף
הָאַהֲבָה תִּשָּׁאֵר
הַפֶּרַח יִתְרוֹפֵף
הַנֵּצֶר יִתְפָּאֵר *)

הַגֶּבֶר יִתְנוֹדֵד
לְלֶחֶם עִצְבוֹן
צַיִד לְבֵיתוֹ יְצוֹדֵד
יִתְנַכֵּל בְּתַחְבּוּלוֹת
הַמְצִיא לְטָרֶף מְסִילוֹת.
יָהִין גַּם יִתְעָרֵב
הַצְלָחָה לוֹ לְקָרֵב.

עַתָּה שִׁפְעַת בְּרָכוֹת לוֹ יִנָּהֲרוּ
כָּל הוֹן יָקָר אָסָמָיו יְאֻצָּרוּ
הַגְּבוּלִים יִרְוָחוּ מִשְׁכָּנוֹ נָסַב וְרָחַב.

הליכותיו

---

*) אף כי לא יתכן להרגות הנגרות בזיר, עם כל זאת לא וכולתי עצור עם נחלים להתחדשות הענין, ובעזור היספת תלת בזיר, לא תשתמטו זו עוד התזולים עד הנה. סורס פאר הוא לדעתי פרף בכל ענין עם סורס גדל, וכמו שנתחר תלת בזל על גדולת חדס בתעלות ויקר, וכן על למיחת הנותח מחרן. נשא חרן וכסס יבל (ישעי' ז"ד) ככה תלת פאר הוגחם מתחלם על הבדלת הגטע והתפשטות ענפיו. הנתלה לרוב ניחזקאל בחולם פארה (ל"ח סם) יהיחלם על גדולת חדס ניקר וכבוד למעלה רחב ומשמי ז' הכוונות החלם נגנו פעלים, נחתר לא תפחר חחריך על חפיסת הנגריס, ונית תפחדתי חפחר, על הגדלת הכבוד, חכן תענין הרחבון, הוא לדעתי נלר תטעי תעשי ידי להתפחר (ישעי' ס') וכן תטע ס' להתפחר (שם ס"ח) סורס פחר הנחתר שם כל התטע יתכן יותר לתדשו תענין למיחת התטע והגדלתן למעלה, ותעתם יוגן החרות הנצר יתפאר.

הֲלִיכוֹתֶיהָ צוֹפִיָּה
נָוֶת בַּיִת מַשְׂכִּלֶת
אֵם יְלָדִים מְאוּשָּׁרִים
בְּתִבוּנָה מוֹשֶׁלֶת
עַל לַמְשְׁמַעְתָּהּ סָרִים.

לוֹמֶדֶת בְּנוֹתֶיהָ
מוֹכִיחָה בָּנֶיהָ
בְּכָל עֵת מְנַסֵּת עֻשְׁתּוֹנוֹתֶיהָ
לְהַרְנוֹת שָׂכָר בְּחֶפְצָן בְּפִיהָ.

גְּנָנִים מְבוּשָּׂמִים בְּרֹכּוּשׁ רַב יָדֶיהָ תְּמַלֶּאנָה
בְּכִשּׁוּר חֲרוּצוֹת בְּפִיהָ, בְּפָלָךְ תִּתְמֻכְנָה.

צֶמֶר צֶהֳרֵי פְשָׁתָהּ כְּלִבְנַת שֵׁלֶג מְזֻהֶרֶת
בְּמֶלְתָּחָה חֲלָקָה וּטְהוֹרָה אוֹגֶרֶת
אֶל הַטּוֹב תְּחַבֵּר הַיָּפָה
וּמַעֲשׂוֹת יָדֶיהָ לֹא רָפָה.

שָׂמַח יְשׁוּר אָב הַצָּלָחָתוֹ פּוֹרַחַת
מֵרוֹם קָרַת בֵּיתוֹ עֵינוֹ תִּשְׂבַּע נַחַת
תֶּחֱזֶה עַמּוּדָיו בָּאֲרָזִים יְשֻׁנָּאוּ
גְּרָנוֹת וְיָקֵב דָּגָן וְתִירוֹשׁ נִמְלָאוּ
דֶּשֶׁן וְרֹב בְּרָכוֹת אָסְמָיו יַבְרִיעוּ
וְשִׁבְלִים צוֹמְחוֹת בַּגְּלִילִים יָנוּעוּ.

אָז תִּיבַּה רוּחוֹ, יָשֶׁת פִּיו בַּשָּׁמַיִם
וּלְשׁוֹנוֹ אֵשׁ יוֹקְדָה עַד שְׁאוֹל מִתַּחַת
בָּאָרֶץ וְאֶת מֵאָז נוֹסָדָה עַל הַמָּיִם
כֵּן גְּרוֹלָתִי תִּשְׂחַק לָאֵד וּמִשְׁלַחַת.

אַךְ מִי יִתְפָּאֵר
בְּרִית עוֹלָם אָקִים
עִם פְּקוּדוֹת שְׂחָקִים?
בַּל כְּמַעַט רֵגַע
יִקְרָנִי פֶּגַע?

ש. י. ו.

עצמת הזמרה

(נעתק משירי שיללער ח"ב *) .

מַנְקְרוֹת צוּרִים נַהַר פְּלָגָיו יִסְעָרוּ
בָּרַעַם בַּגַּלְגַּל יֶהֱמוּ יֶחֱמָרוּ
יְפוֹצֵץ הָרִים וְגִבְעֵיהֶם יִתְפָּרְדוּ
אֵלֵי חֹסֶן יִשְׁרֵשׁ אֶרֶץ יוֹרְדוּ
הַמְהַלֵּךְ בִּי יְקַשֵּׁב הֶמְיַת שְׁאוֹנֵהוּ
מִתְעַנֵּג בִּרְעָדָה יַעֲמוֹד עַל עָמְדֵהוּ
מַיִם מִצּוּר שׁוֹטְפִים אָזְנָיו יִשְׁמָעוּ
אָכֵן תּוֹצָאוֹת שִׁטְפָם לֹא לוֹ נוֹדָעוּ ;
כָּכָה גַּלֵּי זִמְרָה כָּכָה יְזֹרְמוּ
מִמּוֹצָאֵי סִתְרָה מֵנוּ נֶעְלָמוּ .

אַיֵּה לֵב אֵבֶן בַּל יוּצַק כַּמַּיִם
מְעוֹז נַעַם זִמְרַת אָהוֹב שָׁמַיִם ?
אִם בְּתַעֲצוּמוֹת אֵל נַפְשׁוֹ תִּתְחַבָּרָה
מִי זֶה יַעֲמוֹד מוּל רֶגֶשׁ עוֹרֶרָה ?
כְּמַטֵּה אַל חֻקֵּי תֵבֵל הִפְרִיעַ ;

כן

---

*) פֿרייַ איבערזעטצונג .

כֵּן בָּרָב כֹּחוֹ מוֹרֵשׁ לֵבָב יַרְיַע
לְתַחְתִּיוֹת אֶרֶץ בָּחֻפְצוֹ יוֹרִידֵמוֹ
וּלְגָבְהֵי שְׁרָקִים בְּאַוָּתוֹ יַגְבִּיהֵמוֹ
עַל מַשְׁכִּיוֹת לֵב כֹּל, יָשִׂים מִשְׁטָרוֹ
גַּם עוֹזְרֵי רַבָּב שָׁחוּ עֵת בֹּא דָּבָרוֹ.

עֵת בֵּין מִשְׁפְּטֵי שַׁדַּי תֵּבֵל יַרְגִּיעוּ
שַׁד פִּתְאוֹם בָּאָדָם מְשָׁחֲקִים יַשִּׁיאוּ
מְבֻלָּהוֹת פְּעָמֵיהוּ בְּוַעַם יְצָעֲדוּ
יְסוֹג אֱנוֹשׁ אָחוֹר עָצְמָיו יֶחֱרָדוּ
יָדָיו תִּרְפֶּנָה בַּל יַעֲשׂוּ תוּשִׁיָּה
כִּי תִנָּרַת צָרָתָה הַבְּהוּ שְׁאִיָּה
אָפֵס כָּל מִסְעָד כָּל עֻצָּב יְכֻפָּל
יְכֻנַּע גֵּר — חֶלֶד רוּחוֹ יִשְׁכָּל — *)
אֵת אֵל מְחוֹלְלוֹ **) יַכִּיר יָדוֹ כִּי קָשָׁתָה
וּמַחֲסֶה כָּזָב יִכְלֶה אֱמֶת עֵת נִגְלָתָה;

כֵּן יִתְנַשֵּׂא הַגֶּבֶר לִמְרוֹם שָׁמַיִם
עֵת הַזְּמָרָה תָּרִיעַ חָמְדַּת הַחַיִּים;
מְמִיטוֹת הָבֶל תַּחְתִּיָּן יָשַׁח
בְּמוֹשַׁב אֱלֹהִים הֵן יִמְצָא מָנוֹחַ
בְּנָעִימוֹת אֵלִים הָבְלָיו נָפָלוּ
חֻפְצֵי חֹמֶר בַּל בָּמוֹ יִתְבּוֹלָלוּ

כל

*) כמו לשונות אִשְׁפֵּלָה (נשנות ח"ח).
**) כמו יחולל חילות (תהלים כ"ט).

כָּל תְּשׁוּקָה כָּל מִפְעָל שַׁלִּיטֵי חַיֵּיהוּ
בִּלְמוֹ יִדְמוּ אֵין מִי יַפְרִיעֵהוּ
וְעֵת פָּנָיו רָעֲמוּ לָאָרֶץ קָדְרוּ
מְזוּהַר הַזְּמִיר יָשׁוּבוּ יִנָּהֵרוּ׃

וּכְבֶן שׁוֹבֵב אָרֶץ מְכוֹרָתוֹ וּוֹנֵחַ
יֵקַר הוֹרָתוֹ יְנַבֵּל טוֹבָה שׁוֹכֵחַ
אַחֲרֵי כּוֹס חֲמַת עִתִּים שְׁתָה לָרְוָיָה
לְרַגְלֵי אֵם יְתֻפָּה מוֹרַת רוּחָהּ הָיָה ;
כֵּן נְעִים הַזְּמִיר שֶׁבֶט מִישׁוֹר הִנְחוּ
אֵת בֶּן־אָדָם אֶל נְוֵת צִדְקוֹ יַנְחֵהוּ
עֵת בְּרִשְׁתּוֹת גֵּאוֹנִים רַגְלָיו נִלְכָּדוּ
וּפַעֲמֵי חָמוֹ בְּמַעֲלָלָם מָעָדוּ
אֶל שַׁלְוַת הַשֶּׁקֶט תּוֹבִילֵהוּ הָרְנָנָה
מֵרְגָּשׁוֹת מַהוֹתִים בָּם רוּחוֹ קִנְנָה׃

מאיר הלוי ליטערדיש׃

הליכות האסון

(נאך אייגעם קאחר אויס רער כרויט פאן בעסינגא)

סוֹבֵב סוֹבֵב בְּשָׁאוֹן יְהַלֵּךְ הָאָסוֹן
עִמּוֹ יְלָוּוּ מְרִירוֹת לֵב וְצַעַר
עַל אֹהָלִים יֵאָרוֹב וְהֵיכְלֵי חָסוֹן
בְּקוֹל יְלֵיל הוֹסֵק עָלֵי דֵּלֶת וְשַׁעַר
אָהָהּ! אֵין גַּם אָחָד חָפְשִׁי מִזַּעֲמוֹ
לָשֶׁבֶת שַׁאֲנָן מֵהֶמְיַת רַעֲמוֹ
מְבַלָּהוֹת בְּשִׂרְתוֹ בְּכָל מְעוֹנֵינוּ
הַיּוֹם אוֹ מָחָר יְרַחֲפוּ עָצְמֵינוּ.

עֵת יְעָרוֹת נֶחֱשָׁפוּ
וְנִטְעִים קָמָלוּ
עֵת זְקֵנִים יְרוֹפָפוּ
לִקְבָרוֹת יוּבָלוּ
הֵן בִּבְלִי תְּלוּנָה
תַּקְשִׁיב הַתְּכוּנָה

לקול

לְקוֹל חֲקִים יְשָׁנִים
חָק אֵל בַּשָּׁנִים
אִם קָוֹאת אֵל יַרְאֵנוּ
פַּלָּצוּת בַּל תַּאֲחֵזֵנוּ׃

אוּלָם גַּם מִשֹּׁד פִּתְאוֹם יְבַעֲתֵנוּ
הָהּ. לַמְּדוּ לִירְא בְּחַיֵּי הֶבְלֵנוּ!
בֶּעָווֹן עֶבְרָתוֹ יְבַלַּע הָרֵצַח
גַּם אֲגוּדַת קְדֵשׁ יַתֵּר לָנֶצַח׃

הַמָּוֶת בְּסַעַר
וּבְזֹרַע נְטוּיָה
יוֹבִיל גַּם נַעַר
לָאָרֶץ הַנְּשִׁיָּה׃

עֵת חָשְׁכַת מַיִם יַאֲפִילוּ שְׁחָקִים
וּבְקוֹל חָתַת וּבַלָּהָה יְרוּבוּ בְרָקִים,
הִנֵּה כָל רוּחַ מְבִינָה כָּל נֶפֶשׁ יוֹדַעַת
כִּי תַחַת עָצְמַת אֵל הִנֵּה נִבְנַעַת׃

אוּלָם גַּם מִטּוֹהַר שָׁמַיִם
יְרוּצֵץ הַבָּרָק וְיַכֶּה חָרְמָה
לָכֵן אֱנוֹשׁ! גַּם בְּהַצָּלַחַת הַחַיִּים
דַּע כִּי יֵשׁ שֹׁד יִקְרַב בְּתָרְמָה׃

אַל תָּשִׂים לִבְּךָ אֶל מַשְׂכִּיּוֹת חָלָד
יָעֲרוּ חַיֶּיךָ כְּשַׁעֲשׁוּעֵי יָלֶד
אִם מְכֻמָּנִים אָסַפְתָּ וְתִצְלַח צָלְחַ
כִּי חָסָר אַחֲרֵיהֶם אַל תִּשְׂבַּח שָׂכְחַ.

הנ"ל

מאָראלישע בעטראכטונגען

איבער

דען הערבסט.

ישעיה 64, 5. 5—6.

דער דא דריאָבען טהראָנט אונר מיט זיינעם ווילליען דאז גאנצע
אלל בעלעבט אונד ערהעלט — ער זייא מיט אונס אין דיי-
זער שטינדע, אונד האבע וואָהלגעפאללען אן אונזערן וואָרטען אונד
געפּיהלען, איהם געווייהט, הייט' אונד אין אללער עווינקייט, אמען!

אויך איינע גע דאָפּפעלטע ווייזע, מיינע פּרייגרע איזט
עם אונס אָפּפּענבארט וואָרדען, וועס מיר אנגעהערען
אונד וואס מיר חינידען צו טהון אונר צו לאססען האבען; צוי-
פּאך איזט עס אונס גענייגט וואָרדען, וואס גוט איזט אונד וואס
דער עווינע פּאָן אונס פּאָרדערט; פּאָן צווייא זייטען הער ערטענטט
אונזרעם אָהרע דעס פּאטערס ליבליכע שטיממע: קאָממט צו מיר
אונד רוהעט אס הערצען איירעס הימלישען פּאטערס! — עס איזט
דיא שטיממע דער רעליגיאָן; עס איזט דיא שטיממע דער נא-
טור — ביידע זינד אונס פּאָן גאָטט זעלבסט צו האָהען בילדנע-
רינגען, צו וועזען שעפּפּערינגען אונזרער גליקזעליגקייט אנגעוויזען;
ביידע ערפּאססען מיט אונגענבארער גענואלט, מיט אונווידער-
שטעהי

שפּעהליבעם צויבער אונזער איננערם לעבען, פּערגעטליכען אונזער נעמיטה, אונד ערהעבען אונם צו רעם, דער דא נעבייט אונד עם שטעהט דא, דער דא טהראָנט זאָ האָך אונד זאָ נידריג שויט, אים היממעל — אויף ערדען.

וועלן אונם דיא ר ע ל י ג י א ן אין אונצווייאדייטיגען וואָרטען בעלעהרט, אין וועלכעם פּערהעלטנים ויר צו גאָטט אונד רעם מענשען שטעהען; וועלן זיא אונם דיא אייגענשאפּטען דיזעם גוטטליכען וועזענם אויפּצעהלט אונד בעאוקונדעט; וועלן זיא אונם לעהרט, דאם ויר אין דיזעם קורצען ערדענלעבען קיינע וויכטיגערע אויפּגאבע צו לעזען האבען, אלם דיזע גוטטליכען אייגענשאפּטען קענגען, אונד, זאָ פּיל אין אונזערר מאכט שטעהט, נאכאהמען צו לערנען; גישיג אונד ליבעפּאָלל צו זיין — וויא גאָטט; גערעכט אונד וואהרהאפּט אין אונזערן צוזאמונגען אונד האנדלונגען — וויא גאָטט; שוועכען אונד איררטהימער צו פּערצייהען — וויא גאָטט: זאָ איזט אונם דיא גאטור, אָדער דאז גראָסע אונזערן זינגען זיבטבאר גענוואָרדענע אלל, ניכט מינדער אייגע וויזע לעהרעריין, דיא צו אונזערם הערצען אונד צו אונזערם גיוסטע זאָ קלאָה אונד פּערגעהמליך שפּריכט, דאם נור דערייניגע אונגערירט בלייבען קאן, דער אויגען האט אונד ניכט זעהען, אָהרען אונד ניכט הערען, אין מעמיטה אונד ניכט פּיהלען וויל; דער אין אירדישע לוסט פּעזוקען, פּיר דאז העהערע אונד גוטטליכע זין אונד גופּיהל פּערלאָרען, אונד אונטער דיאיענינען גוצטהלט צו ווערדען פּעדריהט, פּאָן וועלכען ישעיה זאגט: דיא האבען האפּען, פּזאלטער אונד ויין אין איהרעם וואָהללעבען; אבער דאז וואָרט גאָטטעם וואָללען זיא ניכט שויען; אבער דאז ווערק ויינער האנדע וואָללען זיא ניכט בעאכטען.

אין דעם ווערקען גאָטטעם, אָדעד אין דער נאטור, מיינע ברידער! איזט אונם אין העללער, אונגעטריבטער שפּיגעל פּאָדגעהאלטען, אין וועלכעם ויר דען שעפּפּער דעם צראָכען וועלטאללם, זיינע אללמאכט, זיינע ווייזהייט, זיינע גישע אונד ליבע גלייכזאם פּאָן אנגעזיכט צו אנגעזיכט שויען אזנד אנבעטהען זאָללען: דיא היממעל ערצעהלען דיא עהרע גאָטטעם, זיינער הענדע ווערק פּערקינדיגט דיא פּעסטע; אין טאג שטדעהמט עם דעם אנדערן צו, אונד נאכט גיבט אונטערדיכט דער נאכט; קיינע לעהרע, קיינע ווארטע, דערען שטיממע מאן ניכט הערע; איבער דען גאנצען עדדקרייז ערטענט

איהרע זאיטע, איהר פֿאַרטראג רריננט זאָ ווייט אלס ריא בעווָאָהנ־
טע וועלט.

אין רעם שפיגעל רער נאטור זאָללען ווִיר אבער אויך, אין זיטט־
ליכער הינזיכט, אונזער אייגנעס בילר שויען, אונר איממער
מעהר אונר מעהר פֿערשעהנען לערנען; ווִיר זאָללען צווישען איהר,
רער נאטור, אונר אונס בעציהונגען אויפֿזוכען, ריא אין אונזער לע־
בען אונר האנרעלן איינגרייפֿען; ווִיר זאָללען זיא מיט רען אויגען רעס
גייסטעס בעטראכטען אונר גענַאללען אן איהר פֿינרען: נרַאָס זינר
ריא ווערקע רעס העררן, זינרט רער פֿואלמיסט, זיא לאססען זיך
פֿינרען פֿאָן רענען, ריא זיא מיט ליבע זוכען. — ראהער האבען
אויך האָהע אונר נרַאָסע מענשען פֿאסט אללער יאהרהונרערטע
טרַאָסט אונר לעהרע נעזוכט אונר נעפֿונרען — אין רער נאטור.
אונר ווען זיא אללעס פֿערלים אונר טיישטע, פֿליכטעטען זיא זיך אין
איהרע אלטע אונר פֿאנרזען אין איהר אייגע מיטטעהרליכע פֿרייהרין,
ריא זיא זיבענפֿאך עגטשעירנטע פֿיר ריא וואָהנען אונר געניססע, ריא
איהנען ריא וועלט פֿערשפֿראך, אבער — ניכט גענען קאָנטע;
ריר עהראָבען זיא ראָן רען טהרענפֿאָללען בליק צום פֿאטער רער
נאטור, אונר פֿאנרען קראפֿט נעמג אין זיך, רען גלאנץ אונר רען
שיממער צו פֿערגעסען, רער זיא פֿליהערהין פֿערבלענרעטע אונר
צו קנעכטען רער עררע גענאכט האטטע. — ווָאס נרַאָס אונר
יערהאבען זייא, לערנטען זיא ריר קענען; ווָאס שעהנהייט אונר
אָרדנונג זייא; ווָאס ווִיסרהייט אונר פֿאללקאָממענהייט גענאנט צו
וועררען פֿערריהנע, ווָאורע איהנען ריר אָפֿפֿענבארט. אייגע פֿרי־
לינגסאויג עריעטצטע איהנען פֿילפֿאך רען רייכסטען טעפֿפיך, רעד
מיט מיהען אונר זאָרגען אוים ווייטער פֿערנע העראביא נעשאפֿט
ווערדען מוסטע, אום אירגענר אייגעס רער בעסער אָדער רער שוע־
סטערן אייגער אייגען נייגישען בליק אבצוצווינגען; ריר שערטוישטען
זיא גערן ריא קונסטפֿאָללע פֿערצירטע דעקקע מיט רעם רייך בע־
שעטען היממעלסגעצעלט, אן ווִעלכעם איהנען אייגע זאָננע נאך
רער אנרערן, אייר האָפֿנונגס־ שטערן נאך רעם אנרערן ווידער אויפ־
גינג; נייע וואָננע, נייער גענום עהרליכטע איהנען אין יעדעם אויפ־
בליהענרען בוימע, אן ווִעלכעם פֿערלענרע רענענטראָפֿפֿען, אבער
קיינע טהרענען רעם גערענקטען מיטמענשען הינגען; פֿיר ריא ראָר־
גען רעם לעבענס עגטשעירנטע זיא ריא אין פֿראכטפֿיללע אויפֿקי־

מענרע

מענדע דאָזע ; פֿיר דיא אונבעשיידענהייט דער מענשען, מיט וועל-כער זיא זאָ אָפֿט אונזער נעמיטה פֿערלעטצען, ענטשעדיגטע זיא דאז אנשפרוכלאָזע, וואָהלדופֿטינע נעשלעכט דער בלומען, אונד זאָ וואורדען זיא מעהר אויף גאָטט אונד זיך זעלבסט הינגעוויזען, לערנטען וויזלעך אונטערשיירען וועזען פֿאָן שיין, וואהרהייט פֿאָן טרוג, עוויגעס פֿאָן פֿערגענגליכעם, אונד וואס זיא צו פֿערליהרען אים בעגריף וואַרען, ליבע אונד גלויבע צו גאָטט, פֿאנדען זיא היר נון וויידער, אונד זיא ריפֿען אוים אים געפֿיהל איהרער זעליגקייט :

אים טעמפעל דער נאטור, היר איזט, חיר חערשט איין גאטט !
דיין אדעם איזט דיא קראפֿט דער עוויגען געוואלטען,
דאו לעבען דיעס רוימס, דיא וועלט דער געשטאלטען !
היר בעהעזט דיא פֿערנונפֿט, עהראבנער, דוא ביזט !
ביזט נאהע דעם בעזעלטען שטויבע ! —
יא וועז דען הייליגען דיא גריבעלייא פֿערמיכט :
חיר פֿינדעס אהנענד איהן דער גלויבע,
דער דיא פֿערנונפֿט דער טוגענד איזט.

זאָ וויא וויד נון דאדורך דרינגען, אונד אייך ביים גאָטט אומזער פֿעטער בעשוועהרען, שאָהן פֿריה אין דעם הערצען איירער זעהנע אונד טעכטער דען זין פֿיר רעליגיאָן אונד גאָטטעס גלויבע צו ענטוויקקעלן, עבען זאָ מיססען ווייר דאדורך דרינגען אונד אייך ביים שעפֿפֿער דעס אונערמעפֿליכען אללם בעשווערען, אוים דער בדוסט דערד, דיא גאָטט אן דיא אייריגע גלעגט, שאָהן פֿריה דען זין אונד דאז געפֿיהל פֿיר דיא נאטור אונד איהרע רייכען שעהנע הייטען צו ענטפֿאלטען, אונד וויא דערגעשטאלט צו לייטען, דאס זיא ניכט — וויא דים זאָ הייפֿיג געשיהט — קאלט אונד אונגע-דיהרט אן דען וועלקען גאָטטעס פֿאָראיבערגעהען, אונד אן ניכטס אלס אן מענשענפֿאנד אונד אייטלעס וועזען גפֿאללען פֿינדען; ווייר מיכטען אייך בעשווערען, זיא פֿלייסיג לעזען צו לאכטען אין דעם בוכע דער ביבער, אין דעם וועלק גאָטטעס, אין דער שריפֿט גאָט-טעס; ווייר מיססען אבער עבען זאָ דרינגענד ביטטען, זיא לעזען צו לאכטען אין דעם גראָבען בוכע דער נאטור, דאז עבענפֿאללס פֿאָן דעם פֿינגער גאָטטעס בערייטעט וואַרד.

דיא דוא זאָ צערטליך פֿיר דיינע קינדער בעזאָרגט ביזט, דיינע זעה-נע אונד טעכטער אינניג ליבכט, מוטטער ! פֿיהרע זיא שאָהן עריה אין דעם הערדן הויז; פֿיהרע זיא אויך בייא צייטען אין דעז

טעמ-

טעמפעל דער נאטור; מאכט זיא אויפמערקזאם אויף דיא אָרדנונג, אויף דיא שעהנהייט, אויף דיא צוועקמעסיגקייט, דיא הילף אים נרעסטען, זא וויא אים קלייגסטען אנצוטרעפֿען איזט; ערהעבט דיין אונר איהר אויגע צו דעם אונערמעסליכען בלויא, זענקט דיין אונד איהרען בליק צו דעם אונגעצעהלטען שטויבע, אונד לאס זיא איבעראלל דען אורהעבער דער אונענדליכען שעפֿונג שויען, אונד איהר קלייגעס הערץ — אונשולדיג אונר דיין — ווירד דיר, ווירד איהם דא דראָבען דעסטאָ ווערמער ענטגעגען שלאגען. שטאטט דיינע זעהנע אונד טעכטער אין גפֿאהלשאפֿטען צו פֿיהרען, אין ווועלכען זא מאנך פֿערגיפֿטענדעס ווארט צו איהרעם אָהרע דרינגט, מאנך פֿערגיפֿטענדער הויך איהר ווזען בעריהרט, דער פֿריה אָדער שפֿעט שערליכע פֿאָלגען נאך זיך ציהען מוס — שטאטט דעססען פֿיהרע זיא אין דען טעמפֿעל דער נאטור, אונד דא נעווזהנע זיא, זיך פֿאָן גאָטט אומגעבען צו דענקען אונד אויף איהן אללעס צו בעציהן. אללעס מוס זיינען נאהמען רוֹפֿען, פֿאָן איהם שפֿרעכען: דיא פֿליכֿטע אונד ווועלדער מיסכען זיין לאָב רווישען; דיא ליפֿטע פֿאָן איהם ערצעהלען, דיא זענגער אים האיגע זיינען רוהם זינגען; אים דאָנגער מיסכען זיא זיינע שטיממע הערען, אין דעם צינדענדען בליטץ זיינע פֿלאָממענשריפֿטע ערבליקקען, אונד אללעס, אללעס מוס זיין לעבען אונד זיינע ליבע פֿיהרען, אונד מיט וואָנניגעם תערצען מוס דיין זאָהן אונד דיינע טאָכטער טהייל נעהמען אן דיזער גטטליכען פֿיהרע.

אָ מיינע פֿרייונד! וויר ווערדען אין אונזערן קינדערן אין הערלי- כעם, טוגענדהאפֿטעם גשלעכט ערציהען, ווען וויר ניכט ער- מירען, איהרען זין פֿיר רעליגיאָן אונד נאטור אויסצובילדען אונד צו פֿערעדלן.

פֿארצינליך קענגען וויר אויס דעם ווענסעל דער יאהרעסצייטען פֿיל וויזהייט ערלערנען, אונד דיזע לעהרען אנווע- דען אויף אונזער לעבען אונד אונזערן מאָראלישען ווענדעל. גאָטט האט אונס אין דיזעם פֿירפֿאכען ווענסעל פֿיר ווארהייטס- לעהרער בערופֿען, דיא אלס פריסטער אין זיינעס הייליגטהומס דיהנען, אונד אונס בייא יעדער אינטרעסענדען יאהרעסצייט אויף איממער גייע ווארהייטען אויפֿמערקזאם מאכען. איהר ווערדעט עס דאהער ניכט אונפאסענד פֿינדען, ווען איך אייך אין דיזער גאָטטגעווייה-

טען

טען שטונדע מיטטהיילע, וואס איך אויס דעם מונדע איינעם ליזער פריסטער פֿערנאָממען האבע. לאטט מיך איינינע מיינער גזראנקען אונד געפֿיהלע, דיא מיך דיא יאהרעסצייט גונלעהדט, אין דער ווידיעטצט זינר, דיא מיך דער הערבסט געלעהרט אין וואָדטע קליידען, אונד שענקט איהנען אונד דעם וואָרטע גאָטטעס, דאס איך דענזעלבען פֿראָנגעהען לאסטע, איינע שטיללע אויפֿמערקזאמקייט, אונזער טעקסט בעפֿינרעט זיך דיסמאהל ישעיה קאפיטעל 64, פֿ. 5—6.

דויא לויב וועלקען ווער דאהין, אונד וויא דער ווינד טרעגט אונם דיא זינדע פֿארט, דאך דיף ניכט אייגער דיינען נאהמען אן, ניכט אייגער עהמאנגם זיך, בייא דיר צו האלטען *).

מיינע ברידער אונד שוועסטערן!

נור מיט זעהר וועהמיטהיגעם הערצען דופֿע איך אייך דיא וואָרטע דעם פֿראָפֿהעטען צו: וויא לויב וועלקען ווער דאהין, אונד וויא דער ווינד טרעגט אונם דיא זינדע פֿאָרט; דאָך דיף ניכט אייגער דיינען נאהמען אן, ניכט אייגער עהמאנגטע זיך, בייא דיר צו האלטען. דער הייליגע זענגער קאן דיא פֿערקעהרטהייט זיינער צייטגענאָסטען ניכט עהרטראוען: זיא זעהען, זאגטע ער, דאס זיא הינוועלקען גלייך דעם בלאטטע, אונד אין איהרען פֿעהלערן איהרען אונטערגאנג פֿינדען, דען זיא שווינרען שפֿורלאָז דאהין, אלס טריגע זיא דער שטורם פֿאָן ראנגען! דאָך אבער ווילל זיך קיינער ערמאנגען אונד זיינע קראפֿט געברויכען, אין דען שאָאָס דער טוגענד אונד דער גאָטטעספֿורכט צוריק צו קעהרען.

ווער זינד אונרייַן דורכאוים, זאגט ער אין דערזעלבען שטעללע, זעלבסט אונזרע גוטען ווערקע זינר פֿערצירטע לאפפען. אָ, וואס מיס דיין הערץ עמפֿונרען האבען, גאָטטעסמאן! בייא דיזען וואָרטען; רוא וואָללטעסט דיינע צייטגענאָסטען זאָ גערן אין דיא העהע העבען, זאָ גערן צו גוטען אונד גליקליכען מענשען אונד איזראעליטען ערהעבען; וואָללטעסט זיא זאָ גערן הער אונד ראָרט גליקליך ווינסען; אבער זיא ווארען פֿערבלענדעט אונד וואָלטען זיך ניכט

*) וכל בעלה בלנו ועונגו ברוח ישאנו ואין קורא בשמך מתעורר להחזיק בך.

ניכט חיילען לאכסען, וואָללטען דיא וואָהלטהעטיגע האנד ניכט
אננעהמען, דיא זיא אוים דען אירדגעווינדען, אין דענען זיא התר-
אומאירדטען, פֿיהרען וואָללטע, גלויבטען זיך דיין אונד וואַרען אונ-
דיין, איבטען צוואר דעם שיינע גאך גוטע וועַרקע, אבער איהרע
אכזיכטען וואַרען ניכט לויטער גענוג, זיא טרוגען נור פֿערצירטע
לאפפען, וויא זיא דער פּראָפֿהעט גאננטע, קיין שיטצענדעם גע-
וואַנד. אָ בליק מיט מיר צוריק, מיין צוהערער! אונד זאגע, וואס
ווירדע דער געטטליכע לעהרער זאָ פֿילען אונטער אונם צוגערופֿען
האבען! וועו עד געזעהען, דאס עס אונס אן ניכטס מאננעלט;
דאס וויר דער מיטטעל גענוג אין העגדען האטטען, אוס גאבטעט
אוגד גליקליך אים שאָאָסע אונזרער פֿאמיליע צו לעבען, אונד דיא
קינדער, דיא אונס גאָטט געשענקט, איהס צו עהרען, צו גוטען
מענשען, צו גאָטטעספֿירכטיגען איזראעליטען צו ערציהען, אונד
ווער דענאָך, פֿאָס גליקקע פֿערוועהגט, אויף אבווענע גיגגען אוגד
אין שטאָלצעם דינקעל גאך דינגען שטרעבטען, דיא אונס, וואהר-
האפֿט אונטערזוכט, גאר ניכט געצימטען, אונד דיא צוואר אונזרע
זאָרגען, אבער ניכט אונזרע טאגע פֿערמעהרען קענגען; וואס ווירדע
ער, אָרער וואס ווירדע זיין פֿאָרגעגגער, מאָזע, יענען פֿערקעהרטען
צוגערופֿען האבען? דא ישרון פֿעטט וואר, שלוג עס אוים, פֿער-
לים עס דען גאָטט, דער עס געמאכט. ערצירנטע עס דען פֿעלז
זיינעס היילס: זאָ זוכטען אויך פֿילע אוגטער אונס דאז גליק אויף
פֿאלשען וועגען, אוגד מיססען עס יעטצט שאָהן ביסען: איהרעם בו-
זען פֿעהלט דיא רוהע, דיא דער פּראָממע גענימט; אין איהרעם
אינגערן גראבען דיא שלאנגענצוהגע דעם צוויי־פֿעלס אונר דער פֿאָר-
וירפֿע איממער טיפֿער אונד צעהרען עס אויף. היל, היל, אייך,
מיינע פֿרייגרע! איהר האבט אייך ערמאנגט, אוס מרייא צו בלי-
בען דער לעהרע, דיא אונס מאָזע געבאָטען, אין ערבגוט פֿיר דיא
געמיינדע יאקאָבס; אוס טרייא צו בלייבען דעם גאָטט אונזרער פֿע-
טער, דער גראָכעם אן אונס געטהאן אוגר אונס נאהיג איזט, וועו
ווער איהן אנרופֿען; איהר האבט אייך ערמאנגט, היר אן ריזעם
אָרטע דאז וואָרט נאָטטעם אונד זיינע וואהרהייט צו הערען אונר
זיא אויף דיא טאפֿעלן אייזעם הערצענס צו שרייבען. אָ מעגעט
איהר גיא ערקאלטען אין אייזעם פֿאָרזאטץ, מעגעט איהר עם
אַיינזעהען, דאס איהר אונד אירע קינדער נור דאן וואהרהאפֿט

גליק-

גליקליך זיין קענט, וועו איהר אין דער גאטטעספורכט אונד טו־
נענד איממער פֿארטשרייטעט, איממער העהער שטייגט, אייך
ניכט פֿאָן אגדערן, דיא ווייזע זינד אין איהרען אוגען, בעזעס גוטע
אונד גוטעס בעזע הייסען; פֿינסטערנים אין ליכט, ליכט אין פֿינ־
סטערנים פֿערוואנדעלן; דאז ביטטרע זים, אונד דאז זיסע ביטטער
נענגען, פֿערפֿיהרען לאססעט, איהרען וועגען צו פֿאָלגען; הייל
אייך, וועו איהר עס רעכט אָפֿט בעדענקט, דאס ווידּ וויא לויב
דאהין וועלקען.

יא, וויא לויב וועלקען ווער דאהין, דעס מאָרגענס בליהענד אונד
וואנדעלנד, דעס אבענדס אבגעהויען אונד פֿערדאָרט! דיס
איזט אייגע דער וואהרהייטען, — דיא עדשטע בעציהונג אוף
אונזערן זיטטליכען וואנדעל — וועלכע אונס דיא יאהרסצייט, אין
דער ווידּ שטעהען, זאָ דייטליך לעהרט. וואָ איזט זיא הין, דיא
רייצענדע פראכט דעס פֿריהלינגס אונד דעס זאָממערס — וויא דייך
וואר אללעס אן שעהנהייט אונד בליטהע, וויא פֿאָלל אונד אייפֿיג
שפֿרייסטע אללעס אום אונס הער, ווער גלויבטען, עס ווידּער עוויג־
ליך זאָ בלייבען — דא קאם דער הערבסט אונד דיא בלעטטער
פֿאללען ראסטלאָז אב פֿאָן דעס טרויערנדען האין, אונד דער זינניג
וואנדרער גלויבט דיא וואָרטע צו הערען: „זיהע, זאָ וועלקסט אויך
דוא דאהין! זאָ פֿעללסט אויך דוא אונד זינקסט צור ערדע." —
הערע אונד פֿינרנים עס מיט איהם, מיין צוהערער! אויך דיין הערבסט
אייליט שנעלל, שנעללער אלס דוא גלויבסט, הערבייא; דוא בלייבסט
ניכט איממער אין דיינער מענגליכען שטערקע, אָ מאן אונד יינגלינג!
דוא בלייבסט ניכט איממער אין דיינער בליהענדען שעהנע, אָ ווייב
אונד יונגפֿרויא! זיא פֿערפֿליגען גאר שנעלל, דיא יאהרע, דיא אונס
געוואָרדען, דיינע אנמוטה אונד דייגע יוגענדציר, וועו זיא ניכטס
וויטער ווער אלס קערפֿערדייך — זאָ האסט דוא דיך געטיישט,
אן דיא אללמאכט דיינער גשטאלט צו גלויבען, אונד איבער דען
לייב דיא זעעלע, איבער דאז אייסערע דאז אינגערע צו פֿערנאכלעס־
סיגען; וויא אין בלאטט וועלקסט דוא דאהין, זאגט אונזער טעקסט,
אונד וויא דער, ווינד טרעגט אונס דיא זיגדע פֿאָרט. טרויריג אונד
ערע ווידּ אללעס אום דיך הער זיין, וויא יעטצט צור צייט דעס
אונפֿרייוּדליכען הערבסטעס, וועו דוא ניכט דיינען גייסט גיבילדעט,
דיין הערץ פֿערעדעלט, אונד אייגע בליטהע גפֿלעגט האסט, דיא

ניא פֿערוועלקען, ניא אבפֿאללען קאן, אוים דער נייע פֿרוכט ענט-
קיימט, זען דוא אויך אים גראבע שליסעסט דען מירען לויף.

וויא לויב וועלקען וויר דאהין! — דיא צווייטע בע-
ציהונג אויף אונזערן לעבענסוואנדעל. נאָך פֿאָר קורצעם
הינג דאז צאהלרייכע העער דער בלעטטער פֿעסט אן רעם בוימעם
צווייגען, אונר עמפֿינג נאָך פֿאָן איהם זאפֿט אונר נאהרונג —
אבער זיהע, רער הערבסט ערשיינט, אונד נעשרעננט ווערדען דיא
פֿאָרהין פֿערבונרענען. דא לינט דאז לויב אויף רער קאלטען עררע,
אונבאכטעט אונר צערטרעטען — אויך רער מענש איזט וויא דער
בוים רעם פֿעלרעם! דוא ביזט הייטע נאָך אויף דאז פֿעסטעסטע
אונר אינניגסטע מיט רען ליבען דייניגען פֿערבונרען; מיט פֿריירען
רייבסט דוא איהנען קאָסט אונר נאהרונג; זיא העננען פֿעסט אן
דיר, אן דיינעם האלזע, אן דיינעם בוזען — זיהע, אונפֿאָרבערי-
טעט ווערדען זיא פֿאָן דיר, ווירסט דוא פֿאָן איהנען גערופֿען, זיא
פֿאללען אב וויא דיא בלעטטער פֿאָם בוימע פֿאללען, אונד דאהין
איזט דיינע ציררע, ריין שמוק; אָ וויא אָפֿט — פֿראגט נור דיא
וואונדען אייערעם חערצענם — דיא האָפֿנונג דיינעם נאנצען לעבענם.
זאָלל דיך דים ניכט ווייזער מאכען, פֿאטער! מוטטער! זאָלל דיך
דים ניכט אויף רען גערענקען ברינגען; דא וויא לויב ווייר דאהין
ווילקען, דא וויא דיא בלעטטער פֿאָם בוימע, ריא מענשען צור
עררע פֿאללען, זאָ ווילל איך ריא קינרער, דיא מיר געווָאָרדען,
מיט גאנץ אנדערן פֿעסטעלן אן מיך קעטטען, זאָ ווילל איך מיך אין
אינע פֿערבינדונג מיט איהנען ברינגען, ריא יערער אויפֿלעזונג
טראָטצט. עס גיבט אבער קיין פֿעסטערעם באנד אוס דיא הערצען
דער עלטערן אונד קינרער — פֿראגע דיינען פֿאטער, עד ווירד
דיר זאגען, דיינע אלטען ווערדען דיר פֿערקינרען! — אלס דאז
באנר דעס פֿעטערליכען גלויבענס, זוען זיא זיינע קראפֿט
שאָהן פֿריה קענגען לערנען, אונד איהר, אָ עלטערן! איהנען
פֿאָראנגעהט מיט אייגעם גוטען בייאשפילע, אונר מיט פֿעסטעם
שריטט אייערען ווענ פֿערפֿאָלגט; ניכט אויף צווייא זייטען הינקעט,
באלד רעם ליכטע, באלר דער פֿינסטערנים הולרינט, יע נאכרעם
אירגענד אין אירדישעם, ווערלליכעם אינטערעסטע אייך צו. אָרער
אברעדעט. אָ, דאן פֿרייליך מיסטען אייער קינרער פֿריה אָדער
שפעט פֿאָן אייך אבפֿאללען, וויא דאז לויב פֿאָם בוימע פֿעללט!

אונד פֿערלאסטען זיא איינסט דיא עדדע, אָדער פֿערלאסטעט איהר זיא: זאָ מום אייך, זאָ מום זיא יא דער פֿאָדוואורף קוועלען אונד ענהטיגען: וויא לויב וועלקען ווייר דאהין, אונר וויא דער ווינד טרעגט אונם דיא זינדע פֿאָרט; דאָך דיפֿען ווייר דיינען נאהמען ניכט אן, ערמאנטען אונם ניכט, כייא דיר צו האלטען."

וויא לויב וועלקען ווייר דאהין! — דים דיא דריטטע

בעציהונג אויף אונזערן זיטטליכען וואנדעל. עס איזט וואהר, מיין צוהערער! עס האט עטוואס שוויערליכעס, אונד אונם ווירד אונהיימליך צו מוטהע, וועו ווייר אים הערבסט דיא בלעטטער אבפֿאלען אונד פֿערטראָקנען זעהען — אבער איזט'ס דיר בייא דיזער ערשיינונג נאָך ניכט אין רען זין נעקאָממען: וויא נאר זאנפֿט אונד לייזע לעזט זיך דאז בלאטט פֿאָן זיינעם שטאממע אב, אייז לייכטער הויך רעם ווינדעס — אונר דיא טרעננונג ווער פֿאָראיבער. אויך דאדוים קענגען ווייר אייגע וויכטיגע בעלעהרונג שעפֿפֿען: דער בוים האט זיינע בעשטיממונג ערפֿיללט, איזט נאך דעם ווילען זיינעם שעפֿפֿערס אים פלאנע דעס גאנצען ניכט מעהר, ניכט מינדער גוועזען, אלס ער העטטע זיין זאָללען. ער גרינטע אונד בליהטע נאך זיינעם ווילען; ער פֿערכליהטע אונד וועלקטע אויף זיין גהיים. — שטרעבע אויך דוא, דיינע בעשטיממונג אויף ערדען צו ערריכען, אונר דען פלאטץ אויסצופֿיללען, אויף דען דיך גאָטט געשטעללט — אונד דער רוף רעם טאָדעס ווירד דיר ניכט שרעקליך ערשיינען. זאנפֿט ווירד זיך דיא זעעלע פֿאָם קערפֿער לעזען, דען זיא אייליט צו איהרעם פֿאטער אים היממעל, פֿרייא אונד פֿעסט סעללאָז, פֿאָרטזעטצענר. וואס זיא הער בעגאָננען; רוא פֿערזאמלט מעלסט נאָך אין רוהע דיינע ליבען אום דיך הער, ניממסט מיט דיר דען זיסען טראָסט: אויך זיא האבע איך געלעהרט, איהרע בעשׂיממונג טרייא ערפֿיללען, אונד איך בין ניא אין ווירערשפרוך גע־אטהען מיט מיר זעלבסט, דאהער אויך זיא ניכט אירדע נעליטטע ווארדען; איך ווערדע מיט איהנען זיין נערעכטיגקייט זיין אנטליטץ שויען, ערוואכענד מיך ערגעטצען אן זיינער גאָטטגעשטאלט, דען איך דיך מיט איהנען זיינען נאהמען אן, ווייר ערמאנטען אונם, בייא איהם צו האלטען, בייא איהם, דער אונם גיא פֿערלים.

ווי֫א לויב וועלקען ווער דאהין! — איינע פֿירטע בע־
ציהונג אויף אונזער לעבען! — מאג איממערהין דער הערבסט
דיא צייט דעס פֿערבליהענס אונד פֿערוועלקענס זיין — ער איזט
אבער רייך אז גאבען, אונד ליפֿערט אונס גאר אנזעהנליכע געשענ־
קע, אונד שפענדעט אונס ערר • אונד בימפֿריכטע פֿאן גאר מאנ־
ניגפֿאכער ארט; ער איזט'ס, דער פֿרייזגעביג אונזרע פֿאֶרדאטהס־
קאממערן פֿיללט, אונד אונס פֿעטערליך פֿעדזאָרגט אויף דיא צייט,
דיא דא קאָממען ווירד, מיט טויזענד אונד אבער טויזענד געגענ־
שטענדען, דיא אונזער הערץ ערפֿרייען, אונד אונזערן זין ערהיי־
טערן; ער בעלאָהגט דען אים פֿריהלינג אונד אים זאָממער פֿער־
ווענדעטען פֿלייס, זאָ דאס ווער רוהיגען הערצענס דעס ווינטער ענט־
געגען זעהען קענגען • דאז קאן אינדעס נור דער קלוגע לאנדווירטה,
דער איס שווייסע זיינעס אנגעזיכטעס דער מיהזאמען ארבייט זיינע
קרעפֿטע נעווידמעט, אונד דען אויסשפרוך היאָבס: „צור ארבייט
איזט דער מענש גע֫באָרען," וואָהלבעדעכטיג בעהערציגט האט־
אבער פֿלוך טריפֿט דען, דער אין אונטהעטיגקייט דעס לענצעס אונר
דעס זאָממערס לאנגע טאגע פֿערטרייבט, דעס פֿערגניגען נאכגע־
יאגט, אונד ניכטס ערנסטעס בעזאָנגען אונד פֿאָללענדעט • מיט
שרעקקען זיהט ער דען הערבסט נאהען, ער האט דאז קעסטליכ־
סטע אויף ערדען, דיא צייט, פֿעראכטעט, אונד זיא רעכט זיך אן
איהם זיבענפֿאך • — פֿערגעבענס ערהעבט ער קלאגען — זיא
פֿערוואונדען נור זיין אייגענס הערץ • — דא האסט דוא רייין בילד,
אָ מענש! אין איהם שויע זיך דער ווייזע אונד טהעטיגע; אין איהם
שויע זיך דער טהאָר אונד דער מיסיגע; אייער בילד גאנץ בע־
זאָנדערס, דיא איהר שאָהן אים הערבסט דעס לעבענס שטעהט!
האבט איהר געווייסענהאפֿט בענוטצט דער יוגענד גאָלדנען מאָר־
גען, דען שווילען מיטטאג, אן ווע֫לכעם זיך אייערר פֿפֿליכטען
קרייז, הויזפֿעטער! הויזמיטטער! ערווייטערט; האבט איהר ניכט
בלאָס אייך, ניכט בלאָס דעס זינגענלעבען גע֫לעבט, זאָנדערן דיא
פֿאָן גאָ֫ט עמפֿאנגענען קרעפֿטע צום נוטצען אונד פֿראָממען אייי־
רער קינ, ער אונד נעכסטען אנגעוועגדעט; האבט איהר אייער אייג־
נעם הערץ זאָרגפֿעלטיג געפֿליפֿט, בעארבייטעט אונד פֿערעדעלט
אונד אויסגעבילרעט אונד בעפֿרייעט פֿאָן דעם אונקרויטע אונד דען
גיפֿטפֿלאנצען דעס אבער • אונד אונגלויבענס, אונד אין איהם דען

זאמען דער טוגענד אונד דער גאָטטעספֿורכט צור רייפֿע געבראכט
לעבענספֿרוכט טראגענד, ערפֿרייענד גאָטט אונד מענשען — הייל
אייך, דרייאמאהל הייל! איהר קענט אין איירעם אלטער, אין אייר
רעם הערבסט אונר ווינטער אייך לאבען אונד ערקווייקקען אן דען
רייכען ערנטען, דיא אייך צו טהייל געוואָרדען; איהר קענט
דיא טאגע, דיא איהר נאָך צו פֿערלעכען האבט, רוהיג גע-
ניסען; דען גאָטטעס בייפֿאלל איזט דער ליבליכסטע ענגעל, אי-
ער אייגענעס כעוואוסטזיין, דען פֿריהלינג אונד דען זאָממער אייער
טאגע גאָטטגעפֿעלליג צוריקגעלעגט צו האבען, איזט גאר וואָנניג
אונד זים, זיסער דען אללער גוימענקיטצעל, זיסער דען פֿאלשע,
אייגענבילדעטע עהרע. איהר שוט מיט הייטדעם זין דעם ווינטער
ענטגעגען, פֿירכטעט ניכט זיענען אונפֿרייגרליכען רוהען טאָן, זי-
נע שטירמישע וואושה; דען רייכסטען שאטץ טראגט איהר אים
הערצען, אונד קענט וואָהלנעמוטה צוהעהען דעם שפילע דעס לע-
בענס. אונד נאהט דער אויגענבליק, אין ווילכעם דער וואורם
צום זעד אפֿה געווייהט ווירד: זאָ זייד איהר פֿאָרכערייטעט אויף
דיזע ווייהע, איהר טרעטעט רוהיג אב פֿאָן דיזעם שויאפלאטץ, דיא
צוריקגעבליבענען שוען אייך מיט טהרענערן אויגען זוגענד נאך;
איהר זעלבסט נעהמעט אכשיר פֿאָן איהנען אונד דער עדרע מיט
דען שטערקענדען וואָדטען: אונד וואללׄ איך אויך אים טאָדעס-
שאטטענטהאלע, זאָ וואללׄ איך אָהנע פֿורכט, דען דוא כענליי-
טעסט מיך, דיין שטאב אונד רייגע שטיטצע זינד איממערדאר מיין
טראָסט.

וואס אבער בליבט דעם טהאָרען איבריג, דער פֿאָן זיינעם פֿריה-
לינג אונד זאָממער אנגענקלאגט, אונר ניכטס וויטער אין
זיינען הערבסט מיט הינאיבער ברינגט, אלס אין פֿערוואונדעטעס
הערץ אונר אין כוען פֿאָלל רייע? — איהם זינד קיינע ערנטען
געוואָרדען, דען עד האט — וויא דער פֿראָפֿהעט הושע
שפֿריכט — עד האט ווינר געזעעט, אונד ערנטעט — אונגעוויט-
טעד, זיינע זאאט קאָממט ניכט אויף, אונד זיין געוועכס גיבט
קיינע פֿרוכט, אונד אָכׄס אויך געבען ווירדע — זאָ פֿערצעהרען
עם ראָך פֿרעמדע. זאָ לאנגע עד אין דער פֿאָללען בליטהע זיינעד
יוגענד שטאנד, לאכטען איהן פֿאָן אללען זיטען פֿריידען אונד וואָנ-
נען אן; עד גלויבטע מיט אייגער קלאסטע פֿאָן טהאָרען: „נור

מסטן, נור טרינקען איזט אונזער לאָזונג;" ער שטירצטע זיך נון אונגעשייעט אין דען טוימיל, גלויבטע פֿיל געטהאן צו האבען, אינדעם ער גאר ניכטס טהאט; טהאט אללעס, אום נור ניכט צו זיך זעלבסט צו קאָממען. נון אבער אים הערבסטע דעס לעבענס, אין וועלכעם טויזענד אונד אבער טויזענד געגענשטענדע, דיא אונס אין פֿריהערן יאהרען פֿעסטעלן קאָננטען, אללען רייטץ פֿערלאָרען; דא זיא נון דא זינד דיא יאהרע, וואָ דוא אויסרופֿעסט: איך מאג זיא ניכט! דיא יאהרע, וואָ דונקעל וועדדען, זאָננע, ליכט, מאָנד אונד שטערנע, אונד זיך דיא וואָלקען איינשטעללען צום רעגען; דיא יאהרע, אין וועלכען מאן זעלבסט פֿאָן איינעם פֿאָגעלס שטימע מע אויפֿגעשרעקט ערוואכט, אונד דיא טעכטער דעס גענאנגעם פֿערשטוממען; עֿורכט אינטריטט פֿאָר יעדער העהע, שרעקקען זיך לאגערט אויף יעדעם וועגע, וועו נור אין מאנדעלבוים ענטע בלעטטערט, איינע היישרעקקע הין נור רוישט; דיא יאהרע, וואָ יעדע בעגירדע אונס פֿערלעסט, דער ערדענזאָהן צו זיינער הייטאטט גהט, אונד וועהקלאגענדע דיא שטראסען אומרינגען! דיא יאהרע ענדליך, וואָ דער שטויב צור ערדע צוריקקעהרט, וואָהער ער וואָרד, דער גייסט זיך אבער אויפֿווערטס שווינגט צו גאָטט, דער איהן געגעבען — יא, אין דיזען יאהרען, וועהע! וועהע! וועו דוא ניכט פֿרייא אונד רוהיג צוריקשוינען קאננסט אין דאז פֿערלעבטע לעבען! וועהע! וועהע! וועו דוא היר אויף הערצען שטעסטט, דיא דוא פֿערוואונדעסט, אויף אויגען, דיא דוא צו טהרענען גבראכט, דאָרט אויף בריידער אונד שוועסטערן, דיא דוא אין דיינעם איבערמוטהע געקרענקט, אויף אייגע גאטטין, דיא דוא פֿערלעטצט, אויף זהנע אונד טעכטער, דענען דוא דיך אונפֿעטערליך, פֿפֿליכטווידריג געצייגט, דיא דוא אים לייכטזין אונד וואהן לאָסריסטעסט פֿאָן דיינעם הערצען אונד פֿאָן דעם הערצען דיינעם אונד איהרעס היממלישען פֿאטערס, דעסטען נאהמען דוא ניכט אנריפֿעסט, בייא דעס צו הָאלטען דוא דיך ניכט ערמאננען קאָננטעסט, בין דוא וויא לויב דאהין וועלקעסט, אונד, גלייך דעם ווינדע, דיא זינדע דיך פֿאָרטטרענט — אָ מעגע קיינער פֿאָן אייך, קיין ברודער, קיינע שוועסטער יעמאהלס אין דיזע לאוע גערַאטהען!

וויא לויב וועלקען ווידר דאהין! — דיא פֿינפֿטע בעציהונג אויף אונזרע לעבענסצייט.

יא, דוא האסט קיינען פּאָרצוג, דוא רייכער אונד פּאָרנעהמער, דער דוא דיך איבער דיינען ארמען ברודער ערהאבען גלויבסט. געהע אין דען האין, צור צייט דעם הערבסטעס, זיהע וויא דיא בלעטטער פּאָן האָהען אונד נידריגען בוימען, פּאָן דער מאיעסטעטישען אייבע ניכט מינדער, אלס דער גמיינען באבווידע פּאללען. נים דיר דיזע לעהרע מיט נאך הויזע אונד זאגע עם דיר אין שטוידען, אין וועלכען איבערמוטה אונד דינקעל זיך דיינער בעמייסטערן וואללען; זאגע עם דיר אָפּט: וויא לויב וועלקען וויר דא הין! איך האבע קיינען פּאָרצוג פּאָר דעם דירפּטיגען, בין איהם גלייך. האסט דוא דים געטהאן אונד בעהערצינגט, זאָ בליקקע אויף דען גוטמיטהינען לאנדמאן; זיהע, וויא זיין אויגע רעכטס אונד לינקס שויעט אויף דיא ארמען, דיא דא קאָממען, עהרען צו לעזען אויף זיינעם פּעלדע; ער פּעריאנט זיא ניכט; ער לעסט זיא טהייל נעהמען אן דעם רייכען פּאָרראטהע, געהט אויך וואָהל בייא זייטע — וועו אין נאָטטליבענדעם הערץ איהם אים בוזען שלעגט — אום דען ארמען ניכט צו בעשעמען, אונד זיינעם געזיכטע דיא שאאמרעטהע צו ער שפּארען — אהמע איהם נאך, וועו דיך דער הערר מיט רייכען ערנטען אונד מיט אייגעם מענשליכען הערצען נעזעגנעט, אונד פּאָן זיינער גיטע דיר מיטגעטהיילט. בעדענקע: אויך דער ארמע ברודער איזט יא מיינעם פּליישעם, איין קינד גאָטטעס, וויא אין; עד — אין, ווייר וועלקען בייד דאהין וויא לויב; — ער — אין, ווייר נעהערען בייד אייגעם האָהען וועלטען ריכטער אן. — גיב איהם, אונד וועו דוא איהם גיבסט, גיב איהם, אָהנע דיך ערשט פּאָן זיינען טהרענען בעווענגען צו לאסטען. גיב איהם קלוג, וויא רער קלוגע לאנדמאן, — בעשעמע דען ארמען ברודער ניכט, אונר לאסטע איהן דיינע געוואלט ניכט פּיהלען; מיט האָלרער פּרייגדליכקייט לאם איהם דיא גאבע רייכען. „וער דעם ארמען אייגע גאבע רייכט, זאוט דער תלמוד, ווירד זעכס-פּאך געזענגעט; וער זיא איהם פּרייגדליך דייכט — עלפּ-פּאך" *). גיב איהם זאָ, דאס ער דער גאבע פּערנער ניכט מעהר בעדארף, דאס ער נעלעגענהייט ערהאלטע, זיך זעלבסט ווידער אויפּצוהעלפּען. גיב איהם היימליך, אונד וועו ער אויך דיינען נאה-

מען

*) כל הנותן פרוטה לעני מתברך בשש ברכות והמפייסו מתברך בי"א ברכות.

מען ניכט ערפֿאהרט. דאָרט אָבען איזט עד פֿערצייכנעט אים בוכע דעס לעבענס; טרעגט עד איהן אויך ניכט אין זיינעם געדענטנישסע, זאָ טרעגט איהן גאָטט אין זיינעם גראָסען פֿאטערהערצען. — דענק אן איהן, עד גאב דיר קראפֿט, גוטעס צו שאפֿען אונד ווירקען, ביז דיין לייב וויא לויב פֿערוועלקט, דיין גייסט אבער אן איהן זיך האלטען ווירד.

ווייר וועלקען דאהין, וויא לויב! — דיא זעכסטע בעציהונג אויף אונזערן זיטטליכען וואנדעל. האבען ווייר דעם רייכען אונד גליקליכען גערַאטהען, דיזע לעהרע צו בעהערציגען אונד זיינען שטאָלץ צו מעסיגען, זאָ דאטהען ווייר אויך דעם ארמען אונד אונגליקליכען, איהרער אייניגדענק צו זיין, אונד אין דיזער וואהרהייט, דיא דער הערבסט אונס לעהרט, אייניגען טראָסט צו פֿינדען. טראגע דוא נור דיינע שווערע בירדע, דוא, מיין דירפֿטיגער ברודער! בענעטצע נור מיט טהרענען דיין קארגעס בראָט, אונד טהיילע עס מיט דיינען ארמען קינדערן, דיא אָפֿט פֿערגעבענס דאנאך זיפֿצען, וועהרענד דער רייכע אין איבערפֿלוס שוועלגט, אונד דיינער פֿערגיסט; דולדע אונד לידע נור, דוא אונגליקליכער! דעסען הערץ פֿאָן טויזענד זאָרגען צערדריסטען ווירד, — דוא וועלקסט דאהין וויא לויב, דיינע זאָרגען מיט דיר! דיין קוממער פֿערזיגט. דיין עלענד דויערט ניכט פֿיר אונד פֿיר; אייַן וואָהלטהעטער איזט דיר דער אונבעצווינגליכע טאָד, דער דאו יאָך פֿאָן דיינען שולטערן ניממט, אונד דיינע טהרענען צו טראָקנען קאָממט.

אייהר, דיא דיא שווערע האנד דעס אונגליקס דריקט,
איהר רעדליכען, דיא איהר, מיט הארם עופֿילט,
דאו לעבען אפֿט פֿערווינשט — פֿערצאגטם ניכט,
אונד וואגט דיא רייזע דורך דאו לעבען נור;
יעטזיטם דעס אופֿערס גיבט'ס אייַן בעכסער לאנד,
גענילדע פֿאללער לוכט עוואהרטען אייך.

אבער אויך בעפֿאָר דיזעס ציל הערַאננאהט, בליקקעט גטראָסט צום העררן, דער דיא ניכט פֿערלעסט, דיא עס רעדליך מיט איהם מיינען. דער הערר איזט נאה צערבראָכענען הערצען, הילפֿט פֿערוואונדעטען גמיטהערן.

זאהסט דוא, וויא דער איפפיג בליהענדע בוים אין וועלקעס לויב זיך וואנרעלטע? צוויפֿעלסט דוא, דאס נאך קורצעס אללעס

אללעס ערשטאַרבענע ווידער ערכליהען אונד לעבען וירד? נון, וא־
רום צוויי־פֿעלכט דוא רעז, ראס אויך דוא דיינע געשטאלט וועכ־
סעלן, אונד פֿאַן דער נידריגקייט דיך ערהעבען וירסט? ער ריכ־
טעט פֿאַס שטויכע דען ארמען אויף אונד זעטצט
איהן נעכען דיא גראַסען דער עדדע.

וויר וועלקען דאהין וויא לויב! וויל וויר אבער דאהין
וועלקען וויא לויב, זאַ לאסט אונס ניכטס פֿערזיימען אונד
אויפֿשיבען, וואס צו אונזערס וואהרען גליקקע ערפֿאַדערליך
איזט. לאסט אונס וויא ברידער צוזאממען לעבען, אונר ווירקען,
אונד דאז קליינאַד, פֿאַן גאַטט אונס געגעבען, איך מיינע ריזען
טעמפעל דעס העררן, איממער מעהר פֿערהערליכען אונד צום עדעל־
געשטיין ערהעבען אין דער קראַנע דעס עוויגען. אונד וען דיא שטונדע
דער גאַטטעס־פֿערעהרונג רופֿט, זאַ לאסט איהרע שטיממע ניכט
אומזאַנסט ערטענען, איילעט אין זיינע הייליגען מויערן, ערהעבעט
אייער הערץ צו דעס, דער איכער כרוכים טהראַנט, אונר ערבויעט
אייער גאנצעס וועזען אן דעס לעהרערס וויזער רעדע. פֿערשליסט
אייער אַהר אונד אייער הערץ דען גיפֿטיגען וואַרטען דערער, אין
דערען אינגערן אויך קיין פֿונקע דער גאַטטעסליכע אונד גאַטטעס־
פֿורכט מעהר גליהט; דיא דען זינרליכען וואהן העגען: זיא כע־
דיר־פֿען קיינעס גאַטטעסדיהנסטעס מעהר; זיא —
ועלבסט זאַנגען, קענגען רען זאַנגענבליק צום העכסטען ענטכעהרען.
אַ פֿליהט דיזע טהאַרען! איהר הויך פֿערגיפֿטעט, טעדטעט אייך,
אייער זעהנע אונר טעכטער! בעהערצינט פֿילמעהר, דאס ויד וויא
לויב דאהין וועלקען, אונר דיא זינרע אונס פֿאַרטטרייכט גליך דעס
שטורמווינדע, דארום ויר אונס ערמאננען מיססען,
אן איהן אונס צו האלטען, פֿיד אונד פֿיר.

זיבענפֿאך גליקליך ווירד איך מיך פרייזען, ווען אויך איך צור
עררייכונג דיזעס גראַסען צוועקקעס מיין שערפֿליין בייי־
טראגען קאן. — יעטצט, דא דיא בלעטטער פֿאַן דען בייטען פֿאל־
לען, שיידע איך פֿאַן אייך, אונד געהע אין דיא הייטאטה צוריק;
אבער וען אללעס ווידער צו גרינען אונר בליהען בעגינט, צור צייט
דעס לידערדייכען פֿריהלינגס, קעהרע איך — וען איך ניכט כיז
דאהין, וויא לויב, דאהינגעוועלקט, אונד דאַרט אַבען מיינען
גאַטטעסדיהנסט פֿערדיכטע — קעהרע איך אין איידע מיטטע צוי־

ריק

ריק, אום פֿעראיניגט מיט אייך, דעם העררן צו דאנקען. אָ דאס
אויך אלסדאן אונזער טעמפּעל גרינען אונד בליהען מעגע, אונד
דאס ווּיר היר אין דיזעם הייליגטהום, וויא דיא זענגעד אים הייליג-
טהומע דער נאטור, אונזערע לידער צום טהראָנע גאָטטעס זענדען
מעכטען. אָ, דאס אלסדאן נייעם הייל ערבליהען, אונד נייע געמי-
טהער אויפֿלעבען מעכטען פֿאָם ערשטאַרענדען טאָדעסשלוממער,
אונד איהר הערץ דעם גוטען וואָרם ענטגענגליהען מעגע! דאן
פֿערווייללע איך גערן בייא אייך, אונד בין קיין פֿרעמדלינג מעהר
אייעם הערצען, אונד זינגע מיט דעם געטטליכען זענגער: איך
האבע מיר אייגעס ערבעטהען פֿאָם העררן, איך
ווינשטע עס זעהנזוכטפֿאָלל, אים הויזע גאָטטעס
צו פֿערווייללען דיא טאגע, דיא איך לעבע, דיא שע-
נע גאָטטעס דא צו שויען, אין זיינעם טעמפּעל
אויפֿצווואַרטען. אמען.

ס. ז.—ן.

II.

פּאטערלענדישע

נ א ט י צ ע ן.

(ה)

פֿאטערלענדישע נאָטיצען.

קולטור דער איזראעליטען אין דען עסטעריי־ כישען שטאאטען.

וועלן זיך אין אירגענד איינעם אויראָפּעישען שטאאטע דער עריי־ לייכטעטע נייסט דער הומאניטעט דורך זיינע וואָהלטהע־ טיגען ווירקונגען זיכטבאר געמאכט האט: זא זינר דיא שפורען זיינעם דאזיינס אין דען, פֿאן דעם מילדען צעפּטער דעם עדלויכ־ טען עסטעררייכישען קייזערהויזעס כהערשטען לענדערן בעזאָנ־ דערס אונפֿערקענבאר. מיט וואחרהאפֿט פֿעטערליכער הולד אויף אללע איהרע לאנדעסאיינגעבאָרנען קינדער אומהערכליקענר, האט דיזע קראפֿטפֿאללע רעגירונג, זייט דען צייטען דעם גראָסען קייזערס יאָזעף, דיא איזראעליטען איהרער בעזאָנדערן אויפֿמערקזאמ־ קייט געווירדיגט, אום דיא טוגענריעחרינגען פֿעסטעלן, וועלכע איהנען אייך כלינדעם פֿאָראורטהייל אנלענטע, פֿאן דענזעלבען אבצונעהמען, אונר זיא נאך אונד נאך צו ניטצליכען שטאאטס־ גיטגלידערן צו ערהעבען. דיא פֿערקעטטונג פֿאָן אורזאכען אונר ווירקונגען האט אין דען פֿריהערן צייטען אין דיער כעשטימטונג דעם שיקזאלס דיזער מענשענקלאסס אייגע גראָסע פֿערווירדונג הער־ פֿאָרגעבראכט; דער איזראעליט קאָננטע ניכט מיט דער צייט פֿאָרטשריטטען, וויל דיא כאנדע, דיא ער טרוג, זיינע שריטטע פֿערענגטען, אונד מאן לענטע איהם כאנדע אן, וויל ער ניכט מיט דער צייט פֿאָרטשריטט. קייזער יאָזעפֿס גראָסער נייסט

וואוסטע

וואוסטע זיך אוים דיזער פֿערווירונג הערויס צו וויקעלן, אינדעם ער רען גאָרדישען קנאָטען צערהיב; ער נאהם פֿאן רען יורען דיא שמאכפֿאָללע פֿעסטעל אב, ערפֿנעטע איהנען דען וועג צור גיי־כטינען אונד זיטטליכען בילרונג, אונר געשטאמטעט דענזעלבען מעהרערע פֿרייהעיטען צום בעטריב רענעלמעסינער בירגירליכער גאהרונגסצווייג. אין זיינען פֿוסטאפֿפֿען וואנרעלטען נון אויך זיינע ערהאבנען נאכפֿאָלגער; מיט בעזאנדערער וווייזהייט אונר פֿאָרזיכט לייטעט דער יעצט רענירענדע אללגעליבטע קייזער, פֿראנץ, דאס שיקזאל דעס זא לאנגע ליידענדען אונד דורך דען דדוק פֿערנאכ־לעמינטען טהיילס זיינער גענטרייען אונטערטהאנען; אונד — שאן פֿאנגען דיא הערליכסטען פֿריכטע דיזער מילדע זיך צו צייגען. אוים רען וואָהלאיינגעריכטעטען יידישען שולען אונד ערציהונגס־אנשטאלטען, וועלכע אין מעהרערן אָרטען דיזעס גראָסען קייזער־רייכס אנצוטרעפֿפֿען זינר, זאה מאן בעדויטס מעהדערע פֿעהיגע יוננע לייטע, מיט אללען נעטהיגען פֿאָרדערנטניססען, הערוים־גאהן. וועלכע זיך נאכהער אויף האָהען שולען צו וואהרען נעלעהר־טען בילרעטען. אבער אויך ריאיינניגען, וועלכע זיך צוואר מכט דעס גאלעהרטען שטאנדע ווידמען, האבען איהר הערץ אונר גייסט אין יענען שולען דערנעשטאלט פֿונרעדעלט, איהרע אנזיכט פֿאָן רעליגיאָן אונד גוטען זיטטען דערמאסען גאבילדעט, דאס מאן גע־ווים ריא בעסטע האָפֿנונג פֿאָן דער קאָממענדע גענעראטיאָן הא־בען, אונד יעדעס פֿאָראורטהייל שווינרען מוס. וועלכעס מאן בים־הער פֿאָן דיזער נאטיאָן האנטע, אונר דעסטען מאן זיך זא גערן בעריהנטע, אום דיא אונגליקליכען צו אונטערדריקען. דאָך דיא וואָהלטהעטיגסטע פֿאָלגע דער הומאניטעט איזט אונטטרייטיג דער יעטציגע זאָלידע אונד רענעלמעסינג ערווערבסבעטריב רער איזראעליטען אין רען עסטערדייכישען שטאטען; אנשטאטט דעס פֿערכטליכען קליינהאנדעלס, מיט אללען זיינען איהם אנקלעבע־רען נירריגקייטען, וואדורך נור אללין רער ארמע איזראעליט פֿאָרהער זיינען לעבענסאונטערהאלט ערווינרבען קאנטע. זעהען וויר יעצט פֿילע הענרע זיך דער אינרוסטריא בעפֿלייסיגען; זעהן וויר אנזעהנליכע פֿאבריקען אויפֿבליהען, דיא זאָוואָהל רען וואָהל־שטאנד אונר רען רוהם דעס גלייבטען פֿאטערלאנרעס בענרינרען, אלס אויך דיא יידישע בעטריבזאמקייט אינד רענעלמעסיגקייט אים

האנ־

האנרעל אונר וואנרעל בעפֿערערן העלפֿען. דיא יורען אין בעה־
מען האבען עס פֿאָרצוגליך אין דער בעטרייבונג דער אינדוסטריא
ווייט גענראכט. שאן צעהלט מאן מעהרערע בעדייטענדע

יידישע פֿאברוקען אין פראג אונד אנדערן שטעדטען בעהמענס.

הינזיכטס דערזעלבען וואָללען וויר היר אין שרייבען איינעס אין דער
זאכע אייננעווייהעטען, זעהר רעשפעקטאבלען מאנעס
וועדטליך העדזעטצען: — —„וויא וועניג עס דען יודען אין פראג ראדום
צו טהון איזט, זיך אויף איינע לייכטע אונד גשווינדע ארט צו
בעדייכערן, אונד וויא זעהר זיא זיך פֿילמעהר בעשטרעבען, דורך
זאָלידעס אונד פֿלייסיגעס ווירקען, זיך, וועו אויך קיינען גלענצענ־
דען, דאך אייגען עהרענרען אונד פֿעסטען שטאנדפונקט צו פֿער־
שאפֿפֿען, בעווייזען איהרע פֿאברוקען דאזעלבסט, דיא זיא מיט
מאנבער בעשווערליכקייט עדריכטעט, אונד דען שטירמען דער
צייט טראָטצענד, עדהאלטען האבען". •

„פֿאָרצוגליך צייכנען זיך אין פראג דיא דרוקפֿאברוקען אוים־
ריקזיכטליך איהרעס אומפֿאנגס אונד איהרער גרעסע
בעהויפטען דיא בוידען **ראָזענטהאָלער** אונד **סמיכהאָפֿער**
פֿאברוקען. דעס מ. **יעדוואָלעם**, אונד א. ב. **פרציבראם** דען
עדשטען ראנג; זיא בעשעפֿטיגען איבער 600 העגדע. דער
זאָהן דעס העדדן **יעדוואלעם** ארבייטעט זעלבסט אלס
קאָלאָריסט. דיא פֿאברוקען דער ע. אונד א. **עפשטיין** שטעהען
יענען אן גדעסע ניכט פֿיל נאך. **קאָפּפעלמאן פאָרגעס** אונד
בער פאָרגעס האבען עבענפֿאללס צוויא זעהר בעדייטענדע
פֿאברוקען, אונד צייכנען זיך אין מאָדע־דרוקווארען אללער ארט
פֿאָרצוגליך אוים". •

„**ניכט** וועניגער טהעטיג זינד דיא פֿאברוקען דעס מ. **ווינער** עט
זעהנע, אונד ס. **בראנדייס**, אין בוידען ארבייטעט עבענפֿאללס
דער זאָהן אלס קאָלאָריסט, אונד דיא שענהייט דעס קאָלאָריטס איזט
קדיסטליכען אונד יידישען קיפֿערן גלייך אנגענעהם. יעדע דיזער
פֿאברוקען בעשעפֿטיגט אייניגע הונדערט מענשען". •

.אייגע שפיננפאבריק דעם מי דארמיטצער זעל־ווי־טוט, איינע בערלינערבלויא־פאבריק דעם אי. גונץ, אונד דערגלייכען מעהר טראגען דאצו בייא, אביגע בעהויפטזונג צו בעוועהרען"־

.אויך אן האנדווערקערן אללער ארט פעהלט עס ניכט אין דער פרא־ גער יירישען געמיינדע; שוהמאכער, שניירער, גלאזער, הוט־ מאכער, גאלד־אונד זילבעראדבייטער, שווערטפעגער, זייפען־ זידער, פלייש־הויער א. ד. ג. פינדעט מאן דאזעלבסט אין מיננע; אונד ווערע רער ווילל דער קריסטליכען מייסטער דעם דער יידי־ שען פעטער גלייך, זא ווירדע דיא צאהל דער יידישען האנדווער־ קער אונגעמיין גרעססער, זא ווא דיא דער קלייגהענדלער איממער גערינגער זיין"־ —

.מעגע דיא הולר, וואמיט אונזער פילגעליבטער מאנארך זיינע אונ־ טערטהאנען, אהנע אונטערשיד דער רעליגיאן פעטערליך שיטצט, איממער פרוכטבארער אין איהרען ווירקונגען, אונד אין ליכטשטראהל פיד דיא דונקעלהייט רעס פאראדטהיילס זיין! נא־ גע דיא קינדליכע אונגעהייבעלטע ליבע, דיא יעדער עסטערדייכישע איזראעליט, מיט דען ערשטען גרונדזעטצען דער רעליגיאן טיף אין דיא הערצען זיינער קינדער אינפרעגט, איהם שטעטס אין פע־ סטזער שטיטצפונקט זיין, וואראן ער זיך גענען דאז אנטאבען דער פיינדזעליגען אינטאלעראנץ אונבעזאנגענער שקריבלער לעהנען אונד שיטצען קענע"! —

יידישע שולאנשטאלטען אין גאליציען.

עס איזט אייגע שווערע אויפגאבע, דען פאלנישען יהודים, וועלכע גאנץ אנדרע בעגריפפע פאן וועלט, מענשען, רעלי־ גיאן אונד בעשטימזמונג, פאלגליך גאנץ אייגנע אירעען פאן ער־ ציהנוג האבען, דיא ערשפריסליכקייט אונד נאטהיוענדיגקייט דער שולען אונד ערציהונגסאנשטאלטען, וויא זיא דער גיסט דער צייט ערפארדערט, אינליכטענד צו מאכען. דיא פאן קייזער יאזעף פער־

פֿערְאָרדנעטען אונד פֿילע יאהרע אים גאנגע געוועזענען יידישען נאָרמאל • שולען אין גאליציען זינד דאהער פֿאָן דען דאזיגען יודען וועניג אונטערשטיצט אונד בעזוכט, יא פֿילמאהד פֿאָן דעם פֿערלענדעטען פֿאנאטיסמוס אנגעפֿיינדעט אונד אויף אללע מעגליכע וייזע פֿערקירצט וואודדען • וואם וואונדער, דאם ריזע שולען זיך אין דען לעטצטען קריגסאונרוהען נעצוליך אויפֿלעזטען? דעם אונגעאכטעט האבען זיא וועהרענד איהרער עקסיסטענץ זא מאנכע שענע פֿריכטע הערפֿאָרגעבראכט, אונד עם איזט ניכט צו לייגנען, דאם גאליציען אייגע צימליכע אנצאהל וואָהלנעבילדעטער אונד געשיקטער מענגער דיזען שולען צו פֿערדאנקען האט • — דעסטאָ מרפֿרייליכער מוס עס דעם מענשענפֿרייגד צו פֿערגעהזען זיין, דאס אנשטאלטונג דער נעבילדעטערן קלאססע דער גאליציישען יהודים, פֿערהרעט נייע אונד זענענפֿערהייסענדע שולאנשטאלטען ענטשטאנדען זינד • **בראדי**, דאז אונטער זיינער צאהלרייכען גענייגרע פֿאָרציגליך פֿילע טאלענטפֿאָללע אונר נעבילדעטע מענגער צערהלטן האט בעריימט אייגע רעאל • שולע פֿאָנדירט, אויפֿס צוועקמעסיגסטע אייננעריכטעט, אונד מיט געשיקטען לעהרערן בעזעטצט • עס וועדרען בעריימט אן 60 קינדערן דאזועלבסט אין דער דעליגיאָן אונד אין שפראכ • אונד וויסענשאפֿטליכען קענטניססען אונטערריכטעט, אונד עס שטעהט צו האָפֿפֿען, דאס דיא צאהל דער לעהרלינגע, טראָטץ זא מאנכער הינדערניססע, דיא איהנען דער אבערגלויבע אין דען וועג לעגט, מיט יעדעם יאהד זיך פֿערמעהרען וויירד • העכסט פֿערדיהנט אבער האט זיך דער הערר **יאזעף פערל** אין **טארנאפאל** אום דיא דאזיגע יידישע תּרייאשולע געמאכט • דער עדלע מאן האט דיזע שולע פֿאר אייניגען יאהרען אויס זייגען אייגענען מיטטעלן פֿיר אייגע קליינערע אנסטאלט לערהלינגע גשטיפֿטעט, אונד זיא מיט פֿילען אָפּפֿערן אונד אנשטרענגונגען ערהאלטען • נאך אונד נאך נעדיה זיא צו אייגער אנשטאלט פֿאן גרעסערם אומפֿאנג, דיא יעצט פֿאן דער רעגירונג בעגינסטיגט, אבער פֿאָרצוגליך פֿאן הערדן פערל מיט פֿאָרטוועהרענדער אויפֿאָפֿפֿערונג געלייטעט ווירד • זיא צעהלט יעצט

שאן

שאָן איינע אנצאהל פֿאָן 160 שילערן. אום דיא איננערע, צוועקמעסינע אונד נאכאהמונגסווירדיגע אינריכטונג דיזער שולע בעקאננטער צו מאכען, טהיילען וויר היר אייניגע אויסצוגע אוים דעם שולפלאן מיט, וועלכער פֿאר אייניגען יאהרען אים דרוקע ערשין:

„דיא זייט אנדערטהאלבען יאהר (1813) אין טארנאפאל בעשטע-

הענדע שולאנשטאלט פֿיר דיא יידישע נאטיאָן, צייכנעט זיך אויסער איהרער אנדערווייטינען גוטען אינריכטונג, פֿאן אללען אנדערן, ביסהער בעקאננטען יידישען אנשטאלטען, כעזאָנדערס נאָך דורך פֿיר הויפטפונקטע זעהר פֿאָרטהיילהאפֿט אוים, וואָ-דורך מאן דיא פֿיר געפֿעהרליכסטען קליפפען, אן דענען דיא לעהראנשטאלטען געווהנליך שייטערן, צו פֿערמיידען געזוכט האט. דיזע פֿיר הויפטפונקטע זינד פֿאָלגענדע":

1. דער רעליגיאנס אונטערריכט.

„זא וויכטיג אזין גוטער רעליגיאָנס-אונד מאָראל אונטערריכט פֿיר דיא מענשליכע געזעללשאפֿט אויך איזט, אונד זא וועניג בייא דעם גווועהנליכען יידישען אונטערריכטע ראָויף דיקזיכט גענאָמ-מען ווירד: זא שין מאן דאָך, בייא ערריכטונג מעהרערער כיל-דונגסאנשטאלטען פֿיר דיא יידישע יונגענד, גענצליך צו פֿערגעס-סען, דאס, ערשטענס, קיינע וואהרע בילדונג אָהנע גוטע רעלי-גיאָנס גרונדזעטצע מענליך זייא, אונד דאס, צווייטענס, בייא די-זער נאטיאָן, דיא זאָ זעהר נעווֹאָהנט איזט, אללעס אויך דיא גע-רינגסטע האנדלונג, מיט רעליגיעזער אנראכט צו בעגלייטען, דאס בייא דיזער נאטיאָן קיין אונטערנעהמען, אם וועניגסטען איינע לעהראנשטאלט, אויפֿקאָממען קאן, אָהנע דיא רעליגיאָן צום גרונדפֿיילער צו האבען. וועניגסטענס קאן מאן דיזעס פֿאן דער פֿאָלניש-יידישען נאטיאָן אונווירשפֿרעכליך בעהויפטען. דורך די-זע ערפֿאהרונג בעלעהרט, טרוג מאן בייא דער שיזיפֿטונג דער איזראעליטישען פֿרייאשולע צו טארנאפאל דיא נרעסטע זאָרגפֿאלט, דערזעלבען ניכט נור אייגען גוטען רעגעלמעסיגען רעליגיאָנסאונ-טערריכט צו נרונדע צו לעגען, זאָנדערן אויך דיא נעווויסטע אויפ-מערקואמקייט איבער דיא אויסאיבונג אללער טהיילע דעם צער-כיאָניעלס צו רינטען. זא מיסטען דיא קינדער איהר אבענד- אונד מאָר-

מאָרגענעביזטה, מיט אנשטאנד אונר אנדאכט, אונטער דען אויגען דער לעהרער פֿערריכטען; זא ווערדען זיא צו געווויססען צייטען אים געבריכליכען צערעמאָניעל אונטערוויזען, אונר איממער צור אויסאיבונג דעסזעלבען אנגעהאלטען. דיזעם שטעללט אויך דיא עלטערן דער קינדער זא פֿאָללקאָממען צופֿרירען, דאס זיא פֿאם גאנצען הערצען דיא פֿארטרויער דיזער זא ניטצליכען אנשטאלט ווינשען.

2. אונטערריכט אים תלמוד.

דיזער געגענשטאנד איזט מיט אונזרער אנשטאלט ניכט נור אללין פֿעראייניגט וואָרדען, זאנדערן עם וירד אויך זאנרע דאפֿיר געט־אנען, דיזען אונטערריכט העלל אונר אינליכטענד פֿאָרצוטראגען אונד איהן דורך איינע געוויססע רעגעלמעסינקייט אונר גוטע לעהראָרט פֿיר דיא יוגענד ניטצליך צו מאכען. א. ז. ווי.

3. ארבייט אונד קונסטפלייס.

דיזע זא וויכטיגע בעשטיממונג דעס מענשען, דיזע דינגע זינד אונר נאטיאָן — וועלכע דאָך אייגע רער פֿעהיגסטען ווין קענען — אים אללגעמיינען פֿאסט אוגבעקאננט. ניכט אלס אב עס ניכט שאָן היא אונד דא פֿערגינפֿטיגע לייטע גאבע, וועלכע, דיא בעסעסרע בעשעפֿטיגונג דעס מענשען אהנגער, געשמאק אונד וואָהלגעפֿאללען אן ארבייט אונד קונסט פֿינדען, אונר זאלכע פֿיר איהרע קינדער ווינשען, זאנדערן ווייל אלטע גווואָהנהייטען אונר פֿעריהרטע פֿאָראורטהיילע, וויא אויך דער מאנגעל אן געלעגענהייט זיא פֿערהינדערן, איהרען בעסערען אייניזכטען צו פֿאָלגען. דיא פֿערפֿאהרונג בעשטעטיגט דיזען זאטץ, דען דיא וויבליכע יוגענד וירד היר אין דער איזראעליטישען פֿרייאשולע, אין איינעם בעזאנדערן אינדוסטריא־ציממער, פֿאן אייגער לעהרערין מיט גוטעם פֿאָרטגאנג אונד צור פֿרייד רער עלטערן, אין פֿערשידענען וויבליכען האנד־אונד קונסטארבייטען אונטערריכטעט. דיא אייגענטליכע ארבייטסקלאססע פֿיר קנאבען, וא אויך דיזע נאך דעם נאנצען שולפלאנע, נאך שטאנד אונד נייגונג, אייניגע שטונדען דעם טאגעם אין פֿערשידענען ניטצליכען ארבייטען אונד קונסטען געאיבט ווערדן זאללען, איזט ביז יעצט נאך ניכט צו שטאנרע גע־

קאמ־

קאממען, ווידר אבער האפענטליך באלד אינם ווערק־געוועצט ווערדען".

4. דיא בילדונג דער יוגענד.

„דיא ערפאהרונג לעחרט, דאס אין דען מייסטען בעקאנטען יידישפאלנישען שולען אויף ניכטס ווענינער אלס אויף דיא בילדונג דער יוגענד יוגענד ווידר". דא גלויבט מאן אללעס גענוהאן צו האבען, ווען דיא קינדער מיט פאדטהייל אין מעהרערן נענענשטענדען אונטערריכטעט ווערדען; אויף דיא ויטטליכע בילדונג איהרעס קאראקטערס הינגענגען ווידר ווענינ אדער גאר קיינע ריקזיכט גענאממען. דאז ווער אונטער אנדערן אינע דער ווידטינסטען אורזאכען, ווארום דיא פאדמאהליגען שולאנשטאלטען פיד דיא גאליציש־יודענשאפט זא ווענינ פרוכטבטען, אונד ווארום זאלכע טראטץ דעם בעסטען ווילען אינער מענשענפרינדליכען אונד פעטערליכען דעגידונג, דענאך באלד אויפגעלעזט ווארדען. דורך דיזע טרוריגע ערפאהרונג בעלעהרט, איזט דיא טארנאפאלער איזראעליטישע פרייאשולע צו אינער ווהרען ערציהונגסאנשטאלט ערריכטעט ווארדען, ווא אין עבען דעם גראדע אויף דיא זיטטזאמקייט דער צעגלינגע אונד איהרע מאראלישע בילדונג, אלס אויף איהרען אונטערריכט מיט נרעסטער זארגפאלט געזוהן ווירד. דאהער מיססען זיא ניכט נור אלליין אין דער שולע — נאך אינער בעזאנדערס דאצו פערפאסטען אנווייזונג — דאז זיטטזאמסטע בעטראגען גענען לעהרער אונד אונטער אינאנדער בעאכאכטען: זאנדערן זיא ווערדען אויך ווענען איהרער הייזליכען אויפפיהרונג אונד איהרעס בעטראגענס יענען עלטערן, געשווויסטער אי. זי. וי. צור דעכענשאפט געצאגען; דען זיא מיססען צו ווייל שריפטליכע צייגניססע איבער איהרע הייזליכע אויפפיהרונג פאן איהרען עלטערן אין דיא שולע ברינגען, ארער — ווייל אינער מיספערשטאנדענען ליבע איהרער עלטערן הירין ניכט זעהר צו טרויען איזט — עם ווערדען אנדערע זיכערע ערקונדינונגען הירבער אינגעצאגען אונד זא ווייטער". — — —

נאכדעם איס בעזאגטעם שולפלאנע דיא אונטערריכטס נענענשטענדע, דיא מעטהאדע, דיא קלאססען אינטהיילונג אי. זי. וי. אויפס בעשטימטעסטע אנגעגעבען ווערדען, לעזען וויר דארין

אונטער דען ארטיקעלן: בילדונג דעם פערשטאנדעס, אונד פרייהליכע בהאנדלונג דער קינדער, פאלגענדע וואהרהייטען:

„בייא דער יידישען נאטיאן זינד געוועהנליך צוויי זעלען קרעפטע, ווילץ דען יורן אונד פערשטאנד, דיא העראוסשטעכענדסטען, דיא אבער אויך — אוים היד ניכט אנצונעבענדען אורזאכען — מיט דעם גרעסטען אייפער אויסגעבילדעט ווערדען. דאס דער אללגוטע נראָסע ווילץ דען יורן אין מאנכעם בעטראכט שערליך איזט, וויים יעדער פערנינפטיגע; זא וויא ער אויך אייניחט, דאס דער מענש דורך אויסבילדונג נעראכטער צוויי נייסטעסקרעפטע זיינע בעשטיממונג ניכט פעללין ערריכט. עס וירד דאהער אין דיזער שולאנשטאלט בייא יעדעם לעהרגענשטאנדע, אהנע אויסנאהמע, זא וויט עס נור מעגליך איזט, אויף דיא וואהרע אויסבילדונג אלער זעלענקרעפטע דער יוגענד אין גלייכעם מאסע געזעהען. דאז גערעכטנים וירד ניכט פערנאכלעסיגט, אבער פערשטאנד אונד אורטהייל ווערדען גששערפט; דער ווילץ וירד ניכט נידערגעשלאגען, אבער דער שארפזין וירד נעאיכט. ווער קענגען בייא דיזעם פערפאהרען דער אנגענעהמען האנדונג אין אונזערם הערצען רוים געבען, דאס וויר ניכט אייגוויטיגע, זאנדערן פערתעלטנים מעסיג אויסגעבילדעטע אונד ברויכבארע מענשען ערציהען ווערדען."

„ווילכער מענשענקענגער" הייסט עס אונטער אייניגע אנדערן ארטיקעל, „וירד ניכט איבערצייגט זיין, דאס דאז גוטע בענעהמען אייניגע לעהרעם — וועז עד אנדערם זיינעם פאכע נעווואכסען איזט — דאז בעסטע הילפסמיטטעל צו אייניגר גוטען בילדונג דער יוגענד איזט? דא אין דיזעם פונקטע, בייא דעם נעווהנליכען אונטערריכט אונזרער קינדער לירער! וא זעהר דאז נעגענטהייל דער פאלל איזט; דא אונזרע יונגנד זא אפט דען גראָבען בעשימפונגען אונד מיסהאנדלונגען דער וָאגענאנטען לעהרער (ראבבים) אויסגעזעצט איזט; זא מוס יעדען וואהרען מענשענפרייגר דער גראנקע הערצליך פרייען: היר וערדען זעכס אונד דרייסיג קינדער צו פערנינפטיגען מענשען גבילדעט אונד יעטצט שאן אלס מענשען פרייגדליך אונד ליבע פאללבהאגדעלט. דיזע בהאנדלונג לעהרט אבער אונזרע צעגלינגע אויך דיא וירדע דעם מענשען, אונד וואס ער צו טהון פער-

פפליכ-

פֿליכטעט איזט, ווייט בעססער קענען אלס יענע אונפֿערנינפֿטי-
גע ראהע בעהאנדלונגסארט דער נעווהנליכען יידישען ערציהונג ·
דער קרעפֿטינסטע בעווייז הירפֿאן איזט דער אומשטאנד, דאס
מאן ביסהער נאך ניכט איין מאהל אין דעם נאטהפֿאלל נעווע-
זען איזט, איין קינד מיט קערפעדליכער ציכטיגונג בעשטראפֿען
צו מיססען · איין הומאנער גייסט הערשט אין דיזער אנשטאלט,
אונד איין צענליינג איזט בעשטראפֿט נעווג, ווען איהם ראז פֿארלע-
זען ארער איינע אנדערע שולפֿערריכטונג אין דען לעהרשטונדען
אונטערזאנט ווירד ". — — —

מעכטע זיך ראך דיזער גייסט דער וויזהייט איממער מעהר
אונד מעהר אין יענעם לאנדע פֿערבריטען! מעכטע ראך ראז ליכט דער
ואהרהען אויפֿקלעהרונג אללע יידישע בעוואהנער פֿאהלענס בעלייכ-
טען, אויף ראס דער פֿינסטרע שאטטען דעם אבערגלויבענס אויף
איממער פֿערשווינדע! אויף ראס דיא קלופֿט, וועלכע זיא זא זעהר
פֿאן אנדערן שטאאטסבירגערן צו איהרעם נאכטהייל טרענגט,
ענדליך נעהאבען ווערדע! אונד וואדורך קענטע זאנסט דיזער
גראסע צווענ ערדייכט ווערדען, אלס, נאך דעם בייאשפֿילע דער
עבען ערווהנטען שול · אונד ערציהונגסאנשטאלטען, דורך וויזע
אינר זארגפֿעלטיגע ערציהונג דיזר יונגענד, דיא אינסט דיא קאמ-
מענדע גענעראטיאן בילדען ווערדען? — ווא איין ערפֿלשטיין,
דער, ווען ער גשליפֿען ווירד, פֿילפֿאך אן ווערטה גענוינט, זא
מיפֿטען אינסט דיא, דורך איהרע נאטירליכען אנלאגען, דורך
איהרען רענען אונד לעבהאפֿטען גייסט זיך פֿאר פֿילען אנדערן זא
פֿארטהיילהאפֿט אויסצייכנענדען פֿאהלען, ווען איהר הערץ אונד
פֿערשטאנד דורך אינע פֿערנינפֿטינע יוגענדליכע ערציהונג געביל-
דעט אונד פֿערעדעלט ווירד, איין טוסטער דער פֿאללקאממענהייט,
אונד, ווא עהענדעם דורך איהרע תלמודישען קענטניססע אונד
איהרען שארפֿזין, אינפֿלוסרייך אויף דיא זעמטליכע יידישע נא-
פֿיאן ווערדען · —

געגאלאגישעס פֿערצייכנים

דעס

דעגירענדען עסטערריכישען קייזערהויזעס.

קייזער פֿאן עסטערריך

פֿראנץ דער ערשטע (יאזעף, קארל) קייזער פֿאן עסטערדייך, קעניג פֿאן אונגארן אונד בעהמען, דער לאָמבארדייא אונד פֿענעריג, פֿאן גאליציען, לאָדאָמעריען אונד אילליריען, ערצהערצאג פֿאן עסטערדייך עטצ. עטצ. גיבארען צו פֿלארענץ דען 12. פֿעברואר 1768, טראט נאך דעם אבשטערבען זיינעס פֿאטערס, קייזערס לעאָפּאָלד דעס צווייטען, אם 1. מערץ 1792 דיא דעגירונג דער עסטערדייבישען מאָנארכיא אן, אונד לים זיך דען 25. אפריל 1792 אין וויען הולדיגען; וואורדע אין דעם נעהמליכען יאהדע דען 6. יוניוס צו אָפּען אלס קעניג פֿאן אונגארן (דען 14. יוליוס צו פֿראנקפֿורט אם מאיין אלס רעמישער קייזער) אונד דען 9. אויגוסט צו פֿראג אלס קעניג פֿאן בעהמען גענקרענט; ערקלעהרטע זיך דען 11. אויגוסט 1804 צום קייזער פֿאן עסטערדייך, אונד לעגטע אם 6. אויגוסט 1806 דיא דייטשע קייזערווירדע נידער.

ערשטע גמאהלין

עליזאבעטהא (ווילהעלמינע, לודאָוויקא), טאכטער דעס הערצאגס פֿרידעריך עשעהן פֿאן ווידטהעמבערג, שטערנקרייץ = ארדענס-דאמע, גיבאהדען צו טרעפטאָוו דען 21. אפריל 1767, פֿערמעהלט דען 6. יאנואר 1788, גיעשטארבען דען 18. פֿעברואר 1790.

קינד

לודאָוויקא (עליזאבעטהא, פֿראנציסקא) גיבאהדען דען 17. פֿעברואר 1790, גיעשט. דען 26. יוניוס, 1791.

צווייטע געמאהלין

מאריא מהרעזיא (קארָאלינע יאָזעפֿא) , טאכטער פֿערדינאנד דעם 4 ,
קעניגס ביידער סיציליען , העכסטע שוטצפֿרויא דעס שטערנקרייצעס =
ארדענס , געבארען צו נעאפעל דען 6. יוניוס 1772 , פֿערמעהלט
דורך פּראקוראטיאן אין נעאפעל דען 15. אויגוסט , דאן צו ווין
דען 19. סעפּטעמבער 1790 , געשטאָרבען דען 13. אפּריל 1807 .

קינדער

קראנפּרינץ אונד טהראנפֿאלגער .

a. פֿערדינאנד (קארל , לעאפּאלד , יאזעף , פֿראנץ , מארצעללין) , דעס
קייזערטהומס עסטערדייך קייזערל . , פֿאן אונגארן , בעהמען , דער
לאָמבארדייא אונד פֿענעדיג , גאליציען , לאָדאָמעריען אונד אילי=
ריען קעניגל. קראנפּרינץ אונד טהראנפֿאלגער עטצ . , ריטטער
דעס גאלדנען פֿליסעס , גראסקרייץ דעס עסטערדייכיש , קייזערל.
לעאפּאלדס = ארדענס , ריטטער ערשטער קלאסע דעס ארדענס דער
אייזערנען קראנע , דאן גראסקרייץ דער עהרענלעגיאָן , אונד אינ=
האבער דעס קירראסס'יער , רעגימענטס Nr. 4 , געבארען דען 19.
אפּריל 1793 .

b. מאריא לודאוויקא (לעפּא. פֿראנצ. טהערעז. יאז. לוציא) הערצאגין
פֿאן פּארמא , פּיאצענצא אונד גואסטאללא , שטערנקרייץ = ארדענס
דאמע , געבארען דען 12. דעצעמבער 1791 , פֿערמעהלט דורך
פּראקוראטיאן אין ווין אם 11. מערץ 1810 מיט דעם דאמאליוגען
קייזער נאפּאָלעאן .

קינד

פֿראנץ (יאזעף , קארל) הערצאג פֿאן רייכסשטאדט , גראסקרייץ
דעס קעניגליכען אונגארישען סענט. שטעפֿאנס , דאן דעס
קאָנסטאנטינישען סענט גאָרגען , ארדענס פֿאן פּארמא , גע.
בארען דען 20. מערץ 1811 .

c. קארולינא (לעאפ. פֿראנציסקא) געב. דען 8. יוניוס 1794 , געשט.
דען 16. מערץ 1795 .

d. קארולינא (לודאוו. לעאפ.) געב. דען 4. דעצעמבער 1795 , געשט.
דען 30. יוניא 1759 .

לעאפּאל.

e. לעאפאלדינא (קאראלינא יאזעפא) שטערנקרייץ , ארץ־ענם דאמע , געבארען דען 22. יאנואר 1797 , פֿערמעהלט דורך פראקוראטיאן צו ווייען דען 13. מייא 1817 מיט זיינער קעניגליכען האהייט דאָן פעדראָ , קראנפרינצען פֿאן פארטוגאלל , בראזיליען אונד אלגארביען .

קינד

מאריא (רא־גלאָריא־יאָאנגא־שארלאָטא־לעאָפאָלדינא) , געב. 1819 .

f. מאריא (קלעמענטינא , פֿראנצ. יאז.) געבארען דען 1. מערץ 1798 , פֿערמעהלט אם 28. יוליא 1816 מיט דעם קעניגליכען פרינצען לעאָפאלד בייערן סיציליען .

g. יאזעף (פֿראנץ לעאפ.) אינהאבער דעס אינפֿאנטריא רעגימענטס Nr. 63 , געבארען דען 9. אפריל 1799 , געשט. דען 29. יוניוס 1807 .

h. קאראלינא (פֿערדינאנדא טהערעז. יאז. דעמעטריא) געבארען דען 8. אפריל 1801 , פֿערמעהלט דורך פֿראקוראטיאן צו ווייען אם 26. סעפט. 1819 מיט זיינער קעניגליכען האהייט דעם פרינצען פֿרידריך אויגוסט פֿאן זאכסען .

i. פֿראנץ (קארל יאז.) אינהאבער דעס אונגארישען אינפֿאנטעריא רעגימענטס Nr. 52 געבארען דען 7. דעצעמבער 1802 .

k. מאריא אננא (פֿראנצ. טהערעז. יאז. מעדארדא) געבארען דען 8. יוניא 1804 .

l. יאהאן נעפאמוק (קארל , פֿראנץ , יאזעף , פֿעליקס) אינהאבער דעס אינפֿאנטעריא רעגימענטס Nr. 35 , געב. דען 29. אויגוסט 1805 , געשט. דען 19. פֿעברואר 1809 .

m. אמאליא (טהערעז. פֿראנ. יאז. צעלעסטינא) געב. דען 6. אונד געשטארבען דען 9. אפריל 1807 .

דריטטע געמאהלין

מאריא לודאוויקא (בעאט. אנט. יאז. יאה. פֿ. עסטע) טאכטער וויללאנד זיינער קעניגליכען האהייט דעם ערצהערצאגם פֿערדינאנד (פֿאר־מאליגען גואבערנערס אונד גענעראל , קאפיטענס דער עסטער־רייכישען לאמבארדייא) ; העכסטע שוטצפֿרוא דעם שטערנקרייץ־ארדענס , געבארען דען 14. דעצעמבער 1787 , פֿערמעהלט אין וויען דען 6. יאנואר 1808 , געשטארבען דען 7. אפריל 1816 .

פֿירטע געמאהלין

קאראלינא אויגוסטא, טאכטער מאקסמיליאן יאזעפֿס, קעניגס פֿאן בייערן, אבערסטע שוטצפֿרוי̈א דעס שטערנקרייצארדענס, גע- בארן דען 8. פֿעברואר 1792, פֿערמעהלט דורך פראקוראטיאן צו מינכען אם 29. אקטאבער, אונד צו ווין דען 10. נאוועמבער 1816.

I. געשוויסטער

זיינער מאיעסטעט דעס קייזערס, קייזערליכע פרינצען אונד פרינצעס- סינען, ערצהערצאגע אונד ערצהערצאגינען פֿאן עסטערדייך.

1. מאריא טהערעזיא (יאז. שארל. יאה.) שטערנקרייץ-ארדענס-דאמע, געבארן דען 14. יאנואר 1757, פֿערמעהלט אם 18. אקטאבער 1787.

גע מא הל

אנטאן (קלעמענס, טהעאדאר) העראצג פֿאן זאכסען, ריטטער דעס גאלדנען פֿליסעס אונד דעס ווייכען אדלער-ארדענס, געבארן דען 27. דעצעמבער 1755, פֿערמעהלט ערשט דורך פראקוראטיאן דען 8. סעפטעמבער, אונד דאן דען 18. אקטאבער 1787.

קינדער

a. מ. לודאוויקא (אוינ. פֿריד.) געבארן דען 14. מערץ 1795, געשטארבען דען 25. אפריל 1796.

b. מ. יאהאנא (לודא. אננא, אמאל.) געבארן דען 5. אפריל 1798, געשטארבען דען 30. אקטאבער 1799.

c. אייגע טאכטער געבארן דען 15. אונד געשטארבען דען 16. אקטאבער 1799.

2. פֿערדינאנד (יאז. יאה. באפט.) גראפהערצאג פֿאן טאסקאנא עטצ- עטצ. ריטטער דעס נאלדנען פֿליסעס, גראסקרייץ דעס קעניגליכען אונגארישען סענט שטעפֿאנס-ארדענס, ק. ק. פֿעלדמארשאלל, אונד אינהאבער דעס אינפאנטעריא-רעגימענטס Nr. 7, געבארן דען 6. מאי 1769.

גע מא הל ין

לודאוויקא (אמאל. טהער.) טאכטער פֿערדינאנדס דעס 4., קעניגס בייעד סיציליען, שטערנקרייץ-ארדענס-דאמע, געבארן דען 17. יוליוס 1773, פֿערמעהלט ערשט דורך פראקוראטיאן צו

נאפעל דען 15. אויגוסט, אונד דאן צו וויען דען 19. סעפטעמבער 1790, געשטארבען דען 19. כעפטעמבער 1802.

קינדער

a. קארָלינא (פֿערד. טהערעז.) געבארען דען 2. אויגוסט 1793, געשטארבען דען 5. יאנואר 1802.

b. פֿראנץ (לעאפ. לודוויג) געבארען דען 15. דעצעמבער 1794, געשטארבען דען 18. מאי 1800.

c. לעאפאלד (יאה. יאז. פֿראנץ פֿערד. קארל) ריטטער דעס גאלדנען פֿליסעס אונד ערבגראפהערצאג, אינהאבער דעס דראגאנער, רעגימענטס Nr. 4, געב. דען 3. אקטאבער 1797, פֿערמעהלט דען 16. נאווע. 1817 מיט מאריאנא קארָלינא, דריטטע טאכטער דעס פרינצען מאקסמיליאן פֿאן זאכסען, געבארען דען 15. נאווע 1799.

d. מאריא לודאוויקא (יאה. יאז. קארָלינא) געבארען דען 30. אויגוסט 1798.

e. טהערעזיא (פֿראנצ. יאז. יאה. בענעד.) געב. דען 21. מערץ 1801, פֿערמעהלט דען 30. סעפטעמבער 1817 מיט זיינער דורכלויכט דעס פרינצען קארל אלברעכט, הערצאג פֿאן כאוואיען = קאריגנאן, געב. דען 2. אקטאבער 1798.

3. מאריא אננא (פֿערד. העגריעטטע) שטערנקרייץ = ארדענס, ראמע, געב. דען 21. אפריל 1770 געשט. דען 1. אקטאבער 1809.

4. קארל (לודאוו. יאה. יאז. לויד.) ריטטער דעס גאלדנען פֿליסעס, גראסקרייץ דעס מיליטעריישען מאריען טהערעזיען = ארדענס, גואווערנעהר אונד גענעראל = קאפיטען דעס קעניגרייכס בעהמען, ק. ק. גענעראל = פֿעלדמארשאלל, אינהאבער דעס אינפֿאנטעריא = רעגימענטס Nr. 3, אונד דעס אוהלאנען = רעגימענטס Nr. 3, געב. דען 5. כעפטעמבער 1771.

געמאהלין

העגריעטטע (אלעקס. פֿרידר. ווילה.) טאכטער פֿרידריך ווילהעלמ.ס כופרענען פֿירשטען פֿאן נאססויא וויילבורג, געבארען דען 30. אקטאבער 1797, פֿערמעהלט צו וויילבורג אם 17. סעפטעמבער 1813.

קינדער

מאריא טהרעזיא איזאבעללא , געבארען דען 31. יוליא 1816 .
אלברעכט פרידריך , געב. דען 3. אויגוסט 1817 .
קארל פערדינאנד , געב. דען 29. יוליא 1818 .

5. לעאפאלד (יאה. יאו. אייזעב.) ריטטער דעס גאלדנען פליסעס , פאלאטין־קעניגליכער שטאטטהאלטער , אונד גענעראל־קאפיטען דעס קעניגרייכס אונגארן , אינהאבער אייניגס הוספארען רענט־מעניגס־עטצ. געבארען דען 14. אויגוסט 1772 , געשטארבען דען 22. יוליוס 1795 .
6. אלברעכט (יאה. יאו.) געב. דען 19. דעצעמבער 1773 , געשט. דען 22. יוליא 1774 .
7. מאקסימיליאן (יאה. יאו.) געב. דען 23. דעצ. 1774 , געשט. דען 9. מערץ 1778 .
8. יאוזף (אנט. יאה.) ריטטער דעס גאלדנען פליסעס , גראסקרייץ דעס קעניגל. אונגארישען סענט שטעפאנס־ארדענס , פאלאטינוס , קעניגל. שטאטטהאלטער אונד גענעראל , קאפיטען דעס קעניגרייכס אונגארן , comes et Judex Jaziygum et Cumaniorum ק. ק. פעלדמארשאלל , אונד אינהאבער דער הוספארען־רעגימענטער נומ׳ 2 אונד 12 , אבערסטער אונד איממערוועהרענדער אבערגעשפאן דער פעראיניגטען געשפאננשאפט פעפטה , פילים אונד פאלטה , פרעזירענט דער קעניגל. אונגארישען שטאטט־האלטעריא אונד סעפטעמוויראל־געריכטסטאפעל עטצ. געבארען דען 9. מערץ 1776 .

עדשטע גע מאהלין

אלעכסאנדרינא פוילאוונא , טאכטער דעס רוסישען קייזערס פויל (פאטראוויטש) , געב. דען 9. אויגוסט 1783 , פערלאבט דען 3. מערץ אונד פערמעהלט אויף דעם שלאסס צו גאטשינא בייא פעטערסבורג דען 30. דעצמבער 1799 , געשטארבען דען 16. מערץ 1801 .

קינד

אלעכסאנדרינא פוילאוונא , געב. אונד געשטארבען דען 8. מערץ 1801 .

צוויטע

צווייטע געמאהלין

העדמינע , טאכטער דעס הערצאגס פֿאן אנהאלט , בערנבורג , שוינ־
בורג , פֿיקטאר קארל פֿרידריך , געב· דען 2· דעצ· 1797 , פֿער־
מעהלט צו שוימבורג דען 30· אויגוסט 1815 , געשט· דען 14·
סעפטעמבער 1817 ·

קינדער

העדמינע (אמאליע , מאריע) } צווילינג , געב· דען 14
שטעפֿאן פֿראנץ , (פֿיקטאר) · } סעפט· 1817 ·

דריטטע געמאהלין

מאריע , פרינצעססין פֿאן ווירטעמבערג , טאכטער דעס הערצאגס
לאוים פֿאן ווירטעמבערג , געבארען דען 1· נאוועמבער 1797 ,
פֿערמעהלט צו שטוטגארד אם 24· אויגוסט 1819 ·

9· מ· קלעמענטינא (יאז· יאה· פֿידעל) , געב· דען 24· אפריל 1777 ,
געשט· דען 15· נאוועמב· 1801 ·

דרזעלבען געמאהל

פֿראנץ (יאנואר , יאו·) קראנפרינץ ביידער סיציליען , געב· דען 19·
אויגוסט 1777 , פֿערמעהלט ערשט רורך פראקוראטיאן צו ווין
דען 19· סעפט· 1790 אונד ראן צו פאגגיא דען 25· יוניוס 1797·

קינדער

a· מ· קארָלינא (טהערעז· לוראוו·) געב· דען 5· נאוועמ·
בער 1798 · געמאהלין דעס אם 14 · פֿעברואר 1820
פֿערשטארבענען פרינצען קארל פֿערדינאנד פֿאן ארטאיס ,
הערצאגס פֿאן בערי ·

b· פֿערדינאנד (פֿראנץ) געב· דען 27· אויגוסט 1800 , געשט·
דען 1· יוליוס 1801 ·

10· אנטאן (פֿיקטאר יאז· יאה· ראימ·) גראסמייסטער דעס דייטשען
ארדענס , ק· ק· גענעראל פֿעלד · צ יינמייסטער אונד אינהאבער
דעס אינפֿאנטריא · רעגימענטס Nr. 4 , געבאהרען דען 31· אויגוסט
1779 ·

11· מ· אמאליא (יאז· יאה· קאטהאר· טהערעז·) שטערנקרייץ ·
אדרענס

אדרעגס • דאמע , געב• דען 15• אקטאבער 1780 , געשטארבען 15• דעצעמבער 1798 •

12• יאהאן (באפטיסט יאז• פאב• סעבאסט•) ריטטער דעס גאלדנען פליסעס , גראסקרייץ דעס מיליטערישען מאריען טהערעזיעג • אונד דעס עסטעררייכיש • קייזערליכען לעאפאלדס • אדרענס ק• ק• גענע• ראל דער קאוואלעריא, גענעראל דירעקטאר דעס שעניא = אונר פאר• טיפיקאטיאנס • וועזענס , אונד דער נייאשטעדטער מיליטער • אקאדעמיא , ווירקליכער האפקריגסראטה , אונד אינהאבער דעס דראגאנער • רעגימענטס 1 .Nr , געב• דען 20• יאנואר 1782 •

13• ראינער (יאז• יאה• מיכעל , פראנץ) פיצעקענג דעס לאמבארדיש • פענעציאנישען קעניגרייכס , ריטטער דעס גאלדנען פליסעס • גראסקרייץ דעס עסטעררייכיש • קייזערל• לעאפאלד • ארדענס • ק• ק• גענעראל פעלדצייגמייסטער אונד אינהאבער דעס אינפאנ• טריא • רעגימענטס 11 .Nr , געב• דען 30• סעפט• 1783 •

14• לודוויג (יאה• אנט•) , ריטטער דעס גאלדנען פליסעס , ק• ק• גענעראל = פעלדמארשאלל • לייטענאנט • גענעראל • ארטעללעריא• דירעקטאר אונר אינהאבער דעס אינפאנטעריא • רעגימענטס Nr. 8 , געב• דען 13• דעצ• 1784 •

15• רוראלף (יאה• יאז• ראינער) , ריטטער דעס גאלדנען פליסעס , דער היל• רעמישען קירבע קארדינאל • פריסטער , ערצבישאף פאן אלמיץ , געב• דען 8• יאנואר 1788 •

II. עלטערן זיינער מאיעסטעט דעס קייזערס.

לעאפאלד דער צווייטע (פעט•וואלענט• יאז•אנט•יאאכים• פיוס•נאטהה•); געבארען דען 5• מאי 1747 ; וואורדע נאך דעם טאדע זיינעס פאטערס , פראנץ דעס ערשטען , רעמישען קייזערס , דען 18• אויגוסטוס 1765 גראסהערצאג פאן טאסקאנא ; טראט נאך אב• שטארבען זיינעס ברודערס , יאזעפס , דעס צווייטען , דען 20• פעברואר 1790 דיא רעגידונג דער מאנארכיא אן , וואורדע צו פראנקפורט אם מאין צום רעמישען קייזער ערווערלט דען 30• סעפט• , אונד גקרענט דען 9• אקטאבער 1790 ; צו פרעסבורג דען 15• נאוועמבער 1790 צום קעניג פאן אונגארן , אונד אין פראג דען 6• סעפטעמבער 1791 צום קעניג פאן בעהמען גע• קרענט ; שטארב דען 1• מערץ 1792 •

רעסטין

דעססען גענאהלין.

מ. לודאוויקא , טאכטער קארל דעס דריטטען , קעניגס פֿאן שפאניען , העכסטע שוטצפֿרוי דעס שטערנקרייץ - ארדענס , געב' דען 24. נאוועמבער 1745 , פֿערמעהלט עדשט צו מאדריד דורך פראקוראטיאן דען 16. פֿעברואר 1764 , אונד דאן צו אינס- ברוק דען 5. אויגוסט 1765 , שטארב דען 15. מאיי 1792 .

III. פֿאטערס געשוויסטער

קעניגליכע פרינצען אונד פרינצעססינען פֿאן אונגארן אונד בעהמען , ערצהערצאגע אונד ערצהערצאגינען פֿאן עסטערריך .

1. מ. עליזאבעטה (אמאל. אנט. יאז. גאבר. יאה. אגאטהא) ; געב. דען 3. פֿעברואר 1737 , געשט. דען 2. יוניא 1740 .
2. מ. אננא (יאז. אנט. יאה.) שטערנקרייץ - ארדענס - דאמע , געב. דען 6. אקטאבער 1738 , געשט. דען 19. אקטאבער 1789 .
3. מ. קאראלינא (עדנעסט. יאה. יאז.) געב. דען 12. יאנואר 1739 , געשט. דען 25. יאנואר 1741 .
4. יאזעף דער צווייטע (בענעד. אויג. יאה. אנט. מיכעל. אדאם) ; געבארען דען 13. מערץ 1741 , וואודע צום רעמישען קעניג עד- ווהלט דען 27. מערץ אונד געקרענט דען 3. אפריל 1764 , וואודע זאך אבשטערבען זיינעס פֿאטערס פֿראנץ דעס עדשטען דען 18. אויגוסט 1765 רעמישער קייזער , אונד פֿאן זיינער מוטטער מאריא טהערעזיא אים סעפטעמבער דעסזעלבען יאהרעס צום מיטרעגע- טען אנגענאממען , פֿאלגטע דעזעלבען אין דער רעגירונג דען 29. נאוועמ. 1780 , אונד שטארב דען 20. פֿעברואר 1790 .

עדשטע גענאהלין.

מ. איזאבעללא (לודאוו. אנט.) טאכטער הערצאגס פֿיליפ פֿאן פֿארמא , געב. דען 31. דעצעמבער 1741 ; פֿערמעהלט עדשט דורך פראקוראטיאן צו פֿארמא דען 7. סעפטעמבער , אונד צו ווין דען 9. אקטאבער 1760 , שטארב דען 27. נאוועמ. 1763 .

קינדער

1. טהערעזיא (עליזאב. לודאוו. יאז. יאה.) געב. דען 20. מערץ 1762 , געשט. דען 23. יאנואר 1770 .

מ.

b. מ. קריסטינא ; געב. אונד געשט. דען 22. נאוועמ. 1763 .

צוויי ט ע ג ע מ א ה ל י ן .

מ. יאזעפהא (אנט. וואלב. פעליצ. רעגולא.) , טאבטער דעס רע־
מישען קייזערס אונד קורפירשטען פאן בייערן . קארל דעס
זיבענטען , געב. דען 20. מערץ 1739 , פערמעהלט דען 22.
יאנואר 1765 , געשט. דען 28. מאי 1767 .

5. מ. קריסטינא (יאה. יאז. אנט.) שטערנקרייץ , אהרדענס = דאמע ,
געב. דען 13. מאי 1742 , געשט. דען 26. יוניא 1798 .

ד ע ר ז ע ל ב ע ן ג ע מ א ה ל .

אלברעכט (אויג. מאריץ קאזימיר) קעניגליכער פרינץ אין פאהלען
אונד ליטהויען , הערצאג צו זאכסען , קלעפע , בערגען , ענגערן
וועסטפאהלען אונד טששען , לאנדגראף צו טהירינגען , מארק־
גראף צו מייסען , אויך דער אבער . אונד נידער לויזיטץ , גע־
פידשטעטער גראף צו העננעבערג , גראף צו דער מארקגראפענס־
בערג , בארביא אונד האנויא עטצ. ריטטער דעס שבאנישען
גאלדענן פליסעס , גראסקרייץ דעס קעניגל. אונגארישען סענט
שטעפאנס = אונד דעס עסטערדייכיש קייזערל. לעאפאלדס =
אהרדענס , ק. ק. פעלדמארשאלל , אינהאבער דעס ק. ק.
קירדאססיר = רעגימענטס Nr. 3 , אונד אייגעס קעניגליך זעכ־
סישען שעוואלעשערס = רעגימענטס ; געב. דען 11. יוליא 1738 ,
פערמעהלט דען 8. אפריל 1766 , (וואר ק. ק. גואווערנער אונד
גענעראל , קאפיטען דער עסטערדייכישען נידערלאנדע פאן
1781 ביז 1793) .

6. מ. עליזאבעטהא (יאה. יאה. אנט.) שטערנקרייץ אהרדענס־דאמע (עב־
טיסין דעס ק. ק. דאמען , שטיפטס צו אינסברוק פאן 1781 ביז
1806) געב. דען 13. אויגוסט 1743 , געשטארבען צו לינץ דען 22.
סעפטעמבער 1808 .

7. קארל (יאז. עמאנ. יאה. נעפ. אנט. פראק.) , ריטטער דעס וואלרנען
פליסעס , אונד אינהאבער אייגעס אינפאנטריא רעגימענטס , געב.
דען 1. פעברואר 1744 , געשט. דען 18. יאנואר 1761 .

8. מ. אמאליא (יאז. אנט.) , געב. דען 26. פעברואר 1746 (לעבטע
אלס וויטוועו זייט 1802 צו פראג) , געשט. דען 18. יוניא 1804 .

דערזעלבען געמאהל.

פֿערדינאנד דער ערשטע (מ· לודאוו· פֿיליפ· יאו·) פֿאן בורבאן ,
אינפֿאנט פֿאן שפאניען , אונד הערצאג פֿאן פארמא , פיאצענצא
אונד גואסטאללא , זאהן פֿיליפס אינפֿאנטען פֿאן שפאניען ,
הערצאגס פֿאן פארמא , אונד ענקעל קעניגס פֿיליפ דעס פֿינפֿ-
טען פֿאן שפאניען , ריטטער דעס גאלדנען פֿליסעס , דעס הייל·
גייסט = אונד סענט יאנוארי , ארדענס · גראסקרייץ דעס שפאני-
שען ארדענס פֿאן קארל דען דריטטען , געב· דען 20· יאנואר
1751 , פֿערמעהלט ערשט דורך פראקוראטיאן אין ווייען דען 27·
יוניא אונד דאן צו קאָלאָרנאָ דען 19· יוליא 1769 , געשטארבען
דען 6· אקטאבער 1802 ·

9· איינע פרינצעססין געב· אונד געשט· דען 17· סעפטעמבער 1748 ·

10· יאהאננא (גאבר· יאו· אנט·) געב· דען 4· פֿעברואר 1750 , געשט·
דען 23· דעצעמבער 1762 ·

11· יאזעפֿא (גאבר· אנט· אננא) געב· דען 19· מערץ 1751 פֿערלאבט
מיט פֿערדינאנד דען פֿירטטען קעניג ביידער סיציליען , געשט·
דען 15· אקטאבער 1767 ·

12· מ· קאראלינא (לודאוו· יאה· יאו· אנט·) שטערנקרייץ , אונד סענט
קאטהארינען , ארדענס = דאמע , געב· דען 13· אויגוסט 1752 ,
געשט· דען 7· סעפטעמבער 1814 ·

דערזעלבען געמאהל.

פֿערדינאנד דער פֿירטע (אנט· פאסק· יאה· נעפ· זעראפֿ· יאנ·
בענע·) פֿאן בורבאן , אינפֿאנט פֿאן שפאניען , קעניג ביידער
סיציליען , ריטטער דעס גאלדנען פֿליסעס · סענט אנדרעאס ·
אונד הייל· גייסטעס · ארדענס , גראסקרייץ דעס שפאנישען
ארדענס פֿאן קארל דעס דריטטען , געב· דען 11· יאנואר 1751 ,
פֿערמעהלט ערשט דורך פראקוראטיאן צו ווייען דען 7· אפריל ,
אונד דאן צו קאזערטא דען 12· מאי 1768 ·

קינדער.

a· מ· טהערעזיא (קאר· יאו·) צוויטע געמאהלין זיינער
מאיעסטעט דעס קייזערס פֿראנץ דעס ערשטען פֿאן עסטער·
רייך ·

b. לוראוויקא (מאר. אמאל. טהערעז.), געמאהלין זיינער קייזערליכען האהייט דעם ערצהערצאגם פֿערדינאנד, גראס. הערצאגם פֿאן טאסקאנא.

c. קארל (פֿראנץ יאז.), הערצאג פֿאן אפולין, ריטטער דעס סענט יאנואריי-ארדענס, געבארען דען 6. יאנואר 1775, געשט. דען 17. דעצעמ. 1778.

d. מ. אננא (יאז.); געב. דען 23. נאוועמבער 1775, געשט. דען 22. פֿעברואר 1780.

e. פֿראנץ (יאנ. יאז.) קראנצרינץ, ריטטער דעס גאלדנען פֿליסעס אונד סענט אנדרעאס-ארדענס, גראסקרייץ דעס שפאנישען ארדענס פֿאן קארל דעם דריטטען, געב. דען 19. אויגוסט 1777.

ערשטע גמאהלין.

מ. קלעמענטינא (יאז. יאה. פֿידעל.), קעניגל. פרינצעססין פֿאן אונגארן אונד בעהמען, ערצהערצאגין פֿאן עסטער. רייך עטצ.

קינדער דער ערשטען עהע.

1. מ. קארולינא (טהער. לודאוו.); געב. דען 8. נאוועמ. בער 1798. גמאהלין דעם אם 14. פֿעברואר 1820 פֿערשטארבענען פרינצען קארל פֿערדינאנד פֿאן ארטאיס, הערצאגם פֿאן בערי.

2. פֿערדינאנד (פֿראנץ); געבארען דען 29. אויגוסט 1800, געשטארבען דען 1. יוליא 1801.

צוויימ גמאהלין.

מ. איזאבעללא, טאכטער קארל דעם פֿירטען קעניגם פֿאן שפאניען, געב. דען 6. יוליא 1789, פֿערמעהלט ערשט דורך פראקוראטיאן צו מאדריד דען 6. יוליא, אונד דאן צו בארצעללאנא אים אקטאבער 1802.

קינד צוויימער עהע.

לעאפאלד (בעניאמין, יאזעף) געב. דען 22. מאיי 1813.

2. מ. קריסטינא (אמאל.) געב. דען 17. יאנואר 1778, געשט. דען 25. פֿעברואר 1783.

דערזעלבען געמאהל

קארל (פֿעליקס יאזעף) הערצאג פֿאן גענעווֹאָאס , געב· דען 6· אפּריל 1765 ·

g· מ· קריסטינא (טהערעז·) , שטערנקרייץ· אדרעסס = דאמע , אויך דאמע דעס אדרעסס דער קעניגין מ· לודאוו· געב· דען 17· יאנואר 1779 ·

h· יאנואר (קארל פֿראנץ) , גראסמייסטער דעס קאנסטאנטין = אדרעסס , געב· דען 12· אפּריל 1780 , געשט· דען 1· יאנואר 1789 ·

i· יאוזף , נעבאדען דען 28· יוניא 1781 , געשט· דען 19· פֿעברואר 1783 ·

k· מ· אמאליא , שטערנקרייץ· אדרעסס = דאמע , אויך דאמע דעס אדרעסס דער קעניגין מ· לודאוויקא , געב· דען 26· אפּריל 1782 ·

דערזעלבען געמאהל·

לודוויג (פֿהיליפּ) הערצאג פֿאן אָרלעאנס , געב· דען 6· אקטאבער 1773 , פֿערמעהלט דען 25· נאוועמ· 1809 ·

קינדער·

פֿערדינאנד , (פֿהיליפּ לודוויג קארל) הערצאג פֿאן שארטרעס · געב· דען 3· סעפּטעמבער 1810 ·

לודוויג (קארל) , הערצאג פֿאן נעמוארס , געב· דען 25· אקטאבער 1814 ·

לואיזע (מאריא טהערעזיא שארלאטטע איזאבעללע) , געב· דען 3· אפּריל 1812 ·

מאריא (קריסטינא קאראלינא) פֿאן וואלאָאס , געב· דען 12· אפּריל 1813 ·

נ· נ· פֿאן מאנטפענזיער , געב· דען 28· מערץ 1816 ·

i· איינע פרינצעססין געב· אונד געשט· דען 19· יוליא 1783 ·

m· מ· אנטאניא (טהערעז·) , שטערנקרייץ· אדרעסס = דאמע , אויך דאמע דעס אדרעסס דער קעניגין מ· לודאוויקא , געב· דען 14· דעצעמ· 1784 , געשט· דען 21· מאי 1806 ·

דערזעלבען געמאהל·

פֿערדינאנד (מאר· פֿראנץ) , אינפֿאנט פֿאן שפּאניען , געב· דען 14· אקטאבער 1784 , פֿערמעהלט מרשט דורך פּראקוראט·

קוראטיאן צו נעאפעל דען 21. אויגוסט , אונד דאן צו בארצעללאנא אים אקטאבער 1802 .

n. מ. קלאטילדע (טהערעזיע) געב. דען 18. פֿעברואר 1786 , געשט. דען 10. סעפטעמבער 1792 .

o. העבריעטטע (קארמעללע) ; געב. דען 31. יוליא 1787 , געשט. דען 21. סעפטעמבער 1792 .

p. קארל (לודוויג) ; געב. דען 26. אויגוסט 1788 , געשטארבען דען 1. פֿעברואר 1789 .

q. לעאפאלד (יאה. יאז.) , געב. דען 2. יוליא 1790 פֿערמעהלט דען 28. יוליא 1816 מיט מאריא קלעמענטינע , קייזערל. פרינצעססין אונד ערצהערצאגין צו עסטעדרייך .

r. אלבערט (פֿהיליפ קאיעטן) ; געב. דען 2. מאיי 1792 , געשט. דען 26. דעצעמבער 1798 .

s. מ. עליזאבעטהא ; געב. דען 2. דעצעמבער 1793 , געשט. אים יאהרע 1801 .

13. פֿערדינאנד (קארל אנטון יאזייאה. סטאניסלאוו) , ריטטער דעס גאלדענען פֿליסעס , גראסקרייץ דעס קעניגל. אונגאר. סטענט שטעפֿאנס , ארדענס , ק. ק. גענעראל פֿעלדמארשאלל , אונד אינהאבער אייניגעס אונגארישען אינפֿאנטריא = רעגימענטס , געב. דען 1. יוניא 1754 , (ווער גוואוערנעהד אונד גענעראל = קאפיטען דער עסטעדרייכישען לאמבארדייא ביז 1796) , געשט. דען 24. דעצעמבער 1806 .

געמאהלין.

מ. בעאטריקס פֿאן עסטע , הערצאגין פֿאן מאססא אונד קאראא , טאכטער דעס הערצאגס הערקולעס רינאלד פֿאן מאָדענא , שטערנקרייץ = ארדענס = דאמע , געב. דען 7. אפריל 1750 , פֿערמעהלט דען 15. אקטאבער 1771 .

קינדער

a. מ. טהערעזיא (יאה. יאז.) ; געב. דען 1. נאוועמ. 1773 .

דערזעלבען געמאהל.

פֿיקטאר (עמאנ. קאיעט.) , קעניג פֿאן סארדיניען , געב. דען 24. יוליוס 1759 , פֿערמעהלט ערשט דורך פראקודאטיאן צו מייאלאנד דען 29. יוליוס 1788 אונד דאן צו נאָווארא דען 21. אפריל 1789 .

דערזעלבען קינדער.

1. מ. בעאטריקס (פֿיקט. יאו.), געב. דען 6. דעצעמ. 1792.
2. מ. קלאטילדע (ארעלהיידי. שארל.), געב. דען 2. אקט. 1793, געשט. דען 2. אויגוסט 1795.
3. קארל עמאנ. פֿיקט. אמאר.), געב. דען 3. נאוועמבער 1796, געשט. דען 8. אויגוסט 1799.
4. מ. טהערעזיא (פֿערד.) } צווילינגע געבארען דען
5. מ אננא (קארָאלינא) } 19. סעפטעמבער 1803.
6. מ. קריסטינא (קארָאלינא) געב. דען 14. נאוועמ. 1812.
b. יאוזפֿא (פֿערד. יאה אמבר.) געבארען דען 13. מאי 1775, געשט. דען 20. אויגוסט 1777.
c. מ. לעאפאלדינא (אננא יאו. יאה.), געב. דען 10. דעצ. 1776, פֿערנעהלט צו אינסברוק דען 15. פֿעברואר 1795, מיט קארל טהעאדאר, קורפֿירשטען פֿאן פֿפאלץ = בייערן, ווישטווע זייט 16. פֿעברואר 1799.
d. פֿראנץ (יאו. קארל אמבר. סטאניסל.), הערצאג פֿאן מאדענא ריטטער דע.ס גאלדענען פֿליסעס, ק. ק. גענעראל דער קאוואלעריא אינהאבער דעס קירראססיער = רעגימענטס Nr. 2, געב. דען 6. אקטאבער 1779.

גע מא הלין.

מאריא בעאטריקס, עלטעסטע טאכטער קעניגס פֿיקטאר עמאנועל פֿאן סאדיניען, פֿערמעהלט צו קאוליאריא דען 20. יוניא 1812.

e. פֿערדינאנד (קארל יאו.), ריטטער דעס גאלדענען פֿליסעס, אונר דעס מאריען טהערעזיענ = ארדענס, ק. ק. גענעראל דער קאוואללעריא, אינהאבער דעס הוסאַרען = רעגימענטס Nr. 3, געב. דען 25. אפריל 1781.
f. מאקסמ ליאן (יאו. יאה. אמבר. קארל), ריטטער דעס רייטשען ארדענס, ק. ק. גענעראל, פֿעלד = מארשאלל = לייטענאנט, אונר אינהאבער דעס צווייטען ארטילעריא רעגימענטס, געב. דען 14. יוליא 1782.
g. מ. אנטאניא, געב. דען 21. אקטאבער 1784, געשט. דען 8. אפריל 1785.

קארל

h. קארל (אמבר. יאו. יאה. באפט.) גראסהרייץ אונד פרעלאם דעם סעגט שטעפאנס = ארדענס, ווצבישאף פאן גראן, אונד פרימאס פאן אונגארן, געב. דען 2. נאוועמבער 1786, געשט. דען 2. סעפטעמבער 1809.

i. מ. לודאוויקא (בעאטריקס אנט. יאו. יאה.), דריטטע גע־ מאהלין זיינער מאיעסטעט דעס קייזערס, געשט. אם 7. אפריל 1816.

14. מאריא אנטאניא (אננא יאו. יאה.), שטעפנקרייץ, ארדענס, דאמע, געבארען דען 2. נאוועמבער 1755, געשט. דען 16. אקטאבער 1793.

דערזעלבען געמאהל.

לודוויג דער זעכסצעהנטע, קעניג פאן פראנקרייך, געב. דען 23. אויגוסט 1754, געשט. דען 21. יאנואר 1793.

דערזעלבען קינדער.

a. מ. מהערעזיא (שארלאטטע) געב. דען 19. דעצ. 1778.

דערזעלבען געמאהל.

לודוויג (אנטאן), הערצאג פאן אנגולעמע, געב. דען 6. אויגוסט 1775, פערמעהלט צו מיטויא אם 10. יוניא 1799.

b. לודוויג (יאו. קאספער פראנץ), גרעב. דען 22. אקטאבער 1781, ועשט. דען 4. יוניא 1789.

c. לודוויג (קארל), דויפין (לודוויג דער זיבענצעהנטע), געב. דען 25. מערץ 1785, געשט. דען 8. יוניא 1795.

d. מ. זאפיא (העל. ביאט.), געב. דען 9. יוליא 1786, געשט. דען 16. יוניא 1787.

15. מאקסמיליאן פראנץ קאספ. יאו. יאר. אנט. דע פוילא, ווענצעל) האך, אונד דייטשמייסטער, קורפירשט צו קעלן אונד בישאף צו מינסטער, געב. דען 8. דעצ. 1756, געשט. דען 27. יוליא 1801.

אינהאלט

דער

סופערענען הייפטער אין איראָפּא.

גייסטליכער סופערען.

פּאַבסט פיוס דער VII., פּאַרהער גרענדעריכּבּאַרגבּ
גרעף פּאַן קיאַרמאַנטי, געבּאָרען דען 14. מיגוסט 1742, נוך
פּאַפּסטע ערוועהלט דען 14. מערץ 1800.

וועלטליכע סופערענע.

A קייזער.

עסטרייך.

פראַנץ I., קייזער פּאַן עסטרייך, קעניג פּאַן אונגאַרן אונד
בעהמען, ערצהערצאָג פּאַן עסטרייך עטצ. געבּאָרען דען 8.
פעברואַר 1768.

רוסלאנד.

קייזער אלעקסאַנדער (פּאַולאָוויטש) דער I. געבּאָרען
דען 23. דעצעמבער 1777. מיט קעניג פּאַן פּאָהלען, זיט 9.
יוני 1815.

טירקישעס רייך.

קייזער מאַהמוד דער II., געבּאָרען דען
20. יולי 1785.

B קענילכע סופערענע.

בייערן.

קעניג מאַקסמיליאַן יאָזעף, געבּאָרען דען 27. מאי
1756, מיט דעם קעניגליכען וירדע מן דען 26. דעצעמבער 1805.

בעלגיען אדער פּראיינינגטע נידערלאנדע.

קעניג ווילהעלם פרידעריך דער I. פֿון בעלגיען, גרויס־הערצאג פֿון לוקסעמבורג, הערצאג פֿון נאַסויען־אויראַניע, געבוירן דען 24. אויגוסט 1772.

דענעמארק.

קעניג פרעדעריק VI. געבוירן דען 28. יעזער 1768.

פֿראנקרייך.

קעניג לודוויג דער XVIII. פֿון פֿראנקרייך מונד נאַוואַרע, געבוירן דען 17. נאוועמבער 1755.

גראַסבריטאניען

קעניג געאָרג דער IV., מויך קעניג פֿון האַנאָווער, טריטט דיא רעגירונג אן נאך דעם טאָדע זיינעס העררן פֿאַטערס קעניג געאָרג דער III. דען 29. יעזער 1820. געבוירן דען 12. אויגוסט 1762.

פּאָרטוגאל.

קעניג יאָזעף (אַמאַריא יאָזעף לודוויג) דער VI., מויך קעניג פֿון בראַזיליען, געבוירן דען 13. מאי 1767.

פרייסען.

קעניג פרידעריך ווילהעלם דער III., געבוירן דען 3. אויגוסט 1770.

סאַרדיניען

קעניג פיקטאָר עמאַנועל דער I., זייט דעם 20. דעצעמבער 1814, מויך הערצאג פֿון גענוא, געבוירן דען 24. יולי 1759.

זאקסען.

קעניג פרידריך אויגוסט דער I., געבוירן דען 23. דעצעמבער 1750. נאָך דיא קעניגסווירדע מן דען 11. דעצעמבער 1806.

דעססען געמאהלין.

מ. לודאוויקא , טאכטער קארל דעס דריטטען , קעניגס פֿאן שפאניען , העכסטע שוטצפֿרוי דעס שטערנקרייץ = ארדענס , געב. דען 24. נאוועמבער 1745 , פֿערמעהלט ערשט צו מאדריד דורך פראקוראטיאן דען 16. פֿעברואר 1764 , אונד דאן צו אינס= ברוק דען 5. אויגוסט 1765 , שטארב דען 15. מאיי 1792 .

III. פֿאטערס געשוויסטער

קעניגליכע פרינצען אונד פרינצעססינגען פֿאן אונגארן אונד בעהמען , ערצהערצאגע אונד ערצהערצאגינגען פֿאן עסטערדייך .

1. מ. עליזאבעטה (אמאל. אנט. יאז. גאבר. יאה. אגאטהא) ; געב. דען 3. פֿעברואר 1737 , געשט. דען 2. יוניא 1740 .
2. מ. אננא (יאז. אנט. יאה.) שטערנקרייץ = ארדענס , דאמע , געב. דען 6. אקטאבער 1738 , געשט. דען 19. אקטאבער 1789 .
3. מ. קאראלינא (ערנעסט. יאה. יאז.) געב. דען 12. יאנואר 1739 , געשט. דען 25. יאנואר 1741 .
4. יאזעף דער צווייטע (בענעד. אויג. יאה. אנט. מיכעל. אדאם) ; געבארען דען 13. מערץ 1741 , וואורדע צום רעמישען קעניג. ער= וועהלט דען 27. מערץ אונד געקרענט דען 3. אפריל 1764 , וואורדע זאך אבשטערבען זיינעם פֿאטערס פֿראנץ דעס ערשטען דען 18. אויגוסט 1765 רעמישער קייזער , אונד פֿאן זיינער מוטטער מאריא טהערעזיא אים סעפטעמבער דעסזעלבען יאהרעס צום מיטרעגע= טען אננענאממען , פֿאלגטע דערזעלבען אין דער רעגירונג דען 29. נאוועמ. 1780 , אונד שטארב דען 20. פֿעברואר 1790 .

עריטע געמאהלין.

מ. איזאבעללא (לודאוי. אנט.) טאכטער הערצאגס פֿיליפ פֿאן פֿארמא , געב. דען 31. דעצעמבער 1741 ; פֿערמעהלט ערשט דורך פראקוראטיאן צו פֿארמא דען 7. סעפטעמבער , אונד צו ווין דען 9. אקטאבער 1760 , שטארב דען 27. נאוועמ. 1763 .

קינדער

1. טהערעזיא (עליזאב. לודאוו. יאז. יאה.) געב. דען 20. מערץ 1762 , געשט. דען 23. יאנואר 1770 .

מ.

b. מ. קריסטינא ; געב. אונר געשט. דען 22. נאוועמ. 1763 .

צווייטע געמאהלין.

מ. יאזעפהא (אנט. וואלב. פעליצ. דעגולא.) , טאכטער דעס רע. מישען קייזערס אונר קורפירשטען פאן בייערן , קארל דעס זיבענטען , געב. דען 20. מערץ 1739 , פערמעהלט דען 22. יאנואר 1765 , געשט. דען 28. מאיי 1767 .

5. מ. קריסטינא (יאה. יאז. אנט.) שטערנקרייץ , אדעלנס = דאמע , געב. דען 13. מאיי 1742 , געשט. דען 26. יוניא 1798 .

דערזעלבען געמאהל.

אלברעכט (אויג. מאריץ קאזימיר) קעניגליכער פרינץ אין פאהלען אונר ליטהויען , הערצאג צו זאכסען , קלעפע , בערגען , ענגערן וועסטפאהלען אונד פעשען , לאנדגראף צו טהירינגען , מארק. גראף צו מייסען , אויך דער אבער . אונד נידער לויזיטץ , גע. פירשטעטער גראף צו העננעבערג , גראף צו דער מארקגראפענס. בערג , בארביא אונד האנויא עטצ. ריטטער דעס שבאנישען גאלרנען פליסעס , גראסקרייץ דעס קעניגל. אונגארישען סענט שטעפאנס = אונר דעס עסטערריכיש קייזערל. לעאפאלרס . אדעלנס , ק. ק. פעלדמארשאלל , אינהאבער דעס ק. ק. קירדאססיר = רעגימענטס Nr. 3 , אונד אייגעס קעניגליך זעכ. סישען שעוואלעשערס , רעגימענטס = געב. דען 11. יולא 1738 , פערמעהלט דען 8. אפריל 1766 , (וואר ק. ק. גואווערנער אונד גענעראל , קאפיטען דער עסטערריכישען נידערלאנדע פאן 1781 בין 1793) .

6. מ. עליזאבעטהא (יאו. יאה. אנט.) שטערנקרייץ אדעלנס דאמע (עב. טיסטין דעס ק. ק. דאמען , שטיפטס צו אינסברוק פאן 1781 בין 1806) געב. דען 13. אויגוסט 1743 , געשטארבען צו לינץ דען 22. סעפטעמבער 1808 .

7. קארל (יאו. עמאנ. יאה. נעפ. אנט. פראק.) , ריטטער דעס וואלרנען פלייסעס , אונד אינהאבער אייגעס אינפאנטריא רעגימענטס , געב. דען 1. פעברואר 1744 , געשט. דען 18. יאנואר 1761 .

8. מ. אמאליא (יאו. אנט.) , געב. דען 26. פעברואר 1746 (לעבטע אלס וויטוו זייט 1802 צו פראג) , געשט. דען 18. יוניא 1804 .

דערזעלבען געמאהל.

פֿערדינאנד רער ערשטע (מ· לודאוו· פֿילים· יאו·) פֿאן בורבאן ,
אינפֿאנט פֿאן שפאניען , אונר הערצאג פֿאן פארמא , פיאצענצא
אונד גואסטאללא , זאהן פֿיליפס אינפֿאנטען פֿאן שפאניען ,
הערצאגס פֿאן פארמא , אונד ענקעל קעניגס פֿיליפ דעס פֿינפֿ-
טען פֿאן שפאניען , ריטטער דעס גאלדנען פֿליסעס , דעס הייל·
גייסט = אונר סענט יאנוארי , ארדענס · גראסקרייץ רעס שפאני-
שען ארדענס פֿאן קארל דען דריטטען , געב· דען 20· יאנואר
1751 , פֿערמעהלט ערשט דורך פראקוראטיאן אין וויען דען 27·
יוניא אונד דאן צו קאָלאָרנאָ דען 19· יולי 1769 , געשטארבען
דען 6· אקטאבער 1802 ·

9· איינע פרינצעססין געב· אונד געשט· דען 17· סעפטעמבער 1748 ·

10· יאהאננא (גאבר· יאז· אנט·) געב· דען 4· פֿעברואר 1750 , געשט·
דען 23· דעצעמבער 1762 ·

11· יאזעפֿא (גאבר· אנט· אננא) געב· דען 19· מערץ 1751 פֿערלאבט
מיט פֿערדינאנד דען פֿירטען קעניג בייערר סיציליען , געשט·
דען 15· אקטאבער 1767 ·

12· מ· קאראליגא (לודאוו· יאה· יאז· אנט·) שטערנקרייץ , אונר סענט
קאטהארינען , ארדענס = ראמע , געב· דען 13· אויגוסט 1752 ,
געשט· דען 7· סעפטעמבער 1814 ·

דערזעלבען געמאהל.

פֿערדינאנד רער פֿירטע (אנט· פאסק· יאה· נעפ· זעראפֿ· יאנ·
בענע·) פֿאן בורבאן , אינפֿאנט פֿאן שפאניען , קעניג בייערר
סיציליען , ריטטער דעס גאלדנען פֿליסעס · סענט אנדרעאס ·
אונד הייל· גייסטעס · ארדענס , גראסקרייץ דעס שפאנישען
ארדענס פֿאן קארל דעס דריטטען , געב· דען 11· יאנואר 1751 ,
פֿערמעהלט ערשט דורך פראקוראטיאן צו וויען דען 7· אפריל ,
אונד דאן צו קאזערטא דען 12· מאיי 1768 ·

קינדער·

2· מ· טהערעזיא (קאר· יאז·) צוויטע גמאהלין זיינער
מאיעסטעט דעס קייזערס פֿראנץ דעס ערשטען פֿאן עסטער·
רייך ·

לודא·

b. לודאוויקא (מאר. אמאל. טהערעז), געמאהלין זיינער קייזערליכען האהייט דעם ערצהערצאגם פֿערדינאנד, גראס הערצאגם פֿאן טאסקאנא.

c. קארל (פֿראנץ יאז), הערצאג פֿאן אפוליען, ריטטער דעם סענט יאנואר־ארדענס, גבאראען דען 6. יאנואר 1775, גשט. דען 17. דעצעמ. 1778.

d. מ. אנגא (יאז.) גבר. דען 23. נאוועמבער 1775, גשט. דען 22. פֿעברואר 1780.

e. פֿראנץ (יאנ. יאז.) קראנצרינץ, ריטטער דעם גאלדענן פֿליסעס אונד סענט אנדרעאס, ארדענס, גראסקרייץ דעם שפאנישען ארדענס פֿאן קארל דעם דריטטען, גבר. דען 19. אויגוסט 1777.

ערשטע גמאהלין.

מ. קלעמענטיבא (יאז. יאה. פֿידעל), קעניגל. פרינצעסין פֿאן אונגארן אונד בעהמען, ערצהערצאגין פֿאן עסטער־רייך עטצ.

קינדער דער ערשטען עהע.

1. מ. קארליבא (טהער. לודאוו); גבר. דען 5. נאוועמ. בער 1798. גמאהלין דעם אם 14. פֿעברואר 1820 פֿערשטארבענען פרינצען קארל פֿערדינאנד פֿאן ארטאיס, הערצאגם פֿאן בערי.

2. פֿערדינאנד (פֿראנץ); גבארען דען 27. אויגוסט 1800, גשטארבען דען 1. יוליא 1801.

צוויי גמאהלין.

מ. איזאבעללא, טאכטער קארל דעם פֿירטען קעניגם פֿאן שפאניען, גבר. דען 6. יוליא 1789, פֿערמעהלט ערשט דורך פראקוראטיאן צו מאדריד דען 6. יוליא, אונד דאן צו בארצעללאנא אים אקטאבער 1802.

קינד צוויי טער עהע.

לעאפאלד (בעניאמין, יאזעף) גבר. דען 22. מאי 1813.

f. מ. קריסטינא (אמאל.) גבר. דען 17. יאנואר 1778, גשט. דען 25. פֿעברואר 1783.

דערזעלבען געמאהל

קארל (פֿעליקס יאזעף) הערצאג פֿאן גענעווֹאָאס , געב· דען 6· אפריל 1765 ·

g· מ· קריסטינא (טהערעז·) , שטערנקרייץ· אדעלע = דאמע , אויך דאמע דעס אדעלע דער קעניגין מ· לודאוו· געב· דען 17· יאנואר 1779 ·

h· יאנואר (קארל פֿראנץ) , גראסמייסטער דעס קאנסטאנטין = אדעלע , געב· דען 12· אפריל 1780 , געשט· דען 1· יאנואר 1789 ·

i· יאזעף , געבארען דען 28· יוניא 1781 , געשט· דען 19· פֿעברואר 1783 ·

k· מ· אמאליא , שטערנקרייץ = אדעלע = דאמע , אויך דאמע דעס אדעלע דער קעניגין מ· לודאוויקא , געב· דען 26· אפריל 1782 ·

דערזעלבען געמאהל·

לודוויג (פֿהיליפ) הערצאג פֿאן אָרלעאנס , געב· דען 6· אקטאבער 1773 , פֿערמעהלט דען 25· נאוועמ· 1809 ·

קינדער·

פֿערדינאנד , (פֿהיליפ לודוויג קארל) הערצאג פֿאן שארטרעס · געב· דען 3· סעפטעמבער 1810 ·

לודוויג (קארל) , הערצאג פֿאן נעמוארס , געב· דען 25· אקטאבער 1814 ·

לואיזע (מאריא טהערעזיא שארלאטטע איזאבעללע) , געב· דען 3· אפריל 1812 ·

מאריא (קריסטינא קאראלינא) פֿאן וואלאָאס , געב· דען 12· אפריל 1813 ·

נ· נ· פֿאן מאנטפענזיער , געב· דען 28· מערץ 1816 ·

l· אייגע פרינצעססין געב· אונד געשט· דען 19· יוליא 1783 ·

m· מ· אנטאניא (טהערעז·) , שטערנקרייץ = אדעלע = דאמע , אויך דאמע דעס אדעלע דער קעניגין מ· לודאוויקא , געב· דען 14· דעצעמ· 1784 , געשט· דען 21· מאיי 1806 ·

דערזעלבען געמאהל·

פֿערדינאנד (מאר· פֿראנץ) , אינפֿאנט פֿאן שפאניען , געב· דען 14· אקטאבער 1784 , פֿערמעהלט ערשט דורך פֿראקוראט·

קוראטיאן צו נעאפעל דען 21. אויגוסט , אונד דאן צו
בארצעללאנא אים אקטאבער 1802 .

n. מ. קלאטילדע (טהערעז.) געב. דען 18. פֿעברואר 1786 ,
נעשט. דען 10. סעפטעמבער 1792 .

o. העבריעטטע (קארמעללע) ; געב. דען 31. יוליא 1787 ,
נעשט. דען 21. סעפטעמבער 1792 .

p. קארל (לודוויג) ; געב. דען 26. אויגוסט 1788 , נעשטארבען
דען 1. פֿעברואר 1789 .

q. לעאפאלד (יאה. יאז.) , געב. דען 2. יוליא 1790 פֿער.
מעהלט דען 28. יוליא 1816 מיט מאריא קלעמענטינע ,
קייזערל. פרינצעססין אונד ערצהערצאגין צו עסטערדייך .

r. אלבערט (פֿהיליפ קאיעטן) ; געב. דען 2. מאי 1792 ,
נעשט. דען 26. דעצעמבער 1798 .

s. מ. עליזאבעטהא ; געב. דען 2. דעצעמבער 1793 , נעשט.
אים יאהרע 1801 .

13. פֿערדינאנד (קארל אנטיאוייאה. סטאניסלאוו) , ריטטער דעם גאלד.
נען פֿליסעס , גראסקרייץ דעס קעניגל. אונגאר. טעמט שטעפֿאנס ,
ארדענס , ק. ק. גענעראל פֿעלדמארשאלל , אונד אינהאבער איינעס
אונגארישען אינפֿאנטעריא = רעגימענטס , געב. דען 1. יוניא 1754 ,
(וואר גוואוערנעהר אונד גענעראל = קאפיטען דער עסטערריכישען
לאמבארדייא ביז 1796) , נעשט. דען 24. דעצעמבער 1806 .

געמאהלין.

מ. בעאטריקס פֿאן עסטע , הערצאגין פֿאן מאססא אונד קאר.
דארא , טאכטער דעס הערצאגס הערקולעס רייגאלד פֿאן מא.
דענא , שטערנקרייץ = ארדענס = דאמע , געב. דען 7. אפריל
1750 , פֿערמעהלט דען 15. אקטאבער 1771 .

קינדער

a. מ. טהערעזיא (יאה. יאז.) ; געב. דען 1. נאוועמ. 1773 .

דערזעלבען גemאהל.

פֿיקטאר (עמאנ. קאיעט.) , קעניג פֿאן סארדיניען , געב. דען
24. יוליוס 1759 , פֿערמעהלט ערשט דורך פראקוראטיאן צו
מייאלאנד דען 29. יוליוס 1788 אונד דאן צו נאוואדא דען
22. אפריל 1789 .

דערזעלבען קינדער.

1. מ. בעאטריקס (פּיקט. יאו.), געב. דען 6. דעצעמ. 1792.
2. מ. קלאטילדע (ארעלהייד. שארל.), געב. דען 2. אקט. 1793, געשט. דען 2. אויגוסט 1795.
3. קארל עמאנ. פּיקט. אמאר.), געב. דען 3. נאוועמבער 1796, געשט. דען 8. אויגוסט 1799.
4. מ. טהערעזיא (פּערד.) } צוויללינגע געבארען דען
5. מ אננא (קאראלינא) } 19. סעפטעמבער 1803.
6. מ. קריסטינא (קאראלינא) געב. דען 14. נאוועמ. 1812.
b. יאזעפּא (פּערר. יאה אמבר.) געבארען דען 13. מאי 1775, געשט. דען 20. אויגוסט 1777.
c. מ. לעאפּאלדינא (אננא יאז. יאה.), געב. דען 10. דעצ. 1776, פּערמעהלט צו אינסברוק דען 15. פּעברואר 1795, מיט קארל טהעאדאר, קורפּירשטען פּאן פּפּאלץ = בייערן, ווידווע זייט 16. פּעברואר 1799.
d. פּריאנץ (יאז. קארל אמבר. סטאניסל.), הערצאג פּאן מאדענא ריטטער דע.ס גאלדענן פּליסעס, ק. ק. גענעראל דער קאוואלעריא אינהאבער דעס קירראססיער־רעגימענטס Nr. 2, געב. דען 6. אקטאבער 1779.

געמאהלין.

מאריא בעאטריקס, עלטעסטע טאכטער קעניגס פּיקטאר עמאנועל פּאן סאדינייען, פּערמעהלט צו קאגליאריא דען 20. יוניא 1812.

a. פּערדינאנד (קארל יאז.), ריטטער דעס גאלדענן פּליסעס, אונד דעס מאריען טהערעזיענ־ארדענס, ק. ק. גענעראל דער קאוואללעריא, אינהאבער דעס הוסאראן־רעגימענטס Nr. 3, געב. דען 25. אפּריל 1781.
f. מאקסמ ליאן (יאז. יאה. אמבר. קארל), ריטטער דעס דייטשען ארדענס, ק. ק. גענעראל, פּעלד־מארשאלל־לייטענאנט, אונד אינהאבער דעס צווייטען ארטילעריא רעגימענטס, געב. דען 14. יוליא 1782.
g. מ. אנטאניא, געב. דען 21. אקטאבער 1784, געשט. דען 8. אפּריל 1785.

קארל

h. קארל (אמבר. יאו. יאה. באפט.) [illegible]
דעם סענט שטעפאנס = ארדענס , [illegible]
אונד פרימאס פאן אונגארן , געב. דען 2. [illegible]
געשט. דען 2. סעפטעמבער 1809 .

i. מ. לודאוויקא (בעאטריקס אנט. יאו. יאה.) , [illegible]
מאהלין זיינער מאיעסטעט דעס קייזערס , געשט. אם ?
אפריל 1816 .

14. מאריא אנטאביא (אננא יאו. יאה.) , שטערנקרייץ , ארדענס ,
דאמע , געבארען דען 2. נאוועמבער 1755 , געשט. דען 16.
אקטאבער 1793 .

דערזעלבען געמאהל.

לודוויג דער זעכסצעהנטע , קעניג פאן פראנקרייך , געב. דען
23. אויגוסט 1754 , געשט. דען 21. יאנואר 1793 .

דערזעלבען קינדער.

a. מ. מהערעזיא (שארלאטטע) געב. דען 19. דעצ. 1778 .

דערזעלבען געמאהל.

לודוויג (אנטאן) , הערצאג פאן אנגולעמע , געב. דען 6.
אויגוסט 1775 , פערמעהלט צו מיטויא אם 10. יוניא
1799 .

b. לודוויג (יאו. קאספער פראנץ) , געב. דען 22. אקטאבער
1781 , ועשט. דען 4. יוניא 1789 .

c. לודוויג (קארל) , דויפין (לודוויג דער זיבענצעהנטע) , געב.
דען 25. מערץ 1785 , געשט. דען 8. יוניא 1795 .

d. מ. זאפיא (העל. בעאט.) , געב. דען 9. יוליא 1786 , געשט.
דען 16. יוניא 1787 .

15. מאקסמיליאן (פראנץ קאפ. יאו. יאה. אנט. דע פוילא , וועצעל)
האך , אונד דייטשמייסטער , קורפירשט צו קעלן אונד בישאף צו
מינסטער , געב. דען 8. דעצ. 1756 , געשט. דען 27. יוליא 1801 .

אויבערזיכט

דער

סופערענען הייפטער אין אייראָפּא.

גייסטליכער סופערען.

פּאַבסט פיוס דער VII., פּאַרהער גרעגאָריוס באַרנאַבאַ גרמל פּון קיאַראַמאָנטי, געבוהרען דען 14. מויגוסט 1742, נום פּאַפּסטע ערוועהלט דען 14. מערץ 1800.

וועלטליכע סופערענע.

A קייזער.

עסטרייך.

פראנץ I., קייזער פּון עסטרייך, קעניג פּון אונגארן אונד בעהאמען, ערצהערצאג פּון עסטרייך עטצ. געבוהרען דען 12. פעברואַר 1768.

רוסלאנד.

קייזער אלעקסאנדער (פּאוולאוויטש) דער I. געבוהרען דען 23. דעצעמבער 1777. מויך קעניג פּון פּאָהלען, זיט 9. יוני 1815.

טירקישעס רייך.

קייזער מדער סולטאן מאַהאוד דער II., געבוהרען דען 20. יולי 1785.

B קעניליכע סופערענע.

בייערן.

קעניג מאַקסמיליאַן יאָזעף, געבוהרען דען 27. מאַי 1756, נאַט דעם קעניגליכע ווירדע מן דען 26. דעצעמבער 1805.

בעלגיען

בעלגיען אדער פּראייניגטע נידערלאנדע.

קעניג ווילהעלם פרידעריך דער I. פֿון בעלגיען, גרחם־
הערצָג פֿון לוקסעמבורג, הערצָג פֿון נַסַּרמינען־נאסויא, גע־
בוירן דען 24. אויגוסט 1772.

דענעמארק.

קעניג פרעדעריק VI. געבוירן דען 28. יעזער 1768.

פֿראנקרייך.

קעניג לודוויג דער XVIII. פֿון פֿרַנקרייך מוד נַפַּרַ־
רָ, געבוירן דען 17. נאוועמבער 1755.

גראָסבריטאניען

קעניג געאָרג דער IV., מויך קעניג פֿון הַנאָפֿער,
טיטיט דיא רעגירונג אן נאך דעם טאָדט ווייגם הערן פַֿטערם
קעניג געאָרג דער III. דען 29. יעזער 1820. געבוירן
דען 12. אויגוסט 1762.

פּאָרטוגאל.

קעניג יָאָזַף (מַריַ יָאָזף לודוויג) דער VI., מויך קעניג
פֿון בראַזיליען, געבוירן דען 13. מַי 1767.

פרוייסען.

קעניג פרידעריך ווילהעלם דער III., געבוירן
דען 3. אויגוסט 1770.

סאַרדיניען

קעניג פיקטָר עמַנואל דער I., ווייב דעם 20. דע־
צעמבער 1814, מויך הערצָג פֿון גענוַ, געבָרן דען 24.
יולי 1759.

זאקסען.

קעניג פרידריך אויגוסט דער I., געבוירן דען 23.
דעצעמבער 1750. נַך דיא קעניגסווירדע אן דען 11. דעצע־
בער 1806.

שוועדען אונד נאָרוועגען

קעניג קאַרל יָהאַן XIV. געבאָהרען מין פּרינצקריין דען 26. יענער 1763, נום קרונפרינצען פּאַן שוועדען גענוואַהלט דען 12. חויגוסט 1810, שטאַרב זיינעם טרָפּטיף-פּאַטער קעניג קאַרל XIII. דען 5. פעברואַר 1818.

בייד סיציליען.

קעניג פערדינאַנד (מונטן פּאַטקאַן) דער I., זיינפּאַנט פּאַן ספּאַניען, געבאָהרען דען 12. יענער 1751.

שפאניען.

קעניג פערדינאַנד דער VII., געבאָהרען דען 14. אָקטאָבער 1784.

ווידטעמבערג.

קעניג פרידריך (ווילהעלם קאַרל) דער II., געבאָהרען דען 27. סעפטעמבער 1781.

C סוּפּערענע פּאַם קעניגליכען ראַנג.

באדען.

נרָאָסהערצָג לודוויג, (ווילהעלם, מויגוסט), געבאָהרען דען 9. פעברואַר 1763.

העסען-קאַסעל.

קורפירסט ווילהעלם דער I., געבאָהרען דען 3. יענער 1743.

העסען-דאַרמשטאַדט.

נרָאָסהערצָג לודוויג דער X, געבאָהרען דען 14. יוני 1753.

מעקלענבורג-שווערין.

נרָאָסהערצָג פרידריך פרַנץ, געבאָהרען דען 10. דעצעמבער 1756.

מעקלענבורג-שטרעליץ.

נרָאָסהערצָג גאָטפרָד (פרידריך קאַרל יָוזעף), געבאָהרען דען 21. מויגוסט 1779.

האָלּ-

האלשטיין-גאטטארפ-אלדענבורג.

גראפהערלאג פעטער פרידריך ווילהעלם, געבאה-רען דען 3. יענער 1754.

זאקסען-ווייטאר אונד אייזענאך.

גראפהערלאג קארל אויגוסט, געבאהרען דען 3. סעפ-טעמבער 1757.

D הערצאגליכע סופערענע.

אנהאלט-בערנבורג.

הערלאג אלעקסיוס פרידעריך קריסטיאן גע-באהרען דען 12. יוני 1767.

אנהאלט-דעסויא.

הערלאג לעאפאלד פרידעריך, געבאהרען דען 1. סעפטעמבער 1794.

אנהאלט-קעטהען.

הערלאג פרידריך, פערדינאנד, געבאהרען דען 25. יוני 1769.

בראונשווייג-וואלפענביטטעל.

הערלאג קארל פרידריך, (אויגוסט wilhelm), גע-באהרען דען 30. סעפטעמבער 1804.

לוקקא.

הערלאגין מאריא לואויזע (יוזעפא), געבאהרען דען 9. יולי 1782, פאראדהלם קענינן פון עטרוריען, הערלאגין פון לוקקא ווית דען 22. נאוועמבער 1817.

נאסויא.

הערלאג ווילהעלם פערדינאנד, געבאהרען דען 14. יוני 1792.

זאקסען-קאבורג-זאאלפעלד.

הערלאג ערנסט (קארל לודויג מיכאל), געבאהרען דען 2. יענער 1784.

זאקסען-קאָבורג-מיינינגען.

הערצָג בערנהַרד (ערַיִך פרַיינד), געבּוהרען דען 17. דעצעמבער 1800.

זאקסען-גאָטהא אונד אלטענבורג.

הערצָג מוריצ, געבּוהרען דען 23. נָוועמבער 1772.

זאקסען-הילדבורגהויזען.

הערצָג פרידריך, געבּוהרען דען 29. מַערץ 1763.

E לאנדגרעפליכער סופרען.

העסען-האָמבורג.

לאנדגרַף פרידריך, לודוויג געבּוהרען דען 30. יעַנער 1748.

F פירשטליכע סופּערענע.

האָהענצאָללערן העכינגען.

פירשט פרידריך הערמאַן, (מָטטָ) געבּוהרען דען 22. יוליִ 1776.

האָהענצאָללערן-זיגמארינגען.

פירשט מָנטָן מָלָים (מיינרַד פרַנָ), געבּוהרען דען 22. יוליִ 1762.

ליכטענשטיין.

פירשט יָהַן יָוזעף, געבּוהרען דען 26. יוליִ 1760.

ליפפע-דעטמאָלד.

פירשט פויל מָלעקסַנדער לעָפָּלד, געבּוהרען דען 9. נָוועמבער 1796.

ליפפע-שוימבורג.

פירשט געָרג ווילהעלם, געבּוהרען דען 20. דעצעמבער 1784.

רויס-גרייץ.

פירשט היינריך דער XIX., געבּוהרען דען 1. מערץ 1790.

ריים־שליץ.

פירסט היינריך דער XLIII. זו סליץ, געבוהרען
דען 13. מאי 1785.
נעבענליניע סאן ריים־סליץ מיוט דים ליניע זו קעסטרין.

ריים־לאבענשטיין.

פירסט היינריך דער LIV. געבוהרען דען 8.
פֶקטאבער 1767.

לאבענשטיין־עבערסדארף.

פירסט היינריך דער LI. געבוהרען דען 16. מאי 1761.

שווארצבורג־רודאלשטאדט.

פירסט פרידריך גינטער, געבוהרען דען 6. נאוועמ־
בער 1793.

שווארצבורג־זאנדערסהויזען.

פירסט גינטער פרידריך קארל, געבוהרען דען
5. דעצעמבער 1760.

וואלדעק.

פירסט גאָטפרעד פרידריך היינריך געבוהרען דען
20. סעפטעמבער 1789.

שטאטיסטישע איבערזיכט.

דער ערהערצאגטהום עסטעררייך אונטער דער ענס געהאלט אין יאהרע 1815, אין דער ק' ק' הויפט-אונד רעזידענצשטאדט ווין מיט דען 32 פאָרשטעדטען 7162 הייזער; 34 פרעָבענדיעס-שטעדטע אונד שטעדטלען, וואָרונטער 14 זאָנדערגעמיינדען, דיא אהנמאהלינג רעזידענץ נייסטאדט אונד סאָנקט פעלטען גערעכנט; 288 מערקטע מיט מיינדעם 4 זאָנדערגעמיינדען; 4288 דערפער, 1 ערלבישטוהם מין ווין, אונד 1 בישטוהם מין סאָנקט פעלטען; 14 אמטער-אונד 4 פרוין קלאסטער; 24 דעקאנטייען; 1 הָהע שולע, אונד 1 נארמאלהויפטשולע מין ווין; 7 סאָקדעמיען; 4 קאָנפיקטען; 8 גימנאזיען, אונד 5 מעדצין ערלהונגס-אנשטאלטען; 150 הלח-אונד גערייטס-זדפאָקאָטען; 60 הלח-אגענטען; 110 דאָקטאָר דער מעדיצין; 150,067 הייזער; 257,284 פאָמיליען; 1,048,324 מיינוואָהנער, וואָרונטער מיין פיר ווין 287,743 מענטשען אין. דער גייסטליכע סטאנד בעלייפט זיך מיט 2541 דער זאָרגפלעכט מיט 5806; דיא אָפּפאָזיטיאָנען אונד בעמאנטען 7648; דער בירגערסטאנד מיט 21,654; דער בויערנסטאנד 67,993; אונד דער הייזער מיט 10,863. דיא סטערבליכ-קייט מיך גאנצען זאָנדע בעלייפט זיך יעהרליך מיט 40 = בי 50,000 אענטען, אונד דיא געבורטען מיט 50 = בי 60,000 קינדער, וואָנען פיר ווין מיין 11,520 שערסטאָרבענע, אונד 12,326 גע-בורטען זו רעכנען זינד.

דיא הויפטשטאדט בעהאענס, פרעג, מיט דער בעפעלקערונג זאָנד אונד פירטע שטאדט דער אָנגאַרלין; דען מיטען ווין, וויא-נאך, דיא פירטע שטאדט דער אָנגאַרלין; דען מיטען ווין, וויא-
רייכטען

רייכסטן קיזערסטאַטט זיך פֿיל מיטוואָכנער געזעהלט. זיי דען זעלטן זעקס יאָהרען האָט דיזע סטאַדט, זוואָהל מן ריקיכט מוך דיא הייזער־צאָהל אום מוך דיא מענאָהל מיהרער בעוואָהנער, זיך זעהר וועניג פֿערגרעסערט. מיט יאָהרע 1805 זעהלט מאן מן מוזען פֿיר טהיילען פֿאן פֿרעמד 3172 הייזער מוד 74,000 בעוואָהנער; מיט יאָהרע 1811 זעבטען מן 3176 הייזערן; 76,148; מיט יאָהרע 1812 מן 3180 הייזערן 74,513; מיט יאָהרע 1813 מן 3183 הייזערן 76,080. מיט יאָהרע 1814 מן 3186 הייזערן 73,020, מוד מיט יאָהרע 1815 מן 3180 הייזערן 74,683 מייווָהנער. פֿאן דיזען וואָהרען 31,251 אענליכע מוד 43,432 וויבליכען געשלעכטס, מוד נאָך פֿערשידענהייט דעס סטאַנדעס מוטער טרעטערן; 546 גייסטליכע, 856 מדעלינג, 1681 מוסקעטיריען מוד 5577 קינסטלער מוד גזוואַרבסלייטע.

עס מיט אערקוורדיג, וויא זעהר בעהאגן מוד אעהרען זיך מוגעפֿעהר דריסיג יאָהרען מן וואָהנסטעדטען זוגעשאגטן האבען, מן בעהאגן וואָרדען מיט יאָהרע 1786 מן 247 סטעדטען 306 אמֶרקטפֿלעקען מוד 11,440 דערפֿערן, זוזאמען 430,244 וואָהנגעביידע געזעהלט; מבער מיט יאָהרע 1815 וואָרען טאן 277 סטעדטע איט 122 פֿאָרסטעדטען, 285 אמרקטע מוד 11,913 דערפֿער איט 527,034 וואָהנגעביידען פֿאָרהאַנדען. מן אעהרען וואָרדען מיט יאָהרע 1786 געזעהלט: 123 סטעדטע 168 אמרקטע, 3473 דערפֿער, מוד מיט גאנצען 230,744 הייזער; מבער מיט יאָהרע 1815 וואָרען 119 סטעדטע איט 74 פֿאָרסטעדטען, 178 אמרקטפֿלעקען מוד 3674 דערפֿער איט 280,239 הייזערן.

דיא קאָנסקריבירטע מיניהיאיטע בעפֿעלקערונג בעטרוג מיט יאָהרע 1786 מן בעהאגן 2,746,669 מיט יאָהרע 1815 מבער 3,142,450; מיט אעהרען, מיט טרעטערן יאָהרע 1,539,758 מיט ענטערעם 1,680,935 זעלען.

אללערהעכסטען
ק. ק. פּערָאָרדנונגען.
פּאם יאהרע 1818. אונד 1819.

יאנואר. 1818.

האָפּקאנצלייא, דעקרעט פּאם 4., וואמיט דען בעהעדען צור פּפּליכט גמאכט ווירד, אויף ריא גוטע ערהאלטונג אונד פּערבעסרונג דער שטראסען, דא, ווא זיא פּעררארבען זינר, פּארציגליך צו זעהן.

האָפּקאממער, דעקרעט פּאם 11., וואמיט גמיינשאפּטליך מיט דער יוסטיץ-גזעצטצעבונגם-האָפּקָאממיסיאָן דיא פּראגע ערליטערט וואורדע, אב אונר אין וויא פּערן דיא בעשטיממונגען רעם אללגמיינען בירגערליכען גזעצטצבופעם ריקזיכטליך דער רעכטע דער פּינדער פּערלארנער זאכען אויך אויף דיא פּינרער עפּפּענטליכער אויף אייגען בעשטימטען נאהמען לויטענרער אָבליגאטיאָנען אנווענדבאר זינד.

האָפּקאנצלייא, דעקרעט פּאם 29., וואמיט דיא פּראגע ענטשידען וואורדע, אב אין אויסלענדער רורך דען אייגטדיטט אין עסטערריכישע מיליטערדינסטע דיא שטאאטם-בירגערשאפּט ערלאנגע? אדער וועניגסטענס זיא דאן, ווען ער 10 יאהרע אין עסטערריכישען מיליטערדינסטען אונאונטערבראכען צובראכטע, ערהאלטע? אונר ענרליך אב דיא דורך אין בעפּוגנים ערוואָרבנע שטאאטסבירגערשאפּט דורך דען פּערלוסט דעסזעלבען פּערלארען געהע?

פּעברואר.

רעגירונגס-פּעראדנונג פּאם 24., וואמיט פּעראררנעט וואורדע, וויא זיך וועגען דער אויפּנאהמע רער איזראעליטען אין דיא היזיגען לעהראנשטאלטען צו בעגעהמען איזט.

אפּריל.

האָפּקאנצלייא, דעקרעט פּאם 2., וואמיט פּארגעשריבען וואורדע,

דאס

דאס דיא אים יאהרע 1814. פרלאסענע אללערהעכסטע פֿערארדנונג, פֿערמעגע וועלכער קיין אונגאריישער אונטערטהאן אהנע אייגען פאס זיינער יוריסדיקטיאן אין אייגען דינסט אדער ארבייט אויפֿגענאממען וועדען דארף, אין איהדער פֿאללען וויזקזאמקייט בעשטעהט.

דאפֿקא. צליא, דעקרעט פֿאם 16., אונד מיט נעדרוקטעם רעגירונגם צירקולאר דען ערשטען מאיי דיזעם יאהרעם בעקאנט גמאכט, דאם דיא אים אויסלאנדע אן אייגעם ארטע, וא זיך איין ק. ק. עסטערי. דייכישער גענאדטער אדער קאנסול בעפֿינדעט, אויסגעשטעללטען אורקונדען נור, וועלכע זיא פֿאן דעם גענאדטען אדער קאנסול לעגאליזיו ט זינד, פֿיר גילטיג ערקאנט וועדען.

דאפֿקאנצליא, דעקרעט פֿאם 29., גמעם וועלכעם בעשטיממט וואורדע, דאם יענע האנדוועדקסבורשע, וועלכע בלאם אינגערהאלב דער קאנשקריבירטען פראפֿינצען רייזען, אין פֿאלגע דער פֿעראדנונג פֿאם 24. דעצעמבער פֿארינען יאהרעם נעבסט איהרען קונדשאפֿטען אויך מיט פעסטען איהרער אבריגקייטען פֿערזעהען זיין מיסטען, דאם דיזע פעכסטע קיינער פֿידירונג דורך דיא בעטרעפֿענדען קרייזמטער אונד וועכבעצירקס, רעפֿיזאריאטע בעריפֿען; דאן, דאם יענע קאנשקריבירטען אונטערטהאנען, וועלכע אין אונקאנשקריבירטע לענדער רייזען, איהרע אבריגקייטליכען פעסטע פֿאן דען בעטרעפֿענדען קרייזמטערן אונד וועכבעצירקס, קאממיסאריאטען פֿידירען לאסטען מיסטען, אונד הירבער אין ארדענטליכעם פאספראטאקאל גפֿיהרט וועדען מוס; ענדליך, דאם עס דערמאהל פֿאן פֿידירונג דער איבערזירלונגס, אורקונדען אבצוקאממען האט.

מאי.

קאממערץ, האפֿקאממיסיאנס, דעקרעט פֿאם 12., גמעם וועלכעם דען אונטערטהאנען אים לאמבארדיש, פֿענעטיאניישען קעניגרייכע אונד דאלמאטיען קינפֿטיג קיינע הויזירפעסטע מיט דעם אללגמיינע אויסדרוקע per trafficare זאנדערן נור זאלכע אויסגעפֿערטיגט וועדען, וועלכע מיט דער בעשרענקונג פֿערזעהען זינד, דיא יאהרמערקטע אין דען איבריגען פראפֿינצען מיט ינרלויבטען וואארען צו בעציהען.

יולי.

אללערהעכסטעם פאטענט פֿאם 22., גמעם וועלכעם דעם פרינצען

פֿראנץ

פֿראנץ יאזעף קארל, זאהן איהרער מאיעסטעט דער פֿרויא עדצהערצאגין מאריא לואיזע, דער טיטעל איינעם הערצאגס פֿאן דייכסשטאדט פֿערליהען וואורדע.

פּאליציייאתאָפּשטעללע = פֿעראדנונג פֿאם 29., דאם ריא קריייזעמטער דיא גרעסטע אויפֿמערקזאמקייט אויף דיא הערומציהענדען קאָמעדיאנטען = טרופּפען צו טראגען האבען, דאמיט ניכט פֿאן דעגזעלבען גייסטליכע קאמעדיען אונד ביבלישע שוישפילע אויפֿגעפֿיהרט ווערדען.

אויגוסט.

דעגירונגס = פֿעראדנונג פֿאם 25., דאס דען יורען פֿאן דען מיהרישלעזישען אונד אונגארישען אָבדיקייטען נור בלאס צור בעזוכונג דער יאהרמערקטע אונד ניכט צום האנדעל איבערהויפט פעסטע אויסגעפֿערטיגט ווערדען, אונד ריא פאס = אינהאבער דיא פֿערפֿליכטונג אויף זיך האבען, איהרע פעסטע אן אללען אָרטען, ווא זיא דורבריייזען, אונד אבריקייטען איהרען זיטץ האבען, פֿיירען צו לאסטען.

סעפטעמבער.

האפֿקאנצליי = דעקרעט פֿאם 25., דעם צו פֿאלגע אין דען פרא= פֿינצען, ווא פאפירגעלד אים אומלויף איזט, פֿאם 1. נאוועמבער אננעפֿאנגען, ריא רעגולאמענטמעסיגען פֿערגיטונגסגעביהרען אן פֿאר= שפאן אונד שלאפֿקרייצער זא וואהל פֿאן זייטען דעם שטאאטס אלס דער פארטהייען מיט אייניגע 150 פערצענטיגען צושלאוג צו איהרער דערמאהליגען אויסמאס אים פאפירגעלדע צו ענטריכטען איזט.

אקטאבער.

צירקולאר רער ק. ק. נידערעסטערדייכישען לאנדעסרעגירונג פֿאם 18., וואמיט דיא פֿערפֿיגונג בעקאנט גענאכט ווירד, דאס דיא וועמוויטהי= גען ביהרען אן דען לינייען וויענס, נור בייס הערייגפֿאהרען, אונד צוואהר דאזפעלט צו ענטריכטען זינד.

מיט ק. ק. האפֿקאממער = פֿעראדנונג פֿאם 21. וואורדע דאס פאסטאיללייאנס = טרינקגעלד פֿאן 45 קר. אויף 37 ½ קר. העראבגעזעטצט.

דעצעמבער.

קונדמאכונג, דאס פֿאם 26. דעצעמבער 1818. אננעפֿאנגען, דיא בריפֿפאסט נאך דעם קעניגרייך זאכסען, אונד נאָרדדייטשלאנד, נאמענטליך פֿיר דיא האנדעלסשטעדטע האמבורג, ברעמען אונד ליבעק,

אונר נאך דען נאָדישען רייכען איינרוייטס, דאן אינסברוק אנדערנס, זייטס, אנשטאטט צווייאמאהל אין דער וואכע, פֿיעדמאהל געגעבן זייטיג אבער מיט בעשלייניגונג בעפֿערדערט ווערדען ווירד.

יאנואר. 1819.

צירקולאר דער ק. ק. לאנדעסרעגירונג פֿאם 9. יאנואר, דאס פֿאם ערשטען מערץ אנגעפֿאנגען דיא פֿיר דיא שטעמפּלונג דער קאָנזומער-ציאל-וואארען פֿעסטגעזעטצטען גביהרען אין קאָנפֿענטציאָנס מינצע אדער באנקא נאָטען צו ענטריכטען זינד.

קונדמאכונג פֿאם 27., דיא דירעקטציאָן דער עסטערריכישען נאטיאנאלבאנק ענטשטעהעט ניכט צור אללגעמיינען קענטניס צו בריגנען, דאס אום דען קינפֿטיג אייגטרעטענדען אקטיאָנערען דען פֿאללקאמען גלייכען אנטהייל אן רען רעסערוע, פֿאָנר דער באנק צו ווענדען, וועלכען דורך צוריקלעגונג אייגעס טהיילס דער פֿרידער ערציעלטען גוויננע גביהרט וואורדע, אין פֿאלגע בעשלוססעס דעס באנקאָ-אויסשוסעס פֿאם 11. לויפֿענדען מאָנאטהס פֿיר דאז וענענוועדטיוג יאהר 1819., יעדע נייע אקטיען-אייגלאגע אין איין טויזענד גולדען ווינער וועהרונג, אונד איין הונדערט זעכס גולדען באנקאָפֿאלוטא צו בעשטעהן האבע. דאהער דיא הירָאָרטיגע אקטיען-קאסטע בעריכטס אנגעוויזען ווארדען איזט, פֿאן הייטע אן, צו גראכטעס פֿוסע דיא אם 28. דעצעמבער פֿאריגען יאהרס וועשפֿערדטען אקטיען-אייגלאגען ווירער צו אבערנעהמען.

דיא ק. ק. אללגעמיינע האפֿקאממער האט פֿעלגענע דעקרעטע פֿאם 2. יאנואר פֿעסטגעזעטצט: 1. ווען אייך דעקאמאנדירטער בריף אין פֿערלוסט גערעטה, זא מוס דער היידען שולדטראגענדע פאסטבעאמטע צוואנציג גולדען אין קאָנפֿענטיאָנס-כינצע אלס שטראפֿע ערלעגען. 2. ד זעס שטראפֿגעלד פֿעללט רעם אויפֿגעבער דעס בריפֿעס צו, דאגעגען מיסטען 3. בייגשווערדען אבער פֿערלוסט רעקאָמענדירטער בריפֿע, פֿאם טאגע דער אויפֿנאבע בערעכנעט. בינגען דרייאמאנאטהען בייא רען פאסטעמטערן. ווא זיא אויפֿגענעבען ווארדען, אננעמעלדעט אונד בייא רען אבערפאסטפֿערוואלטונגען שריפֿטליך אייגעלענט, ווייא אויך דיא אויפֿנאבע. רעצעפֿיסען פֿראָוצירט ווערדען, אינדעם אויך שפֿיגטער אנגעבראכטע בעשווערדען קיינע רוקויכט נעגאממען ווירד.

4. אין זא ווייט עס זיך אום רעקאממענדירטע בריפֿע האנדעלט, וועלכע נאך פֿראנקרייך אייגעזענדעט ווערדען זאללען, זא ליגט דעם אויפֿ געבער זאלכער בריפֿע אָב, דען אומשלאג דעס בריפֿעס אויף דען איבעראיינאנדער ליגענדען ביגונגען וועניגסטענס מיט דרייא ויגעלן צו פֿערזיהען, ווידריגענפֿאללס דער פאסטבעאמטע דיא אננאהמע דעס זעלבען צו פֿערווייערן האט. דיזע אנאדנונג האט פֿאס 1. פֿעברואר 1819. געזעטצליך צו ווירקען.

מערץ.

צירקולאר דער ק. ק. לאנדעסרעגירונג פֿאס 9., פֿערמעגע וועלכער דיא דורכלעכערטען מינצען בייא דען אָעראריאל-קאססען נאך ביז דען 31. אויגוסט דיזעס יאהרעס אנגענאממען ווערדען מיססען.

יוני.

צירקולאר פֿאס 28. וועגען אבנאהמע דער טאקסען פֿיר געריכטליכע אונד אָבריגקייטליכע אמטסהאנדלונגען אין קאָנפֿעגנטיאנס-מינצע פֿאס עדשטען סעפטעמבער 1819. אנגעפֿאנגען.

יולי.

פֿאס ערשטען דיזעס מאנאטס: מוס יעדע שטעמפעלפֿליכטיגע אורקונדע ארער שריפֿט אויף דיא ערשטע זייטע דעס באגענס, צו נעכסט אונטער דעם שטעמפעל, געשריבען ווערדען, ווידריגענס וואלכע אלס אונגעשטעמפעלט בעטראכטעט אונר נאכדעם פאטענטע בעם האנדעלט ווערדען.

אויגוסט.

פֿאס 12. דער פֿערקויף דער פֿישקערנער ווירד, אלס איינע גיפֿטיגע סובסטאנץ, דען בייס פֿערקויף דער איבריגען גיפֿטוואארען פֿארגעשריבענען פֿאדזיכטען אונד בעשרענקונגען אונטערוואָרפֿען.

אקטאבער.

פֿאס 20. ויא דיא אויף אונבעוועגליכען גיטערן פֿערזיכערטען שולדפֿארדערונגען גענען דען שולדנער אייניקלאגט ווערדען קעננען, עס ווירד הירמיט דיזען פֿאמגלייביגען דאז רעכט אייגעריימט, וועגען

יענער

יענער דען עפֿענטליכען ביכערן איינפֿערלייבטען , אדער דאריז פֿאר
נעמערקטען שולדפֿארדערונג אהנע דיקזיכט אויף דען וואָהנאָרט דעס
שולדנערס כייא דעס נעריכטע קלאגע אנצוברינגען , וועלכעם דער
למטצטערע נאך זיינען פערזעהגליכען אייגענשאפֿטען אונטערווארפֿען
זיין ווירדע , פֿאללס ער דא , ווא דאס פֿערפֿענדעטע גוט ליגט ,
זיינען וואהנזיטץ העטטע • דעם צופֿאלגע זאלל דער גלייביגע , דעסטען
שולדנער זיך אויכער דעם יוריסטיקטיאנס • בעצירק דיזעס נעריכטס אויפֿ•
העלט , דיא וואהל האבען , זיך דעס איהם דורך נעגענווערטיגע פֿער•
ארדנונג איינגעריימטען רעכטס צו בעדינען , ארער דען שולדנער כייא
דעסזעלבען ארדענטליכען דיכטער צו בעלאנגען •

נאוועמבער.

פֿאם 7• דאס דיא אבריגקייטליכען פראָטאָקאָללע , אין זא פֿערן
זעלבע דיא שטעללע פֿערבינדליכער אורקונדען צווישען פארטהייען
אדער צווישען אבריגקייטען אונד פארטהייען פֿערטרעטען , דיא צום
בעווייזע אייניעם אנשפרוכס דינען , אדער דיא צור גרונדביכערליכען
אמטסהאנדלונג בעשטימטע זינד , ענטוועדער דיא פראטאקאללע
זעלבסט , אדער אין אבשריפֿט , אדער אים אויסצוגע מיט דעמיניגען
שטעמפעל פֿערזעהען זיין מיססען , דען ראז געזעטץ פֿיר יענע אור•
קונדע פֿארשריבט , דערען שטעללע דא: אבריגקייטליכע פראטאקאלל
פֿערטריטט •

דעצעמבער.

פֿאם 10• פֿערמעגע וועלכער דען יודען ערלויבט ווירד , מיט געטרייד
צו האנדעלן •

מערקווירדיגע פֿאַרפֿעללע

אים יאהרע 1818 אונד 1819

יאנואר. 1818.

אם 3. וואורדע זיינע קייזערליכע האהייט, ערצהערצאג ראיינער צום פֿיצעקענינ דעם לאָמבארדיש-פֿענעציאנישען קעניגרייכס ערנאנט.

אם 19. וואורדע דיא פראפֿיסארישע דירעקטיאן דער פריוילעגירטען עסטערריכישען נאטיאנאל-באנק אויפֿגעלעזט, אונד דיא ווירקליכע נייע קאָנסטיטואירטע באנקדירעקטיאָן אייניגעזעצט.

אם 22. ערשין דאס אללערהעכסטע פאטענט פֿאם 23. דעצעמבער 1817, צור אויפֿהרונג אייניגע נייען גרונדשטייער, זיסטעם אין דען זעמטליכען דיטשען אונד איטאליענישען פראָווינצען דער עסטערריכישען מאָנארכיא.

פֿעברואר.

אם 3. איבערבראכטע Chevalier Gamairo דיא נאכריכט, דאס איהרע קייזערליכע האהייט, דיא פֿרויא ערצהערצאגין לעאָפּאָלדינע, געמאהלין זיינער קעניגליכען האהייט, דעם קראנפרינצען פֿאן פארטוגאל, אם 6. נאוועמבער 1817 אין Rio de Janeiro אנגעקאמען ווייא.

מערץ.

דיא קעניגליכע פריפֿילעגירטע אונגארישע קאנאל-שיפֿפֿאהרטס-געזעללשאפֿט האט, אן דיא שטטללע דעס פֿערשטארבענען גראפֿען פֿאן אפפפאָני, דען ק. ק. אונר ק. אונגארישען טרוכסעס, עסטערריכישע קייזערליכען לעאָפֿאָלדס-ריטטער אונד ק. ק. האָפֿראטה, ריטטער פֿאן לירעמאן צו איהרעם פרעזעס אייניגע מיג געווועהלט.

אם

אפריל.

אם 8. הילט דער אפאסטאל. נונטיום אם ק. ק. האפע, גראף פאן לעארדי, זיינען אייגצוג אין וויען.

אם 10. רייזטען איהרע ק. ק. מאיעסטעטען נאך דאלמאטיען.

אם 15. וואורדע רער, שאן פריהער אין עפענטליכען בלעטערן בעקאנט געמאבטע קאמעט, אויף דער היזיגען אוניווערזיטעטס, שטערנווארטע אויפגעפונדען, ער וואר דעם פרייען אויגע ניכט זיכטבאר.

אם פלוסע מוקאן אין בראזיליען זאלל אייגע רייטשע קאלאניע אנגעלעגט, אונר ריא צו גרינדענדע שטאדט, צור עהרע דער עסטערייכישען פרינצעסין, לעאפאלדינע גענאנט ווערדן.

מאיי.

אם 24. הילטען זיינע קייזערליכע האהייט, דער ערצהערצאג דאיבער, פיצעקעניג דעס לאמבארדיש-פענעציאניישען קעניגרייכס דען פייערליכען אייגצוג אין מיילאנד.

יולי.

אם 8. וואורדע אין דער קרוגער, אינר וואללפיש שטראסע אין וויען דער ערשטע פערזוך מיט רער גאזבאלייכטונג אנגעשטעללט.

אם 21. וואורדע אין וויען, אין געגענווארט אייגער אויס בהערערן אונר קונסטפערשטענדיגען צוואממענגעזעטצטען קאממיסיאן, אייף פערזוך מיט דעם, פאן אנטאן בערנהארד אונד קאמפ. ערבויעטען דאמפפשיף, שטראם אויפוועדטס צו פאהרען, אויף דער דאנויא פארגענאממען.

דורך פאטענט פאם 22. וואורדע דעם פרינצען פראנץ, יאזעף, קארל, זאהן איהרער מאיעסטעט דער פרויא ערצהערצאגין מאריא לואיזע פאן עסטערריייך, הערצאגין פאן פארמא, פיאצענצא אונד גואסטאלא, דער טיטעל אייגעס הערצאגס פאן רייכשטאדט פערליהען אונד צוגלייך דאז וואפפען, רער ראנג אונר ריא פערזענליכען פערהעלטניססע דיזעס פרינצען בעשטימגט.

סעפטעמבער.

אם 27. טראפען דער קעניג פאן פרייסען, אם 28. זיינע מאיעסטעט דער קייזער פאן עסטעררייך, אונד אויך דענזעלבען טאג אבענדס דער קייזער פאן רוסלאנד אין אאכען (צום קאנגרעס) איין.

אקטאבער.

אם 4. וואורדע דיא פייערליכקייט דער ענטהילונג דעס אבעליסקס אם פראנצענסבערג אין ברין, וואבייא זיינער קייזערליכען האהייט, קראנפרינץ פערדינאנד פאן עסטעררייך דען גרונדשטיין לעגטע, בעי גאנגען.

אם 9. וואורדע צו אאכען דיא קאנפערענטיאן וועגען רייסונג דעס פראנצעזישען גביטעס דורך דיא אליירטען העערע, אונד בעריכטיגונג דער געלדענטשעדיגונג גשלאססען.

נאוועמבער.

אם 22. זינד דיא קאנפערענצען צו אאכען גשלאססען וואורדען.

דעצעמבער.

אם 12. טראפען זיינע מאיסטעט דער קייזער פאן רוסלאנד אויף אייגען בעזוך בייא זיינער מאיעסטעט דעם קייזער פאן עסטעררייך אין ווין אין.

נאך אייגעם אויסווייזע דעס יאהרעס 1818 בעפאנדען זיך אין דעם ק. ק. וואיזענהויז צו ווין, אלס אויך אויסער דעמזעלבען אין דער פאלגע 2243 קנאבען אונר מעדכען, וואפאן 290 פערוארפט אונד געי וונד ענטלאססען, 56 פערשטארבען, אונר 1897 אים פערפאלגונגסי שטאנדע פערבליבען זינד.

דען 22. גענגען מיטטאג וואר לאנדאן 24 שטונדען לאנג מיט אייגעם אונגעוועהנליך דיכטען נעבעל בערעקט, וועלכער זאנדערבארע צופאללע פאראנלאסטע, דיא קוטשער מופטען אבשטייגען אונד איהרע פפערדע פיהרען, דעסגען אונגעאכטעט פערזירטען זיא זיך יערען אויגענבליק אללער פאסטענלוף וואר אונטערבראכען, אין דען קאמפטאארס אונד בוטיקען

נוטיקען צינדעטע מאן ליכטער אן , אבער דער נעבעל וואר אויך אין דיא הייזער געדרונגען , אונד דיא פערזאנען זאהען זיך אין דעם נעהמ= ליכען ציממער ניכט .

יאנואר . 1819 .

אם 9 . שטארבען איהרע מאיעסטעט קאטהרינא , קעניגין פאן ווירטהעמבערג , געבאהרנע גראספירשטין פאן רוסלאנד , אם שלאג= פלוססע , זיא וואר געבאהרען דען 20 . מאי 1788 , פערמעהלט מיט זיינער מאיעסטעט דעם קעניגע דען 14 . יאנואר 1816 . דיא קייזערין עליזאבעט פאן רוסלאנד , וועלכע אם 9 . דיזעם מאנאטס צו שטוטגארט עדוארטעט וואורדע , קאם נון ניכט דאהין , זאנדערן זעטצטע נאך צו קאנשטאנט געווענסעלטען פפערדען זאנלייך איהרע רייזע נאך מינכען פארט , ווא זיא אם 11 . יאנואר אויך אנגעקאמ= מען איזט .

אם 17 . פאנד צו דרעזדען דיא פייער דעם פונפציגיהריגען עהע= ביולעאום'ס זיינער מאיעסטעט דעם קעניגם פאן זאכסען שטאטט .

פעברואר .

אם 1 . קאם דער פערזישע באטהשאפטער , מירזא אבדול האסאן חאן , מיט דער איכערגאבע קעניגליכען שרייבענס אונד געשענקע אין ווייען אן , ווא ער דען 8 . פעברואר צור פייערליכען אוידיענץ בייא איהרען מאיעסטעטען דעם קייזער אונד קייזערין אין גאללא אופגעפאהרען איזט .

מערץ .

אם 20 . ווארדע דער רוסישע שטאאטסראטה פאן קאטצעבוע צו מאנהיים , ווא ער זיך זייט מעהרערן מאנאטהען אופהילט , פאן אייניגע שטורענטען , דער בייא זיינער ווארנונג פארפוהר אונד איהם אייגען בריף איבערבראכטע , אין דיזעם מאמיענט מיט מעהרערן דאלכ= שטיכע ערמאדעטע , דער שטודענט ליף אלמראן , פאן קאטצעבועס בעדינטען פערפאלגט , אוים דעם הויז , אונד פערזעטצטע זיך אויף דער שטראסע צוויא דאלכשטיכע , דיא יעדאך ניכט טעדליך ווארען , קאטצעבוע פערשיד וועניגע אויגענבליקע דאנאך , דער שטודענט אבער לעבט נאך אים געפענגנים . דער מערדער חיינט קארל פרידריך

זאנד

זאנר , פֿאן ווינדזידעל אים בייערייטישען נעבאראן , דיזע מארדטהאט האט אום זא מעהר אויפֿזעהן עררעגט , דא דער ערמארדעטע איינער דער בעריהמטעסטען אונר פֿרוכטבארסטען שריפֿטשטעללער דייטשלאנרס , אונד אין דער גאנצען וועלט בעקאנט איזט , אונד דא יענער פֿרעפֿעל ריא עקסיכטענץ איינעס דעמאגאגישען , דורך גאנץ דייטשלאנד פֿערצווייפֿטען אומטריבעס פֿערריטה , פֿאן דעם זיך נאכהער מעהרערע שפּורען אייסערטען .

יונייא.

מיט אייניעם שטארקען ווינד אוים נאָרדאָסט פֿיעל צו ריגא אין דיזעס מאנאטה אייניע אונגעהיירע מענגע עטווא אנדערטהאלב צאָלל לאנגע רויפֿען אויף דיא גראסען וויזען אס זירליכען רינא , אופֿער , וועלכע אויף אייניער זעהר גראסען שטרעקע ראז גראז מיט דער וואורצעל ווע פֿראסען , מאן זוכטע זיא צו פֿערטילגען , אבער אהנע ראדרך איהרע מענגע בעדייטענד פֿערמינרערן צו קעננען , אם פֿירטען טאג קראכען זיא אין דיא עדרע אונד פֿערפֿופטען זיך .

אם ענדע דיזעס מאנאטס ערשין אין קאָמעט , דער אם 2. יוליא עטווא 5 מיליאנען מיילען , אונר אם 15. יוליא שאן איבער 20 מיליאנען מיילען פֿאן דער עדרע ענטפֿערנט ווער . דיזער קאמעט צייכנעט זיך בעזאנדערס דורך זיינען העללען פלאנעטארטיגען קערן אוים , דער אים דורכמעסער עטווא האלב זא גראס איזט , אלס אונזרע עדרע .

יולייא.

אם 23. שטארב אין דער פראסניטצער יודענגעמיינדע אין מעהרן אין פֿאמיליאנט , נאמענס גערשטעל שייער באק , אין אייניעם אלטער פֿאן 111 יאהרען , ער ווער אין דיזער גמיינרע אים מאי 1708 גע- באהרען , ווער צוויאמאהל פֿערעהליכט , דיא ערשטע עהע גינג ער אים 26. יאהר , דיא אנדרע אים 73. יאהר זיינעס אלטערס אין ; אין דער ערשטען לעבטע ער 45 , אין רער צוויייטען 37 יאהרע . אונר וואורדע אין יאהר פֿאר זיינעם טאדע וויטטווער , מיט רער ערשטען פאטטין צייניטע ער 9 קינרער , אוד ערלעבטע 10 ענקעל אונר 24 אורענקעל , ער איבערלעבטע 6 זיינער קינדער , אינטער דען הינטער- לאס-

לאסטענן 3 קינדערן איוט איינע טאכטער 84 יאהר אלט ' עס פֿעהלט אנגעפֿיהרט צו ווערדען , דאס דיזער מאן נאך אין זיינעס 96ſten יאהרע רען וועג פֿאן פּראָסניטץ בים טראָפּויא (11 מיילען) פֿאן פֿריהען מארגען ביז אבענדס שפּעט צו פֿוסע צוריקגעלעגט האט , פֿערנער , דאס ער אים 105ten יאהרע נאך זא שנעלל וויא איין יונגער מאן וערלטטען איוט . אונד רען טאג פֿאר זיינעס טאדע נאך אויף עפֿענטליכער גאסטע נעזוהן וואורדע , אויך מיטטאגס אונר אבענדס זא פֿיל נאהרונג צו זיך גענאממען האט אלס דער שטערקסטע מאן ' זיינעס פֿעסטען קערפֿערבויא , דער שטעטס גענאסטענען געזונדהייט אונד דער מונטערקייט זיינעס גמיטהעס מום עס צוגעשריבען ווערען , דאס ער ביז צו זיינעס , אהנע פֿערנלאסטונג אייגער קראנקהייט , בלאס אלטערס שוועכע האלבער ערפֿאלגטעס טאדע רעס געברויכס אללער זיינער זינע מעכטיג ווער , אונד ניכט אינמאהל אייגע בריללע נעטהיג האטטע

אויגוסט.

אם 24ſten ווואורדע צו קירכהיים דיא פֿערמעהלונג זיינער קייזערליכען האהייט דעס ערצהערצאגס יאזעף פאלאטינוס אין אונגארן , מיט דער פרינצעססין מאריע פֿאן ווירטעמבערג וורכליכט אין גגענווארט זיינער מאיעסטעט דעס קייזערס פֿייערליכסט פֿאללצאגען '

סעפטעמבער.

אם 1. אבענדס זינד איהרע קעניגליכע האָהייטען , דער קראָנפרינץ פֿאן פרייסען אונד רער פרינץ פֿאן אָראניען אין ווייען אויף בעזוך אנגעקאממען , אונד האבען דיא פֿיר העכסטדיאזעלבען צובערייטעטען וואהנונגען אין דער קייזערליכען האָפֿבורג בעצאגען , נאך אייגעס צוועלפֿטעניגען אויפֿענטהאלט האבען זיא דיא רעזידענצשטארט וידער פֿערלאסטען , אונר דיא רייזע נאך בערלין פֿארטגעזעטצט '

אם 26ſten ווואורדע דיא דורכלויכטיגסטע פֿרויא ערצהערצאגין קאָלינע , קייזערליכע האהייט , מיט זיינער קעניגליכען האהייט , רעס פרינצען פֿרידעריך פֿאן זאכסען דורך פּראָקוראטיאָן אין דער אויגוסטינען האפֿקירכע פֿייערליך פֿערמעהלט , וואבייא רער דורכלויכטיגסטע ערצהערצאג יאהאן דיא שטעללע רעס פרינצען פֿאן זאכסען בייא דער פֿערמעהלונגס פֿייערליכקייט איבערנאממען האטטע '

אם

אם 30. האט דיא נייאפֿערמעהלטע פֿרויא ערצהערצאגין ק א ר א ל י נ ע
דיא רייזע איבער פראג נאך דרעזדען אנגעטרעטען , ווא העכסטזיא
דען 7. אקטאבער מיטטאגס , אונטער דעם דאָננער דער קאנאָנען ,
איהרען פֿייערליבען אייגצוג הילט , דיא אייגזעגנונג ערפאלגטע אום 7
אוהר אבענדס אין דער שלאס = קאפעללע צו דרעזדען .

XII.

נ י צ ל י כ ע ס

אונד

מערקווירדיגעס אללערליא.

טאבעללע

שיבער דען נעבריך אונר דיא אנווענדונג דעס פאגיר = שטעמפעלס בייא אללען גזיר = אורקונדען פאן איינעם אדער מעהרערען באגען אויף יערען גזלר-בעטראג אהנע אונטערשיד דער וועהרונג . פאם 1 יענער 1818 אין קאנפענציאנס בינצע אדער באנקאטען .

יפאנאצלאסטע	בעטראג דער שטעמפעל נעביהר	פיר אייגען גזלד= בעטראג						זוזערים אורקונ= רע אוים מעה= רערען בעגען בע= שטעהטט , זא זינר דיא איבריי= גען בעגען צור :
	kr.	fl.	איבער		fl.	ביז	fl.	kr.
1	3	—	"	2	—			
2	6	—	"	20	—			
3	15	—	"	50	—			— 3
4	30	—	"	125	—			
5	—	1	"	250	—			
6	—	2	"	600	—			— 6
7	—	4	"	1000	—			— 15
8	—	7	"	2000	—			— 30
9	—	10	"	4000	—			1 —
10	—	20	"	8000	—			2 —
11	—	40	"	16000	—			4 —
12	—	80	"	32000	—			7 —
13	—	100	"	64000	—			10 —

בייא אינלענדיששען וויקסעלבריעפען , **וועקסעלפראטעסטען , אססיגנע** , אונר אנדערען דערגלייכען דעם **וועקסעל , רעכטע** אונטערשטעהענדע **גזלדפערשרייבונגען** טריפט בייא דעם בעטראגע פאן 100 fl. אין אייגלענסגשיינען אדער קאנפענציאנסמינצע דער שטעמפעל דער צוויייטען קלאסע מיט . . . . . — 6

גזר פיר אללע העהערען פיכטען דער דריטטען קלאסע , מיט . — 15

וועקסעלפראטעסטע אהנע אויסנאהמע מיט . . . . . — —

אוים דעם שטעמפעלפאטענטע פאם פינפטען אקטאבער 1802 . §. 44 .

יעדער באגען אדער צוויייא בלעטטער דער הויפטביבער ; נעהעליך: דער גראסהענדלער , נידערלאגער , באנקיערס , אונר דער לאגרעס= פאבריקען עראעלט דען שטעמפעל פאן . . . . — 15

דער אנדערען האנדעלסלייטע אין דער רעזידענץ אונר אללע הויפט= אדער אנדערען ק' ק' שטעדטען אייגער יעדען פרא= פינץ , וויא אויך דיא בייבער אללער גזוועהרבסלייטע אונר פראפעסיאניסטען אהנע אויסנאהמע , אין דער רעזידענץ= שטאדט וויען , אונר אין דען הויפטשטעדטען אייגער יעדען פראפינץ פאן . . . . . — 6

דיא בייכער דער גזוועהרבסלייטע אונר פראפעסיאניסטען אויסער דען הויפטשטעדטען אונר אויך דעם פלאטען לאנדע פאן . — 3

פערסאָנאל שטעמפעלטאריף.

אלפאבעטיש געאָרדנעט אויס דעם שטעמפעלפאטענט פֿאם 5. אָקטאבער 1802, אונד דען נאכגעפֿאלגטען עדליטערונגען איבער דיא נאך דען פערסענליכען אייגענשאפֿטען בעשטימטען שטעמפעל-בעגענקלאסען.

fl.	kr.	
		א
		ארעליצע, וועלכען מען מין-מדער מומלעגדיגער מדעל מיי-
2	—	גען מיוט . . . . .
		אדיוראקטען, בייא דען לאנדעספירשטליכען לעגדערשטעלען,
—	30	מוד מין אינדערן עפֿענטליכען מדער פריפאטדינסטען,
—	45	אדיוקאטען, בייא האפֿשטעלען מוד האפֿגאשטערן . .
		אדמיניסטראטארס, זיהע פֿארשטעהער מיינעם מאטעם.
2	—	אדפֿאקאטען, וועלן זיא מויך מיכט דמקטארען זיגד . .
7	—	אעבטיץ, (מיפֿוירטע) . . . . .
		אגענטען, זיהע האפֿמגענטען.
—	6	אמטסבאטען . . . . .
		אמטספֿארשטעהער, זיהע פֿארשטעהער מיינעם מאטעם.
		אפֿאטהעקער, וועלן זיא מויך מיכט בירגער זיגד, וויא בירגער מיה-
		רעם וואהנארטעם.
		אפֿעלאציאנסרעטהע, זיהע רעטהע.
		אסעסארען, מ מ ט מ ר ען, בייא דען לאנדעספירשטליכען
—	45	לעגדערשטעלען מדער פריפאטשטעלען . . .
		אויפֿזיכטספֿערסאנאלע, מדער מנדערע מין וואס מיאער פֿיר
		מיינעם עפֿענטליכען מדער פריפאטדינסטעם מויפֿגע-
—	6	שטעלטע פערסאנען דער אינדערען קאטהעגאריען .
		אויפֿלענדער, מונטערליגען וויא מילענדער דער פֿערבינדליכ-
		קייט דעם שטאפֿעלם, וועלן זיא מין דען דייטשען,
		בעהאיפֿטען מדער גאליציען ערבלאנדען מין גערילטליכע
—	2	מדער מויסער גערילטליכע גשטעפֿטע פֿערפֿלאכטען זיגד.
		אבער

fl.	kr.	
		א
		אבערבאמטע, זיהע פֿאַרטטעהער מיינע מאטעס.
—	45	אַפּיצירע, (ק' ק') . . . . .
		זיהע גענעראל מונד סטאבס-אפֿיצירע.
		או
		אינטעראפֿיציר, זיהע סאַרדזשאנט.
		אונטערהאנדלען, וועלכע מיינער העהערן קלאסע ניכט צוגע-
—	6	וויזען זינד . . . . .
		זיהע בעזונער מיינער דמאיניקאל-רעגלימענט.
		אונטערהאנדלען, (טירקיסע) מדער המנדעלמלייטע, דיא מין
		דען (ק' ק') פרעפֿילגען וועהאפֿט זינד, זינד פֿאַן דען
		סטראפֿעלטאקטען ניכט פרייא.
		ב
—	2	באנקיערס . . . . .
		בארונגען, זיהע פרייההערדן.
		בעאמטע, (וועלערע) מין עפֿענטליכען אונד פריפֿאטדיע-
—	15	סטען, דיא מין מיינער נור העהערן קלאסע ניכט אוים-
		דריקליך גענאנטען דינסטסטופֿע סטעהען . . .
		בעאמטע, (וועלערע אמגיסטראטסיטע, וועלכע ניכט אונטער
		מיהרער מיינען בעגרענצט סאן מיינער קלאסע צוגעוי-
		זען זינד, מין דען וועלעסאירטסליכען סטעדטען אונד
—	30	מין דער הויפטסטאדט מיינער יעדען פרעפֿינן . .
		בעאמטע, (מבער-) זיהע פֿאַרסטעהער מיינע מאטעס.
		בעאמטע, (הערשאפֿטליכע וירסטאפֿטס-) וועלכע נאך מיהרער
		מיגענשאפֿט, וויא צ. ב. מינספעקטאהרען דירעקטאהרען
—	45	וו. צ. וו. ניכט סאן מיינער מונדערן קלאסע צוגעוויזען זינד.
		בעריהנטע, זיהע לייכע בעדיהנטע.
		בעזיצער, דער דמאיניקאל-רעגלימענטען, וועלע זיא מונטער-
—	15	טהאנען זינד . . . . .
4	—	בעזיצער, (מיגענטהימליכער) מיינע סטענדיסען גוטעס .
		בייזיצער דער אמגיסטראטע מין מונטערטהעניגען סטעדטען
—	15	מונד אמריקאנען . . . . .

fl.	kr.	
		ביטעאַ . . . . .
10	—	
		בערזע = מונד וואַרענסענזאַלען, גענוומרע מרדענטליכע .
1	—	
		בוכהאלטעריי = פּארשטעהער בייַ דען ענדערטטעלען
		מונד מין מנדערן עפּענטליכען מדער פריפּאטדינסטען .
—	45	
		בוכהאלטעריי = פּארשטעהער בייַ דען האפּטטעלען .
—	1	
		בירגער מין דען טון = מונד מונטערטהעניגען טטעדטען מונד
		אמריקטען . . . . .
—	15	
		בירגער מין דמדעספּירטליכען טטעדטען מוסער דער הויפּט=
		טטאדט מייער פראפּינ . . . . .
—	45	
—	1	בירגער מין דען הויפּטטעדטען . . . . .
		בירגערמייסטער מין טון = מונד מונטערטהעניגען טטעדטען
		מונד אמריקטען . . . . .
—	15	
		בירגערמייסטער מין דען דמדעספּירטליכען טטעדטען מוסער
		דער הויפּטטאדט מייער פראפּינ . . . .
—	45	
—	1	בירגערמייסטער מין דער הויפּטטאדט . . . .

ג

—	2	גאַללס = מדער גיטערפאבטער . . . . .
		גאַללס = פּעדלעגער, וועלן זיך מיט וואגען מייער מנדערן
		מיטגענומען מייער הטהערען טטראפּעלקאסט
—	15	מגטהערען . . . . .
—	6	גאַנגענוועדטער . . . . .
—	7	גהיימרעטהע . . . . .
		גיסטליכע קהרפּרהטליכען, קאפּלענט, מונד מלע פריסטער
		וועלכע קיינע בעזונדערע מהטס פערוויהטונג מונד קיינען
—	15	בזונדערען קהרהקטער ההבען . . . .
—	4	גיסטליבקייט, וועלכע דיך פהרליגע דער מנדטטענדע גנעיסט .
—	4	גענערעלע (ק' ק') . . . . .
—	6	געדיבטבדיהנער . . . . .
		גיועללען בייַ דען המדווערקערן, קינסטלערן, פהבריקהנ=
—	6	טען מונד מנופהקטורען . . . . .
—	6	גיוינרע בייַ דען מנדווירטטהפטען . . . . .

fl.	kr.	
		געווערבסמאן מין טטעדטען, מיך וועט ער ניכט בירגער מיוט,
		מיוט ער דאך מום זאלבער מין ריקויכט דעם טטאט-
		פעלם זו בעטראכטען.
		גראבען, מיך דאן, וועט זיא זו דען טטעדטען מיינער ערבלע-
10	—	דיטען פרמפינען ניכט גענהערען . . . . .
2	—	גראסהענדלער . . . . .
		גוכערניאלרעטהע, זיהע רעטהע.
2	—	גיטערפעכטער . . . . .
		גוטס, בעזיטצער, זיהע בעזיטצער.

ד

		דעכאנטע מין דער הויפטטטאדט מיינער פרמפינען, מהנע
	45	מונטערטיד דער רעליגיאן . . . . .
	6	דיהנסטגעזינדע בייא דען (אמווירטהטמפטטען . . .
		דירעקטארען, זיהע פארטטעהער מיינעם מאטטעם.
		דאקטארען, וועלכע דיא דאקטארסווירדע ווירקליך טרימגט
2	—	האבען . . . . .

ה

		האנדעלסמאן מין דער טטאדט, וא ער האנדעל טרייבט,
		ווירד מום בירגער, וען ער טם מיך ניכט מיוט,
		ריקויכטליך דעם טטאטפטם בטהאנדעלט.
	30	האנדלונגסקאמים . . . . .
	6	האנרווערקסגעזעללען . . . . .
	1	הויפטקאסירע בייא דען המפטטעלטען . . . .
	6	הויסקנעכטע . . . . .
	30	הויסאפיצירע . . . . .
	6	הייטצער . . . . .
	2	האפענטען . . . . .
		האפרעטהע, זיהע רעטהע.

ו

		וואכענסבזואלען, זיהע סטנדזאלען.
2	—	נוקקלער . . . . .

fl.	kr.

fl.	kr.	
		גוסטיטציעדע, וועלכע זיך נישט צוגלייך מרשקאטלען זיך, אום
1	—	פארשטעהער מיינעם מאטעם, זיהע מ ד ש ק א ט ל ן.
		ל
2	—	לאגרעטהע . . . . .
—	6	לאבראדער . . . . .
		לזהענגסאזאלען דער בעהאלטען קרוגע אוד מדערע זיגד
		צום גבראוך דעם טטראפעלם פערבונדען.
		לעדרער, זיהע סאלעדרער.
—	6	לעהריונגען . . . . .
—	6	ליכרעבעדיהנטען . . . . .
		מ
		מאגיסטראטע אוד מיהרע פארשטעהער, אום: בירגער=
		מייטטער, פינעבירגערמייסטער רחהטמאננער, בייא=
—	18	זיטצער מן טטוהל, אוד מונטערטטהיגען טטעדטען.
		מאגיסטראטע אוד מיהרע פרעזידענטען מדער פארשטעהער
		מן זמדעמפירטליכען טטעדטען מוסער דער הויפט=
—	45	טטאדט מיינער פרהפינן . . . . .
		מאגיסטראטע מן דער הויפטטאדט מיינער יעדען
—	2	פרהפינן . . . . .
		מאגיסטראטסבעאמטע זיהע בעמאטע.
		מויטבעאמטע, וועלכע זיך נישט וועגען מיינער מדערן מיינע=
—	15	טאכען מיינער הערהערן טטראפעלקאסטע מנגעוויזען זיגד.
		מעסנער אוך דען דערפערן אוד מן דען טוטטטעדטען אוד
—	6	אערקטען . . . . .
—	30	מעסנער מן דער הויפטטאדט מיינער פרהפינן . .
		מיליטער=אפיציר זיהע אפיציר.
—	6	מיללערקנעבטע . . . . .
		נ
—	2	נירערלאנדפערוואנדטע . . . . .
		נאנגען זיהע עקסאמנגען.
—	2	נאטארע (עפענטליכע) . . . . .

fl.	kr.	
		ס
		סעקרעטערץ בייא דען אמדעסגירטיגען אמדעסטעלטען מונד
	45	בייא אמדערן עגענטיגען מונד פריגאטסטעלטען .
	1	סעקרעטערץ בייא דען האגסטעלטען . . . . .
	1	סענזאלען (בערייט, מונד וואמרען =) אמדענטיגט גטוומרצט .
	6	סאלראטען (גטאיינע) מונד מונטערגגירט . . . .
	4	סופראינטענדענטען דער ניכט קאטהוליטען רעליגיון .
	4	סופראינטענדענטען דער טטיפטונגען . . . . .
		ע
	20	ערצבישגף . . . . .
	4	ערצפריסטער . . . . .
	15	עקזאמענמונד נאמען . . . . .
		עקספעדיטארען בייא דען אמדעסגירטיגען אמדערטעלטען
	45	מונד מין אמדערן עגענטיגען מונד פריגאטדינסטען .
	1	עקספעדיטארען בייא דער האגסטעלט . . . .
		פ
	2	פעכטער (געפעלל) . . . . .
	2	פעכטער(גיטער=) . . . . .
	15	פגענדרפגעריואהרער בייא פערזאטטאטטען . .
		פגארער מונד זעהזיאמרגער מהגע מונטערטיד דער רעליגיון
	30	מין אמדעטעדטען מונד מוך דעם אמדע . .
	45	פגארער מין דען אמדעטעדטען מיינער יעדען פרהגיון .
	1	פאסטמיסטער . . . . .
		פרעלאטען, וטן זיא זו דען טטענדען מיינער ערבלידען פרה=
	7	גיון ניכט גזהערען . . . . .
		פריסטער, זיהע גייסטלי5ע.
	4	פרעבסטע . . . . .
		פראגסארען מן מונגערזיטעטען לינצען מונד גימנזיזן, זיא
	30	ניכט צונלייך דאקטארען מדער רעטהע זינד . .
		פראטאקאליסטען בייא דען אמדעסגירטיגען אמדערטעלטען
	30	דען מונד מין מדערן עגענטיגען מדער פריגאטדינסטען .
		זיהע רמהטמפרמטמקמליסטען.

fl.	kr

פ

פאבריקס ארבייטער	6	—
פאבריקס אינהאבער	2	—
פאבריקס ארשטעהער, זיהע פאבריקס אינהאבער מיינעם מאטעם.		
פיסקאל אדיונקטען, זיהע מדיונקטען.		
פעלרקאפלענע	30	—
פעלדסופעריארץ	45	—
פארשטבעאמטע (אינדערע)	15	—
פארשטמייסטער, זיהע פאבריקס אינהאבער מיינעם מאטעם.		
פרייאהעררן, וועלן זיא מיך נילט זו דען שטענדען מיינער ערבלענען פראפעסיאן גענהטערן	10	—
פירשפען וועלן זיא מיך נילט זו דען שטענדען מיינער ערבלענען פראפעסיאן גענהטערן	20	—

צ

צאהלמייסטער בייא דען האפשטעלען	1	—
צאללבעאמטע וועלן זיא נילט וועגען מיינער מנדערן מיגנעמעמטען מיינער המהערן שטאפשטקאסט זוגעווייזען זיא	15	—

ק

קאנצעליסטען בייא דען המק. מונד זענדערשטעלען, וויא מויך בייא דען זמנדעפפירשטליכען גפפעלם, מדער מדערן עפפעטליכען מונד פריפאט, מדמיניסטרמטיאנען. | 30 | — |
קאספאפיצירע בייא דען זמנדעפפירשטליכען זענדערשטעלען מונד מן מנדערן עפפעטליכען מונד פריפאטדינסטען. | 30 | — |
קאסירע בייא דען זמנדעפפירשטליכען זענדערשטעלען מונד מן מנדערן עפפעטליכען פריפאטדינסטען. | 45 | |
קויפלייטע, זיהע המנדעלסמאן. | | |
קינדער זינד מן פערפעליכען מורקזנדען נילט נאך דעפ מאט קמרפקטער דעפ פאטערפ, זמנדערן נאך דעפען מנגע- בוירנען שטמנדע זו בפהמנדלען. | | |

קירכע.

fl.	kr.	
		קירכעבדינער זיהע אעסנער. קנעכטע בייַ דען בויערן מוד מיללערן . . . . .
—	6	קאמיסערע, זיהע פּאַרטהעהער מיינעס מאטעס מוד קרייַ= ק מ א י ס ע ר ע. קאנפֿערענצרעטהע, זיהע רעטהע. קאנטראללאר בייַ דען הפֿפֿטטעלען מוד הפֿפֿאַטטערן .
—	45	קאנטראללאר מין פּריפֿאַטדינסטען . . . .
—	15	קאנציפּיסטען בייַ דען עגדערטטטעלען מוד מין מגדערן עפֿענטליכען מדער פּריפֿאַטדינסטען . . .
—	30	קאאפֿעראַטארען, זיהע גייסטליכע. קרעמער מין טטעדטען מוד מארקטען, וטן זיא מוך נידט בירגער זינד, זינד וויא בירגער זו בעטראַכטען. קרעמער מין דערפֿערן מוד מוך דעס לאנדע, וטן זיא נידט בירגער זינד . . . . .
—	6	
—	45	קרייזקאמיסערע . . . . .

ר

ראיטאַיצירע בייַ דען לאנדעפֿירטליכען עגדערטטעלען
מוד מין מגדערן עפֿענטליכען מוד פּריפֿאַטדינסטען . |
—	30	
—	45	ראיטרעטהע בייַ דען הפֿפֿטטעלען מוד הפֿפֿאַטטערן . . ראיטרעטהע בייַ דען לאנדעפֿירטליכען עגדערטטעלען מוד מגדערן עפֿענטליכען מוד פּריפֿאַטדינסטען . .
—	30	
—	2	רעטה, (וירקליכע) בייַ דען פּאליטיטען מוד יוטטיטטטע= וטן מין דען פּרופֿינגען . . . . .
—	7	רעטהע (ק' ק') גטהיימע . . . . .
—	4	רעטיג (ק' ק') וירקליכע האלי . . . . .
—	7	רעטהע (מאגיסטראַטט) זיהע מ א ג י ס ט ר א ט ט ר ע ט ה ע. רעטיג (ק' ק' טטאטט = מוד קאנפֿערענצ.) . . .
—	2	רעטיג (טיטולאר = האלי = מוד מגדערע) מין עפֿענטליכען מוד פּריפֿאַטדינסטען . . . . .
		ראטהסמענגער ראטהסמיטגליידער } זיהע מ א ג י ס ט ר א ט , ראטהס=

fl.	kr.	
		ראטהספראטאקאליסטען בייא דען זמדעמפירטליכען ענדער=
	45	טעטען מאד מנדערען עפענטליכען מאד פריפאטטעטען.
		רעכנונגספפיציאלען, זיהע רמיטמפיצירע.
		רעכנונגספראטה, זיהע רמיטרמטה.
		רייכספראטהספערספנאלע (עהעמאליגע) וויא מזיסלע=
		דער, המבען זיא מבער מין דען ק' ק' ערבלעדערן בעזיל=
		טהסן, זיא וועדען זיא דמרנאך בעהאנדעלט.
		רעגירונגספרעטהע, זיהע רעטהע.
		רעגיסטראטארען בייא דען המן=מאד לענדערטעטען, וויא מויך
		בייא דען זמדעמפירטליכען בעפעלם=מדער מנדערן
		עפענטליכען מדער פריפאטמדמיניטרמליאנען, מבער=
	30	דירעקליאנען, מינמפעקליאנען . . . . .
	45	רעגיסטראטארען בייא דען זמדעמפירטליכען לענדערטעטע=
		לען מאד מין מנדערען עפענטליכען מאד פריפאטטעטען.
1		רעגיסטראטארען בייא דען המפטלעטען . . . . .
4		ריטטערשטאנדעם=פערסאנען . . . . .
		ש
6		שאפפער . . . . .
6		שאפלער מי. ד. ג. מינדערע דיהנער . . . .
15		שעטצמייסטער בייא דען פערזמטנאטערן . . .
6		שוללעהרער בייא טריפימטולען מויך דען דערפערן .
		שוללעהרער מין טוטץ=מאד מונטערטהניגען, וויא מויך מין
		זמדעמפירטליכען טטעדטען מאד אערקטען מויסער
15		דער הויפטטאדט מיינער יעדען פרמפינץ . .
30		שוללעהרער מין דער הויפטטאדט מיינער יעדען פרמפינץ.
2		טטאבפפיציר (ק' ק') . . . . .
		שטארטריבטער מין טוץ מאד מונטערטהניגען טטעדטען מאד
15		אערקטען . . . . .
		שטאטם=מאד קאפפרענצרעטהע, זיהע רעטהע (ק' ק')
18		שטראסענבאמטע, וען זיא ניכט וועגען מיינער מנדערן מיגע=

ש ק א ל א.

איבער דען קורז דער באנקא • צעטטעל, נאך וועלכעם ריא צאהלונגען צו פאלנע דעם פאראגראפעם 13 אונד 14 דעם פאטענטעם פאם 20. האַרנונג 1811 צו לייסטען זינד.

מ א נ א ט ע	י א ה ר ע												
	1799	1800	1801	1802	1803	1804	1805	1806	1807	1808	1809	1810	1811
יענגער	103	113	116	119	130	134	133	147	190	204	221	469	500
פעברואר	103	113	115	119	129	135	132	148	203	209	234	398	500
מערץ	105	114	114	118	127	134	129	149	206	210	248	331	500
אפריל	108	114	115	118	129	135	129	152	208	212	252	347	—
מייא	107	116	115	118	130	135	129	160	206	216	276	375	—
יוני	107	115	115	119	131	134	130	163	203	238	333	395	—
יולי	106	115	115	120	132	135	132	184	197	242	315	405	—
אויגוסט	108	115	116	122	133	135	135	160	194	236	299	448	—
סעפטעמבער	110	115	116	125	132	134	136	170	201	233	310	490	—
אקטאבער	111	115	117	126	131	132	144	176	203	231	314	500	—
נאיעמבער	113	115	117	128	132	131	145	175	202	220	346	500	—
דעצעמבער	113	118	117	128	133	132	149	184	203	222	405	500	—

אויגענבליקליכע בערעכנונג

דער

אים הויז פֿאַרקאָמענדען געשעפֿטע.

1. זע פֿיל 100 גולדען מען יעהרליך מיינקינפֿטע האט, זע פֿיל זיבענהונדער קאַמאַטן מוך מיינען טאָג, בייַלייפֿיג, ווער יעהרליך 600 גולדען מיינימט, קען טעגליך 6 זיבענהונדער מום־גענבען, (מיינע קליינקייט וועניגער). — זע פֿינאַל 6 גולדען יעהרליך: זע פֿיל קרייצער טעגליך; מיינען קרייצער טעגליך, מאַכט יעהרליך fl. 6 — ווי פֿיל גולדען, מוך 2 אַמַזטהיל קאַמאַטן זע פֿיל קריינדר קאַמאַטן מוך מיינען טאָג; — דיא מיינוה־אַ מן גולדען פֿיר מיינען אַמַזטהיל פֿעכדאַפֿפֿעלט, גיבט דיא קרייצער פֿיר מיינען שאָג. ווער אַמַזטהליך 40 גולדען העלטען האט, קען טעגליך 80 קרייצער מוסגעבען, ווען ער ניכטס ער־טפֿארבען וויל.

2. מוס דאָס גולדענפֿרייז דאָס מיינערס דען קרייצערפֿרייז מיינער אַמַזאָם סנעלל זו ווייסען. — מיינע אַמַזאָם קאַסטעט מוס דיא העלפֿטע מן קרייצערן אַנהער, מוס דער מיינער fl. 10 גולדען קאַסטעט, זוס בייַאַנדל דער מיינער fl. 10 דאַזען מוס דיא העלפֿטע 5—10 מוך 5 מוס 15; מוס קא־סטעט דיא אַמַזאָם kr. 15; קאַסטעט דער מיינער ווין fl. 20, זע קאַסטעט דאַזען דיא אַמַזאָם kr. 30; קאַסטעט דער מיינער fl. 40, זע קאַסטעט דיא אַמַזאָם kr. 60 הַרער fl. 1

3. זע פֿיל גולדען מין אוטה קאַסטעט, דאַפֿענלט זע פֿיל קרייצער קאַסטעט מין אַנטזען, (ווייל מין אוטה 30 אַנטזען האט) קאַסטעט דער אוטה fl. 100, זע קאַסטעט דער אַנטזען 200 קרייצער, הַרער fl. 3 kr. 20.

4. מוס דאָס לענטערפרייז דען פֿרייז דאָס פֿלוי־דאָס באַלד זו ווייסען. זע פֿיל גולדען דער לענטער קאַסטעט, ½ זע פֿיל קרייצער קאַסטעט מין פֿלוי. דיא נאַהל דער גולדען, וועלכע דער לענטער קאַסטעט, אולטימיליר מיך אים 9, מוך פֿאַם פּרַדוקט שניידט מיך דען לעצטען ניכטער וועג, וואַם טע־

הען

הען בלייבט, זאגט איר: וויא פיל קריינער דאס פאנד קאסטעט
ז. ב. דער נעגטנער קאסטעט .fl 40 איז 6 אולטיפליצירט, גיבט
240 דאס נעגטע מאל וואג, זייגט איר, דאס דאס פאנד 24
קריינער קאסטעט. דער נעגטנער קאסטעט .fl 95 דיוען
איז זעקס אולטיפליצירט, גיבט 570, דאס מאל וואג; מיוס קאס-
טעט דאס פאנד 57 קריינער. סטעהט נאך דעם אולטיפליצירן
נאנעט קיינע מאל, זא בעדייטעט דער נעגטע ציפער מיינען דעניאך
דער קריינער.

5. דיא ז 5 פראצענט מגעלעגטען מינטרעסטען זינד שטעל
מוים דעם קאפיטאל ז פינדען, דא זיא דען נוצנליגסטען טהיל
דעפזעלבען בעטראגען. אלן נעסט פאס קאפיטאל דעם נעגטען ציפער
וואג, מוד המלבירט דאס מבריגע ז. ב. fl 1000 ז 5 פראצענט
פאן 1000 דיא נעגטע מאל וואג, בלייבט 100 דיוע המלבירט;
מיא גאבען .fl 50 מינטרעסטען. מיך דיוע וויוע וויר
אלן סטעל ערפאהרן, דאס מיינע אילליטן גולדען ז 5 פראצענט
יעהרליך 50 טויוענד גולדען מינטרעסטען טראגען.

קורז בעשטימונג.

אלן וויסטע מאס סטעל ז וויסען, מיך וויא פיל קריינער
וויינער וואהרזאג מיין נוצנליגער קאנפענליאם גלעד נאך דעם קורזע
ז סטעהען קאנאט. דיוען נעסט זיך מן מיך פאלגענדע מרט
פינדען: אלן דיפידירט דען קורז איז 5, מוד דיא הכרזים קאנ-
אנדע סומאס (דער קוזאליענט) גיבט דיא נעזוכטען קריינער, נאך
בייספיל: וען דער קורז 284 מיוט, זא ערהעלט אלן קריינער
$\frac{56}{284}\frac{5}{1}$ פיר 1 נוצנליגער. — מדער מיך מיינע נאך
מנדערע מרט: אלן אולטיפליצירט דען קורז איז 2, מוד דיפי-
דירט דיא הרויסקאמאנדע סומאס (דאס פראדוקט) דורך 10,
מוד דער קוזאליענט זייגט דיא קריינער, ז. ב. דער קורז מיוט
284, אלן אולטיפליצירט דיא 284 איז 2, זא מיוט דאס פרא-
דוקט 568, דיוען דיפידירט איז 10, גיבט וידער קריינער $56\frac{8}{10}$
וויל אלן דיא רעסטע 4 מדער 8 קריינער מן פאנינגעפערוואר-
דעלן, זא אולטיפליצירט אלן זיא מן בידען פעלזען איז 4, מוד דיפי-
דירט דאן דורך 5 מדער 10, זא נאכדעם אלן נאך דער טרטטען מדער
וויטטען מרט רעכנען וויל, מוד דער קוזאליענט גיבט דיא פאנינג.

מינטר קונג. וען בייא דעם קורזע מיין בוך מיוט, דער
$\frac{1}{2}$ מדער אנהר בעטראגט, זא נעהאט אלן מיהן פיר מיין גמנצעם
מוטער $\frac{1}{2}$ קאן וואנבלייבען.

פּרצייכנים

פּערשידענער גאָלד- אונד זילבערמינצען, אונד

דערען וואָרטה אין זילבער- צוואנציגערן.

גאלדמינצען.

20גנער fl.	kr.	
13	20	סוּפּערענדאר נאנצע
6	40	דעסנלייכען האלבע
17	61	לואיסדאר פאן 1783 אן דאפּפּעלטע
8	55	דעסנלייכען דעט' איינפּאבע
7	50	פּרירריכסדאר
15	10	נאפּאָלעאָנסדאר 40 פּראנקס שטיק
7	35	דעסנלייכען 20 דעטא
4	30	דוקאטען קייזערליכע אונד האללענדער
4	32	דעסגל. פּענעציאנער
4	28	דעסגל. בייעריש, זאלצבורגער אונד פּעבסטליכע

אכטערקונג. ירגד גאלדמינצע טוט אויף דער וואגע מיט 1 גראן צוגעווויכט אוסשיאגען, זאנסט וועירד וויא נור נאך דעם סארקוורטהע בעצאהלט.

זילבערמינצען.

20גנער fl.	kr.	
		טאהלער קייזערליכע שפּעציעס אונד איבריגע נאך דען fl. 20 קאנפּענציאנס- מינצפּוס אויסגעפּרעגטע נאנצע
2	—	דעסגל. האלבע
1	—	דעסגל. נידערלענדער נאנצע
2	12	— — — האלבע
1	6	— — — פּידטעל
—	33	אלטע 17 קרייצער שטיקע
—	15	10 קרייצער שטיקע
—	10	אלטע 7 קרייצער שטיקע
—	6	5 קרייצער שטיקע
—	5	זילבערגראשען
—	3	פּראנצעזישע לויבטאהלער
2	13	פּלארענטינער
2	6	מיילענער נאנצע
1	45½	— האלבע
—	52½	שפּאניש
2	3	5 פּראנקס שטיק
1	55	2 דעסגל.
—	46	1 דעסג
—	23	

נעאגראפישע ענטפערנונג

דער פֿאַרצייכנים שטערטע אייראפעניש פֿאַן דער רעזידענצשטאַדט ווין.

נאַך	פֿאַן ווין		נאַך	פֿאַן ווין
	מיילען			מיילען
אאכען זינד	125		גראַריסקא	65
אדרייאַפּעל	161			27
אגראַם	42 , 36		נרעטץ	86 , 78
אלעפּפּא	380		נראַכזוארדיין	70 , 65
אלטאַנא	117		ניקצבורג	125 ,116
אטבערג	63		ראַנצינ	98
אסטערראַם	150 , 142		ראַרשטאַדט	76 , 70
אנקאַנא	161		דעברעצין	60
אנשפּאַך	74		דרעזדען	280
אנטווערפּען	150		דובלין	146
אויגסבורג	68 , 63		האַג	78
איננאלשטאַדט	53		האַללע	124 , 116
איגסברוק	64		האַמבורג	100
אפען	38 , 36		האַנוי	115
אלדענבורג	130		האַנאָפּער	1600
אלמיטץ	27		העלענא (איבער קאַריקם)	112
אסנאַבריק	125		הערמאַנשטאַדט	106 , 88
אסטענדע	171		וואַרשוי	82 -
אוטרעכט	145 , 139		וויסאַר	104
אולם	80 , 72		וועצלאַר	170
באַמבערג	76		ווילנא	78
באַזעל	112 , 100		ווימענבערג	88 , 80
באירייטה	69		ווירצבורג	42
בעלגראַד	87		זאלצבורג	65
בערלין	97 , 88 , 74		זולצבאַך	76
באַלאַנא	126 104		טעמעסווארי	96
בארדאויקס	363		טהארן	74 , 66
באַטצען	79 , 75		מאַקאי	185
בדוינשווייג	104 , 96		מאולאן	86
ברעמען	124 , 116		מריענט	125
בראַמלוי	53		מריער	64
בראַסט	262		מריעסט	36
בריקסען	71		מראַסוי	240
בראַדי	118		מונים	143
ברין	18		מורין	90
בריכעל	144		יענא	104
בוקאַרעסט	155		לאַנדרי	64
גענף	130		לאַנדסהוט	73
גענוא	164 , 149		לייפּציג	104
גיבראַלטאַר	637		לעמבערג	150 , 140
נעטטינגען	92		ליאַן	632
נאַנטא	88 , 80		ליואַבאַן	148
			ליפּארנא	

ליבעק

פֿאן ווין

נאך	טיילן
לאנראן	212 , 190
לובלין	96
ליבעק	124 , 112
ליבעבורג	115
ליטיך	133
לוקסעמבורג	119
ליצערן	108
ליאן	178
מאדריד	506
מאגדעבורג	90 , 85
מיילאנד	120
מאנהייס	100 , 94
מארזיליע	258
מאסטריכט	131
מיינץ	108 , 100
מערגענטהיים	88
מעסינא	290
מאנס	150
מינכען	59
מינסטער	124 , 117
נאמור	140
נעאפעל	228 , 180
נייסע	43 , 39
מעמלין	86
סיענא	155
סמירנא	250
עגער	65
פֿרפֿורטה	85
פֿרלאנגען	70
פֿסעק	67 , 55
פֿרעגבורג	8
פֿארבאראן	112
פֿארוא	83 , 77
פֿאלערמא	270
פֿאריס	198 , 158
פֿארמא	112
פֿאסטי	36 , 34
פֿעקינג	1100
פֿעסט	37

פֿאן ווין

נאך	מיילן
פֿעטערסבורג	291 , 285
פֿילזען	46
פֿיזא	145
פֿאזען	77
פֿאטסראם	84
פֿראג	42
פֿילארעלפֿיא	1000
פֿיאנצ	69 , 64
פֿלארענץ	143 , 121
פֿראנקפֿורט אם מיין	112 , 104
פֿראנקפֿורט אן דער אדער	80
פֿרייבורג	104 , 96
צירך	64
קאלאיס	189
קאריקס	620
קארלאווין	64
קארלסבאד	55
קארלשטאדט	45
קאסעל	99
קעמפטען	75
קלאגענפֿורט	42 , 39
קלעפֿע	140
קאבלענץ	115
קאבורג	73
קעלן	124 , 117
קאנשטאנטינאפעל	204 , 186
רעגענסבורג	54
ריגא	209 , 200
ראם	178
ראטטערדאם	160 , 151
ראפֿערעא	91
שפאא	131
שפייער	100
שטערנבערג	39
שטעטטין	102 , 96
שטאקהאלם	229
שטראהלוונד	120
שטראסבורג	102
שטוטגארט	85

פרעמיען פֿיר פֿפֿערדציכטלער.

פֿערד. 1

פֿאַרקויפֿט פֿאַרשידענע פֿערד אין פֿאַרשידענע פּרייַזן אויף
עטלעכע יאָר צוריק, אָבער איצט האָט ער אַלע פֿערד
פֿאַרקויפֿט אויסער איין פֿערד, וועלכעס פּרייַז איז
איין הונדערט פֿופֿציק רובל. ווי פֿיל פֿערד האָט ער
פֿאַרקויפֿט, און פֿאַר וואָס פּרייַז?

געריכטספֿעריען.

(ערשטענס) אן דען זאנ־אונד געבאטהענען פייערטאגען.
(צווייטענס) פאם ווייהנאכטסטאג ביז אן דען טאג היילִיגען דרייא קעניגע.
(דריטענס) פאם פאלמזאנטאגע ביז אן דען אסטער מאנטאג.
(פירטענס) אן דען דרייא בעטהטאגען אינדער קרייצוואכע.
(פינפטענס) פאן פראהנלייכנאמסטאגע ביז אן דעם פאל־ גענדען דאנערסטאג.
בייא בערגגעריכטען נור אן דען זאנ־אונד געבאטהענען פייער, אונד דען עפֿענטליכען בעטהטאגען.

נארמאטאגע.

אן וועלכען אללע שויאשפילע, טענצע, עפֿענטליכע בעלוסטיגונגען עטצ. אין דען ק ק שטאדטען אונטערוואגט זינד.
(ערשטענס) דען 19. אונד 20. פעברואר (יאזעף דעס II. שטערבעטאג).
(צווייטענס) דען 28. פעברואר אונד 1. מערץ (לעאפאלד דעס II. שטערבעטאג).
(דריטענס) מאריא פערקינדיגונג.
(פירטענס) אם אסטערזאנטאג אונד דיא גאנצע קאהר־ וואכע פאם פאלמזאנטאג אנגעפאנגען.
(פינפטענס) אם פפינגסטפעסטע.
(זעקסטענס) אם פראהנלייכנאמספעסטע.
(זיבענטענס) אם פעסטע מאריא געבורט.
(אכטענס) אם פעסטע אללערהיילִיגען.
(נייַנטענס) אן דען 3 לעצטען אדפֿענטאגען.
(צעהנטענס) אם ווייהנאכטספעסטע.

ר ש י מ ה

פאן אללערהאנד ספרים

וועלכע

בייא העררן אנטאן שמיד, ק׳ק׳ פריפ׳ אונד נ׳ ע׳ לאנדשאפטס.
דייטש אונד ארייענטאליישען בוכדרוקער אין וויען צו האבען זינד.

תלמוד בבלי עס הגהות הגאון מ׳ מליהו ווילנא ז״ל והגהות הגאון מ׳ יעשיה גרלין ז״ל, אין 12 חלקים.

רב אלפס עס ס׳ מחסה ומגן הוא ס׳ הזכות להרמב״ן ז״ל ונס ניתוך מדברי מהגאון מצ״ל וול״מ דק״ק כ״ס והמדינה, ו׳ חלקים.

ארבעה טורים עס ב״י ד״מ והגהות מהרל״ח אין ס׳ חלקים.

מהרש״א עס מהדורי בתרא.

שאולת ותשובות הרשב״א.

רשב״א חמש שיטות ב׳ חלקים על יומות נדרים ב״ק כתובות קידושין עס הגהות מנעל מי״ט על עזר מ״ח.

ברתי ופלתי מהדב הלי גאון מו״ה יהונתן ז״ל.

אורים ותומים ב׳ חלקים מהכ״ל.

יערות דבש ב׳ חלקים מהכ״ל, מיט דעסטן פלטטעט.

מחצית השקל מליר ומפענח רזי דברי מגן מגדים, מהגאון מו״ה שמואל הלוי קעלין ז״ל.

ספר מאמר השכל להרמ״בן ז״ל, על תרי״ג מצות.

שירי תפארת כולל י״ח זירים כלס מספרים תהלת ה׳ מסד עשה לפנותיכו נמנדים וכו׳ נמת ר׳ הירץ וויזל ז״ל.

משניות עס תוספות מדפי׳ ותוספות לפתון לליון מהגאון מו״ה יעשיה גרלין ז״ל.

מגירים מין קוומרט, עס פי׳ רש״י, פי׳ רביט יעשיה׳ קילור פי׳ רד״ק והעתקה מסכמית.

תנ״ך מין קליין מקטסף. מיט מענדלזאהנס דייטשער מיפערזעטצונג מוסך נמור, מין 20 חלקים.

מנחה חדשה כולל ספרי נ״ך, עס תרגום מסכמי ונמוד מין 16 חלקים מין קליין מקטסף.

כתבי קדש כולל כל ספרי תנ״ך מין נדלם מקטסף, עס רש״י ותרגום מסכמי ותרגום מוקלוס על התורה מין 19 חלקים.

כבוא מל מקדמי קדם כולל הקדמה ומנוח לכל ספר מספרי תנ״ך חנדד יהודא ליב בן זאב ז״ל.

אוצר השרשים כולל שרשי הלשון העברית והשתקתם מעברית לאשכנזית, לוויטש פערנעסערטע טויסנדטע ג' חלקים מהכ"ל.

בית הספר חנוך הילדים בקריאת האותיות (מסלת הלמוד) והמלות ג' חלקים מהכ"ל (למודי מיסדים).

תלמוד לשון עברי מהכ"ל.

יסודי הדת כולל עקרי האמונה מהכ"ל.

חכמת בן סירא מהכ"ל.

מליצה לפורים מהכ"ל.

מגלת יהודית הוא מעשה יהודית עם הולופורני נעתק ללשון עברי ומתורגם לאשכנזי' עם נאות מהכ"ל.

ספר אמרי שפר כולל עניני תורה ומוסר לילדי בני ישראל, פתן הירץ הומבורג, חלק ג' חלקים.

תורת אמונת בית ישראל על דרך שאלה ותשובה, ערעפּאיט מוכך ערקלערונגען מהכ"ל.

בן יקיר מהכ"ל.

מורה דרך ללמד הילדים קריאת שפת העברי להקל מעליהם הלמוד ולהחישו, משמואל דעשמאלד.

אבטליון הוא מגוף הלמוד לנערי בני ישראל ולכל החפצים בלשון ענגל, מאת מהרן וואלפסזאהן.

תורת לשון עברית מן ר"ש כהן כולל כללי הדקדוק בלשון אשכנז.

תולדות ישראל ספור כל הקורות אשר קרו לכלל עם ישראל, עם תרגום והערות לאשכנזי מאת פרץ נאר.

תשועת ישראל כולל שו"ת נאמני האשמות אשר נאשמו היהודים במדינת ענגלאנד.

גמול עתליה מליצה כוללת דברי הימים ליואש המלך.

מליצת ישורון, ספר מדבר על חכמת המליצה, להבין ולהשכיל על ידה את נושא מליצות ספרי הקודש, מאת שלמה לעווינזאהן.

מחזורים גדולים עם פירוש, טויטשרדעוטליך פערמעהרט מן ל' חלקים.

מחזורים גדולים עם נאות מאת ר' וואלף היידענהיים, וספר מאמר השכל לראב"ן ז"ל על תרי"ג מלות, מן 2 חלקים מן פאליא.

ספר קרובות הוא **מחזור** עם תרגום אשכנזי ונאות מן 10 חלקים מן מקטאב.

מחזורים מן קוואדט מיט דייטש מן 4 חלקים.

מחזורים קטנים מן 2 חלקים.

חומשים מאת"ג מן עם תרגום אשכנזי ונאות ותרגום מונקלום ופירש"י מן 5 חלקים.

תיקון סופרים מאת החכם מו"ה שלמה לונדא, נו מוסיפים מאת"ג מן.

חומשים עם שפתי חכמים, רש"י, תרגום ונעלד לחומות מזוקק, ה' חלקים מין קוומלט.

חומשים עם רש"י תרגום ונעלד לחומות מזוקק, מין קוומלט מין ה' כרכים.

חומשים עם רש"י תרגום ונעלד לחומות מזוקק מין לקטלף מין ה' כרכים.

תורת יהוה תמימה הוא תקון סופרים היטבש עם ספר דברי למת, מין 5 חלקים מין קליין פלעמלט.

תיקון תורה.

באר משה חומש מין קוומלט.

דייטש חומש פלן מעגלסזאהן מיט הפטרות לוכל סמם מגלות, מין קוומלט.

תפלה מכל השנה מד' שלמה זלמן לונדינן.

ואתחנן סדור מין קליין פלעמלט.

תיקון שלמה עם הוספות רבות.

תפלה זכה, הוא סדר התפלה מזוקק ומנוקד בתנועת סדול ויעתר יצחק, על ידי יהודה ליב בן זאב ז"ל.

תפלות ישראל, עם תרגום לשבזוי פיד בעגילעטש, מאת ר' מילק מייכל.

תפלות ישרים כולל התפלות מכל השנה, וגם הללו גדולות למחזורות וחתונות לכל כל שמחה עשרה.

תפלה לאל חיי כולל התפלות דבר יום ביומו בקלה.

סידור קטן כולל התפלות מכל השנה עם תהלים.

תפלה מכל השנה מנהג ספרדים.

שערי ציון.

פערל סידור (גאנץ קליין).

תפלת הדרך.

געבעטהע דער המבדילטען מוכל פאלניטען יודען מיט פ כ מ ע ד ק ו נ ג ע ן, הוים דעס עברעלישען מינעזאגט פלן ר' מילק מייכעל כ"ע.

קרבן מנחה סידור כולל התפלות מכל השנה, מיט גוט דייטשעל מינעזאגט.

ש"ס תחינות.

קריאת שמע

מעבר יב"ק.

סליחות מכל השנה עם פידוש נאמך ומספיק על הפזמונים כמנהג פיהס פולין, מערהן, לוכנמרן ונלעזישן, מין קוומלט.

סליחות מין מקטלף.

סליחות נאנהב פוליו גדול ופוליו קטן.
סליחות לאוצר"ס ת"ת.
הגדות עס פי' מלאוך ועולאת ספריס ונאדות ה' ושאר פילוזי' נאמליה
מיט מלטען נאטוועדיגען זיני פסח ועס ליוריס.
הגדות עס לייטז.
הגדות מהמ לייטז.
סדר ספירת עומר.
סדר אשמורת הבוקר.
תהלים עס רש"י תרגוס לאנכזי ונאוד מדע"מן, לין לוויין סלקיס.
תהלים עס מעמדות מיט פותיות גדולות.
תהלים מיט לייטז לוזר מעמדות.
תהלים קטניס עס מעמדות.
תהלים קטן עס טעמיס ועס זמוז תהליס.
תיקון ליל שבועות וליל הושענא רבה ותהלים מיט
פותיות גדולות.
קינות לת"ב מיט לייטזינר מיזערזמענונב לוזר ניפול פוף מיכ
לוזר ליוניס.
קינות לת"ז מהנע לייטז.
משלי עס תרגוס לאנכזי רש"י ונאוד.
איוב עס תרגוס לאנכזי רש"י ונאוד.
חמש מגלות עס תרגוס לאנכזי, רש"י ונאוד.
לקוטי צבי.
סוד ה' עס שרביט הזהב כולל כל התפלות והלינן לנדית מילה.
שחיטות נדול נימין.
ס' זבחי שלמים כולל הלכות שחיטות ונדיקות כללינן ופרטיהן.
טויטענד אונד איינע נאבט.
מזרח.
לוחות.
וואנדלוחות.
א"ב.

כרכים שלמים מתלמוד בבלי עם רבינו אשר.

דא איך יעטצט אבער תּוך דש אנשטעללונג דעם נ
שטעללערס, הערן זאלאמאן קאהען, או
נען פּערלאנאונטערנעהמונגען איינע נאך בעסערע ר
שהיילם דעם איזראעליטישען פובליקומס אויך דורך דיא
צו דיזעם ענדע מאכע איך יעטצט מיט רער הערוויסג
איינען אנפּאנג. דיזעם קאלענדער, דעם, נעבסט דער
דען איזראעליטישען קאלענדערן פּעהלענדע אסטראנ
צען בייאנפּינט ווערדען, פּאלנט נאך בעזאנדערס,
ניטצליכעם אונד לעהרריכעם פרעמיענבוך, בעטיטעלן
אין דייטשער שפראכע (מיט העברעאישען לעטטערן)

1. שקיטצען אוים דער איזראעליטישן

2. כיאגראפּיען בערימטער איזראעל

3. מארטישע ערצעהלונגען אונד לע

4. אוימצינג דער אינטערעסאנטעסט
פרעמיענבוך (מיט וועניגער אויסלאססונג אונד ז
רעסטע האבען, אלס: אנקינדיגונגען, פראבען
זינד, אונד דערגלייכען) אין האלבער יאהרגאנג
דער דער פּאלענדען יאהרע פּארטגעזעטצט ווערדע
זיטצע דעם גאנצען אינהאלטס דער מאספים ז

5. שירים ומכתבים חדשים נייע או

6. פּאטערלענדישע נאטיצען, וואס בעזאנ
טהעטיגע אנשטאלטען דער איזראעליטען אין עסנ
העלפט דיזע רובריק אויך דיא פּאללשטענדיגע ג
קייזערהויזעם; אונד אייגע איבערזיכט אללער אי

7. סוטמארישע איבערזיכט דער צייטראי
אונד דערגלייכען.

8. אללערלייא ניטצליכע אונד לעהרריכע אנווייזי
ווייסבענירדע, צום בייאשפיל: שטעמפּעלטאר

Boy Anton Schmid in St. Stock

בִּכּוּרֵי הָעִתִּים

הֵם פְּרִי תְּבוּאָה לִשְׁנַת

תקפ"ב

הַמְלֻלִּים כְּשֵׁה דְּבָרִים נֶחְמָדִים, וְעִנְיְנֵי מֹרַע וְחוֹעֶלֶת, נוֹעָדִים לְבִרְכַּת הוֹרִים, לְהוֹבִיל
שִׁי לִבְנֵיהֶם הַשּׁוֹמְעִים לְקוֹלָם, לְמַעַן יִשְׁמַע חָכָם וְיוֹסִיף לֶקַח.

אַיין

ניטצליכעס אונד לעהרריייכעס

געשעפטם=

אונד

אונטערהאלטונגסבוך

אויף דאז יאהר תקפ"ב

פיר

אללע שטענדע.

(Bikure haitim) (erſte Früchte der Zeiten.)

וויין

געדרוקט בייא אנטאן שמיד, ק'ק' פריפיליגיטעם בוכדרוקערי.
WIEN, bey ANTON SCHMID k. k. Buchdruker. 1821.

בִּכּוּרֵי הָעִתִּים

הם פרי תבואה לשנת

תקפ"ב

המוללים כמה דברים נחמדים, ועניני מדע ותועלת, נועדים לברכת הורים, להוביל שי לבניהם השוכנים לקולם, למען ישמע חכם ויוסיף לקח.

איין

ניטצליכעס אונד לעהרריייכעס

געשעפֿטם־

אונד

אונטערהאלטונגסבוך

אויף דאז יאהר תקפ"ב

פֿיר

אללע שטענדֵע.

(Bikure haitim) (erſte Früchte der Zeiten.)

ווין

געדרוקט בייא אנטאן שמיד, ק'ק' פריפֿיליגיטעם בוכדרוקער.

WIEN, bey ANTON SCHMID k. k. Buchdruker. 1821.

I.

בעלעהרונגען

אונד

אונטערהאלטונגען.

(א)

שקיטצען

אויס דער

נעשיכטע דער איזראעליטען.

1.

מערקווירדיגע פֿאַרשטעללונג דער יאַנישען יהודים אין דען רעמישען פֿעלדהעררן אגריפפא.

צו דער צאהל דעזיעניגען יהודים, וועלכע נאך דעד באביל̈אָנישען געפֿאַנגענשאפֿט ניכט מיט איהרען בריידערן נאך איהרעם פֿאָר־מאליגען פֿאטערלאנדע צוריקקעהרטען, זאָנדערן זיך דא אנוידעל־פֿטען, וואָהין זיא דער צאָרן גאָטטעס צערשטרייעט האטטע, גע־הערען אויך דיא יידישען אייגנוואָהנער פֿאָן יאָניען (לאנדשאפֿטען אונד אינזעלן אם ארכיפעלאגום). זיא גענאָסטען אונטער דער רע־מישען רעגירונג פֿילע פֿרייאהייטען, זאָ וואָהל אים בירגערליכען לע־כען אלס אויך אין דער אויסאיבונג איהרער רעליגיאָן; דעם אונגע־אכטעט ערליטטען זיא פֿאָן דען גריבען, וועלכע דיא מעהרצאהל דער יאָנישען בעוואָהנער אויסמאכטען, אונד זעלבסט דעמישע אונטערטהאנען וואָרען, פֿילען דרוק; זיא וואורדען פֿאן דעניעלבען מיט פֿילען אבגאבען בעלעסטיגעט, אונד אויך אללע מענליכע וויזע אין דער אויסאיבונג דער רעליגיאָן געשטעהרט. דאָך ערטרוגען דיא לייד̈ענדען דיזע אונטערדריקונג מיט געדולד, אונד פֿאנדען עם ניכט ראטהזאם, איהרע קלאָגען גענען איהרע מיטבירגער נאך דאָם צו

בריינגע

בריננען. בים זיך ענדליך איינע געלעגענהייט עראיינצושטעלן, וועלכע
פֿיר איהרע נערעכטע זאכע ניכט ערווינשטער זיין קאָנטע. עס וואד
אונטער דער דענירונג דעם קייזערס אויגוסטוס, אלס דער רע-
מישע פֿעלדהערד אגריפּפּא מיט איינער פֿלאָטטע אויסגעשיקט
וואורדע, אום אין דען לעגדערן אס שווארצען מעערע נייע עראָבע-
רונגען צו מאכען. אלס דיא פֿלאָטטע דעם לאנדע יהודה פֿארבייא
זעגעלטע, שטיג אגריפּפּא אנס לאנד, אום דעם יידישען קעניג
הערָדעס, וועלכער מיט דעם קייזער אויגוסטוס אין דער אינ-
יגכטען פֿרייגרשאפֿט לעבטע, איינען בעזוך אבצושטאטטען. הע-
ראָדעס נאהם איהן מיט אללען מערקמאהלען רער אכטונג אונד
פֿרייגרשאפֿט אויף, אונד דאז יידישע פֿאָלק ערצייגטע דעם
פֿעלדהעררן אללע ערלענקליכע עהרע. אגריפּפּא בעצייגטע זיך ניכט
מינדער פֿרייגרליך אונר דאנקבאר, אינדעם ער אין דען טעמפּעל
צו ירושלים פֿילע אָפּפֿער בראכטע, דעם נאָטטעסרינסט אָפּפֿ
בייאוואָהנטע, דעם פֿאָלקע גלענצענרע נאסטמעהלעד גאב, אונר
דייכליכע געשענקע אויסטהיילטע. נאכרעם אגריפּפּא דעם קעניג
הערָדעס זיינע עראָבערונגספלאנע מיטגעטהיילט האטטע, שיפֿטע
ער זיך ווידער צו זיינער בעשטיממונג אין. הערָדעס, אָהנע רעם
אגריפּפּא אין וואָרט דאריבער גיואנגט צו האבען, זאממעלטע אין
דער גישווינדיגקייט אייניגע טויזענד מאן, ריא עד זעלבסט נע-
פֿעהליגטע, אונר ויא דעם אגריפּפּא אלס הילפֿסטרופּפּען צופֿיהר-
טע. דיעס פֿרייגרשאפֿטליכע צופֿאָרקאָממען וואד דעם אגריפּפּא
אייסערסט ווילקאָממען, אונר ער, שענקטע צונמעהר דעם זיגישען
קעניגע זיין פֿאָללעס צופֿרויען, זא דאס דיזער וועהדענד דעם גאב-
צען קריגעס ניכט פֿאָן זיינער זייטע קאם. נאך נעשעהענד עראָבע-
רונג, צו וועלכער הערָדעס מיט זיינער מאננשאפֿט פֿלעס בייא-
טרוג, טראט אגריפּפּא זיינע ריקרייזע אן, מאכטע מיט זיינעס נע-
פֿאָלגע אייניע רייזע צו לאנדע, אונר קאם, אין בעגלייטונג רעם יידי-
שען מיאָנארכען אין יאָניען אן. — וועד נואר פֿכאָהער אלס דיא
דאויגען אונטערדריקטען יידישען אייניואָהנער, דא זיא אייגען קע-
יג אוים איהרעס פֿאָלקע אין איהרער מיטטע, אונד מיט דעם
גראסען פֿעלדהעררן רער דעמישען אָבערהערדשאפֿט אום בעסטען
פֿערשטענדניס זאהען! זיא קלאגטען דעם הערָדעס איהרע לירגען,
אונר באטטען איהן, ער מעכטע זיך פֿיר זיא בייא אגריפּפּא פֿערוועג-

דען

דען. הערֿאַרעם אנטוואָרטעטע, עס זייא ראטהואמער, דאס זיא זעלבסט מיט אייגער ביטטשריפֿט בייא אנריפֿפֿא איינקאָמֶמען, אונד ער וואָללע איהרע ביטטע שאָן אונטערשטיצען. הירוף טרוג ער דעם ניקאָלאס, איינעם נעלעהרטען אוים זיינעם נעפֿאָלגע, אויף, פֿיר דיא יאָנישען יהורים איינע פֿאָרשטעללונג צו מאכען, אונד זיא דעם דעמוישען פֿעלדהעררן פֿאָרצובערינגען. אלס אנריפֿפֿא אין אייגער פֿערואמזלונג מיט הערֿאַרעם אונד אנרערן גראָסען הערֿרען ווער, טראט ניקאָלאס אים נאמען דער יידישען אייגוואָהנער אויף מיט פֿאָלגענדער

פֿאָרשטעללונג *):

„מעכטיגער אנריפֿפֿא! צו ווען אנדערם קענטען אונטערדריקטען איהרע צופֿלוכט נעהמען, אלס צו דעמייניגען, דער דיא מאכט אין העגדען האט, זיא פֿאָן איהרען לייבען צו בעפֿרייען? ווער וועגרען אונס מיט בעוואָגרערער צופֿערזיכט אן ריך, אונד פֿערשפֿרעכען אונס דיינע הילפֿע צום פֿאָראוים, דא ווער ווייטער ניכטס בעגעהרען, אלס וואס אונס דיא קייזערליכע גנארע בעדייטט בעווילליגט האט, וועלכעם אונס אבער דיאיניגען עגטציהען, דיא זיא גוט אלס ווער אייגע אונשערטהאנען זינד. וואס קענטען יענע גוואלטטהעטינען נעגען דיזע נגארע אייגוועגרען? איזט זיא אייגע נראָסע וואָהלטהאט, זא זאָללטען זיא אונס דיאזעלבע אוים דער ריקזיכט פֿערגעגנען, ווייל איהר אונס רערזעלבען ווירדיג הילטט; איזט זיא נוד אייגע גערינגע בעגינסטינונג, זא ווערע עס שענרליך פֿאָן איהנען, אונס אויך דיזע נערינגע וואָהלטהאט ניכט דוהיג נעניסען צו לאסטען. עס ערהעללעט הירוים דייטליך, דאס דיא אונטערדריקער, וועלכע אונס אים נעגוסטע דער פֿאָן אייך בעווילליגטען פֿרייהייט שטעהגען, אייער אורטהייל ניכט אכטען, אונד דורך דיא, נעגען אונס פֿערֿאיבטע אונגערעכטינקייט אויך אייערער עהגע צו נאהע טרעטען".

„וועלכעם פֿאָלק אויף ערדען, וועו מאן עס אין דיא נאָטהוועניגקייט זעטצען זאָללטע, ראז לעבען צו פֿערליגען, אָדער

*) נאך: אייגער טרייען אויבגעטצונג דעם גריפֿישען אריגיגאלם דעם יאָגפֿרם

אדער זיינען פעטערליכען זיטטען אונד געבריכען, זיינען אפפערן, פייעד • אונד פעסטאגען, דיא עס זיינען געטטערן וויהעט, צו ענטואגען, ווירדע ניכט עהעד אללעס ערדולדען, אלס זיינע שע• טערליכע דעליגיאן צו פערלייגנען? וועלכע בלוטיגע קריגע זינד ניכט שאן וועגען דער דעליגיאן ענטשטאנדען? — בייא דער רוהע אונד דעם פרידען, דעסטען זיך יעדער, דער זיך דעם שוטצע אטרער געזעטצע אונטערווירפט, צו ערפרייען האט, האלטען וויר עס פיר דיא גרעסטע וואהלטהאט, דאס עבען דיזע שיטצענדען גזעטצע אייניגם יעדען דיא פרייע אויסאיבונג זיינער דעליגיאן געטאטטע• זיא, אונזרע פיינדע, אונטערשטעהנען זיך, דינגע גענען אנדערע אוים צו איבען, דיא זיא אויף קיינע וויזע פאן אנדערן ערדולדען וויידעגן; אלס אב עם וועניגער שטראפבאר זייא, זיינע אייננע גאט• טעספורכט אוים דען אויגען צו זעטצען, אלס אנדרע אן איהרער פרעממיגקייט צו הינדערן!

.עס גיבט אפער נאך אייגע אנדרע בינטראכטונג• עקסיסטירט יעטצט וואהל אין פאלק, אין געשלעכט אדער אייגע שטאדט אויף עדדען, זא זיך ניכט גליק וויגשט, אונטערם שוטצע דער רעגיישען אבערהערדשאפט צו לעבען? וועד וואללטע וואהל גערן אירע גונסט פערשערצען? געווים ניכאנד, דער זיינע גשונדרן זינגע האט• גלייכוואהל זעטצען זיך יענע פיינדע, דיא אונם אירע וואהלטהאטען ענטציהען, אין דיא גפאהר, אללע דיא גדאסען אונד אונצעהליגען כעגינסטיגונגען צו פערליכרן, דיא זיא אירער גנאדע צו פערדאנקען האבען• דען איזט עס ניכט אין גראסעם, דאס וועהרענד אנדרע פעלקער קעניגען אונטערווארפען זינד, זיאן אונטער דעם שוטצע דער רעגיישען פירשטען אין פרייהם אונד רוהי• געם לעבען פיהרען"?

„זא זאללטע אונס אויך אונזער לעבען, דאז נימאנדען בעלעכטיגט, שאן דאדום ניכט מיסגעננט וועדרען, דא וויד קיינען אנשפרוך אויף דיא וואהלפאהרט מאכען, דערען זיך אירע איכדיגען אונטער• טהאנען ערפרייען, אונד בלאס דיא פרייע אויסאיבונג אונזדער פע• טערליכען דעליגיאן כעגאהרען; אייגער דעליגיאן, דיא אן אונד פיר זיך ניכטס טארעלהאפטעם האט, אונד אויך פיר דיאיענידגען ניכט אונערשפריסליך איזט, דיא זיא דולדען; דען גאטט ליבט זא וואהל דיאיענידגען, דיא איהן פערעהרען, אלס אויך דיא, וועלכע עם צו

געבען

נעבען, דאס מאן איהן פֿערהרע. וואס איזט איבריגענס אין אונ־
זערן געבריכען, דאס צו ערגערניס אנלאס געבען קאן? וואס איזט
אין דענזעלבען, דאז ניכט דער וואהרען גאָטטעספֿורכט אונד דער
גערעכטיגקייט ענטשפרעכע? וויד דירפֿען אונס אונזרער געברייכע
אונד אונזרער ארט צו לעבען גאר ניכט שעמען. וויד ענטהאלטען
אונס יעדען זיבענטען טאג אללער גשעפֿטע, בעשטיממען דיזען
הייליגען רוהטאג צור ערלערנונג אונזרער גינזעטצע, אונד פֿינדען
דיזעס צוד בעפֿערדערונג גוטער זיטטען זעהר צוועקמעסיג".

„וען אונזרע געברייכע, אויפֿס ערנסטליכסטע ערוואָגען, שאָן אן
אונד פֿיר זיך ניכטס טאדעלהאפֿטעס ענטהאלטען, זאָ זינד
זיא אויך דורך איהר אלטערטהום עהרווירדיגעד אלס מאנכע גלוי־
בען; זאָ דאס וויד גענגען גאָטט זינדיגען, וען וויד זיא, דיא איין זאָ
לאנגער גבריוך גערהייליגט, יעטצט פֿאהדען ליסען".

„דיא אונגערעכטיגקייטען, וועלכע זיך אונזרע פֿיינדע גענגען אונס
עהלויבען, זינד פֿאָלגענדע: זיא בעמעכטיגען זיך אויף אייניג
קירכענרייבעדישע וויייז דער גלדער, דיא וויד צום הייליגען גאָט־
טעסדינסט בעשטיממען; זיא בעלעסטיגען אונס, דא וויד דאָך
פֿרייע בירגער זינד, מיט שווערען אויפלאגען; זיא נעטהיגען אונס,
אן אונזערן הייליגען רוהע־אונד פֿעסטטאגען פֿאר גערעכט אין גמיי־
נען אנגעלעגענהייטען צו עדשיינען, אונד אָפֿט אָהנע נאָטה, בלאָס
אין דער אבזיכט, אונס אין דער אויסאיבונג אונזדער רעליגיאָן צו
שטעהרען, דערען אונשעדליכקייט זיא זעלבסט קענגען. זיא האנ־
דעלן אלזאָ גענגען דען זין אייערד דעגירונג, וועלכע שטעטס האהין
שטרעבט, פֿרידע אונד אייניגקייט אונטער אירדען אונטערטהאנען
צו עהרהאלטען".

„וויר ביטטען דאהער, מעכטיגער אגריפפא! דאס דוא אונס
פֿאָן דיזען אונטערדריקונגען בעפֿרייען מעגעסט, דאס וויר
נאך וויא פֿאָד נאך אונזערן גזעצטצען אונד גבריכען לעבען
דירפֿען, אונד דאס אונזרע וויידערזאכער ניכט מעהר גוואלט איבער
אונס האבען, אלס וויר יע איבער זיא צו האבען פֿערלאנגען".

„אונזרע ביטטע איזט ניכט נוד גערעכט, זאָנדערן איזט אונס אויך
לענגסט פֿאָן דער גנאדע אירער רעגירונג גענוהרט
וואָרדען; דיזע פֿערווילליגונג בעפֿינדעט זיך אייניגראבען אין קו־
פֿערנע טאפֿלן אים קאפיטאליום צו דאס, וואָ זיא נאך הייט־

גען

צעם טאגעס צו לעזען זינד. אהנע צווייפעל האבט איהר אונס דערזעלבען וועדטה געפונדען; געזעטצט אבער אויך, ווער העטטען דיזעלבע ניכט פערדינט, זא ליגט עס שאן אים קאראקטער דער עדלען רעמעד, ראס זיא אללען איהנען ערגעבענען פעלקערן, אהנע אוסנאהמע, ניכט נור פאן איהרען אלטען פרייאהייטען ניכטס ענטציהען, זאנדערן זיא אויך מעגלך מיט נייען וואהלטהא-טען איכערהייפען".

„דאמיט עס אבער ניכט דאז אנזעהן האבע, אלס וואללען וויר אונזערע, דען רעמערן אינסט געלייסטעטען דינסטע צו האך אנשלאגען, זא צייגען וויר בלאס אויף דען, היר גענענווערטיג זיט-צענדען קענינ אוים אונזרער נאטיאן הין. — וועלכע דינסטע, וועלכע פרייערשאפט האט ער נילט איידעם פאלקע ערווייזען! האט ער עס יא אן זיינער טרייע גענגען אייך פערהלען לאססען? בייא וועל-כער גענאהד וואר ער ניכט לער ערשטע, דער זיך איירענטוועגען היניין וואגטע? וואס וואונדער, דאס ווייר ניכט שאן זיינעטוועגען אויף איידע גנארע זאללען אנשפרוך מאכען קעננען".

„וויר קעננען היר בעזאנדערס דיא טאפערקייט זיינעס פאטערס, אנטיפאטער, ניכט פערשווייגען, דיא דערזעלבע אין דען קריגען דעס צעזארס מיט דען עגיפטערן בעווייז, וואבייא ער איהס מיט צווייא טויזענד מאן צו הילפע צאג, אונד זיך אין אללען שלאכטען צו לאנדע אונד צו וואסער אויסצייכנעטע, וויא עס איהס ניכט זא לייכט יעמאנד צופאר טהאט. ווייר קעננען צונלייך דיא דאנקבארקייט דעס צעזארס ניכט פערשווייגען, דיא דערזעלבע גע-גען אנטיפאטער עדווייז, אינדעם ער איהן מיט קעסטליכען געשענ-קען פערעהרטע. אויך מיססען ווייר דער בריפע נעדענקען, דיא דער קייזער דעסהאלב אן דען דאטה צו ראס געשריבען, וואדרין ער דיא טהאטען דעס אנטיפאטער האך אנפריז, אונד איהס דיא עהדע דעס רעמישען בירגעררעכטס אויסווירקטע. — איזט דיזעס אללעס ניכט אנצייגע גענוג, דאס ווייר אונס דער גנארע אייידער דעגידונג ווירדיג גענאכטט האבען? אונד איזט דיא אינניגסטע פרייונדשאפט, אין וועלכער אונזער קענינ מיט דען רעמערן לעבט, ניכט בעשטעטיגונג יענער פערגינסטיגונג גענוג"?

„דא אונס פערנעד פאן אונזערן בריידערן אין יהודה בעריכטעט וואורדע, וועלכע אפגעד דוא אונזערס גאטט בראכטעסט,

אלס

אלס דוא אין ירושלים וואלט; מיט וועלכען געבעטען דוא איהן
פֿערעהרטעסט; וויא רוא אונזער פֿאָלק מיט פֿרעכטיגען נאמען
כזעהלערן ערפֿרייעטעסט, אונד מיט וועלכעם וואָהלגעפֿאללען דוא
איהרע נאכטפֿרייהדליכע בעווירטהונג אויפֿנאהמסט: זאָ קענען
וויר מיט צופֿערלעכינקייט דאריוס אבנעהמען, עס מיסכע דאז
יירישע פֿאָלק מיט איינעם זאָלכען כיעכטיגען רעמישען פֿירשטען
אין דעם בעסטען פֿערשטענדניס שטעהן, אונד ליעם אין פֿאָלגע
דער בעזאָגדערן פֿרייהרשאפֿט, וועלכע צווישען דיר אונד דעם יידי-
שען קעניג אָבוואלטעט".

דאהער ביטטען וויר דיך פֿלעהענדליך אין גענעהווארט אונזערם
קעניגעם; דאם דוא עם ניכט געשטאטטען וואָללעסט,
דאם אונם ראזשעניגע, וואם איירע גנאדיג אונם לענגסט פֿערהיי-
סען האט, דורך דיא באָזהייט אנדערער ענטצאָגען וועדע"!

נעגען דיעם פֿאָרשטעללונג דעס ניקאָלאם וואוסטען דיא גריכען ניכטם
צו וואגען; זיא געשטאנדען ריא טהאטזאכען אונד וועגדעטען בלאָם
דאגענען איין, דאם דיא יהודים פֿרעמדע וועדען, אונד דיא גריכען
דורך זיא בעטהיליגט וועדען; וואדורך דיא יהודים אנטוואָרטי-
טען, דאם, דא זיא שאָן לאנגע היר וואָהנטען, אונד פֿאָן דער
דעמישען דעגירונג אלם פֿרייע בירגער עדקלעהרט וואורדען, מאן
זיא ניכט מעהר אלם פֿרעמדע בעטראכטען קענען, בעזאָגדערם דא
זיא ניכט פֿאָן אללען בירגעדליכען רעכטען געברויך מאכען, אונד
נור פֿרייע איכונג איהרער רעליגיאָן בעגעהרטען.

אלם אגריפפא דיא בילליגקייט דער זאכע אינואהר, אנטוואָרטע-
טע עד: עד טהוע עס ניכט אללין זיינעם פֿרייגדעם הע-
דאָדעס זאָגדערן פֿילמעהר דער גערעכטינקייט דעד זאכע וועגען,
דאם ער זיך צו גונסטען דער ביטטענדען ערקלעהרע. ער וויידע
דענזעלבען אויך נאָך חייט מעהד בעגינסטיגונגען בעווילליגעט הא-
בען, אין זאָ פֿערן עס ניכט צום נאכטהייל דעס רעמישען פֿאָלקם
איזט, וועלן זיא מעהר פֿערלאנגטען. דא עס אבער נור דאזיעניגע
בעטרעפֿט, וואם דיא העמישע דעגירונג דען יהודים בעריטם אייגע-
רייכט האט, זאָ נעהמע ער קיינען אנשטאנד, דיא רעכטע דער
יהודים צו בעשטעטיגען, אונד אונטערזאגע עס דען גריכען בייא
שאפֿער-אהנדונג, איהרע יירישען מיטבירגער פֿערנער אים גענום-
כע איהרער רעכטע צו שטעהרען.

יעכצט

יעטצט שטאנר הערֿאַרעס אויף, אונד שטאטטעטע דעם אנדיפּ־
פּא אים נאמען דער יהודים דאנק אב. דיא האָהען
פּרייגדע אומארמטען זיך, אונד זאָ וואורדע דיא זיטצונג אויפּגעהאָבען.

2.

מענליכער מוטה דער פרינצעססין בערעניצע.

בערעניצע, טאָכטער דעם פּאַרלעטצטען, אונד שוועסטער דעם
לעטצטען קעניגס דער יהודים (ביידע אוים דעם הע־
ראָדיאנישען הערשערשטאם, אונד דען נאמען אגריפּפּא פּיה־
רענד), וואַרד פּיר דיא שענסטע איהרעס גשלעכטס נעהאלטען.
איהרע האָהע אנקונפּט זאָ וואָהל אלס איהרע אויסערָארדענט־
ליכע שענהייט, פּערבונדען מיט אייניעם דורכדרינגענדען גייסט אונד
אייגער מענליכען הערצהאפּטיקייט, האטטען איהר פּילע אנב־
טער פּערשאפּט, דערען נאכשטעללונג איהרע טוגענד, זעלבסט
אין איהרעם עהעשטאנדע, עדשיטטערטען, זאָ דאס זיא אין איה־
רען יינגערן יאהרען מאנכער לאסטערהאפּטען פּערגעהונגען בעשול־
דיגט וואורדע. אלליין מיט דער צונאהמע איהרער יאהרע, וואָבייא
אבער איהרע שענהייט ניכט אים גערינגסטען אבנאהם, קעהרטע
זיא אין זיך זעלבסט צוריק, ריס זיך פּאָן דעם שוואַרם איהרער
אנבעטער לאָז, אונד טהאט אויף אייניע בעשטימטע צייט דאז
נעליבדע דער עגטהאלטזאמקייט (נזירות), וועלכעם זיא אויפּם
שטרענגסטע 'ערפּילטע. זיא צייכנעטע זיך נאכמאלס עבען זאָ
זעהר דורך מיגענדהאפּטע, גראָסע אונד העלדענמיטהיגע טהאטען
אוים, אלם זיא זיך פּאַרהער דורך יוגענדליכע שוואכהייטען פּער־
דעכטיג מאכטע. אייניע בעוואונדערנסווירדינע הערצהאפּטיקייט
צייגטע זיא, אלס זיא זיך פּיר איהרע אונגליקליכע נאטיאָן בייא
דעם דעמישען שטאטטהאלטער, דעם בלוטדורשטיגען געסיוס
פּלאָרוס פּערוועגדעטע. דיזער אונמענש הויכע אונגטער דעם
ארמען יידשען פּאָלקע מיט קאנניבאלישער גרויזאמקייט, מארד־
טע אונד פּלינדערטע אָהנע ריקהאלט. *) אלס פּלאָרוס איינעם

טאגעם

---

*) עד וואר איגענטליך דיא אורזאך, דאס דיא יהודים דיא וואפּפּן גענע

טאגעס זיינען קרינגפֿעלקערן דען גראָסטן מארקט צו ירושלים צור פֿלינדערונג פֿריִז גאב, וואָבייא פֿילע טויזענד בידגער נידערגעמעטצעלט וואורדען, וואגטע זיך דיוע פֿרינצעסטין, ווילכע דאמאהלם צעראדע אין דער שטאדט וואר, צו דעם וויטהריך, אום דורך איהרע פערזענליכע עדשיינונג אונד איהרע פֿרידיטטע אין צארט געפֿיהל אין איהם צו ערווועקען, אונד דעם געמעטצעל אונד דער פלינדערונג איין ענדע צו מאכען. דער אונמענש וויז זיא אבער ניכט נור צוריק, זאָנדערן לים זיא אויך מיט זיינען העללישטן וווערקצייגען פֿערפֿאלגען, זא דאס זיא מיט פֿילער מיהע אונר מיט העכסטער לעבענסגעפֿאהר איהרען פאללאסט וויידער ערריכטע. דאס דורך וואורדע זיא ישראָל ניכט מוטהלאָז געמאכט, גינג פֿילמעהר דען נעכסט פֿאלגענדען טאג נאָכמאהלם צו אויהם; בארפֿוס (דען עס וואר נאָך וועהרענד דער צייט איהרעם געליבדעם) אונר אין דער דעמיטהיגסטען שטעללונג וואורף זיא זיך צו דען פֿיסען זיינעס דיכטערשוהלם, אונד באט איהן אין דען אללערואונטערטהעניגסטען אויסדריקען, דעם בלוטגערישטען אויפֿהאלט צו שוהן. דער בעזוויכט וויידרינגטע זיא אבער ניכט דער געדינגסטען אכטונג, זא דאס זיא צום צוויטען מאהל נעפֿאהר ליף אין שטיקען געהויען צו ווערדען; עהע זיא נאך דיוע קאָמטען — דיוע פרינצעסטין וואורדע נאכהער פֿאָן דעם רעמישען פֿעלדהעררן טיטום זעהר בעגינסטיגט; ער ליבטע זיא אויפֿס צערטליכסטע, אונד נאחם זיא מיט איהרעם ברודער, דעם קעמג אגריפפא, נאך דער עראָבערונג פֿאָן יהודה אונר ירושלים, מיט זיך נאך רָאם, וואָ זיא אין זיינעם הויוע לעבטע, אונד פֿאסט אונאוסשפרענקט איבער דיא געשעפֿטע זיינער הויזהאלטונג רעגירטע. זיינע נייגונג צו איהר וואוכס דערגעשטאלט, דאס ער איהר עהע פֿעדשפֿראך: דיעם פֿערשפרעכען וויידע ער געווים געהאלטען האבען, ווען ער ניכט גענֿונרען העטטע; דאס דיא רעמער גענצליך דאגעגען זינר. אום זיך דאהער, זייעם צילע גענוגם,

דען

דיא רעמער ערגרייפֿען, וועלכעם דיא גענצליבע אויסלעזונג דעם יודישען שטאטע, אונר אללען רָאבים פֿערבונרענען יאסטער צור פֿאלגע האטטע, זא וויא איך בעריטס אנדערסוא קוועהנטע, Siehe oben, בדר הצבורה, Hiſtoriſch-Kritiſche Darſtellung des jüdiſchen Gottesdienſtes p. 167.

דען וועב צום קייזערטהום צו באהנען; וואר עד נענעטהיגט, זיא מיט ביידער זייטיגען אונווילללען פאן זיך צו לאססען — זיא לעב־טע נאכהער זעהר איינגעצאגען, שטארב אין איינעם שטילללען (פאן דען פעשיכסטשרייבערן ניכט אנגענעבענען) אלטע, אונד מיט .איהר עלאש דעד לעטצטע גלאנץ דעד העראריאנישען הערר־שערפאמיליע.

3.

שרייבען דעם עניפטישען קעניגם, פטאלאמעאום פילאדעל־פום (תלמי המלך), אן דען יידישען האהענפריסטער אלעזר, בעטרעפענד דער איבערזעטצונג דער הייליגען שריפט אינם גריכישע, נעבסט אנטוואדט דעם האהענפריסטערם.

נויט איבער טויזענד יאהרע בליב דאז ערבטהייל דער געמיינדע יעקב'ם, דאז הייליגע געזעטצבוך מאזם, אללען איבריגען פעלקערן דער עדד אונבעקאנט. טהיילם אוים פאלשען בעגריפען, דיא מאן דאמאלם פאן דיזער געטטליכען לעהרע האטטע, אונד טהיילם אוים נאכלעסיגקייט, אוים נליכגילטיגקיט פיר דיא לעהרען אנדערער רעליגיאנען; וועז וזא אוך נאך זא געדיגען וואר־דען, פיעל עם קיינעם ניכט. איזראעליטען צו יענער צייט אזין, זיך דאמיט בעקאנט צו מאכען, פילוועניגער עם אין זייגע לאנדעם־שפראכע צו איבערטראגען. פאן דער אנדערן זייטע הילטען דיא אלטען איזראעליטען איהר געזעטצבוך פיר צו הייליג, אלם דאס זיא אייגע אבשריפט דאפאן. זעלבסט אייגעם געמיינען מאנגע אוים איהרער נאטיאן, געשווייגע יעמאנדען אוים אייגתם אנדערן פאלקע אזין דיא הענרע געבטען זאללטען. דא טן פערנער דיא העברעא־שע שפראכע נאך דער צערשטעהרונג דעם ערשטען טעמפעלם אויפהערטע, אייגע לעבענדיגע שפראכע צו זיין, אונד נור אזין דען שריפטען דער רעליגיאן געברויכט וואורדע, מיטהין נוד דעם גע־לעהרטען איזראעליטען בעקאנט וואר; זא איזט עם קיין וואונדער דאס דיזעם געטטליכע אלטעדטהום דען פעלקערן יענער צייט גענצליך אונבעקאנט בלייבען מוסטע. בים ענדליך עטווא נייז גענע־

ראטיאנען

ראטיאנען נאך דער ריקקעהר אוים דער באבילאניישען געפאנגענ־
שאפט איין ווייזער קעניג אין עגיפטען, פטאלעמעוס פילאַ־
דעלפוס, ווועלכער איינע אונגעמיין גראסע ביבליאטהעק אין
אלכסאנדריא אנלעגטע, אויף אנראטהען זיינעס געלשהרטען
ראטהס ארישטעאוס, אויך דאז יידישע געזעצבוך, אונר צוואך
אינס גריכישע איבערזעטצט, אים בעזיטץ צו האבען ווינשטע ער
שריב דאהער איינען זעהר פריינדשאפטליכען בריף אן דען דאמא־
ליגען האהענפריסטער צו ירושלים, אלעזר כהן הגרול (ווע־
כער צוגלייך דאז וועלטליכע רעגימענט אויבער ריא יהורים פיהר־
טע), דען ער אום אין עקסעטפלאר דעס הייליגען בוכעס, אונד —
דא נימאנד פאן זיינען גלעהרטען דער העבראישען שפראכע קונ־
דיג ווער, — צוגלייך אום זעכס רער גלעהרטעסטען מענגער אוים
יערעם שטאמע, אלזא אים 72 יידישע גלעהרטע, אינשטענ־
דיגסט באט, דיא נאך זיינער רעזידענץ קאמטין, אונד דאזגלעכטע
דאז איבערזעטצונגסגעשעפט בעטרייבען מעכטען; דאמיט ער זיך
אויך דיא טרייע רער איבערזעטצונג פערלאסטען קעננע. דיזעס
שרייבע שיקטע ער רערך צוויא זעהר פאַרנעהמע געזאנדטע, אונך
בעגלייטעטע עס מיט דען קאסטבארסטען געשענקען אין דען טעמ־
פעל אונד אן דען האהענפריסטער. — פאלגענרעס איזט דאז

שרייבען דעס קעניגס

.פטאלעמעוס. קעניג פאן עגיפטען, ווינשט דעם האהענפרי־
סטער אלעזר גלוק אונד פיידע"!

פערשידענע שיקזאלע האבען אין פריהערן צייטען פילע יהורים
גענעטהיגט, איהר פאטערלאנד צו פערלאסטען,
אונד זיך אין אונטערן שטאטען אנצוזידעלן. אייניגע פאן איהנען
מאכטען זיך גלייך נאך דער צערשטערונג ירושלים׳ס רורך דיא
באביליאניישר היר אנזעסיג, אונר אנרערן וואוררען פאן דעם קענ־
ג, מיינעס פאטער, אין דען קריגען מיט דען יהורים צו גפאנגע־
נען גענאכט אונד הירהער גבראכט. מיין פאטער ווהלטע יע־
דאך דיא טיכטיגסטען פאן איהנען אוים, אונר שטעלטע זיא בייא
זיינעס העערע מיט אנזעהנליכעס גלעהלט אן. נאכרעם ער זיך
פאן איהרער טרייע אונד טאפערקייט איבערצייגט האטטע, טרויע־
טע ער איהנען דיא פעסטונגען אן, אום דיא עגיפטער אין שרעקען

צו זעטצען, אונד זיא פֿאַן אללער עמפֿערונג אבצוהאלטען• אלס נון דאס הערשערצעפּטער אין מיינע האנד קאם, אונד איך מירס צום גרונדזאטץ מאכטע, מיינע פֿעלקער מיט ליבע אונד גערעכטיגקייט צו רעגירען, נאהם איך מיך מיט בעזאנדרער הולד דער אונטערטהאנען אויס דיינעם פֿאלקע אן, אבערהייפּטע זיא מיט וואהלטהאטען, אונד מאכטע דאז איבעל ווירד גוט, וועלבעס זיא פֿאַן דעם גממיינען פֿאלקע ערליטטען• איבער הונדערטטויזענד פֿאַן דענזעלבען האבע איך אויס איהרער קנעכטשאפֿט בעפֿרייעט, אינדעם איך איהרען גבישהערן דען אויף זיא גענטצטען פֿריוו אויס מיינער קאססע בעצאהלטע• דיזעס אללעס טהאט איך אויס ליבע פֿיר דאז גוטע אונד גערעכטע, אונד אום מיך דעם אללמעכטיגען גאטט, וועלבער מיינעם קעניגרייכע פֿרידע אונד גלאנץ פֿערלייהעט, גענפֿעלליג צו בעציגען• נאך מעהר! אללע דיאיניגען, וועלבע פֿערמעגע איהרעב אלטערם אונד איהרער גענזנדהייט צום קריגס• דינסט טויגבאד ווארען, האבע איך בייא מיינעם העערע אנגע• שטעללט; זא וויא דיאיניגען, וועלבע פֿעהיגקייט דאצו האטטען, אין אנדרע קעניגליכע עמטער אינגעזעטצט• — דא איך מיך נון גערן נאכ עד דיזען עדלעזטען, זאנדערן אויך אללען אנדערן יהודים, וועלבע היר וואהנען, אדער זיך נאך אין צוקונפֿט היר נידערלאס• סען זאללטען, גענפֿעלליג בעציגען ווילל: זא האבע איך בעשלאס• סען, אייער גענטצבוך אויס דעם העבדעאישען אינס גדיכישע איבערטראגען, אונד עס אין מיינע ביבליאטהעק אונטער אנדערע ביכער זעטצען צו לאססען; דאמיט דיזעס גענטליכע לעהרבוך פֿיר יערעמאן צום לעזען בעריט זייא• דוא, האכווירדיגער האהעפריסטער! ווירדעסט אלזא גאנץ דער טוגענד אונד דער ערהאבענען ווירדע דיינעם קאראק• טערס גממעס האנדעלן, וען דוא מיד אין עקסעמפלאר פֿאַן דיזעם גענטצבוך, אונד אוים יעדעם שטאממע זעכס דער וויזעסטען, טוגענדהאפֿטען אונד גענלעהרטעסטען מענער, וועלבע אבער אויך דער גריכישען שפראכע מעכטיג זיין מיססען, הערשיקעסט, אום דיע איבערזעטצונג אויסצוארבייטען; דען אין אייניגע זאללען וויכ• טיגען אונד הייליגען זאכע קאן דיא וואהרהייט נור דורך איבערא• יינסטיממונג מהרער וויזען אנס מגענסליכט גענפֿערדערט ווערדען• איך, מיינער זיטס, האפֿפֿע מיר דען דאנק דער נאכוועלט דורך

דיזעס

דיזעס אונטערנעהמען צו ערווערבען. — איך שיקע דיר נון צווייא געזאנדטע, וואָס אייגער דער הויפטמאן מיינער לייבוואכע, בייַ דע אבער זעהר אנגעזעהענע הערדען אן מיינעם האָבע זינר; דיזע ווערדען דיר דאז נעהערע פֿאָרהאבען מינדליך מיטטהיילען. צוגלייך בדינגען זיא דיר אונד דעם חויז גאטטעס פֿערשידענע געשענקע פֿאָן מיר, זאָ ווּיא הונדערט טאלענטע צום אנקויף דער אָפּפֿער אונד צו אנדערם חיילינגען געברויך אייערעס מעם־פעלס. ווען דוא מיך נון מיט אייגער אנטוואָרט בעהרען וואָלּ־לעסט, זאָ ווירדע עס מיר זעהר פֿיל פֿערגניגען מאכען, אונד מיך דיינע פֿרייגדשאפֿט פֿערזיכערן, דיא איך יעדערצייט צו ערווידערן בערייט בין. פֿרידע זייא מיט דיר!

פטאָלעמעאוס

אנטוואָרט דעס האָהענפריסטערס.

אלעור, דער האָהעפריסטער, פֿערזיכערט דען קעניג פטאָלע־מעאוס זייגע אונפֿערבריכליכע פֿרייגדשאפֿט. פֿרידע זייא דיר, דער קעניגין ארזינא, אונד אללען דיינען קינדערן! פֿרידע אונד ווהל שענקע גאטט אונס אללען"!

ווייר האבען אונס הערצליך גע־פֿרייעט, אלס וויר דיינען בריף עמפֿינגען אונד דיין ריהמליכעס פֿאָרהאבען דאראוס ערזאהען. נאכדעם וויר דיא פֿאָרנעהמסטען אונזערער גע־מיינדע צוזאממענבע־זופֿען, לעגטען וויר איהנען דיין שרייבען פֿאָר, דאמיט זיא דיינע פֿראָממע אנהענגליכקייט אן אונזערן גאָטט ערקענגנען מעגען. צו־גלייך צייגטען ווּיר איהנען דיא צוואנציג גאָלדנען, אונד דיא דרייסיג זילבערנען בעכער, דיא דוא אונס זענדעטעסט; פֿערנער דיא פֿינף פֿראכטפֿאָללען קאנגען, דען קעסטליכען טיש, אונד דיא הונדערט טאלענטע, דיא דוא אונס צום אנקויף דער אָפּפֿער אונד צו אנ־דערם חיילינגען געברויך שיקטעסט. אללעס דיזעס איזט אונס ריכ־טיג איבערליפֿערט וואָרדען דורך דיינע צוויא געזאנדטען, דיזע ווירדיגען אונד האָכווייזען מענגער, וועלכע אין יערעם בעטראכט פֿערדינען, געזאנדטע אייגעס גראָסען קעניגס, אונר מיטגעהילפֿע אייגעס זאָ עראָבליכען אונטערנעהמענס צו זיין. זיא האבען מיר אויך אללעס מינדליך מיטגעטהיילט. וואס דוא איהנען אויפֿטרוגסט, זיא זינד צייגע פֿאָן דער וואהרהייט דער אין דיזער אנטוואָרט

אויסנעדריקטען געוינענונג, דאס ווער נעהמליך פֿאָם הערצענסגרונד
אללעם גינרן בעווילליגען, וואס דיר נור אירגענד פֿאָרטהיילחאפֿט
זיין קאן, וועלן עס אויך אונזרע קרעפֿטע איבערשטייגען זאָללטע, אום
דיר איינען בעווייז אונזרער ליבע אונד פֿרייגרשאפֿט צו גענען. דא
הוא דיך איבריגענס אלם איין גראסער וואָהלטהעטער גענען דיא,
אין דיינען שטאאטען לעבענדען איזראעליטען געציגט, זא האבען
ווער ניכט פֿערפֿעהלט, פֿיר דיך, פֿיר דיינע געמאהלין אונד פֿיר דיי-
נע קינדער אָפּפֿער צו שלאכטען. דיא נאנצע געמיינדע לים בייא
דיזער הייליגען האנדלונג איהרע שטיממע פֿלעהענד נען היממעל
שטייגען, דאס דער אללמעכטיגע אלל דיין אונטערנעהמען גליני-
גען, דאס ער דיינעם רייכע שטעטם פֿרירע אונד גלאנין פֿערלייהען,
אונד דיין לאָכליכעם פֿאָרהאבען, אין בעטרעף דער איבערוועטצונג,
אויפֿם פֿאָללקאָמענסטע פֿאָן שטאטטען גהען לאסטען מעגע! —
ווער האבען נון אים בייאזיין דער נאנצען פֿערזאממלונג דיא וויי-
סטען אונד קענטניסרייכסטען מענגער, זעכם אויס יעדעם שטאממע,
נעווהלט, דיא ווער דיר, נעבסט אייגעם עקסעמפלאר אונזרעם
הייליגען גועצבוכעם הינשיקען. פֿאָללפֿיהרע נון, קעניג אונד הערר,
אללעם נאך דיינעם וואהלגעפֿאללען; אונד, וועלן דוא דיין פֿאָרהא-
בען גליקליך בעענדעט האבט, ביטטען איך, מיר גנעריגסט דיא
ליישט אונד לאז עקסעמפלאר וואָהלבעהאלטען צוריק צו שיקען".
„עמפֿאנגע צוגליך מיינע גענענגעשענקע מיט דער נאָכמאהליגען
פֿערזיכערונג מיינער אינניגסטען פֿרייגדשאפֿט. פֿרידע זיאמיט דיר!

אלעזר!"

פנסגים צוגים פאר לחזן צם סיסודים סיוצגים צמוירים פלגים
(המם סחרות הכלרצלריין בחלק אמריקע). *)

ויפוצו גולי ישראל לכל קצוי אפריקע, ונודלי יהודה לכל רוחותיו פשטו. אלה הוצאו מלידתם, אלה לניגדיליש, לכוציל, ואלה לעוילישקיש. ויהי נתנם לזיציהם הצד רוחם מעט ויחלו לצדות להם שם אחז, ולכונן למו מקום מושב. מהם עצרו את הלחמה להמיה מולא דצא ולהוליא לחם מן האחז, ומהם נטעו כלמים וילדכן ענבי גפן; אלה היו רועי לאן, אצר לאחרי כל ירוק ילדושון ויושבי אהל ומקנה אצר יאור הרים מרעהו, ואלה שמו את פניהם למלאכה, וימלאו את ידם לכל עצות תעשה חרש וחושב. — ויפקידו עוליהם עליהם פקידים למשול עליהם ולעלות צם, וירימו מהם מכס; ויהי דצר המס אצר העלו מהם מדי שנה בשנה שני שקלים (Mitskal, יעודך צמיעת כספנו לשלש זהובים ו"ל גרמשען). מכל זכר מבן עשרה ומעלה שנה על בן עשרים שנה. — לשונם היתה לשון חרמית; חקיהם ופקודיהם פקודי תורת משה לצדם, כי משמרת התלמוד לא ידעו. — נרמשוכה לא היה להם צרוך מיועל להתפלל שם אל אלהי נשמות, כי אם התאספו יחד לשוח שיחה, ויפציר שם את כפש השמימה, ויקראו בתורה אשר פני אל עליון קוראה שמים וארץ, וירצו שם תפלה ותחנה אצר יסרון לפניש שלומי אמוני ישראל גדולי חקקי לב. — נחני ל' אצר יחונן, ונמושעים אצר יקראו וישמרו למשמרת קדשו כמו שצות כל מלאכה לא עשו שם, כי אם שצתו מכל פעולת ימים ועצודת שדה, ויכצדו את יום השלישי למלאכים מעשות דרכיהם ונפתעצם של אלהי נשמות חשין יה, להודות צוקל קדושים תמונת מלך כל הארץ, לשורר ולשוח שירי נפלאות תמיד לעיש, ולהלוך שחור פני דוצב שמי קדם אצר יפיה צרוב רחמיו לכל קודמיו ולכל אצר ידרשוהו צאמת וצלבב ושיחת לבב. — למכס נחוריהם ושתולותיהם ישיבו ויגילו

*) הערך המסר תולר הסטריש וכו' תחת הצ' המיוחס כ"ה תחיר סיסעיר (סרחב, התקע"ח). וכצר העירותי לילדי ז"ל שמסרי כתב יושר, חשר הושלתי מחדש, לשקוח עין על לחות לשון עצר חשר לשחצר הג"ל לדעת זללמוד לשחוק עש סופר מהיר.

ויגילו בכל יום מועד, למדי לעבד רבנו שפתם במקבלות תהלות לאל חי, ומחדי ספרם את עוזו וגבורות קדשו ואת שם תפלרת לדקתו. ויעלזו ויזמרו שם עלי עבוד ועלי בכל, יתרוממו לף ישיבו וירוממו משוב לב, גם יכבדו ויפוזו ויפלחו רגה עלי כניון נכבוד וקול זמרה. כנעדים יריעו מחולות ובללי תרועה ויעירו כנן וירנו שיר ומשוש כבוד והעלמות מעידים תופיהן ותלפה בתחול מחקים, ותעזיבה שמחת הלולים ויום גדול יפר מלוך. — עודכם בני שבה עבדלו בני שנעה עבד שבה לקחו להם בזים לעירות ינוך מבם שבה לו שבתים. — לם מתו לחיי אתי בזים לעירות ממנו עבד שניס שוב לין לבחת בתולה, כי לם מלמנה יקח לו לבשה. — משה נרוסה מבני מבזים לף היתה ערך לעיס. — כל זכר בן שמונה עשרה שנה הוגבד ציניבם להקים עדות, ממנם משה לעולם לף נמחה להעיד, ולל עדותים מחומה לף הסביחו ולף התבוננו. — כל תחומים משר מולדו להם, לם שני זכרים העה מקנוס בשם פרן וזרח, ולם זכר ונקבה יהיו, לזי ילחק ורבקה יקראו, ממנם לם שהי נקנות הנה, שרה ורבקה תכוננה. — לכל המולדים ביום הכפורים נתנו יקר והוד, וכבוד והדר יעטרוס, כי למדו: כל היולד בו מבוך הוא מבטן אמו, כחל יחחל שנות חייס, וילחי שלוס יהיו לו, יחיו יכלו בחכם תובה, ושתותיו מלין לחות דעה תחלפנה, כי חלביס יפקח עליו עיניו, ויע חליו חסדו, בזהו חור עלי נתיבותיו לסוך בעדו ולבדך לת תעבד ידיו וכו'; ועליו רמז לבעתם הכתוב: "בני אתה אמי היום ילדתיך". — בזהות ימי חנוכה שהו ושמחו בישועת חלביס ויפלחו רפה לרושן חויבי בת ליון, ויהללו בשם תפלרתו על אשר הוציא את זורדי יהודה עד לף יכלו קום, כי בפשם תגל בקדוש ישראל ותריע לאביר יעקב, אשר הרס בעבדתו קמי בתולת בת יהודון, ויכלה בחמתו את לויבי מלכי דויד, למען את תשועה בישראל ותקומה למחלת עדת יעקב. ממנם לף בן היה עמהם בעניין ימי פורים, כי לף ידעו ממנם מחומה, וכלין ומפס מחבנו להם חלה, כאשר ספרו לנו כותבי קודות הימים. — כל סוגי שכל תעבו, ורושה זוללים מחום ימחסוהו, ותכלית שנחה שנחו כל שוחה שבוד, עד כי העמידו להם לחק לף יופר: שכל לית אשר התחלה שבוד שבם פעמים לף יוכבד לכל עדות והיה דלחון לכל בשר. ממנם כאשר שנחו הזוללת והסובלת, כן לחבו חשוה ללבוש בני עם עלבים, בם ומבי וגבדי תפלרת, לעדות בעדי זכר לתוקות כסף וחלי כתם וכומז חרון ומופו. כי חשקו לחבוד מוח בם ופתיגיל מבי, לחשוד מעיל כרמיל ולרגמן, לעטוד עטרת פז על רחסם, לקשוד עבקי מעך על גבגותם,

ועטעת

ותוצאת מזון יקרה עלי מלצעותם וכו', עד התולו בנפשו ונתון על נפי מרומי קלת, והתבטלו בגבוך עשרם בלתם פתחי שער העיר *) : — צמות לרם בעל לשם, כל נפשות שלרו הקדושים עליו תתגלה עליו בעל שבעה, וכל זכי פשפחתו ועיר מצותיו וכמו כן כל זכי בילו ומחותת מרעיו יהכו שלשה ימים חשופי רגל, לאות מפח לבם ולבזון נפשם להלך לעולמו. — נקברם את המתים לא שמו כל אחד בקרון לבדו, כי אם עשו לכל עיר או לרון בדול קרון ורחב נחלק לחלקים רבים, שבם יחדו לקבורה את הבעל ומשתו בניהם וגמותיהם, לפי לא היו עוד לפיו, וכבודם. וגמות אחד מהם יפיתהו בחלקת הקרון אשר לו, ויתנו עליו לוח עץ. ואחר ינקבו את כלם יוסיפו עוד ויכסו את הקרון בקרשים, וילשימו עליו לוחות קבלי בתי אבות לזכרון יום אחרון ולהשאלת דור ודור.

---

*) זה דרכם בכל הרבים אשר עמהו בם בחיי חיותו, אם יתעצם על ביתו ועובר, יתרחו לעין כל בעלי וקשוטים יותר מבלי ערכם ומלבם, ובזה יעידו ויעוררו קנאת עמים, אשר תחת ממשלתם הם נבועים, ומקנאים יעבדו למשהם, עד כי ידברו פיהם על עם ד' יחדו, בוקי בתי נקי. על כן חוץ היה לגוביהי הערב מהקהלות להשיבו על זה.

(ב)

ביאָגראפֿהיען

נראָסער איזראעליטען

אין דער פעריאָדע דעס צווייטען טעמפּעלס (בזמן בית שני) האָבען זיך צוויי גלעהרטע איזראעליטען, רוּרך איהרע קלאָסישען שריפֿטען פֿאָרציגליך אויסגעצייכנעט, אונר איהרעס נאמען אייגען אונשטערבליכען רוהם פֿערשאפֿט; דיזע ווארען: פֿהילאָן, אין אלכסאנדרינישער יהודי (אָדער, ווי איהן דער בעל מאור עינים נענט: ידידיה האלכסנדרי) אונר יאָזעפֿוס פֿלאַוִיוס, אין פֿריסטער צו ירושלים (יוסף בן מתתיהו הכהן).

פֿהילאָן,

איין יידישער בירגער צו אלכסאנדריא אין עגיפּטען, לעבטע אונטער דער רעגירונג דעס קייזערס קאיוס קאליגולא, עטווא הונדערט יאהרע פֿאָר דער צערשטעהרונג דעס צווייטען טעמפּעלס רוּרך טיטום. ער האטטע זיך פֿריהצייטיג אויף דאס שטוריום דער ווייסהייט שאפֿטען גלעגענט, ווּאָצו ער אין יענער גלעהרטען שטאדט דיא בעסטע גלעגענהייט האטטע, אונר דורך זיינען פֿלייס וויא דורך זיינע נאטירליכען אגלאגען, זיך באלד איבער אנדרע הערפֿאָרגעטהאן. ער ווער דער גריכישען שפּראכע זעהר מעכטיג, אין ווּעלכער ער אללע זיינע שריפֿטען אין אייגעס בליהענדען שטיגלע שריב. עס עקסיכטירען נאָך ביז יעטצט 43 ווערקע פֿאָן איהם, ריא אין מעהרערן שפּראכען איבערזעטצט ווארדען; אין אייניגען רערזעלבען בעציהט ער זיך אויף נאָך אנדרע זיינער שריפֿטען, ריא אבער ניכט ביז צו אונס נעקאָממען זינד. ריא טייסטען זיינער שריפֿטען עגט-

האל-

האלטען זעהר זינגרייכע ערקלעהרונגען אונר ערלויטערונגען דער שריפטליכען געזעטצע מאזים (תורה שבכתב *), אין דערען לאבער זיך גאנץ ערשעפפט מיט זעהר לעבהאפטען פארבען מאהלער אין זיינעם ווערקע: פאן דעם לעבען מאזים, דיא האהען אייגענשאפטען דיזעס געטטליכען געזעטצגעבערס (משה רבנו). עד ווער אבער אויך איין זעהר גראסער פילויאף, אונד אין רען שריפטען דעס פלאטא, ארים טאטעלעס אונד אנדרער וועלטווייזען, דיא פאר אונר צו זיינער צייט לעבטען, זעהר בעוואנדערט. אין רען ווייסענשאפטען איזט ער ווייטער אלס זיינין פארגענגער געגאנגען, אויף דערען גרונדזעטצע ער טהיילס בויעטע, טהיילס אבער אייגענען אייגענען ווע אייגשלוג. נאך דער בעהויפטונג רער אלטען שריפטשטעללער האט ער אין זיינעם זיכטעם אונד אין זיינען לעהרען פיל עהנליכעם מיט דעם פלאטא. — פאן זיינען לעבענספערהעלטניס סען איזט אונס נור זיינע זענדונג נאך ראם אן דען קייזער קאיוס קאליגולא בעקאנט; וואפאן ווייר בעריטם אנדערסווא געמעלרעט האבען. **) איבער ריזעם עראייגניס האט ער אין אייגענם בוך געשריבען. איבער זיינע לעהרען אונד גלויבענסמיינונגען לעסט זיך רער בעל מאור עינים (חלק אמרי בינה, פרקר' ביז פרקז') זעהר ווייטלייפטיג אוים. ווייר ווייזען אונזערע לעזער אויך ריזעס ווערק הין, אונד שרייטען צו רער אומשטענדליכערן לעבענסגעשיכטע דעס בעריהמטען היסטאריאגראפהען.

פלאוויוס יאוספוס,

וועלכע דיזער גראסע מאן, מיט אללען זיינען פארטרעפליכען געשיכט שרייבערישען אייגענשאפטען זעלבסט אויפגעצייכנעט האט, ווא פאן ווייר היר יעראך נור אייגען קורצעז אויסצוג ליפערן.

פלאוויוס

---

*) פאן רער כיכוליבען טראריטיאן (תורה שבע"פ). רערען ער אין אללען זיינען שריפטען מיט קייגעם ווארט גערעכט, שיינט ער נאך ניבטם געוואוקט צו האבען, אדער רערועלבען ניבט צוגעטהאן געוועזען צו זיין, אב ער גלייך ניבט צו רען סעקטען רער צרוקים אונר בייתוסים געהערטע. (זיהע מאור עינים, חלק אמרי בינה).

**) זיהע ערשטעס העפט פאן בבורי העתים, זייטע 13.

פלאוויוס יאָזעפוס, זאָהן דעס פריסטערס מתתיה, וואר צו ירושלים אים יאהרע 3793 דער וועלט (אָדער אננאָ 39 לחשבון הנוצרים) געבאָרען. ער וואר פאָן פע־ טערליכער זייטע אויס דעס פריסטערגעשלעכט, אונד צוואר אויס דער פאָרנעהמסטען דער 24 אָרדנונגען, אונד פאָן מיטטערליכער זייטע אויס דער קעניגליבען־פאמיליע, אסמאָנאישער אבקונפט (מבית חשמונאים). אין זיינער פריהעסטען יוגענד ליס איהן זיין פאטער אין דען צום פריסטערליכען שטאנדע געהעריגרען קענטניססען אונ־ טערריכטען; אלליין אויס אייגענעם טריבע לעגטען, ער אונד זיין ברו־ דער מאטהיאוס, זיך מיט פילעם אייפער אויף דאז שטוריום דער קינסטע אונד וועלטליכער ווייסענשאפטען, וואָרין ער בעזונ־ דערס, וועגען זיינעם שארפען פערשטאנדעס אונד אויסערָארדענט־ ליכען גערעכטניסעס, גראָסע פאָרטשריטטע מאכטע. שאָן אין זיי־ נעם פירצעהנטען יאהרע וואר ער איין זאָ אויסגעצייבנעטער שריפט־ געלעהרטער, דאס איהן דיא אָבערסטען דער שטאדט אין דען גע־ הייסניססען דעס גערעטצעס אום ראטה בעפראגטען. אין עבען די־ זעס אלטער גאב ער זיך זעהר פילע מיהע, דיא לעהדען דער דא־ מאלס עקסיסטירענדען דרייא סעקטען *) צו אונטערזוכען, אום זיך אן דיאיניגע סעקטע אנצושליססען, דערען גרונדזעטצע איהם אם אייגליכטעסטען זיין וועדרען. זיינע כעגירדע, דיא וואהרהייט צו עדפאָרשען, גינג זאָ וויט, דאס ער זיך צו אייניעם געווייססען בא־ גום, וועלכעד אלם אייניזידלער אין אייניער וויסטע לעבטע, בעגאב, אונד דרייא יאהרע לאנג אין זיינער עלענדען היטטע צובראכטע, וויא ער מיט איהם דאז קיממערליכסטע לעבען פיהרטע, בלאָס אום דיא וויזהייט דערזעלבען צו ערלערנען. ער מאכטע אינדעם ניכט פיל וואהרעם פאָן דיזעם זאָנדערלינג־ערלערנט האבען, דען ער קערהרטע וויזער נאך הויז, וואָ ער אים נייניצעהנטען יאהרע זיינעם אלטערם אינם בירגערליכע לעבען טראט, אונד זיך צו דער פהאריזעאישען סעקטע בעקאנטע, דערען וועלטקלוגהייט אונד אייגפלום איהן בזו־ זאָנדערם אננעצאָגען צו האבען שיינען. דודך דען אומנאנג מיט די־ זער סעקטע, האט ער זיך אויך צו דעם פיינען אונד קלוגען וועלט־

מאן

*) כת הצדוקים, כת הפרושים, וכת הבייתוסים. (דיא זעקטע דער פהאריזעער דער סאדוקעער אונד דער אפעזער).

מאן אויסנעבילדעט, דער ער זיך נאכהער אין דען פערשידענען פער־
העלטניססען זיינעס לעבענס צייגטע, אונד וואָדורך ער זיך, פער־
בונדען מיט זיינען פילען קענטניססען, אלס אייגער דער ערשטען
געשיכטסשרייבער אויסצייכנעטע.

אין זיינעם 26סטען יאהרע רייזטע ער נאך דאָם, אום אייניגען פרי־
סטערן פאָן זיינען פרײנדען אונד בעקאנטען, וועלכע פאָן דעם
רעמישען שטאטהאלטער פעליקס, אייגער פאלשען אנקלאגע
ווענען, געבונדען דאהין געשיקט, אונד דאָרט נעפאנגען נעהאל־
טען וואורדען, מיט ראטה אונד טהאט בייאצושטעהען. אלס ער
אויף דעם אדריאטישען מעערע וואר, ליטט ער שיפברוך, אונד
שוואם מיט נאך 600 שיפבריגינען מעהרערע שטוגדען אויף דער
אפפענען זעע הערום; וואורדע אבער, מיט 80 דיזער אונגליקם ג־
פערהרטען גליקליך גערעטטעט, אינדעם זיא איין צירגנאישעס שיף
אויפנאהם, אונד נאך איטאליען בראכטע. — אין איטאליען מאכטע
עד בעקאנטשאפט מיט אייגעם יידישען מוזיקום, נאמענס אל־
טורא, וועלכער בייס קייזער נערא אין גונסט שטאנד. דורך דיא
עמפעהלונג דעס אליטורא וואורדע אונזערם יאָזעפום דער צוטריטט
צו דער קייזערין פאָפפעא געשטאטטעט, בייא דער ער גנארע
פאנד, אונד דורך איהרע פערמיטטעלונג וואורדען זיינע געפאנגע־
נען פרײנדע פרייא גלאססען. מיט דיזען, זא וויא מיט מערערען
פאן דער קייזערין עמפאנגענען געשענקען דייזטע ער ווידער נאך
ירושלים צוריק.

אלס ער הייס קאם, בעמערקטע ער צו זיינעם גרעסטען לייד־וועזע־
זען דיא גראסע גהרונג אונטער זיינעם פאלקע, וועלכעם
בעריית וואר, מיט דען רעמערן עפפענטליך צו ברעכען. ער גאב
זיך דאהער אללע ערדענקליכע מיהע, דיא אויפריהרער פאן איה־
רעם פאהרהאבען אבצוראטהען, אינדעם ער איהנען דיא אונאיבעד־
ווינרליכע מאכט רער רעמער, אונד דיא געפאהר פאָרשטעללטע,
אין וועלכע זיא דורך איהרען אבפאלל דאז פאטערלאנד שטירצען
ווירדען. אלליין דיא ערביטטערונג דעס פאלקס גענען דיא רעמער
(דורך דיא גרויואמקייטען רעם לאנדפלעגערס פלאדום, ווא
ויר בעריטס ערוועהנטען, פראנלאכט,) וואר צו גראָס, אלס
דאס דיא פערניפטיגכטען פאָרשטעללונגען דאנעגען עטוואס אויסצו־
דיכטען פערמאכטען. דא נון יאָזעפום מיט רעכט פירכטעטע, דאס

דיא

דיא אויפֿריהרער איהן, וועגען זיינער עדמאהנונג, אלס אין פֿער־
דעטהער אונר אנהענגער דעס פֿיינדעס האלטען, אונר ערמאָרדען
ווירדען, פֿלויכטעטע ער זיך אינס אינגערע דעס טעמפעלס, וואָ ער
זיך אייניגע צייט פֿערבאָרגען הילט. אלס נון דער אויפֿרוהר וועגען
דיא רעמער ווירקליך אויסגעבראָכען ווער, אונר בעריטס אייניגע
אָבערסטען דעס טעמפעלס, דיא מאן פֿיר רעמיש־ געזינט הילט,
ערמאָרדעט ווארדען, ווער ער אויך אים טעמפעל ניכט מעהר זי־
כער; ער צאָג זיך דאהער הייטליך אוים דעמזעלבען צוריק, אונר
זוכטע שוטץ בייא דען אָבערסטען אונד פריסטערן אוים דער פֿהא־
ריזעאישען סעקטע, וועלכע נאָך אייניגען אינגֿלוס אויפֿם פֿאָלק
האטטען. — אלס ער אונר דיזע סעקטע אינזאהען, דאס זיך דאו
פֿאָלק דורכאוים ניכט ווארגען לאססען ווילל, אונד מאן אין לע־
בענגעפֿאהר זייא, ווען מאן דיא מינדעסטע פֿאָרשטעללונג דאגע־
גען ווענט: זאָ נאהמען זיא דעס אייסערן שיינע נאך דיא גזויננונג
דעס פֿאָלקס אן. שטעללטען זיך אלס פֿיינדע דער דעמער, אונד
גלויבטען, אויף דיזע ווייזע בעססער פֿיר דאו וואָהל דעס פֿאטער־
לאנדעס וירקען צו קענגען.

אינדעסצען וואורדע דער אויפֿרוהר אין ירושלים אונד אין מעה־
רערן שטעדטען דעס לאנדעס אללגעמיין; דער דע־
מישע שטאשטהאלטער, געסיוס פֿלארוס, מוסטע מיט זייגער
מאנשאפֿט דאו לאנד פֿערלאססען, קאם אבער באלד מיט פֿער־
שטערקונג, דיא איהם דער דעמישע שטאטטהאלטער אין סיריען,
צעסטוס, גאב, ווידער גען ירושלים אנגעצאָגען. — אין זיג,
ווע‌לכען דיא אויפֿריהרער אין דער ערשטען שלאכט מיט דען רע־
מערן ערפֿאָכטען, אונר וואָבייא גסיוס אויך דעס שלאכטפֿעלדע בליב,
מאכטע זיא דעסטוָ קיהנער. אונר נון גלויבטען זיא אין אללעם
ערנסט, מעכטיג גענוג צו זיין, דיא רעמער גענצליך צו פֿער־
טרייבען. — מיטטלערוויילע איבערפֿיעלען מעהרערע בענאכבאר־
טען פֿעלקער, אויף אנשטיפֿטען דער דעמער, דיא אונטער איהנען
וואָהנענדען יהודים, וועלכע ניכט דען גערינגסטען אנטהייל אן דער
עמפֿערונג גענאָממען האטטען, אונד ערמאָרדעטען זיא אללעזאמט.
דיזעס רייצטע דען צאָרן דער אויפֿריהרער צו ירושלים, זיא צאָגען
גענען יענע פֿעלקער, ערפֿאָכטען מעהרערע זיגע, אונד איבטען
איהרע ראכע אויס.

אלס

אלס דיא אבשרכטען פֿאָן ירושלים, וועלכע מיט רעכט פֿיורכטע-
טען, דאס דיא אויפֿריהרער, דיא יעטצט דיא וואפֿען אין דער
האנד בעהילטען, אם ענדע אויך איבער זיא הערפֿאללען ווירדען,
ערפֿאהרען האטטען, דאס ניר אין טהייל אונד ניכט אללע יידישע
איינוואָהנער דער פּראָווינץ נאלילעא דען רעמערן אבפֿיעלען,
זאנדטען זיא דען יאָזעפֿום דאהין אב, אונד פֿאָרדערטען דיא
דאָרטיגען עמפֿערער אויף, דיא וואפֿען נידער צו לענען. יאָזעפֿום
שלאָס זיך דאזועלבסט אן דיא בעסטערגעזינטען אן, אונד פֿערא-
יינינט מיט איהנען, נעלאנג עם איהם, דעם אויפֿרוהר אייניגערמאסען אין-
האלט צו טהון. אלס ער פֿאָן דער לאנד דער דינגע אין גאלילעא
דעם ראטה צו ירושלים בעריכט ערשטאטטעט, אונד אום פֿער-
נערע פֿערהאלטונגסכעפֿעהלע אנזוכטע, שריב איהם דער ראטה,
ער מעכטע נאָך אין גאלילעא בלייבען, אום דיזעם לאנד צו בע-
שיטצען. זיא ערנענטטען איהן אלזאָ צום שטאטהאלטער דיזער
פּראָווינץ, אונר פֿערזאהען איהן מיט אללען מענליכען הילפֿסמיט-
טעלן. ער וועהלטע אנפֿאנגס זיינען זיטץ אין רעם פֿלעקקען כעטה-
מוינטום, 4 שטאדיען וויט פֿאָן דער שטאדט טיבעריאדע
(טבריא, אייגער דורך איהרע וואַרמבעדער בעקאנטטען שטאדט).
היר ליס ער דען ראטה דיזער שטאדט צו זיך קאָממען, צייגטע
איהם דיא שריפֿטליכע פֿאָללמאכט דעם ראטהס פֿאָן ירושלים,
אונר פֿאָרדערטע איהן אויף מיט איהם פֿיר דאז כעסטע דעם לאנ-
דעס צו האנדעלן. צונלייך טרוג ער איהם אויף, דען פאללאסט
אין טיבעריאדע אבצוברעכען, וועלכען אייגסט דער פֿיערפֿירשט הע-
רָדעס נעבויעט, אונד דער פֿילע נעזעטצווירדיגע בילדער פֿאָן טהי-
רען ענטהילט. דאנענען ווידערזעטצטען זיך אנפֿאנגס אייניגע רעטהע,
נאבען אבער אם ענדע אויף דיא פֿאָרשטעללונג דעס יאָזעפֿום אונד
אויף דאז צורעדען איהרער קאָללעגען נאך, אונד ווילליגטען אין
דיא דעמאָלירונג דיזעס פאללאסטעס אין. אלליין וועהרענד זיא
דיזערהאלב אונטערהאנדעלטען, פֿיעל אייגע הערום שטרייפֿענדע
נאנדע אין יענער שטאדט אין, אונר שטעקטע דאז שלאָס אין
בראנד, אום דיא נראָסען שטטצע, דיא עם ענטהילט, צו פֿלינ-
דערן. יאָזעפֿום, איבער דיזע נאכריכט אייסערסט בעשטירצט, ראפֿטע
אין דער געשווינדיגקייט אייניגע קדיגספֿעלקיער צוואממען, זעטצטע
יענען

יענען רייבערן נאך, אונד ערֿאבערטע דען רויב ווירער, דען ער פֿיר דען קעניג (אגריפפא) אויפֿבעוואהרטע. —

דיא טאפֿפֿערקייט אונד געוואנדהייט, ויאָמיט יאָזעפֿום יענע בעוואפֿנעטע באנדע אנגריף אונד בעזיגטע, האבען זיינען רוף אלס געשיקטער פֿעלרהערר כעגרינדעט, אונד איהם פֿיל רעשפעקט פֿערשאפֿפֿט. — ער דייטע נון נאך אנדערן פלעטצען נאלילאאם, אום דיא גזיננונג דער איינוואהנער צו ערשפעהען. איבעראלל וואורדע ער פֿאָן דען וואָהלגעזינטען זעהר גוט אויפֿגענאָממען, האטטע אבער מיט דען קריגליבענדען אויפֿריהרערן פֿילעם צו קעמפֿפֿען; דאָך געלאנג עם איהם, דורך וויטע מאסרעגעלן אונד מיטטעלסט דער גוואלט, דיא ער אין הענדען האטטע, רוהע אונד אָרדנונג אים לאנדע צו ערהאלטען. אין עבען דעם מאסע אלס איהן זיינע 'געהיימען פֿיינדע פֿירכטעטען אונד בעניידעטען, ליבטע איהן דער גרעסטע טהייל דער איינוואָהנער, וועלען זיינער ציכטיגקייט (ער ווער דאמאלס אים דרייסיגסטען יאהרע זיינעם אלטערם אתר נאך אונפֿערהיראטעט), זיינער אתאייגענטציגקייט, אונד בעזאָנדערם וועגען זיינער גראָסמוטה, דיא ער זעלבסט גענען זיינען ערקלערטעסטען פֿיינד, יאָהאננעס, דען אנפֿיהרער אייגעם טרופפם פֿאָן אויפֿריהרערן, בעצייגטע. —

דיזער יאָהאננעס זוכטע דורך ליסט אין דיא שטאדט טיבעריאדע צו קאָממען, דערען אינטריטט איהם אונד זיינעם טרופפ אונטערזאגט ווער. ער באט נהמליך אונזערן יאָזעפֿום, דאס ער איהם עדלויבע, וועגען צערריטטעטער גזוונדהייט, אויף אייניגע טאגע דיא ווארמען בעדער דיזער שטאדט צו גבראוכען. וועלכעם איהם אויך דיא גוטמיטהיגקייט 'דיזעם מאננעס ערלויבטע. אלם דער טרייאלאָזע אבער אין דער שטאדט ווער, זוכטע ער דיא כירגער גענען דען יאָזעפֿום אויפֿצוהעצען. אונד אבטרינניג צו מאכען. יאָזעפֿום, וועלכער חירפֿאָן נאכריכט ערהילט, איילטע נאך דער שטאדט שטעללטע זיך אויף אייגע אנהעהע, דערעטע דאז פֿאָלק מיט דען ריהדענדטען וואָרטען אן, אונד ערמאהנטע זיא, זיך ניכט צור טרייאלאָזיגקייט פֿערלייטען צו לאסטען. וועהרענד ער אבער זיא שפראך, ריף איהם אייגע שטיממע אוים דער מיטטע זיינער לייטע צו, דאס עם יעטצט קיינע צייט זיא, אום דיא גונסט דער טיבעריאנער צו ביטטען, אינדעם מאן איהם בערייטס נאך דעם לעבען

שטינדע

שטיגדע; אונד אין דיזעם אויגענבליק שפּראנגען איניגע בעוואפֿנטע טען פֿאָן יאָהאנגעס טרופּפּ הערבייא, אום איבער אונזערן יאָזעפֿוס הערצופֿאללען. זיא ווירפֿען איהן געווים ערמאָרדעט האבען, ווען ער ניכט מיט זיינעם טראבאנטען יאקאָב פֿאָן דער העהע הערונטער געשפּרונגען, אונד פֿאָן איינעם טיבעריאנישען בירגער אויפֿגעפֿאנגען ווארדען ווערע, דער איהן אין זיכערהיט ביזצור זעע בראכטע. היר פֿאנד ער איין קליינעס שיפֿכען, ווא ער הינין שטיג, אונד זיך נאך טאדיכאעס (איינער אנדערן שטארט אין גאליליעא) רעטטעט. — ריא אייגוואהנער דיזער שטארט, ענטריסטעט איבער דיזען פֿאָרפֿאלל, בעשליאָסטען, גענען טיבעריארע צו ציהען, אום דיא איהרעם שטאטטהאלטער צוגעפֿוגטע שמאך אן יענען אינוואהנערן צו רעכען. זיא ליסען דעסהאלב אויך אוינע אויפֿפֿאָרדערונג אן מיהרערע שטעדטע גאליליאס ערגעהען. אלליין יאָזעפֿוס וועגדעטע אללע קונסט זיינער בערעזאמקייט אן, ריא לייטע פֿאן ריזעם אונטערנעהמען אבצוהאלטען, אום אין דיזען קריטישען צייטען זען בירגערקריג צו פֿערמיירען, אונד עס גאלאנג איהם, דיא טאריכאנער צו בעוהינגען. — אלס יאָהאנגעס דיא, פֿיר יאָזעפֿוס גינסטיגע שטיממונג דער גאליליעער זאה, ענטשולדיגטע ער זיך בייא דעמזעלבען, דאס יענער מאָרדאנשלאג ניכט אויף זיינע פֿראנלאסונג, זאָנדערן נאנץ אָהנע זיין ווישסען גשעהען זייא. יאָזעפֿוס פֿאנד עס פֿיר גוט, דיזע ענטשולדיגונג דעם שיינע נאך אנצונעהמען, אונד איהם צו פֿערציהען.

אינדעסטען ערהאָב זיך אין אנדערער, ניכט מינדער גפֿעהרליכער גענגער, נעגען אונזערן יאָזעפֿוס. ישוע, אנפֿיהרער אייגעס טרופּפּס, גאהם זיך פֿאָר, איהן, אלס ער זיך אין דער שטארט סעפֿארים בעפֿאנד, פלעטצליך צו איבערפֿאללען אונד צו ערמאָרדען. יאָזעפֿוס, בייא צייטען דאפֿאָן אונטערדיכטע, טראף זיינע אנשטאלטען, אונד נאהם דען ישוע גפֿאנגען, ווארוך זיך דעסטען טרופּפּ צערשטרייעטע. ער האנרעלטע אבער גראָסמיטהיג גענגען דיזען זיינען טאָדפֿיינר, שענקטע איהם ראז לעבען, לים איהן אויף זיין אויידליכעס פֿערשפרעכען, רוהיג צו בלייבען. ווידער אין פֿרייהייט, אונד ערלויבטע איהם דאָנאר, זיינען טרופּפּ ווידער צו זאממעלן.

אום ריזע צייט נאכ יאָזעפֿוס איינען אויפֿפֿאללענדען בעוויז זיינע טאָללעראנטען געזינונג. צווייא טראכטונגען, היידנישער דעליגיאָן, ענטפֿלאָהען איחרעם קעניגע, אונד בראכטען דעם יאָזעפֿוס פֿילעם גאלד, וואפֿען אונד אנדרעם רייזיצייג מיט. דאז פֿאָלק זואָללטע ריזע פֿליכטלינגע נור אונטער דער בעדינונג אויפֿנעהמען. דאס זיא זיך בעשניידען לאסטען זאָללען; וואָגעגען זיך יאָזעפֿוס ערנסטליך ערקלעהרטע, אינרעם ער דעם פֿאָלקע פֿאָרשטעללטע, זויא אונגערעכט אונד אונמאָראליש עס זייא, מענשען צו צווינגען, איהרע דעליגיאָנסמיינונג צו פֿערלייגנען; אונד דאז פֿאָלק גאב נאך יאָזעפֿוס וואָרד אינרעם אין גאלילעא איממער מעכטיגער, אונד וועגען זיינער טוגענד, וויזהייט אונד טאפֿפֿערקייט פֿאָן דעם גרעסטען טהייל דער אייטואָהנער געליבט. יאָהאנגעס, גיידיש אויף זיין גליק, קאָננטע נונמעהר זיינען האס ניכט לענגער פֿערבערגען, וויקעלטע דיא אייגנואָהנער פֿאָן גאבאדע (דער פֿאָרנעהמסטען שטאדט פֿאָן גאלילעא) געגען איהן אויף, וואָצו איהם זיין פֿרייגר סימאָן, אין בירגער ריזער שטאדט, דער ניכט מינדער דען יאָזעפֿוס בעגייעטע, בעהילפֿליך וואר; ער מאכטע איהם פֿערנער דיא אייגנואָהנער פֿאָן גאסקאלא (דעס יאָהאנגעס געבורטס־שטאדט) אונד ענדליך אויך דיא טיבעריאנער אבשפֿענסטיג, אונד זאָ ערהילט יאָהאנגעס אייגען שטארקען אנהאנג. — יעטצט האטטע אונזער יאָזעפֿוס מיט אייגער רייהע פֿאָן עמפֿערונגען אונד אנפֿעללען צו קעמפֿפֿען (דיא יעראָך מעהר אין אייגע קרינסגעשיכטע, אלס אין אייגע ביאָגראפֿהיא געהערען, דאהער ווער זיא הער איבערגעהען). אוים אללען דיזען העגרפֿלן וואוסטע ער זיך דאָך, טהיילס דורך זיינע טאפֿפֿערקייט אונד קלוגע מאאסרעגעלן, טהיילס אבער אויך דורך עקסעמפֿלארישע שטראפֿען, דיא ער יעטצט אויסצואיבען גענעטהיגט וואר, הערויסצוויקעלן, אונד זאָ בעזונטע ער איממער זיינע גענער.

ענדליך, אלס יאָהאנגעס אונד סימאָן אייגזאהען, דאס זיא מיט וואפֿפֿען ניכטס גענען יאָזעפֿוס אויסריכטען קאָנטען, נאהמען זיא איהרע צופֿלוכט צו אנקלאגען אונד בעשטעכונג זיא קלאגטען איהן נעהמליך בייא רעם האָהענפריסטער אנאנא (חנניה) אן, דאס זיינע מאכט צו גראָס זייא, אונד ער טיט רעם פֿלאן אומגינגע, גענען ירושלים צו ציהען אונד זיך דער רעגירונג צו בעמעכטי־

גען

גען׳ אנאנא וואללטע דיזעם דורכאוים פֿאם יאזעפֿוס ניכט גלויבען, אונד ווייז דיא אנקלעגער אב: יעטצט בעשטאכען זיא מעהרערע רעטהע פֿאן ירושלים, ערנייערטען איהרע אנקלאגע, אונד בראכטען עם ראהין, דאם לעגאטע נאך גאלילעא אבגעשיקט וואורדען, אום דען יאזעפֿוס אונד זיינע אנקלעגער צו פֿערנעהמען, אייגענטליך אבער, אום דיא גאלילעער פֿאם יאזעפֿוס אבשפֿענסטיג צו מאכען, איהן צו פֿאנגען אונד נאך ירושלים צו שיקען, אדער אוים דעם וועגע צו רייסען׳ דער פֿאטער דעם יאזעפֿוס, וועלכער פֿאן דיזעם קאמפלאטט אין ירושלים פֿריה בעריכטעט וואורדע, שריב זאגליך אן זיינען זאהן, ענטדעקטע איהם דיא איבער איהם שוועבענדע געפֿאהר, אונד פאט איהן, ער מעכטע גליך צו איהם נאך הויזע קאמען׳ וויקליך וואר יאזעפֿוס שאן ענטשלאסטען, דיא שטאטהאלטערשאפֿט נידערצולעגען, אונד נאך ירושלים צוריק צו דייזען, ניכט אוים פֿורכט פֿאר זיינען געגנערן, אלס פֿילמעהר אום זיינען בעקיממערטען פֿאטער אללער זארגע פֿיד איהן צו איבערהעבען׳ אלס עד דיזען ענטשלוס זיינען דעטהען מיטטהיילטע, באטען זיא איהן מיט טהרענענדען אויגען, דיזעם לאנד ניכט צו פֿערלאסטען, אונד שטעללטען איהם דיא גפֿאהר אונד דיא צערדיטטונג פֿאר, וועלכע דעם גאלילעאישען לאנדע בעפֿארשטעהט, וועז עס אייגען זאלכען טאפֿערען שטאטהאלטער פֿערליהרען, אונד אין דיא העגדע יענער פֿארטהייאגענגער גראטהען זאללטע׳ זיא מאכטען זיינען ענטשלוס אבזיכטליך דען גאלילעערן קונד, אונד נון פֿערזאמעלטע זיך דאז פֿאלק הויפֿענווייז אויף דען שטראסען; מאן אונד ווייב, אלט אונד יונג, שריען אונד יאממערטען, אונד באטען דען יאזעפֿוס פֿלעהענדליך, זיא ניכט צו פֿערלאסטען, וואֿרויף עד ענדליך נאכגעבען אונד זיינען ענטשלוס ענדערן מוסטע׳

אלס דיא לעגאטע אין גאלילעא אנגעקאממען וואהרען, וואהין זיא אייגיגע הונדערט קריגסקנעכטע מיטבראכטען, שריבען זיא דען יאזעפֿוס, אונד לודען איהן אין, צו איהנען נאך דעם פֿלעקען גאבארע צו קאמען, אונד צוואר אהנע בעגלייטונג אייגער בעוואפֿנעטען מאנשאפֿט, אום איהן אונד זיינע גענגער יאהאננעס אוגד סימאן נעריכטליך צו פֿערנעהמען׳ יאזעפֿוס, וועלכער איהרע אבזיכט קאנטע, שריב איהנען אייגע זעהר פֿרייגדליכע אנטוואֿרט, וואהרין עד זיינע פֿרוידע איבער איהרע גליקליכע אנקונפֿט אין דיזע

פראווינץ

פּראָווינץ אונד איכער איהר וואָהלבעפֿינדען אייסערטע; בערוּערטע עס יעריאָך, דאס איהם זיינע שטאטטהאלטער. אנגעלעגענהייט ניכט ערלויבען, זיינען אָרט צו פֿערלאסען, אונד לוד זיא איין, נאך זיינעם וואָהנאָרט צו קאָממען, אום אללרא איהר גערוכט צו האלטען. דיעזע פֿערווייגערטען דיא לעגאטע, אונד בעפֿאהלען איהם נאכמאלס מיט פֿילען דראָהונגען זיך צו איהנען נאך דעם אָבען בעשטימטען אָרט צו בעגעבען. אלס זיא אבער זיינע מאכט אונד דיא אנהענגליכקייט דעם גרעסטען טהיילס דער גאלילעער אן איהן קעננען לערנטען, קעהרטען זיא אונפֿערריכטעטער זאכע נאך ירושלים צוריק. דאז פֿאָלק דיעזר הויפּטשטאדט, וועלכעם דאז פֿאָרהאבען דער לעגאטע אין ערפֿאהרונג בראכטע, ווער דאריבער אויפֿגעבראכט, דאם דיעזע אָהנע זיין ווייסען אונד ווילען געשאה; אללעם בעשטעטיגטע נון דען יאָזעפֿוס אין זיינער שטאטטהאלטערשאפֿט אין גאלילעא, אונד יאָהאננעם אונד סימאָן ווארדען איהרער הויפּטמאננשאפֿט עגטזעטצט. נאָך אבער ווער אונזער יאָזעפֿוס פֿאָן דען נאכשטעללונגען אונד אנפֿעללען דיזער ווייטהענ- דען אויפֿריהרער ניכט בעפֿרייעט, ביז עס איהם עגדליך געלאנג דען סימאָן אונד דען יאנאטהאן (אייגען איהרער גענֿעהרליכטען שפּיסגעזעללען) גענֿאנגען צו נעהמען, אונד אין פֿערוואהרונג צו בריננען.

מיטטלערוויילע האטטע דער רעמישע קייזער, נערא, אייגע זעהר שטארקע קריגסמאכט, אונטער אנפֿיה- רונג דעם ווע ספּאסיאנוס נאך סיריען גשיקט, ווועלכע יענען עוויג מערקווירדיגען, אונגליקליכען קריג בענאן, דער לייערי! דעם יידישען שטאאטע איין עגדע מאכטע!! דיא אייגצעלנען יידישען טרופּפענקאָרפּס, דיא ביזהער אבגעזאָנדערטע אגירטען, אונד זיך אָפֿט אונטעראיינאנדער בעקריגטען, ווארען נון דורך בעדאכט, דאז פֿאטערלאנד גענען דען אללגעמיגען פֿיינד צו פֿערטהיידיגען. יאָזעפֿוס איבערנאהם דיא פֿערטהיידינונג דעם גאלילעאישען לאנ- דעם. אלס ער פֿאָן דעם אנריקען דער דעמער, דיא זיך אין כירי- ען בעטרעכטליך פֿערשטערקט האטטען, בייאצייטען נאכריכט עדהילט, צאג ער זיינע מאננשאפֿט צוזאממען, אונד ווארף זיך אין דיא פֿעכטונג יאָטאפּא, דיא ער זיבען אונד פֿירציג מאנע מיט טוטה אונד מאפֿפֿערקייט גענען דיא נאנצע מאכט דער רע-

מער

מער פֿערטהיידיגטע. ענדליך מוסטע ער דער איבערמאכט אונטער-
ליגען; דיא רעמער נאהמען דען פלאטץ מיט שטורם איין, ערשלוגען דען
גרעסטען טהייל דער איינוואהנער, אונר נאהמען דען איבערעסט
געפֿאנגען. יאָזעפֿוס פֿערשטעקטע זיך אין איינער העהלע, וועלכע
אן רער זייטע איינעם ברוננענם אין דען פֿעלזען גיהויען אונר מיט
פֿאַרראטה פֿערזעהען וואר. היר פֿאנד ער פֿירציג פֿאן זיינען ליי-
טען, דיא אללע פֿעסט ענטשלאָסטען וואַרען, עהער צו שטער-
בען, אלס זיך דען רעמערן צו ערגעבען. דיא ערשטע נאכט גינג
יאָזעפֿוס אוים, אום צו זעהען, אָב אירגענר אייניע מעגליכקייט צו
ענטקאָממען זייא; אלס ער אבער קיינע פֿאנר, בעשלאָס ער, זיך
דאזעלבסט זו לאנגע ער נור קאָנטע, אויפֿצוהאלטען. אם דריט-
טען טאגע וואודע ער דורך אייניע וויבספערזאָנען ענטרעקט, אונר
וועספאסיאנוס, דער אין נראָסען פֿערלאנגען בעציינטע, איהן
צו זעהען, שיקטע צוויייא פֿאָן זיינען פֿעלראָבערסטען אן איהן אב,
איהם דאז לעבען אונר זיינע פֿרייהדשאפֿט צו פֿערשפרעכען. אלס
ער זיך אבער וויגערטע, זיך צו ערגעבען, זאנרטע וועספאסיאנוס
אייניען דריטטען, נאמענס ניקאנאר, אייניען אלטען בעקאנטען
פֿאָן איהם. דא נון אויך דיזער, אָהנע יאָזעפֿוס מיטצוברייננען,
וויערקאם, גינגען דיא רעמער דאמיט אוס, איהן אונר זיינע לייטע
אין דער העהלע אויסצובריננען; זיא וואורדען אבער פֿאָן איהרען
פֿעלרהעררן דראן פֿערהינדערט. ענדליך אלס יאָזעפֿוס עם גע-
פֿעהרליך פֿאנר, לענגער ווירערשאנר צו טהון, שלוג ער דען
איבריגען פֿאָר, דאז גראָסמיטהיגע אנערביטהען דעם וועספאסיאנוס
אנצונעהמען. דיזע אבער פֿערווייגערטען עס מיט גרעסטער בע-
הארליכקייט, אונר וואורן ענטשלאָסטען, זיך צו ענטלייבען. יאָ-
זעפֿוס שטעללטע איהנען דיא שרעקליכע זינרע דעם זעלבסטמאָרדם
פֿאָר; אלס ער אבער זאה, דאס בייא איהנען ניכטס אויסצוריכ-
טען זייא, שלוג ער איהנען פֿאָר, אין לאָאָז צו ציהען, ווער פֿאָן
איהנען דען נעכסטען, אונר זו וויטער ביז אויף דען לעצטען
טערטען זאָלל. דיזער פֿאָרשלאג ערהילט איהרען בייפֿאלל,
וואורדע זאָנליך אין אויפֿהרונג געבראכט, אונר דיא פֿאָרוע-
הונג פֿיגטע עס זו, דאס אונטער דען צוויייא לעטצטען יאָזעפֿוס
אייניער וואר. דער אנדרע, פֿערלעגען אָב ער דען יאָזעפֿוס אום-

כרינגען, אדער זיך פֿאַן איהם אומברינגען לאסען זאָלל, לים זיך פֿאַן אונזערם יאָזעפֿום איבערדעדען, זיך דען דעמערן צו ער-
געבען.

אלם יאָזעפֿום צום וועספֿאסיאנום פֿאָרגעפֿיהרט וואורדע, ליף
דאז גאנצע רעמישע העער צוואמממען, אום איהן צו זע-
הען. אנפֿאנגם וואָללטע איהן וועספֿאסיאנוס אלם געפֿאנגענען נאך
דאָם צום קייזער נעראָ שיקען; נאכדעם ער זיך אבער מיט איהם
אונטערהאלטען, אונד זיינע וויזהיים קענגען געלערנט האטטע,
בעהילט ער איהן בייא זיך, צוואר אונטער שטרענגער אויפֿזיכט,
אונד שענקטע איהם זיינע פֿרייהיים. אין דער ערשטען אונ-
טערהאלטונג פֿראָפֿעזייהטע איהם יאָזעפֿום דען באלרינען טאָד
דעס קייזערס נעראָ אונד זיינע (דעס וועספֿאסיאנוס) ערנענונג
צום דעמישען קייזער. דיזעס בעהויפֿטעטע יאָזעפֿום מיט זאָלכער
געוויסהייט, דעס ער זיין לעבען צום אונטערפֿאנד גאב, ווען
זיינע פֿאָראויסזאגונג ניכט באלד אין ערפֿילונג גיהע, *) אונד
נענטע פֿאָן דיזעס אויגענבליק אן דען וועספֿאסיאנוס בייא דעס טי-
טעל: צעזאר. וויא זעהר ער זיך נון דאדורך דען וועספֿאסיאנוס
צום פֿרייגד מאכטע, לעסט זיך לייכט עראכטען. —

בעפֿרייעט פֿאָן אללען שטאאטסגעשעפֿטען, פֿאָן אללען קרינ-
רישען אונטערנעהמונגען אונד אונרוהען, דיא ביי-
הער זיין לעבען פֿערקיממערטען, זאה זיך יעטצט יאָזעפֿום נאך
אייגעם וויבע אום, אונד הירראטהעטע אייגע נעפֿאנגענע יידין אוים
צעזערע. אלס נון ניכט לאנגע נאכהער דיא נאכדיכט פֿאָן דעם
ווידקליך ערפֿאָלנטען טאָד דעס קייזערס נעראָ, אונד דיא בעוו-
פֿונג דעס וועספֿאסיאנוס צום רעמישען טהראָנע אים לאגער אנ-
לאנגטע, טראט לעטצטערער זיינע ריקרייזע נאך דאָם אן, אונד
נאהם

*) דיאזענינען, וועלכע אונזערם יאזעפֿום דיא הימלישע נאבע דער פֿראפֿע-
צייהונג ניכט צוטרויען וואללען, כעגען דיזע פֿאהרעזאגונג (וועלכע פֿאן
מעהרערן אלטען גשיכטשרייבערן בעשטעטיגט ווירד) דען טיפֿען פֿאליטי-
שען אייזיכטען דיזעס כאנגעס צושרייבען. נעראָ ווער וועגען זיינער אונ-
מענשליכען גרויזאמקייט צו זעהר אין ראָם פֿערפֿאכט, פֿר קאנטע דאהער
דעס שוועלכע דעס מיכעלאדעם ניכט לאנגע עגטגעהען; אונר דאס וועס-
פֿאסיאנוס אלס דער עלטעטע מענאטאר אוגר דער בעריהמטעסטע פֿעלדהערר,
זייגע שטעלע פֿערטרעטען וועדע, וואר פֿאראוים צו זעהען.

נאהם דען יאָזעפֿום מיט זיך בין נאך אלכסנדריא. דאועלבסט לים
ער איהן׳ס זיצור אנקונפֿט זיינעם זאָהנעם, טיטָס, וואַרטען, דעם
דער אָבערבעפֿעהל דער רעמישען העערע, אונר דיא פֿאָרטזעטצונג
דעס קריגעס גענען דיא יהורים איבערטראגען וואורדע. היר פֿער-
לאָר יאָזעפֿום זיינע פֿרויא; ער היראטהעטע איינע צווייטע, אונד
וואורדע פֿאָן טיטום מיט נאך דעם יידישען לאנדע נעגאָממען.
טיטום, דער איהן נאָך מעהר אלס זיין פֿאטער שעטצטע אונד
בעגינפֿטיגטע, ברויכטע איהן אין דער בעלאגערונג פֿאָן ירושלים,
אום דען אויפֿריהרערן צוצורעדען, דיא וואפֿפֿען נידער צו לעגען,
אונד זיך דען רעמערן צו ערגעבען; מיט דעם פֿערשפרעכען, דאס
געשעהענע צו פֿערגעסען, דיא יהודים אים בעזיטץ איהרעס לאנ-
דעס, אונר איהנען דיא פֿרייע אויסאיבונג איהרער רעליגיאָן צו
לאסטען. יאָזעפֿום בעשטיג מעהרערע מאהל דיא מויערן פֿאָן
ירושלים, אונר שטעללטע דיזעס דעס פֿאָלקע מיט דען ריהרענד-
סטען וואָרטען פֿאָר; אללין שטאטט אללער אנטוואָרט וואורדע
ער יערעסמאהל מיט שטיינווירפֿען אבנעפֿערטיגט. איבערהויפט
האטטע יאָזעפֿום ראמאלס פֿילע ליידען אויסצושטעהען, זאָוואָהל
פֿאָן דען יהודים אלס פֿאָן דען רעמערן; יענע בעשולריגטען איהן
דער פֿערראטהעריא גענען זיין פֿאטערלאנד, וויל ער זיך אים
רעמישען לאגער אויפֿהילט, אונד זיא צום פֿירידן אויפֿפֿאָרדערטע,
אונר דיזע בירדעטען איהם וויערום פֿערראטהעריא גענען דיא
רעמער אויף, וועו זיא געשלאגען וואורדען. נור טיטום אללין
קאנטע זיינע עדלע געזינגונג, אונד שיטצטע איהן גענען אללע בע-
לירינונג דער רויהען זאָלדאטען. טראָטץ רעם האס אונד רער
בעזיטמפֿונג, וועלכע יאָזעפֿום פֿאָן זיינען לאנדסלייטען ערליטט,
ערמאנגעלטע ער ניכט, דעגזעלבען זאָוויט זיינע קרעפֿטע זיך ער-
שטרעקטען, געפֿעלליג צו זיין. זאָ האט ער דורך זיינען אינפֿלום
מאנכע יידישע גפֿאנגענע בעפֿרייעט, אונר מעהרערע פֿאָם קרייצע
ערלעזט, צו וועלכעם דיא שאָן פֿעראורטהיילט וואורדען.

נאכדעם טיטום ראז אללערטרוריגסטע וועדק פֿאָללענדעט,
ירושלים צערשטערט, דיא אייגנואָהנער טהיילם ער-
שלאגען, אונד טהיילם צו גפֿאנגענען גמאכט האטטע, קעהרטע
ער נאך ראָם צוריק, אונר נאהם דען יאָזעפֿום מיט דאהין. אין

דאָם וואורדע דעם יאָזעפֿוס פֿילע עהרע אונד אכטונג ערציינט; דער קייזער איבערהייפֿטע איהן מיט גונסטבעציגונגען, אונד שענקטע איהם מעהרערע גיטער אים יירישען לאנדע, מיט בעפֿרייאונג פֿאָן אללען אכנאבען. דיא ליבע דעם קייזערם צו איהם גינג זאָ ווייט, דאם ער איהם ערלויבטע, דען נאמען דער קייזערליכען פֿאמיליע: פֿלאוויוס, צו פֿיהרען. יאָזעפֿוס לעבטע נון בעשטענדיג אין דאָם, אללוא ער מיט זיינער צוויטען פֿרוא דרייא זעהנע ציעטע, וואָפֿאָן צוויא פֿריה שטארבען, אונד אינער, נאמענס היר קא. נוס, איהם בליב. ניכט לאנגע נאכהער שיר ער זיך פֿאָן דיזער פֿרוא, איהרעס טרייאלאָזען בעטראגענס ווילען, אונד הייראטהעטע אינע דריטטע אוים קדעטא, אינע געבאָרנע יידין, פֿאָן פֿאָד. נעהמער הערקונפֿט, דערען טוגענד ער זעהר ריהמטע. מיט דער. זעלבען צייגטע ער נאָך צוויא זעהנע, נאמענס יוסטום אונד סימאָן, וועלכעם לעטצטערן ער דען נאמען אגריפּפּא בייאלעגטע.

דיך לעבטע נון דער גראָסע מאן, צוואר אין אייסרער רוהע אונד אים בליהענדען וואָהלשטאנדע, אבער פֿאָלל אינגערן גראמס איבער ראז אונאויסשפּרעכליכע אונגליק, דאם זיין פֿאטערלאנד געטראָפֿען, אונד וועלכעם ער אבצוועגרען זיך זאָ פֿילע פֿער. געבליכע מיהע גענעבען האט. אינדעם בענוטצטע ער דיא רוהע, זיינע גראָסען היכטאָרישען ווערקע אויסצואדבייטען, וואָמיט ער דער נאכוועלט אין אונשעטצבארעם געשענק מאבטע. *) איבער דען וועטה דיזער וועדקע הערשט נור אייגע שטיממע. זאָוואָהל

דיא

---

*) דיזע וועדקע, וועלכע ער אין נריכישער שפראכע פֿערפֿאכטע, אונד דיא אין אללען שפראכען איבערזעטצט וואורדען, זינד פֿאלגענדע:

1. איבער דיא יידישען אלטערטהימער, וואָרין ער דיא גע. שיכטע אונזערער נאטיאָן, פֿאָן דער שעפֿונג אן ביז צו דער צערשטערונג ירושלים'ס דורך טיטוס, אויפֿ גרינדליכסטע אונד אויספֿיהרליכטטע בע. שרייבט; אונד וואָרין אויך פֿילע נאכריכטען אוים דער געשיכטע דער רעמער אונד אנדערר נאטיאנען צו לעזען זינד.

2. איבער דען יידישען קריג מיט דען רעמערן, דעסטען אוים גענצייגע ער פֿאם אנפֿאנג ביז עגדע וואר, אונד זעלבסט ראָרין אייגע מרויריגע ראללע שפילטע.

דיא אלטען אלס דיא נייען שרייבטשטיללער האלטען אונזערן פלאוויוס יאזעפוס פיר אייגען דער פארטרעפליכסטען געשיכטשרייבער, דיא עס יע אין דער וועלט געגעבען האט.

---

3. אייניגע ביכער פערשידענען אינהאלטס, אלס דאז בוך בעגען אפיאנים, זייגע לעבענס בעשיבטע, א. א. מ.

NB. ווייר פינדען עס פיר נעטהיג, דען יוכנען לעזער דאריף אויסערקואם צו מאכען, דאם ער ריזען יאזעפוס (יוסף בן מתתיה הכהן) ניכט מיט דעם ואנאנטען יוספון (יוסף בן גוריון), זא ווייא ריזעם טרעפליבע ווערק ניכט מיט יענעם ארנטערשאבענען, [מאהרהאפטען, דעם בן גוריון צוגעשריבענען בוכע פערוועכסלע.

(ג)

מאָראלישע ערציהלונגען

אונד

לעהרשפריכע אויס דעם תלמוד.

3.

נור וואהרע פֿרעממיגקייט מאכט זעליגי

אן אייגעם מארקטטאגע צו לֻבֶּט בעפֿאנד זיך אייגסט אויך רבי ברוקא אוים חוזאה אונטער דעם בונטען מענשענגעוויהלע. פֿאָרשענד וואָרף ער זייגע בליקע אויף דיא פֿאָרביא וואָגענדע מענגע, שארף אונד בעאָבאכטענד שויעטע ער יעדעם בעזאָנדערם אינס אויגע; דא זאה ער, וויא אללעם אים יעווינגען טרייבען דא. הין דרישטע, אללעם נור נאך צייטליכעם געווין גייצטע, אונד נימאנד זיך אום דאז העכסטע עוויגע גוט יענסזייטס דעם גראבעם צו בעקיממערן שיעין. — אלם ער אייגע ווייללע אין דיזע בעאָבאכטונג פֿערזונקען דא שטאנד, ערשיעין איהם דער גייסט דעם פֿראָפֿעטען אליהו. — „ווער אונטער דיזען מארקטגעסטען" פֿראגטע רבי ברוקא דען גייסט „האט זיך וואָהל דער עוויגען גליקזעליגקייט פֿערדינט געמאכט?" — קיינער פֿאָן אללען, דיא דיא היר זיהסט; ווער דיא אנטוואָרט. — מיטטלערווייללע אייללטע אין מאן שנעלען שריטטעם פֿאָרביא; זיינע פֿיסע וואָרען נאך הירדנישער ארט בעשוהעט, אונד אן זיינעם קאפֿטאן ווער קיין פֿאדען פֿאָן יענער געזעטצליבען בלויען וואָללע (תכלת של ציצית) זיכטבאר. —

זיהע

„זיהע!" דיך דער גייסט דעם רבי צו „דיזער דא האט זיך דאז עוויגע לעבען ערוואָרבען." — ריזער? פֿראגטע דער רבי העכסט ערשט ינט; דער מאן דא מיט דעם קיפֿטאן אָהנע ציצית? — „יא, דיזער," אנטוואָרטעטע דער גייסט „קענסט איהן נור ערשט, אונד דוא ווירסט דיך ניכט מעהר וואונדערן." — ברענענד פֿאָר בעגירדע דען מאן קענגען צו לערנען, דיך איהן דער רבי צו זיך הין, ערהילט אבער קיינע אנטוואָרט. ער ליף נון צו איהם הין, אונד ערקונדיגטע זיך אנגעלעגענטליך, ווער ער, אונד וואס זיין געשעפֿט זייא? — „לאס מיך יעטצט מיינעס וועגעס געהען, קאָממט מאָרגען צו מיר, אונד דוא ווירסט'ס ערפֿאהרען." אנטוואָרטעטע דער מאן. דען פֿאָלגענדען טאג שטעללטע זיך דער רבי בייא איהם איין, אונד ווירערהאָלטע זיינע געסטריגען פֿראגען. „איך בין" זאגטע דער מאן „ניכטס מעהר אונד ניכטס וועניגער אלס איין קערקערמייסטער; בעשטרעבע מיך אבער, דיזעס זאָגסט האַרטהערציגע געשעפֿט זאָ מענשליך אונר פֿערדינסטליך אלס מעגליך צו מאכען. איך זוכע ניכט אללייין, דורך נעהעריגע פֿלעגע אונד דורך טראָגטגירערע דאז שיקזאל דער אונגליקליכען געפֿאנגענען צו מילרערן, זאָנרערן בין אויך אויף ריא ערהאלטונג דער ריינהייט איהרער זיטטען בעראכט. איך שפערע דיא מענגער אין איינע בעזאָנדרע קאממער, אונד דיא וויבער אין איינע בעזאָנדרע איין, בייא נאכט זעטצע איך מיין בעטטע צוויישען דיא דער פֿערשידענען געשלעכטער, אום אללע אננעהערונג צו פֿערהינדערן. מערקע איך, דאס איין היידע איין ליסטערנעס אויגע אויף איינע טאָכטער איזראעלס ווידפֿט, זאָ וואגע איך אָפֿט מיין לעבען, אום דיא אונשולד צו רעטטען. זאָ גאלאנג עס מיר ערשט אונלענגסט, דורך איינע בעזאָנדרע ליסט, איינע יידישע בריוט דען הענדען איינעס היידנישען געביטהערס צו ענטרייסען, וועלכער בעריטס אים בעגריפֿען שטאנד, איהר געוואלט אנצוטהון." — — דער רבי שטוטצטע אָב דיזער ערצעהלונג. — אבער, פֿראגטע ער דען יירישען קערקערמייסטער, ווארום זיהסט דוא אים אייסערן זאָ גאנץ אונאיזראעליטיש אוים? — „וויל איך ניכט אלס זאָלכער שיינען וויללן, אום דעסטאָ עהער גענענהייט צו האבען, מיך אונטער דיא היידען צו מישען, אונד דיא הייטליכען רענקע אוים-צוקונדשאפֿטען, דיא זיא געגען דיא יהודים שמידען. איך ענטדעקע

זיא

זיא אלסדאן דען דאבבינען, דאמיט דיזע בייאציטען פאַרקעהרונ־
גען טרעפען מענען, דאז אונגליק אבצווועגרען." — אונד וואַרום
וואַללטעסט דוא מיר בעסטערן ניכט רעדע שטעהן, אונד פערווי־
זעסט מיך אויף הייטע? — „וויל געסטערן עבען איין אונגליק
אים וועגק וואר, וועלכעם איך דען דאבבינען צו ענטרעקען איילטע,
דאהער איך מיך נוכט מיט דיר אויפהאלטען וואַללטע." — דער
רבי וואַרד גערירט, אונד שטוינטע פאַלל אכטונג אונר בעוואונ־
דערונג רען עדלען שליכער אן.

צו גלייכער צייט דרענגטען זיך צוויא לוסטיגע מענגער דעם רבי
פאַרבייא. „זיהע!" ריף אבערמאלס אליהו'ם גייסט, „אויך
דיזע זינד קינדער דער עוויגען גליקזעליגקייט" — וואס איזט אייער
טהון אונר לאספען? פראגטע זיא דער רבי. — „ווייר זינד צוויא
לוסטיגמאכער", וואר דיא אנטוואַרט. — פאַסענרייסעד?
איזט דים אייער האנדווערק? — „געמאך, רבי, אונזער צוועק
איזט עדלער, אלם דוא פילליכט גלויבסט. ווייר זוכען, טריבזינניגע
לייטע אויפצוהייטערן. וויא אפט האבען ווייר שאן דורך אונזרע
שפעסטע פרירע אונטער דען ביטטערסטען צענקערן געשטיפטעט,
וואס קיין ריכטערשפרוך, קיינע טראקענע מצראל אויסצוריכטען
אים שטאנדע געוועזען ווערע". —

זאַ קאן מאן — דאכטע דער רבי — דורך גיטטגעפעלליגע
אונד מענשענפרייונדליכע האנדלונגען, אויך אהנע אייסרע
צייכען דער פרעממיגקייט אן זיך צו טראגען, זיך דער עוויגען
גליקזעליגקייט פערדינט מאכען.*)

עדעלשטיינע, דיא זיך אין עדרשאללען, אונד
עדרשאללען, דיא זיך אין עדעלשטיינע פערוואנ־
דעלטען.

פעלזענפעסט פערטרויעטע נחום איש גם זו אויף דיא
געטטליכע פאַרזעהונג. קיינע פערזוכונג וואר
איהם

*) דיזע אונד דיא פאלגענדע ערצעהלונג זינד אין טם' תענית פרק ג' אים
אריגינאל נאבצולעזען.

איהם צו האַרט, קיינע געפֿאהר דראָהענד נעמנג, איהן אין זיינעם
פֿראָממען פֿערטרויען וואנקענד צו מאכען. אונערשיטטערט זאה ער
אָפֿט אונגליקסשוואנגערע וואָלקען איבער זיינעם חויפטע שוועבען,
יא, שאָן טראָף איהן מאנכער האַרטע שלאג דעם לויניגען שיק-
זאלס, דאָך — זיין כוטה זאנק איהם ניע. איממער זאה ער דאז
געשעהענע איבעל אלס איין הערבעם ניטטעל איינעם ראַרוים צו
מנטשטעהענדען גליקעם אן. אוים איינעם ראָרן וועכסט איינע ראָזע;
דיא שטאכעלנדע בינע גיבט אונם דען וואָהלשמעקענרען האָניג;
אויך דאז פֿיהרט צום גוט ען (גס זו לטונה) פֿפֿלעגטע ער
צו יעדער אונאנגעהמליכקייט צו זאגען, דיא איהם בעגענגעטע-
ער ליטט, ער דולדעטע, וואַרטעטע שטאנדהאפֿט דאז בעסערע
אב, אונד וואר אָפֿט דעסטאָ גליקליכער. וואם וואונדער, דאם
זאָלך איינע אייזענשטארקע אויסדויער, זאָלכער אונביגזאמע טראָפֿ
דען אבשרעקענדסטען הינדערניססען געבאָטען, איהם אונטערנעה-
מונגען גענליגען ליסען, ריא דאז געפרענע דער אונמענליכקייט אן
איהרער שטירנע פֿיהרטען. דער וואונדערמאן (פֿיס מיסיס)!
זאָ נאנטע איהן דאז פֿאָלק; דען זיין לעבען וואר פֿאָללער וואונדער;
וואונדערבאר וואר זיינע בעהאַרדליכקייט, אונד אָפֿט נאָך וואונ-
דערבארער זאָ מאנכער ערפֿאָלג.

איינפֿט בעבטען זיינע לאנדסלייטע פֿאָר פֿורכט פֿאָר איינעם דער
טיראַננישסטען פֿירשטען דעם מאָרגענלאנדס. מאן בע-
שלאָם, זיך רורך ריא קאָמטבארסטען געשענקע בייא דעם פֿורכט-
בארען הערשער אין גונסט צו זעטצען; אונד דאז נאנצע פֿאָלק נאב
אללעם ענטבעהרליכע ראצו הער. מאן זאה זיך נאך איינעם טיכטינען
געזאנדטען אום. „לאסט אונם נחום, דען וואונדערפֿאָללען, דאחין
זענדען; איהם עהער אלס אירגענר איינעם שטערבליכען וירד עם מעג-
ליך זיין, דאז שטעהלערנע הערץ דעם טיראַננען צו עדוויכען"; זאָ ריף
ריא אללגעמיינע שטיממע. אונד נחום וואַרד צום נעזאנדטען גע-
וועהלט, דורך דעססען חענרע מאן דעם פֿירשטען איין קעסטכען
מיט עדעלשטיינען פֿאָן אונגענבארעם וועכטהע שיקטע. דוהיג טראט
נחום זיינע רייזע אן. אונטערוועגם קעהרטע ער אין איינע נאכט-
הערבערגע איין, וואָ ער זיך אין פֿראָממער, זאָרגלאָזיגקייט, מיט
איינעם גענמיטהע פֿאָלל אונוואנדעלבארער צופֿרידענבט אויף זיין לא-

גער הינשטרעקטע, אונד — זאנפט שלאָססען זיך דעס עהרליכען אוינען. אללין עס ווער אייגע פֿערזוכטע שטעטטע, וואָרויף דיא אונשולד דוהעטע. דיא ניכטסווירדיגען ווירטהסלייטע האטטען בייא איהם איין קעסטכען בעמעדקט, וועלבעס ער זאָרגפֿעלטיג פֿער־ וואהרטע, אונד קוים ווער ער אין איינען טיפֿען שלאף פֿערזונקען, אלס זיא זיך צו איהם הינשליכען, דאז קעסטכען הערפֿאָר האָלטענ אונד עס עפֿנעטען. איינען קאָסטבארען שאטץ האטטען דיא די־ בע ניכט פֿערמוטהעט; זיא נאהמען דיא ערשלשטיינע הערוים, פֿילטען, דאמיט דער בעשטאָהלענע דען פֿערלוסט ניכט גליך ביים ערוואבען געווואהרע, דאז קעסטכען מיט ערשאללען, אונד זעטצטען עס אן דיא פֿאָרינע שטעללע. מיט מאָרגענאנברוך ער־ וואכטע דער ארגלאָזע מאן עבען זאָ רוהיג, אלס ער זיך נידער־ לענטע, אונד פֿאנד זיך, וויא געווהנליך, ערשט מיט זיינעם גאָטט אונד דאן מיט זיינען ווירטהסלייטען אב. אייגע ווילע פֿאָד זיינער אברייזע ווער עס, אלס ער זיינע זאכען צוואממען נאהם, אונד בעזאָנדערס נאך דעם איהם אנפֿערטרויטען שאטצע זאה: אבער — אָ היממעל! וועלכען טאָרעסשרעקקען ווירדע דיזער אנבליק יערעס אנדערן מענשענזאָהן פֿעראורזאכט האבען! דער רייכטהום אייגעס פֿאָלקס, דאז אייגיגע מיטטעל, וואָדורך עס זיין הויז, זיינען הערד, זיין לעבען צו ערהאלטען, אונד דעס טיראננען גרים צו בעשוויכטי־ גען האָפֿפֿטע, דיא נאנצע האָפֿפֿנונג ווער נון אויף איינמאהל הין, ווער דורך דיא שיינבארע שולד אייגעס אייגיגען מאנגעס הין! — דאָך נחום'ס זעעלע ווער גראָס, אונערשיטטערליך זיין קאראקטער. ער קאס ניכט אייגען אויגענבליק אויסער פֿאססונג, בליב רוהיג, אלס וועו ניכטס פֿאָרגפֿאללען ווערע, אונד פֿינג מיט קאלטער איבער־ לעגונג אן, נאכצודענקען, וואס יעטצט צו טהון זייא? עס בליב איהם קיין צוויפֿעל איבער, דאס איהס דער שאטץ דיזע נאכט פֿאָן דען ווירטהסלייטען נעשטאָהלען וואורדע; אללין דיזע צור רעדע צו שטעללען, אכטעטע ער פֿיר אונגיטץ אונד גפֿעהרליך. זיא ווירדען עס לייגען; צייגען זינד ניכט פֿאָרהאנדען; עדעלשטיינע לאס־ טען זיך לייכט פֿערבארגען; יא, זיא ווירדען דען פֿערדאכט נאָך איבעל צו נעהמען זיך שטעללען, אונד איהס פֿילליכט וואָהל גאר דאז לעבענסליכט אויסבלאזען. — צו זיינען לאנדסלייטען מיט לעערער האגר צוריקקעהרען, שיען איהם נאָך אונראטהזאמער; זיא ווירדען

אין

אין פֿערצווייפֿלונג אונד ענטזעטצען גערַאטהען, אונד אויס מתּה־
לאָזיגקייט דאז איבעל נאָך מערהר פֿערשליממערן׳ וואס דען צו
שהון? — זיין געווערהנליכער וואהלשפּרוך: „אויך דאז פֿיהרט
צום גוטען" ענטפֿוהרט זיינען ליפּפּען, אונד — ער ענטשלאָס זיך,
גערַאדעוועגם מיט דעם קעסטכען, זאָ וויא עס דא וואר, צום פֿיר־
שטען צו רייזען׳. „דיא אללגיטיגע פֿאָרזעהונג" זאגטע עד „דיא עס
זאָ זיך פֿיגען ליס, וירד שיאָן וויסּסען, עטוואס גוטעס דאַרוים צו
מאכען"׳ — אין גאָטטעס נאהמען מאכטע ער זיך אויף, אונד
זעטצטע, טראָסט אונד האָפֿפֿנונג אין זיינעס בוזען נעהרענד, זיינע
דיזע פֿאָרט׳ — ער קאס צום פֿירשטען׳. „מעכטיגער בעהערד־
שער", פֿינג עד אן, „איין טרייעס פֿאָלק, דאז דיך אין עבען דעס
גראדע פֿערעהדט, אלס עס דיינע אונגנאדע פֿירכטעט, לעסט דיר
דורך מיך זיינען גדוס ענטביטהען, זיינען נעהאָרזאם פֿערזיכערן,
אונד שיקט דיר דען אינהאלט דיזעס קעסטכענס׳ אללע זיינע
שעטצע האט עס — מיינע אויגען וואַרען צייגע — הינין גלעגט;
אונד איך האבע — דער היממעל איוט צייגע — ניכטס דאפֿאָן
גענאָממען׳ היר, נים עס הין"׳ — דער טיראן נאהמ׳ס, עפֿנעטע
עס, אונד — אָ העללע אונד דיא גאנצע אונטערוועלט! וויא
בליטצשטראהל פֿונקעלטע זיין וויטהענדעס טיראננענאויגע; זיין טיגער־
דאכען שיען זיך צו עפֿנען, אום דען קעקען גזאנדטען, אונד מיט
איהם זיין גאנצעס פֿאָלק אין אייגעס נוא צו פֿערשלינגען׳ וואיטה
ערשטיקטע זיינע וואָרטע; דיא אומשטעהענדען האָפֿלייטע בעב־
טען פֿאָר אנגסט; נור אייגעד בליב אונערשראָקען דא שטעהן,
אונד דיזער אייגע וואר — נחום׳ דער וויטהריך קאס צו זיך זעלבסט,
שיאָן שוועבטע דאז פֿערטילגונגסוואָרט אויף זיינען ליפּפּען, אלס —
וויא אין ענגעל גאָטטעס — יעמאנר אוים זיינעס געפֿאָלגע הער־
פֿאָר טראט, אונד עס וואגטע, דען גריממיגען טיראן צו בעזענפֿט־
גען אונד דיא גלוטה צו ערשטיקען, יהע וויא אין העללען פֿלאם־
מען אויסבראך׳ „מעכטיגער גביעטהער", שפּראך ער, „מעסיגע דיי־
נען צאָרן, אונד וירדיגע דיא זאכע דיינעס ריפֿערן נאכדענקענס׳
וויא? קאנסט דוא עס גלויבען, דאס אין הילפֿלאָזעס, פֿאָר דיר
ציטטערנדעס פֿאָלק דיינער שפּאָטטען קענגע, אין דעם אויגענבליק
שפּאטטען קענגע, וואָ עס אום דיינע גונסט פֿלעהעט! היד לינט
שטוואס ערהעבליכערעס אין דער זאכע, אלס אונס דער ערסטע

אנשיין צייגט· זיהע! גאָלד, זילבער אונד עדעלגעשטיינע בעזיצ־
צעסט דוא אים איבערפלום; מיט אללען דיזען דינגען גלויבט איין
דיך פֿערעהרענרעם פֿאָלק דיד ניכט ווירדיג גענוג אויפֿוואַרטען צו קענ־
גען· דיזע ערדשאללען, וועד ווייס, וועלכען האָהען וועדטה זיא
פֿיר דיך ענטהאלטען? — האלט! זאָ עבען פֿעללט עס מיד איין,
געהערט צו האבען, ראס דער שטאממפֿאטער דיזעד פֿאָלקסטרימ־
מער, אבראהם, דער מיט 400 מאן פֿיער מעכטיגע אונד זיגרייכע
קעניגע שלוג, איינע ארט ערדע בעזאס, וועלכע ריא געהיימע
קראפֿט האטטע, יערעס שווערטעס שערפֿע אבצושטומפֿען אונד
יערען פֿפֿייל צוריקפֿראללענד צו מאכען· פֿיללייכט מאכען דיר זיינע
נאכקאָממען מיט דיזער פֿיר דיך אונשעטצבארען ערדאדט איין גע־
שענק"? — דער טיראן שטוטצטע, אונר שיען וואָהלגעפֿאללען אן
דיזער פֿערמוטהוג צו האבען· — „גוט", שפראך ער, „ווייר וואָל־
לען עס באלד פֿערזוכען; דיא געלעגענהייט ראצו איזט דא· האל־
טעט אונטערדעס דיזען אבנעזאנדרטען אין שטרענגער געוואהרזאם". —
אים טיפֿסטען אָריענט לעבטע איין טאפֿערעס פֿעלקכען, וועלכעס
זיך דער מאכט דיזעס טיראננען דורכאוים ניכט אונטערווערפֿען
וואָללטע, אונד העלדענמיטהיג אללע זיינע אנגריפֿפֿע צוריק ווי־
זאָ דאס ער עס פֿיר אונאיבערווינדליך הילט, אונד אללע האפֿפֿנונג,
עס זיך צו אונטערווערפֿען, אויפֿנאב· יעטצט עריואכטע אין איהם
בייערדיגנס דער גערענקע, עס דאָך נאָך איינמאהל מיט יענען
טאפֿפֿערן צו פֿערזוכען, אונד צוואר מיטטעלסט דער וואונדערטהע־
טיגען ערדע אין נחום'ס קעסטכען צו פֿערזוכען· יעדעס קריגער
וואורדע אלזא איין שטייכען פֿאָן דיזער ערדע געגעבען, אונד זאָ
גינג עס צום אנגריף· זא ויא דער הערשער, פֿיהלטע אויך דאס
גאנצע קריגסהעער איין גהעיימעס פֿערטרויען אויף דיזע וואונדערערדע;
כאן שייעטע קיינע גפֿאהר, שטירצטע זיך מיט לעווענמוטה אונ־
טער ריא בלינקענרען שווערטער, מיטטען אונטער איינען האגעל
פֿאָן פֿפֿיללען אונד וואורפֿשפֿיסען; ניכט לאנגע דויערטע דער קאמפֿף
אונר — ראס פֿעלקכען וואר איבערוואונדען· דער פֿרייר „אונד זיג־
בערוישטע טיראן צאָג אין שדיומף אין זיינער הויפטשטאדט אין;
נחום וואורע צו איהם גערופֿען, אונד מיט עהרען אונד גונסט־
בעצייוונגען איבערהייפֿט· דער פֿירסט בעפֿאהל, דאס מיט ערדשאל־
לען גפֿיללט גשווענע קעסטכען מיט ערעלשטיינען צו פֿיללען,

אונד

אונד מיט דיזען, זאָ ווי מיט דער פֿערזיכערונג זיונער פֿירשטליבען הולד, דען נחום צו זיינען לאנדסלייטען צוריק צו זענדען. נחום טראט זיינע דיקרייזע אן, אונד קערהרטע, בעסטער פֿאָרגעזעהן, אין יענער הערבערגע ווידער איין, וואָ איינסט זיינע יאוועלען זיך אין ערדע פֿערוואנדעלטען. דיא ווירטהסלייטע ערשטוינטען אָב דער עהרע, דיא דעם בערויבטען פֿאָם פֿידשטען ערוויזען וואורע, וואָ־ פֿאָן דער רוף שאָן פֿאָראויס אין איהרע רייבערהיטטע ערשאלל. נחום ערצעהלטע איהנען דיא וואונדערקראפֿט רער ערע, דיא זיין קעסטכען ענטהילט, מאכטע איהנען אויך קיין געהיימניס פֿאָן דען שעטצען, דיא ער פֿאָם פֿירשטען דאפֿיר עמפֿינג, אונד גינג מיט גוטער בעגלייטונג זיינעס וועגעס פֿאָרט, אום זיינעס פֿאָלקע דיא פֿראָהע קונדע פֿאָן דעם בעהערשערס גנאדע צו ברינגען. — „זאָ" ? זאגטען דיא ערשטוינטען רייבער נאך נחום'ס אבריזיע „זאָ? דיא אין יענעס קעסטכען פֿאָן אונס הינין געטהאנע ערדע, דיא פֿאָן אייגער מאָרשען וואנד אונערער היטטע אבגעשאבט ווער, ביזיטצט אייגע זאָלכע מאמישע קראפֿט? — אָ וואָהל, וואָהל אונס"! — זאָגלייך בראכען זיא דיא גאנצע וואנד אב אונד פֿיהרטען רען שוטט דאפֿאָן צום פֿירשטען. „געביטהער"! שפֿראכען זיא, „אייגע וויכטיגע ענטרעקונג פֿיהרט אונס צו דיינען פֿיסען הער. ווסטע, דיא וואונ־ דערטהוענרע ערדע, וועלכע נחום'ס קעסטכען ענטהילט, האט קיינעסוועגעס אוים זיינעס באָרען געוואכסען, זאָגערען איזט בלאָס דער אבגעפֿאללענע שטויב פֿאָן אונזערס הויזעס וועגרען אייגער, — מיט אייגער האנד האבען ווער דיזען שטויב הינין געלעגט. ווער האבען נון דיא גאנצע מויער אבגעבראָכען אונד ברינגען דיר רען שוטט דאפֿאָן, דאס דוא דיא גאנצע וועלט דאמיט עראָבערן מע־ געסט. — דער פֿירשט שטוינטע; צום ערסטען מאהל זיגטע זיינע פֿערנונפֿט איבער רען אבערגלויבען. — „ציטטערט", שפֿראך ער, „ציטטערט, וועו איהר מיך מיט אייגער אונוואהרהייט בעריכטעט. איך ווילל מיט דיזעם שוטט אייגען פֿערזוך אנשטעללען לאכסען". — „פֿערהענגע דיא מארטערפֿאללסטע שטראפֿע איבער אונס, וועו עס זיך אנדערס דאמיט פֿערהעלט". אנטוואָרטעטען דיא בעטראָגענען רייבער. — דער פֿערזוך וואורע אויף דער שטעללע גענאכט, אונד האטטע צור פֿאָלגע, דאס דיא עלענדען, אנשטאטט דער עריואר־ טעטען גראָסען בעלאָהנונג, איהרע קעפֿפֿע פֿערלאָהרען. זאָ בע־

שטראפֿט זיך דאז לאסטער אונד איינע אונערזעטליכע האב־
זוכט; זאָ בעלאָהנט זיך ריא טוגענד אונד דאז פֿעסטע פֿערטרויען
אויף גאָטטעס גיטיגע פֿאָרזעהונג.

דאז גליק דער ליבע *)

דיא טאָכטער דעס רייכען כלבא שבוע, איז פֿראָממעס,
גוטהערציגעס מעדכען, וואַרף איין ליבענדעס אויגע אויף
עקיבא, אייניגן דיר בעאמטען איהרעס פֿאטערס. עקיבא וואר
ארם, אבער זיינע הערפֿאָרשטעכענדען טאלענטע, זיין האנג צור
געלעהרזאמקייט, זיין אויפֿריכטיגעס אונד פֿראָממעס וועזען נאה־
מען דיא פֿראָממע יונגפֿער זאָ זעהר פֿיר איהן איין, דאס זיא איהם
איהרע האנד צור עהע פֿערשפראך. איהר פֿאטער וואָללטע אויף
קיינען פֿאלל זיינע אייניווילליגונג צו דיזער הייראטה גאבען; דעננאָך
געשאה זיא אָהנע זיינען ווילליגן. דיא טאָכטער וואורדע דאהער
אוים איהרעס פֿאָטערס הויז פֿערוויזען, אונד כלבא שבוע פֿערזאג־
טע איהר פֿייערליך אללע פֿעטערליכע בייאהילפֿע, יא, מאכטע
זיא זאָגאר ערבלאָ. דאז יונגע פּאאר לעבטע אינרעס מיט איינאנ־
דער פֿערגניגט, אבער אין דער אייסערסטען ארמוטה; זאָ דאס
זיא דאז שטראָה, וועלכעס איהנען צום לאנגער דינטע, אין שיינען
אונד אויף דען שטראסען זעלבסט אויפֿזוכען מוסטען. — „אָ וויב־
כען! געליבטע! זאגטע עקיבא אפֿט צו איהר, „בענינסטיגט מיך
אייניסט דאז גליק וועררע איך רייך, איין נאָלדנעס ירושלים וויללּ
איך דיר ערבויען (איינע דעדענסארט דאמאהליגער צייט). —
אום דער צופֿרידענהייט דיזעס אין זיך זעלבער גליקליכען עהעפּאארס
אייניגן שטערקערן אנשטריך צו גאבען, פֿערקליידעטע זיך דער
פֿראָפֿעט אליהו **) אלס אייך בעטטלער, אונד קאם פֿאָר דיא
טהירע דעס עקיבא. — אָ שענקע דאָך אייניגם ארמען אונגליקל־
כען

---

*) גדרים דף נ', בתוספות דף ס"ב. דיזע ערצעהלונג בעפֿינדעט זיך אויך אין
דיסטשער שפראכע אים ספר מחברה ישראל, להתורני המשכיל מהר"
בער פֿרענק, שו"ב בק"ק פרעשבורג.

**) מים דיזעם נאמען בעלענט דער תלמוד יערעס אונויכטבארע וועזען, וועל־
כעס אין בעכשליכער הילפֿע צום שראכם דער לייד־עגדען ערשייגט.

כען איין וועניג שטראָה פֿיר זיין ווייב, דאז זאָ עבען ענטבונדען וואור־
דע. — זיהע, ווייבכען! זאנטע עקיבא צו זיינער פֿרויא, זאָ ניבט
עס נאָך אונגליקליכערע, נאָך נאָטהדירפֿטיגערע מענשען אלס
וויר זינד. דיזע בעזיטצען אויך דאז ביסכען שטראָה ניבט. — נע־
ליבטער! ערווידערטע ויא, איך קלאגע אונר מורע דאָך ניבט.
מיינע ווינשע געהן בלאָם דאהין, דאס דוא ריינע פֿעהינקייט אונר
דיינע טאלענטע בייא אירגענר אייגעם בעריהמטען רבי צו ענטווי־
קעלן אונד אוים צו בילדען זוכען מעגעסטע. — ער פֿאָלגטע איהם
רעם ראטהע, נאהם, זאָ שמערצליך איהם אויך דיא טרענונג
ווער, פֿאָן זיינעם ווייבע אבשיד, אונד רייזטע צום רבי אליעזר.
דאָרט בליב ער אייניגע צייט, וואָ ער זיך דערנעשטאלט אין דער
גענעהרזאמקייט הערפֿאָרטהאט, דאס ער באלד זעלבער אלס אייר
רבי פֿאָן צאהלרייכען שילערן נאך הויזע צוריקקעהרטע. זיין רוף
גינג איהם פֿאָראוים, אללע גענעהרטע אונר דיא זעמטליכען
אייגוואהנער זיינעם אָרטס קאמען איהם צום עמפֿאנג ענטגעגען.
אונטער דיזען בעפֿאנד זיך אויך זיינע פֿרויא, דיא אבער פֿאָם גע־
וויהלע דער ענטגענען קאָממענדען צוריק גערעגנט וואורע. —
„ניבט דאָך, מיינע העררען"! ריף רבי עקיבא מיט לויטער אונד
פֿריידיגער שטיממע, אלם ער זיין ווייב ערבליקטע, „דיזער דא גע־
ביהרט דיא ערשטע עהרע, דען זיא האט מיינע אונר דער שילער
קענטניססע בעווירקט". — איהר פֿאטער, כלבא שבוע, ווירער־
ריף נון אויך דיא ענטערבונג, אונר האָב רען שוואור אויף, וואָ־
דורך ער איהר פֿריהער הין אללע בייאהילפֿע ענטזאגטע. — זאָ
פֿערראנקטע דער גראָסע רבי עקיבא רייכטהום אונד גענעהרזאמ־
קייט דער טרייען ליבע זיינעם טוגענדהאפֿטען ווייבעם.

לעהר־שפריכע.

מרגלא נפומי' דר' מאיר: נמול נכל לנדך ונכל נפשך לדעת לפ
דרכי ולשקוד על לתותי יום יום. נלוך לפונך מרע ושפתיך
מדבר מרמה, נלוך תורתי נלנך ונגד עיניך תהיה ידעתי. שמור פיך
מכל חטא ושכל וקדש עלמך מכל מגמה ועון ומני מהיה עמך נכל שעה
(נרכות פ"ג).

רבי מאיר פלענטע פאלנענדע לעהרען אים מונדע צו פיהרען:
לערן מיט אללעם פלייסע מיינע (נאטטעם) וועגע קעננען, אונד בעזוכע טעגליך דיא פפארטען מיינעם טעמפעלם. בעוואהרע דיינע צוננע פאר דעם איבעל אונד דיינע ליפפען פאר דעם טרונע. חיטע מיינע לעהרע אין דיינעם הערצען, אונד לאס דיא גאטטעספורכט דיר שטעטס געגענווערטיג זיין. וועו דוא דיינען מונד ריין פאן אללען זינדיגען רעדען, אונד דיך זעלבסט היילינ אונד פרייא פאן אללען בעזעו האנדלונגען העלטסט; זא בין איך (גאטט) יעדערצייט מיט דיר.

מרגלא נפומי' דרבא: תכלית חכמה תשובה ומעשים טובים, שלא יהא אדם קורא ושונה ושונה נאניו ונאמו מו נדנו, מו נמי שנדול ממנו בחכמה ובמנין, שנאמר לאשת חכמה יראת ה' שכל טוב לכל עושיהם, ללומדיהם לא נאמר אלא לעושיהם (סה).

רבא פפלעגטע פאלגענדע לעהרע אים מונדע צו פיהרען: דער ענטצוועק אללער ווייהייט אונד קענטניססע איזט זעלבסט־ בעסערונג אונד טוגענדהאפטיגקייט. דער מענש דארף ניכט פאן דער איינען זייטע זיך דער נעלעהרזאמקייט בעפלייסיגען, אונד פאן דער אנדערן זייטע דיא אכטונג אוים דען אויגען זעטצען, דיא ער זיינען עלטערן, זיינעם לעהרער אונד אללען רעגען שולדיג איזט, דיא איהם אן יאהרען אונד קענטניססען איבערלעגען זינד: דען זא הייסט עם (תהלים קי"א) דער אנפאנג אללער ווייזהייט איזט גאטטעספורכט; זיא ברינגט פיינע קלוגהייט דענען, דיא נאך איהר ואנדעלן. היר הייסט עם אלזא ניכט, דיא זיא לערנען, זאנדערן דיא נאך איהר ואנדעלן.

אמר ר' יהודה לעולם לא: צני יהידה שקפידו על לעוגם נתקיימם תורתם נידם, צני נליל שלא כקפידו על לעוגם לא נתקיימה תורתם נידם (נדת פ"ב).

ר' יהודה זאגטע דעם רב פאלגענדעם נאך: וויל דיא יהורעער זארגפעלטיג אויף דיא דיינהייט איהרער שפראכע בעראכט ווארען, האשטע איהרע תורה בעשטאנד; בייא רען גאלילעערן

אבער

אבער, וועלכע זיך אום איהרע שפראכע ניכט בעקימערטען; דאס־
טין דיא תורה קיין בעשטאנד. (איינע לעהרע, דאס מאן דיא גראמ־
מאטיק רער שפראכע יערערציעט בעאבאכטען זאלל, אונר ניכט,
וויא דיא מייסטען שפעטערן לומרים טהון, דיזע ווייסענשאפט
צו פערנאכלעסיגען ארער גאר צו פערראכטען; אינרעם מאן אה־
נע דיאזעלבע קיינע גרינדליכע איינזיכט אין דער תורה האבען קאן).

כל המחס על הנדיות מלחמיס עליו מן השמיס, וכל שאינו מרחס על הנדיות אין מלחמיס עליו מן השמיס (עירובין פ"ח).

וועך זיך איבער גאטטעס נעשעפפען ערבארמט, דעסטען עך־
בארמט זיך אויך דער היממעל; געגען דען הארטהערציגען אבער האט אויך דער היממעל קיין ערבארמען.

ר"ר שנאה דנדיס לוה ר' עקיבא את ר' יהושע נתנו: אל תשב נגודתם של עיר ותשנה, ואל תדור בעיר שלשיה תלמידי חכמים, ואל תבטח בציתך פתאום, כל שכן לבית חבוך, ואל תמכא מבעלים מרבליך, השכם ומכול בקיר מפני החמה ובחורף מפני הגשם, ועשה שבתך מול ואל תלטרך לנדיות, והוי משתדל עם מי שהשעה משחקת לו (פסחיס פ"י).

ויבען לעהרען נאב ר' עקיבא זיינעם זאהנע ר' יהושע: זיטצע ניכט אין דער תערע דער שטאדט אונר שטודירע, (דאז הייסט: ער זאלל זיין שטודיום ניכט אן עפפענטליכען, נעריישפאללען פלעט־צען האלטען); וואהנע ניכט אין איינער שטאדט, דערען אבער־הייפטער נעלעהרטע זינד (וועלכע זיך אין אידרעם שטודיום צו זערר פערטיפען, אונר זיך וועניג אום דאז וואהל דער שטאדט בעקיכ־מערן); טריטט ניכט פלעטצליך אין דיין אייגנעם הויז, פילוועניג־גער אינס הויז דיינעם נעכסטען איין (מאן זאלל ערשט דורך איין לייזעם נעריישי זיינע אנקונפט אנקינדיגען, אום ניכט דיא הויזליי־טע, וועלכע פיללייכט אין איינער נעהיימען פערדיכטונג בעגרי־פען זינד, אין פערלעגענהייט צו זעטצען); פערנאכלעסיגע ניכט דען נעבדויך רער שוהע; כלייבע וועדער אם זאממער נאך אם וינטער לאנגע ניכטערן; האלטע עם אם שבת וויא אן איינעם וער־

קעטאג, נור פֿאללע דען לייטען ניכט צור לאסט; פֿערהאלטע דיך ענדליך מיט דעניענינגען לייטען, דענען דאז גליק לעכעלט.

ר' שמואל בר נחמן בשם ר' כתן מומר: גדולה נביאים וכתובים מגינו שלריך לנאת ידי הבריות כלרך שלריך לנאת ידי המקום. גדולה: והייתם נקיים מה' ומישראל; נביאים: שלא תלחיש הוא יודע וישראל הוא ידע; כתובים: ומלא חן וככל טוב בעיני אלהים ואדם (יהושלמי, סקליס פ"ב).

אין אללען דרויא הויפטהיילען דער היילינגען שריפֿט פֿינדעט מאן דיא לעהרע, דאס דער מענש דאהין שטרעבען סום; זאוואהל פֿאר מענשען אלם פֿאר גאטט ריין צו ערשיינען (ד"ה זיך זא צו בעטראגען, דאס אויך קיין אייסרער שיין פֿאן שולד אויף איהם רוהען סום, וועלער זיך אויך אים אינגערן אונשולדיג פֿיהלט).

אמר ר' יוסה: משלי משכיל על כל, זה שמשתכל בלקה היתך לעשות, גילך כיה ר' יוסה עושה! כשהיה רואה בן עוזים שילך מנכסיו, אומר לו: בשביל שמעתי שמפל לך ביוסף במקום פלוני, טול ואתה פורע. מן דכוי כסיד אמר ליה מתנה (ירושלמי, שם).

ר' יונה ערקלעהרט דען פסוק (תהלים, מא, ב) היטיל דעם, דער איבער דען ארמען נאכדענקט, אלזא: געהע מיט דער אויסטהיילונג פֿאן אלמאזען קלינגליך צו ווערקע. — ווי מאכטע ער עס? וועלן ער איינען מאן פֿאן גוטער הערקונפֿט זאה, דער פֿאן זייגעם פֿערמעגען אבקאם, זאגטע ער צו איהם: „דא איך ערפֿאהרען האבע, דאס דיר איין בעטרעכטליכעם ערבטהייל אין איינעם פֿערגנען אָרט צו געפֿאללען איזט, זא לייהע איך דיר דיזעם נעלד, וועלכעם דוא מיר בעצאהלען ווירסט. האסט דיזער עם דען גענאמטען, זא שענקטע ער עם איהם.

(ד)

אויסציגע דער שענסטען אויסוועטצע

אויס דעם

מ א ס ק ה.

ה מ א ס ף

לחדש ניסן תקמ"ד

א

ש י ר י ם

לגבר משכיל אל הגילה (*

אַתְּ גִּילָה רַעְיָתִי! מִבְּקֶר יָמַי נִהְיֵית לִי:
כִּבֵּין שָׁדַי אִמִּי תְקָחֵינִי,
וַתְּנַדְּלִינִי עַל בִּרְכַּיִךְ;
מְנָעוּרַי יָדַעַתְּ שִׁבְתִּי וְקוּמִי,
וְכָל דַּרְכַּי הִסְפַּנְתְּ:
אִם דָּבַשׁ וְחָלָב עָרְבוּ לִי בְּלֶהָה,
וּמְנָדִים הָיוּ לִי לְמָנָה,
אוֹ שִׁיר וּמָשָׁל לְאָזְנַי יִנְעָם,
וְכָל יְקָר עֵינַי רָאֲתָה:
הֲלֹא בְךְ אָרוּץ קְרָיָה,
וְעִמָּךְ אֲדַלֵּג גְּבָעוֹת:
אֶל מְקוֹם תְּאֵנָה וְרִמּוֹן,

עבותים

---

*) Ramlers Blumenlese; Neuntes Buch LX.

עֲבוֹתִים וַעֲצֵי תְּמָרִים !
תַּחַת תּוֹמֶר שָׁם יָשַׁבְתִּי,
שָׁם עָרַכְתִּי מִשְׁחָק לִי,
שֶׁעָשׁוּעִים בְּקֶרֶב רֵעַי.
הֵן בְּמֶצְאִי חֲלוּקֵי אֲבָנִים,
מָחָאתִי כַף אֶל כָּף,
רָקַדְתִּי כְּמוֹ עֵגֶל,
בְּרָדְפִי אַחֲרֵי חָנָב,
שְׁמְמִית וְאַחַד הַזְּבוּבִים
וְאַחֲרֵי מִי דָלַקְתִּי,
זוֹלָתִי אַחֲרֶיךָ?
וּמַה זֶּה מָצָאתִי
אִם לֹא מְצָאתִיךָ?

* * *

וַאֲנִי בָךְ דָּבַקְתִּי,
גַּם בִּימֵי עֲלוּמַי,
עֵת חָכְמָה אָדְרוֹשׁ,
וְכָל פּוֹעַל כּוֹנְנוּ יָדַי:
אַתְּ עָזְרָה, בַּצָּרוֹת נִמְצֵאת,
אַף בְּקָרָב מַכְאוֹבוֹת,
עָמַדְתְּ מְכָבֵיב לִי:
עֵת תְּלָאוֹת סְבָבוּנִי,
אָחַזְתְּ בְּיַד יְמִינִי,
וַתִּתְּנִי לִי מָגֵן יִשְׁעֵךְ:
אָז אָמַרְתְּ לִי "בְּנִי אָתָּה,

„אֲנִי טִפַּחְתִּיךְ וְרִבִּיתִיךְ,
„שִׁמְעִי בְּקוֹלִי אִיעָצֵךְ,
„עָלַיִךְ עֵינַי, לָמָּה לַרַגְלַי:
„כָּבוֹד אַל תְּבַקֵּשׁ,
„עֹשֶׁר לֹא אֶתֵּן לָךְ:
„גַּם כְּמִלֹּא כָף יִשְׂמַח צַדִּיק,
„וּבְלֶחֶם חֻקּוֹ יֵיטִיב לִבּוֹ:
„לְבַד וְאֶת תְּשׁוּרָתִי,
„אֵין כְּמוֹהָ בְּרָכָה,
„אוֹתָהּ קַח מִיָּדִי:
„כַּתַּת אֱלֹהִים לְיוֹדָעָיו,
„שְׁשׁוֹן כִּנּוֹר, וְחֶדְוַת שִׁיר":

* * *

אֲנָא גִּילָה! גַּם הַיּוֹם אַל תִּרְפִּי מֶנִּי,
אַל תַּעֲזְבִינִי בְּעֶרֶב יָמַי;
עַד זְקֻנָה תַּנְחִינִי,
וּתְהִי לִי מִשְׁעֶנֶת;
חִדְלִי מֶנִּי רַגְלִי,
עַד זְקֻנָה וְשֵׂיבָה:
וְעֵת יָמִים אֶשְׂבַּע,
תְּבִיאִינִי אֶלֵי קֶבֶר:
גַּם אָז בִּי תִּדְבָּקִי,
אַל תַּעֲמְדִי מִנֶּגֶד:
אַל תִּתְּנִינִי מִדַּרְכֵי רַגְלִי,
אֱנוֹשׁ נוֹשֵׁא יֶצֶף,

קְשֵׁה יוֹם וְקָשֶׁה רוּחַ :
שָׁם בֵּין סִבְכֵי שׁוֹשַׁנִּים אֶשְׁכָּבָה .
וְאֵת הֵיא מְנוּחָתִי :
אַתְּ בִּירֻכָתַיִם תֵּשְׁבִי ,
וּבֵין כְּתֵפַיִךְ אֶשְׁכּוֹן :
מְלוֹן אוֹרְחִים אֶהְיֶה ,
נְקִי כַפַּיִם וּבַר לֵבָב :
בְּגָרוֹנָם אַל יְרוֹמְמוּ ,
וּבְפִיהֶם יֵרְצוּ קְשָׁטִ , סֶלָה :
יִשְׂחֲקוּ נְעָרִים סְבִיבַי ,
וְצָעִירִים יְרַקְּדוּ שָׁמָּה :

* * *

מוסר השכל .

מֵעַט בְּשָׂמִים לְחֵיךְ יִמְתָּקוּ
אַךְ בִּרְבוֹתָם כָּאֵשׁ יַדְלִיקוּ ,
כֵּן הַנְּבוֹנִים בָּעֵת יִשְׂחָקוּ
שִׂפְתוֹתָם נָעוֹת , וְקֶרֶנַע יִשְׁתּוֹקוּ .

הַךְ עַל כֵּלִים בָּעֵת יָרִיקוּ
יִתְּנוּ קוֹלָם וְיִזָּעֲקוּ ,
כֵּן הַכְּסִילִים לִרְנָעִים יִשְׂחָקוּ
כְּסוּס יְצַהֲלוּ , כְּפֶרָא יִנָּהֲקוּ .

ריב השמש והירח *

הימים ימי נליד היו, עת התחלפות הזמנים נכל רגע, פעם תתלנש השמיש קדמות, ויעמוד סער, פעם תמיד השמש מת פני הארץ, ומך נחומם כל יושבי תבל, ויהי ריב נין השמש והרוח, זאת אומרת לי יתר העוז והנבורה, וזאת אומרת קטני עשה ממתניך, עודם נלים, והנה הים מוחה את דרך, אדרתו על שכמו, וכועש נדולם על ראשו, לבלות לו למחסה מפני חמת הרוח, ויהי כדאותו, ותאמר השמש אל רעותה, כעת נקודת תהיה, למי האחת! לכה ונדעה, מי מאנינו יכריח את האדם, נם להפציע את האדרת מעליו, נם להסיר את הכובע מעל ראשו? האל אתה להדאות את כחך, ואל יחל לפי רב עם נענך עני ענניס, תכסה את הוך קדני; ויואל הרוח וירם את קולו, ויפח נחזקה ממלוא פיהו, ויך נעפר האדמה ויעלהו השמימה ויכס נו את עין האדץ, וירעש נאמית שאונו נין סנכי היער, ויסדל את העלים; וירעש נאפו את מסדרי היס, ויפיל נס חיל נס חומה, אך לדיק יניעו, כי נכל זה לא יכול להפציע את האדרת מעל האומה, וכל עוד נסותו את כחו, עס מפנים, ועס מאחור, עס ממעל ועס ממטה, תמיד תלא שטה, כי הליט האיש כל נפשו נאדרתו, ותסנול נעלו, ולא עזב נס פתחון קטן אל הרוח לנוא שמה, ויגוש הרוח ויסוג אחור. והנה השמש ילא על פני האדץ, נזהרו ונהדרו, ויפץ את הענניס, ויזרח על ראש ההולך, ויחס לו ויזע ויעבר אדרתו מעליו ויטלס על מתענתו נילו, ויסיחה על שחולי כתפו.

אם תשיב איש מאולתו, אל תגער בו,
ואל תקצפנו, פן יחזק באולתו.
במיענה רך תוכיחנו, בנחת תלמדנו,
ובמוסר אב תיסרנו, אז ישמע לך.

הכתבים

ב

מ כ ת ב י ם

התלמות הבית הרהורי רלבא ודרוש היא מפסוק מפורש בם' ורעיונך
על משכבך סליק:

ברכות דף נ"ו.

כבר ממרו חכמינו ז"ל כל החלומות הולכים אחרי הפה, וזה שמתולדת נפש האדם כאשר ייעיד לנו, ידאה את כל הקידות הבאות עליו בפיכים יפות, ויחבאם לטובתם, ולהיפך כמו לנו, יחזוד הכל לרעתו, לכן אם יפתוד היש את חלומו אצל הלם לטוב, ויבאר עליו, אז יכין את עלמו לקבלת כל טוב: וכשיפתוד אותו לרע וידאג עליו זה יוליכנו אל היגון והאנחה, וכמרבי יפול ברעה: אבל באמת אין לחשוש עליהם ואין לפחוד מהם, כי תולדות כל החלומות הם כמה שכתב היה, ולא כמה שעתיד להיות ד"ל שאלו הדיעונות אשר בכחם נכנסו בנפש האדם ע"י הבגת חושי הגוף, בעת שהוא ער, הנה יהיו גם אלין, ויעלו על זכרונו בעת שיישן, לא יהיו בערבוב ובלבול לפי שאין להם הבדל בזמן ומקום בבמלו זה מהלטים, ולזה יתחלפו על הדוב דעיון אחד עם דעיון אחר הדומים לו מעט, וידביקו הדבקות שוות, יחשבו לפעמים דברים, אשר מעולם לא היו מחברים, ובם לא יחשבו עוד כל ימי האדם, אבל אי אפשר להם להמלט דעיונות הללו, אשר ענן לא היו בנפש האולם, ולכן גל עת שחשבע חלום נפלא, ואם קרה לאיש האולם אם אשר אחר אלם, אל תבהל נדולה לאמר, כל החלומות אמת יהיהו, ויבינו לפרש את אשר יקרה לו בימיו, לא כן הדבר, דרוש וחקור היטב אז תמלא סבתו תמיד כמה שקדם *) וכן הדבר עם כל החלומות בבם נפלאים האם לפעמים

בעיניכם

*) ידעתי שים זה פלפול רב בין גדולי חכמי' אם אחתר השבע על אם שקורין בל"ח

בעיניכם. גם נודע לי החלום אשר ספר לנו אחד מחכמי העמים, אשר
אעתיק לך פה:

שני מנסיס היו עומדים בדרך יחדיו, ויצומו אל עיר אחד ללון שמה.
האחד סר אל בית מלון לזרמים, והשני אל בית מועדו אשר לו
בעיר הזאת, ויהי אחרי אכלם ושתי שתם, והאחד אשר הוא לן בבית
מועדו שוכב ישן על מטתו אשר הכין לו דעתו, ויחלום והנה חברו הבא
אתו מן הדרך מבקש ממנו על נפשו לאמר: חושה לעזרתי והצילני מידי
בעל המלון, העומד עלי להמיתני, ויאחר הלום וישן מנוחתו והנה חולם,
ויאמר אל לבו למה אירא? ויישב וישן. ויחלום פנית, והנה חברו
עומד עליו מגולל בדם, ומבקש ממנו לאמר: אם גם לא עזרתני בעודני
חי, עשה נא זאת ליפות ונקום את מיתתי, כי הנה בעל המלון הכני
למות, ויתן את גופי על העגלה ויכסהו בפרש ובגלי הנקר, להוליכהו
מן העיר, ולקברהו שמה, ולפן לא השערה בזוקר הזכם עדם יצוץ שמה
הדומן עם העגלה, וישכם בלום ותפעם דופו על פשעת החלום הזה,
וישכם בבקר וילך השערה, והנה דועה אחד לקראתו, מוליך את העגלה
ועליה פרש וגלי נקר, וירץ אליו ויגער בו לאמר, מה לך ועל העגלה
הזאת? ויאחר הדועה ויכם, ויזרוק את הפרש מעל העגלה, וימצא לום
שוכב תחתיו, ודוש הדוב, ויכר הלום את דעתו, וינך את כל הדברים
בלבו אל זקני העיר ויבקש הדבר וימצא, וימיתו את בעל המלון הדומה,
ויבקעו ממנו את בקעת הבת.

* * *

ועוד ובדומה לו יעילו דברים רבותם, כי החלומות יגידו מה שעתיד
להיות, אבן אחרי העיון ימצא כי גם סבת מעשה שלפנינו בבת
שבקש בחשך לגיד לך: העיר שלנו שם האורח ס היתה יקושה לשבימי
דולחים, ויהי בחשך הקדינו שביעם על העיר, ויאמר האחד אל רעהו,
מבדיך ושוב לך שים לך תוסב בעמן בעיר הזאת, ותוכל לשבב שקט
ובטחן ואחי הלכתי ללון בבית מלון מולחים, ואי יודע אם לא יהבנוני
בליבה הזה, ויבחרהו דעהו, אך שמר את בדבר כזה בלבו, ויבלע עליו
מעוך

בל"ת (דען ליטוויבענדען גרונד) אם חיים גם בחלום בשהקין העיון הקודם
בזה התפוצצת תת הרעיון הנה מחדיו? אם לא, חבל תין כאן תקומתי
בשחריך.

מאוד, כי אחרו, ואת היתה סבת חלומו: ועל זיעת החלום הנני אומר לך: ידוע תדע כי כבד חלום מחר ציצוח, גדלתי תוכל לספור כמה אלפים שלא יצוחו, אבל אם יהיו גם מספר החלומות הנאים שוה לאספר החלומות שאינם נאים, אבל זה זיעת החלום שאלמת אימו נהכרח, אך שהוא אפשרי, אפשר שיצוח ואפשר שלא יצוח, ואם על האפשרי תאבל, הלא תצטרך לשהות כל ימי חייך בצער, ולאבל נכל עת ובכל רגע, שלא תצוח עליך אחת מן הקודות האזיקות האפשריות לצוח על האדם, הכי לא תשב, פן יפצר הנפש תחתיך? ולא תנא החולה פן יפל עליך אבן מן הגג ויעניתך? הלא תבין מזה שאין זה חלק חיש מכם מאלהים לשעות על החלומות ודברי שקר.

מ כ ת ב

מהחכם הכולל החולין הגדול כמוהרר דוד פראנקי מינדים נעל מחבר ס' גמול עתליהו עם נאורו על הפסוק הולך אחריות פתאום וכול'. *)

מגמת ודרך המולך מלך בחכמים וחכם החלכים הזה בסדנת מאמריו, והעומת פרקיו אלה נוכח אלה נוצח ונשוחיו — (לפי דעות עיני) היתה ללמד דעת לאיש נער לא ידע ואשם נלהוטו אחר הזנות כפי פשט הפסוק (או אחור האפיקורסות כפי דרז"ל) אתגבורת הפעלייתו אמתקי ערבות שפתי זרה, ולהדאות אליו שלא נייר הדברים נאחזתו כאשר הם נאמת רק בקשר חפץ גם לנומו ונפשו העמוק מעוקה התענוגים

אשר

*) הגם רצו נאורי הפסוק הלא נאכזבנו, גם אחרינו לא נוסיף עוד אלחות לחזק הקורלח נציאורו, אכן זאו אליטו דעתי פי חכם שמו נודע נשערי אחדע ויחכמתם הסר אלחים ונוסר ודעת על דבר הכתובים הדפסנוט פה, יראת הקורלח ותבל נפשו נם.

ואחתכם נאורי עמינו המשכילים נעם! נדקם שאו נא אם לא תמלאו דבריכם אשר שלחתם אליטי לציור הכתוב הזה נאכזבנו, דעו כי רצו אחכמיכם מספרם אשר שלחו לני, ורציה אחם הסכימו עם הציאורים אשר הודפסו לנבר, והיך נדפיסם כלאו? יראת הקורלח נקראתו נו, לכן שאו נא הפעם! גם נדקם לנלתי אלות אליטו עוד ציאורים על הכתוב הזה.

דברי המאספים.

עשר לחם, ונהוגע למלחמה מלכו שעדלה אזן המעד הזה לשמוע למודים דבדי מוסר והשכל, כחר לבון עדומים ונע לפניו נגדיה ונתחנולה, ולייר ג' תמוכות מב' מיני נעלי החיים ס' ממין הסולך נקומה זקופה על שתים ומ' ממין הסולך על ארבע, ומ' ממין המעופף, הסולים כל נעלי החיים נזכיות חמדם נאופן מוחש שלא יוכל להתעלם עין מדם למחותם, ולא יוכל התפוק לנלי התעורר לים מוסדם לף כי עני הדעת. והעבירם על פניו לנעמוד ינין ב' מלה המלמים כמותו נפתיותם טעו מכי דרך נעו מני מודע, ולקו בן למות בן לקלון ובן להעדר החיות. ובבן ירמה ורעך יגוע גו ומכאהו פלנות על מדה תהיה נאחדונה וגו ודפא גו: והחידו פרקיו תנל דאחדונה נמשל כגוף האדם (ממין הולכי על ארבע שהולך החיות ומדמה דגלים שלים ומקים) הסולך פתחום לסנח. מול מוסד הלהוט לל מוסדו, דגלו יודנת מות, כי הלהוט הזה מחות נפשו הבהמית, הולך מחריב כחוד הלוך ילך ושוחק שמח ושוש לב נתפלרת קלניו מלופת לבב. והחליל מכה לפניו והוא חושב לדעות נגיים ולחד כל יוסק לדחוק, ופתחום לעצם יגוע לפי תמו, וכמקרה החוד הזה יקרה להוט כעד מסך לב הולך אחריה פתאום וגו' נלי קחת מוסר להויל נמשקל מחשבתו הרעה הנדולה הזאת והשלו למלחים. נלי חלי ויתרנים שסבר העניין נהפך מם שהוא עתה נעצוב לחותו נמות החוד, לנלתי השוות לנעלי מרנע המעופפים למות, יסביל עשותו יגוע ונחם ולא ימנך.

וישא משלו השני כשולו הלויל שהוא תמין החולים על ארבע, הסולך פתחום לל מוסר המכם, מול נושא הלהוט מוסדו הנגע והקלון נלית כבודו וחדפתו לא תחשב, כי הלהוט הסולך מחריב פתחום מנלי קחת מועך להניע נמשקל מחשבתו, רעתו ושלו למלחים הוא כחויל שסר לחוסר דעתו הולך ילך אחוב מדרכות נדוע עם המשחקים ושחללים נפניו, זה דרכו נסל לו לנית החסודים לשמות נכבל דגלו נלכתו לנית המשתה, ונמוסדו תפקחים עיניו שסבר העניין נהיפך מה שהוא וילחם ורעך וגוע גו, לנלתי המיר בכודן בקלון נמותו נבעלי עוני וילל לת נפשו

ויוסף עוד שלישי וישא משלו: נשהוא הלפוד והוא תמין המעופף שכול השם, כי נם לו כנפים לעוף ניסוד החיים, כמהר לפוד לל פח, חול מוסד הלהוט, מוסדו מבדן חידות, כי הלהוט הסולך מחריב פתחום מנלי קחת מועך להניע נמשקל מחשבתו רעתו ושלו למלחים, הוא כלפוד שסר לחוסר ידיעתו פוהם כנפיו מהר לעוף ולרדת לל פח היוקשים

גלות ונפשו למלטות נשנו מעדני ומטעמי הלידים שהכינו להעשים תכו, ולא שם על לבו כי לא לחנם פרוסה הרשת ולא ידע כי בנפשו הוא, עד יפלח חץ כבדו, וגול' ונדחות הלהוט נמצדון מידות הנפוד יסכיל שפיר העניין ונהפך מה שהוא ותכסהו פלגות, ויתרמק מצית תעמביו, כמוליכים לותו מחידות לעצדות. ולהתגלותי שפרשתי הפסוק הזה המחדון על דרך סדסהו ודרשהו נהקדים המאוחר, לגיד שלפי עניות דעתי כן מוכרח הוא להגנת טעם הפסוק כי אין ימם לפסקת עד יפלח חן כנדו, לא עם כוונת הפסוק שלפניו, ולא עם שלפני עניו. (לף למכם פנן סנדי מדכן הפרשיכו) ותהיה זאת הפסקא אם כן כלעג תלויה נלתי זכול כוונתו וגך גוא דנדו אחריו זה שמו לפוד, ולאין מוזר לחורנית כנוי מלת כנודו אם שהוא קודם מליו, ולהחזיל זאת הפסקא על הלהוט (נלע"ך) שלא ילקק נאנוך שני הכתובים (ר"ל שור. חמוין) העומדים זין נתרי שני הפסוקים המלה, וגם כי אין מיתת השור לו החויל נחן, ושל מם לסליק מיכה (שהוא חויל) גם כן לא יתיחס נמצרים כי מוסר העכם בופיי לא נפשיי, ורק נלפוד הכלוא לשעבד מזכי לדומיו נלפוניו הוא ילדק ומתיחם נכוב שעולם ונהרנם הלפיד נמצדן חירותו מד לו ממות לעדו, וכחן יפלח כנדו, בלהב כאבו ונפשו עליו תאבל, ולימו נוסף עול קולו נזיל עד שוגו של מפשיותו. ודוגמת הקדמתו המאוחר מלמנו, לחיכו, שפירש לנוקדמוניכו לשד מפיהם שמ מיים כלע"ע נפסוק שנוני הות יצלים יציע. דס"י נפסוק וגד מלהים עזם יכנה (ודכוותיהם רנים) ועליפע מיכה נפסוק ולף לממתך תעשה כן שהוא סוף פסוק נדנרים י"ז ע"ו שמוכרח להקדימו נניתורו ב' פסוקים נסוף י"ך שלפניו, והיא הענק תענק לו. וחכמי זולתיכו קדמוני נחקדים המאוחר הזה לשלל הפסוק כמכר לפוך של פח וגו' כשבר ילשה הרופה נהעתקת ת"כ"ך למיטליהי להחכם הנדול טיתורעי. ועליפע מיכה מלמת הון שמלך המשיל, (או מפסיק הפסוקים) מסייע לי נפירושי נהפרידו פסוק משלי השור והחויל, מפסוק משל הלפוד לשל יקשר התחלת המחדון הזה עד יפלח חן וגו' עם שלפניו.

ע"ך דורש שלום מע"כ"ת חיו חפצי.

מ כ ת ב

להכנס הבלס מהורר וואליק מרעסוויא נעל מחבר ס' פשר דבר מסר
כתב להורות לנער ירמת ה' ולהדריכו בדרך יבר:

בני עבר! ירו ה' לתכם את בדרכה, רוח נדיבה ועטורה בקרבכם
מסכה, לא ירחיק נכתם מוסיר וכלי זמורה: מורכם מור
ירי' ומטורת תפטרת על פני כל הסדן:

הנה הגלה את מוכם הכם, שמחלה לכם מחבר חכמי ה', להסכיל את
התלמידים, לדעת את ה' יוצר כל, בדרך הקלה נכוכה ונעימה:
ועיכ שלחי לייסר הדורים: ואומר: למת כי תחוקה מחלה יש לו למדם,
לדדת אל העמק ולחפור מחרי מעיכים לתור ולדרוש ולחקור את כל דבר,
אפס לא למדם דרכו להבין בעצמו, כי רחים קל ינוע אל המחוכה יחזקו
כוחי כחפו, עד אחר לא ידע ללכת, ובלפור אל פח, לא ידע להניח
מחמתו: ולדעתי, דמזה למו התורה בחלת ציוס בדוח ה' לחדם על הסדן,
ויתן מוהו בתוך בן עוזר, ושעולו דעת וביכה והשכל, להבין הול הילדה,
והדר בדולין המה יתבו מעקיים לנפשו, בחם יכיר יולדו, המה יודישוהו
כי הפליא לעשות, ונולד חסך חמל עליו, לבלתי דדת שחת: לכן לוה
עליו, לבל יחלה תחוקת דוגת חקידתו חפצי, לך ישמוך על הבגול וילך
סביב סביב, תחילה יחסף מחת הכם מחת כוס, קו לקו וציל חס זעיר
חס, ומחרי לבדו מדע מחך מדע, חז יבולו יחד, יבחו למחפע החקידה
לפניו, והחקידה נמחלת לבן הדעת טוב ודע הנעועה בתוך הבן, כי היא
נחתת בנקודה בתוך עבילה, שכל הקוים יולחים ובנים מליו, והדעת טוב
הוא, כי זה מותר החדם מן הבהמה, לחר יחליך לחריו בדכה, חס
כלוך ילך לחט לחט בחעבלי יחר ובחתיבה נכוכה, ואז הנפש והבחר יחדו
יתרועעו, ואולם גם רע בו חס לא יחמר נפשו מלכך והוא נחשר ללכת,
חז יופר בדית שניכם, והמות יפריך ביניכם:

והנה מה קשה כחסתת בחשה, חלק תשמן חגה, זחל רפחים מעגלותיה,
כל דורך גם לא ידע שלום, וחדשים לבקרים תרבה חמדתה תשחל
לכל דבר תדדים לכל מעשה, והיא שוקקת, לדעת הכל, ובם היא לקחה
את בעלה בחלקת שפתיה, ומה עז בחחת הבחם, הוא בעקב שף וחמתו
עולה ושורף בקדקוד הרחש, וכן התשוקה תחל חט ותלך הלוך וחזק עד
להשחית, וביחים עברו בדית ושמו, והמות עלה חז בכליותיהם, והשחית
גם חת בחלציהם, ובניותם עדומים, לקחו עלה תחבה לשחבורת, ולכסות

לת

את עצמם, כי למרו לא עליכו לבך הלבם, כי עוך זאת נמלא נזולתכו לבצות את הסבך ולהפוך את הבטוב, כי גם התאבה חנעה פניה טרם הוליך עליה וה' לבבך עבה את הבדוניה לענוף הבמימה ומהקלה אל הקלה, הוא הסבין את לבע החבל המתהפבת, המה מקרי הגוף ופנעיו המה העולמים בו מלהגיע אל דבך עץ החיים, כל עת נבוכו נעמק עבוך עד נומו אל עמק טוב, הוא עמק החלך, אלהים חיים ומלך עולם.

ועוד זאת אני אומר, כי נפלם למז למות על תזוקת חקירת הנפבי, ונפלם למות על תזוקת גופני, ונתתו אומן לתזוקת גופני תתרחק ותעזוב הנבול, ותעלה למז, נאין מעלול לה, אך הלבות נתוכה לגופם נעקב — ולמלם הוסם מועקה נמתניו זיעמול ניניע כפו עך אל זיעת אפו, ולמזה הוסם עצב נהריונה ונלולתם לעלה לנלתי תזחית ותלול לים נמלוכת חלמה, ונאין מעלול לוותם, אז חמת התזוקה תעלה מהעקב עך הלמז.

ועוד לבעת כי פרי עץ הלינת הוא פרי החיים נאמת, כי נפש (והיא הלעת) תלוים החיים הנאעבים חיי עך, לבלא נלחים אך לא יוזבו נ"ל נשלכת מלצת נופה ואז הנפש תשוב אל בית אביה שבשמים, ואין אני אומר כי כל הכתוב בספור הזה משל הוא, אלילה כ"ל דברים בכתבם כמה רק תעבתי יתדותי אל מקומות נאמנים שבדברי דבותיכו ז"ל האומרים שבתורתיכו הקדושה יש פשט, רמז דרוש, וסוד, ונאלתי אף אלמז בו.

ועתה אחל

דע בני! אלהים ישכילך בינה, אין זיש בארץ אלתי טורש קדם לו, הוא המוליך והוא המניע, וכן לכל משל משה רואה לא תשקוט ולא תחשה עד בואך ליסודו, ועתה עליכו לחקור ולדרוש על כל המולם כלו, מיה יסודו? ועל מה מדניו הטעבו? ומם יולד ושוטה לו? נודו ומשבנו, יסודו ומשען לו? או מם כל מקיו נמקדה, אין לו מוטל נביל ומלוה מפש כעור מבזה קיר.

ובבשואא עיניכו אל השמים, כוכביהם וכסיליהם, אלחבו תמיש על מדניהם, ומשל הולכים סובבים בלי מקום אשל בו מבדו ומשל עליו יסודו, ושמה לא ידחקון חיש את אחיו ולא יעלרו במסילתו, אך חיש אל עבר פניו יללכו, ולא יעבטו אלשות דרכם, כי הולכים תמיד בטעגלותם לא יבבו את תפקידם לעך לעולם, ונוקע אאין בעולם מצ

וכך

וכך זולת כח רוחם המניעו. גם מלבו מצד מחמתו עליה, עומדת נמצא ככון לעומת הצחצ, לא רחוקה היא למען תזכיר עליה זכרה, ייחמו כל למלחמה, וכל מצד עליה. ולא קדושה היא למען לא ישרפו בצחצ נוכח מצח הגבולה, ומסגת מתפרך צורו לרצפה חלנפי הזמן, הקול, והחוס, הקין, והחורף, ומלה יולידו מרגעת העתים החדים והזרם הקליל והמגיל, ולהחיות כל מי על פני המלחמה.

חתימת המכתב בדרך הסטור.

ג

תולדות הזמן.

טוב ה' לקוין, את המיחלים לחסדו לא יעזוב, אף נאלץ העמים, לא מאס ה' נעמו, גם על מלחמת נכר לא עזב הלל את כרס ישראל, ויעשהו סורק, יום יום יחדש נוצריו חדשים לנקריס יקים כוחמים לו ויעזקוהו ויסקלוהו, כל זמיל וזית יסירו ממנו, למען הנדיל מעשיו לעשות פרי.

מאז החיל לוד המלא נגוים, מאז הוסר מסוה הסכלות מעל פני העמים מצד מחמתו יושבים בתוכם, גם נמוזכך ה' ויתן בלב שריהם לעשות טובה עמהו ונדוד לקחתם מלאו מלותו, כל מחשבת זדון (מצד חשבו עליהו העמים מצד עמדו על נפשותיהו ניתים הרחוקים) הפירו וכלחים מחשבתו למו, מה רבו חסדי הגדיק פרידריך מלכנו, מצד עשה עמהו, כן נתיבותיו הלכו כל מלכי העמים ושריהם, גם שלום למחיהו היהודים היושבים תחת לגס, יום יום שמענו זאת, ומלה חדשות מקדוש נאו מעיד מאגענצא *) מליהו.

הן נכל השוב מצד נעשה ההמון עם היהודים היושבים נמדינו, וחדוע לקחתו מצד הרחה להם, עוד מחשבות מחותם בם, עוד לא הסירו מעליהם הרחזוקים מקדמם, לכך ילו נטויה זרוע לעשות עושה עמהו להשים

*) מאגענצא היא Mayn הנזכר על נהר Rhein.

להשיס עין בס של חנוך ילדי עמינו, בס ללמד את בני ישראל עבודת האדמה אשר מקדם לא ידעו, וילו בכל משלתו למשר:

ס) כל מיס ומיס מבני ישראל מקר יבוא להורות את ילדי עמו, יבא תחלה להבתן לפני זקני העיר, לדעת היכשר לדבר עבודתו, אם לא?

ג) כיהודי כשרל משפט אחת להם בחלן, לקחת בתים בם שדות ולעבוד האדמה כשוא בעיניהם.

ב) משפטי ירושת היהודים, ונלוחם להם, ע"פ שופטי העמים ישפטו אך לפי את תורתינו הקדושה, ולדבני עמנו אין דבר במשפט, בם בנכסי בם בנפש בים, אך שנודת הקודש עליהם להורות לעמם הדרך ילך בו.

ועתה רחו בא אחי ועמי! הנה החדון ה' לבאות מסיל שלחת הבמים ממנו בא הסידו בם אתם לוחם מחבואתיכם עליהם מקדבם, אל יום יום יגדילו עמנו חסדם, ובדית שלום תהיה להם עמנו בם עם בניכו מחר, אף המה לא ישאו עוד חרב שלחם על העמים, וכתתו חרבותם לאתים, וחניתותיהם למזמדות מדן, והיה שלום ובלכה לנו.

ח · · ב · ·

ה מ א ס ף

לחדש אייר ת"ק"מ"ד'

א

שירים

ראה בטובה'

הֲלָנֻצַח תִּשְׁאַף הוֹן,
כְּבוֹד רוֹזְנִים תְּכַסּוֹף לָעַד?
עַד אָן תִּפְנֶה אֶל רְהָבִים,
הָבֶל וְאֵין בָּם מוֹעִיל?
עָמַלְתָּ בְּלִי מַרְגּוֹעַ,
יָגַעְתָּ וְלֹא הוֹנַח לָךְ,
יוֹמָם וְלַיְלָה תְּרַהוֹף,
וְלֹא תָשִׁיב רַגְלָךְ;
עַל בָּמֳתֵי שָׁוְא דָּרַכְתָּ,
לָשׁוּם בַּמָּרוֹם קִנֶּךָ,
לְבַךְ אֶל הָרִים יָבִין,
אֲשֶׁר בָּרוּחַ יִסּוֹדָם,
לָכֵן בַּעֲבוֹר הָרִים נָפַלְתָּ,
מִבְטוּחֶיךָ אֶל עֵמֶק שׁוֹחָה:

עַתָּה בַּשֶּׂכֶל תֵּשֵׁב,
דּוֹמָה שְׁכֶנָה נַפְשֶׁךָ׃
עֵינְךָ מֵרְאוֹת הָשַׁע
וְעַל כָּל נְתִיבוֹתֶיךָ חָשֶׁךְ׃
מִנִּי אוֹרַח מִישׁוֹר נָטוּ אֲשׁוּרֶיךָ,
נוֹגַהּ מְסָבִיב׃
שָׁשׁוֹן וְחָדְוָה לְנָגֶד עֵינֶיךָ,
וְאַתָּה אָת לִבְּךָ אָחוֹר הַסְבוֹתָ
לְנוֹעַם לֹא הִתְבּוֹנַנְתָּ
וְהוּא יוֹשֵׁב מְמוּלֶךָ׃

* * *

עוּרָה! עוּרָה! מִשְׁנָתֵךְ׃
מִמַּחֲזֵה בְּזָבִים חָזִיתְ,
אַל תּוֹסִיף לָכֶת תּוֹעָה,
לָמָּה תִּשּׁוֹמֶם?
הָסֵב הָלוֹם עֵינֵיךְ!
אָל גִּבְעַת חֶמֶד מְסָבִיב לָךְ,
הִנֵּה לָבְשׁוּ דֶשֶׁא כֻּלָּם,
וַחֲנוֹת עֶלְיוֹן, פִּסְחָה בָּנִימוֹ,
עַנְפֵי אַלּוֹן וּבְרוֹשׁ יְסוֹבְכוּם מִמָּעַל,
תַּחַת צֵאֱלִים יִשְׁכּוֹנוּ
לְמַחֲסֶה עוֹבֵר אוֹרַח,
יוֹמָם הַשֶּׁמֶשׁ יַכֶּהוּ,
מָקוֹם שִׁמְחַת לִבִּי,
שֶׁבֶת הוֹדִים גַּם יָחַד׃

קוּם רֵעִי שְׁבָה עִמָּדִי
וּרְאֵה בַּטּוֹב חַיָּיךְ!
פֹּה נָגִיל כָּל־חַיּוֹם,
שִׁיר חָדָשׁ יַחַד נְזַמֵּרָה.
וּבְשִׁיר נִשְׁתֶּה יָיִן׃
הִנֵּה נִבְלֵי יַיִן אִתִּי,
מְמֻגָּד נָפֶן צָרְפַת.
הַנְּבָלִים יְבוֹלוּ,
וְצָפוּנָם תְּמַלֵּא בִטְנֵךְ׃
שִׂים בַּכּוֹס עֵינֶיךְ,
וְאַל אָל הֶבֶל׃
שֶׁתֵּה אָחִי! שְׁתֵּה!
רוּחֲךָ אֵלֶיךָ תָּשׁוּב׃
הֲלֹא אִם תֵּיטִיב לִבֶּךָ,
אַל יִכְּלוּ עוֹד פָּנֶיךָ,
וְעָבַר מִמְּךָ רוּחַ קְנָאָה,
וְנָסוּ יָגוֹן וַאֲנָחָה׃

* * *

כִּי תָמוֹל נַחְנוּ עֲלֵי אָרֶץ,
אֵין רוֹאָה בָּנוּ,
מַה יּוֹלֵד מָחָר. עַתָּה לֹא תֵדַע,
אַף כִּי יָמִים אַחֲרָיו יוּצָרוּ׃
אִם כִּימֵי מֶלֶךְ יִהְיוּ,
אוֹ עֹצֶב וְעוֹנִי בָּם׃
אֱלוֹהַּ לְמֵרָחוֹק יֵדַע,
וְצוּר יָבִין לָמוֹ תַּעֲלוּמוֹת מֵעֵינֵינוּ,

שַׁדַּי פָּרַשׂ עָנָן לִפְנֵיהֶם
יְכַסֵּמוֹ אוֹפֶל וְעֵיפָתָה.
עַיִן בַּל תְּשׁוּרֵם׃
וַאֲנִי בְּתוֹם לְבָבִי אֵלֵךְ
יַעֲבוֹר עָלַי מָה
שׁוּבָה וָנַחַת אָמְצָא.
אוֹ רוֹנָז יָבֹא כְּמַהֲלֵךְ׃
אֲנִי עַל מִשְׁמַרְתִּי אֶעֱמוֹדָה.
לִרְאוֹת דָּבָר מָה יִקָּרֵנִי׃

• • •

כְּנֶבֶר תּוֹעֶה בְּדַרְכּוֹ
עָלָטָה וַעֲרָפֶל עָלַי נָתִיבוֹ.
אָרֹן צָיָה מִנְּגֶד
עֲרָבָה וִישִׁימוֹן כְּלוֹ.
וְנַפְשׁוֹ עֻיְּפָה בְּלִי מַיִם
וְהוּא כְּנָבוֹר תְּהוֹ יֵלֵךְ.
בַּל יָגַע לְבָבוֹ׃
וְעַתָּה לֵאלֹהָיו יִתֵּן תּוֹדָה.
וְרָנָה בְּעוֹז יַשְׁמִיעַ
בַּר נִרְחָב יַבִּיטוּ עֵינָיו
יַעַר צוֹמֵחַ עֵצִים.
שָׁם צְפָרִים יַקְנְנוּ
חֲסִידָה וְכָנָף רָנָנִים׃
מַעְיָנוֹת נִכְבְּדֵי מָיִם
מִבֵּין סְלָעָיו יָפוּצוּ׃

לִמְשִׁיבַת

לְמַשְׁבֵּת נֶפֶשׁ עָיֵף
יָגֵעַ וְרָפֵה יְדֵיִם:

למבלים בעבור כסף ימיהם ויעשו זהב אלוהיהם

א

מי ממטמוני ארץ משוש חפר,
הן שמחת רוח, לא יצמח מעפר,
וזהב אופיר הרי בתם, שוא המה:
תקות תום דרך, בך אל מעין חיים,
מעוז אתה, לך ישא כפים,
חזק כצור הוא, חבלתו נעמה!

ב

הוי משכימי בבוקר, הון רדפו
עוברים ארחות ימים, אוצרות שאפו
עפרות זהב יצבורו, לא יועילו:
לא כן צדיק, יבוו את רודפי עושר
מצות עליון שומר, דודה היושר
לנצור חקותיו כל עצמותיו יגילו!

ג

שמחת חנף! בלילה לא ינוח,
כל ימיו מכאובים מרעיון רוח
למה יגע, לאסוף טיט ורפש?
אך הולך תום, מואס בצע ויתר
יראת אל אוצרו, ולראשו כתר
מישור וצדקה, הם מרפא לנפש! —

ש . . . ם

הרועה והמחקר *)

רחוק מתעלות קריה, כטה לחלו מגיעוד הרועה, שעות רלטו נשלג
לגן מזוקן, ומדוד ימים הציג תנוחה, ויגז נכסף, עוטר מלסה
כפטו, קין נחוס ריעה לת לטלו, מקוד נחוקף גדל עדרו, ימיו נכעימים
חלפו לו נעבודתו, כגוך לל דלף, קנלה לל ידע, ויחכם הלים מלוך
ושמו הולך נכל הלרץ.

זיהי היום והנה מגידן המחקר עגר לחלו (והלים מגידן לך מספרים
דרס מדע, ועליהם הטעשה חכמתו) ויגש הלהלה, ויפתח לת
פיו לקדלת הרועה, ויאמר לי מזה חכמת? לת ספרי מי דרשת? הגמוכי
עמלת ספרים, ונכנף לילה עורך גין זרועותיהם? לם נספרי החכמים
הגית? הגך לי! לת דגרי מי נחנת? הסמיעני נל! ולל עי נגנוזים
הכימת לגך? —

והארצות מגר התהלכת גם לית המה? והגמים לגר ידעתם, כורני
נל לת מעשיהם, חוקס ומשפטם לגוייהם.

ויען הרועה, ויאמר, הן גמוגד חכמים לל יצגתי לדרוש ספריהם,
גם לשוט גארן למען דעת מתי תגל, לל נסיתי מעודי, כי ילך
לל הלדם דק מדמה מגעודיו, ונתחגולותיו הדעות גם עימי פקחים
יעוד, ומה ליולחכמה לדעת לחרים, גשרם דעתי לת נפשי ולת מדותי?
מעט המעט לגר ידעתי חדות (לעין קולטיו) עלי לוח הטבע וגם
מלותיהו, משם לקחתי מוסר לי, להנתי הלדק, הדשם שגלתי.

עדת דגודים כי הרלם יחך נעגודתם, הן המה מגיגת הטלות יעידוני.
לל הגמלה הלכתי דמיתי דרכיה ולחכמה לחגור מחכלי גשרם נל
הדעת. כלגי הגמין לי מכיל טוגתי, הן הוא למדני להציג לחיש כגמולו,
לגשות החסך לגומלים עמדי. לפוד עת חרשה חגר שתה לפדוחיה,
תחת כגפה מגדם ומטר, תוליס וגני יוכה המה ילמדוני, לכגך לת לחתי,

גם

*) גרחותי חפן רעי לחגודי לגדי חגמי חד"ע, גחגר עם לגגם לדפום וגלי
תוסר מדי חודם גחדגו גמכתג המלסף, חמרתי לף זגה הכון ידי עמהם
לתת לסם תן המעט חגר גידי, חלה חגר העתקתי תלגון הגגליטחרי *) וגן
מלגי ילחו. והגה זה ילל לחגים חגר העתקתי מלגון הגגליטחרי *) וגן
יודגר על התועלת חגר תתן לגן הכרית עגעי הגרוחים המדגרים גחגל.

*) G. Fables by the late Mr. Gay, the Shepherd and the Philosopher.

גם למהוג את בני, מקטון ועד גדול מכל עוף למיניהו, מקח לי מוסד לעשות כמעשיהן.

עוד חלה עלי לבי מקקס הטבע, למלוס במעלגים מבני פני לעס. הכום בעופות נבזה בגלותו, לבן מבנס כל בלה לבב ודוס עיניס. בגול שמתי לספתי לפלתי כרבות דבדיס, כי בקול סמון הבהל ביום הרעב, בן המדבה דבדיס למחן הבומע. עיט וחלבים טורפי טרף לבן בעין כל דומס, לבן עוסק ובגל שבלה בם בפשי. בחב וספיפון בלדיס בם בעיניו, מבן קבלה ובקס ובדבת חבף, שבבה לבוכס ממחב יסוך. בפן בל, הבדומים כלמו יפידון לב המדס למחול למחיהם, לדבוב תועלתם להבין מעשיהם.

ויען מבידן ויאמר, בלדק בחלת בבוך, יוסר לבבך תעיל על חבמתך, לדקת בדבדך, בספך בכותב יחד שבו, מדמה בלטוכס בחמת בחדו, מן דודם חבמתו מחקי הטבע, יחשב את מימו ממקום מיס חייס, בם לבדבה יבין דבבו, למהוג החבמה, לבטוח חולת, וספדיס הרבה מין קץ שוס המה! מין בם תועלת.

ח . . . ב .

ב

מ כ ת ב י ם

להורות לנער יראת ה' ולהדריכהו בדרך ישר.

ח ת י מ ה.

גם בילח ידון סניב מדלמו, ודודך על בנפי דוח, עד סהוף דוחה את בימים להורידם ולהעלותם לעשותם (עבבע אונד פלוטה), ומף בן לף יעבדו חוק להשחית. ומי פלב לטעף תעלה, לבלתי יטעפו יוחב מעם בשעף דב, או להבשיס בשם עלי מרן די רויה? ומי דקע את בנפי דוח לחשר יבשאו עליהם מידי המים שיהיו למו עב ועבן, עד מחר יבשמו לעת חוקם? כל מלה לף יעלו על לב משכיל לאמר שהם בחקרה בלתי דודה ומנהל כ"ף יבושו בעודים בחולות מחר ימשהו בחפלה. ובשהן הארץ

המלכים מיני אתכות מזהב ומכסף, גם בפרית ומלח, ומנחים שומת
מן הטובים עד החנן, כל נמת וילק דשא מן החזוב עד המרן תחד
כלבנון, לילים ופרחים, נחמדים למראה מפוך ולקחה, החנן והבדולת
לא יסנו את הנחיתה, לף הנמה וכל מזוע מים יפרחו ולף יגולו ומדליהם
ודיחם ושעמם טובים זה מזה. לף כי הארן תחת, וגשם מחך יבלע;
וגלם יפרו וירבו כפי קלו וגבולו, ולולי פוקד ומחוקק, תחד פקדם וגם
חקם, לא היה כאלה, כי גם תחת הולידתם ותם תחת הלמידה שותם:
וגל תלה המוכרים לא ימוטו ממקומם תפם על מקום לחתם ועלותם גם
יגלו לף יחלופו. לך החיים יגועו כפי דלונם, יעזבו את מקומם ילכו
כתחד יחפולו, ולף תלה עם מדיתם מיגים ממיגים טובים, וטוים המה
לרתטובים, כי ילמחו ויבדלו יוכו יגועו ויסופו, וכגדלים הם למיהם
נתחבלם בתטוקתם נתעדיהם וגטוסם, וגל הילודים עולים מעלה מעלה,
מחנים לל הנמח, ונתחלת עלותו הוא חני לנן ותני נמח ומן הנמח
לל החי ותחלת עלותו הוא חני נמח ותני חי, כתולעים הנולדים נכפיתי
עץ גם יחיו וגם ימותו ולא יסולו, והחיים יעולים מדמת עד סיתו תרן,
מתולעים קטנים עד נחמות נהדרי תלף, יש מהם נעפר תרן הקטן
מחול, הוא לו נעולם תלא, ויש נהם נהדלים הגדולים וכל תנניתם
נכוחה לפי היופי הנעיתות והסדר, וכן מחיתם ותטוקתם תין חקר לחכוחתם
ותין מספר לתעלומם, ולף נהם נפטוחתם לא הנחילו את דרכם, ולא
ידעו מתכונת ללמיהם, לף כן ערכם ערך נכון וכצע את הריוגם ואת
לחמם, את לבדל, ולזון בלחמם, ומיעיהם הכלמים, ועת למות ותין
תין ממינם תחד יכלה, ומין מין תחד נהפך למין תחר, גם לא יגדע ולא
יוסיף מדי חקן, ותם הם נעזרו מדעת מי הוא הנם חקם וקנצ קלנם,
תם תין חנם פועל, שפעלם תחד הפליא לעשות, לכוננם נערנית, וגיה
שמו. וכמה נפליא עוד נחגיענו נכלי מחזה המגדילים הדלות, המה
יגלו לעיניכו תרן תחדה, ילודים נמלחים נתגניתם ונלחם תכוחתם ופקידתם,
כלם יעידו כי ה' הוא תלהים, גורתם ויולדם.

ונפלא על כל הנפלחים הוא הארם, לומה וגדול, כלמחי שדה, ילמח
ויזון תן הארן, הזך וגדול נכל החיים כלם, ויהי תל לגיגו
כל תחד חפן עושה, ומקדמו כמקדימם, מקדם תחך להם נחיים וגמות,
וכתחד נסקיף עוד גו נסכיל, כי הוא תלך כל הארן, תצנו נגע הקומה,
תגניתו לתלפיות, מעזיו גמוסר הסכל, והוא כמלאך תלהים לנגדם,
נחכמתו ונתגונתו, נחוד נתוס, ומתום נדע, שליט נכל, כתלו הכל
נעגורו, כי מי יחתה יין זולתו? ומי יתענג נדיח ומרתות בגילים הפרחים

והסמים

והשמים נלחו? ומי יתנים נגדי מני נלעדו? כאלו הולעת המני דק למעט, ומי יתפלל ניהלוס ושמס מלפנו? ומי יתעטף נדמנת כנף נכנים, ויוצע לנחון נעימתו מן המיון קול היכנוף, כ"ם הוא? ומין מי מיתין הוד כיליהם כלה נלחי המדם והוא שליט נה נכל דלונו לנדוף מומה נרימה חקמה ע"י העטיו נמלחמת מחנדת שמיכ עליה, לנקומה, לסדקה, לעדנכה, והוא יהפוך לחדי מטמנים, לנלות מלפונים, הוא ימוך לת השמים מכוכנ לל כוכנ, והוא ישמוך ויסניל לת הליכותיהם ויחומם למפעלות מעשיהם, הוא יכים לדוח מחקל, הוא יעדוך לת העתיק מול החוה והעבר, יתין סתום מן המפורש, לין דבר קלון נו נבנול וקלה, תשוקותיו מחנדותיו ותנוכותיו כלם מתרחנים עך לין קן, ומנפנו נוגעים הדנרים לנבר יתעכב ולחבר לל יתעכב נהם, ונפנו שופעת עליו, חם לעלה, חם לקלם דרכיו, להלדיק, חו אלא להלדיק עלילותיו. **ואם** מדוע ויחקור נסדר הנכון נוכל למנוע לת מסדרה ולה השמש

לנ נתיצתו, להשליך נלוליו להחיל ולהחם, ולהוליח כל פרי תנופה, לנשלם, ולשוש חוש לכל חי וכלם יחסיון נלה, ותהי להם השמש סוכנת. הדוח להכניד להמליח דוח חדשה, לעבר לת הלרן מהלים, העשנים, והנשחטים ויכיתו נו החיים, יעלה לת כל נצע וכל המלה מול עיניה, דהתנועעו, יניע לת כל הקולות כדעתו ע"י שפת מדנרת, חו מכל קצב, לל מיתרי האזניה, יחל על כנפי הדוח, לת הריח היולח מכל המריחים, ויעל נתוך הלף שנם שם חצלים ומיתרים לנבר ידעתו נוך השב לל המוח, כמו שהוא נעיניה וכן נאזניה תהלוכות עך המוח. וגם הוא נוחל מדי המיה, לנבר יתלכדו ויהיו למו עב ועבן, והמה יכשלו על כנפיו, עך עת הפנשם לדוח קך ולח יותכו לעת היות מעך, ויהיו לנשם עלי מרן, המיה לדוות למלון כל למח וכל חי להשקותם, להפרותם להרנותם, הלרן היא השם לנבר תוליך כל הנולדים נה, עך לין מספר להמה, כי לל יחקודו והלדם מחתהה ומפליא על מדיותם ומפלילותם, לין למחך מהם, לנבר יחקר עדי קלי. וכמה נדולים וכפלחים ממעשה השמים ולנחותיהם יגועו עדי עך, ידועו ולל יבינו, ילכו ולל ייעפו, וכלם לעומת התועלת, לל ישנו לת חקם, ולל ימוטו ממשפטי, ומי לה יניע לת מחוקקם? ויתין לת יולדם, עושם, קונם, וגולמם? והוא חי חנם יכול, כי ממנו היה חייס לכל חי.

והמתבונת לנבר נהם נוסדו והמעמיד לומתם הם, המיס, העפר, הדוח, השמש והכוכנים, והמה כלם מתים נל ימיו ופלים נל יקומו, ולין דבר ינעלם, מה שלין נכוח שלמו, ולף גם שכלם

יחד חונים מן הארץ, ויכלכלו מהמים ויחיו מהדומ, ויתעלמו מן הטבע, אף כן נפרדים אלה מאלה, כל אחד בגדל מזולתו, וחקי כלם נחכמה נפלאה נסדר נכון, ניופי, ובנעימות, והחכמה מאין תמצא, הכה מפגדי מתים, ומלבודי חומר, דבר לעומת דבר, כאשר מול כאשר, דבריס שכל אחד מהדומ מדשהו ובגדל מזולתו, ואף כן יחד יתחברו, ויתקשרו לפי התועלת והמעימות, וכל חלק מהם לריך אל החלקים האחרים, ואם לא יהיו החלקים כאלה טוב לא ימלא בכלו בתכניתו ובתמונתו, ולא יהיה כאשר הוא אם לא פועל חבם שפעלם, וכן הכיצד והוא יכול שיוכלו לעשות כאלה? האדם קלוש ובגבל, ותשוקתו בלתי תכלית, תמיד עינו לא תשבע ונפשו לא תמלא, ומעולם לא יגיע לי חוקו, ואף אם אלף שנים יחיה, הנה הוא בעולל לא דאה אור, וכל כוחם תחת דגלו, לוחם ואלפים כלם. וגם בהמות שדה, לפול השמים ודגי הים עוזר תרחות ימים, יביט בלגלות השמים, יבין את מלאם ומהלכם, ולחדשים יבקר יהפוך הארץ לחגם מים וסבכי בהדות יבקש ויעשה למו מרן, יבנה עירות דמות, יעוף בחחזתו השמימה, ויולך על תהום רבה, אלא מחשבות, רק תבונות יוסף חכמה ודעת, ובמעט רגע בחסף, דמה ותולה תכסהו התעיף עיניך בו ואינבו, כל תהפוכות אלה בחלמים בו לא ימלא בזולתו, המה נולדו על מספט אחד, דומם קלרה וגופם כמוהם, מספט אחד להמה, שניהם קלושים זה מול זה מלולים אשה אל אחותה, אין מהחבותם תתרחב בחרחב יתד חדי חק בלמם, כל אחד על בבולו יעמוד כל ימי היותם' בם היושר והבכוחה בשבע בקרב האדם, באלו דבר בסתר בקרב לבו יסוד אותו לאהבת הילודים לאהוב אותם לעזרם ולתמכם, אלא להלך לפני להחיקם מן הבור, להבילם אל התועלת, וביותר מבלם האדם בדומה לו ואף כי פעמים רבים יתבדו עליו תלותיו, קבלתו, ובבודו, המשילים אותו בפף, לסוף מהיושר והבכוחה, המסיתים אותו לאחר מדוע לא תערן את בפשך מדבן בית דיעך? או עשה חפלך בבקשך בו או מה לך אף אם תבזול, תחמוס תבלף תלבח אך למלא לבוך, ולהביא את לוחך, אבן אז יכה לבו בקדבו, יחדל וידעך באלו חדב לשומתו מיסדיו ותשוקותיו לוחמים בו, ואלה תהפוכות מאין תמלא? לא בחלים בקרב כל אי אם לא היה שופט דורה אשר אם דוח בקדבו בקדבו, לתת קו ומשפט לכל מעשהו וכפי הדעת והתבונה ולבחול טוב מרע, וגם הבכוחה תתחזק בו לפעמים, לבוש את בפשו בבפו, בעבור טובת רבים, ולבעבור היטיב ולהלק, ויל אחד היה המשבית אותו לעשות את הבכוחה למען הגיד לו, עוד עוד מחיון אלה העוברים, לבן שמתיו להיות בחול

בעוד

צטוב ומטוב צרע ולולי זה לא הלך לו לורו ולא הרע לו מחוללו, לבוש עליו מתב ורסן לבלוש להסיבו מן הערך והכשיותת לו, אבן זאת היא המבעבה, ומלה הם דרכיו, להנחותו במסלול ודרך אל דרך עולמו, לבלח יעמוד בו, ולא כי ימות ותיבבו, אף כן לאחרי היותו בבר, יהיה לבולם.

ואף כי יש דשעים הסוללים מבי טוב, ולת היוצר יעקבו, ובבל זאת בדלו ויבליחו, אף כן תבא העת יבחמו על מעשיהם, ויהמו לאחריתם יודו לה' על פשעם, וידעו איך דחקו מבתיבי יוצרם ולצדו דרך, בי לא לחבם בעת ה' בקדבנו להסיר אל הטוב והיצר כ"ש לנדקה תהיה לבו, לטוב לבו בל הימים ולחיותיבו כיום הזה.

ועתה לשים קבלי למילין, ובהאריך הלוך אל חיי, לטוב ולטב ידי, אוסיף דברים דבים בהמה מליס לאלה, וידעתי בי לא בעלם מעיבי' דבר קטן הזה, אך לא לזר יחשב, שבעשה לפני תלמידים הבאים אל בית ה' והמבקשים מאלה לעלות אלהימו, ואבני מרחיב ומעמיק ומאלף חפבי הקודמים עד וצר לא ימלטו בוסף לדברי. אבני אבבי הדוש טוב, והבאסף על חברתבם חברת ירלי ה' ותמימים.

זאב ווילף בן המנוח חברשם זצ"ל מדעסויא.

ג

תולדות גדולי ישראל.

הולדת הרב המחוי"ל יוסף מקאנדיא זכרו לברבה.

בחמשה ועשרים לחדש השליטי הוא חדש סיון, שבת חמשת אלפים ושלש מאות חמשים ואחת לבריה, בולך הרב מהור"ר יוסף שלמה דעל מעדיקא הנקרא בם יש"ר יוסף שלמה דופש, בקאנדיא בביה על פי קדעטא *) לבן נקרא בם קדעטאמים על שם מולדתו, ובום

*) קדעטא הו קאנדיא הגדי בית התחבוני (מיטטעלאנדיטאם מעאר) מקדם היה מחת ממשלת ווענעזויהני בעת ישמעאלים ומשלו בו.

וכוח זן לגיו החכם התורני מהור"ר אליהו דעל מעדיקא, והחיים הזה
כי חכם גדול בתלמוד דבן על כל בני מדינו מבוא ישריס וחכמים בן להדב
הגדול מהור"ר אליעזר בן הרב הפילוסוף השלמי הדומה המומחה כמהור"ר
שמואל מנחם ז"ל, מסר נקדת מקהילת קהלינו לבוא להדגין לבם תורה,
אחר שכבשה בפלדונא, בעת מלחמת הוועבעלימני, ולוקח ממנו כספו,
וכוח היה דבר יסיבה ליהודים ללמד תורתם התלמוד, ולגולדים בחקירם
הפילוסופיים בפלדונא *) ומשם מדיו אלקנה הוא החכם הנכבד שהיה
מדבין תורה בקהלתינו בן להנכבד התורני מהור"ר אבא הזקן מסר החל
לבנות בית קבר להתפלל שמה היהודים, כי מדיו החלוף הגדול כמהור"ר
יהודה ילך לחסיבה מבערמחינען לבבת בתי קברתא.

ושם מתו קבתי את יוסף, והחיים יוסף בן כוח תיובתי חלבי יסובב
המוכר למעלה מסר היה לבעון ליובבי קהלתינו. ממדו עליו על
החכם הפילוסוף התורני מהור"ר אליהו מחבר ס' בחינת הדת
וכוח היה לבי תם קבתי, ביום מותו ספדו עליו כל בריס וחכמי העמים,
וגל תלמידיו בדי הגולדים לוותו לקבורה תלונסים גבדי לבבות, כי בן
תבבך החכמה את כל מבבדיה, לך בוזיה יקלו:

דבן זאת מדי לבנות לריקים, וזאת בראתם מאת ס', מבוא ישריס ילך
יש"ר ויהי כמוסם. כי מדיו ותתו לתקוותו בימי נעוריו מתום בדרך דע
ותחוד בטוב. בם תומנים תבבילים בחדו לו, ויהי עמם, כמה הוודתו
כל מדת ולבון עד היותו בן שבע שבה. ותחדי בן ילך לפלדונא, שם
למד חכמת הרפואה והפילוסופיא, ותחדי היותו רופא שב למדנו, ויקח
לו תשה (שמה ושם תשפחתו לא נודעה לי) ויהי חובן לילים, מבקר עמיים
תחלים בלתי בטול, והיה מלבה לבם לבקותיו בשבר.

בשנת שלש מאות שבעים ושבה ליבירה בהיותו בן עשרים ותשע, בבוא
את חרן מולדתו לבבות שם התורה, מעדת מקנאים תשר שביב
שתו עליו ויבקשו דעתו, ויצא הקנסטאנטינע, ובכפר קדש לעיר הזאת
בבא את הפילוסוף הגדול, כמהור"ר יעקב ן נחמיאש ויהי שבו ימים
תחלים

---

*) שם בזכרי זאת תר"ב בעבי בקרבי את תרחם רבים התורני עמנו מבוים כל
תכמה ומדע, גם בלבון העם תשר שם יושבים בתוכו חיים מבינים ועוד ידם
ועוזים לבבות גם דורשים למען ספר תותם. בתחרם נגד ס' עטו את הדבר
הזה, ואת תורתו מחסו, יבינו בן וילחו משפחת גדולים ירחי ס' תשר שבילו
תורם ביסרחל, ובכל זאת תשר לכת בתיבי התכמה ובמדע. דקון, מי יתן ישוחו
זאת תל בשם ושיה לכבוד ולתפחרת לבחון ישרחל. —

מחדיס, וידענו יחד על כל דבר חכמה, גם על חכמת הקבלה (והרב יש"ר מימיו מלם בחכמת הקבלה בחבנו דברי הקבלה לחיים מסכימים עם השכל,) לך כשמעו דברי התורני מהור"ד יעקב הכ"ל, חשב הלחה לו כמה ספרים יקרים בחכמה זו, וכיה מתפלל להורות בחכמת הקבלה דומה להפילוסופיה של אפלטון *) והלחה לו ספר בגוון ג' הדעות, לו דומה לחדת היתה עם יוסף. גם בנכעו עשה ללכת פללחיה פגע לת החכם הקדוש כהופה מהורל שלמה ן' אראווי בחרן וו"לע"כי, שהיה עוסק בחכמת הקבלה יותר מלדעגיים שהה וחבר בה ספרים רבים, לו בחל גם הוה ללמוד חכמה זו, לדמוה כל ספר ביחוד, עדי בא אל שלקה וכל ד לא בעלם ממנו, בגיעתו הרבה, ויחבר ספרים רבים בחכמת הקבלה.

ואחרי כן בא פללחיה ויהיה רופא בבית הלזבוויל ויבא בעיר לובלין, ושם יחבר ס' **אילם** חשב בתב להרב מהור"ל זחל בר בתן, תשובה על השלות חשב שאל מאתו בעניני התבונה הפילוסופיה והקבלה, וספרי מעין גנים חשב יפרך לחרבעה לחשים, המאמר הלחזון ממנו על התבונה קרלו בשם סוד היסוד, במאמר השני יבבר דברים על תבונת הארץ חשב העתק מספר אלמאגעסטו (חשב חבדו החכם בעלמעתום על סבוב הארץ ותבועתה) קרלו בשם חקות שמים. במאמר הג' יבבר על הכוכבים והגלגלים קרלו בשם גבורת ה', ובסופם ס' מעין חתום ושו יבאר דברים זרים לשומעם בענין התבונה (פלחלקסי) ויתר דבריו חשב הזכירם בסוף ספרו אילם שילחו ללמוד עם ספרו מעין גנים לא בלו לידינו רק לימים מעטים כאשר אזכיר למטה.

ובהקדמתו לספרו מעין גנים יבבר בשבח החכמות ותועלתם מה רבה: כאשר בעתיק פה מדבריו בקצור, והקורא המשכיל יבין תועלתו.

"וגם למה בתבונה בשם חכעה חלונית, בת אבי היא, לקח טוב "ומתת אלהים החזק שבלנו חשב בו נתעלם, ועמו מקור חיים "בלוהו בלחה אור לחרי ספרך הבגדים הלופים מעליהו. עם הבינון "והבלוים חליו מעלחת הדקדוק, והשלילה ותביר? להבין הכ"ל ספרים "שחילתם בבה ובתיב הביר מבתובים לא יבעו עיט, להביא למתחבלים

בבגדבו

---

*) כי בן יעידו דברים על הקבלה שהיה דומה לדעות פילוסופיט הרחבומים ומי שלא למדה כראוי לא יבין דבריה. [בן חל תבוזת הבתים הלא חכמה היא] למדי בשרש תדברו תחקורו בשרש תשבורו!

„כנגדנו מקטרים גלוחיים המעשיים בנויים על המקלחות, ומי פתי יסור
„הנה להלחם עם בלי מרע פיפיות? " — —
„ואם חכמת הלמודים המגיעה לצפת תכונת הגלגלים לא ידע מנוע
„עדכם ומצפה בלמתי עד היום, וכל איש מצד כשרו לבו, יבוא
„ממיס ויכין סלמות לפי דרכו בתתגולות נפלאות ועלומות? מולי יוכל
„לגוע אל מכוכתם וסנת תכונתם הם המספרים בכוך אל, ומרמים על
„מעשי ה' כי נולא הוא" • ועוד יקצר על כל החכמות ונסוף אמר „ומם
„חכמת המלות כהלכות הנהגת עלמו וניתו ומדיניתו, מי רמני! זו היא
„דרך ישרה שיגוע לו הרואה להשלים נשמתו" והניע עם רלוית רצות
מדברי נעימיהו הקדושים ומדברי חכמינו ז"ל•

חתימה ברוך הסמוך•

המאסף

ה מ א ס ף

לחדש סיון ת"ק"מ"ד

א

ש י ר י ם

מן המצר קראתי יה, בשכבי עלי
ערש דוי, ותהר שבתי מעיני.

א

בַּלְמוּד עֲלֵי מִשְׁכָּבִי, בָּאִישׁוֹן וַאֲפֵלָה
(רֵעַי יַחַד נָמוּ, מְיוּדָעַי עֲזָבוּנִי)
אָזְעַק לָךְ אֵלוֹ בַּחֲצִי הַלַּיְלָה
כִּיצָרוֹת בָּאוּ עָלַי, מִפְּאֵבוֹת הִקִּיפוּנִי,
אָנָּא הַטֵּה אָזְנֶיךָ לְקוֹל אַנְחוֹתַי
בְּקָרְאִי: אֲדֹנָי, מָה רַבּוּ צָרוֹתָי!

ב

הֲאֵל הַטּוֹב! לוֹ תְּשַׁלֵּם לָאִישׁ כְּמַעֲשֵׂהוּ,
מִי גֶּבֶר יְחִידָה, יָקוּם לְפָנֶיךָ!
מֵעֵט מִפְּרִי מַעֲלָלָיו, אַךְ כִּיעֵט תַּטְעִימֵהוּ,
לָכֵן תִּרְעַד נַפְשִׁי בִּי, אָזְעַק אֵלֶיךָ

אִם מֵרוֹב מַכְאוֹבַי, עָצְמוּ עֲוֹנוֹתַי
אֲדֹנָי אֱלֹהִים, מָה רַבּוּ חַטֹּאתַי!

ג

מִי יִתֵּן עֵינַי מְקוֹר דִּמְעָה, כַּנַּחַל יִשְׁטֹופוּ!
אֶמְרֵר בְּבָכְיִי אֶשְׁפְּכֵם בַּמַּיִם
עַל יָמֵי הָרָעִים בַּמַּר יַחְלוֹפוּ;
כִּי שַׁחֲרִי הָיָה עָבַר, גַּם בָּא הַצָּהֳרַיִם
וּבְטֶרֶם בּוֹא הָעֶרֶב אָגוּעַ בַּעֲוֹנוֹתַי
אֲדֹנָי אֱלֹהִים, מָה רַבּוּ צָרוֹתַי.

ד

אָכֵן הִנָּחֲמִי נַפְשִׁי! מַה תִּשְׁתּוֹחֲחִי?
אֶת אֲשֶׁר יָאֲהַב יוֹכִיחַ אֵל, לֹא בָזַעַם,
אַךְ רָגַע בְּאַפּוֹ, וּמַהֵר תִּרְוָחִי
לָכֵן הִנָּחֲמִי נַפְשִׁי, הִנָּחֲמִי הַפַּעַם!
לַטּוֹב לִי, הִגְדִּיל גַּם הַיּוֹם צָרוֹתַי,
לְמַעַן אָסִיר חַטָּאתִי, אָדַאֲג מֵעֲוֹנוֹתַי.

ח . . . ב . .

זכרון ידידות לגבר משכיל בגן ריעו. *)

פֹּה אֶשֵּׁב כִּי אִוִּיתִיהָ:

אָבְחַר יוֹם הִתָּלוֹנֵן,
בְּצִלְלֵי בְּרוֹשׁ וְאַלּוֹן

בחצרות

---

*) השיר הזה חבר הרב החכם ר' משה רזסויא ז"ל, בעת ארח לחברה בבית נגיד אחד בהאנאוער, אשר בבדהו מאוד, ונשא לו אהלו בגן נחמד שלו, והנידות

בְּחַצְרוֹת אִישׁ אֱמוּנִים;
מְהוּר בְּהֵיכְלֵי עוֹנֶג
עָלֵי תוֹלַעַת שָׁנִי
בְּטִירוֹת פָּסָל רָשַׁע׳
עוּרוּ דוֹדַי!
קוּמוּ נָא רֵעַי!
הֲתְעוֹרְרוּ בְגִיל
כָּתֵי תָּקוּמוּ מִשְׁנַתְכֶם? —
הַשָּׁמֶשׁ בִּגְבוּרָה
הֵאִיר פְּנֵי תֵבֵל,
עֵת הַזְּמִיר הִגִּיעַ
עַד מָתַי תְּחַבְּקוּן יָדִים?

נָבוֹאָה גִּנַּת חָמֶר

נַעֲלֶה מִשְׁכַּן הוֹדִים
שָׁם נִתְעַלְּסָה בְּאָהֳבִים
בְּאֹהֶל נָטָה אִישׁ שְׁלוֹמֵנוּ׳
וּבְקֶרֶן בֶּן שֶׁמֶן יָסְדוּ
מִמִּבְחַר עֲצֵי הַיָּעַר
פְּרָתָה יְמִינוֹ עַמּוּדָיו
עֵץ לֹא יֵרַקֵּב יְבָחֵר׳

זְכוֹר בְּרִית יְדִידוֹת

כְּרַתָנוּ בֵּין שְׁנֵינוּ!

בין

ומתורות לבו כתב התכם הנ"ל התרוזים האלה, אשר אנכי ראיתי בעיני בב"י, אולם סרוב ענותנתו לא הרשה החכם הזה לבעלי המאסף לחוביר שמו עליו׳

שלום הכהן׳

בֵּין זַרְעֵנוּ לֹא תוּפָר
בְּרִית מֶלַח עוֹלָם הִיא
הַלְבִּישׁ דְּשֵׁא סְבִיבָיו
שְׁמֵה יְרַקְרַק טַפְּנוּ,
שְׁמֵה יִשְׂחֲקוּ צְעִירֵינוּ
וְיִשְׂמַח לִבֵּנוּ גַּם אָנוּ.

משפט אויליי

צבי מחך הלך אל הנחל לרוות למלונו, ויצת שם, ויהי הוא מציע את מלאכו בתוך מי הנחל, ויאמר אל לבו, אם יפה גם נאה הדרת קיני העלומים! ענפיהם גדלו, גם רגו מתחלימים, שפרה עלי מחלתי, ילמדוני החיות, ויקנאוני הבשמות על זאת. מכל לזה ידוה לבי, על שוקי כי דלו, על רגלי כי דקות המה, עוד מעט לא יוכלון שאתי, כמקל דועה מדמיתם, לא תומל ולא הדר להם. עודו מדבר אל לבו וירא את הצדי מדחוק, ויצא את רגליו, ויברח מפניו, והצדי דלף מחריו כל דרך המיטוב, ולא יכול הסיגו, כי עמדה לו קלות מרוצתו. ויקר מקרהו את היעד, וגם שמח להסתר בצלו מפני חום השמש, אשר יצא היום הזה בגבורתו, הוא גם שמה, והנה הוא נאחז בקרניו בסבכי האילנות, ולא יכול עוד להמלט ברגליו, ויצא הצדי עליו ויכהו ויעיפהו, ובמותו אמר: אהה לאויל! המומר לרע עוד ולטוב לא, כי קללתי את שחיתי ושבחתי את שמיתני.

על זה אמר המשל: שקר החן והבל היופי האשה ומתעיל הוא יתהלל.

הרהבי

הרהב הציע בגאון ובגאוה בלבי, וידע עולמו, ויחשבהו לאיש זה, ואפו אדם גו כי איננו נורא ומשתחוה לפניו, אבן חמת פניו גם על הלחי עגרה, ויקלוף שנית, כי עוד יגזרו בן בגד בזה, ושנאה את מלאכו, ויסר פניו בשחוק מלין לאמר: הלא קטון בעיני אתה, אל תוכל כאבני! אשר גם המים בלבי עשה בכה, ולא יכול עוד להביא כאוב זעמו,

ויסר

ויסף לת המעש מסך בידו, ויך לת הלמי ויסגרהו: לן מבר נחס כי עשה
לת הסגר הזה, כי מלפניס סחק המחך ועתה שחקו רגיס עליו ויגזרהו:
על זס למד המגס: גאות אדם תשפילנו, ושפל רוח יתמוך כבוד:

מ · · מ ·

ב

מ כ ת ב י ם

אגרת לח"ר ד"ל ע"ס עם מיכתב על דבר תכרת חנוך הבנים כראוי:

נעלי הסופות, לעודי סכל, יחך יסעו נדכא מלת מדון גל המעשים!

באשר סגותי לת לבי, לדעות המעשה הנעזה תחת השמש נעוכי גדול
הגמים ומהבתם בחנוך העבעי ומוסדי, ולרב נהוגים ותוריס,
מביכם נבניס הלמוניס על חיקם, ובגד דעה נגד פניהם, המוריס העו
נדרך החנוך, והבניס הדושים על ידיהם, ילכו שוגג:

עתה בא מועד, נשר זרחה שמה נדקה ומדפה למהר לנב ועם המומלג,
כי כעיר ה' לת רוחו בלבב עושליס ויועלי חרן, להטיבם ולהיטיבם,
לבן דחתה חובת המצות היא, להדריך ולמהל בניהם בדרך ישרה, לבטוח
בם למחי מילות עוזות ונמוסיות, כדי שיזכו למחר בשריס, ויהיו מתוקיס
נאויס והבוניס לקהלו: *) למגס לופני חכמת ההפיבה הזאת דחוקה
מלמנו

---

*) סבת הזות והבזיון תחר לעתים על היהודים היא מבני ישרים, לם שבילותם
מתפילים ומכוונים עלמם יותר מדאי, עד שיחשבו לרפס ועיוע בניני העמים
לו לם יגליחו בת"ות, ויבוזבו ביניע בפס לז יהבלו בחולם, יתבזלו בגדין
ובוגד, ולת עיני העמים יקהו בהוד לבושיהם בתפלרת פתיהם ובלי נכותם:
ופעת בניהם תלוז לבד מהעדר מחנוך הטוב ומוסיות ודרך חרן שלח ידעו
להתהב לפי זתן ולפי המקום בפדם ותבתב: רחו נל מה שחיתר בעל שבב
יהודה ותם לבתו: „לל ידעתי מיתי בעל שבל שיהיה לו שלום עם יהודי ואין
„מי שיבלע חותם כ"ח בללות העם, ויש להם בזה טעם, כי היהודי הוא
„בעל בחוש ומבקש תמיד המשתבר, להרחות עלמם לחדושים ושריס, ובזמן שלח
„בתנו מקום לקנות בהם, לחדושים היו, ובתת היהודי משתבר, ולם יש לו
„יהתיים זקנושים תיד שיח לובד בבדי מבי, ולבניו בקתם, מה שלח ועשו
„הבריס חשר להם הבנסת חלף כפולות לבנם וכו'".

אתנו, לא נסיגו נאלה, ומין אתנו יודע עד מה, כאשר כבר נודע
בפתח נאנדת דברי שלום; על כן אתם דודני חכמה! הפלאתם (כאשר
שמעתי מלחודי הפרגוד) זיפיקו מכזי מלא את מחשבותיכם בענין הזה,
אם מעט ואם הרבה, הלא נדוש הימים תביע חוד חכמת החכון בהוכיחו
כלוד שנעתים ונדם בשמם. שמעה אזני ותבן לנאוויכם, למדתי לחוה
גם אני דעי אתכם, כפי אשר נתן ה' לי חון ושלחה לחשוב מחשבות לחת,
ואף כי קטין ואל מכני לא הידה, בהיות שמשרים רליתי וכוונת לבי עובה,
וקבלת סופרים תרבה חכמה, כי כל כותב דבר חכמה, יהיה מי שיהיה
מגמתו לכוונו לגולתו (וכאיקדח המורה אל המא דבדי חכמה וגפי דבים
יוכל לבחור בשקול דעתו הטוב והכלות לפי מוב בנו, והרכבת גופו וזכוך
שכלו; כי בן יסתה החיוך, ואם בעל נפש הוא יוסף מדעתו) ואם בעת
הזאת לא תגיע תועלת החכון למדבקה הרואים לה, הלא בשחרית הימים
תבקע למאור, כי יתעוררו הכמי דור דיר, ויתעוררו עמכילי עם, יזורו
דעת להדעות חכמה, להפליא עצה ולהגדיל תושיה ומלאם הארץ דעה
כמים ליס מכסים.

עוד מודיע לכם מהודי! שמה שהקדמתי זכרון שבי מיני החכון, הטענני
והמוסרי, לא מהיה הדבור בענין הטענני, אך לעיר עליו כמעט.
ודבנו גם שבדים המלא מאד מגיד, לא ממקודי נגינו, ולא מנגועי נגדו,
אך דליתי מגורות זרים ושאבתי תמונין חכמים מחדים דרשתי מעל ספרי
חכמי עמנו, ומאד לא מעמנו. והחכמים מאד בעקבותיהם הלכתי, מבא
שמותם על שפתי, ס' דאשית חכמה ס' בית מדות וס' דרך ארץ ומגורת
האלוה וכדומה, ומספרי הכתי העמים בגים, והקדמתי זאת בדי שלא
אלטרך להזכיר בשום מקום שם מומדו.

הנה דוב נפשות הנשחתות, מאד יגר לנפש דק דע כל היום והפעליותיהם
ותגושותיהם הולכים וסיבנים אל נקידת המעוות ופתלתול. השחת
הדעת היקר, מחשבות כוזבים והבלים, המליכה בשדידות לב, מבודי
התקוה מבוגעי בתחון לבב, ומלומדי המדות הרעות וכל שאלי חסדובי
הנפש ותחלואים *) מקור כלם לבך דוע החכון וחסדון הבהבה היקרה,
בהיות

*) יום יום לורות תעורות על פני תבבודנה, לא תוחר ולא סדר להן בשחת
מדחיהם, ומחמנות בדמי חשחות בם תדרות, יבש סרח, בגל בין הבקיון, לבע
הולדות מעל לחים חלפם, יבשם עיבתו, לומן וחוזק לפעולות יקדות לא
בלפם תבם. על זה דום לבי, חסתיר פני וחבכה על בחדם החומלל מדחם
לבוים לשלא סיור בקדבו, וחלום כוחו לפעולות יקדות, יעודקיו לחשלבה
ובבבם, ויבבישיבו תחת גול סגלי שוא, ומעשי העהיעים.

פרק ראשון *)

*) נל התורה המבשיל [illegible] תנקל מיקר לקמוקן; בי אדוב לנב יהוד: המחבר הלום, חלילה לנו לבניל במחברנו הדוש חנה לא כוח, ולהב יתחדתו רוב, סרם ניתי לנון לבחריקם על לחן הנורון לם נלדה ובדעקם דבריהם. קרנו לו מעל סנר מבחת ערב חיך סהיון על הפסוק לדעת חכמה ומוסר. וגם מה שחיבו הר"ן על הכסוק וחכמת המסכן בויה ע"ש. ועוד ומאל פתלמיד חכם בדברי חמואל הקדושים לכלם; הם כלם תתקבלת בתכמיטים ודם חסדם לחת תהן היוש כלם, כן ת"ת שם הסר דבר בהלמוד חינו ת"ת, יתי יכהים בהלמידו, ובלל גם דרך לחן ומוסר? —

בבדי המלסנים.

הסדינים והמטפחות שמחתליש התינוקות לחממם ולקיחם מניקות נכריות מנאפות, ועזיבת הילדים לשמירת שפחות פתיות אשר לשון עלגים תדברנה, וכתיבת המטעמות, ולגיעת הבגדים נרים ודוחקים הגוף, הרבה כמה פעמים, מקול תזחת ומעין נדפך לתחלואים שאין תרופה להם, עד שעל-פי הרוב הילדים הולכים ודלים, נגועי ומוכי המדוים, עד שטרם קלס לעפר ישכבו, ומאין היתה זאת? לא על הטבע תלונותיכם כי אם עליכם הורים, אתם הייתם שוכחי נפשכם, ושמרתי לכל יקרת נדיבותם: כי הטבע יחנם דרכיו בכל מקום ובכל זמן ולא ישחית, אך אתם נותלתם והסבלתם עצות נפרי טבעיכם המתנגד לו, הוא נוגם ואתם סוהדים, ותתעללו כלילוכם בגופיכם הפך לנוהו, על כן לעידי ימים עולי תפוחים ימלו ישתו שמרי חולתכם, שנות חכלו נוסר, ושיכי נגים תקיאנה, ואם הילדים חלמים, הלשם לנך אל חיק ההורים יזוג.

עוד יתגדל נורך חיוב החנוך, והחרגל הטוב, בעניני נפשות הילדים הרכים: חולת, נאון לב, לוגז, קצי עורף, ושארי מדות פחותות אשר תולדותם עמל, כעס וגרות רוחות, על פי הדוב המה תנועות החנוך המוסרי הרע, ופרי ההרגנה המקולקלת: ונמו שנרוב שאין יכלת בידינו לנטוע בלב נער חכמות למות וידיעות שכליות ומטעמו אינו מוכשר ומוכן לקבל ליודים נדולים, או שכחות נפשו לא נזדככו כראוי, לינשות רוסס נמו, להולידו ולהלמידו ליודים יקרים ומחשנות לחת, או שתקון כלי גופו החיונים, מונעים שלימותו להנדיל ולהגדיל כוחותיו הפנימיות, כן נדול נם כן שעל ידי תוקף החרגל והמנהג שרוסה יום יום מחדרת הוריו ומוריו ושארי מכירים השוטרים לותו, כוחות נפשו ומיצרין יתגלו בפי החוזק והחולשה כמעט לו נרע, וכפי שכל ישמע עוסך חכמים או לנון לוילים כן יחודך או יקהה כח ניכוחו.

ואחרי כל האמור, היעלה על דעת בחנות המוכנים נרים ומכלים נשלומם ונטושתם הזמני והנלחי, שלא יהיו נעיניהם הנדל, שם נרים יחלו נבוד, יפחקו נם יגדנו חיל, ויקנו השקט הנפש ומנוחת השל, מדרכי המלות היקרות, וזכל טוב, שכל תלידה מחדנותיהם ע"י ההרגל והחנוך המפולל, שקנלו מנעוריהם; או שם יהיו נלוזי לב, זרע מרעים, הולכים נשחת נפש לחלי שרירות לבם, נזויי עם ושניעי קלון, ומכלימים, נל עלמם ועל שחדים יהיה למשא *) והשועיל והמזיק, יחד

פרי

*) ידעתי נם ידעתי, רבים יהלומי נפנים זועפות, ויקלופו על דברי, נחומים: הלא מפרט לעינו מנעוריהם נוד מורה, ושלחנות של נית הספר, שם ילמדו תורה

פרי החנוך ותנועת ההלכה מעותיכם, ולמחנו רואים יום יום מן הנסיון, כמה נערים נפלו ממעולות ההשחת מלוע החנוך, ומנותיהם היו נעוקריהם. ולפעמים הסגנה מחנוך ילך מחך תתפשט עד סוף כל הדורות, כי גם לגד הנער הזה מצד הטביעות את לבבו ע"י מחצת מולת וסליחת הסניולות תמיד, יהיה נעת נחו צימים עקב לב, נמצל מעות רעות, מלא סגם זרעו וזלא זרעו מסדיו יחדמו מליו, מפני שמעטי חנותיו ביל, וחנך גם הוא את נפלחיו כמצד החנך, ויחפשעו המעות מלעות נחשעות והנער דומה לבן מצד לא יזמר ולא יעדל שכם מחת, ועוך מעגו והכה עלה כל קמשונים, כמו פניו מדולים, וקון וקדקד ילמח גו'.

לכן המעות הידמים את ה', ישימו לבבם ומחשבותם, ויפקדו להתעסק עלמם בחנוך בניהם, ומביות ביודעים שבניהם נולדו לחת במחדית הימים נעימות נלא ידומל תמידי, לא יפנו עורף מהתחל לעזוב לקדם לב לפלחיהם בידלת ה' הטהורה, ומדות מכוחות יקדות, להסיל בדילי ספחיותם מקדם, לבדך וללבן כפחם ולבבם, יחד יכוכו ללבת מעבל עות ומרח מיסול, למען יתעבבו על ה', ויקחו חלקם מנחלת שדי ממדומים, ומחכמת ההשגחה נטוע בנעמ המעות מהבה וחיבה יתירה, למצד ולהלליו בניהם על פני הלמה, ומה מאוד תמחזק ותתבצר התשוקה שם בבר פניהם שני דבקים, לחלך פוהם לל העוב התמיך והלחך פומה לל הרע הנלחי, להלם בחוזק יד, ובזרועה נטויה לל הדרך העוב, ולמחומם מבדע ומחזיק. הולים! שם תחדלו ותחפללו מבחתלל להדריך בניכם בדרך העוב, ולחנכם בחרחות מבדים, דעו ורחוקי חטחנם בדולה, ולל רגע שתעבדו מצלתי הועילם, יעמוד לבטן לכם ליום לחרון, לחצ בעתכם מלביבם.

תובה ודקך חכן, ואון רב בזיון עליכם, בלומדם בפמ' חך לל בגת מבלתו מחצ, החזיקו ערך תועמתן! לבו בל יבעלכם יום הקעלתם בבל הקולות הקולחים על בניכם? חום התוסר וחים החכמים? כי בזה חין לי בסבלתם הבנים מבוקי עד ערב בבית הכלח, שמם יפלפלו בפרם ענוב בלחון עלגים ובפת גולל, ובלחתו מבית הספר חין תורה וחין מוסר למו, ובדלותם שכלם יהיו חכמים יפולו בלבולת הנער הרך בבנים בדברים חצר ילחם כח נפשו להשיבם, והפ' חימו יודע היכצר הזה חו זה, ובפרסם בחזיקם יתהלכו כי יהיטו מדרך החית ודעתם יפכל. וחז"ל קורחים בגרון לח המדרש עיקר כי חם המעבה (והמעבה ניהב בכולם, וכל זה בלטיעו מדחבות מעמד הר סיני עד יום החחרון). וזה הוח מוסיות והדרי השכל בבין חדם לחדם, ולח כתן המקום להרחיב הדבור, חך להעיר חוזן בדתי ועוד יש לי דבדים בזה, ודהוכח מה בחיבר ועל בפי יהודה (הוח פירוש לספר מירת המחור) על זה.

מלהיזהר ולהועילם, ולקדש יותר על חיי הנפש ונעימות נפש: כפי
תחדרכם עלמותיכם מתחזות מלה!

אולם כשבר יש על כל מעשי לקח, במול ושבר דע הלפון נמחנית
בימים; כן האב היבר יאכל מפרי טוב חנוך בנין, ומשני זולע
לנדקה זהע בדך, בדמה יקלוד כשוך ושבר עתק, וכל רועיו יחמדו בדוך
שזה בדל! מה טוב ומה נעים לאב לראות את בנו הלוך ילך וגדול, מוכתר
בעטרות טובים וטשע בקרבו דמות המעלות והמדות כליל יופי בכל בחורים
ותפארת הבנים! כי בכל מעשה טובה תשר יעשו הבנים כשבר יגדלון,
הלצות יקחו את חלקם בתלאה ובדכא, ויזכרו בכל הטוב, יען הלדיבו
לותם בטעבלי מיסור, שהמה הפלרת לחדם, ותפארת להולביהם בם, לא
ידעו מעצבון נפש ומורת רוח, לא יקרב מליהם שמל ובעס, תשר יקרה
לפעמים לראות מרוע מעללי בעלטיהם, הם שורש רוע בחנוך המשוקש,
פורה ראש ולענה:

על כן מי שהוכח חייו ורוצה לשכון שלו ושמן, הוא יתאמן, לא יקוץ
ולא ינוח, מצלות זמנו הפנלי בחנוך, כי מה יועיל לקנין על יד,
ולהרבות לולדות כסף, ולמסר נפשו מטובה, ואל מי יעזוב חילו? מי
יירש את יגיע כפו? בן תשר יפזר הוא בחרית בעניו רע, זו רעה חולה!
מה בצע לאיש תשר לא ישים עינו ולבו אל בניו, למען בסיל תובה מלבבו,
ובעת יוקין, בתה יהיו לו לשורת רוח, ויוסיף עלבון ומחלת לב, בלתי
השען לו, כי יהיו בניו שוללים משחיתים שוחי בלה, תמיד כליתם
תרד על קלקול חבלתם, בשיות שהקלות תשר יקללו תמי הבריות, וחולו
בשתותים על רוש הבוזים ולפעמים עד לקבות יובלו:

שימו נא על לבבכם תורתי, למען מלאכת החנוך, להיות בקי ומיומן
לנהל הילדים על מופני הטוב מן תשריכם! קרלו בספרי החנוך הטובים,
לקחת מפיהם תורה, אל תרחיקו מהליכם עמל ויגון ותבניכם כליתם
ולבה, תרגיכם תמהה ועוצר, והיה לכם העמל לבטון, ובניכם למשען
עוז, ומעשי לקוחיהם לאור יולם:

ג

תולדות גדולי ישראל

תולדות הרב מוהר"ר יוסף מקאנדיא זצוק"ל

ח ת י מ ה

אבן גם גלולין לא עמד ימים רבים, כי נשרש היותו עיר בן שלשים ותחת הלך לאמשטרדם, ויהי שם מורה לספרדים, וכל למד למים מי חכמה הלך אליו. ומים שהורים שתה לו: ובאמשטרדם מלא את מקום הרב מוהר"ר מנשה בן יוסף בן ישראל, אשר היה מורה הוראה לספרדים בעת ההיא, ובדור נקשת החכם ר' מנשה הוציא לאור דפוסים ספרו מילם אשר הזכרתי למעלה, בניה ובדפוס החכם הנ"ל. ובשער ספרו חדות לורתו פתוחת לוח נחושת לזכרון עולם לכל מופתי החכמה, שניו כפני מלך מלכים בל דומיו ישתחו עליו, עיניו כנרקיס ילידן, יעידון על הכמתו, וכל מציע תמונתו, יבין כי דוח מלכים נקלנו; הגדת פניו תעיד גם על עצות הלים הסוף, וכן העידו גם עליו מכיריו ותלמידיו, כי הוא שוחה בנוך, לא היה מהגלה בחכמתו ויצו בחכמים מתגלים על העם, בשודך זקנים, ובעצי כרמים הליך ושפוף ילכו; והוא היה מדבר להפר שערות זקנו כי בן היה דרכו לומר: הלא לא כוון זו הטבע לקבע ולהדר בדיותיו, לך הנשר בשחוקי שחת הלחיים, לדוב לחותו ישלח יונקותיו ופלדותיו, ולתכלית למד היתה ילידתו, כי גם בתקומת תחדיש בנופת הלדם ממלא בשר זה, לכן דנו יעדותיו' ועל המתגלים בשח משלו לאמר: לו בשם וזקן של החכמה מעידים, אין מנוס עלי תגלו בתגלים ועתודים!

בעת ההיא בקשו גם בפריו ס' מנדף לחכמה ס' שבר יוסף וס' נובלות הכמה ע"י התורני ר' שמואל בן יהודה, אשר היה בניתו ימים רבים, וילא ספרי הרב אשר בתב בחכמת הקבלה, ויפלד בו להניחם על הדפוס, ויאמן הרב לחתם לו בזאתו: עד שלמך למחרים מה שבבר הבטתי, למך לעשמי מה שלא הבטתי, כי שלמות עלמי, קולמת לשלמות זולתי, ולא היה בדעתו להוציאם לאור, אבן ר' יהודה לקח מחבתניו בחרמה, בשאלו, בך לעטן קלוע בשאת לקחם, ויניחם בעסיליה ובם הדפיקם בלתי רשיון מחברם.

ובטרם

ובטרם כלה הדפוס נתן קצת הדפים מס' מגלות חכמה לידי הרב ויקנוף מאוד, וחמתו נערה בו, ויכתוב אליו פעמים ושלש וילו עליו לגלתי הדפים ספריו אך לא שמע הדים לקולו. ואלה קצור דברי המגרת אשר כתב הרב:

„אמרתי ימים ידברו, ורוב שנים יגידו חכמה, ואתה זקנת ושבת כל „ימיך בגלות בין החכמים, הוגה בתורת ה' תמימה, כל „רועיך לפניו עליך, חיש לנוע לחתה, הנמלט כזה חיש אשר רוח אלהים „נקצו, שומר פיו ולשונו? ונאמת כן היית בס שביתי כל ימי היותך פה „בעיר, מי לזאת לחכנה דבה מהבתיך, וכחותם על לבבי אחתיך, אינכו „נגזל ממך נצית, אחה כי כחש מעשה זית! ואכבי לא חשבתי ממך „מלומה וכל אשר שלו עיניך, ואמרת הגידה לי לא אלמתי מהם, „הבאתיך חדרי, מלון קלי יעד כרמלי, והלאתי לך את כל בית נכותי, „לא היה דבר אשר לא הלאתיך בלולותי, השמעתיך חדשות מעתה, „ונלודות לא ידעתם בחכמת הל"ר, כי מעטת את כל כלי, קמית את „כליותי, פתיחני בשפתי חלקות, בעתדות בשיקות, ואמלות רכות, „ולפת, כי חזקתני בחלות ובשועות, ותוכל, עד שבגלו לפניך כל תעלומות „והמון בסתרות שמגלחות ומעשה תלכנה, ואתה כאיש תבונות עלית „למרום שבית שבי לקחת מתנות, למה ליפא דמיתני, בשמך, לך לבדך „יהיו ואין לזרים אתך? איך נהפכת לי בעיר פרוצה אין חומה! וכי בנת „לרעי מדחוק, למה הפרת בדית וחוק? שמלבד שאתה מוצא ממני פה „אל פה בחלות ובקלות נתלת, הלא כתבת לך שלשים במועלות אל תפזר, „אל תטיף, ולא הטית אזן, זרית דברים בגוחים על פני חולות, והוקעת „אותם לה' נגד השמש? הלא איש אתה, ומדוע לא שמרת מולא שפתיך „בחים חמוניס? וכי אין מעשה חזנון ודעת בשול אשר אתה הולך „שמח! — ועתה מי שפרע מלוד המגול ולוד הפלגה, יפרע ממך, „הכי קלא שמו מגלות חכמים, בגול תגול גם אתה, גם חכמתך לא „תקום! ואמנו לא נדע מה נעשה, אם נגד פזרת ממוך, והפסת „מה שהפסת, מי יפצר לתקן מה שעות, אך בנקשה ממך שתשים קנלי „למלין ונקית."

ועתה הקורא הנעים! מדברי המגרת הזה תדאה כי לא בהסכמת הרב הוציאו ספריו לאור, לכן שמלבן אשר דברים אשר לא כדת מתמידים אותיים ומתנבדים לדברי הרב בתקומות אחדים, אל תחשבם לחטאת לו, כי לא בדעתו ובעצה הדבר הזה, לו הפיסם הרב לא היתה בלבה, גם מי יודע אם מפיו יצאו הדברים, אם מפי אחרים? ובאגרת הזאת דבר

גם סדה על המחנדים ספרים מבני עמנו המדברים בלשון תהפוכות מאד
לח יבינם היט, ורמזים הדברים להעתיקם פה לכל קורא, ולשה הם:
„ועוד ראוי מולה לחיתי מכל דוב המחנדים מבני עמנו, שחינם כותבים
„בלשון לח בדרך כל הלומות, להיות כל היט מדבר בלשון עמו,
„לחר שפתיהם בדול מלנו, ובחנין בלותו לשון יבין לחבירו, ויתרגמהו
„בלשון לחר, עד שיבוח הקורח בו, זקנים עם נערים. והם מחלקו לב'
„כתות, קלתם ישרבו לשון המקרא עם לשון הגמרא, כל הבומע תלילה
„לחזיו והיה בעיניו לזרא, וקלתם והם המתפחרים בחלילתם, כל דבריהם
„דברי נבילים עליהו הגוף מלהם, יעקהו הכתובים להבנה זרה, כלם
„שקודים נקודים, חי חפשר להעתיקם בלשון לחר כחו חהם, לפילו לוח
„תשימם בחבורות הנהל, בחילים ובחבלות, בחלו לח נכתבו הספרים
„הרם חלח ליהודים המומללים הה בחורה, על כן לח היה לרוב מבחרי
„בני עמי בין הגויים חלק ובחלה וכירה; לח כן עשה בעדת תפחרת חכמי
„ישרחל, הרחב"ם ז"ל בחותר שהיה חכם, ובוסף על חלמיותיו ובבולותיו,
„ה' נתן לו לשון למודים, לדעת לעות חת יעף דבר בלשון הערביים
„והיהודים, הוח למד דעת חת כעס בדרך קלה וקלילה, והלבו בויס
„לחמו, ובבר הועתקו רב דבריו בלט"יין ובן עשה הרב בעל העקרים,
„ובשחרו מבחריהם כי היט דרך קלולה", עד פה דברי הרב. *)

ויותר ספרי הרב חשר עורם בכתובים ולח ילחו לחור חלה הם: ס'
בטוחות חבמה בולל כל סודות הבחטלימות ובחטי תיבות, וכל
דברי המקובלים כחשר בחזיר בהקדמת ספרו מלרף לחכמה. ס' בשמח בת
שלמה והוח המבחר מחבוריו כחשר בחב הרב בעלמו, בו יבבר על כל
החכמות, חלח המוסות והידות ופילוסופיה, והיה בלבבו להוליחו לחור.
ופעמים רבים חמר לתלמידיו על ספר הלה, כי לריך להקדים בתו בסף
רב. ובעת כתבו בקש ממבו תלמידו החבם בחהור"ר משה מין (והוח
חשר כתב תשובה בשם הרב על השחלות חשר שחל חותו הרב תהור"ר זרח
בר בתן הבחברים בם' חילם) להלחות לו הספר הזה ולח חבה לתתו לו
בחמבו: מין להלחות המחבלים בשעת תיקונם, ובהפלידו בו חחור, בתן
לו

*) בם בימיבו עדן לח הוסדה המבטלם הזחת חזבי עמבו, ורבים חבני ישרחל
היודעים חך דיבי תשקל הסיל, ומשפע החרוזים, בשרם ידבו יפוד ההלות
חחשבותם, ובעוסם, חתחדרים להיות חשוררים ובעלי חלילה, ובשרם ידעו
לכתוב חבדת לחה, ובלו ימיהם בשירים וחרוזים, לכן לח יבוחו חיבולם עד
יעתקי הלשון ויסודו, חשר הוח חלק חדם חזל, ומחלת יתר הוח לו, על כי
הבדוחים חזת בדחתו.

לו הספר על זמן שעה מחת לקרוץ בו, וכללות הזמן מיך לקחו ממנו, ולמד: הפרי שחיבו מבושל בלילן, יקחה לת שיבי לוכליו. ס' יער לבנון נחלק למאמרים רבים בולל כל חכמת ההגיון, הכללה, אלוהות, ופילוסופיה, תשבורות ותכונית, חשבונות המלחת, ועשרת המלמה, שנע העשבים נרפואות, מנהגות המדיבי וגימוסים, עקרי הלמונה, ותנות המולה לכל לומה ולשון, ולחרי כן קלר לותו וקלאו בשם באר אחרת. ס' לבב חכמה נותן טעם לכל הרפואות שבתלמוד, ומדבר על הסגולות וההשבעות והכישוף. ס' נובלות אורה, מכתבים על חכמת הקבלה. ס' רפואות תעלה על חכמת הרפואה מלאכת הרופלים, שלוקטים מכמה ספרים. ועוד נתב בם כללי רפואות נחלוזים, שבר העתיקס מלשון יוני מס' (Aphorismos Hippocratis), ובשפת יהנים כתוב כי בקשו החלוזים החלה בם' שבר מים חיים, חבן לא מלחתים שמה. ומלבד זה מבר עוד ספרים בחכמת התשבורת והחלבשרת ועוד מאמרים קטנים בכל החכמות, המבריס בס' לילס ולא בקשו. מספריו חלה נדע מה מעוד הגדיל חיל בכל מדע, חבן בכל זאת לא שקטה רוחו מחקור, ולא הניח דבר קטן שבר לא דרשו, ובכל זאת היתה ידו כעויה לשסוף ולקבוץ עוד ספרי מחדיס שבר לא קדם בס. ובעבור זאת עזב בם העיר מלכשדים, ללכת אל הלרן הקדושה, לקרוץ שמה בם' עין חיים, שבר חברו החכם הקדוש כמהור"ל חיים קלאבריאס תלמיך החר"י ז"ל בחכמת הקבלה; חבן כאשר שמעתי לא בא שמה, ויעת בדרך בהיותו בן שבעים ושבה שנה, ויקבר בעיר פרלג.

אלה מולדות יוסף שלמה דעל מעדיקה, וכל זאת שבר ידעתי ממנו בהתיהו עלי פה, למען היותו לזכרון עדי עולם בם לשבר מיכנו קורץ בספריו. וספריו שבר בקשו ידבו כבודו בפי כל קורלס, עדי דור דורים יזכירו שמו על פני האדמה, וחייתה בם בשבו בגלגל!

ה . . . ב . .

המאסף

ה מ א ס ף

לחדש תמוז תקמ"ד

א

ש י ר י ם

י ד א ת ש מ י ם *) •

לדוד מזמור שיר לי נאה לנדך זמח השלמי"ם על כוס ישועות משמ
נסינוהה מפסק"ת למוד לילות החוקף נשלחן עדוך מכל מעדני
שלמה, לידמי ה' ולמושגי שמו, הלא המה נכי יציגת מקרא קודש,
ועמהם עטרת תפלרתם וחמדת לנותם מו"ל שלם יחי' ויכין נסלו
נם"ו, ניתה יוסף ה"ה הנדיב העומד ומשרת נידלת חטף, שרית הקהל
נהר"ל יוסף סומסו די לימא יע"ו כמה נלנגון יסנה, דנן ודענן יהיה
כולא ונותו ונכי ניתו למודך יומים כי"ל •

ה פ י י ט ן •

הַיּוֹם בַּשִּׁיר נְשַׂמֵּחַ, וְיִהְיוּ נוֹשְׁאֵנוּ,
(רֵעִים הַמְסֻלָּאִים בְּזָהָב פַּרְוִים)!

שבחי

---

*) השיר הזה שלוח לנו מאת החכם תמצורם מחבר ס' גמול עתליהו, עם שירים אחרים אשר נדפיסם אחת אחת בבתבנו המאסף, וגם אנחנו צחה כתב לנו, דברי פי חכם חן ואהבה, מלאה על כל גדותיה דברי ידידות, ולשמע אוזן שמחה נפשנו כי מצא המאסף חן בעיניו, וכאשר בתב, יוסיף שלוח לנו מכתביו היקרים, והיה בבואם אליבו נוציאם לאור לעין כל קורא לשון ישמח לבבו, ותגל נפשו בם •

דברי המאספים •

שִׂבְחֵי נִכְבָּדַת הַפְּעֻלִּיּוֹתֵינוּ,
מִדַּת הַנֶּפֶשׁ הִיא יִרְאַת שָׁמַיִם ה)

הקונטרס.

מַה יָּקָר נוֹשֵׂא זֶה, מַה שִׂמְחָתֵנוּ!
עִמְּךָ נוֹחִיל יַחְדָּו, אֵל צוּר יִשְׁעֵנוּ,
וְאֵל תָּמִיד לְגַמּוֹל אֶת חַסְדּוֹ לָנוּ,
לְתֵת רוֹם יִרְאָתוֹ נֶגֶד פָּנֵינוּ ו)•

הפייטן.

עַל אַחַת מִשָּׁלֹשׁ נִירָא צוֹרֵנוּ,
פֶּן בָּנִים, חַיִּים, וּמְזוֹנוֹת נַחְסוֹרָה,
אוֹ פֶּן בַּשְּׁאוֹלָה תֵּעָנֵשׁ נַפְשֵׁנוּ,
אוֹ כִּי עוֹז וּגְדוּלַת הָאֵל נַחְקוֹרָה ז):

הַמַּשְׂכִּילִים אֵין לָהֶם רַק הַפַּחַד
מֵהָאֵל הַגָּדוֹל מַרְעִישׁ שָׁמַיִם,
מוֹשֵׁל בָּעוֹלָמִים, וְלָפָנָיו יַחַד
כֻּלָּם כַּדַּק הֵם וּכְשַׁחַק מֹאזְנָיִם•

מְמוֹרָאוֹ אָרֵץ לֹא מָרָה פִּיהוּ
לָתֵת חוֹחִים, תַּחַת חִטִּים נִזְרָעוּ:

גם

ה) יראת שמים המעולה והנכבדת שבמדות וקבול הפעליות הנפשיות כ' הגדרים שער מ"י ובעקידה: היראה האמר על ב' סינים הא' השחר אשר הוא הפעלות הנפש החיונית, והב' אשר הוא מפועל הנפש הרבריה, מפני הברית פעלת הורלת.

ו) יראת הרוממות.

ז) יראה אתפרש לחלת כתיבין אית דרחיל להקב"ה, בגין דלא יפותון בגותי, ומעונשא דגופיה. ואית דרחיל מענשי דההוא עלמא ודגהינם, תרין אלין לאו עקרא דיראה אינון, ליראת דאיהו עקרא לסדחל בר נש לצאריה, בגין דאיהו רב ושליט זוהר דף י"א:

גַּם גַּלֵּי יָם בִּגְאוֹנָם רֹאשׁ הִגְבִּיהוּ ,
שָׂחוּ דָכְיָם בִּגְבוּלוֹת חוֹל פָּנָעוּ ז) .

מְמוֹרָאוֹ, שַׂרְפֵּי כִסְאוֹ וָחָלוּ
וּבְכַנְפֵיהֶם כָּסוּ הַדְּרַת פָּנֵימוֹ ,
וְנָהָר אֵשׁ מִתְלַהֵט יוֹם יוֹם נָזְלוּ
לִפְנֵי יִפְעָתוֹ מִזֹּעַת אַפֵּימוֹ ח) .

מְמוֹרָאוֹ, גַּם צַר וְאוֹר עַד הֵנָּה
לֹא עָלוּ מִנִּי יָם, כִּי שָׁם רַדְתֵּמוֹ ;
גַּם נִטְפֵי אוֹר אַחַת תֵּצֵאנָה
מֵעָבִים כִּשְׁעָרוֹת צְנוּרוֹתֵימוֹ ט) .

הקדוש .

מְמוֹרָאוֹ, כְּלָנוּ פֹּה נוֹעַדְנוּ
תּוֹךְ בֵּית יוֹסֵף קָצִין, מַנְהִיג עַמֵּנוּ
לִלְמוֹד תּוֹרָה עִמּוֹ שְׁקוֹד שָׁקַדְנוּ
כִּי זֶה כָּל הָאָדָם וּמְקוֹר חַיֵּינוּ .

תַּלְמוּד תּוֹרַת קָדְשׁוֹ כְּלֵתִי אֵימָתָה
הוֹמָה לְמִחִיר בִּידֵי סָכָל וּבָעַר ,

ולאיש

ז) ותשבע הארץ אשרי בי , שמא שנתת הארץ את מלחה זועתם חטים והעלתה שעורים . שמא אמר הים אעלה ואצוף את העולם , אלא שמצער ואינו יכול , שנאמ' : ויתגעשו ולא יכולו . ספרי מ' האויגו .

ח) ותחיות עופרות באימה ויראה פרחת ובויע , ומזיעת פניהם נהר של אש מושך ויוצא שנא' ונהר די נגר נגיל ונפיק מן קדמוהי , ויראה להם . פרקי ר' אליעזר פ"ד .

ט) הפהבלר בשמים שמא שנו פרחם , או שמא גלגל חמה יצא למערב , (ים הוא בשם המערבי דברים ל"ג כ"ג) ספרי מ' האויגו .

וּלְאִישׁ לְקִנְוֹת חָצֵר יְדֵהוּ מָטָה
אֶל הֶחָצֵר יַצִּיב דָּלֶת וָשָׁעַר ז) •

ה פ י י ט ן •

נִירָא לָאֵל לָנֶצַח בְּלִבֵּינוּ
כִּי הוּא עוֹשֶׂה תָּמִיד חֶסֶד עִמָּנוּ •
כִּי הוּא יוֹדֵעַ כָּל עֶשְׂתּוֹנוֹתֵינוּ
לוֹ וּבְיָדוֹ נְפָקַד נֶפֶשׁ כָּלָנוּ •

ה ק ו ו ט י ס •

זֹאת הַיִּרְאָה תּוֹסִיף כֹּחוֹל יָמֵינוּ ח)
עִמָּהּ נִהְיֶה חִתַּת חַיָּה וָשָׂרֶץ ,
יַעֲמָהּ נִזְכֶּה אֶל טוֹב צָפוּן אֵלֵינוּ
עִמָּהּ לֹא נִירָא רָע עֵת הָמִיר אָרֶץ ט) !

נאמטרדם ז' כיסן שנת ותהלות ה' י"ב ש"ר"ו לפ"ק
לוד פראנקו מינדים סם מצפתו חפשי
ניטמל •

על

ז) למה זה סתיר בירי בכיל , אוי לשונאיהם של ת"ח שעוסקים בתורה ואין להם יראת שמים • ומא ע"ב • חבל על דלית ליה דרתא ותרעא לדרתיה עבידי שבת דף ל"ג

ח) יראת ה' תוסיף ימים ובזוהר ח"א דף ח' : דא אילנא דחיי •

ט) ושוראכם ומחנם יהיה על כל חית הארץ •

על המסיה מזמור לדוד.

שלמה מושביך במסיה.

בהתיחסותם יאמר שצעו ללמוד שמין קיום שבלאות המנוסיות
לא נעשוב מס מעשני המין מושניך, לא נבדילות מס
יכיה ליתן מושניך, ולא נכנוד, כי יפקד מושניך, ובילמת ה' שלמתם.

אִם מִשְׁמַנֵּי הָאָרֶץ מוֹשָׁבֶךָ
בָּעוֹשֶׁר, עוֹף יָעוּף מֵעֵין רוֹאֶהוּ,
בְּרִיא אוּלָם, אִם אֵיתָן מוֹשָׁבֶךָ,
הֵן הָאָדָם בְּצֵיץ יְבוֹל עָלֵהוּ;
גַּם בַּגָּבוּד, יִפָּקֵד מוֹשָׁבֶךָ
כִּי הָבֶל הוּא, וְרוּחַ יְשָׁאֵהוּ
הַחֲזֵק בַּדַּת! אַל תַּט מִדַּרְכֵּי יוֹשֶׁר
וּשְׂבַע חַיֵּי הַגּוֹף, כָּבוֹד וְעוֹשֶׁר.

דוד פרלאנקו מינדים

הָאָב וּבָנָיו *)

וידוי לים סם ויסר ולו שכי בניס,
יפתח הסכל ושלמה מן הכנוניס,
ונקבוע ימי הלים למות,
שמר לשלמיו עלס ימות:
הנה מלאו ימי ומצבא עס מנותי
בני עליך שכי מרגה לשגותי,
הן קנית שנשה ותבונה.
ליום מחר מה תהיה? ואנה תפנה?
ועתה שמע יש לי בשעמונים,
זהב וכסף, ורב פניניס
בני לת הכל קחה לנדך,
ושל תתן מחומה לשמיך.

בשמוע

*) S. Gellerts Fabeln, ates Buch.

כשמוש בזן מדל-חלקה
ויען את מצין בדעתה:
מם מני לוקח את הכל
מה יעשה מחי במוסך כל?
ויען, אין מני קומב על קוקומו
כי כוח יניזה ויגלית בסגלותו. —
יוסף האלטרען.

הכוכב העבים והרוח.

מל מחי ודעי לכסי חגדת לוחשי לשון מגל!

השמש נטה ללון, כוכבי שמים נדלו, ויהי גם ציהם כוכב מחל מלפון נא, מבד לא נדלה עוד כל ימי המרץ, מיום הוסדה ועד עתה. ויקנאו בו הכוכבים וידברו אים אל רעהו לאמור: הבה! נתחכמה מה לעשות לו, למען לא יפיעון אלינו יותבי תבל, נגזלה כח יחד נכסה נגהו, לבלתי את זהרו עלי אין, עולם הדברים; והבה רוח גדולה זאת וידעת בחזקה, ונעלם דבר נפלו מעל פני השמים.

בשקרה הכוכב יקרה לכל דבר חדש הנעשה תחת השמש — ונשקים העבים יקרה לכל המקולים.

מ . . כ .

השמש והנשר.

נשר אחד הגביה עוף, ויבט בשלחתו על כנפי הרוח, הלוך ונשוב עד מקום מנוח השמש. ולא סר עיניו מהביט שם, ויען ויאמר: מה מלוך נפלאת מובלת היום בכחך! אכן מאוהב אתה ותודיעני, אי מזה תשאב זהרך? ומקורו אינו? ותען השמש ותאמר? הם נעל הנפים! כי הקטית לשאול, כאוני כמוך לא ידעתי מקורו והכתר עמד משתאה בדברה, ויקרא אליה לאמור: ואם לא הדעתו את, מי ליפוף? הלילי לכל דומיך ולך לבדך החשך, ועתה לא מוסיף לאות פניך בקולות לא מתאול שלשום, ועליך ישמרו החכמים:

אם גם תדרת יפותך עד באור גבולת,
לאורך ילכו אישים, בויקך תשין ענגים;
אך חכמה חסרת, ביגה יך נערות,
יתמיאו בך, אבן לא יקנאוך גבוגים.

ר . . ז

שינת

שינת הרשעים.

סיפה לרשעים, נתה להם ונאה לעולם.

ויהי, נקין ניתי נכודי ענניס, ויאמר אלי דעי: לכה ונגלה הבדיה לשוח, וגלך, והנה ישמע חס מאוד, ותך על לשונו ונתעלף, וניקח עלי כענן לחסות בגלם, ויהי עד כה ועד כה ותלמוס: וכס אוים אחך (לחגעס שמו) דאינו בס טוכא תחת לחך הסיחים ויען. והלים לחנעס כודע בכל הארץ כחיב רע ובליעל, וכל מידיניו טוגחים אותו וילחים מפניו, ויסאלני בעד לאמור: איך יוכל האיש הזה ליען? וכי לא תדך הסיפה מעיניו בכל כחב עשה? ומען אותו ואומר: הלא תדע ידידי! כי ה' מלהים הוא העמיל סיפה על עיני הרשעים, למען תהיה בעת הקץ, ומנוח נגולל הלדיקים.

,...ל

ב

מכתבים

תגונה מהכתב המלין הגדול במהודר כירן ווינל נלו על השאלה נפסוק: הולך שחליה *).

הולך אהריה פחאום,	חונעעדחכט פחלנט עך חיחר נחן,
בשור אל טבח יבוא,	ווית חיין חקם לוך שלחכט קעמט
וכעכם אל סופר אויל	וויח דשר טחחר דורך בחלנע קעטטע בעפעפעלט
עד יבלח חן בברו,	ניז ליבעפספיול זיין לעגער שפחלעעך,
בכהר צפור אל פח,	זיא סגעלנ וויח חיין פחבעל לוך נעטלע חיחחיילט,
וזא ידע כי בנפשו הוא	חונעעחערקש דחם עם חוס זייגע זעלע בעטיחן חיחט.

באור.

*) נס מחכם הזה שלנו חגרת חיבת דברי חן, חפנם וידיעות לנו וחלם דבריו חסר כחב. על חודות המכתב הזה: "ועתה דעים תהיים! כתחותי שחלחכם על מקרחות, טולך חחריש פתחום, וכו' כליתי להסיר "תיך מה שחני כותב פתה, חך יודוע תלחות, בנדו עלי עללם ודסיון היום, "ועתה כי חענם על דבריס חחריס שפחלחם מידי חרשם נס זחת, ופס עבר "דברו מסכולי עם על המקרחות הלה דברי עתם, עתו דברי פניך לדבריהם" ועתה קורח נעים! הנה הבטחתי לנלתי סדפים עוד טוס תשיבם על השאלה הזחת; עם כל זה תשובת בחכם שלם, חודות רוחב ידיעתו בחכמת הכתונים, וגודל לחותו בלשון עבר ילחם חן חכלל, ולחטח יהנה לנו חם מעלימה מעין קורחינו.

דברי המלספים.

באור

המלך שלמה נתן להזהיר את המלך, שבעניין הזמה ישתמר מלעשות
אפילו לעצה קטנה, כי אם יתיר לעצמו רק מעט, ילך
מדחי אל דחי, עד יפול בפעל בחת אי. בהיות רוח זרוקים רוח קצה
מכל רוחות הילך העולות על הלב על כן כתב: אבינה בבנים נער חסר
לב, והוא נער שלמד תורה, יודע חומר הענן ומחשית נפשו הוא ישמרו,
מכל עוללו חסר לב, לא ימין לבבו למשול על רוחו, ילדו מקשקש בו,
ושלהבתו זועלת בלבו, שלא שתורתו ופחד אלהיו שבקרבו מחדילים אותו
מעשות רעון ילדו, והיותו בשלחמה פנימית בזאת ואין כחו רב להתגבר
על ילדו מכל וכל, יתיר לעצמו מעט, לזון עיניו בראיית מצת חן, ולבבל
עמה וכיולא בזה ויתבדך בלבו כי זה יספיק להבדיל ילדו, ושלא יבא
לידי עבירה, ועל זה אמר: עובר בשוק אצל פנה, ודרך ביתה יצער,
בנשף בערב יום וגו', כלומר עובר מהלה בשוק שהמנאפת דלה בו,
ובלבתו הולך אצל פנה, בלך השוק שמם ביתה, והגיעו אל מקום ביתם
יבעך, לא יעבור מהלה, שלא נועך לחט לחזיק להחזיק הזמן להסתבל בה,
והתסתבל היא בו, וכל זה עושה בנשף בערב יום, בא בלילות לילה
ואפילה, והמנאפת כשתלמה מעשה זה הנעד תבין קרב לבו, שבלחתים
בו התאוה והפחד, ושלא יתלחנו לבו לבבות אליה; על כן זאת עלתה,
שתחל היא להרעיבו בדברי חלקות ולבבי נאופים, וזהו שאומר: והנה
אשה לקראתו שית זונה ונצורת לב.

בלומר מלאה נאופים ושכלה שמם, שיודעת להתעות את הבריות
כאילו מבבית לתומה, וכמו שיפרש בפסוקים הבאים:
והחזיקה בו ונשקה לו, העיזה פניה ותאמר לו, זבחי שלמים עלי
היום שלמתי נדרי על כן יצאתי לקראתך ואמצאך. כלומר בפנינה
בו לא תתחיל לבבך ובמו, בן תפחד בבו יאול לבבבו, ולא יאבה לשמוע
לבבריה, שלא תיך תחזיק בו ותשקהו, ותא הבעל עומד מחליט משפחה
(מיבערלאבט), ולפי שילאה מתבודת פחדו, וכלבע יבבל ויבום מפניה,
על בן בעת הבשיקה שבית מדבי הזונה, היא מעיזה פניה להטעותו
שתעזיבה שלא לשם שלוה הם, ושל זה בופל שלית עז פנים
בשלחם עושה דבר לו מבבל דברים הבפוכים משקול דעתו ומשקול דעת
כל בחלם, בתו: העז איש רשע בפניהו וגו'. וכן המנאפת הזאת אומרת
לו: זבחי שלמים עלי, והנה בין כלך בין בלבה ובין תורה קרוים זבחי
שלמים, בתו שהוכחנו בשלותנו לספר ויקרא, ושלה בקדשים לבבך זבח,

לא עולה ולא חטאת ולא מנחה, לפי שמלת זבח על שלמים יאכלו שם
הקדושים, כמו: וקרא לך ואכלת מזבחו, כי זבח משפחת לנו וגו',
והעתק לפי שהשלמים נאכלים הן על דוג עוגה הן על החלטה מלחם,
ויהיו זובחי השלמים קודמים ליעיהם לאכול עמהם כי הם נאכלין לכל אדם,
שנאמר: והבשר כל טהור יאכל בשר, וכמו שפרשנו שם, ותמת הנשמה
היא נעבוד שכי רבדים, החל להודות לי"י ולספר לקדושים מסדיו שעשה
עמו, שנאמר על זה: ויזבחו זבחי תודה ויספרו מעשיו ברנה. ואמרי
שלא יצוה הנשר ליהי מותר, כי תורה תינה נאכלת כי אם ליום וליצה,
והשלמים לשני ימים וליצה אחד. ואו מאמר הזוהה שגגל כן יצטרך לקדושו'
לקדוש אותו על זמנו, ולשר מלוה הוא. והנה הנשר בשמעו שלא יקף
דומו, ופחדו לא יכזב עוד, כי כן דרך חסד לא שלימו מצקש אך מזוד
ותחנונת למען פחדו, ושמח עמהם ללכת אחריהם ואומר אלהו, לשר מלוה
שכי הולך, ומה עיני תשנאנה משני שיהיה ומה נכך? אליה לי מעשות
נגלה, נזלת שכי נוטה, וכשולשיה הנוספת שכנד חלף הלך פחדו, על
ידי שהאליקה אותו נעשיית רבל אלוה לא תשמיע לאזניו דברי נאופים,
להשניע ילמו עוד, ואומרת לו: נפתי משנבי מוד וגו', לבה נדוה
דודים וגו', כי מעתה נטוח לבה שלא יחלל עוד מלכת אחריהם ואמרו:
השתו בדוב לקחה בחלק שפתיה תדיתנו: למד מכתוב זה על זבחי
שלמים עלי, ומוף הכתוב זה על נפתי משכני וגו', ועתה יאמר: הולך
אחריה פתאום כשור אל טבח יבוא, כעכס אל מוסר אויל: המקלף
הזה נאמר על הליכת הנשר אחריה עד ניתה, וכולל כל מה שאמרנו
למעלה שכי המשלים הנכנדים כאלה. המשל הלאמון יגיד, כי הנשר
הזה נלכתו אחריה, דומה לשור שאין בו דעת, שמוליכין אותו לטבחו
והולך לבית המטבוחים נלי פחד, וכן הנשר הזה הולך פתאום ונלי מחשבת
פחד פן יסחית נפשו, וכמו שהשור עקור ידיו ורגליו שיהא כוח להטבח,
כן זה הנשר אסור נאגלי האשה הזאת והולך למות מיתת נפש, וכמו
שאמר גם' קהלת: ומוצא אני מר ממות את האשה, אשר היא מצודים
וחרמים לבה, אסורים ידיה, טוב לפני אלהים ימלט ממנה, וחוטא
ילכד בה.

ועל השלושים האלה עשה משל שני, לפי שאמרה אותו שאמר: זבחי
שלמים עלי, הרי זה דומה למי שרוצה ליסר אויל, להניח שכנל
רגלו, ולוקח עכס, והוא שלשלת זהב לתכשיט על הרגלים, ורגלי שתה,
ונתן בן האויל רגליו, שוכר שתכשיט הוא לו, וכין כך הוא אסור בו,
כן עשתה האשה הנשר הזה, שבעתו נרוע לקחה, שמקשת אתו לעשות

אלוה

מלוה שהיה התפלת לנפשו, ונזה לסדה לותו ללכת לחלים, וכמו שמלכו, ומלת עכם מן תפלת העכסים שהוא שעל הדגלים, כמו שנאמר כמפרשים ז"ל.

ואחר כן אמר: עד יפלח חץ כבדו, כמהר צפור אל פח ולא ידע כי בנפשו הוא, בתוב זה יספר מה יקרנו בנוסו של ציתה כי שם על הכה התפלל בלנו שהולך לעשות מלוה, וציתמר מעשות המזמתם הכה בנוסו עמה בציתה, תפלח חלי אחבה של קדנו, ויתבבר ילדו עליו מלוך, ודוה זכוים תעבוד על דעתו ותתפילה עיניו מכל וכל, ולא ידע ולא ישים של לבו עוך חומד השון, וזבולם מיתת כפד, כך כל תלויי להשניע תלותו ויגלף עמה, וזהו שדומה לאן התפלח כנדו של מלם וימות, כי בכבך מלא דם ומוליך חוס, והמשיל מעשה הילוף למלאות תלותו, לשפוך כדוחה פח פדוס ומעופף סביבותיו, וכשמשאל היעב נפח מה שים בו במכול, ימהר לעוף של הפח למלאות תלותו, ועל ידי כן כלבך בו, כן פרעד הזה כשרעים אלי המהבה העוים, ימהר לבוא אליה למלאות תלותו, וכל כך תלותו מיוחדה לותו על דעתו, שלא ידע ולא ידין בעת ההיא כי בנפשו הוא, כלומר שעושה מעשה להשחית בפשו. ודע"י ז"ל, שע"פ שאמר בתוניס אלן בלופן לחד, בתב על יפלח חץ כבדו, חץ להבתם וכן בכון, גם הים אליה מורבלת בתי מעוללים מדמים פח יחנים. כך נראה לו:

המאסף

ה מ א ס ף

לחדש אב ת"ק"מ"ד

א

ש י ר י ם.

לכבוד חקיסר יאוֹעפוס חשני יר"ח *),

עֶלְיוֹן עַל כֹּל! אָת הַכֹּל מֵאַיִן קָרָאתָ,
וְגֵדוּרִים אֵין מִסְפָּר, לְכָבוֹדְךָ בָּרָאתָ,
הֵם שׁוֹכְנֵי מָרוֹם, הֵמָּה שׁוֹמְרֵי מִשְׁמַרְתֶּךָ,
וְשֶׁחֻקִּים מָה רָמוּ, אִם אָל נִבְהָם יֵשׁ חֵקֶר?
שָׁם יְרִיעוּ שָׁם יָרֹנּוּ, כָּל כּוֹכְבֵי בֹּקֶר,
מִסְפָּרָם מָה רַב, מִי זֶה יִמְנֶם וְוֹלָתֶךָ!

וחשמל

---

*) ועל דבר השיר הזה (אשר חבר הפליץ מהור"ר תירץ נרו) הנהו אומר, באגרת בהובת אליבו: "אמת תדבר כי שרתי על הטולדואנצי שפקד כסא רומי יר"ה בטלפוחו, ועל הטוב אשר דבר על ישראל, ואמנם עשיתיו למקשת גבירי טריעסטי נר"ר כי בשנת תקס"ב לפ"ק, כאשר חרצני אגרות על לבב הייב שרבו בגלל מבחב דברי שלום ואשת שחבותי (עמר שהקעתי בשכחת השלישי שקראתיו שין, משמם) בעת החיא הכינו הגבירים הנ"ל בית הקדרש של תלמוד תורה, ללמוד בו בהדרנה מקדא מקנה ומלמוד ודקדוק לשון עברי וצחותו, וצחות לשון הארץ שהם גוים בה, ושאר ענייני חכמה, כבתנך בספר תקנות שהדפיסו בלשון איטאליאני, אז כל סבין כשיד חמדו שם שירים וזמירות לכבוד השם ולכבוד המלך ולכבוד טוסר הטרדש את (עקאלע נורמאלי) הנ"ל.

וענוותם העלתני לבקש גם מידי שידה על ענין זה להיות בחוברת עם שיריהם, ובתיות שאין מכרבין לגדולים, התחלבתי גם אני לרוח השיר".

וַתַּשְׁפִּיל לִרְאוֹת גַּם מִתַּחַת כָּל שָׁמָיִם,
עַד לֹא צִוִּיתָ אוֹר, חֻקּוֹתָ חוּג עַל פָּנִים,
וַתֵּצֵו וַתְּהִי תֵּבֵל, וַתֵּצֵו עַל צֵאֱצָאֶיהָ;
יַעַן תֵּבֵל וְאֵת, לִבְנֵי אָדָם יָדַעְתָּ
מָה אָהַבְתָּ אָדָם זֶה, אוֹר עָלָיו הוֹפַעְתָּ,
נִשְׁמַת חַיִּים בּוֹ, נוֹגַהּ הַשֵּׂכֶל עָלֶיהָ.

וַתֹּאמֶר אֵלָיו: "גּוֹר מִמֶּנִּי, מֶרַע סוֹרָה!
"אֶל מַעֲשֵׂי יָדַי הַבִּיטָה וְדַרְכֵי שְׁנֵרָה
"גַּם דַּרְכֵי רוֹם, גַּם דַּרְכֵי שָׁפָל בָּךְ חָרַמְתִּי
"אַל תַּשְׁמִיל לָכֶת, פֶּן תָּבוֹא בְּמְשׁוּכַת חָדָק
"יָמִין לָךְ, פָּעֲלִי שׁוּר, וּפְעַל גַּם אַתָּה צֶדֶק
"גַּם לָדַעַת טוֹב גַּם לָדַעַת רַע בָּךְ שָׂמְתִּי!

מֵאָז עַל מְצָעָדָיו, אֶת עֵינֶיךָ פָּקַחְתָּ,
רָאִיתָ אָדָם מַה הוּא, אֶת לִבּוֹ בָּחַנְתָּ,
חַטָּאת לַפֶּתַח רוֹבֵץ, עַז יֵצֶר לִבּוֹ,
יַעַן וְאֵת, הוֹצֵאתָ מִזַּרְעוֹ רוֹדְפֵי צֶדֶק,
יָשִׁיבוּ עָם מֵעוֹן, וְיַחֲזִקוּ כָּל בֶּדֶק,
לְגַדֵּר אֶת פִּרְצַת תֵּבֵל, בַּל תָּמוּט שִׁבְתֵּנוּ!

כַּאֲשֶׁר בִּימֵי קֶדֶם, חִישׁ מִדְרָכֶיךָ סָרוּ,
טֶרֶם לַהֲבֵי אַפְּךָ מְסַבִּיב בָּעֲרוּ,
זָרַח אוֹר בַּחשֶׁךְ, אוֹר אַבְרָהָם עַבְדֶּךָ,
נוֹדַד מִבֵּית אָבִיו אָמְרֵי דַעַת הִבִּיעַ,
דַּרְכֵי אֵל וּמַעֲשָׂיו לִבְנֵי אָדָם הוֹדִיעַ,
וַתֵּפֶן אֵלָיו: צִדְקָתוֹ בָאָה עָדֶיךָ!

מוֹרֶה נַם אָב לַהֲמוֹן גּוֹיִם אוֹתוֹ נָתַתָּ,
כָּרַךְ בִּרְכָתוֹ וּבְרִיתְךָ עִמּוֹ כָּרַתָּ,
וַתִּקַּח אֶת זַרְעוֹ אַחֲרָיו לִסְגוּלָתֶךָ,
מֵחֲלָצָיו אָת מֹשֶׁה אִישׁ אֱלֹהִים הוֹצֵאתָ,
וּבָרוֹ אוֹר עוֹלָם, אֵשׁ דָּת לָנוּ הוֹרֵתָ,
וַיְהִי אוֹר, פִּתְאוֹם נִגְלוּ דַּרְכֵי חָכְמָתֶךָ׃

אַחֲרָיו יִשְׁרֵי לֵב כַּנּוֹנַה מִשָּׁמֶשׁ הֵאִירוּ
מַשְׂכִּילֵי עָם, דּוֹר דּוֹר כַּכּוֹכָבִים הָזְהִירוּ
כַּמֶּלַח לַטְּעִים תָּפֵל; הָיוּ לְמָחִי סָכָל
לֹא יַסְפִּיק הוֹן עָשִׁיר, אִם רַבִּים טוֹב יֶחְסָרוּ
אָף לֹא אוֹמֶץ גִּבּוֹר, אִם רַבִּים בּוֹ יִתְגָּרוּ
וְלִישֵׁר תּוֹעִים דַּי בְּאִישׁ אֶחָד רַב שָׂכָל׃

כְּמוֹנוּ כָּל הָעַמִּים, לַעֲבוֹד אֵל נִקְרָאוּ
כֻּלָּם מַעֲשֵׂי יָדָיו הֵם, וּבְצַלְמוֹ נִבְרָאוּ
לֹא הָיְתָה מַמְלָכָה רֵיקָה מֵאַנְשֵׁי דַּעַת,
סוֹקְרַא"ט הֶחְכִּים צָפוּנָה, קוֹנְפוּצְיָ"וס מִזְרָחָה
דַּלְתוֹת מִסְגֶּרֶת הַחָכְמָה, מֵהֶם נִפְתָּחָה
גַּם מִיָּם עַד יָם תּוֹרַת הָאָדָם נִשְׁמַעַת׃

מִפְּרִי חָכְמָתָם לִבְנֵי אָדָם שֵׂי הוֹבִילוּ,
דָּבָר מִדָּבָר דַּעַת מִדַּעַת תִּשְׂכִּילוּ,
כִּי רַק בָּנוּ לֹא בָם, דִּבְרֵי אֵל הוֹפִיעוּ,
דָּרְשׁוּ לִירוֹא אֵל וְלֶאֱהֹב, לָאֱהוֹב אֶת רֵעַ,
לִרְדוֹף שָׁלוֹם, וַחֲדַל מִהְיוֹת מוּסָר פּוֹרֵעַ,
צַו לָצַו קַו לָקַו מוּסָר חָכְמָה הוֹדִיעוּ׃

אַךְ מִי רָאָה פְּרִי נָמֵל, עַד לֹא פּוֹרַחַת ?
תּוֹחֶל אָרֶץ פְּתָאוֹם תֵּלֵד גּוֹי פַּעַם אַחַת?
עֵינֵינוּ רָאוּ וְאֹת, שָׁמְעוּ הַפְלָא וָפֶלֶא,
הוּקַם מוֹשֵׁל חָכָם, אֵל צִוָּהוּ וַיְהִי,
לֵאמוֹר שָׁלוֹם לַרְנִין עַמִּים, וְלַהֲשִׁבִית נַחַי,
הוּא יַאֲזִיחַ חֲשֵׁנִי דָרוֹ עֲשָׂתָה כָּל אֵלֶּה.

כַּעֲלוֹת שַׁחַר עֵין אִישׁ אֶל צֵאת שֶׁמֶשׁ שׁוֹאֶפֶת,
חֻפַּת זֶהֳרוֹ מְסָבִיב, עוֹר עָלָיו חוֹפֶפֶת
וּבְצֵאתוֹ, קָוּוּ חִישׁ קַצְוֵי תֵבֵל לְנִיעוּ:
כֵּן שַׁחֲרוֹת יַאֲזִיחַ חֻפַּת אוֹר לוֹ הֵאִירָה,
כָּל מָקוֹם דְּרֻכָּה דָגְלוּ אוֹת חָכְמָה הִשְׁאִירָה,
וּבְצֵאתוֹ לְמָשׁוֹל, מַעֲשָׂיו חִישׁ הִדּוּ הוֹדִיעוּ.

רוֹב בִּינָתוֹ טוּבוֹ וּגְבוּרָתוֹ סִפְּרוּ
יָבִין יַעַשׂ טוֹב, יָדָיו מֵאָרִיוֹת נִבְּרוּ
לֹא תָשׁוּבָנָה מִפְּנֵי כֹל, כִּי יָשָׁר מַעֲשֵׂהוּ
מַמְתִּיק מֶרֶר אֵיבָה, מַעֲבִיר שִׁנְאָה נוֹשָׁנֶת
יְוַבּוֹל כָּל מֵטִיב לָכֶת, יִהְיֶה לוֹ מִשְׁעֶנֶת
אוֹהֵב אֱדֶה חָכָם, עוֹשֶׂה אֱלֶת אַשְׁרֵהוּ!

חתימה בדף הסמוך.

הגמד הענקי *)

אין קטן בקטני חשבל.

איש קטן בגמד, סכל בכל עמו וסכלות עמו, קנא מאוד בחיי הגדולים
ממנו בדעת בקומת איש, אף כי לעיתים הם לימים, ומי יבחל
יוכל איש לעשותו בעל מלחמה ובגדול הקומה בתוך יתן לו את כל הון
ביתו מחירו, כי זה יצוה לו כל רועי צחון, ויתקלסו בו המגידים למשל:
למו זה הגמד! למו זה הגמד! ויהי כחשך ביטיב חדה לו על הכבל
הזה, ויוען להסיל את החרפה הגדה הזאת מעליו, ויעז לו שכי בדי
עץ, עשרים אמה לאורך הגך האחד לשני הצדים, ודפים דקים
יולחים מעליהם, ובחלי אמה דיוח ביניהם, לעלות ולרדת בם, גם להניב
את רגליו ולנוח עליהם. ותכל המלאכה ויעל ויעמוד על המעלה העשית,
ויעז מעליו בעיניו ויקס וילך להרעות בן על העם, וילמו מותו מדחוק,
ויאמרו איש אל אחיו: הנה איש הגיבים זה! ויהי הוא הולך וקדוד,
ויכילוהו ויצחקו לו ויאמרו: איך גבהת אחינו מכל? — כעל אשר
בחנשים האלה תדרוך? — ויגדה לנו מאוד נדבתם אליו בזאת ויען
אותם ויאמר: אלו תועד הוא אוד לאיתם הנה אך הגפלתי את גבהי
למעיניכם; גדלוני ואהי נענק לפניכם, ואתם בחגבים בעיניכם, הוא
בלה לבבך, ויעל על המעלה העליונה ויתילג שם ויהי בחגב בעיניהם.

על זה אמר המשל: גאות אדם תשפילנו:

* * *

הילד והצל:

השמש הזיבה פני תבל ותזרח עלי כל למח ועשב השדה, ונער
קטן מפזז ומכרכר על שדה דעגן שמח ועוז לבב, והנה
תמונתו כללמו בבל גדול, ויצמח על הבל וילחק בו, כי בפסחו קפץ בם
הבל עמו. ויסיתהו לבבו לקחת את הבל, וידלוף אחריו לתפשו, אך הבל
רץ עמו, ויכבד והבל כבד עמו, וירא כי אינו מבלית כי לא יוכלהו,
ויבז

*) הלשון ובחזיון בחבלותיך (יחזקאל כ"ז) ואמרו עליו האומרים שהם גוי
אחד ושלי שים קטנה בל"ת (לוועבגי).

ויצו גלם, ויסס לשמש פניו, וילך לדרכו. לפן נפתלנו כה שוקט ונוסח, כניע מלמודיו וכתה כגל הולך לאחיו' ומה יקרו על זה דברי מכמיכו: כל הרודף אחרי הכבוד, הכבוד ממנו בורח'

מ. מ.

ב

מכתבים.

מכתב להחכם המפורסם מחבר ס' פשר דבר מעליות הגורל וגדולת העולם.

מאשר לחיתי כי נפלתם עת דברי, והיו להורות לנעדי בני ישראל דרך כ', עתה מצוד ומעוזתי ידי גלמודים הסס: **מושכל** הראשון, שאין העולם היה ויהי על בלר היות, לאחרי שמלפנים לא היה, מצלתי שהמציאו לאחר מחולתו, לפי שאין להעלות על הדעתון, שאין מתוכו ולוק ימלא דבר, כי מלפנים לא יהיה יש, ולוק מצלי שורש נאין יגלל עץ וזעבה פרי, שורש אין לו גזע לוך ימלא? גם אין להעלות על לב לוש, כי העולם כלו כמו שהוא, ככה היה לעולמים, פרי מפרי, תולדה מתולדה, חלה מחלה וחלה מחלה, עד אין סוף ואין מקר לתחילתם; ג"כ אין לאחל לבר לא נעזבה מעזבה לאחר קדם לו, ושם בעזבה ההוא גם כוח מעזבה, ולנגח נלחם על הכל יחול גם מעזבה לו נפעל, אין שהם פועל שלא היה נפעל מיד לאחר, לא ומצוד, אלו היתה כלוס שרשרת תלויה, שאין מנאנו דומים קלה, ומקומה הנאחזת בה כ"ל זולת נלנך לפניו, נעמת קשורים נשנעת, היפול נלב אדם לאמר שככה היה לעולמים, ולא תהיה יתך נאמן, שכל השרשרת תנשא עליו? ואם נשקיף שנאמנו ומצותיו עד דורות עולמים כלם בניס הם, כי לא היו כ"ל לאחרי הולדם, ולאחם לעולם לאחרי שלפנים לא היו, ואיך ג"כ נאמנו מצלי לא הלשון אבד לא נולך? וכבר לאמרנו שאין דבר נתלש מנפשו. מאין ומאפס, ולפי שעתה חקי הנמלאים סיולידו עד אין סוף, ואלה תולדות אלה עד אין סוף ואין תכלית, על זאת אין להפליא, כואיל ויולדם החלם ועשם, ככה הכינם שלא יחמו, כמו שאם החלונו לספור לאחר, שנים, שלשה, כן נוכל לספור מאז והלאה עד גלתי קן, לך כשנות לאחור, כל

צוך שכוונ לעשות המספר, ימצא על שלש ימצא לנו כ"ף לחך גלגל, הנה מפניך שיש פה נוך העולם, יולדו וכוכבי, לין לו תחלה ולין לעשות לעשותו, כי הוא לחך, לא מחובר מחלקים, ולא מקובל מתחים זוכים, לא כדברים המוחשים, שכל חלק הקל תקיון מתלבך ומתיחך עם רעהו, שכח הנעשה והמיוחך זו לחבר חלקיו, כ"ף עשם לחך, לא יוצב על החמשה חושים כ"ף על למיון המחשבה שנחלקם, שלין זו עומק ולוחב וגובה, רק הוא לחך פשוט, לין מעלומו מכבי דברים לו יותר, כי מי שתעלומו יותר מלחך, היה אם עושה עלם לו מבר קצן החלקים ויחבם עך שבתלמדו, ולפי שהעולם גלו בן חקו מקובן מחובר מלקים, מיוחך מתחים, ע"כ היה לכם מקבן מיחך תחבר, לבר הוא שנפשו גלתי מקובן מיוחך מחובר, כי סוף כל סוף מחקול, עך שנעלם עושה, שלין עושה כהוא נעשה, כמו שזכרנו למעלה, שבם גל העולם גלו נעשה ולא ימצא עושה זולתו, מי המניחו לחך שלש היה? כי לין הדבר עושה לת עלמו, שמקבם היותו היה לפבם ולין, וכח לא היה לו להמצא, כי גם כחו היה נעדר. ואם תלמד לפי המונח דעת ולבון הלוך, הוא הוא שנפשו לא שני דברים, וע"כ כשבר הוא שלקי קדם, בן חפצו ולבונו לא יחובר זו לבון לו דעת, ולם לא לימוש, הנה יש לו מחבר, וכבר למדנו, שהלמתך הוא שלין פועל זו ולא מחבר שחבר זו, ע"כ כמו שהוא גלח בן דעתך נגח, והוחיל וכן, ע"כ לין יוכל לומר שהעולם נבדא בזמן, לחבי שלא היה, ע"כ היתה לבון הבודא זו בעת ההיא ולא מקדם, ולפי זה הלא חובר זו הבבון ההוא: שיהיה העולם נבדא לעת ההיא? לא יקשה עליך, לפם תלמד נכח לעת הבוך היתה תעולם שיהיה העולם נבדא לעת ההיא, והנגילו לזמן ההוא, כמו כל הנולדים כלם, וכל בלומחים בלם מיומדים, להמלא עת לחבי עת, ולא מלפני בעת ההיא; נכח שיעך היולך זמן להמלא העולם בלו, שלין תלמד, שמחשבתו פועלת תמיך מבלי תחלה מבלי קן, הוחיל והוא ומחשבתו עשם לחך (לא יפרדו כ"ף בלבון זבי מבם, שקבלה לשוש לבללם בחלה ג') וכמו שהוא שם, כן מחשבתו ולבונו, ע"כ לא ומצוך הוא יולע שכל הנולדים יהיו ולף יחותו, ולם עם דעתו זאת הוא פועל, לבלך שלא תהיה עת ג' כמעט דבר שלא יהיו ושלא יחותו והלא החיים והמות דברים הפוכים לא יתכנו שיהיה בעת ג'. — ולחה עוד, העולם בלו כחשר הוא לפבינו, חיננו לבלך להיות בבדא מעתה, שהרי הנעשה בבר חיננו לבלך למעשה עושהו, להמצות מחבר, וכן כחמר עליו שכבר היה בלח בלחיש הוחיל שלא כחמר עליו שחבשהו עושהו וע"כ לא פעל בו בלום ולשה לימוש יחבהו המיחך, וקבן

מלקיו

מלכיו, וסדר מסדריו והתלוים נתחיו, ושלש משלניו, והקדיל לקיו,
מול זה וזה לעומת זה, והכל נחכמה, והכל נדעת, ליופי ולנעי
ולעומת התועלת, ומצלתי עת לא יכול העושה לעשות דבר, וכ
לנניח, הנך רואה, כי כ' נור העולם ומסבנו.

ועתה הבה זאת היא אשר אמרתי: כי חפץ השור מאז ומלפנים כ
לנדוש העולם לזמן הכוש אשר נדאו, לפי שכל מעשיו נה
ודעת, לא כמקרה פתאם, נספנג נו דברים ישרים תאתו, מצלי ד
הטם עליהם, וכל הזמנים שוים לו; לך הוא יתעלה נדלנו שונים הזמנ
ופיעל נכל זמן מעשים שונים, ודנים שולמים: ומלוע לא היה העו
מקדם ימים מין מספר למה, הלא נכחו מז כן היה כחו לעולמי
והפתרון נפתר מאליו, כי שאלת חלוש היא, שנושת תמצוך השאלה
מין קן, ונה נהיה חבר למרוסט"ל ומחוות מדעיו, שהמינו שהעו
קדמון ועומד מאז ולא נלחוש, ואלה כבר ראינו, שמעולם לא היה כי
יש לו מוליך ומניל שבילהו הנה, הוא אשר עדך עדכו וקנך קנגו, ס
מסדרו, שם נתת לעומת נתך נמדה לחת וקנך לחך, חנך על מצק
ומניעם לניותם שוים, ונוכים נמיזור, הכין תכוחתם, פקך לוחם ו
הקנילם הלה נאלה, הלה לעומת הלה, ענך היות העולם כלו כאו תנב
לחת ונולה לחת, הלה עושים והלה נעשים, ושנים הנעשים והיו לעושי
והעושים לנעשים והכל נחק ומשפט, וכל לים דעת יודע, שמצלי ז
לא יכול הפועל לעשות דבר ע"כ הדבר נהלה מאליו, היות זמן שביו
פעל ועשה כל הלה, יהי' למתי שיהיה זמן לו להמלאו, וע"כ מעשה הז
הכוש עדן לא היה, הנה לחינו שמין העולם קדמון כ"ל נגדו לעת
ועלינו להודות שהזמן שאחר לו יה הוא העוש והנכון" והשנית, מי שהל
לתת סבה לדבר ועשה לאחר, הוא הסבה שאמרנו נסבה, להמלא העול
לעת היות, לא יכול לתת סבה ועשה; ממה שלא נמלא אחו נעולם
מאחדי שהעולם כבר נמלא; שמעשה היות העולם, מה הבב למלם זו
ואיך יתכן להדוות נמלואו מאחדי היותו על קדם היותו, ואיך ע"כ נאקו
שמה שאין זו אחקר אינהו וכל חכמתנו לא נמלאים כ"ל עם העולם ומאו
היותו, ואיך נאשרש לבשת שמקום אין לנו מעמד זו, וכל יודע מד
יסוג לאחור ולא יהיה עדוך הדעיון יעסוק הלא בזאת ובזאת. והשלימי
כל מעשה היולך נאחילה ולנון, אין סם מונם; ומה שנדע את עולמו
היה למען מסדו ושובו, כי כן דרך הטוב והמטיב אם יש לאל ידו, ועת
נתתנו סבה להמלא העולם לעת היות, ע"כ הסבה היתה בסבתה
לנדוש

לגדול העולם, ולא היה אז מטונו ומסגרו, כי המוג ומחסך המלמן הם המה הנעדרים מבלי סבה ומבלי דבר התלות בו׳

עתה נחוץ עוד גם עיניך ורואה, איך נדחו לגדי תועי רוח, הלומדים כל עסר אמתו לומים פה, הכל מתנועות מקריות בדרך מהל מתנועות היסרה, הסהבה היא נאלמת, ומתמיה העקובה, הנמלה, וכן לפי מדמית המנועה ומעוטה יהמו הדברים לעסר יהמו, ואם אתה מחמך לבי! תפקח עיניך על הדמות כח נפשך תשחק תלבב למו, תאמר מי נתה קו לכל מחת חיבור נתנועתו על כאן ומי הלליחם עד שמתנועות כסדרות כהנה, כוונו כלם יחד להיות לבי מגוך תמיס דעים, ועבו שלום ביניהם עד כי נשלומם שלם היתי, ואין בי עמכור? ומי דמה על תורות התנועות כלם שנשללו הנדל לבי תנועות הסמם וכל כוכב ומזבח כוכבי לכת, ותנועות כארץ, תנועות הרוח, תנועות הלמה מכל למח ולמח שתנועו וגדלו, תנועות כל חי, תנועות הלדם, רחוקים מלה מהלה, ואין לחת שום לל לחותה, ואם הם נעולים מבזיים קיל, לף כן כלן מתלימות ושכולה אין שהן, ומכלן יחד העולם מלא, יליד ובכור וקיים ויבר, אין זאת, כ״א שם לדיל ה׳ הוא מחוקקם ושופט לת משפטם׳

וראה עוד והבן, כי כח המחשבה הוא הבליע והפוקד על מעשה הגוף כלו, לחריו ימשוך הרצון והחפץ בכל מלחמת הגוף ועבודתה וגו ידחה לת הענד כולו הוא הוא לנגד עיניו, ומחנו שופט על העתיד. והוא זומר הענינים שהם לתועלת, ונשמל מן הענינים שהם למק, וגו מזכיר לת הנשכחות ועודך כל מלע לפי המלך והיופי מתיקם ומפרידם ומקנלם כפי שקול הדעת, גם נכה יפניע נאור עיניים ונהשמעות חזיים, ולבבי פיו, יתרוממם יחד עד כי יתלימו על יפים ותקוכם, שיאמר לומר כי כלם מועדו והתקבלו נהיותם נבדלים לים מרעהו, ומתמימו יחל, היהים, מהתערב תין נצע שחור ותין נצע לבן, מלוס, וילוך, ניורים כמים מתפתחי עיני הרמות, הנלוגים ותמורים נילים ופרחים מבלי ליל חכם שלך לותם נשרך ונמחוגה ונוכן הנורה לעסר נדמתה ויחלם למשל יתלחנו, וכן לל ימלל לצע חדש מתעדוכת הנצעים, דק מהיותם מתחלקים להלקים דקים מאד, עיניכו לל תזיב כל דק מדקיהם לרמות דק שחור ודק לבן כפי חלקיהם. לך יתלבנו ויתילנו הל לת עיניכו, ונדמה למו כאלו התרכבו והיו לנצע חדש, ואיך ח״כ נכח המחשבה להתחלך בו לת כל הגוחה והבשמע, ולקבלם יחד ולת כל כח מכח נפשו ולשתוע מליהם נמשפע ונדק, אם לדקי דברי תועי רוח, שכל כח יש לו תנועה נבדלת מזולתו;

לך זקך במא לין דבס מועיל, לאקיס עבה לנו הנפצ כזאת, לאחת כ
בתולאתה בדה היא במדעה.

וכל אים בדיא בדעת בתחלת הבקפתו, יביר את עלהי עולם ה' בעלו
ממטה למעלה, המן לפניו תדצת דצת תוכיח עצב, תעשה עץ ו
ועלי יעד, מיכים ממיכים סוכים עלמו מלספר, ולכל אחד עתו לצ
ומהמה יחיו מיני החייס כלס לין מספר להמה, ונפרדים אים מרע
בתעלומותם, בתאכלס בגויהם ובמחסס, ולולו היה הכל עצב אחד,
אם לך עצבים כלס ולא עץ, או עץ ולא עצב, לין היתה הילידה ד
ותולללה ונמה מיני חייס אצל בבס ימלאו חסרונם, נעדרו מן, ו
הוליאו תנובתם לעת לאחת, לא היה להועיל — הדגים בעבור דוב לי
ידגו הדגה מבמו התניגים — במקבה בתחת ידי אדם, יפרו וירבו מאי
יעד — מבקלי העיפות ובלותם, לפי ערך הדוח שיבאלו עליו, ו
לאבס חלוד וכנפיהם פדורות וזגביהם אדות לאתוך את הדוח ולעוף
— מבקלי הדגים ותמונתם לפי המים שהם בדים בה, וכל זבד יביד כ
הבקבה שממיכו, ובן בהפך — ולא בעלם מאתם, המיגים אצל דצל
עמהם בצלם, ואצל בלאמו לאתם, ולולדים לותם — ובן הם יולעי
כוחם, בפי יוכלו עמוד, וללחום עמהם, ולת כליהם שהם ילאמו, ויכו
מפי שילאו לבין לבס כח לבעור בבגדם, יש מהם בלו מתו בחוקף, ויבו
ויחיו בקיף, ויש מהם לוגדים לאתם בקין להיות לבה בימי החורף, ו
מהם נוסעים לבדלות המים שהגיע ימי החלף, ובעבור בסתיו יבו
למקומם, ולכל מין ומין בפי תבונתו ותבניתו, הוכן לו מחיתו — ולא
לין בשמלים הם מבליון חדון, כי לעולם לא יוחת דבר, והשחתתו לעת
דק תכונה להבין נולד אחד, כי אלו לא יוחת הזדע בארץ לא ילמח כ
יפרה וירבה, ואלו לא תחת פגילה בשאם רובצת עליה לא ילמל האפרו
ואם ה' לין שומרם, וחוצב חצבוהם למקטוה ועד בלולם, שיעמדו לע
לעולם שוא בקר שומרם, לך עיני ה' עליהם לטוב, הוא מבגם ונולה
לדבעים, הוא יסדם וגם הוא בכיבם הוא שומרם והוא מגילם.

עתה נוא נדוך ה'! תהדוף את כל הדודדים עתק על ה' אלהיכ
התועים בדבדי תיהו, ושומדים לא הוא, אפס מוסדי עולם אדבע
אחים המה, האם והמים העפר והמלח מקדם היו, שהם לין מספר להמ
לין מוצל ולין דולה לין בגיד ולין מצוה להם, אפס חלקי האל וקיבב
התדועתו יחד והיו למו שמה, ומדקי העצים שאהם הנוכדים כלם ונסיליהם
והשחם בחזו הגדול דחה את המים ואת העפר והציעם יחד, עד אצ
בתלכדו חלקיהם והיו לאחדים, ואלה תולדות הנתלדים אחבו כלם, והיו

לודה

לזרם, הנגדים שנתם היו להרי תנגים, והמתנות הקלים מהמם למאד והקלים עוד מהמה, לכל חי לפי חלקיהם הנגדלים, וקלי קלים למדם, מעשועות הוה המלאות כלן שהגישו יחד, תאלמנה שפתי שקר, עיניים להם ולא ילמו, חזניים לא ישמעו מלוג לא יגישו עוד, ויתחדשו חדשות לנקלים? כלא עושם המה נעולם לא נכחדו היסודות המלה, ועיניני דמיונו שמין כל חדש תחת השמש רק מצר היה הוא שיהיה, לא יחסרו ולא ירבו. ומי נתן קצבה לכל הילודים שלא הגישו נפשם העודף על תמימותם? מי שך נעדם והנגילם נגנול? ומי נתן להם חומן להגיע די חקם נשין מחסור לנלמם ותגניחם תקונם ויפים? מי חק חקי כחם ונתחיהם נמדה נמשקל ונמנין, ערך זה מול זה וערך כל נזר לקולת רעהו? ומי השכילם דעת להגיע שתי נוויות שוות נכל תנניחם ונמדמה ונקומה נלא דמות ותמונה רק נגדלים להיות זכר ונקבה, למען הדנותם ולהפדותם להוליך נחלמיהם כדמותם ונלמם? ולוך הנוע הנעדוע ערך נכון ונשא שהתרוממו חלקי המים על שני מקומות נגדלים, להמלא שתי העיניים, ולהיות כלי קנול המוך ותמונת כל המלה, וגם הוכנו כמו כך שלושים שני מקומות לקנל להלת כל רוח וכל דנר הנשמע, וכן הנה עם חמשה תולדותיו לשטח ס"ח"ע"ה" ג"ו"מ"ף" ג'י"כ"ק" ד"ט"ל"כ"ת" ז"ש"ם"ן", והחושם למשוך לו מת כל ריח המליחים ולהנשיב להוליך רוח חם והחדים הנשלחים ולהשיב רוח קר ולהנשיב כנפי הריחה, למען סנג מת הלם נכל הנוף כלו ולהעמידו על עמדו להחיותו, ולהקימו? —

ועוד נפלא הפלא ופלא להגיע ולחלב מלב נכון נעלמות וגילין, חנלים ומיתרים, נשר ודם, רוח ושוע, וכלים מכלים שונים, חלקי הגוף כלו, רק ליופי ולנעימות, לעמוד ולחיות, וכן לכל למת, שרשו ונזעו פרחו חדשו, לכל מחך כחקו ומשפטו — לעופות השופפים נלילה עיניים שונות מאשר יעופו ניום, ועיני ילודי היום שונות מעיני ילודי הישנה, שניים וקיצת שוכלי דשא עשוב מאוכלי נשר ועצם, ומי הולך הנעשוע נאולח מיטול לנל יתעה נאולח מתעה, לשלח עין הדג ולתתו נדלם הנשר ולא היה מז לתועלתו, ופרשות הסוס נרגלי האדי, ולא היה יכול לדדום ולהשליך מדי נשרפו, ולמה לא התאימו כל חלקי הדקים, למנד מחך, וכל הנגדים לחומד, והיו ממעט למעלה למך מחך וחנד מחך, חומד על חומד נשור על נשור, מך נגדלו נאלה הנדלות דומם נומח חי ומדנר, ולכל החיים נלא יתנית ונלא שמלית, דמם מחך עורף מחך נג מחך. והעלם נתוך, וכלים לרעיוניהם, להגיעם מל תועלתם, ולהמציעם מן נזקם, וכל מחך זרעו למיניהם, לא יחלוף ולא ימיל לזולתו, ומי דמה על מוקותם

לך חזק כמה הין צמח מועיל, מלקיח עשה למו הנפץ הזאת, לחת היא
צתולדתה צרה היא צמעשה.

וכל אלה הים צריך צעת צתחלת הבקפתו, יביר את עלהי עולם ה' צעלותו
ממטה למעלה, המרן לפניו תדצר דצר תוכיח עצמ, תעשה עץ פרי
ועלי יעד, מיניס ממיניס שוניס עלמו מלספר, ולכל אחד עתו לצדו,
ומהמה יהיו מיני החיים כלם הין מספר להמה, ונפרדים הים מרעהו
בתעלומותם, צמאכלם צגויהם וצמחסם, ולולי היה הכל עשב אחד, או
אם לך עשבים כלם ולא עץ, או עץ ולא עשב, הין היתה הילידה דלה
ואומללה ונמה מיני חיים אשר יצאר צהם ימלאו חסרונם, נעדרו אז, ואם
כוליאו תנועתם לעת אחת, לא היה להועיל — הלביש נעמוד רוב לילם
ידבו הדצה מכמו התנינים — במקבה שתחת ידי אדם, יפרו וירבו מאיתו
יעד — משקלי העיפות וגלותם, לפי ערך הרוח שיגשאו עליו, וכן
לאנשי חלוך וכנפיהם פרוסות וזגציהם חדות לחתוך את הרוח ולעוף בו
— משקלי הלביש ותמונתם לפי המים שהם נדיש בה, וכל זצר יביר את
הנקבה שממינו, וכן צהפך — ולא נעלם מאתם, המינים אשר דצלים
עתהם צאלוס, ואשר נלחמו אתם, ונורדים אותם — וכן הם יועציס
כוחם, צמי יוכלו עמוד, וללחום עמהם, ואת כליהם שהם ילחמו, וימוסו
מני שיעשו אלין להם כח לעמוד כנגדם, יש מהם כאלו מתו צחוקף, ויאוד
ויחיו צקין, ויש מהם חובדים לאחם צקין להיות להם צימי החוקף, ויש
מהם נוסעים לאדצות האחים שהביא ימי החקף, וכעצור הסתיו יחזרו
למקומם, ולכל אין ואין כפי תכונתו ותצניתו, הוכן לו מחיתו — ואלה
אין נשמדים הם מכליון חדון, כי לעולם לא יוצאת דצר, והשחתתו לעתה,
אך תכונה לחבין מולד אחד, כי אלו לא יוצאת הזרע צארץ לא ילאח אף
יפרה וירבה, ואלו לא תצאת הצילה כאחת דוצלת עליה לא ימלא האחדוה,
ואם ה' אין חומה, וחוצב חצרונם למקטים ועד גדולם, שיעמדו לעד
לעולם אוא אחד חומה, אך עיני ה' עליהם לטוב, הוא מגנם ומולדם
לרצעים, הוא יסדם וגם הוא הכינם הוא חומה והוא מלילם.

עתרה נוא נדוך ה'! תהדוף את כל הדוגדים עתך על ה' אלוהיהם
התועים צדצרי תיהו, ואומדים לא הוא, אשר מוסדי פולם אדצעה
אחים המה, אשר והמים העפר והמלח מקדם היו, אשר אין מספר להמה
אין מוצל ואין דוקה אין נגיד ואין מלוה להם, אשר חלקי האח ודקיקים
התרוצעו יחד והיו למו אחת, ומדקי העצים שהם הנוכצים כלם וכסיליהם,
והשחת אשר הגדול דתח את המים ואת העפר והציעם יחד, עד אשר
התלכדו חלקיהם והיו לאחדים, ואלה תולאות המתלחים אתנו כלם, והיו

לזרה

לזה, הנגדים שנתם היו להרי מנוים, והמתנות הקלים מהתם למה והקלים עוד מהמה, לכל חי לפי חלקיהם הנגדלים, וקלי קלים למדם, מצטנעות הנה הנמלות כלן שהניעו יחד, תמלמנה שפתי שקר, עימים להם ולא ילמו, מזמים לא ישמעו מדוע לא יניעו עוד, ויתחדשו חדשות לנקרים? הלא עודם המה נעולם לא נכחדו היסודות המלה, ועיניני דמיכו שמין כל חדש תחת השמש. רק מצד היה הוא שיהיה, לא יהללו ולא ירנו. ומי נתן קצבה לכל הילודים שלא הניעו נסדם העודף על תמימותם? מי שך נעדם והנגילם נגנול? ומי נתן להם לומן להניע די חקם נמין מחסור לנלמם ותנריתם תקונם ויפיים? מי חק חקי כחם ונתחיים נמדה נמשקל ונמכון, ערך זה מול זה וערך כל נזר לקדמת דעהו? ומי השכילם דעת להניע שתי גוויות שוות נכל תנריתם ונמלמה ונקומה נלא דמות ותמונה רק נפלים להיות זכר ונקבה, למען הדנותם ולהפרותם להולית למליונים כמותם ונלמם? ולוך הנוע הנעצוע ערך נכון וכצא שהתועצו חלקי המים על שני מקומות נפלים, להמלא שתי העימים, ולהיות כלי קנול הטוב ותמונת כל הנלמה, וגם הוכנו כמו כך נמזנים נשני מקומות לקבל להלת כל רוח וכל דבר הנשמע, ונן הפה עם חשבה תולמותיו לנעת פ"ח"ע"ה" ג"ו"מ"ף" ב"י"כ"ק" ד"ט"ל"נ"ת"ז"ש"ס"ר"ץ", והחושם למטוך לו מת כל ריח המליחים ולהניוי להוליך רוח חס וחלדים הנמלחים ולהניוי רוח קל ולהניוי כנפי הרוחה, למען סנוך מת הדם נכל הגוף כלו ולהעמידו על עמדו להחיותו, ולהקימו? —

ועוד נפלא הפלא ופלא להניע ולמלג מדג נכון נעלמות וגילין, חנלים ומיתרים, נשר ודם, רוח ושוך, וכלים מכלים שונים, חלקי הגוף כלו, רק ליופי ולנעימות, לעמוד ולחיות, וכן לכל למח, שרשו ונזעו פרחו וזרעו, לכל מחך כחקו ומשפטו — לעופות השופפים נלילה עיניים שונות מאשר יעופו ניום, ועיני ילודי היס שונות מעיני ילודי היבשה, שכים וקינת שוכני דשא משונים מאוכלי נשר ועשב, ומי הוליך הנעצוע נאוזח מיטוך לנל יתעה נאוזח מתעה, לשחת ענין הדג ולתתו נדלח הנשך ולא היה מז לתועלתו, ופרטות הסוס נדגלי המדי, ולא היה יכול לדדום ולהשליך מדי נטרפו, ולמה לא התאימו כל חלקי הדקים, למנך מחך, וכל הנגדים לחומך, והיו ממעט למעלה נמך מחך וחנך מחך, חומד על חומד לנזור על נזור, מך נגדלו נמלה הנדלות דומם נומח מי ומדבר, ולכל החיים נלא יחמית ולא נמלית, דמם מחך שורף מחך גב מחך. והעלה נתוך, וכלים לדעיוכיהם, להניעם מל תועלתם, ולהמניעם מן מקם, וכל מחך זרעו למיניהם, לא יחלוף ולא ימיד לזולתו, ומי רמה על מוקותם

לך לומתם היקה נכל הזרעונים, כי נכלי המחזה מנחמו מציטים לומתם, למשל, לומע התפוח מלויל הפרח הנוע הסעיפים העליס והתפוחים עלי פלא יעשה נמרן כ"א להשתלח ולהתנדל נמרחב, וכן נכל מין ומין נשתף לומתו נו נמין קן ותכלית, מי היה בלייל ומיה מופר וחיה שוקל מת כל מלה? ומדוע לא ימלא נהילורים רבלים על בניהם, ועינים לחורי לחציהם, ונכלם מין מוח נלי לב, לא יתחנו נלתי יתרים וחנליס, לא יבדלו נלתי מזון, ונלם יחד נלחזים ונקשלים, לורך הארץ אל המים, ולורך המים אל הרוח, ולורך הרוח אל הפחם. אם אין מים תיבש הארץ ויתות כל נשר נה, ואם אין רוח לא יבשלו מילי המים, וירומו אל ככפיו; ואם אין פחם אין הרוח רקוע ושומר לבלת את מילם, ולהבדחם לעתם, ואין פרח ואין תמונה אין חי ואין מרס, ואלו לא תחזוך הפחם שנאמר כסילי הפחים והכוכבים, לא יאכו הולכים וסובבים, ואלו אין להם נח לרוך ולכושב מן שמרו מכא' ולא ימוטו ממקומם, ומי נושע כל כנך העולם כלו, כי אל מי מדמיו הענשו, הנך לומה כי ה' הוא מלהים נשעים שמעל ושל הארץ מתחת. —

תכון לנדי הפעם, עד אשר ישיח ה' לומי מן אשוב לומה את אשר יומני, אמי המלאך להומיל.

ס"ק זאת ווחלף בן המאות כ"ם חנרים ואת
זל"ל מדעסויח.

ה מ א ס ף

לחדש אלול ת"ק"מ"ד:

א

ש י ר י ם

לכבוד הקיסר יאוזעפוס השני י"ר"ה:

ה ת י מ ה:

עוֹד תַּקְשִׁיב אוֹן פְּעָלוֹ וַהֲדָשׁוֹת תְּצַמַּחְנָה
נִטְעֵי מֶשְׁרִים יִטַּע וּכְרֶמַע תִּפְרַחְנָה
כְּרֻכִּיבִים עָלֵי עֵשֶׂב נַפְשׁוֹ דַּעַת מַרְעִיפָה
מָה רַבּוּ מַעֲשָׂיו מִשְׁמוּעַ מָלְאוּ אָזְנַיִם
חֵקֶר תְּקֵן כְּמוֹהֵם לֹא רָאוּ עֵינַיִם
וַיְהִי בֵן, טֶרֶם חַמָּה מַעֲנָלָה הַקִּיפָה:

דִּין עִם חֶסֶד, אֵיבָה עִם אַהֲבָה, בּוֹ יִתְאַימוּ
גַּם רִיב גַּם שָׁלוֹם, גַּם רַע גַּם טוֹב, בּוֹ יִשָּׁלִימוּ
כִּי כָל אַחַת אֶל מִשְׁפַּט צִדְקָתוֹ שׁוֹמַעַת
דְּמָתָה נַפְשׁוֹ לְעֵדֶן צִיּוֹן אוֹשַׁר מְצַמַּחַת
אַדְמָתָה אַדְמַת שָׁלוֹם וּפִרְחֶיהָ נָחַת
אַף שָׁמֶיהָ יָזְלוּ גִשְׁמֵי בִין מִטְרוֹת דַּעַת:

בַּיְרֵחַ זִיו רוֹם וְשָׁפֵל פֶּה אֶל פֶּה יִשְׁקוּ
אוֹר כִּי יוּפַע מֵעָל נַם עָבִים מַיִם יְצָקוּ
תּוֹצִיא אֶרֶץ צֶמְחָהּ כָּל זֶרַע בָּהּ וְרוּעַ
כֵּן חָכְמַת הַמּוּשֶׁל אִם בְּרוּחוֹ מוּשָׁלַת
תִּפְרֶה צִמְחֵי צֶדֶק וְתִשְׁרֵשׁ עֵץ אִוָּלַת
בְּמִשּׁוֹל אִישׁ חָכָם יֶחְדַּל עָם מִהְיוֹת פָּרוּעַ׃

גַּם אַתֶּם בֵּית יַעֲקֹב, עֲנוֹת יָאזָעף הַזְּכִירוּ!
כִּי זָכַר עַם דָּל, לוֹ עוֹלְלוֹת הִשְׁאִירוּ
וַיֹּאמֶר: „שׁוּבוּ אָנוֹל מֵעֲלֵיכֶם דָּרְפַתְכֶם
„כְּמוֹטוֹת בַּרְזֶל מָרְרוּ אֶתְכֶם אֵלַי יְזָעֲקוּ,
„שִׁימוּ תַּחְתֶּם חַבְלֵי אָדָם מְצוּף יִמְתָּקוּ
„כִּי בַעֲבוֹתוֹת אַהֲבָה הִנֵּנִי יוֹצֵא לִקְרַאתְכֶם"׃

„חִזְקוּ וְהָיוּ לָאֲנָשִׁים, תּוֹגַת לֵב הָסִירוּ
„דַּרְכֵי נִכְאֵי רוּחַ, מִקִּרְבֵּיכֶם הַעֲבִירוּ
„וּתְנוּ יָד לִשְׁלוֹם הַמַּלְכוּת לְשָׁלוֹם יוֹשֶׁבֶיהָ
„דַּבְּרוּ כְּשִׂפַת עַמִּי, מוּסָר הַשְׂכֵּל הָבִינוּ
„לַמְּדוּ לִבְנֵיכֶם וּבְתֵּי כִּדְרָשׁ הָכִינוּ
„חַזְקוּ אֶת הַמַּמְלָכָה אֶהֱבוּ אֶת אוֹהֲבֶיהָ"׃

„וְעַל מָה תֵּחַתּוּ? אֶת מוֹסְרוֹת יֶדְכֶם פִּתָּחְתִּי
„עַל קִנְיָן וּמִסְחָר רְשִׁיוֹן לָכֶם נָתַתִּי
„וּמֵעֲבוֹדַת הָאֲדָמָה אֶתְכֶם לֹא הִבְדַּלְתִּי
„אֻמָּנִים גַּם עוֹשִׂים בִּמְלָאכוֹת מִכֶּם יַעֲמוֹדוּ
„חָכְמֵי לֵב בָּכֶם, חָכְמוֹת רָמוֹת יְלַמּוּדוּ
„אֶת כָּל אֵלֶּה צִוִּיתִי, עַל כָּל וֹאת הִשְׂכַּלְתִּי"׃

שמעה

שָׂמְעָה טְרִיעָטָט וַתִּשְׂמַח, וַתָּקָם וַתַּעַשׂ
לָבָשָׁה מָשׁוּשׁ, וַתַּחְגּוֹר חִיל וַתָּסַר כָּעַשׂ,
וַתֹּאמֶר, מַה טּוֹב! אָת אֵלִי אוֹדֶה הַפָּעַם
וַתִּבֶן בֵּית הַבָּמָה וַתַּחְצוֹב עַמּוּדֶיהָ
וּבְתוֹב אִמְרֵי בִין עַל סֵפֶר, שִׁלְהָה יָדֶיהָ,
וַתִּכֹּל כָּל הַמְּלָאכָה כְּלָהּ טוֹבַת טָעַם׃

יַלְדֵיהֶם יָשִׁירוּ מַעֲשֵׂה אֵל מַה נִפְלָאוּ
תַּכְלִית כָּל מוּעָצוֹתָיו, חַכְמֵי לֵב לֹא מָצָאוּ
אָמְרוּ נוֹאָשׁ, וּפָרוּת עָמַד אַחַר בָּתְלֵנוּ
דֶּלֶת בֵּית הַסֵּפֶר עַל פִּי מֶלֶךְ נִפְתָּחָה
כִּי מַלְכֵּנוּ אוֹמֵן יַלְדֵי עֵדָה נִשְׂכָּחָה
וּכְרַחֵם אָב עַל בָּנִים; כֵּן רִחַם עָלֵינוּ׃

נָגִיד כָּאָב לָנוּ, אֵל נָא כָּאָב רַחֲמֵהוּ
מַנְחָה שִׁיּוֹת נְדָחוֹת, בַּעֲצָתְךָ תַנְחֵהוּ
לִבּוֹ לָפַחַד יִשְׂחָק כִּי עָזְרוֹ מִקֹּדֶשׁ,
נָא טוּב לַכֹּל! נַפְשׁוֹ בְּצַחֲצָחוֹת תַּשְׂבִּיעַ
גִּבּוֹר בָּאָרֶץ יִהְיֶה, עַל אוֹיְבָיו יָרִיעַ
וּמְלֹא חָכְמָה בַּיֶּרַח בַּחֲצִי הַחֹדֶשׁ׃

וְלַעוּמָתָם אָבוֹת יַעֲנוּ: יִחְיֶה מַלְכֵּנוּ
אֵל הָאֵר נָא לַמְאִיר בְּחַשְׁכָּךְ עֵינֵינוּ
שׁוּר אֶל מַעֲשָׂיו וּשְׁקוֹל אוֹתָם בְּמֹאזְנַיִם
אֶל מִבְנֵה חָכְמָתוֹ מַלְכֵּי אֶרֶץ יָבִינוּ
מָה רַב יָפְיוֹ, וּכְתַבְנִיתוֹ גַּם הֵמָּה יָכִינוּ
אַף יָשִׁירוּ: הָיִיתָ לָנוּ לָעֵנַיִם׃

שָׁמַיִם כִּנְעַל שִׁפְעַת שׁוֹבַע יָרִיקוּ
וּתְהוֹמוֹת אָרֶץ מִתַּחַת רַב טוּב יָפִיקוּ
עַל רֹאשׁ צַדִּיק עַל רֹאשׁ יָאוֹעְף יַחֲדָו תָּכֹאנָה
חַכְמֵי לֵב תַּחַת צִלּוֹ בַּגָּפָן יִפָּרֵחוּ
קִנְיָן וּמִסְחָר תַּחַת טֻמְשַׁלְתּוֹ יְצַמָּחוּ
יֵרָאוּ נִסּוֹ יְמֵה קַדְמָה תֵּימָנָה צָפוֹנָה׃

יַחֲדָו יִשְׁאוּ קוֹל, רוֹעֵה וְשַׁרְאֵל חֶמְלָתָ
רוֹפֵא לִשְׁבוּרֵי לֵב רוֹעֵה חָכָם פָּקְדָתָ
לַחֲבוֹשׁ כַּחַץ נוֹשָׁן, מַחַץ רוֹעֵה אֲוִילִי
מִגְּבָהֶךָ יָאוֹעְף נַם עַל עַם דַּל רָאִיתָ
יַעֲנֶךָ אֵל, לָלֶכֶת בִּדְרָכָיו אִוִּיתָ
הָאַל לָשֶׁבֶת מַגְּבִיהִי לִרְאוֹת מַשְׂכִּילִי!

נפתלי הירץ ווייל׃

הירֹאה והתקוה במחזה׃

„בן עשרים שנה מנכי היום ומלא מספר ימי מסך מלפני לי מיום היותי
„על תבל דניס המה, ומנכי נער מקטן עודני, תגל, כמו
„מעגלותיה לפני, דרך מלך הוא לא ידעתי מנוח לכף רגלי מנקש, ומקום
„המנוחה לא מלאתי; חנדת נערים מסך מניני, כמוסס כמוני לא ידשוהו,
„ומפן לוקניס והמה כל עדגי, והיס נדול ונהג ידום לפני, בלב זס מכני
„עומד, ידע ואדד לקול שמון גליו פן יטעטוני, ומי יושיעני לנל מהיס
„שלל למו?״

בהעלותי מלה על לבבי, נעוד דנדתי, והנה תמונה לנגד עיני,
כדמות מסך זקנים רמיתי לקדמתי, דמסך ידע מאוד,
לימה כפתח פניס, ודעדה מחזתני למולה, ותקדם מלי לאמור: קום נא
הנער! ומנכי מנחך, מנכי מהנילה לחטי ומתח תלך מחדי, למען תנל
מל ינקוס המנוחה מסך נו חפלת׃ (ונערס כלתה לנבך והיא המוקה

מותי ללכת אתה, ולא יכלתי לכוס תפניה) ונהלתי משמוע דבריה אלה.
ואמן ואומר: לוי לי כי נדמתי! אין זה כי אם לשטן לי בדרך נאה באשה
לקלסתי, על מרן רפאים תנחני, מרן נלמות לא נוגה עליו, מי יתן
באחד באחדתי ותהי לי לאשה!

עודני הדבר והנה תמונה אחת נמחזה לנגד עיני, כדמות נערה יפיפיה
רחיתי לקדמתי, הוד והדר לבושה, חן וחסד על לשונה, ותקדם
אלי לאמור: את קולך שמעתי, גם אתננך עלה נאזני, ועתה קום גא
ללכת אחרי, אנכי אנחיך על מרן עוגה, מרן לא תחסר כל טוב, עיכות
יולאי נקעה, ותכונות נאה יציון עיניך, גם תמלא מרגוע מעוז
נאות נפשך.

אז אמור שמעתי לקול דבריה, ואשאל לה, הגידי נא לי נאתי את?
ומה שמך? גם את גם האשה הנקבה הילדת? הגידי לי. ותען
ותאמר: תקוה שמי, גם את גם האשה הנקבה ילדתני יראה כוח. ואדון
לקדמתה לחנק לותה, ואומר: קומי נא הילוני אחרי הנקבה הזאת, גם
זה גם נאנדתה לא חפצתי, משכני את, אחריך אדולה, אלך לאורך דרך
זו תמכני. נדבדי אלה, ויהי עם לנגדי ללכת עמה, והנה האשה הזקנה
כחזיקה את נכף משילי, ותאמר אלי: סורם מהר מן הדרך אשר התקום
בולנת בו, אל תשמע לקולה, נחלקות שפתיה אל תדיחך, אל תרץ עוגה
לא תניחך, נעיניך תראינה לותה ושמה לא תנא, כדי זהב נלוחות ומלולות
נשמים תרחך מעגל. אך מי זה ידרוך נעל נעוותתו? — דרך שרות מחוללי
עין, נגות מחלי מים, חניחך אל מרן חושך, כלה שמיר ושית, ליום יבוסו
שמה, ושעירים ירקדו שניגה, שם תנלה נגבי עתך, ונינון יחלופון יעיך.

פלצות מחזתני נשמעי אלה, וכדן הלנג ניום קדר נשמעו תדושות
מלחמה תדאך נפשו בו, לא ידע אל מי יפנה? מי יכבש, ומי
יגליח? כן עמדתי, לא ידעתי לקול מי אשמע? ואל מי אפנה ללכת?

עודני עומד והנה דוח על פני יחלוף, וקול נלעג שמעתי מדבר אלי
לאמור: נן אדם שמע נקולי! נין תבין את אשר לפניך, את
שני המעוזות האלה נפן לך אל לשחתך הדרך, ועתה לישנך ויהי אלהים
עמך, גם משניאם אל תמה ידך, כאשר בי תבחר, ללכת אחריה, גם
כשניה תנחך, את זאת תעשה לעוז לך כל ניאיס, כי אז תגליח את
דרכיך ואז תצליל.

את זאת חזיתי ואספרה, בקולם הדך שמעתי ואתם דעו לכן.

ת . . . ב .

מכתבים

ב

מכתבים.

מכתב מח"ל"ע עאת החכם הגולה דופא ופלמפעסאר לעוויזאן נ"ו.

שמעתי ויצמח לבי, לקול מבשר שמחתי בשמחה בקניך, ומה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד, להוליך את אבן הראשה עטרת תפארת לפדותינו והדרת לשוננו הקדושה, אשר השלכנו אחרי גווינו, להשפיק צילך בגויים, נשרנו את הכרמים, וכרם שלנו לא נטרנו, על זאת היה דוה לבי זה ימים לא בניך, כאשר בם הרמותי ידי ומקרע בקול גדול בהיותי בארץ רחבת ידים ויושביה בני חורין, היא העיר הגדולה לאנדאן רבתי עם שרתי במדינות שמה כמבתי את סתרי מאמר התורה והחכמה, ועליו כבל הדברים אשר אתן לפניכם, (תוכו רצוף ראשה מדברי חכמים ומליצותם), למען בסוף הקצרת הזאת, ואם עוזים המה בעיניכם, נתונים בתוכיים המה לכם ומספתם אותם אל תוך בתיכם, ומלפיכם ירשוף. ועד הנה לא שקטתי ולא נחתי, ופלבי מיס ילדו עיני על לא שמרו בני ישראל את מצות לשון הקודש, ומשתדלים תמיד בפי, ועוד ידי נטויה ללמד את בני ישראל את דרך לשון הקודש האשה, ומפן כה וכה, ומרא כי אין איש תומך בידי ולא מלאתי עוד כנגדי, עד אשר נאתם גם אתם אל המעשה והמלאכה, אשר שם משה מודעה לבני ישראל, כאשר דיבר את כחל בשבור אשר חלקתם בינקב ופלגתם בישראל עם המשפטים אשר המשפטים לאחריו, לשפוך רוח חיים בתפיון, ותחי רוחי, ואומר בדוך ה' אשר לא השבית גואל לשחיכו בני ישראל! חזקו ואמצו אל תיראו מן הבוערים בעם, ומנחשים הקרופים נאם דת למו שמקשים והנוטרים בקנאת עצמם, ולא קנאת ה' לנחות תעשה זאת לכם, ואל תחשבו מרגלת פועלי און ועשק בקדשם אשר יהיו לשנים בעיניכם ולצמיתים בלבכם להפר מעשה ידכם, כי אם בשמת ונתתם אתם עושים את הלבר הזה, ולבבכם שלם עם ה' אלהיכם הלא ביך רמה תלמו במחנה העבדים, והלך לפניכם ה', ומאספכם אלהי ישראל, ומי בעל דברים, יגש אליכם ויתן בכם את בריתו שלום וקשת, ויהי ה' עמכם, תשועות תן תן לכם!

וגם

וגם מכבי לא מחלל לכם ניך ליש נדיתכם, מסר פה עמנו היום, הסר ר' שמואל ווידטהיימער, דגר יום ניומו ככל מסר שפלתם מפש כל ליש לוהב המת, ודורש טוב לעמו.

דאא לכם זלע, וזדעתם לת לדמת הקודש מסר עליו לתם עומדים, ויהי נועם ה' עליכם ומעשה ידיכם נוננה עליכם, ומעשה ידיכם כוננהו.

אמנם לל יחד נעיניכם, לם מתפעים לדגר לתכם ללמוד, מדוע שפלתם לת פי לתכם, מסר יען לתכם טוב, לגלתי התל נדגדי לחדים, ולהליגם נדגדי דיגות נשעריכם? והלגתם נדגריכם דגדי ליש, (שפלתיו לכל נחותי וגו') והיה נעיניכם כמלחק, למה תעשון כן? ולמה תקומו תחת לבותיכם להמגלע הדיג, ולהכליס מכשול עוניס לנעגוד הלעימס? לל זה הדרך יסכון לוד, לל תוסיפו לעשות כדגר הזה וגיך, ולם נכספה וגם כלתה נפשכם להגדיל תורה ולהלדיה, לל תגידו עוד מלחמה שערה *).

ועתה שמעו נל דגדי מסר דגרתי מלי: (מאמר התורת והחכמה דף ה' לאנדאן תקל"א לפ"ק) ועוד דעה לחדת ללתי, והיל דגה מלוך, והיל עזיגת לגוגנו הקדושה מסר לין דומם ולין מדקק לה, עם דלותיכו הלומות מסר סגיגותיכו הקדושים והלחוקים, לל יכוחו ולל יסקטו מעשות ספרים לין קן, לים ולים מדגר ומוכר חנך גלגון עמו למען הרחיבו, ומדוע נגדע מפלת לגותיכו, לעזוב לגוגנו הקדושה? נדפים לנחנו נדפים, לגלתי עשות הדגר הטוב הזה; ולף נהליל דלת וחסרון לגוגנו. כי לין לתנו יודע לקדוש גם לו לחסר דגר גל"בן, מסר לל נמלל כתוב נספר התורה והנגיליס, ולף כזלת מעטו לחי המליגם ונעימי המדגדים, ולל ימלל כ"ש לחד נעיר ושלים נמשפחה, ומספר גם ישרלל המדגדים נספה גדולה מעט המה ונעל יכתבם, ויתרס לגון שלגיס ונפה לחדת יקגלו, כי נעדם יקע הנער מלום נרע ונחול נשוב יכללוא עליהם.

---

*) כגר התגלגו על זה לחברת כתוגים להחתם הקופה תל"ג: כי לל היתה דעתגו להגיגיר דיג לו לגדות גדולים, הכי העלמגו גם בותב התגרת גמכתבגו; וגכל זלת יקרו דגרי המכם געיגיגו, גם רחיגו להסתר חליגו ולגגו כי שלם הוא עמגו, ומי יתן והיים זה לגד כל חכמי עמגו, להורות לגו לת חסר שגיגו, ולגחגו קטגן לתן לדבריהם, להסיר הגפש ממגו כי זה חפלגו ללמד וללמוד עוד כל הימים.

דגרי המלקפים.

עליהו בלשונם הצלב לפלפל ולהבות דברים ולבו גל עמו, עד כי יגדל כחצר ויתגברו מלכיו, חו יזקין בחולפו, ומחד סברו ותחלתו: הניעו ולחו דברי הרשב"ם ז"ל בתחלת פרשת ויצא "ישכילו ויבינו מוכני" וכו' ע"ש שמחד שהתורה עם דש"י חמיו ז"ל ושהודה לו שניחודו לימו מפפיק, לין מקלא יולא מדי פחודו ודקדוקו; ומה ילמדו הגוים מחד שניעותיהו בהתוכחם עמנו בלשונו מחד הכרחם בה יומד בחודה מהבלחנו? הלא בחים יד לפה, הלא ינלחו מותנו בטענותיהם, הלא ילמדו: דק מסכסף וקטן, הטם הזה, תחת שנח הבטחה מהנוחל י"ת בליטו: ולמדו דק עם חכם וכטן הגוי הגדול הזה; לא טוד הלבד שחר מלחנו עושים להשלין מחדי נויטו טטדת פחדת לחונו, לבו ונתחזקה בעך עמנו ובעך לחוכנו בהתן בודי זדים, ולא בבזיל טוד ילדי בני ישראל המלפלפים והמהגיש בלשב לחון לין בינה, ובלבד בשפתיהו הבדולה כנד מלכיס ולא בחוב, ובחוב לזה בלמדנו המקרא בפי טה שיודה עליו פחוטו ודקדוקו, והמבהה והתלמוד הטמך מליה, ושהלבות המסתעפים ממנה ויתחזקו ע"י הזכרתנו בהם בבח הענינים המדעיים, וקודם התחלתנו ללמוד התלמוד יהות בלמוד מבוא התלמוד והוא הבירן התלמוד ומבין בו הבנת פחוטו והבינו, מבלי הבחוב והחליפות של הבל והבלות זמן רב על הלבה לחת, ואחבר ע"ז לא נכון בה החמת ולא נביע כלל לתועלת'ות המוכדות והמבונות ממנה ויתטקס שבלנו בחת בתיבדנו לותו, ומה בדלה טלותינו בדלותנו לקנן ולחמת הבנים הטפכיים המתכבדים בטלמותם למלמד המתפחב בתלמוד, אלו ואלו דברי אלהים חיים" מבל חמיס מנחנו ובבה בחנך לבילוד המחמד הזה, בי לא יחלטו החכמים ז"ל מה שבוד הפבו המוטבל לטמון והוא "שלא יתקבצו שני הפכים בבת אחת א' ובזמן א'" ממש בוחמם בו מה שחמרו, בי זוע שבעקבי הדעים לא בא במלוקת בלל, אבל בבל המחלוקת בטעיהי הדחים בפי התחלות מבוחי החכמים, זה ילמד שהטעיק דומה לעקר המקובל מסורו וזה ילמדו לעקר המקובל בתידו, וכן בעניו טומאה וטהרה ודומיהם ולבן שבת כולם מיוסדים על שבדי חלקים חיים, ודלומו, על העקרים המקובלים, מנוקף לזה שהבל לפי הזמן והמחולת בחבל הטלנו לפניהם ויודה בס זה שחמרם ז"ל בתלמוד פסחים פ' מקום שהבנו, "תניח, בין שחמרו להדליק בין שחמרו שלא להדליק, שהיתה לבבך לחק בתבונו" חבל העקר שבידם "יחיך ודבים הלבה בדבים" מלבד שהוח עקר מקובל ממרו יתבדך מחדי דבים לבטות, הוח בס עקר שבליו, בי הלשות שחלישה יסבימו דבים המה לעות לדקות, בי

מקור

מקול החכמה ויסורים מאך ולכן הסכמת ג' מכמים לרעה מאך הוא עכין
מלוליי, והפנו נפתייס שיתפלקו נפתיחס: ומה מעור לדקו נחכמתם
לפי זאת הכלמה, נאמרס "הטייתך לרשע ע"פ עמיס" כי כמו שבזמן
התולים נעך ס החוש שלא יתאמת לעם ע"פ עמיס, כן בזמו החכמים בס
הס נעלות השכל, וזכון שה מאוד, שכל מאמרס "הטייתך לטובה ע"פ
מאת" נכלל כא בו הדרש מן והלילו — וכן כל דבריהס ז"ל מיוסדים על
קושטי השכל ומסכימים עם המקובל האמיתי. אמר סרקוון ודעיון היטב
נהס, ודוב לשי"ב מדוע מאמוראים נהדיא נבן מיוסדים על עקריס שכליים
מפולפלים נחכמת מהניון, ע"כ. את הבדרים האלה ויתר דברי חמת
תעלתו נספר מאמר מתולה וחכמה. ואתס תחו מעכו כטוב נעיניכס
לתת לנס יד ונס נתוך דברי המשוך ומי יתן והיה לבבכס זה ליראה את
ה' כל הימים ולחיות לא לבדינס ולטובת נעשתי ונלחקה, ואתס שלום
דברי הגלופן ולא' מיטוב אלקי נומכל בן המנוח במהור"ל ליע שנאבר ז"ל.

על דבר חנוך הבנים בראוי.

פרק שני.

אמר החכם: הדעות מזיקים רבים, ולא מלאתי מזיק לי גלוחי, ואמר
עוד: ס' כעש נאדם ג' מזמים וג' עיניס ולשון מאך שיסמע וידאס
יותר ממה שילבדי, ואמר: המשכיל יספר מה שדעת, והנכחיל מה שמעה.
ונפלא הדבור שהוא שקל שהוא מנוסה מאוד, כאשר נעשה כהיתל הדבור
הכוב, וגזירת הדעת, וחוכנים אותו לדבר תועיל לעלמס, ואמרת נורמים
דעה וגזיון לעלמס. ועוד דעה חולה רואיתי רבים מהחכמים נודים מלבס
דברים נאים לשמוע, כדי שיהיה להס מה לספר נשבתס עם הבריות,
ויחשבו חכמים וידעתים הרבה, ושוו הבריות לחוס עליהס, ויס שיסבלו
דברים מתיהים, רק שיוכרו נהס שקרים, ליפות הענין המסופר, ודאוי
לנים השלם להזהר מלהרבר נמלים לא יהכן בס, כי המחבב והדעיון הוא
מחלק הדבור השכיחי הנתון נאדם להיות שופט, ויבוד בעיון הכפי השכלי
לבד. וכתב מרימון בס' המדע, "והדבור המיוחד נאדם שבי חלקים,
"הא' שהוא מחבב ושופט ומתבונן על יושר ונכונה ואל זה החלק מיוחס
"הדבור בעלם ודאמונה: וחלק הב' שהוא נקבד ונפיף על המחבב, והוא
המתיעול.

המתעורל ועקר הסמידה וסכליון תלוי בו".*) גם נעים זמירות בשיר, קודם נגון: מי הלים החפץ חיים, נגוד לנוגן מדע — ל"ל מעקר (טעם הדבר שרע הוא שקר מגורר בלורכה גם' בן נעור) ובחיות שהחטא הזה הוא שלם דם בעקביו, וילך כל ללם תקיף, על כן בהיל הסמידה ביותר, לכן תניס סולמה נעך לנוכך, ותסך בלבתים פיך, ועל שפתיך תשמוד חוק. גל ינף ממנו דבר שפתים למותר, מן תרלה טוב, ותנגל מכל פוקה. וזהו מה שלריתי להקדים מגודל הזהרת לסירת המעקר לגדולים בדי שבלתוך להקטנים, ולו הרגילו לותם מקטנותם להניך הלמת, ולהרחיקם הרחק מלוך מן המעקר והמגל, לא השחיתו בתעיבו עלילה גם בגדולתם. בחיות שנעשה בהרגל לנמוד הדעת לפעמים בעת הלוך דהיינו, שם מפלת הכוונה, להגיל ממבשול או מדרך שלוש, מך הנער לא יבין מלומה מזה: ועוד רעה יותר שמספרים להנער דברי הגליס ושטות מעשי תעתועים מעבירי מבשפות ורוחות, וימלאו מוח התינוק בשחצות מסובבות ופתלתול, ונעתו יבגל הסודם הזה, פוחה דעם ולעגה.

אולם החסרון הזה, שהנער מורגל לשקר או לערב האמת והשקר, יולף מהמה סבות ונעשים מפני שלפעמים הנער מתוקק לדעת דברים בשגיים ממנו ושואל לעתים שלות עמוקות, שבר לי לפבר להניחו שעם הדבר

על

*) נחור הדבור כך, משתלות טעות השחצה נקרא בפי כל בעלי הסבעון הדבור בפעמי, והדבור בכלי המבשח נקרא סדבור סחלוני, ודרך תליני חשבו: הלשון קולמוס שלש ושלוח השלפון. והדבור הפנימי ר"ל השחצה ומערכי הלב, לא יעשה שום רושם חון לנפש כי שם שחרי הלבשה תלויים הבוף בחופן שילה חל חיוני השניעה ושם חל כלי השבשה, ושם חל החויר, ונעתק משם חל חוזן השומע להיות נפעם בלבו, ויבין כוונת השדבר שם עושים שם רעם היה, לפ"ל שיש שיוויר היה השחצתו עניניה לא יסיבו שום שום מק לשחריס, כי מי יבין מערכי לב היה ומלפוני רעיוניו? זולתי חבי כל וֹ חצל כשילה לחוץ ידבר חל חוזן השומע זה השכלים קדושה לנוח שם לשבד שם לנצח, ולריך לשמור לשונו שלא יבבל, ולכן שמרו חז"ל: שחצה נעם הין הקב"ה מלוף לשעשה ושעשם הל"ל. ושהו כוונת חריסטו: הח' שהוח שחצ ר"ל השתלות השחצה להוליח הענין הנפלא שמעתקי הלב על ידי הדבור הפנימי שהוח הליור ושמדוש יהוח השוצה לנפוש ולהשלוח על יבשר ובניש השחצה, שהו בחשת הדבור בעלם ובחשוכה, לך זה היה מזיק כלוס בין רעם ובין שחצה; חולם חלק הב' שחרי הלטייר השחצה בפנימיות יוליחה שכח חל הפועל בכלי השבשה והוח נקשר ובניף חל השחצה בחשת פיקר השמידה שלויה בו ושותר פיו ולשונו שותר שלרת נפשו.

על גודלו וגילו, בהיות שכלו ומוחו רפה וחלוש, וקשה לו לגייר בהחזקותיו, להבין התשובה הכתובה על ידיעות לחות ושכליות מפורסמות, הקודמות לה, ולפעמים ישתל למי שב"כ אין בו דעת רחבה ותבונה לחה שיסבול לו התשובה שכן שיוכל להבין בנקל, והוא יהיה למריס לפ שהשכיל, ויעבד את מוחו בדברי תפל, ויש מי שלא יוכל להכניע הנער שיסיר למעמעתו, אם לא בידי חזקה ויבקש להשיג רצונו ע"י מוסר וידאה ואימה, ויבדל מלבו המלאות כוזבות והבלים, וע"י כן מכחך האמת מלבבו; או כשרואה להעיר תשוקתו בלמוד וגזירות יבטיח לו דברים נפלאים, ואחרי כן ימאס אותו כי לא יתן לו מאומה, וכסוף מעשי האב כך הבן.

ובהיות שהענין מזה בפרטיות הימים מזיק לנער ולמחנים לכן ראוי לכל אב ומורה משכיל שלא להטיל אימה יתירה על חניכיו, ויהיה מחשבתו ולבבתו להרגילם תמיד לדבר האמת, ולא ירמה אותם בשום דבר, כדי שלא ימצאו הנערים תמורתם ובעזרונם בדברי האב או המורה, מפני שהדבר פעמים מהלוך שיאמינו לנך לדבר המורה מבלי בקשת המופת והראיה על שום טעם, ואם המורה מרמה אותם ויהתל בם פעם אחת, הלא בזתים לא יאמינו לדבריו; אבל בדברים שאינו יוכל להביך האמת לנער, דהיינו שנתבדים מדעתו להבין, טוב שיחדיר ויזכירנו על פי דרכו, שאם יבדיל יורהו האמת העמוק: דק כל ההתלות האב או המורה יהיה להשגיח ולהזהיר לו שלא יסתיל שום דבר ולא יכחיש האמת ואם ישאל שאלה כזה וכזה, ישאל לו, נאחת ומאם, לא בשום, עד שיורה על האמת, ויביך לו מה שעשה, ומדוע עשה, ויוכיחהו ב"כ נאחת שלא לעשות כזה יותר, וידאהו את המבוכה שיש בשאלתו זאת, למען ידאה בעיניו, ובלבבו יבין המעשה הרע, וכך ורפא לו.

ואם אין הצורך להטיל עליו אימה ולהפחידהו, כי גלתי זאת מיכנו שומע; לכל הפחות יתעורר פחדו מדברים מפחידים באמת למען לא יזיק עוד למעות, וכן כשיגעיה לו מתוכה, צריך להשגיח לו מה שיש בידו לקיים, כללו של דבר: צריך שיסתכל בכל מאמצי כחו, שלא ליטע בלב הנער שום עסקת הבל ושקר, ומן התחלת הימים יתן פריו בגדול יביעו כפלים, ואת אשר זרע בדמעה, ברנה יקצור מאה שערים, ותשבה שכר יירש חלף עמלו. תשרי הנגר ימריך ימים לרחות נטע שעשועיו, אשר בעמל ידיו נטע, יגדלו ויהיו לנפן נהדרת, יוקעי הנשמות, מלאים תורה וירך מרן כראוי, מי יתמה לנו גם הוא!

פרק שלישי

הקנאה והנקמה מלמן יחד נגערים מקטנותם, ולף שהפעליות המלה, לף יזיקו לבני מדם בקטנותם; מכל מקום מס נכיח לעשות למדם, ולף נשפיע מוללה נעדם, מז נעת נוחם נימים והנה כפוחת עלמה נלה הבשילו מסכלותיה עכני לוח, ופניו שרף מעופף: וחכם מחך מהיר ונקי נמלאכת החנוך, לו עלה ותבונה, ספר כתב על שמירת הבנים ממדות מכזיות, מת דבריו קראתי מתקו לחכי, דבר וחלב תחת לשונו לכן למדתי להעתיק דבריו פה, קחו מת לקחו, לכו לחמו בלחמו, ושתו ביין עלתו האזינו מת תולדתיו ושומעון נשובה ושפת: וכה דבר:

הזהרו חנות ותשתדלו למשוך מבלתי הלדיק כעם כשרים לו ליחס שנתו למכני זולתם מקיים מדבר הזה, לו לבמלי חיים בלתי מבדילים למען השקיעם מחמתם *) ולמיתי ההרגל המגונה הזה שהוא משתנר עוד בהרבה הוריס, והוא שבה וודאית למדת המקנה, והבבר בלשון בדו ההרגל נכוונה מיוחדת לכך, הזמרו חנות ממני ההכלה והלחיה והשחלבה מבשם (גם חז"ל הרגו להזהיר על ענין הדת הזה ולמדו: כל הקורא בבדיו בחמתו, לו שמשבך כלי בשלו מדבך ובשורה זה) יחשב לבניכם למען משך לף יפופר; לבן תיסרו לוחם וחוכיחו על פיהם בשלוך בשלוך, שם יובילו דבה ולבזיון מפני שנשא על מדם, לו שם יקבדו שוס שבן ולופי ובגוף, ובשפם שבשת הלים הבוא הכאיר תחת לשונם ולף הבילו, ושם כלך לבם לים, יהיה בדבדים לו במעשה והבה בלים שליכם לשחוק בחם עליהם, תלמדו לוחם ביסלחו להלים הבוא, ותהפכו בזכותו לשמוך: שבבה היה שלפניו, ולף בזכון עשה זאת ולם ישים במעשה על לבו, יתנחם מאשר הלר לכם, לל תשקטו שחוכיח לוחו, כי טוב הוא שיכיר את קטנו, וילמה שחתם שלחתם לו, ותהיו יקרים יותר בעיניו, ויחוש לשחוב שלחכם כשלים; לבל שם שלוי שחוכיחו לוחו. ולבשוך זו, שז תורו לבניכם שלא בעשתה התוכחה והבעשה על המעשה משר עשה כ"ש בתבלית שלא יזיק לעשות עוך בשבם שסר. וזה דרך המוסר שלמתי, כי דבר חעב הוא למשכיל

*) ההרגל הזה נתפשט עוך עד היום הזה, כשהגיעו תרתיות בסיר' מחיים, יבשוע בדבלים חלים, מדי להשקיעו יחמדו לו? הם הם גוי! שלחן הזה הו העגך חו הכלב שבד שת הדבר הזה, דוק ומ גידי, וחני אבשו וגם יבו בחתת ובזים יחני לו. די לחבשה בזיונים.

למצוה ללמד לבניו שלין מן הדפוי לנמול למדם דעם ולנקום ממנו כ"ש
במקום שהשופט הבדוק הוא כדי למנעו מתוספת העזיה. הוים! מין
היים צאלן מצד יוכל להתפלל שלין לו לד ולויב נעולם, לכן מס יש לכם
לויב כנד פני צניכם, לא תדלו תשותכם לנקום ממנו כן נדנול, הן
נמעשה, כי ממכם ידלו צניכם, וילמדו לוע המדה הוסת הנשדת נקלנכם,
שלין מקום להכריתב, ומס השעה נדיכה לנקמתכם לכל הפחות תלוויקו
לותם נדנע הוסת מנגדכם, למען לא ידלו נניס עבות לצותם, ולא
יעבו כוימתם.

אם הסתכלתם שניכם יגילו נשיל זולתם, לז תשתדלו שהלגזים הלה
לצד על לילם שמו נניכם, יעבו עוזה להם, ויסנילו פניס למו, לקנות
להם לנדי שעשועים שמשחיים הלנ ומסרי כן תוכיחו לותם שתוכחת
מגולה, ותזכילו לת מטלתם ולולת שמחתם לצד שמו נחזק לשיהם, לז
יעבו מדרכיכם, וחלת היל תדופה נלמנה למכתם.

ש . . . . ם.

הצמר צלפים הצלים.

צווייטע צוגאבע

צו דער

העברעאישען מאנאטסשריפט

(המאסף) דעם זאמלער.

הערויסגענעבען פון איינער געזעלשאפט העברעאישער לימטעראטורפרײנדע

צו קעניגסבערג.

סעפטעמבער 1784.

I.

נאטהאן אונד זיין ידידיה (שלמה)

(איינע ביבלישע אידיללע).

נאטהאן, איזראעלס ווייזער זעהער אים זילבערהאאר, פלעגטע זיינען ידידיה, דער איינסט מיט דעם גאלדענען שטאבע, דאז פאלק דעם העררן וויידען זאללטע, אם ליבסטען מיט דער וואונדערגעשיכטע זיינעס גראסטען פאטערס צו אונטערהאלטען. אפט צייגטע ער איהם אוים איינעס דער ציממער דעס קעניגליכען פאלאסטס דאז קלייגע בעטהלעהעם, אונד זיינע נירערען שטראהלהיטטען אונד זיינע בעמאסטען הירדען, אונטער דענען דאוויד דער קנאבע איינסט שליף. ניא לוסטוואנדעלטע ער, זיינען קעניגליכען צעגלינג אן דער האנד אין אייגעס הייגע אירומענס, אדער אין שא-

ראנס

דאָנס דופֿטענדעס טהאל, אָדער אין איינען דער בלומענרייכען גאר־
טען דעס אראָמאטישען מנגעדים, אָהנע איתן אונטערוועגענס אן
דיזער אָדער יענער שטעללע שטיל שטעהען צו לאססען. דיא דורך
אירגענד איינע דער טהאטען דעס גראָסען דאווירס מערקווירדיג
ווער: היר צייגט ער איהם דאז שאטטיגטע טהאל, ווָאָ דער קע־
ניגליכע הירטענקנאבע לאג, אונר דער היפֿענדען העערדע אויף
דען נעכסטען בעבלימטען היגעל זיסע לידער בליז; היר דיא זילבער־
קוועללע מיט דופֿטענדען ראָזענבישען אונר האָהען פאלמען אום־
פֿלאנצט, אויף דערען דיכטבעלויבטען צווייגען דיא פֿעגעל זאנגען,
אין דערען קאָנצערט יעדר זיינע חארפֿע שטיממטע, אונר מיט איהנען
דען שעפֿער דעס פֿריהלינגס זאנג: דאָרט דיא וויידע, אן דער
זיינע לייער הינג: דאָרט דען בוש אין וועלכעם ער דעם צאָטטי־
טען בער דאז יונגע לאם אויס דער בלוטינען קלויע ריס. דא שטאנד
דען דער יינגלינג פֿאָלל האָהען מוטהס: אונר העהער פֿאָכטע זיין
הערץ אין דער ברוסט, אונד עָר זייפֿצטע פֿאָלל ריהמליכער אננסט:
„וואָרום בין איך נאָך ניכט דאוויד?" איינסט דא זיא אונטער צערט־
ליכען געשפרעכען איבער דיא וואונדערנעשיכטען דעס פֿאָלקעס
איזראעלס איבער דען נעפֿילדען פֿיליסטעאם וואנדעלטען, שטיסען
זיא אן דאז טהאל, ווָאָ דאז גראבמאהל נאָללִיאטהס, שטאָלץ וויא
עָר זעלבסט, איבער דיא נעכסטע היגעל הינראוטע: איין שמאלער
פֿלוס פֿלאָס אונטער איבערהאננענדען פֿעלזען אונר געהנענדען
העלען מיט טרויעענדעם דומפֿפֿען נעמורמעל אין דען נאהען באך;
אומס אופֿער הערום לאגען אין פֿערוואָרפענען הויפֿען געבייגע דער
ערשלאנענען פֿילישטער. אויף דעס נראבמאהל זעלבסט שטאנד דער
שטאָלצע שפיעער, גראָס וויא אייך וועבערבוים, מיט דעם דער ני־
דערטרעכטיגע פֿראהלער דיא העלדען איזראעלס אינסט צימטערן
געמאכט, אן דעמזעלביגען הינג דער דאָסטיגע שילד מיט דעם וע־
העגדען ראָסשוויף, יעטצט ניסטעטען ליכטשייע אייליען דאָרונטער,
אונר הייליגען דורך דאז מיטטערנעכטליכע דונקעל דעם ערשרא־
קענען פֿילישטער נאָכמאלס דיא טרויריגע געשיכטע אינס אָהר
לאסט אונס היר אויסרוהען, שפראך דער זילבערלאָקינטע גרייז,
אונד זעטצטע זיך מיט זיינעם ירידיה אויף דען היגעל, פֿאָן דעם
זיא אינס טהאל הינאבזוהען קאָנטען. מויער בעפֿיל דען יונגען סא־
לאָמאָ, אלס ער אונטער דען מאָדערגדען קנאָכען דיא רייבערישע

קרעהע קרעכצען הערטע, אונד דיא איילען אונטער דעם שילד
דערפֿערפֿליגען זאהע. וויסעסט דוא זיא נאָך, דיא גראָסע גע-
שיכטע, שפראך צו איהם דער גרייז, דיא איך דיר זאָפֿט צו ער-
צעהלען פֿפֿלעגטע, פֿאָן נאָליאטה, דער איזראעל העהנטע אונד
דען לאוויד צור עדדע נידערשליידערטע? איך וויים ויא, אנטוואָר-
טעטע סאלאָמאָ, איזטם ניכט דאז שווערד נאָליאטהם דאס אין דעם
פֿאָרהאָפֿע דער העפֿע דער קענינסבורג העננט, בייא דעסטען אנ-
בליק איך נור נאָך פֿאָר דדייא יאהרען צו וויינען, אונד מיך אין רען
בוזען מיינער וועדטערין צו פֿערשטעקען פֿפֿלעגטע. זאָ איזט ס,
שפראך נאטהאן: אבער וואָהלאן, זינגע מיר זיא דיא גראָסע גע-
שיכטע דעם שטרייטם דעם יינגסטען קנאבען ישי׳ם מיט רעם רי-
זען. סאלאָמאָ עדהאָלטע זיך איינע וויילע פֿאָן זיינעם שוער, אונד
נון האָב ער אן:

וועהעט לויטער איתר ווינדע! כרויוע העהער דוא טהאלפֿלום!
עס הערען מיינען געזאנג פֿילסטיאם זעהנע! עם הערע
איהן דאגאן! אונד שטירצע צום צוויייטען מאהל בעשעמט, פֿאָר
יעהאָפֿא צור עדדע. דען דיא איהם דייכערטען, שיטצטע ער ניכט;
אונד זיינער פֿערעהרער שמאך רעכטע ער ניכט.

ער העהנטע יעהאָפֿא, ער שפאָטטעטע איזראעל. זיינען שילד
וועהנטע אונדורכדרינגליך ער אונד אונצערברעכליך זיינען שפיס.
דיא שטאנד ער אונר שמעהטע, — זאה ניכט אויף צום היממעל,
וואָ יעהאָפֿא רֵאָננערט, ניכט אויף צום ליבאנאָן, וואָ ער פֿעלזען
צערשפאלטעט. „וער איזט מיר גלייך אין איזראעל? וער בעבט
מיר ניכט אין דען צעלטען יאקאָבס?" זאָ שפראך דער שטאָלצע:
אונד דיא קריגער-דייהען איזראעלס בעבטען, אונד זיין קעניג
ערשראק.

וואר שאול ניכט העהער אלס אללעס פֿאָלק? ראגטע ניכט זיין
הויפט איבער דיא קריגער הין? אונד ערבלאסטע דעם פראה-
לענדען, אונר דראָהעטע ניכט דעם שפעטטער איזראעלס.

וואָ הינג דיין פאנצער, אָ יאָנאטהאן! אין וועלכער וואלדשלאכט
צירבראך דיר דער שפיס? וועלכע קרינער-רייהען אומצינגעלן
דיך? וועלכען גשלאגענען העלדען יאגטעסט דוא נאך? דאס דוא
ניכט קעמפֿטעסט דען קאמפֿף דעס הערן? דאס דוא דיר ניכט
יגרשטרישטעסט דען האָהען טריומפֿף? איהר העלדען יאקאָבס,

וואר קיינע קראפט אין אייך? קיין מוטה אין דען הערצען דער דיהנער איזראעלס? זיא נאהמען ניכט דען העלם פאן דער וואנר אונד גריפ• פען נאך דער לאנצע ניכט•

נראס איזט יעהאפא איזראעלס גאטט! דער העלדען העגדע עד• שלאפפעט ער, דער מירען פיסע ריכטעט ער אויף! וואס יעחאפא שטרייטעט וער איזט נאך שוואך?

דיא קליינסטע יודאס, בעטהלעהעם דיא פערשמעהטעסטע דער טענטער איזראעלס, זיא נאהם איהרער הירטענקנאבען אי•• נען פאן דער העערדע, אונר ואנדטע איהן אין דיא צעלטע דער קריגער; — אונד ער שלוג דען העהנער איזראעלס, אונד טערטעטע דען פערלייטרער יעהאפאס•

אי איזראעל איין קנאבע וואנדטע דיין שטאך,
איין יינגלינג דענטע דיך!

ניא האטטע זיין הויפט איינען העלם געטראגען, זיינע ברוסט ניא דער פאנצער אומענגט• דאז בלעקען דעס לאממעס דאס דיא מוטטער זוכט, האטט' ער נור געהערט; אונד דאז מודמעלן דעס באכס, דער איבער דען גלאטטען קיזעל הינפליסט• ניבט גענטעזע דער שלאכט, ניכט דער דאסטע גענטיממעל, ניכט דער שילדע גע• קלירר• פאן דען שאפען נאהם איהן דער פאטער, אוים דען היר• דען זענדעטע איהן ישי•

מיט רער שנעללע דעס רעהעס, מיט דעס מוטהע דעס לעווען, ליף ער דאהער איבער דיא פלור, אונר זאה ניבט דען דארן אם פוסע, אונד הערטע ניכט דאז נאכבלעקענדע לאם• ראז דוישען זיינער פיסע הערטען דיא בריידער, אונד זאהען מיט דען יינגלינגען הערוים אוים דעם צעלט, אונד שפאטטעטען דעס קאממענדען: צוריק, צוריק! צו דער בלעקענדען העערדע! צוריק צו דער מוט• טער דער דוא ענטליפפסט• היר כרילען לעווען, היר בלוטען פאר• דער, היר בלעקט קיין שאאף•" וועז שפאטטעסט דוא אליאב? וועז העהנעט איהר, יינגלינגע איזראעלס?

דער העלדען גרעסטען, דער זיגער ערסטען; איינסט ווירפט ער וועג דען הירטענשטאב, אונד נימטט דיינען צעפטער, אי איזראעל! אונד דוא אומקניעסט דען טראהנענרען•

ער הערטע ניכט דער בריידער שפאטט, דאז האהנגעלעכטער דער יינגלינגע ניבט• (דיא הייגלער! אויך זיא בעכטען יא: אונד שפאט•

שפּאָטטעטען אוים קליינמוטה נור! —) אין דער קראַפט דעם הערן שריטט דער קנאבע דאהער, אונד זאהע ריא צעלטע דער קרינער; אונד הערטע זייפּצען דרינען, אינד קלאנגן דער ערצווייפּעלנדען, אונד זאהע נעזיכטעד אונטער העלמען ערבלאכט; אונד לענדען ציטטערן, מיט דעם שווערטע נעגירטעט. קוים נלויבט ער אונטער קריגערן זיך. הירדען דער היטער דער שאפּע, דינקען איהם ריא צעלטע רער העלדען: זיא זאהען דען לעוון איבער ריא פּלור הינשרייפּען, אונד הערטען דען דאָנגער זיינעס נעבריללס. — דא פּלאָהען זיא אין ריא הירדען צוריק; אונר זייפּצען, אונד ציטטערן, ביז ער פּאָראיבער איזט. וואָרום קלאגען ריא העלרען? וואָרום ציטטערן ריא קריגער? זא פּראגטע דער הירטענקנאבע; אונד צעהן ציטטערנדע שטיממען אנטוואָרטעטען איהם: הערסט דוא ניכט, זאהסט דוא ניכט ריא שמאך אזראעלס? זיה אויף צו יענעם היגעל; ריא שפּאָטטעט ער אזראעל, אונד העהנט זיינע העלדען, אונד לאכט זיינעס נאָטטעס, אונר נימאנר וועהרט עם איהם.

איזט אזראעל ניכט יעהאָפּאם פּאָלק!

איזט נאָטט ניכט מיט יאקאָב אים בונד?

וער העהנטע דען אזראעל?

וער רעדטע ווידער דען הערן?

זא שפּראָך דער יינגלינג, אונד איבער איהן קאם דער גייסט דעם הערן; אונד ער צאָג ריא קראפּט דעם העכסטען אן, וויא דאָמאלס, אלם עד, היממעל אונד עדרע טיף אונטער דעם פּוסע, אין ריא לעעדע שעפּפּונג זאנג: דער הערר איזט מיין טהייל. כעהר אלם העלם אונר שפּיס דינקט שיאָן זיין הירטענשטאב איהם; אונד זיינע שליירער איין קעכער פּאָלל פּפּיילע דעם הערן. פּיהרעט מיך הין, זא ריף ער, פּיהרט מיך צו שאול, איך קעמפּפּע דען קאמפּף דעם הערן. אונד אללע זאהען ריא פּאָכענדע ברוסט, אונד אללע דאז פּייער דעם העלדענאוינ'ס. דורך דער רייהען נעדרענגע גינג ער דאהין, וויא רער לעוע צור בייטע, ריא איהם ניכט פּעהלען ווירד. הינטער איהם יוכצטען ריא יינגלינגע הער; אונד איזראעלס גרייזע ועננעטען איהם נאך. יעטצט קאם ער אנס צעלט וא איזראעלס הערשער שליף; איהן זאהען ריא וועכטער אוס דען נאָלרענגען טעפּפּיך; אונד שטוינטען איהם, אונד וויטערטען פּאָר איהם פּאָלל עהרפּורכט ריא טהיר, צום וויטשימעדנדען נעמאך. שטעה אויף

פּאָם

פֿאָם שטול, אָ שאול, דען איזראעלס עדעטטער קעמט! מיטטען אונטער דיא ווייזען אום דען קענינסשטוהל, מיטטען אונטער דיא פֿאָרדערסטען פֿיהרער דער שלאכט, טראט דער קנאבע מיט שליי־ דער אונד הירטענשטאב; אונד רעדעטע (זיא שטוינטען אלע, אונד שוויגען אין פֿערוואונדרונג פֿערלאָרען) אים נאמען דעם חערדן, אונד פֿערקינדיגטע דען חאָהען ענטשלום, צו קעמפֿען יהאָפֿא ס קאמפֿף. קיהן רייכטע קיינעם דיא רעדע דעם יינגלינגס; אונמעג־ ליך ניכט מעהר דיא איננעבארע טהאט. דען מיט נאָטט, (זאָ שפראך ער) ווילל איך טהאטען טהון, מיט יהאָפֿא איבער דיא מוירען שפרינגען. „חיטעטע מאָזעס ניכט אין מעריאן? אונד ער „ערלעזטע איזראעל! מיט דעם הירטענשטאב' שטאנד ער פֿאָר „פֿאראָ'ס טהראָן. וואונדערבאר איזט איזראעלס גאָטט!" זאָ דיפֿען דיא ווייזען שאולס אונד ריהמטען דען האָהען מוטה אין איזאיס קנאבען. דא נאהם שאול זיינען העלם פֿאָן דער וואונד, אונד דען שפיס צור רעכטען דעם גאָלדנען שטוהלס, אונד רייכטע איהן דעם עררעטהענדען קנאבען. „נים הין דען גאָלדנען העלם; אין דער שלאכט מיט עמלק שמיקטע עד מיין הויפט! אונד דיזען שפיס: מיט דעם טראט איך אם טאגע דער שלאכט איינהער פֿאָד דען דיי־ הען איזראעלס. קאָם הער, דוא ישי, מיט דער זילבערלאָקקע! ערקענסט דוא דיינען יינגסטען זאהן? אָ מוטטער דיא דוא דען קנאבען גערארסט, איזט דיס דיין זיגלינג? איהר קנעכטע! אים הויזע איזאיאס נעננט איהן ניכט מעהר דען קליינען דאויר. דיזען העלם, דיזען שפיס, גאב איהם איינעם קעניגס האנד. ער נאהם דען גאָלדנען העלם, אונד דריקטע איהן אויף דיא וואללענדען פור־ פודלאָקקען; אונד שוואנג דען שפיס מיט דער ציטטערנדען האנד; אונד דייכטע שוועבער זיך אונד פֿיהלטע מינדער מוטה, עד נייגטע זיך אונד גאב דעם קענינ דיא וואפֿפֿען צוריק; אונד בליקטע פֿרָא־ הער צום היממעל אויף. „זיא דוא יהאָפֿא מיר פֿאנצער אונד „שילד. זאָ דיף עד, אונד פֿילער מונד זענגעטע איהן:" נעהם היין, דיד נעשיעה' וויא דוא יהאָפֿא פֿערטרויסט. אונד צוועען דער העל־ דען אום דען גאָלדענען טהראָן, דיף דער קענינ אין איזראעל אונד זיא פֿיהרטען דאויר אינ'ס נעכסטע צעלט; דען דיא זאָננע טראט שאָן פֿאָן דער העלדענכאהן אב, אונד יערוואלעמס טחידמע גלענצ־ טען ניכט מעהר; אונטער העלרען שליף דער קנאבע; אין דעם

צעלט

צעלט דעם קענינם, דער היטער דער שאפֿט; אבער ער שליף דען שלאף דער העלדען: דער עדלעשענדע מאָנד זאהע איהן שאָן אָהנע שלאף אונד דיא שווינדענדע שטערנע הערטען זיינען מאָרגענ- געזאנג; אונד ווילטען איהם לענגער איבער דעם הויפט. דען ער פֿלעהטע יעהאָפֿא פֿיר איזראעל זיג. שאָן פֿערשייכטע דיא מאָר- גענדעהע (צום הייל איזראעלם) אונטער דעם פודפערנען פֿליגעל, דען האָרכענדען מאָנד, אונד דיא צעגערנדען שטערנע; אונד דיא פֿראָמפֿעטע דעם העריאָלדם ריף דען קאמפף ווייט הין איבער דיא צעלטע אים לאגער איזראעלם, אונד העהער פֿאָכטע דעם יינגלינג דאז הערץ אונד ווארטענדע אונגעדולד פֿלאממטע זיין אויג, ער גריף צו דער שלוידער מיט ציטטערנדער האנד, אונד גלאטטע שטיינע דעם באכם לענטע עד היניין; שאָן העננט זיא פֿאָן דער שולטער העראב, דא שטעהט ער, אונד ווארטעט — דער קעמפֿער דעם העדרן. נון טראט שאול מיט זיינען ווייזען אונר פֿירשטען איזראעלם היניין, אונד גדיסעטע דען יונגען העלדען, אונד זענגעטע איהן צו דער גראָסען טהאט. אן דעם קענינם האנד, גינג ער אוים דעם צעלטע הערפֿאָר, מיטטען אונטער דען גראָסען אין יאקאָב טראט ער דאהער. דיא גרייזע דער קריגער שטוינטען איהם נאך, אונד יעדער יינגלינג נייגטע זיך איהם. זאָ גינג ער איבער דער ווייטען פֿלור ביז דא ווא גאָליאטה שמעהעטע. דא שטאנד דער האָהנ- שפרעכער איזראעלם, דעם שטאָלצעסטען היגעל דער ווסטע גלייך. דיא ווייפֿעלנדע פאלמע אים טהאל פֿערשמעהעט ער, אונד רען ראָזענבוש אן זיינעם פֿוס זיהעט ער ניכט. דאז שווייגען דער פֿלור דינקט איהם עהרפֿורכט פֿיר איהן. דער אָרקאן, דער פֿאָן זיינעם הויפטע הערבדויזט אונד דיא פאלמע שטירצט, אונד רען בוש ענטבלעטטערט, גליבט ער רען שרעקען זיינער מאכט, — אין דער קליינען וואָלקע, דיא איבער איהן הערוועבט, העננט שאָן דער דאָננער דער זיינעם הויפטעם פֿעלזען צערשפאלטעט. פֿורכט- באר ווהטע דער שוויף פֿאָן דעם העלם דאהער, אייגען שווערע- רען בוש ווהנטע איהן דער וואָהנער דער לופֿט, אן דער לינקען פֿלאמטע אָיהם דער בלינקענדע העלם; דעם אבגערישנען מאָנד פֿערגליך איהן דער הירטע: אין דער רעכטען שוואונג ער רען ווייט- שאטטענדען שפעער: ביז איבער דיא צעלטע איזראעלם דייבטע ער הין. שטורם ווארף דיא לופֿט, דיא דען גשוואונגענען אומפֿאָם-

עם

עס זאה'ס דער קנאבע, אונד בעבטע ניבט; ער הערטע דעס דאָנ־
נערנדען האָהנגעלעבטערס געבריללּ אונד גינג ניבט צוריק: גלייך
דעס שוואנקענדען ראָזענבוש אונטער דער בריטלויבינטען אייבע לי־
באגאָנס, שטאנד דאוויד פּאָד דעס ריזען דא: עס זאה איהן דער
שפּעטטער יעהאָפּא'ס, אונד אבטעטע איהן ניבט, עד זאהע דען
הירטענשטאב אין זיינעד האנד; אונד דיא שלידער אויף דעס רי־
קען דעס קנאבען; אבער דען אָפּפּענען היממעל איבער זיינעס
הויפּט, אונד יעהאָפּאס זיגלעבעלנדעס אנטליטץ, אונד דען שוטצ־
ענגעל איזראעלס פּאָד איהם העד, זאהע ער ניבט: „דען הירטענ־
שטאב העבסט דוא ווידער גאָליאטה אויף, מיט רעס קיזעל דער
שליידער מעדטעסט דוא איהן? וויא דיזע ערדשאָללע ווילל איך דיך
צערשעללען, וויא דיזען נעסטעלשטרויך מיט דעם העלם צערדרי־
קען: דען פּעגעלן ווילל איך ריין פּלייש פּאָוועראָען; אונד אויס
דיינעס שעדעל מיינען מאָרגענטרונק טרינקען: אבער זאָלל דיינע
מוטטער ניבט הייטע נאָך ווינען, דאן גאהע הין אונר פּערשייבע
מיר דאָרט דיא דאבען פּאָן דעס טאָדטען רעה אים טהאל אונד
ערשריק ניבט פּאָר איהדעס געקרעבץ." איך קאָממע צו דיר אים
נאמען דעס העררן, אים נאמען יעהאָפּא'ס, דער איזראעל הילפּט:
זאָ ריף איהם דער שטרייטער יעהאָפּאס ענטגעגען אונד פּיהלטע
זיך שטערקער, אינדעם ער עס שפּראך: ער שפּראך נאָך: דא
זיסטע לויטעד דער שטורם דער פּלור; וויא אויס דען וואָלקען
שטירצטע דאד שפּיס אויף איהן הער: אבער דאוויד דעקטע דער
ענגעל דעס העררן, אים שטורם ענטריקט' ער דעס אונטערגאנג
איהן: נאָך טענטע דיא ערדע פּאָס שאללענדען שפּיס; נאָך צוויי־
פּעלטע דאד ריזע, אָב דער געשיטצטע יעהאָפּא'ס נאָך ווער? שאָן
שווירטע איהם דער גלאטטע קיזעל אום דיא שלעפּע (איהן לעהרטע
איזראעלס ענגעל דען וועג): דא ענטואנק דער האנר דער טהענענדע
שפּעער: דער ריזענקערפער שטירצטע צור ערדע, אייגען מאָרגען
פּעלדעס בעשאטטעטע ער: עס הערטע דען שטורץ דער היטער
אים טהאל, אונד אייללטע אויף דען היגעל, צו זעהען פּאָן וועל־
כער בערגשפיטץ אין פּעלם זיך לאָזוים, אָדער וועלכער טהורס
דער קעניגסבודע, אין טריממערן געפּאללען: דאָנגער וואד דעס
שטורצעס געטעזע דעס אָהד דעס פּילים טערס: אויף דער העלדען־
בדוסט צערשלוג עד דען פּאנצער, דער קרינגערפּויסט ענטשירצט

ער

ער דען שפוס, איהר אנגעזיכט וואנדטען היא מענגער פעס מוטהס: צור פלוכט נייגטען זיך דיא ערשטען דער שלאכט: דא פלוכטען דאגאן זיינע דינער אונד צערשלונגען זיין כילד אין דעס שאפט דעס שוועדטס. דא יוכצטען דיא צעלטע איזראעלס, אונד ציאנס הי־ געל זאהען רען פליהענדען נאך. הייל דיר אָ דאווי־ר! געליבטער יעהאָפא'ס פאָן יוגענד אויף! איין יינגלינג נאָך שלונסט דוא העל־ דען אין דיא פלוכט: אונד דיזען שטורצטע דיינע קנאבענהאנד? ווען איזט דיר סאלאָמאָ גלייך?

זאָ זאנג ידידיה! עס האָרכטען דיא פענעל אים טהאלע דעס פאָדעס! אונד לייזער וועהטע צו דעם האָהען טריומפענע־ זאנג דער בוש אויף דען העלם דעס ערשלאגענען: יונענדליכער פיהלטע דער נרייז דיא וואונדער יעהאָפא'ס, אונד דריקטע דען ענטציקטען זענגער אן דיא ברוסט, אונד זענגטע איהן צום היר־ טען איזראעלס.

— ש

II.

אייניגע בריפע אן העררן י. א. אייכעל,

איבער מסורה, פסאלמען איבערזעטצונג א. ו. וו. *)

יא, ליבער אייכעל! וויר האבען איינמאל דער פאהנע דער מאס־ סאָרעטען געשווָארען; אונד איך דענקע איממער, ווייר טהון אס בעסטען, ווייר בלייבען איהר טרייא. דען אונטער דען פילען מוטהמאסליכען לעזעארטען, דיא יענע דער מסרה פערדרענגען זאָללען, טויגען וואהרליך דיא וועניגסטען אייגען פיפעפעדלינג. עס איזט פרייליך וואהר. ווען מאן אין דען פריהערן צייטען פאָן דער קונסט צו דרוקען, דאז הייסט, דיא קונסט דאז געשרי־ בענע ניכט נור לייכטער אונד שנעללער צו פערפילפעלטיגען, זאָנ־ דערן אויך דייטליכער אונד דויערהאפטער צו מאכען — ווען מאן הירפאָן, זאגע איך, נאָך ניכטס וואוסטע; ווען צו הונדערט האנד־ שריפ־

*) זיהע פסז צוגאבע צום וואלמר.

שרײַבטען איינעם אונד דעסזעלבען וועדקעם פֿיללייכט עבען זאָ פֿיל אבשרייבער צו צאהלען זינד, רערען יעדער, נעבען איינער בעזאָנדערן שרייבארט, אויך נאָך איינען בעזאָנדערן זין אין דעם פֿערפֿאסבערם וואָרטע, טהיילס פֿינדעט, טהיילס היניין ברינגט; וועז גאר, וויא אין דער מיטטעלערן צייט, דא דיא געלעהרזאמקייט אין ריא קלע־ סטער פֿליכטען מוסטע, פֿאסט איממער דער פֿאלל וואר. ריא אבע־ שרייבער זאָלבע מעננער זינד, דיא ניכט עטווא אוים ליבע צור זאכע זאָנדערן בלאָס רער לייריגען לאנגענווייליע האלבער שרייבען, איברי־ גענס אבער וואס אָדער וואָפֿאָן זיא שרייבען, וועז ניכט גאר ניכט, דאָך וועניגסטענס זעהר אונאייגענטליך וויסבען: בייא זאָלבען בע־ וואנדטניסבען, זאגע איך, מיסטע עס פֿרייליך מיט וואונרער צוגע־ הען, וועז ניכט פֿערשירענהייט רער לעזעארטען ראוים ענטשטע־ הען זאָללטע; וועז ניכט אייז אָדער ראז אנדערע עקסעמפלאר דיזען אָדער יענען גערענקען, דיזעס אָדער יענעס וואָרט, אָדער בוכשטאב, אָדער טאָן, אָדער פונקט מעהר אָדער וועניגער, אָדער אנדערס דאבען זאָללטע, אלס אייז דריטטעס, פֿיפֿטעס, פֿינפֿטעס א. ז. וו. דא נון דיזע פֿערשירענהייטען זעהר אפֿט פֿאָן וויכטיגקייט זינד,

וויא בעזאָנדערס בייא גערעכטען, וואָ יערער אנדערע פֿערס־ בוא, יערע אנדערע זילבע, יעדער אנדערע לויט, יא צוווילען יערער אנדערע פונקט *), רען וועטרה רערזעלבען פֿערמעהרען אָדער פֿערמינדערן קאן: זא ווירד אייז זאכקונדיגער איבערזעטצער אָדער אויסלעגער, אָדער לעזער דעריענינען פֿאָן רען ווירקליך פֿאָרהאנדענען פֿערשירענען לעזאָרטען בייאפֿליכטען, דיא דעם פלאן, דער שפראכע אונד דעם קאראקטער זיינעס דיכטערס אָדער זאָנסטיגען אויטאָרס אס אנגעמעסענסטען איזט: אונד אים פֿאלל קיינע פֿאָן רען שאָן פֿאָרהאנדענען גענויגען זאָללטע, זאָ שטעהעט עס, איינעס גוטען איבערזעטצער, דער זיין אָריגינאל גענוא קעננט, וואָהל פֿרייא, אָן דערען שטעללע זיך אייגע גאנץ נייע צו עדענקען, דיא איהם דיא

ריכ־

*) פֿאָן דער וויכטיגקייט דער פונקטע אין העכרעאישען גערישטען בזואכדערס, ווירד יעדער זאכפֿערשטענריגע לעזער זיך אס הייטליכסטען איבערפֿיהרען קעננן וועז ער דאז גערישט פכאלם 8 גענעאיינאכדער העלט. ער ווירד מיט פֿערגניגען בעמערקען, דאס אללע 74 ערעכדזרוגגען, וואסיט לעטצטערעס זיך פֿאס ערשטערן אונטערשיידט, פֿערמוטהליך אייגער דאמאהליגען ראסלערשען פֿיילע עקטשפרוכגען זינד.

ריכטיגערע צו זיין שיינט. ראָך ווירד ער איממער אויף זיינער הוט זיין מיסטען, זיך ריזעס מיטטעלס נור העכסט זעלטען צו בעריהנען, ווייל איין עפֿטערער נעברויך לייכט בייא דעס לעזער, ערשטליך דען פֿערדאכט רעגע מאכען ווירדע, ראס מאן איהם נייע מינצע פֿיר אלטע ליפֿערע; דיא ווען זיא שׂאָן דעס איננערן געהאלטע נאך פֿיל פֿיינער איזט, אלס יענע; ראָך דען ווערטה דעס אלטערטהומס, דער בייא יענער נור צו פֿינדען, ניכט ערזעטצען קאן, אלס וואָרויף עס ראָך אין זאָלכען פֿעללען פֿאסט אייניציג אונד אללין אנקעממט. צוויייטענס אבער אויך דיא פֿערמיטהונג נאך זיך ציהען קעננטע, אלס זייא נאָך עטוואס אנדערס אלס דיא אונריכטיגע לעזערט שולד דראָן, ראס דאז אָדיגינאל דעס איבערזעטצער זאָ אונפֿער-שטענדליך איזט.

דיזעס אויף דיא ביכער דעס אלטען טעסטאמענטס אנגעוואנדט, ווירד דיא פֿאָלגע מיט זיך פֿיהרען, ראס דא אס וועניגסטען פֿערענדערונגען געוואגט ווערדען דירפֿען, ווען אויך ריא **מסרה** דער יודען ניכט הייליג איזט, וועלכעס דען פֿרייליך דיא וועניגסטען איינגעשטעהען ווערדען, אויך זאָללען: זאָ איזט איהר אויס-שפֿרוך ראָך אין בעטראכט איהרעס אלטערס פֿאָן ניכט גערינגעס געוויכטע. איהר שטיפֿטער, עזרא, איין פּריסטער, אונד אלזאָ איין מיטגליד דעסיעניגען טהיילס זיינער נאטיאָן, דער דאמאהלס בייא איהר רען שטאנד דער גאלעהרטען בילדעטע, לעבטע קורץ נאך רען צייטען צירוס דעס גראָסען, פֿאָן וועלכעם ביז אויף אונס שׂאָן מעהר אלס 2000 יאהרע פֿערפֿלאָסטען זינד. זייט דער צייט קאן מאן דען יודען קיינע פֿערשידענהייט אין דען לעזארטען אויפ-וויזען, דא זיא דער דעס עזרא שטעטס מיט אייניער אנהענגליכקייט פֿאָלגטען, דיא אין פֿעללען דיזער ארט גאנץ אָהנע בייאשפֿיל איזט. אום יעדער פֿערענדערונג פֿאָדצובייגען, דיא נאך איהרען גרונדזעטצען ניכטס אנדערס אלס פֿערפֿאלשונג זיין קאָננטע, עדהובען זיא דאז אבשרייבען דער זאָגענאָננטען **עשרים וארבע** ניכט נור צו אייניער וויסענשאפֿט, אינדעס זיא איהר גווויסטע דענלן צונאבען, דיא בייא דען יודען אונטער דען נאהמען **מסכת סופרים** בעקאננט זינד; זאָנדערן זיא לענטען דיזען דעגלן זאָגאר גזוצטמעסיגע קראפֿט בייא: זאָ דאס ניכט נור קיין יודע זיך דעס אבשרייבענס אונטערצי-הען דארף, אָהנע דיזע דענלן זיך בעקאננט גמאכט צו האבען;

זאָנ-

אָנדערן אויך יעדער אבשרייבער דער ווידער זיא פֿינרשטעסע, וירדע אונפֿעהלבאר פֿיר איינען קעטצער געהאלטען, אונר זיינע שריפֿט ניכט אנגענאמען ווערדען. אָב מאן נון שאָן ניכט לייגנען קאָן, דאס דיזע עגסטליכע איינשרענקונג אין וועניג צו וויט געהט; יא, אין איינעם געווישסען בעטראכט וואָהל גאר שעדליך זיין קאָן, ווייל זיא לייכט אויף אירטהימער געווישסער ארט פֿיהרעט: זאָ קאָן מאן איהר אנדערזייטיג דאָך אויך דאז פֿערריהנסט ניכט נעהמען, איין זאָ וויכטיגעס שטיק דעס אלטערטהומס מיט גרעסטער טרייע אונר דערלינקייט אויפֿבעוואהרט צו האבען; זאָ דאס עס איינם איזט, דיא נייעסטען גערוקטען ביבעלן דער יודען, אָדער דיא מעהר אלס 2000 יעהריגע האנדשריפֿט דעס עזרא צו לעזען.

איבערדעס, זאָ עקסיסטירען דיא מייסטען אבגעענדערטע לעזע-ארטען דעס אלטען טעסטאמענטס נור אין דעס גע-הירן דער קאָנטענטאטארען, אונר דיא עלטעסטען דער וועניגען האנדשריפֿטען, דיא מאן היא אונר דא נאך האבען ווילל, רייכען זעלבסט נאך אנגאבע איהרער גענגער אונר פֿערטהיידיגער ניכט הער, אלס ביז אינס מיטלערע צייטאלטער, דא זיא פֿערמוטהליך, וויא מאנכע אנדערע אלטע שריפֿט, דער פֿעדער אייניגער קלאָסטער-לייטע עגטפֿלאסען זינר. גון קענען ווירר אבער דיא גענויאינקייט אונר געווישסענהאפֿטינקייט דיזער לייטע צו גוט, אום איהנען אויף אונקאָסטען אייניגע דרייטטען גלויבען בייאצומעסען.

עס ווירדע פֿריוליך זעהר לעכערליך זיין, פֿאָן אייניגע אונידען פֿיר דיא **מסרה** פֿערעהרונג צו פֿאָדערן. אללין, איהר גערעכ-טיגקייט ווידערפֿאהרען צו לאסען, דאז איזט דאָך יערערמאנגס שולדיגקייט: ווירד נון בייא דען אבשריפֿטען אייניגע יעדען אנדערן פֿאָרצייטיגען פראָדוקטס מיט דעכט אויך אויף דאז אלטער אונר דיא צייט ריזער אבשריפֿטען ריקזיכט גענאָממען, ווארום ניכט אויך היר? —

„ווען גון אבער דיא לעזעארט דער **מסרה** דורכאוים קיינען זין גיבט, ווייל זיא קיינען האט"? — גוט דען! זאָ ווירד מאן דיזע אָדער יענע פֿערענדערונג, יע נאכדעם זיא דיא בעסערע איזט, וואָהל שאָן צוגעבען מיססען. מום דען אבער יענע דאדום דורכאוים קיינען זין האבען, פֿראגע איך מיינערזייטס, נון ווידער, ווייל דיזער אָדער יענער איבערזעטצער קיינען דארין פֿינדעט? מיט

ניכטען

ניכטען! רענקע איך; וויא יעדער אנדערע דער נור קיין געטטינג־
שער רעצענזענט איזט, דאז הייסט, ניכט מיט פֿילעם בעזען ווילֿ־
לען אונד נאר גערינגעם קאָפּפּע רינגע בעאורטהיילט, דיא ער ניכט
פֿערשטעהעט. וועז דען אלזאָ איין אנדערער איבערזעטצער מיט
דער לעזעארט דער **מסרה** איינען עבען זאָ גוט עז זין*) צו
פֿערבינדען וויים, אלם יענער מיט דער אבגעענדערטען: זאָ ווירד
אויך וואָהל שאָן דיזער, בלאָס דער בייאבעהאלטענען לעזעארט
וועגען, דער בעסערע אונר ריכטיגערע איבערזעטצער זיין מיסטען,
וועז אייגען בעסערן גאר: ווער ווירד, ווער קאן גאָך לענגער רא־
דאן צוויפֿעלן? — נעלט! מיין בעסער! ראז בעראַרף קיינעס ער־
וויזעס! איין מעהרערעס האבע איך פֿיר דיסמאהל אויך ניכט בע־
הויפטען וואָללען.

קענגען אָדער וואָללען זיא עס אבער מיר אויף מיין בלאָסעס וואָרט
זאָ גערארע הין ניכט גלויבען, דאס עס זיך מיט דער
מסרה זאָ גוט רורכקאָממען ליסע. יע נון, זאָ דארף איך איהגען
נור דיא יינגסט פֿאָן העררן מענדעלסזאָהן איבערזעטצען פסאלמען
נענגען, אוס מיינע בעהויפטונג מיט אייגעס טריפֿטינגען אונד אונ־
אוסשטעסליכען בעווייז צו בעלענגען. הערר מענדעלסזאָהן, דער זיך
אונס יינגסט ווידערוס אין אייגער נייען לויפֿבאהנע, אונר צוואר וויא
איממער, אלס זיגער נעצייגט; דען ווירד אלס קונסטריכטער צוואר
שאָן לענגסט בעוואונדערט, דאָך אבער דאז פֿאָן איהם ניכט גע־
וואוסט האבען, דאס ער זעלבסט דער בעסטען קינסטלער אייגער
דיא; קורץ, דעסטען איבערזעצטע פסאלמען, זאָ וויא אללע זיינע
שריפֿטען, אין איהרער ארט דיא בעסטען זינד, האט דאָך אין די־
זער זיינער איבערזעטצונג — איך נעטרויע עס מיר צו זאגען, דאס
איך זיא ניכט עטווא דורכנעלעזען בלאָס, זאנערן דורכשטודירט
האבע — דער אבגעענדערטען לעזעארטען העכסטענס פֿיר בין
פֿינף נור: אונד זעלבסט דא, דיא אבווייכונג וויא זאָ גערינג, אין
אללען איבריגען בלייבט ער דער **מסרה** שרייא, מיט דער ער דענ־
נאָך.

---

*) דאס איך ביא נעבענצוואטצונגען אייגען זין נור אלטערן עדשט אייגען
גרונד ען נענגע, וועז עד דעם קאראקטער דעס דיכטערס זאוואהל, אלם אוך
דעם דער אריגינאלשפראבע אנגעבעסטען איזט, עהללט אויס דעם וואס איך
היר אבען געזאגט.

נאָך איממער זאָוואָהל דען ריכטינסטען, אלס דען בעסטען זין צו טרעפֿען גענואוסט. דען ריכטיגסטען: ווייל זיין גרונד איממער אין דעם אורשטאָף אונד דען ערשטען גרונדבענריפֿען דער העבראישען שפראכע זעלבסט צו פֿינדען, אונד ניא ערשט אין איינער אנדערן צו זוכען איזט. דען בעסטען: ווייל דיזער זין איממער זאָוואָהל דער זאכע, אלם דעם קאראקטער דעם אָריגינעללען ריכטעדם אם פּאסּסענסטען איזט. ואָצו איהם דען איינעם טהיילס זיינע גדינדליכע קענטניס דער העבראישען שפראכע, אונד אנדערן טהיילס זיין פֿיינעם קריטישעם גפֿיהל זהר בעהילפֿליך וואָרען. דאבייא פֿינדעש מאן אין זיינען פּסאלמען — ואָרונטער איך זעלבסט דיא העבראישען, נאך זיינער ערלייטערונג פֿערשטאנדען האבען ווילל — קיין ווארט, קיינע זילבע, קיינען טאָן, קיין צייכען, דאז ניכט בעצוג צום גאנצען העטטע, ניכט אין נייעם ליכט דארוף ווירפֿע; קיינע וועגדונג, דיא ניכט אין רעם נאטירליכען צוזאממענהאנגע רער דינגע איהרען גרונד העטטע, קיין בילד שטעהעט דא אין אינעם פֿאלשען ליכטע; ניכטס איזט צו פֿיל, ניכטס צו וועניג. אין בעוויי, דאם הערר מי גאנץ אין דעם גייסטע זיינעם דיכטערס איבערזעטצט האט; גאנץ זעלבסט דיכטעד גווועזען איזט. שאָן דאז פּאָעטישע זילבענמאס, אין וועלכעם הערר מי איבערזעטצט האט, בעווייזעט דאז הינלענגליך. יעדע ליידענשאפֿט, יעדעם גפֿיהל, יעדע בעזאָנדערע עמפֿינדונג, האט אויך איהרע בעזאָנדערע פֿערזארט, דיא אויך דען לעזער פֿאָן גענהערינער ווידקונג איזט, אונד איהן אין דיא שטיממונג פֿערזעטצט, דיא דער דיכטער בייא פֿערפֿערטיגונג דיזעם אָדער יענעם גדיכטס ווירקליך אבצווקטע, וען ער זיך ניכט גאר זעלבסט דארין בעפֿאנד, וויא בייא לעם מייסטען ואָהל עהער דער פֿאלל איזט. זאָ ווייגען ווער בייא זיינעם שמערצען, אונד יוכצען אָב זיינער פֿרוידע; בייא זיינעם מוטהע שווילט אונס דאז הערץ, אונד זיינע זאנפֿטע פֿערגניגונגען דורכשטרעמען עם מיט ואָנגענפֿיהל; ווער שטוינען אָב זיינע ואוגרער; ווער טוימעלן, זינקען, פֿאללען, שטעהען אויף, אללעם מיט איהם; ווער פֿיהלען גאנץ אין איהם, אונד זיינע עראיגניססע זינד אניך דיא אונזערן.

אניך זאָל איהנען בייאשפילע הירפֿאָן אנפֿיהדען! ואהרליך, זאָ מיסטע איך איהנען דען דאז גאנצע ווערק אין דיא הענדע

געבען

געבען, אונד שפרעכען: דא נים! דען איך ווייס זיכערליך ניכט • וואס צו וועהלען, וואס צו לאססען • דאָך צור דיקעראינעראונג מיינעס אייגענען פֿערגניגענס, עדלויבען זיא, דאס איך איהנען אייניגע הויר הערשטעללע, זאָ וויא זיא מיר בייאפֿאללען, אָדער העכסטענס, אָהנע צו וועהלען, איך זיא אויפֿשלאגען וועדע • וואָמיט פֿאנגע איך דען גלייך אן? — זיי׳ס מיט דער פֿעסטיגקייט, דיא ער זיינען פֿערזען זאָ גוט בייאצולעגען וויים, וועו איהר קאראקטער עס זאָ הוישט • צ• ב• אין פס• 93•

זאָ שטעהעט זיא דא, דיא וועלט, אונד וואנקעט נים?

אונערשיטטערט שטעהעט דיין טהראָן זיים דעס:

— דוא זעלבסט פֿאָן עוויגקייט הער!

אָדער פס• 78• פֿ• 69•

בויט היממעלאן זיין הייליגטהום,

אונד גרינדעטס גלייך דעס ערבאללֶ, עוויג•

זיינע קראפֿטפֿאללע קירצע אין דען פֿערזען פס• 33• פֿ• 9•

דען זאָ ער שפריכט, געשיהעטס;

געבויט, שטעהעטס דא!

אָדער פס• 75• פֿ• 8•

ניין, גאָטט איזט ריכטער! נידריגט דיוען, העבעט יענען•

אָדער פס• 123• פֿ• 5• 6•

ווער איזט ויא אונווער גאָטט, דער הערר!

טהראָנט זאָ חאָך? —

שוויעט זאָ טיף? —

אים היממעל? — אויף ערדען? —

פֿערנער דער שלעפֿענדע גאנג דער פֿערזע, וועו זיא בעטריבנים;

אבער אויך ווייא חיפֿענד ער, וועו זיא פֿרייד יגעס וואללען בעשריבען זאָללען• אין אויפֿפֿאללענדעס בייאשפיל הירפֿאָן נעבען אונפֿדיא 4 לעטצטען פֿערזע דעס• 126• פסאלמס;

ער גערעטט הין אונד ווייגעט

דער זאָמאן מיט זיינער לאסט;

ויכצענד קאָממעט ער צוריק,

טרעגט זיינע גארבען אין•

וועו פֿיהלט אין דען בייידען עדשטען דיזער פֿערזע דיא דריקענדע לאסט דעס בעקיממערטען זאָמאננפ ניכט; זאָ וויא אין דען בייידען

בײדען לעטצטערן ראז פֿרייע אטתמען דעס פֿערגניגטען לאנרמאנס?
יעדען דיזער אויסרריקע איינצעלן פֿינדעט מאן נאָך הייפֿיג אין מעת-
רערען פסאלמען. וויא צ. ב. פֿאָן דער ערשטען ארט פס. 35 פֿ. 15.
אלס וועד' עס פֿרייגד אונד ברודער מיר, זאָ גינג איך הין,
בעטריבט אונד אייגעביקט, וויא בייא דער מוטטער, טאָ.
פֿאָן דער צווייטען ארט פס. 96 פֿ. 11 אונד 13.
תימעל פֿרייע דיך!
ערדט זייא פֿרעהליך!
עס ברויזט דאז מעער
אונד וואס עס ענטהעלט!
וויאָנגעפֿאָלל זייא פֿלוד
מיט אללעם וואס דארויף איזט!
עס יויכצען אללע בייטע דעס וואלדעס,
פֿאָר דעם הערדן! — ער קעמטט!
ער קעמטט, אונר ריכטעט דען ערדבאלל,
ריכטעט דען וועלטקרייז גערעכט,
נאך זיינער טרייע ריא פֿעלקער!
אונד פס. 98 פֿ. 8.
ששרעמט רוישען, הענדט קלאָפֿפֿען,
בערגע יויכצען וועטטגזאנג!
אָדער פס. 65 פֿ. 13 אונר 16:
עס טריפֿען אויען אין דער ווייסט;
דיא היגעל גירטען זיך מיט פֿרעהליכקייט;
דיא טריפֿטען קליידען זיך מיט שאפֿען;
קאָרנפֿרוכט היללט ריא טחעלער אין;
אללעם יויכצעט, אללעם זינגט.
וועלבער פֿיהלענדע לעזער יויכצעט אונר זינגט היד ניכט מיט? —
זיינע בעשרייבונגען; וויא לעבהאפֿט! דיא דארשטעללונג
זיינער בילדער, וויא פֿיהלבאר! וען עס צ. ב. פס. 18 הייסט:
דאמפֿף שטיג אויף אלם ער ערגריממטע
אוים זיינעם מונדע צעהרענד פֿייער.
גלוטפֿלאם לאָדערט דאפֿאָן.
ער נייגטע דען היממעל; פֿוהר הערנידער;
אונטער זיינען פֿיססען דיסטערעם געוועלק.

ער פֿערהרט אויף כרובים ריקקען, פֿליגט דאהער,
שוועבענד אויף פֿלינעלן דעם ווינדעם
הילעט זיך אין דונקעל איין;
מאכט פֿינסטערנים זיך צום געצעלטע;
מיטטערנעכטליכע פֿלוטהען,
וואָלק אויף וואָלקען.

* * *

אוים ליכטגלאנץ געגענאיבער
דורכשלענגעלט זיין געוועלק
האגעל אונד גליהענדער בליטץ:
דער עויגע שטירמט אים הימעל;
דער העכסטע דאָנערט הערַאב
האנעל אונד גליהענדען בליץ.
ווירפֿט זיינע פֿײַלע, שטרייעט אומהער;
שיסט בליטצע אב, שליידערט זיא הין.
זיכטבאר ווארד דער פֿלוטהען אורקוועלל;
אויפֿגעדעקט דער ערדען גרונד,
פֿאָן דיינעם דרָהן, עוויגער!
פֿאָס אָדעם דיינעם צאָרנהויכס.

* * *

מיר רייכט ער אוים דער העהע זיינע האנד
ערגרייפֿט אונד ציהעט מיך אוים ברוויעגדען פֿלוטהען.

זאָ ווירד יעדער 1) דיא שטייגענדע פֿינסטערנים אים ערשטען בילדע, דיא מיט דען לעטצטען פֿערזען אונדורכדרינגליך ווירד; 2) דען הערפֿאדערעכענדען ליכטשטראל אים אנפֿאנגע דעם צוויטטען בילדעס, דער דיא סצענע פֿירכטערליך ערהעללט, אונד אונס גלייכזאם דער פֿלוטהען אורקוועלל זיכטבאר מאכט; 3) דאז הערפֿאלשפרינגענדע מיר אים אנפֿאנגע דעם דריטטען בילדעס, דאז אונערע אויפֿמערקזאמקייט אויף אייגמאהל אויף אייגען אייגיגען געגענשטאנד האפֿטעט, אינד נעבסט דעם דאנק פֿאָלגענדען פֿערזע:

ערגרייפֿט אונד ציהעט מיך א. ז. וו. אונס דיא דעטטונגס-סצענע זאָ גאנץ פֿאָר אויגען שטעללט: דיזעס אללעס, זאגע יאיך, ווירד יעדער פֿיר מיסטערשטיקע אייגער דיכטערישען שעפֿונגס-

קראפֿט

קראפט ערקענען. ניכט מינדער מייסטערהאפט איוט ריא בעשרי-
בונג איינעם שטורמס צור זעע פס. 107 פ. 26. 27.
שפריכט ער: זאָ ערזעגט ער שטורמווינד;
מעזרעסווּאָגען טהירמען זיך.
(זיא פאהרען גען היממעל;
זיא זינקען אין טיפען:
דיא זעעלע צאגט אין אנגסט.
זיא טוימעלן אים שווינדעל, וויא טרונקען.
אללע איהרע קונסט פערואגט).
אונד בייא דער דאריף ערפאָלגטען שטיללע:
לייטעט זיא אויף זאנפטען וועללען
פראָה צו איהרעם וואונשעם ציל.
פינדעט אויך דער לעזער אין איינעם זאנפטען וואללען ריא רוהע וועזרע,
דיא ער אין דען טוימעל יענער שטראָפע ניכט האבהאפט וועזרדען
קאָננטע.
וועלכע שטראָטצענדע פראכט אין יענעם קענינסנעזאנגע פס. 46.
דעם פעסטעם פייער שמיקען פירשטענטעכטער.
צו דיינער רעכטען שטראלט דיא ליבע
אים אָפפירפ גאָלדגעשמייד.
* * *
אים פרויענציממער גלענצט דאז ברויטגעשמייד!
דיא פייערקליידונג גאָלדגעשטיקט.
וועלכע ווירדע עבען דאזעלבסט:
מיין גייסט בעגינט ערהאבענע לידער!
מאָנארך! דיר וויה איך מיין געריכט!
דיר מיינע צונגע! מיינען מייסטערגריפפעל.
* * *
אָ העלר גירט אן דאז שווערט אן דיינע היפטע!
עס איוט דיין שמוק, דיא מאיעסטעט!
דיא מאיעסטעט! — זאָ צייך דאהין! עס גליקט!
אָדער פס. 48. פ. 3.
בערג ציאָן! צור מיטטערנאכט איהן
איינעם גראָססען קענינג רעוידענץ.

אונד וועלכע נאיפֿיטשט הינגעגעבן אין דעם לעבנדיגען שטופֿענגע
זאנגע פס. 122. בעזאָנדערס אם שלוסע דעסזעלבען.

אָ וווּנשע גליק יערוזאלעם;
וואָהל גיהע עם דיינען פֿרייגדען!
אין דיינען מויערן וואָהנע פֿרידע!
אין דיינען שלעסערן זיבערהייט!
אום מיינער פֿרייגד' אונד בירדער וויללען
וויגש איך דיר חיל אונד גליק;
אום אונזערם גאָטטעם טעמפּעלס וויללען
זוך איך דיין וואָהלערגיהען.

זָאָ האט פֿאסט יעדער פּסאלם זיינע בעזאָנדערע, אידם זעלבסטען אייגענע שענהייטען, זאָוואָהל אים גאנצע אלס אויסדרוק, דיא אבער נור אין מענדעלסאָהן אונם פֿאָר אויגען צו לעגען נעווואוסט האט. וויא זיך דען יעדער פֿערזיכפֿטיגע, אונפֿארטהייאישע, אונד זאכפֿערשטענדיגע לעזער (זיא וויסטען שאָן וואס אונד ווען דאז אויס- שליסט) זעהר לייכט דאפֿאָן איבערצייגען קאָן, זאָבאלד ער נור מיט אייניגער אויפֿמערקזאמקייט זיינע איבערזעטצונג אייגער יערען אנ- דערן אינם בעזאָנדערע, אונד אללען אינסגעזאמטט ענטגעגען העלט. וועלן דען נון אבער הערר מ. טראָטץ אללען דיזען שענהייטען, דעננאך דער מסרה טרייא גבליבען איזט: וואס בעדארף עס אייגענס גרעסערן בעווייזעס, דאס דיא אונפֿערשטענדליכקייט איהרער לעזערטען מעהר זובעקטיפֿיש אלס אָביעקטיפֿיש איזט; מעהר אין דעם גיהירן דער קאָממענטאטאָרען, אלס אין איהר זעלבסט ליגט. לאסטען זיא אונם אלזאָ אוממער איהרער פֿאָהנע טרייא בלייבען, דיא, וועלן זיא אויך שאָן, בייא דען פֿילען בא- טאיללען, דיא זא טיטצומאכען גענעטהיגט וואר, מאנבען שום ערליטטען האבען מאג, דאָך אינמער נאָך ניכט זאָ צערזעטצט איזט, דאס דאז וואפֿפֿען דארוף ניכט מעהר צו טרקענגען זיין זאָללטע; דאָך איממער זאָ נאָך אין וויט עהרווירדיגערעס אנזע- הען בעהאלטן, אלס אייגע גפֿליקטע, אָדער גאנץ נייע גאר, אן איהרער שטעללע.

שירים

(ח)

שירים ומכתבים חדשים.

א ל ה ת ק ו ה

תַּנְחוּמוֹת אֵל, תִּקְוָה! מְנוֹס לַכְּאֵי רוּחַ,
אָחוּז בִּזְרוֹעֵךְ נָכוֹן לִבִּי בָּטוּחַ.
שִׁבְטִי וּמִשְׁעַנְתִּי עָלַי נָתִיבוֹת חָלָד:
מַרְפֵּא נָפֶשׁ לְמָרְיֵי יוֹם תָּפִיקִי
בְּרוּחֵךְ כִּי צַח עַנְנִי יָגוֹן תַּרְחִיקִי,
רָצוֹן תַּשְׁפִּיעִי עַל יְשִׁישׁ וְיֶלֶד:

עָלַי אָרְחוֹת תֵּבֵל, מָלֵא חָרוּלִים וָחוֹחַ,
נָעוּ מַעֲגְלוֹת אֱנוֹשׁ דַּל וְרָפֶה כֹּחַ,
תַּתָּחִתִּים בְּדַרְכּוֹ, מְכֻשׁוֹל עַל כָּל צָעַד:
אָחוֹר וְקֶדֶם הַשָּׂטָן עוֹמֵד לָנֶגֶד,
עַל כָּל פִּנָּה יֶאֱרֹבוּ כִּגְדִי בָּנָד,
מָרָךְ בְּלִבָּבִי בָּא, יֹאחֲזֵנִי רָעַד:

לוּלֵא אַתְּ, תִּקְוָה! אֲזַרְתַּנִי חַיִל,
אִם לֹא אוֹרֵךְ הִנִּיהּ חֶשְׁבַּת לָיִל,
וְיֵשַׁע מֵרָחוֹק לוּלֵא הֵרְאִיתָנִי:

אָז נָמַס לִבִּי וּבָעֲנִי אָבַדְתִּי,
רוּחִי חָבָדָה, אַךְ נוֹאָשׁ הִנַּדְתִּי,
מָעַדוּ קַרְסוֹלַי, הָעֶצֶב בִּלָּעֵנִי ׃

קָטַנְתִּי חֲדַל אֲנִי בִּימֵי נָעַר,
אֶחַת מִנְּבֹהַּ יְאַחֲזֵנִי שָׁעַר,
רוֹדִים בַּשֶּׁבֶט עָלַי יִשְׁתָּרֵרוּ ׃
„בַּתֵּר נָא זָעִיר, תֶּחֱלַפְנָה שָׁנוֹת עָלוּמַיִךְ,
הֲלֹא כְּמַהֲלֵךְ בָּא מוֹעֵד שַׁחֲרוּתֵךְ״,
כֹּה תְנַחֲמִינִי, וְעַבְיֵי דְאָגָה נָפָרוּ ׃

גָּדַלְתִּי, — לִימֵי בְּחָרוּת הִנֵּה בָאתִי,
כֹּבֶד חֻקִּים וְנֵטֶל מִצְוָה נָשָׂאתִי,
רָבוּץ תַּחַת מַשָּׂאָם נַפְשִׁי בְּחֶלָת ׃
„הֲלֹא הָלוֹךְ וְגָדוֹל כָּאִישׁ גְּבוּרָתֵךְ,
אָז תִּסָּכֵן בָּם, תַּצָּלִיחַ בְּאַחֲרִיתֵךְ״;
תְּחַזְּקֵנִי תִקְוָה, וּתְאַמְּצֵנִי תּוֹחֶלֶת ׃

בִּימֵי אִישׁ, יְמֵי בִינָה, רַגְלַי עָמָדוּ,
עִתּוֹתַי סֵבֶל הֵן, לְעָמָל נוֹעָדוּ,
כַּלְכֵּל מִחְיַת בֵּיתִי אֵלַךְ לָנוּעַ ׃
חֶמְדַּת נְעוּרִים חֶלְפָּה, מְרוֹרוֹת שָׂבַעְתִּי,
כָּלָה שְׂשׂוֹן לֵב, בַּעֲמֵקֵי דְאָגָה טָבַעְתִּי,
גַּם בְּשְׂחוֹק אֶכְאַב, אָפֵס הַמַּרְגּוֹעַ ׃

כָּךְ יָדִי, דַּלּוֹתִי — קַרְנִי נִגְדַּעַת,
חֲדַל אִישׁ, בָּוּי, גַּם הָכְמָתִי נִבְלַעַת ׃ —
הֶעֱשַׁרְתִּי, — דְאָגוֹת בָּאֲרִי יַקִּיפוּנִי;

מְשׁוֹדְדֵי יוֹם וְחוֹמְסֵי לַיְלָה פָּהַדְתִּי,
לַחֲמַס קַנָּאִים, חֲמַת חֲנֻפִּים עָתַרְתִּי;
גַּם לַיְלָה אֵין שָׁנָה, יְגוֹנוֹת אֲפָפוּנִי׃

אָחַסֵּר בִּינָה וְדֵעָה, — בְּעֵינַי נִבְזֵיתִי,
רַד מְאֹד מֵאָדָם, כִּבְהֵמָה נִדְמֵיתִי׃ —
הוֹסַפְתִּי מַכְאוֹבוֹת הוֹסַפְתִּי דָעַת;
רַבּוּ הַשּׂוֹטְנִים, חֲמַת קַנָּאָה תִּרְדְּפֵנִי,
חֵץ שָׁחוּט לְשׁוֹנָה, לְמַטָּרָה חִשִּׁיכֵנִי,
תְּהַפֵּךְ אוֹר לַחשֶׁךְ, יְפִי לְמִגְרַעַת׃ —

קַמְתִּי וְאֶתְעוֹדֵד גַּם כִּי אָפוֹל שָׁבַע,
הָעָקוֹב לִי לְמִישׁוֹר, לְבִקְעָה רַגְלַע,
מִדֵּי אָחֵסֶה, תִּקְוָתִי! בְּסַהֲרֵי נְגַפְתִּיךְ׃
יָמִים הָעָתִידִים בְּמַחֲזֵךְ חֲרַאֲנִי,
כָּל טוּב אֶרְאֶה בָם, נֶחְמָתֵךְ תְּבַשֵּׂרְנִי,
אָשְׁבַּח מְרִי יוֹמִי, כִּי אָבְטַח בְּמִדָּיִךְ׃

שָׁנוֹת שִׂיבָה בָּאוּ, יָמִים אֵין בָּם חֵפֶץ,
בָּלָה שְׁאֵרִי, הָיִיתִי כִּבְלִי נֵפֶץ,
בְּקִיר נָטוּי אָנִי, כַּחוֹמָה נִפָּלְתִּי׃
וּמָה עוֹד אֶיָּחֵל, אַיֵּה נָא הַשָּׁבֵר?
בָּא בָּא הַקֵּץ, אָנוּעַ אוֹבֵל לַקֶּבֶר; —
אָז יִבָּקַע כַּשַּׁחַר אוֹר תְּחִלָּתִי׃ —

מֵעַל לְעַפְרוֹת תֵּבֵל הִיא תוֹלִיכֵנִי,
חַיֵּי נֶפֶשׁ, נְעִימוֹת נֶצַח תּוֹרֵנִי,
שֹׂבַע שְׂמָחוֹת בִּימִין שַׁדַּי מִמָּעַל׃ —

אֲשַׁחֲק לִרְנָנַת חֵלֶד וְלַתַּמְרוֹרָיָה ,
אֶרֶץ יְפַעְתָּה אֹפֶל , צֶל חֲמוּדֶיהָ ,
נַפְשִׁי לְמִשְׁכַּן עֶלְיוֹן תִּשְׁאַף — וְתַעַל —
ש . . כ .

מזמור קל"ז

בתוספת מלים וחרוז

1.

עַל-נַהֲרוֹת בָּבֶל
שָׁם בִּנְהִי וַאֲבֶל
יָשַׁבְנוּ שִׁבְוֵי חֶרֶב
גַּם בָּכִינוּ בֹּקֶר וָעֶרֶב ,
לְבֵנוּ דַוֵּי בְּזָכְרֵנוּ
אֶת צִיּוֹן הַר קָדְשֵׁנוּ :

2.

עַל-עֲרָבִים בַּנְּחָלִים
שָׁם שָׁאֲפֵנוּ הַצַּלָּלִים
עוֹרֵנוּ נִכְמְרוּ מֶרֶשׁ
מִשְׁתַּר עַד נָשֶׁף ,
בְּתוֹכָח נָזְלוּ דִמְעוֹתֵינוּ
שָׁם תָּלִינוּ כִּנּוֹרוֹתֵינוּ :

3.

כִּי שָׁם שִׁשִּׁים בְּאֵידֵנוּ
שְׁאֵלוּנוּ שׁוֹבֵינוּ .

דִּבְרֵי שִׁיר וּמְנוּחָה
וְתוֹלָלֵינוּ שִׂמְחָה
שִׁירוּ עָלֵי הַנָּיוֹן
לָנוּ מִשִּׁיר צִיּוֹן׃

4.

אֵיךְ נָשִׁיר וְנָרִיעַ
בְּקוֹל עוֹגֵב אֵיךְ נַשְׁמִיעַ
אֶת שִׁירֵי קָדְשֵׁנוּ
שִׁיר יְיָ אֱלֹהֵינוּ
עַל אֶרֶץ לֹא טְהוֹרָה
אַדְמַת נֵכָר וְזָרָה׃

5.

אִם אֶשְׁכָּחֵךְ אִמִּי !
קִרְיַת מַלְכִּי וְעַמִּי,
הַצְּבִי יְרוּשָׁלַיִם !
יָבוֹא שִׁבְעָתַיִם
בְּעַצְמוֹתַי רֵצַח
תִּשְׁכַּח יְמִינִי לְנֶצַח׃

6.

תִּדְבַּק לְשׁוֹנִי לְחִכִּי
אִם לֹא אָזְכְּרֵכִי
אִם לֹא אַעֲלֶה בְזִכְרוֹנִי
אֶת יְרוּשָׁלַיִם קִרְיַת הָמוֹנִי
עַל רֹאשׁ שִׂמְחָתִי׃
בְּמוֹעֵד כָּל חֲדָוָתִי׃

7.

זְכֹר יְיָ לִבְנֵי אֱדוֹם אֲרוּרִים
אֶת יוֹם יְרוּשָׁלַיִם
הָאוֹמְרִים עָרוּ עָרוּ
עַד הַיְסוֹד בָּהּ כָּרוּ׃
חָלוּ בָהּ יָדַיִם

8.

בַּת בָּבֶל הַשְּׁדוּדָה
הַיּוֹשֶׁבֶת נַלְמוּדָה
אַכְלִי פְּרִי מַעֲלָלָךְ
אַשְׁרֵי שֶׁיְשַׁלֵּם לָךְ
אֶת גְּמוּלֵךְ שֶׁגָּמַלְתְּ
לָנוּ. כִּי לֹא חָמַלְתְּ׃

9.

אַשְׁרֵי שֶׁיֹּאחֵז וְנָקָם
וְיִלְבַּשׁ בִּגְדֵי נָקָם
וְנִפֵּץ לַעֲינַיִךְ
גַּם אֶת עוֹלָלַיִךְ
הָאֲמוּנִים עֲלֵי תוֹלָע
כַּפָּטִישׁ אֶל הַסָּלַע׃

אליפלט, ונמרוד הציד *)

רועה היה הנער אליפלט את צאנו על הר כשפה, וילך לנקר עין מנחי כיער זה לומדת מהעבד; ויפלא שמה נפנך היה שוכב עיף על הארץ. ויקרא אלוה השיח לאמר: „רועה הצעיר צימים! תמול נאתי צמרד עוד זה, לרדוף אחר הצאלים ואחר חמרי־יער, ואתעב מהלכי, והנני פה צאתה לא דרך, אין להל למחסה, אין מיס לצמא למלי, ואוכל לרעבוני"; וישמע הנער ויקח מילקוטו לחם ומדילי חלב, ויתנם לו. גם נאלו הורד מעל שכמו על ירו ויאמר: הא לך חלב והציד כפנך הפוקקה, ואקד לך נעקנותי ואוליאך מסתרי ההר למרחב. ויפתח השיח את נאל החלב, ויצת ותחי רוחו והשועה המזיקו צידו ויהלו אל הדרך.

ויען נמרוד הציד ויאמר: רועה נחמד! אתה את נפשי הצלת, מה אשיב על גמולך? הואל ונוח שמלי העידה. אם לא יהדו יושבי נאהלי קד ותבן; אם היכלי אם מגדיהים שיחם עד העבים, ועמודים נהוהים יסודו מותם. אתי צהיכלי תגורה, יין מכום זהב תשתה, ומאכל מעדנים מקערות כסף.

אליפלט.

למה זה לנוח העידה? גם נמעוכתי השפלה נעת לשבוה; היש מסתי ממטר, מחסי מחדם ודום סערה; ואם לא יעמדו עמודים סביב לה, הן ימוטוה כל עלי מאכל וגפן פוריה; ממטע הקוצ לאהלי לציון לי מים חיים נכל חדם, לף לממוך שקויי נעשים דמוים, ומפרי העץ וחלב העדר אוכל לשוצע; ואם כלי כסף וזהב מסתתי, אפין על השלחן פלחים הנותנים ריח.

נמרוד.

בוא אתי נוקד! גם אם יש עניים ופלחים, אם נעשה בשמן נסלים; ולפעמי נשמים נערוגות קנוות להפליא, שמה שתולים; לף אם זה עיכות מיס, אם לפנו שיח מחועדות תבנית אדם, תליקבה בוליכם על כפלי שיח מרוחים.

אליפלט.

*) נאך נעסנער.

אליפלט.

יבה מכם חוכם מגל נטע ד' עכ הליכות עקלקלותיו, יפות מכן נאות
דמה המהליכות חליפות פרחים חמודי עין' חף מניחות סכתי
פרחים מחלפי שובב, מנהלת ומחלים; המח! מם יפו כמעיניס
כמחלים מרמה הלוכים, לו נסגך עין מנגעות ישתפכו, וילפתו מרחותם
נאלמות פרחים! לף מכני, לף מלך מתך העידה!

נמרוד.

שם תרמיכה עיניך עלמות ציפין, מלונחות שכי עם פרניס, לף שופתן
כשמש, לחות כחלב, מתהדרות נאדי זהב ופניהם יקרים; חף
נזמרת שרים ושרות, כמנניס נכוחות ונכלים, תתענג שמה לזכיך.

אליפלט.

דעלמה לי נלוחי תיף מחוך. לו תרמיכה לוחב עיניך עת העדה מנגלת
על המה, ומר פרחים מרחיס ייטיב לת לחבה. ומה ישחח
לני כי נסב יחך תחת נללי מלה, עכוחה על עין רועש! מז תשיר היח,
המח! מה ערב קולה! גם מכני מחחק נחליל לנעים לנכת פיה! מז ישמע
שידנו למלחך, ואך הרים יענה נעימות הזמר. לו נקשיבה שמה לקול
נעלי כנפים יסודנו נמקבלים, על רחני הנכלים, ומנין עפלים יחנו
קול. הנך! כני ייניבו המנלחים נעיניך מנניחתם מן כלפול והחול הנעימים?
לף, לף מלך מתך העידה.

נמרוד.

אך מה לחן לך נוקך? קח נף מלח חפנים מלא זהב, לף חנולות
כוהב זו!

אליפלט.

מה נלע כי לקח זהנך? יש לי רב. הכי לקנה בו כפדי מן העך לחב
נבני? לו לח כפרחים מעדוניתי? לו לחקול זהב ממיד חלב עדלי?

נמרוד.

אך מה לך לחתה? דומה נולח! נמה לחלם תנמולין?

אליפלט.

תנה לי נלומית — קחולים זאת התלויה לימיך. פלמה כי חקוקה עליה
סניד תנכית נולדים לוחפי עגדים לל סלסלות —
וישחק הניל ויחן לו נלב זאח לח כלנוחית, והעלם כרועה רקד
כמו עגל מניל לנכו.

חנדרים גחלדעדע מרחוק.

קבורת

קבורת ילד *)

שם מבנעם פרחים
נסקף מלמת קנר,
נחמל נין זיחים;
הה! גם עלם נקנר.

מתם

*) הסיר הקטן והנחמד הזה הוא רחשית נכתבי מרי עקיבות לעיר ימים, עלם בן שם עשרים שנה, ס"ם כ"ה חיים ניינדורג מי, גם הוא דוכן בעקבות חנין התנות החכם התורני, תלין וסופר מהיר מהו' דוד בער ניינדורג ז"ל, (חסר הי' סופר ונגפה קהל עדת יקותיאל כ"ר חד"ו); וכגפם חנין גם נפשו טוקקת לרוות לתחומים מחיתי נאך חכמה ודעת, ולהתענג נועם נטון ותלונים, ומטעמי לשונו החתודים.

ונגיד פה ליוניים לזכר שם החכם דוד בער ז"ל, ולהפארת תעלות החיים הזה, חסר נדמי ימיו עלי הפות תלומת, כתניח לתעלה קדושות נסנך ען רענן, פריו מתתקים, ויף נבדלו והתרכנים פתרותיו, ועודו נחנו יגם נף וחיינו. — החכם דוד בער ניינדורג נולד נקריית נרחדי שנת תקל"ו, וחומן על נרכי תניו, הים יכח חלמים, וחרך עד מחוך. ותהי רחשית חכוכו (כדרך כל פנעריים נמשכים הזאת) נלימוד הש"ם ופוסקיט, חסר נו נגר חיל ניתי עלומיו נרכנים; ואחרי (חחר מן הקדושים חזר נחרן מזרת המה) התחתן נכל ענד לתנוך נגו נון ההגיון, ונמיטב כספו שלם משכורת ניתי, ספסר הקסרי (נחפמחלטולע), נגל יקר גנו לתוכו. — — — חן מרוב תשוקת הטער לחכמה ולטון, נחנה נספר חהלו, ללמוד נהסתר ספרי מוע וספה נרורים, ונלחם נידו. ויהי כרחות הגדיד התפוחר החכם התולמ מהר' חלכסנדר קחלנער מי' (חחד תנגידי עיר הזאת) הת הטער הזה חלך ונדול ושוד; גם טעטו חלהיט גם נעיני חנשים, וכי כניר מלחם יהי להעמיק טעתקי החכמה ומיושנה, ויהי חלין חמד, וירצון לבו לתחכר נכספו ועלהו, ויתן לו מוהיט וספסיס; עד חסר הסיב מעלית הנוסף, ותעלם נהסרו. — חז ויחי וחשי הספים הזאת ס שרם דבר נשלח בו, וכי הוא יגלח לעמוד לנהת נעמקי קהלתם, ופקידוסו לסופר ובורפ ומהנד חשנותם. והוא שהר הם תשהרת פקודתו נתום חתמותם, ויהי רעוי לכל חחיו וכפי עילו תהנהגו, נהיותו נעל מדות טובות ונכוחות ונחמן רוח מחוד. והנה חף כי עתוסים עליו מלחכת עבודת הקהלה, לא תס מהגות נתורה ונחכמה, גם מזה ומזה לא הניח ידו, עד כי סגנם מחוד נשמשם יחדיו. נשנת תק"ע הוליח ספר לטון למודיים מהגהון החלון ר' משה חייס לונשטי, ויהי חלין הגהות רבות, מלחים ניכה ותפיקים גגם הענ נישודן ההגיון, וגלום

ארזה פרח קטן!

כמעט עליך פתחת,
כמות היה לך לצטן,
ונשנך כה! נקטפת.

אך נפשך שמחה,

נבדולי מעל תרבן,
שם עלמה לה ממחה,
רק כאשר פה נקוטן.

הרחבצלת לחשה תניח

דלך על קנקן;
למען חל המעוט
מן מקנת נוקן.

בנוגה יחד וכוכבים

קול נהי ישמע,
עלמי שלוש כספים,
על קברך יזילך דמע.

חיים בן דוד באר גולדברג.

ספורי

חלון הקדמה תחת הכותרת: אשר גם הרחק בחפץ דרך עונש נקיותו וידיעתו ויהיון דברין מולחים חן בעיני כל משכיל. גם טוריס רבוי כתב, גם שפתותיו נועמות תור, ולשונו לחם ומעותה נחוד (וכתיב תמם דבשו מחוק תק"ע). גם עלה בדעתו להוליא ספר דרך תבונות התחכם לונחטי הכ"ל, ותוספות והגהות, חך לה עלתם ניחו, כי קדמהו חמות הנר והמאסר. — חנל על דחדין זלה תשכחין! — יהוה נשוט עד תשבותיו!

ספורי מפלאות הטבע.

הנמלה הלבנה (דיא ווייסע אמייזע אדער דער שערטיש).

יותר מזה בעמיקו חכמי לב, למוד ולחקור בכל הנעשה תחת השמש, המה הלוא נין תמהו, על הסדר והערך הנפלא הנמצא בפרטי הבריאה ומחלקותיה. עד כי בל לוית מלמדי תבל הלזו, מבדוק הבדול המפרין לוך ושוש על פני עולמות רבות הסובבות לותו, עד לנקר הדק שבר מלפים ממנו לא זכלו מקום ממלה קטנה, לתכלית עלמם נבדלו, ולעולמות קטנות יחשב בל לחך מהם, לחתה התגבהה העליונה בכל צלם, לקטני הפרטים הלה בקדר לחין, וכונה לותם במלא עדוך ותסודך זה לזה בזמן ובמקום, עד כי יתזרו לים את לחין, וכל לחד יעבוד עבודתו שבר יעלה לו, למענו ולמען המציאות בלו, ומזלת תתרבה יופי ותועלת הכלל. לין דבר נעדר התועלת בתבל. בל שבר שתה דומה, הוא עלול מבבר, ועלה לבבר לחר שבר תשוב להיות עלה לבבר שלומי עד לין קץ. בהשחתה והפסד המלות בפרטי הנמלים, היא תסובבת מהויה הקודמת לה, ושבה להויה שלחרית, עד כי לעשית הויה בהשחתה, ותחלת השחתה הויה. בל זלת קיימו וקבלו החכמים הלחרונים, לחרי בחינתם הדבה בשפלתי פרטי הילים ועשיהן. ממין הדמם שבר נבבר ממנו פח, תבחונין ותחבולותיו הנפלאים שבר חכמו הבורא לקיום מציאותו ולתועלת בשולם בבלל, תדע ותשכיל קודת היקר! בי הטיבו בל שבר דבבו המבשים הלזה, ובלבק בל לחרי פיהם.

מציאת הנמלה הלבנה, לא נודעת לנו עוד זבת ה' מלפים שב"ת לבדילת עולם, ע"י בך החובל הבלגלגי המפורסם פאן האנען. הוא היה הראשון שבר מצא במלכות סבסי על לוכן חוף הזהב (4) עדמות מדמה בתבנית מלמות חליל (הייאשאבערען) מבוהה ע"י עך ט"ז רגל, מטוקב מעבר לעבר בנקבים קטנים, למען ילחו ויצולו הנמלים שבר בשכנס בעדמות הלזה דרך הנקבים הנם. סמוכין עליהם הם יותר מבוארים מספורי הסופרים שבר חין לחלין עך זבת מלה הלזה. **אולם** בזבת תקל"ו בא לידינו סיפור לחד ומצומצם מלוך, מסבולות בעל חי הזה בארץ הודו מזרחית, (5) מהחכם קעניג חיים מתגולל שמה עך יוסף מומחו. בזבת תקמ"ו נודע לנו ב"כ ע"י סיפור מצומצם מהבומן הבדול

(4) בחלק חסריקא. (5) בחלק חסיה.

הגדול סמיטמן בתנגלי כל כחות נפלה כלו, וגיול ענין היכלה הנפלא בחלק אפריקא. בחכם סתלמיד מוהה חמשה מינים מענה, וגלי קפק ימצאו עוד הרבה מינים אשר לא נודעו עוד היום. במינים הללה, אם כי יבדלו זה מזה בקלת דברים, ככל מיני בעל"י הנכנסים תחת סוג אחד, אם כל זאת ילמו כולם בכשרונם למלאכת הבנין ובמהנהם לשוטט בארץ; להבחית כל אשר עליה, עד כי יתחלפו בם גזה גדג ונמצא. המין היותל מפולל במלאכת הבנין, הוא הנקרא בנפלה בלוחמת, (דער קריגערישע אמייזע).

הבין הזה, כמו שאל מיני נפלה הלנכח, וכן כל מיני נפל אשר מנהגם לחיות בחברה ולישות יחד בקבוצים (נ) ונפלים גדלי, יחלק לשלשה מחלקות דבשים והם, זכרים, נקבות, ועובדים, שאם הלאבוצים לבושים להקרא בשם חיי מרץ, יען היכם עושים בעבודה גם לא יעבדו הללים למלחמה ניתר העם, ולא מהם ישיגו מלכים ומלכות. להם מרגע נכפים. העושים במלאכה הם כמו מאל הדבורים, עובדים. בחכם המנגלי יחלקם מחדש לשני חלקים [ה] עובדים, מבדחים ומכלכלים את כל המבדה, גם נומנים בבנין היכלם. [ז] מנשי בנין, והם אשר כל מבוקשם היא רק לבנן את מרן מולדתם ועריהם מכל מרע ולא הנורל מותם, ובעת השלום יחיו חיי מרגוע בלי מחל ומורת, והעובדים יכלכלו אותם לחם חוקם, כמשפט הלוחמים. נפל לסכם (נעבים) הוא יותר חזק ומובחל מדמן ושאר העובדים, גם גדולים בחלת גופם מהם. מספרם הוא רק חלק אחד ממחה לעובדים. העובדים בארץ הולו מזדחית הם קטנים הרבה מהעובדים בחלק אפריקא, וגם בחכם יובדלו ויוקטנו בפי ערך חדת גופם. בספורי מלה הבולית לא נמצא חדת גחכה יותר מבובם חיים. אבן סמיטמן יבבר מבחיים בחלק אפריקא אשר בהם יותר מי"ב בבל. ומוסעים אחרים ידברו גם מבובה ע"ו עד ע"ג, ישנאן מעבדים, ולפי עדות דעומר ימלאו גם כן עדמות אשר בהם יעלה לחמשה ועבדים, דבלי חדת העובדים הוא עפ"י רוב דבע נחלל, ולפי לשוני החכם קעניג לא יעלה מרכם לבחי לימיען (ל), וקלים בחשקלם אחוך, עד בי ב"ה מהם לא ישקלו יותר מל' בחלן. המלכה מובדלת בבדלה מהעובדים בחלים הבבדל, ומשקלה יותר רב מעבדים עד שלשים פעם ממשקלם: העובדים נולדים בלי עינים.

הרמשים

(נ) חטבע הדבורים נחם בחשבף תקמ"ע חורם שבט.

(ל) כל אחם ויחשק רגל ומחלף. וכל רגל י"ב לחלק, וכל לחלק י"ב לימיען.

הרמשים הקטנים האלה, הם היודעים בתחבולותם לבטח בניהם גדולים ונפלאים, מחומד עז וחזק מאוד, עד כי בחוץ גוויגעא (ה) יעלו פעמים רבות שלשה או ארבעה אנשים על פני הגענע אחד על רבעם, לרחות הבתי המלכות אחד יפה על יום טוב. כשיפעל יעמדו שמה על המחמד, לרחות שם לא יקלה אסון או מכשול לחברתם הרועות על פני כל הכפר. קושר הבניינים האלה מחזיק אחד לשל יסודם יותר מתשעה רגל. אלפם יעמדו עשרות קטנות אחד לפעמים שיגיו גובה הגדולה. מעשרות הקטנות האלה יחלו הנפלאים בנין בנינם. בראשונה לא נרחות עסן רק מעטים מגובה רגל, ובפרדות זו מזו. אחרי כן יתרבו כפעם בפעם גם יגדלו בגבהם. ואחרי כי יגלימו הלשכה הגדולה עם חדרים הסמוכים אליה, יחברו עמה גם עשרות הקטנות, ואז תהיה להם לעיר, למחסה ולמגן מזה ומשם.

החכם סמיטמן אמר כי הבניינים האלה הם נפלאים ומשגבים ביותר בד מבניני הבילות (פיראמידען) המפלאים בארץ מלרים,

(ו) אשר יעמדו עוד עד היום כל רואה אותם, אם בערוך גם אדת הגופים זה לעצת זה. ולמען נחון דברינו אם בנקל הם, נחשוב גובה היכל הגדולה בין י"ב רגל, ונקשה אותה עם ההיכל, היותר גדולה במלרים, אשר אחרי המדידה החדשה ע"י החכם רלפענדע מחקת תר"ח רגל. אדת גדלה לגבה היותר גדולה לא תעלה על רבע למלל. ולותת ערך אדת גופה של אדת בניני מגובה י"ב רגל כערך 1 אל 576, ואם מחשוב הבניין לגובה ט"ו רגל יהיה כערך 1 אל 720. גובה היה גדול מחזקת ות"ו רגל, ויהיה ערך גדלו אל אדת ההיכל כערך 1 אל $74\frac{3}{4}$. משתה יהיה ערך היכל מלרים להיכל הטעדמיט, כערך $74\frac{3}{4}$ אל 576 או 720. נערך הלשון תהיה היכל הטעדמיט גדולה יותר מתשעה פעמים, וכערך הנשי יותר מתשעה פעמים מהיכל היותר גדולה בעולם. ומה מאוד תגדל חמיהתנו אם נקח כי הטעדמיטען יגלימו בניניהם כמשך ג' או ד' שניס, והמלרים לא נלו מלאכתם עד שלשים שנה. הטעדמיטען יצטו טירותם בכל מקום ובכל זמן. אכן צמי אדם! רק במקום אחד ובזמן אחד נלו לריך נחת בבנין גדול כזה.

והיתרון

(ה) בחלק חפריקא.

(ו) ההיכלות האלה בעוות מהלבנים קדחונים זה כתה חלפים שנה, ובזוך כל אחד מהם יתלה קצר אחד, ואחרי הכתים והלבות אחר עברו יגל החכן הסיח, נשארו הם עד היום הזה לזכר עולם, ומם אחד מהבונים הנפלאות בתבל.

ודיתרון היותר רב לצניני הטערמינען על מעשה ידי מלכם, הוא
בתקונם וסידורם לתועלת חנרתם. צעיר הטערמינען ימלאו
הדמה מעדות, שנילים, וגזרים. דומה המפלות הגדולות העולות מליה,
יכילו ע"ן נפלל. צמרכו העיר מצד מלין כל הכתיבות יתחברו, תמלא
הלשכה הגדולה מצרן המלכה. הלשכה הזאת הקרובה מאוד לקושר השבול,
עגולה ומדוכה נתצנית נילה, ומקושה בחומר חלון וחזק מאוד. קושרה
מחזיק אלל המלכות הקטנות והלעירות דק ג' נפלל, ואלל הגדולות יותר
מצמכה לפלל. מלכה ימלאו הדמה מגולות, והם מקנים שבולים, מכוונים
צמלחם עך כי כל אחד מהם לא יכיל יותר מעשרך אחד פצר יצא ויבא
צו. המלכה אצר היא כלואה צחדרה, לא תוכל לצאת ממנה עוד כל ימי
חייה, לגודל מדת גופה — מניח לשתה הדמה חדרים, מצרני העושרים
הרואים פני המלכה, ומשרתה. החדרים האלה יתחברו זה עם זה ע"י
חדרים ושנילים הדמה. קרוב לסם צתי המסכנות (מאנעצינע) ובית
החינוך שלהם, משכנות הילדים הרכים.

המלכה תתעפח מאוד צעת הליכה, ותוליך למעמים ג' אלפים צילים
צמשך כ"ך שעות. העושרים יקחום מתחתה אחת אחת,
ויניחום צחדר מיוחד להם, ויכלכלו מצפי המסכנות את הסם עם עוללים
הדגים. צתי המסכנות מלאים חלקים דקים תאוך מעלים ונמחים, הגלוסים
עם מין עב מחזה עשבים, על ידי העושרים. גם ילמיחו שאה ע"י
עמלם וחדילותם מין מיוחד מפקועות לענות (איינע ארט שוואמטע)
למזון לרעבים הקטנים. ולמען הקל להם הדרך מחדר לחדר ומתחתיים
לחניים, יעשו העושרים גזרים מיוחדים, גם שלנים וגלגלים (טרעפפען)
מחומר חזק צאר יעלו וירדו עליהם, והם נפלאים ונשגבים צמלחם כמד
הנרון נעלמו. לוחש בצד אחת הוא חני נפלל, (והיא מדת שני צוגים,
עולה י"ב דגל צאחת היא) עוזרה דגע נפלל, ועשרה נפלל לדמה. מקום
מושב כל החדרה, מלופה בחומר חלק וחזק, עד כי גם לא יקע המטר
את המגדל הגבוה מצד ינל רלתן למחסה ולמגן בל יפחית הקול לא
צילתם, יעמוד שמה ולא יתך חליהם הביתה.

יברחן גם המכיל, ויקבול במאזני נרק. גם לא יכיד פה חכמת הבנין
גם ידיעת תועלותיה ניתר שלת ויתר לון מאצר יכיד צתל לשנים
הרוח הכולל כמלחים. גם יולך שביל לאחד חצוך, לל חדר לצד צתוכו
בקצר צימים קלמונים פגר לאחד, לו טולי נגלת לפיד מיצים (ז). פה

יוציו

(ז) גם שוף עצדו חלון המלוים ניתים קלמונים

יודילו מרחות רצות וחדרים זוגים מל התכלית היותר גדול נעלימה, מל החיים, ומל כוללת וקיום מלפים ודצות נדולים מועילים לכלל המליחות. ולמשת הסנה נעלמה, לת הספיקה ההצחה נכזרון והכנה הכפלתה, מאד חכנה לותם, לצות נתים נדולים ונלוים, ומאד על ידה יתכזמו צערכם על כדורה וס על הציצער (ח), לך הכיכה למס נ"כ כלי נסק כולמים ומנהילים, יוכלו להגן נס מלמס ועריכס.

אם יגיעו הטעלמיטען נציתס קול הומיה, לו ידלו נקד חלק נקיר, הנס מידי כל חי לו מפגעי המקלה, כלגע יכיני עלמס מכזי המלחמה לעמוד מלומים לפני מחיכס. נתזכוכה ילת מחך מכס דרך הנקב, וילך סניב כל הנדק למול לותו ולהבלו. מחדי כן יכתוך נזיכיו החזקים את קיל הנית, ויזמיע עי"ז קול חזק הנזמע נס למוזן נן מדס. הקול הזה, מאד יתנה ויזלג פעמים דצות, לות הוא להתחלת המלחתה, ומז ילמד מכזי הנצא מחוריכס, מתחלה מתי מספר, מחדי כן למאות ולמלפים, ויזקבו את נוכרס נחפז מחפז. מס נן מדס הוא, מאד למול מהכב מעצלתס לו להצזית מנותתס הדם מצלמה, מז יפלו על ידיו ורגליו נחרון לף וחימה טפוכה. זיכיהס יחדדו נשול נזכרו, עד יוליאו דס הרנה, מאד ימולו כולו נזפתס, ולא ימולו ממכו, נס מס יצול לותס לנזלים, עדי ינלחוהו ויכריחוהו להלחיק מעל נבולס. מס ימהר הלים לנוס, עד כי ילמיכו לותו לחוק מכס, מז ילילו מלפים מהעובדים מל הנדק הכוף, ונפי כל מחך מכס עלמת חומר לו עיט העובכ כצד לנכין. נשומר הזה ילמו לחוק לת הנדק נמסירות וחדילות נפלא כ"כ, עד כי עס כל ההמון הרב, לים לת מחיו לא ילחקון, ולא ילחדלו נמלחמתו, וכל דומס יתפלא לין נמעט זמן יוצלח לי"ק חדם, הנקא יסתס, ובפתח יסגר.

בעת יתקנו העובדים לת הנכין יבוא המחנה לניתו, רק נין שם מלות לו מלף ילמא מחך מחנתי הקדמ, מאד מצלי עזור לת מחיו נעבודתס, מתהלך הוא והנה למטו ניומתס, יפן כה וכה, ומחד כל רגע לו שני רגעים ישמיע קול דעת נמקלס ע"י נסיכתו החזקה נקיל הנית, ולו יזמיע נכל פעם קול עבות נגדה מקדמ הנכין, הנא נלי ספק מהעובדים נעלמה. ומהפלא כי נכל פעם מחד הזמעת הקול ההוא יכפלו מקילתס נעבודה, נלילו הוא להם לאות לאמור, „מהרו ולו מעזיבס"!

אחרי יבלו הנעלים ויגוחו נימים, יעזבו לת נימס לנדולים ונכל הנחלים, ויסובבו נארן לרצות לרצות. לולם נלי מנסה. ונלי

מקום

(ח) ומסלחות הציצער עיין מחסף תק"ן.

מקום מנוחה, גם נתין מחסה מרוח הנוגד עליהם, יתעלפו ויחלשו, ויתותו כמעט בלא על חס הדרך, רק זוגוב זונות מהן ימלישו את כפשם מדבר, וממשומה דנה הנחה על חברתם מפלת הכחלים תחד לוכח מהכם, כי יהיו ערף לנוכיהם. גם המרם, רחם למחחיתים הנדרלים, יוד לידם. הכוחים יחכלו חותם יחיחים, ומם תפול בין לידם מלכה נחת הדיומה יחמחו מחוד, כי יחמינו המחכלה טוב לחזוק הלב והעורקים. בחוך ותחת הנוכיים ימלחו ערף תחד ילח ממנו ריח טוב, והמחחים יחמולו משוך להשיבו. הזונות הכחלטות יבנו להן עולמות חדשות, ויולידו בניס ובנות תחד יהכוחו בהן בחלוה והשקט, ובלי לחגה ונגע על מחיתם. לו ידעו יושבי חלל החדש קולות מולידיהם ומיסדי עולמם, בלי ספק לח ייבנו עוד לדיק ולנחלה, בחשנם כי גם עליהם יעבור כוס זה. חולם ייולד כל יולד וחפן בקיומם, העליס מהם לחחיתם, ונפשה לפניהם מחריתם. הדחשים הנולדים יחשבו כי יעמדו עם בניהם עדי עד בחין מחשית ומחכל. וכל זחת, למען יפרו וירבו, ולח תחנך שלוית המין. קלר עין יחד מהבע חת חחד לפניו ולמחריו! גם הלחם, עועדת כל יולד בחבל הלוי, חחד נדוחה ניכחו ישחול על כל, גם עינו לח תוכל לרחות חת חחד מחר יעבר. חף הוח יהנה ערים בדולות ובנורות, יחד מים עד יס, יחבד חרן ומלוחה למען הנחל לבניו הון ועושר, ולח יעלה על לבו לשוב, פן בחעט ימים יהפך תבל לתוהו נוכח מחך מכוכבים המהלכים בי יבע בחרולתו חרליכו, יפוללנה כחטים יפינן חלח, חו יחדוף בחומו כל יולד חם יקרב חליה, חו יחטפם בחולת הרוח הסובב חותו (ע), ומוי לו לחיש חחד יקדמו חסון להחלט מחחת ההוח. בעוד ותבולה בחדבר בדול ונורח, יכלה ימיו בחפס תקוה, ומם גם בדלון הבחמה זכר ונקבה יחחרו, מה יבדל יבונם. מחין יבינו ערף לבינתם? מי יחחוש חדותם? חי מזה יקחו מחבחתם ומחתם? ומם יולידו בנים מי יחכנם? מה מחוך ילבה עולם ויבינתם לכלכל חת נפחם ונפח עוללים, ובכל זחת יחיו בני חדם עתה בחלוה ומנוחה, יבנו חדות וישעו בדמים, ולח יגורו בדת מחד. זחת דנון עליון, וכן בחזה מבמתו! ומה עמקו מחבעות החכם מכל חדם בחתרו "חת הכל עשה יפ"ה בעתו" בם חת העולם נתן בלבם "מו"ף" (י). ודי בזה למבין — — בתועלת בבדולה המסתעפת מבעלים הלבנים

(ע) מויסערשווי בחברתו על הכוכבים הזנוחים.

(י) קהלת ג' י"ח. ומהרש"ם דרים הטעם מלשון העלמת. ע"ש ודפו.

הלבנים לכלל המלילות, מינה מסמין המוכל לנד. ליתבון מסר לו על
סמך המינים, הוא רק מנך גבורתו ודבוי מסיו, מסר לומת יקרא הממלה
בלימה, מסלמת שני מלות הוא (דיא פלאגע ביידער אינדיען)?
סמכם ידמו כלם מנך עצמם, להצנית ולהדום כל בוף מת ונפסל ובימת
בופי הלמחים, המועיל וכלרך מאוד לקיום החיים נמקלים המס המוא
(יג). בלי הממלים המלה ובעלי חי הדומים להם, לחנם יעקוד וימהדנ
הנטעים החדשים לעשות תבונה מתחת לנטעים המתים, ע"י כח הלומת
מסר יתבגר שם יותר מנאקליעים מחדים. הרקבון יעמיק עד הזרע,
וימכשהו מעצות פרי, ותחת נחות דשא היפות, יערות נשמדות, וכלמים
מתעבבים, המשמחים עין כל דומה בארץ החוא, ינוח המות והכליון על
פניה, ויהיו דרכיה לבלות ושממות. להסיל המבשול הזה, קראה הטבע
לחמשים הקטנים המלה. בדודים בדודים עד אין מספר, יפלו על פני
ארזים בבוהים ובשחים, מסר דוח חזק ואמין השפיל והוריד לארץ
בלחם. (יד) ובמהירות כפלאה יעתקו אותם בשיחתם לעפר, ויבשפו בם
מחדש דוח חיים.

בין לילה ימלאו קברי בית בקברים מקראה אל קראה, כמעשי אורבים?
כלי עץ היותר חזקים יספגו במעט זמן לחלק דק. אולדי מרכולת
יכללו בימים לא בבירים, עד בלתי השאיר בם מחוט ועד שרוך בעל. גם
קרני עופרת ישחיתו? הכתבים אשר ישרטו בחתכות ובזכוכית לא יעמדו
לעולם. מה בפלאו תחבולותם להשחית בופים בדולים. יען כי המה
בחודי אור, יבקו סביב הגוף הבקק, שבילים רבים מחומר, ובלל החוזק
החוא ישחיתו קרטים, קורות, ואדנים היותר חזקים. פעמים הרבה לא
יביד לים הרופא עלי אדנים בלבה, אם מתו ואם השחיתום בבר הטעדמיטען.
פעם אחת עלה בחכם סמיטסון על דעת לעמת עץ הזה, בחבנו עוד
לחק בכל כחותיו, פתחום בשבר הזסוך תחת רגליו ויפול לארץ תוך חלל
הבשחת בבר מהטעדמיטען.

למען הלחות מה בדול כח המשחית הזאת, ומה רב תועלתו בעולם,
יספיק המעט הזה אשר בספר מהם פה מדוע המלחמות, לו
לבנות לחלות, יעזבו הכובשים את עריהם פעמים רבות, וכמה חלות

בתי

(יג) כי רחבו קדוש נקרא המקום, ולכן לא ירחיק השתע בכל השבים מעוכת השטן.

(יד) בחלונות הקדושות נקרא המקום ישבנו בנחות חזקות, והוחל חוץ הוא
מנקרא בשם עתרנדהם.

נתי׳ פן נסמרים סופמים ונעזדים׳ עמודי הנתים המלה וקולותם הם
מעץ קסה מלוד, עד כי כל כלי יולר לא יגלח עליו להנקיעו מסר לזמת
יקלח עץ׳ נדול (אייזענהאלץ)׳ הגמלים ינולו על העיר נטח, ומקץ
שנתים ימים, לא לנד כי עזו הנתים עד היסוד, ונהפך הכל לגופר עד
כי לא נשאר עוד זכר מהעיר ההיא: אך גם ינוד תחתיה יער לומח עלים
דעגנים מסר גלגס כל לפול כנף יתלונן׳ נפלא מאוד כח המחשבת האדם!
אך יותר נפלא עוד הכח הממיה האדם׳

ויש מהם מינים הנוסעים גדודים גדודים דרך יערים׳ נדרכם יעמדו
סדר ומסדר נפלא, נמו כל הגמלים נכלל׳ כל מחנה יסע תחת
פקודת סר לנד מחד גדול מאולם, ההולך לפניהם למותם הדרך׳ כולם
יעו אחרן אל קולו אשר ישמיע כפעם נפעם, נקול הנשמע אשל נניניס׳
ולמען יחזיקו גם הרחוקים מאתו, יעלה סר הלנד על לשם למח מחד
הגנוה תדעותה, ויריע עשם תרועת מלחמה, בלשם יסעו אחריו, ויענהר
יחדיו נקול רעש׳

ויש עוד מינים לחדים הגוים ניתם על ענפי לילות, ונמקום נגוה
חמשים או ששים רגל מארץ, ומלא קנם הגבוי נדמות עגול לחוך,
וגדול כחלי חניות׳

מזון הטעדמיטען לא תוגבל על סוג הלומח לנד׳ אלאמען יספר לוך
נפלו עליו פעמים רנות נעת הסיבה׳ גם החכם דעמר ייחס
להם הפץ טבעי לחדוש לדם נע״חי החיים והמתים׳ כל החיות יילהו
מלפניהם׳ וכנר טרפו כשים תמימים ויאכלו את כל נשרם, ולא השליכו
ממם נלתי עלמות יניחות׳

הנמלים נגלל עם הטעדמיטען, ניתר הם אשר יסקלו מן המסילה,
ויסניתו נמעט זמן כל דבר מעלה וקנון נמקלים החם ההוא׳
הם המפחידים נה נני אדם גם יתר נע״חי מקדוד אליהם׳ החכם נחסמען
יאמר מהם׳ „כל הבא נגדולם, יחדיו ויכלו׳ אין נע״חי נעולם אשר
„יוכל להם׳ תרנגולים, נמי יונה, גם העכבריס קלי המזון, כלם לא
„ימלטו מידם, אם יאכלו רק מהמלה הלחטונה הטולנת נדאם נגדול״׳
אין לילה אחת, כפשוטו פלה נעיר קאסנא, ויאכלו את עורה ואת נשרה׳
„יקום מניני״ כה נעקו הכותבים הטומלים נלילה את המזון קאדלי
נשכבו על עדש דוי׳ „הנמלים נאו, נמהר ונמלט על נפשותינו״
ומיד הניסו את הנמלים מגופו, ויסאו מזתו ממטתו, ויליקו גם נמרוב
פנות הבית׳ לא דלו מיך מלאו הרמשים כגד את חולם הבית, ודרך

מצוא

מצוץ הפתח, וילחלו זה על זה עד כי נפגו כחצר רגל מעל לארץ. ולולי עזרת הכוזים, היה החולה עתה לציבור, כאחד יעיד הוא בעלמו, כי העונש היותר חמור בארץ הכוזים, הוא להשליך הכלון מסוד בחזיקים לפני הגמלים. גם מנהגי מיילאפע יפחדו מהם, ופעמים רבות הם מוכרחים לעזוב גלילה את מטעם ומכרם, לא יסעו מנסיעת הגמלים. הכהן סמיך המתגורר בארץ בווינענע, למדוך לותם, יספר מנסיעה אחת מהגמלים אחר לוה בעיניו זה הלשון: „עת גרתי בחוף קאַספּט, „בלו עם רב מהומות כחלה, לבקר לותנו בהיכלינו. הבוקר לור, „ומלא הגמלים (דיא קאַרטרופפען) הגיע עד לולם הבית, מקום אחר „שכבו שם נעדים כוזיים. המחנה עלתה הרחיקה עוד רגע פרסה להגלי, „עת יחדלו מנהגי המלוי חולן כולם, כאלפים ומרבעים היו בין כל עור „ועור. אנכי, אחר השכמתי מדי יום ביום, לפני לפת השחר, למדוך לת „הארץ, נשאלתי דרכותי לוך הגמלים כאר נשבו לת הלולם, ויחדילו „מעוך לת נערי הכוזיים. אחר מהם אשר ידו לל מחתה לחת, אחר „זה לחק השריפה (פולווער), ויזרוק הארץ וגל הגמלים, ויתן עליהם „עם. החזק הנגיה מלפים מהן לרוש, והודילו לארץ מתים. כשמוע „מכשיבי המחנה לת קול מפלת מנהי מנחם, חיל ורעדה לחזתם, ויכוסו „חים למוהלין“:

פעמים רבות יהיהלו הטעמיטען לת יושבי הולן מערבית (יג) בשת תקמ"ו רבו מאוד נאי מלרטינקווע, וילחו הנוטעים מאוד פן יחחיתו לת קני הלוקר, גם יכריחום לעזוב לת החי, וילך להם. בעת הואת הודיעו גרחם בשר בני רבים, ובשנחו ג' מיליון ליוועך (עולה ר"כ מלפים רייכסטהאלער) למיד אחר ימלא תחבולה להשמידם. הולם כאחר יקרה בחלוחיהו לרוש, כי לם להשתנות הרוח, או לסבה לחרת יבל מין ממיני בעלי כנף ויעלה על הארץ, למועך יחעלמו ולל כידע מקומם חיה: כן קרה גם לנטעי מלרטינקווע. הטבע חזקה לשיבה הלחון, והם לל מקומם שבו בשלום.

רעות כחלה בן רק זמנים ועונרים, אחם התגלית הטוב אחר חיב הגורל בילידתם, והתועלת הגדולה הנמשכת מבן לכלל המליקות, בן התידיים ובלתי נפסקים.

ש . ו . ר .

(יג) בחלק חמערידקוי.

יעקת שבר *)

השמיעו נערי בני החינוך בעיר אומאן בטרינת אוקריינא על אבדן חכרם פאר התלמידים, אשר כפתע פתאום קדהו אסון — ואיננו, כי לקח אותו אלהים.

(חשיר הזה כולל י"ח בתים, ופה מאפס מקום העתקנו רק איזה מהם).

(א)

זָאב טוֹרֵף מָוֶת! לַטֶּרֶף עָלִיתָ
מְרֻבִּין צָאן יָד דָּרָךְ רָאָה רָאִיתָ
צָאן אָדָם — זָהָב אוֹפִיר בַּל יַעַרְכֶנּוּ
בְּזַעַף עֶבְרָתֶךָ, אַכְזָרִי! טָרַפְתָּ
גַּם רַךְ וְעָנוּג מֵאֵין הָמְלָה חָטַפְתָּ
נָשָׂאתָ זֶה מִן הָעֵדֶר — וְאֵינֶנּוּ!
הילילו

---

*) אביגעס געדאכט איזט אונס אויס אומאן אין דער אוקריינא צוגעשיקט וואָרדען. עס איזט איין קראנקהייט דער שילער אייגער בילדונגבישולע אלי־ דאָרט, איבער דען טאר דעם פארצינליכקטען איהרער שולקאמעראדען, וועלכען זיך דערזעלבע דורך דען נעגוס אייגער אונרייפען פרוכט צוגעצאגען האט. עהע ווער באך אייגען בליק אויף דען פאטישען ווערטה רייזע געדיכטע געוואלטען האבען, אינטערעסירטע אונס שאן דער אומשטאנד, דאס אויך אין איינער דער אונקולטווירטעסטען פראווינצען דעס אונגעהיירען רוסישען רייכעס, וואו מאן, כעזאנדערס בכני עסינו, נאך אויף דער נידרינקטען שטופע דער קולטור שטעהט, אייגע שבארט וויא אומאן ערפֿרייליך הערפֿאראנגט, דיא מיט טאלענטפֿאלען טענגערן געצירט, אונד אין דער זיך אייגע כיל־ דונגספולע בעפֿינדט, וואהרען נעבעס אייגע גרינדליכען אונטערריכט אין דער העכרעישען שפראכע, אויף אין אנדערען שפראכען, אונד אין דען אנ־ פֿאנגסגרינדען דער נאטהיגסטען וועלטרייכען וויכסענשאפֿטען אונטערריכטעט ווירד. דיזע שוריע, וועלכע פֿאן דעם העררן מאיר האהרן ריהסלייך פֿערי־ וואלטעט ווירד, האט איהרע עכטשטעהונג, דענען ווירדיגען העררן הידש

בער

(ב)

הֵילִילוּ מְקוֹנְנִים! הַסּוּ מְנַחֲמִים הַסּוּ!
כִּי הוֹרַד עֶרְיֵנוּ, יְמֵי טוֹבָה פַּסּוּ
בְּשִׁבְתֵּנוּ בֵּית מוֹרָה כָּאַחִים יָחַד
וְעַל רֹאשֵׁינוּ רֵיעַ מֵאֵין כָּמוֹהוּ
לֹא יָגַע לָרִיק לֹא עָמַל לַתּוֹהוּ
אֲהָהּ! אַךְ טוֹב קִוִּינוּ וַיֶּאֱתָה פָּחַד!

(בחרוזי ג' עד י' תסופרנה מעלות הנספר)

(י)

זֹאת זָכַרְנוּ רֵיעַ! וְנָמַס לִבֵּנוּ
יוֹם שֻׁקַּדְתָּ לָאַחֲרוֹנָה בֵּית סִפְרֵנוּ
שֶׁבֶת לִימִין מוֹרָה בְּיוֹם אֵיד וְשָׂבָר
וְהֵגֶה לָאַט לְרוּחַ הַיּוֹם הִתְהַלַּכְתָּ
שָׁם מִפְּרִי חֵנֶן בַּשְּׁלִי לָקַחְתָּ
בּוֹ אָכַלְתָּ מָוֶת טָעַמְתָּ דָבָר! *)

שידי

בער הורוויץ אונד מאזעס לאנדויא צו פערלאנקען. — וועם דאו פערהאלטנים דער יודען יעצער בעקאנט איזט, דער ווירד עס וויסען, וועלבען דאנק דיזע קענטניכריילען מעגנער פערריגען, איבדעם זיא דיא גרינדליכקייט אונד דען גוטען געשמאק אין דער העברעאישען שפראכע צו פערכריטען זוכען. — שאן אין דיזער הינזיכט, פאגרען וויר עם פיר גוט, דיזעם בעריכט אייגען פלאטץ אין אובוארן בלעטטערן צו פערגעבען, וועלן ניכט אויך דיא אננעהמליכקייט אונד דער פאעטישע וועדטה דעסזעלבען עם פערריגטען. דא איבדעם דער רוים דיזער בלעטטער ניכט נעשטאטטעט, עס נאכן אויפצונעהמען, וא האבען ווירד אייגפטוויילען נור אייניגע שטראפען דאפאן אבדרוקקען לאסטען. גאנץ אבער האבען ווירד דיא כייאגפיגטע תפלה, אלס איין כורכטער גוטער העברעאישער פראזא, העדגעוטצט.

ד"ה בכורי העתים.

*) הילד הזה אכל בגן בית ספרי פרי בוכר ויחלש ויפת כו.

(יג)

שַׁדַּי! הֲיִהְיֶה דָּבָר מִבְּלִי צִוִּיתָ?
הֲיִטְרוֹף אֲרִי, הֲיִגְהֶה צְרִי, אִם לֹא אָבִיתָ?
הֵן בִּדְבָרְךָ נַם מֵי רֹאשׁ נָתְנוּ חַיִּים׳
בִּרְצוֹנְךָ נָוַת אָרִי הָיְתָה לְמַפֶּלֶת
נָזַרְתָּ — וּפְרִי חָמָד שָׁב לְמַשְׁכֶּלֶת
נַם כִּי טוֹב לְמַרְאָה וְתַאֲוָה לָעֵינַיִם׳

(יד)

זֶה בְּכֹחֲךָ הִכָּה הָאֲרִי לֹא בְשָׂלַח
זֶה רִפָּא הַמַּיִם בְּצַלּוּחִית מָלַח
וְזֶה בִּפְרִי הָעֵדֶן הֵכִין וָעַם
מִי לֹא יַכִּיר בְּאֵלֶּה עוֹצֶם יָדֶיךָ
וְאֵיךְ לֹא נָבִין אֱלוֹהַּ! נוֹרָא הוֹדֶךָ
לָכֵן נָשִׂים יָד לָפֶה נַחְרִישׁ הַפָּעַם׳

(טו)

שָׁוְא הֵרְעַשְׁנוּ כַיּוֹם אֶרֶץ וְשָׁמַיִם
לַשָּׁוְא צָעֲקָנוּ מַר בְּשִׁבְרוֹן מָתְנַיִם
אֵין קוֹל וְאֵין קָשֵׁב, לֹא הֵקִין הַנָּעַר׳
הֵן טָרוֹף טוֹרַף פִּתְאוֹם בְּאֵין מוֹשִׁיעַ.
עָצְמַת פִּשְׁעֵינוּ וְאֵת לָנוּ תּוֹדִיעַ,
נַחְפְּשָׂה נָא, לַדַּעַת בָּשָׂלְמִי הַסַּעַר

תפלה לאל חיי

צדיק אתה ה' כי נגיד מלין, לך תהוגים נכנד אתך. מניד ימיס מקדם, לאומתך מדור דור. הלא זה פורה היה למנך נמין דומם ונמין מנקם. מין מציג לנלחת ולאומדת מין מעמף. ואתה ה' נעזנך כי רב ונחסדך כי גדל עד מאד הצמת לנו גומל דועה נמתן, נזדוע יקנן טלמים ונחיקו יצא עלות, כאנר יצא מומן את היוקן. תהי זכרו מחך ופעולתו לפניך, כי נמדעה טוב נתנו, ונמדום הדים הרצינו, לנם ולתפלרת זמנו, כי טוב נעם ודעת למדנו. הנקיפה ממעון קדשך והמה את ילדיך מעשה ידיך נקדנך יקדישו שמך. זה יאמר לה' מלי והוא יקדש נצם יעקב. כי הולק דוחך על זרעך ונדנתך על נמלתך. נאם יקדמך מל נורא! ונאם נכף למלוש מדוש! היאדילך תולעת כמוני? אם ינפלף עולל עונם חסדיך? נפלאו מעשיך ונפשינו יודעת עד מאד! —

אף גם זלותך הפעם על מלאך הממחית לנודך עמתנו נפש יקרה, ולהנרית מקדמנו רַע נאמן אחר לנו הפלרה היה לנו, ולעדי עדיים יהצדנו — מלאים קדושים! אתה ידעת כי נשדנו כשבר לנבר, כיוני הנליות בן המינו נשוניו, כמשפך על היחיד ספדנו עליו, וכהמל על נכור ערת נתצנו. — למנם מי יאמר לך מה תעשה, ומי יזעף נמשפט אתך? מי פקדה לך וישלם? מי בקדימך עוגה ולא תשלם, או מי יוסד נזעמך ועשה לא עשה? מי שָׁלַם לך על טובתך, אחר מני מלף או מי חִבֵּב עם קונהו, ולא יהיה לו לעבד עולם? — נשבע נדע כי נעון החיים יסַפּוּ המתים, ונמיתת המתים יכופר על החיים — כפר נא הפעם על לשן מדעיתך, חמול נא על תולעת יעקב! לא ישמע עוד קול נכי וקול זעקה, ועול ימים לא יכרת עוד. לרנעים תנקדוהו, לילה ויום תלבינהו, להשלות תחנות ואת החולה תרפא, כי רך ושנוב לאנך מלך מאד. נְעַר נזען אל יוסף עוד לנדוח חלנו על קבילי זעם ולא יעבור עוד עליהו שבף מות, וכבה את בַּחֻלתיהו מבר נשלהבת, וחבר מלאים מחזות לנלתי יַדַּע ממנו כלח! —

ה' מלאים גַּלֵּה נאתה החכמה בית זבול לך ומנחתו צבים ילדי שעשועיך עומדים בו לפדות נפשו, ולהפיל תחפתנו לפניך. זומר הנדית והחסך! יהיו נא עיניך פתוחות על הבית הזה, ואזניך קשובות לזעקת חנוניו! שם מבר ישמע מאתנו, וזכר את הקלף מבר הצמת עליהו כיום הזה

הזה, ונחם על הרעה לבלי עשה. והיה נצורו של הבית הזה ונצח לנצו
לנו — ופנית אל תחנתו תלוה הרחמים והסליחות! וסלחת לעונו
וחטאתו לא תזכר עוד. — כן יהיה נצו שוכן פורה למד ולעניה מתעלל
נעצורת החכמה, עיף ויגע, ולא ידע מלהים, והיה נצורו מלכו הרעה
נגל לנצו ונגל נפשו, ונצח של הבית הזה, והתולה של המקום הזה,
והולה לת שמך ומחטאתו יצוד כי תענהו — — ואתה תשמע
השמים ופנית אל תפלת העניך, והסירות לת חלאתו מקצו,
ולת משחתו מתוך לנצו ונתת לו רוח חדש, לב טהור, ונפש טהולה, והיתה
למונת עתותיו חוסן ישועות חכמה ודעת. — צוע כי יענוך, לנל כי
יחלוף, כל נגע וכל מחלה, כל תפלה וכל תחנה לשר תצוח מלך מנית
הזה, ואתה תשמע מל מקום שבתך מל השמים, ושמרת לת הבדית ולת
החסד לפנית אל תפלתנו לשמוע מל הלנה ומל התפלה, להחלימנו
ולהחיותינו, מז חי חי יודך, מז לנמים יודיע מל למתך, ה' להושיענו
למנצח בנגינותי!

ת י ק ו ן י

בספרי כתב יושר משר הולשתי נקין העגל, מגלת א' שולם ה', ילמד
השנגה; ועקרת הבית, תחת: ועטרת הבית. ומליכם מולה
כילדים! שללתי ונקשתי, לתקן המעוות הזה, לבל יכשלו הנערים לחשוב
כי עקרת הבית הממלת בתהלים (קי"ב ט') הולמתה גברת הבית
(איינע גוטע הויזפרוי א), כמשר יחשוב המון העם; מחנם כי לא כן
הוא, כי שם הוא לשון עקרה (קינדערלאָז) כפי פירוש כל המפרשים,
ופה הים לך טעות סופר, כי מלפה הט' נק'.

ש. ב.

II.

פאטערלענדישע

נ אָ ט י צ ע ן׃

פֿאטערלענדישע נאָטיצען.

אונטער אונזערן רייכערן גלויבענספֿערוואנדטען האט זיך בערייטס, וויא אים פֿאָרגעזען באנדע דיזעם אונטערהאלטונגסבוכעס געמעלדעט וואורדע, דער לעבליכע גייסט דער אינדוסטריא אונד דער פֿראדוקטיאָן, דורך אנלעגונג פֿערשידענער פֿאבריקען, הינרי־כשנד בעוועהרט. יעטצט בלייבט אונס נאָך דער וואונש איבריג, אויך אונטער דער וויט שטערקערן קלאסס דער אונבעמיטטעל־טען דיזען גייסט ערוואכטן צו זעהען. מעכטע דאָך דיא צאהל דע־רער, דיא זיך פֿאָם לייד־גען האנדל ערנעהרען, איממער אב־, אונד דיא דער האנדווערקער טעגליך צו נעהמען! אין איינינען שטער־טען דיזעם קייזערדייכס, פֿאָרצוגליך אין פֿראג אונד אין ברעֶדי, זיהעט מאן צוואר מיט פֿערגניגען, וויא זיך פֿילע יידישע פֿאמיליען דורך בעטריבונג פֿערשידענער פֿריאָפֿעסיאָנען עהרליך ערנעהרען. אום דיזען עהרבארען נאהרונגסשטאנד דעסטאָ מעהר אין דער נא־טיאָן צו פֿערבריטען ווירדע עס פֿערדינסטליך זיין, ווען זיך אין דען וראָכען שטעדטען פֿעראיינע בילדעטען, דיא איזראעליטישע יוגענד צור ערגרייפֿונג דער האנדווערקסגעשעפֿטע אויפֿצומונטערן אונד צו אונטערשטיצען. — עס איזט אונס ערפֿרייאליך צו מעלרען, דאס בערייטס אין אונגארן אזין זאָלכער פֿעראיין עקסיסטירט. מיט וואה־רעם פֿערגניגען טהיילען וויר דאהער אונזערן לעזערן דיא אום־שטענדליכע נאכריכט מיט פֿאָן דער

אנשטאלט צור בעפֿערדערונג איזאעליטישער האנד־ווערקער אין פרעשבורג.

מיט רייהמזליכעם אויפֿער האבען זיך אים ווינטער תק"פ מעהרערע וואָהלגעבילדעטע, פֿיר דאז וואָהל איהרער גענייגדע בעדאכטע פֿרעשבורגער איזראעליטען פֿעראייניגט, אום אזינע האנד־

האנדווערקס־אנשטאלט פֿיר דיא יידישע יוגענד דיזער שטאדט צו עטאבלירען *) אונד האבען מיט גוטהייסונג דער הֶאכוועהרטען העררען געמיינדענפֿארשטעהער, ובראשם הרב הגאון אב"ד דקהלתם שי', פֿאלגענדע שטאטוטען ענטוואֿרפֿען, דיא וויר איהרער מערק־ אונד נאכאהמונג־סווירדיגקייט הִיר ווערטליך מיטטהיילען.

דיא אינליטונג צו דען שטאטוטען לויטעט אלזוֹ:

„ב"ה"

„נאכדעם ווייד ענרעם אונטערצייכנעטע איבער דיא יעטציגע זעהר טרויריגע לאגע של בני עמנו, בעזֶאנדערם בני קהלתנו, נאכגעדאכט האבען, אינדעם ווִיר זעהען, דאס דיא פרנסה מיט יעדעם טאגע מעהר אבניממט, אונד זעהר פֿילע ב"ב, דיא זיך זאנסט רעדליך ערנעהרט האבען, יעטצט גאנץ פֿערארמט זינד: זוֹ האבען ווִיר גענֿונדען, דאס דיא היפטאורזאכע דיזעס גראסען איבעלס דארין ליגט, ווייל ווִיד ביזהער אימטער בלאֶס אויף דען האנדעל אללַיין בעשרענקט ווארען, אונד דורך דיא שאֶן מעהרערע יאהרע אנהאלטענדע שטאֶקונג דעס קאֶמערצעס פֿילע מענשען צו גרונדע געהען מוסטען, אונד דאס דיזעס פֿיר אונזערע נאכקאֶממען נאֶך וויִיט פֿערערבליכרע פֿאֶלגען נאך זיך ציהען וירדע, וועלן דיזעם אי־בעל ניכט בייאציטען געשטייערט וירד. דיזעט קאן נאך אונזערער מיינונג בלאֶס נור דאדורך בעווערקשטעלליגעט ווערדען, ויען ווִיר אונזערע יוגענד דיא וועג אויך צו אנדערן רעלעגן ערווערבסצווי־גען ערעפֿנען, אונד זיא אין ניטצליכען האנדווערקען אונד פראֶפֿע־סיאֶנען אונטערדיכטען לאסטען."

„כבי דת תורתינו הקדושה איזט יעדער פֿאטער שולדיג, זיינען זאֶהן אויך האנדווערק לערנען צו לאסטען, כמאמר חז"ל:

חייב

*) אויך אין לאנדאן עקסיסטירט שון זייט אייניגער צייט אין יאלבער פֿער־אינען אונטער דעם נאמען חברת נוה צדק, דאסאן דער דעפֿערענט פֿאר אייניגען יאהרען אין דער צייטשריפֿט Jedidia איינע אויסגיהרליכע נאכ־ריכט מיטטהיילט). נענן דיא פרעשבורגער אנשטאלט צווער ניכט יאלבע דייכע הילפֿסקוועללען אלס דיא לאנדער האם, יא שטעהט ויא יענער דאך גיכט אין הינזיכט דעס העגען אייפֿערס, וואכיט דיא מיטגלידער דער גע־זעללשאפֿט זיך דער זאכע אנגעהסען, נאך; יא, אין הינזיכט דער מאנניג־פֿאלטיגען פראפֿעסיאנען האט זיא זאנער פֿאר שענער נאך אייגען פֿארצוג, אינדעם ראט נור דרייאזרליא האנדווערקע, וועהרענד הִיר פֿאכט אלטע פראפֿעסיאנען גלעלגם ילערדען.

„חייב אדם ללמד את בנו אומנות, וכל שאינו מלמדו אומנות נאלו מלמדו לסטות, וכל תורה שאין עמה מלאכה סופה בטילה." וכהנה דבות במשנה ותלמוד. ווייר פֿינדען כמה גדולי וחכמי ישראל תנאים ואמוראים, דיא זיך דורך איינע פּראָפֿעסיאָן אָדער דורך איהרער הענדע ארבייט ערנעהרט האבען".

„אין דער אונטערם 6. פֿעברואר 1805, סוב נומרא 3104 ער־ לאסטענען האָהען קעניגליכען שטאטהאלטעריא־פֿער־ אָרדנונג הייסט עס אים 9 אבשניטט": דענען יודען ווירד געשטא־ טטט, זאָוואָהל אויך אייגע פֿוסט, אלס אויך מיטטעלסט געזעללען פֿאָן איהרער נאטיאָן געוועהרבע צו טרייבען, אונד לעהרינגען אויפֿ־ צונעהמען, ביז איהרע אנציאהל צור אייגפֿיהרונג איינער צונפֿט הינ־ לענגליך זיין ווירד". ראהער איזט עס אן אונס, דיזע פֿאָן אללער־ העכסט זיינער מאיעסטעט, אונזערם אללערגנעדיגסטען לאנדעספֿא־ טער, גענגען אונס נאייסערטען פֿעטטערליכען אונד וואָהלווואללענדען געזינגונגען צו פֿערדינען, אונד אונס דערזעלבען ווירדיג צו צייגען, אונד דיזע גראָסע וואָהלטהאט ניכט לענגער אונבענוטצט צו לאסטען."

„דא איבריגענס ווענען מאנגעל אן בעשעפֿטיגונג דיא תעראן וואכ־ סענדע יוגענד דעם מיסטיגנאנג גאנץ איבערלאסטען איזט, אונד דאדורך צו מאנכער אונרלויבטען האנדלונג פֿערלייטעט ווירד, כמאמר חז"ל: בטילה מביאה לידי זמה ומביאה לידי שעמום: זאָ האלטען ווייר אונס פֿערפֿליכטעט, אללעם וואס אין אונזערן קרעפֿ־ טען שטעהט אנצווועגדען, אום דער יוגענד אייגע הינלענגליכע בע־ שעפֿטיגונג צו גבען".

„עס איזט ווירקליך שאָן דיא העכסטע צייט, דער וועלט בעווייזע צו גבען, דאס ווייר דען, אונז פֿאָן פֿערשידענען זייטען גע־ מאכטען פֿאָרווארף, אלס זוערען ווייר בלאָס פֿיר דען האנדעל עסאפֿענגליך, צו ניטצליכען געווערבען אונד האנדווערקען אבער אונטויגליך, ניכט פֿערדינען; אונד דאס עס אונס ביזהער נור אן אייגער גינסטיגען גלעגענהייט געמאנגעלט האט, אונס צו ניטצ־ ליכען מיטגליידערן דער גזעללשאפֿט אויסבילדען צו קעננען".

„דאהער האבען ווייר, אויס בעריקזיכטינונג אָביגער וויכטיגע גרינדע, אונד אויך נאך מאנכען אנדערן אין דער ער־ ציהונג דער קינדער פֿאָרגענאָממענען פֿערבעסערונגען, אייגשטימ־ מיג בעשלאָסטען, אייגע פּראָבעסיאנס. אונד האנדווערקס. אנ־

שטאלט צו ערריכטען, אין וועלכער אומרע יוגענד, בעזאָנדערס דיא ערמערע קלאססע אין פֿילען ניטצליכען האנדווערקען אונטענטגעלטליך אונטערריכטעט, אונר אויך צו איהרער פֿערנערן עקסיסטענץ, דורך אנשאפֿונג פֿערשידנער וועלקצייגע אונטערשטיטצט ווערדען זאָלל. דיא ארט אונד וויזע, ווי דיזע אנשטאלט איממערווערענד פֿערוואלטעט ווערדען זאלל, ווירד אין פֿאָלגענדען אבשניטטען אונאבענדערליך פֿעסט געזעטצט":

דיריק פֿאָלגען דיא שטאטוטען אין 30 פֿאראגראפֿען, דיא

נאכדעם אין § 1. 2. 3. 4. 5. דיא פֿריהערע ערציהונג דער יוגענד, דער שולאונטערריכט, דער אונטערריכט אין דער רעליגיאָן, דיא אויפֿזיכט איבער דיא שולע א. ו. וי. פֿעסטגעזעטצט וואורדע, הייסט עס:

§ 6. „פֿינרען אבער דיא פֿאָרשטעהער, לאס אין קנאבע צו לימור הישיבה אונטויגליך איזט, זא ווירד עד צור עדלערנונג אייגעס האנדווערקס אנגעהאלטען, אונר עס זאָלל אין דער אנשטאלט זא פֿיל אלס מעגליך דריק גענהאן ווערדען, לאס אין יעדער אין זיינען לייבעסקרעפֿטען אנגעמעסענעס האנדווערק עלערנע, דאמיט ער זיך דאדורך בשטענדיג אונר רעכטשאפֿען ערנעהרען קעננע".

§ 7. „יעדעס ארמען קינדע, דעסטען עלטערן אָדער אנפֿעדוואנדטע ניכט אים שטאנדע זינר, איהם דאז נעטהיגע ווערקצייג אנצושאפֿען, ווירד (ווען עס פֿיר זיינע אייגנע האנר צו ארבייטען אנפֿענגט) זאָלכעס פֿאָן זייטען דער אנשטאלט גענעבען".

§ 8. „אויך זאלל דעמזעלבען נעטהיגענפֿאללס, צור אנשאפֿונג דער רָהען פֿאָן איהם צו בעארבייטענדען פּראָדוקטע, אין מעסיגער פֿאָרשוס גערייכט ווערדען".

§ 9. „דיוע, אין § 7 אונד 8 ענטהאלטענע בעזאָנדערע בעגינסטיגונגען ווערדען דיא פֿאָרשטעהער נור דעגיעניגען בעווילליגען, וועלכע זיך בעשטענריג גוט אויפֿגעפֿיהרט האבען, אונד בייא דעגען זיא מיט גוויסהייט אויף דיא באלדיגע ריקצאהלונג דיזער פֿאָרשוסס רעכנען צו קעננען גלויבען":

אין

§ 10. „וויר איינע פרעמיענאויסטהיילונג פאַן צייט צו צייט פיר דיאיענינען קינדער בעשטיממט, וועלכע זיך בלימוד התורה, אין פאַליסיגעם האנדארבייטען, בעזאַנדערס בהנהגתם ברך הישר, ומשכימים ומעריבים לב"הכ, אויסצייכנען".

§ 11. „וויר אין בעזאַנדערס איינצוריכטענדעם בוך בעשטיממט, אין וועלכעם יעדער לעהרלינג איין פאַליאָ האט, וואַרויף דיא פיר איהן פערוועגדעטען קאַסטען, אלס לעהרגעלד אן דיא מייסטער, אנשאפפונג דער ווערקצייגע א. ז. וו. נאַטירט ווירד, דיא ער אָדער זיינע עלטערן בייא פערבעסערטען פערמעגענסאומשטענדען דער אנשטאלט צוריק צו ערשטאטטען האבען".

§ 12. „אויך מוס זיך יעדער לעהרלינג בייא זיינער אויפנאהמע פערבינדליך מאכען, דאס ווען ער אויסגעלערנט האבען, אונד אים שטאנדע זיין ווירד, נעזעללען צו האלטען, ער, זיא לאנגע זיך היזיגע קינדער דאזו מעלדען, דורכאויס קיינען פערמעדען, זאַנדערן בלאָס היזיגע יהודים אלס לעהרלינגע אונד געזעללען אננעהמען מיסטע". —

§ 16. „פאַרערשט ווירד מאן זוכען, דיא קינדער אין זאַלכען פראָפעסיאָנען אונטערריכטען צו לאסטען, בייא דענען דער אבזאטץ דער פערפערטינטען ארבייטען ניכט בלאָס אויף דען היזיגען פלאטץ בעשרענקט איזט, זאַנדערן דיזע אויך אויף אנדרע פלעטצע פערפיהרט וועדרען קעננען, אלס דיא פערפיגונג דער לייטואנד, טוך, טאפעט, בענדער, טיכעל, בארכענט א. ד. ג.; דאמיט יעדער דעסטאָ לייכטער פיר זיינע ערציענישע אייגען אויסווע פינדען קעננע, אונד איינער דען אנדערן ניכט צו בעטהיליגען נעטהיג האבע. עס פערשטעהט זיך, דאס אינע פערהעלטנישמעסיגע אנצאהל פאַן קינדערן אויך אנדערע פראָפעסיאָנען, אלס טישלער, שלאָסער, בינדער, שניידער, אונד דער גלייכען ארבייטען לערנען וועדרען, א. ז. וו.".

§ 17. „אויך איזט עס זעהר נעטהיג, דאס אין טהייל אונזרער יוגענד זיך אינער דער וויכטיגסטען אונד ניטצליכסטען קענטניסען, נעהמליך דער דעס אקקערבויעס, וויזמע. דאתער ווערדען

דען דיא פּאָרשטעהער איינגען פּעלדבויערן איינע אנגעמעסענע בעלאָהנונג פּערשפּרעכען, וען זיא איניגע יונגע איזראעליטען אין דיזער ארבייט אונטערריכטען וואָללען. אויך דען לעהרלינגען וירד, וען זיא דיזע ארבייט גוט פּערריכטען, איינע מעסיגע וועכענטליכע צולאגע געגעבען ווערדען.

§ 18. זאָ דאן ווערדען דיא פּאָרשטעהער איניגע פּעלדער אנקויפּען, אויך דיא נעטהיגען אקקערגעראטהשאפּטען אנשאפּפען אום זעלבע דענימינגען וועלכע הירצו דיא נעטהיגען קענטניססע בעזיצען, אונד דאס פּעלד עגטווערדער זעלבסט אָדער מיט הילפּע אנדערער יהודים בעארבייטען וואָללען, אויף איינע נעווינסע אנצאהל יאהרע צום אוסענטהעלדליכען גענוס גענצליכ איבערלאססען. נאך פּערלויף דעד פּעסטגעזעטצטען צייט ווערדען דיא פּעלדער זאממט גראטשאפּטען עגטווערדער דער אנשאלט צוריק גשטעלט, אום זעלבע ווידער אויף דיזע ארט אינעם אנדערן איבדגעבען צו קענגען, אָדער אבער פּאָן דעם נעהמליכען בעזיצער ווידער אויף אינע אנצאהל יאהר אויף האלבען גענוס איבערנאָממען" א. ז. וו.

§ 19. „אין גלייכעם פּערוואנדלנים וירד עם אויך מיט דעם ווין. אונד גארטענבויא האבען".

אין דען איבריגען פּאראגראפּען ווירד דאס נעהערע לעך פּערוואל. טונג דיזער אנשטאלט, זאָ וויא דיא מיטטעל צום פּאָנד אונד דער יעהרליכען בייאטרעגע א. ז. וו. בעשטיממט.

ראטירט: פּרעשפּורג אור ליום ב' ח' שבט תקפ"ל.

קאָנפּירמירט מאת הרב הגאון אב"ד ובית דינו, בזה"ל:

ראה ראיתי כל הכתוב ומפורש לעיל ראוי ונכון עפ"י דת הק' וע"פ השכל והיושר, ע"כ הגני ממשכימי קום וגב"הח:

ה"ק משה סופר מפ"ק דמיין (אב"ד).

ה"ק מרדכי טאסק (דיין).

ה"ק משה שלום פרענקל (דיין).

ה"ק דניאל מרוסטיץ (דיין).

אלס

אלס דאן פֿאלגען מעהר אלס 200 אונטערשריפֿטען, אן דעזען שפיטצע דיא הערזען פֿארשטעהער, אלס:

וואלף ב"ה איצק פרייזאך (ראש הקהל).
אברהם הירש לבוב (ט"ק):
ליפמן שטערן (ט"ק).
אברהם קעניג (ט"ק).
אהרן דוד אויריץ (ט"ק):

איבער דען גוטען פֿארטגאנג דיזער, אין יערער הונויכט לעבליכען אנשטאלט, טחיילטע אונס אויך וירדיגער מאן פֿאלגענדע נאכריכט מיט:

דיא הויר אים פֿאריגען יאהרע עטאבלירטע האנדוועדקשוליע איזט אים פֿאללען גאנגע, אונד ווירד פֿאן זיינער עקסצעלענץ, דעם העררן גראף לעאפאלד פאלפי, אבער גענשפאן דעס פרעשבורגער קאמיטאטס, אלס גרונדהערר דער היזיגען יודענגעמיינדע, זאָ וויא אויך פֿאן זייטען דעס לעבליכען שטאדט מאגיסטראטס קרעפֿטיג אונטערשטיצט; זאָ ראס אללע יענע איזראעליטישען קנאבען, וועלכע זיך דאצו גנעניגט פֿיהלען, פֿאן קריסטליכען מייסטערן צור ערלערנונג אייניגס האנדווערקס אָרדענטליכען אנשטאנד אויפֿנאָממען ווערדען. דער דערמאליגע הערר בירגערמייסטער, יאָנאס פֿאן קעטענער, וועלכער דען צונפֿטמייסטערן אונד דען פֿארשטעהערן דער קנאבען דאו לעבליכע אונד פֿאדטהיילהאפֿטע דיזער זאכע נאכדריקליך אנס הערץ לעגטע, טרוג נידט וועניג צור בעפֿערדערונג דערזעלבען בייא.

זאָ וואהל דיא קריסטען אלס דיא איזראעליטען וועטטאייפֿערן אים שענסטען פֿאראיין, דאו וואהל אונד גליק של ילדי בני עמנו מעגליכסט צו בעפֿערדערן; יענע דורך בעריישווילליגע אננאהמע איזראעליטישער קנאבען צור ערלערנונג איהרער געווערבע, אונד דיזע דורך רייכליכע אונטערשטיצונג אן געלד צור אנשאפֿונג דער האנדווערקסצייגע, צור קאָסט אונד בעקליידונג דער ארמען קינדער אָיהרער נלויבענסגענאססען".

מעהרערע

„מעהרערע קנאבען האבען נון שאָן זייט ד' מיאָנאטהען דיא לעהר-
צייט אנגעטרעטען, אונד ווערען צייגשמידע, טיש-
לער, בעקקער, מוירער, ווענבער, שוה-אונד קליידערמאכער אונד
דער גלייכען, דורך איהר בייאשפיל אויפגעמונטערט פאָלגען איה-
נען מעהרערע קנאבען נאך. דיא יינלינגע זינר פלייסיג, אויפמערק-
זאם אונד ארבייטען מיט לוסט אונד פינקטליכקייט; איהרע מייסטער
כעווואונדערן זען רענען אייפער אונד דיא נאטירליכען פעהיגקייטען,
דיא דיזע בורשען אין איינעם איהנען ביסהער פרעמדען גענשפט
כעווייזען. אויך לאסטען דיא מייסטער איהרער מאראליטעט גע-
רעכטיגקייט ווידערפאהרען; אונד זוכען דיא יינגלינגע אן איהרע
דעליגיאָנפאיבונג צו ערמאהנען, זאבאלד דיא שבת-שטונדע שלעגט
לאסטען זיא דיאזעלבען פאָם ארבייטסטישע אויפשטעהען אונד נאך
הויזע גענען (זאָ וויא עס איהנען פאָן דען הערדען גענוינענפאָר-
שטעהערן צור בעדינגונג גענאכט וואורדע)".

„אויך דער צושטאנד דער תלמוד תורה אונד דער נאָרמאלשולע
ענטשפריכט דער ערווארטונג א. ז. וו. — מעכטען דאָך
באלד מעהרערע גענוינרען דיזעם שענען בייאשפיל פאָלגען, אונד,
גלייך אונזערן ווירדיגען פאָרשטעהערן, פיר דיא בילדונג דער יוגענד,
פיר איהר קינפטינעס נליק, זא וויא פיר דיא ערהאלטונג דער רע-
ליגיאָן מיט שהעטיגקייט אונד אינזיכט זאָרגען!

בער פרענק הלוי".

יידישע שולאנשטאלטען אין גאליציען.

בראדי.

„איבער דען צושטאנד דער איזראעליטישען דעאלשולע דיזער
שטאדט טהיילטע אונס אין פריינר פאָלגענדע נאכריכ-
טען מיט:

„דיא היזיגע איזראעליטישע דעאלשולע איזט אים נעדייהליכסטען
פאָרטגאנגע. דיא ערשטען שילער, דיא איהרען לעהרקורז
אין דיזער אנשטאלט ענדיגטען, זינד זאָ וואָהל מיט דען נעהעריגען
קויפמענישען קענטניססען, אלס אויך מיט טרעפליכער (מעהר
אלס

אלס) אנלייטונג צו קינסטען אונד ווייסענשאפטען אויסנעריסטעט, דאס זיא צו יעדער שפעללע אים מערקאנטילישען פאבע ברויכבאר, אדער צום אינטריעט אין העהערע אקאדעמישע שולען פעהיג זינר. איבערהויפט נעווינט דיזע שולע אללמעהליג אן פאללקאמע מענהייט, בעזאנדערס דורך דיא ווירקזאמקייט דעם הערן שטאהל בערגער, עהעמאהליגען אסיסטענטען דער פהיזיק אים ק. ק. פאליטעכנישען אינשטיטוט צו ווין, אונד נעגענוואדטיג ראקטאר דער ארצענייאקונדע אונד פראפעסאר אן דיזער אנשטאלט: זיא האט דיזעם פערדינסטפאללען מאנגע פיל צו פערדאנקען, אונד ווירד איהם נאך פיל צו פערדאנקען האבען. דורך זיינען טהעטיגען אייפער צור פערבעסערונג אונד עמפאהעבונג דיזער אנשטאלט, זא וויא דורך זיינען בעריטענדען אייגלוס, וואורדע אונלענגסט אין פעראין געשטיפטעט, דער דיא אונטערשטיצונג אדמער אונר אונפערמע גענרער רעאלשילער צום צוועקקע האט. שאן האט דיזער פערדין דורך מאנכע וואהלטהעטיגע ווירקונג זיך דאזין פערקינדינט.

אויך דער ווירדיגע הערר בירגערמייסטער, טהעאדאר גדובער, צישנעט זיך בעזאנדערס דורך זיינען אייפער פיר דען גוטען פארטאנג דיזער שולע אוים, זיין עדעלמיטטהיגער בויאטואג צום פאנד דעם פעראינס וואוהל, אלס אויך אנדערע וואהלטהאטען צום בעסטען דער אנשטאלט צייגען זיאטזאם זיינע מענשענפרייגדליכען געזינונגען אונד זיינע ליבע צור אויפקלערונג אונד בילדונג דער מענשען איבערהויפט, אונד דער איזראעליטען אינם בעזאנדערע". —

ג — ג

העבט זיך דיא פאלשע אנזיכט דער פאנאטישען גענגער, וועלכעם — וען זיך דיזע שולע נאך אייניגע יאהרע אין דיזעם טהעטיגען שטרעבען ערהעלט — געווים רער פאלל זיין ווירד: זא איזט קיין צוויפעל, דאס זיך דיא צאהל דער בעזוכענדען נאך מעהר פערמעהרען, אונר דיזע אנשטאלט אייניע דער ערשטען אין גאליציען וועדען דירפטע.

טארנאפאל.

אויך דיא דאזיגע לעהראנשטאלט האט בעריטס, צור פרייד איהרעס ערלען שטיפטערס (הערן יאזעף פערל) אונד

אללער טחיילנעהמענדען מענשענפֿרײנדע, מעהרערע רײַע אָדער דייפֿענדע פֿריכטע הערפֿאָר געבראכט. 21 שילער, וועלכע דיזע שולע פֿערליסען, בעזוכען יעטצט פֿערשידענע גימנאזיען אונד אנדערע האָהע שולען, נאכדעם זיא זיך אין אללען, אין יענער אנשטאלט ערווארבענען פֿאָרקענטניססען הינרייכענד בעוועהרט האבען. אין צענלינג דיזער לעהראנשטאלט ווידמעטע זיך רעם לעהרעמטע, אונד דינט בעריטס אים דריטטען יאהרע דאזעלבסט אלס לעהרער אין דער צווייטען קלאססע.

דיא אנצאהל דער שילער בעלייפֿט זיך געגענווערטיג אויף 93, אונד צוואר:

24 אין דער עלעמענטאר-קלאססע
26 אין דער ערשטען —
24 אין דער צווייטען —
19 אין דער דריטטען —

אלס שפריכענדע בעוויזע פֿיר דען גרינדליכען אונטערריכט אין דער העברעישען שפראכע, אונד דיא גוטען פֿאָרטשריטטע דער קינדער אין דערוועלבען, זינד אונס פֿאָן דאָרטהער מעהרערע, וואהרהאפֿט שענע אונד געפֿעלליגע אויסארבייטונגען אייניגע שיקט וואָרדען, דיא וויר מיט פֿערגניגען אין דיזעם בלאטטע אויפֿגענאָממען האבען ווירדען, וועלן עס דער רוים געשאטטעט.

געגאלאגישעם פערצייכנים

דעם

דעגירענדען עסטערריכישען קייזערהויזעם.

קייזער פאן עסטערריך

פראנץ דער ערשטע (יאזעף, קארל), קייזער פאן עסטערריך, קעניג פאן אונגארן אונד בעהמען, דער לאמבארדיא אונד פענעדיג, פאן גאליציען, לאדאמעריען אונד אילליריען, ערצהערצאג פאן עסטערריך עטצ. עטצ. געבאירען צו פלארענץ דען 12. פעברואר 1768, טראט נאך דעם אבשטערבען זיינעס פאטערס, קייזערס לעאפאלד דעם צוויטען, אם 1. מערץ 1792 דיא רעגירונג דער עסטערריכישען מאנארכיא אן, אונד לים זיך דען 25. אפריל 1792 אין ווין הולדיגען; וואורדע אין דעם נעהמליכען יאהרע דען 6. יוניוס צו אפען אלס קעניג פאן אונגארן (דען 14. יוליוס צו פראנקפורט אם מאין אלס רעמישער קייזער) אונד דען 9. אויגוסט צו פראג אלס קעניג פאן בעהמען נעקרענט; שרקלעהרטע זיך דען 11. אויגוסט 1804 צום קייזער פאן עסטערריך, אונד לעגטע אם 6. אויגוסט 1806 דיא דייטשע קייזערווירדע ניידער.

ערשטע געמאהלין

עליזאבעטהא (ווילהעלמינע, לודאוויקא), טאכטער דעם הערצאגס פרידריך עשרען פאן ווירטהעמבערג, שטערנקרייץ-אריעננס, דאמע, געבאהרען צו טריעסטאו דען 23. אפריל 1767, פערמעהלט דען 6. יאנואר 1788, וועשטארבען דען 18. פעברואר 1790.

קינד

לודאוויקא (עליזאבעטהא, פראנציסקא), געבאהרען דען 17. פעברואר 1790 נעשט. דען 24. יוניוס, 1791.

צוויימע געמאהלין.

מאריא טהרעזיא (קאראלינע, יאזעפא), טאכטער פערדינאנד דעס 4,
קיניגס ביידער סיציליין, העכסטע שוטצפרויא דעס שטערנקרייצ-
ארדענס, געבארען צו נעאפעל דען 6. יוניוס 1772, פערמעהלט
דורך פראקוראטיאן אין נעאפעל דען 15. אויגוסט, דאן צו ווין
דען 19. סעפטעמבער 1790, געשטארבען דען 13. אפריל 1807.

קונדר.

קראנפרינץ אונד טהראנפאלגער.

2. פערדינאנד (קארל, לעאפאלד, יאזעף, פראנץ, מארצעללין), דעס
קייזערטהומס עסטערדייך קייזערל., פאן אונגארן, בעהמען, דעס
לאמבארדייא אונד פענעדיג, גאליציען, לאדאמעריען אונד איל-
לירין קעניגל. קראנפרינץ אונד טהראנפאלגער עטצ., דיטטער
דעס גאלדענען פליסעס, גראסקרייץ דעס עסטערדייכיש, קייזערל.
לעאפאלדס = ארדענס, דיטטער דעס עסטרייכיש, קייזערל. ארדענס
דער אייזערנען קראנע שרשטער קלאסע, אונד דעס קעניגל. פראנץ.
ארדענס פאס הייל. גיסטע, דאן גראסקרייץ דער קעניגל. פראנץ.
עהרענלעגיאן, אונד דעס קעניגל. פארטוגיזישען קריסטוס ארדענס,
גענעראל פעלד = נאבטמייסטער, אונד אינהאבער דעס קירדאסיער =
רעגימענטס Nr. 4, געבארען דען 9. אפריל 1793.
דיא איבריגען קינדער זיינער מאיעסטעט דעס קייזערס, קייזערל.
פרינצען אונד פרינצעססינגען, ערצהערצאגע אונד ערצהערצא-
גינגען פאן עסטערדייך.

3. מאריא לודאוויקא (לעפא. פראנצ. טהערעז, יאז. לנציא), הערצאגין
פאן פארמא, פיאצענצא אונד גואסטאללא, שטערנקרייץ = ארדענס
דאמע, אונד גראסמייסטערין דעס קאנסטאנטין סט. גאראנס = אר-
דענס; געבארען דען 12. דעצעמבער 1791. פערמעהלט דורך פרא-
קוראטיאן אין ווין אם 11. מערץ 1810. מיט דעם דאמאליגען
קייזער נאפאלעאן.

קינד.

פראנץ (יאזעף, קארל), הערצאג פאן רייכששטאדט, גראסקרייץ
דעס קעניגליכען אונגארישען סט. שטעפאנס, דאן דעס קאנ-
סטאנטינישען סט. גאראנס, ארדענס פאן פארמא, געבארען
דען 20. מערץ 1811, 3. קארא-

c. קאראלינא (לעאפ. פֿראנציסקא), געב. דען 8. יוניוס 1734, געשט. דען 16. מערץ 1795.

d. קאראלינא (לודאוו. לעאפ.), געב. דען 4. דעצעמבער 1795, געשט. דען 30. יוניא 1759.

e. לעאפאלדינא (קאראלינא יאזעפֿא), שטערנקרייץ, ארדענס דאמע, געבארען דען 22. יאנואר 1797, פֿערמעהלט דורך פראקוראטיאן צו ווין דען 13. מייא 1817 מיט זיינער קעניגליכען האהייט דאָן פעדראָ, דע אלקאנטארא, קראנפרינצען פֿאָן פארטוגאלל, בראזיליען אונד אלגארביען.

קינד

מאריא דא = גלאָריא, יאָאנא = שארלאָטא = לעאָפאָלדינא, איז דאָרא דא קרוץ עטצ. פרינצעססין פֿאָן בוירא, געב. דען 4. אפריל 1819.

f. מאריא (קלעמענטינא, פֿראנצ. יאז.), שטערנקרייץ, ארדענס דאמע, געבארען דען 1. מערץ 1798, פֿערמעהלט אם 28. יוליא 1816. מיט לעאפאלד קעניגליכעם פרינצען בוידער סיצילין.

g. יאזעף (פֿראנץ לעאפ.), אינהאבער דעס אינפֿאנטריא רעגימענטס Nr. 63, געבארען דען 9. אפריל 1799, געשט. דען 29. יוניוס 1807.

h. קאראלינא (פֿערדינאנדא טהערעז. יאז. דעמעטריא), שטערנקרייץ, ארדענס דאמע, געבארען דען 8. אפריל 1801, פֿערמעהלט דורך פראקוראטיאן צו ווין אם 26. סעפט. 1819 מיט זיינער קעניגליכען האהייט דעם פרינצען פֿרידריך אויגוסט פֿאן זאכסען.

i. פֿראנץ (קארל, יאז.), ריטטער דעס גאלדענען פֿליסעס, אבריסט אונד אינהאבער דעס אונגארישען אינפֿאנטעריא רעגימענטס Nr. 52, געבארען דען 7. דעצעמבער 1802.

k. מאריא אננא (פֿראנצ. טהערעז. יאז. מעדארדא), געבארען דען 8. יוניא 1804.

l. יאהאן נעפאמוק (קארל, פֿראנץ, יאזעף, פֿעליקס), אינהאבער דעס אינפֿאנטעריא רעגימענטס Nr. 35, געב. דען 29. אויגוסט 1805, געשט. דען 19. פֿעברואר 1809.

m. אמאליא (טהערעז. פֿראנ. יאז. צעלעסטינא), געב. דען 6. אונד געשטארבען דען 9. אפריל 1807.

דריטטע געמאהלין

מאריא לודאוויקא (באאטי אנט. יאו. יאה.), טאכטער ווייליאנד זיינער קעניגליכען האהייט דעס ערצהערצאגס פֿערדינאנד (פֿארמאליגען נאוועדנערס אונד גענעראל, קאפיטענס דער עסטערדייכישען לאמ' בארדייא); העגסטע שוטצפֿרויא דעס שטערנקרייצ, ארדענס, געבארען דען 14. דעצעמבער 1787, פֿערמעהלט אין ווינן דען 6. יאנואר 1808, געשטארבען דען 7. אפֿריל 1816.

פֿיר טע געמאהלין

קארעלינא אויגוסטא, טאכטער מאקסמיליאן יאוזף, קעניגס פֿאן כייערן, אבערסטע שוטצפֿרויא דעס שטערנקרייצארדענס, גע. בארען דען 8. פֿעברואר 1792, פֿערמעהלט דורך פראקוראטיאן צו מינכען אם 19. אקטאבער, אונד צו ווינן דען 10. נאוועמבער 1816.

I. געשוויסטער

ווינער מאיעסטעט דעס קייזערס, קייזערליכע פרינצען אונד פרינצעסינען, ערצהערצאגע אונד ערצהערצאגינגען פֿאן עסטערדייך.

1. מאריא טהערעזיא (יאו. קארל. יאה.), שטערנקרייצ-ארדענס דאמע, געבארען דען 14. יאנואר 1767, פֿערמעהלט אם 18. אקטאבער 1787.

גע מא הל

אנטאן (קלעמענס, טהעאדאר), הויצאג פֿאן זאכסען, ריטטער דעס גאלדנען פֿליסעס אונד דעס ווייסען אדלער-ארדענס, געבארען דען 27. דעצעמבער 1755, פֿערמעהלט ערשט דורך פראקוראטיאן צו ווינן דען 8. סעפטעמבער, אונד דאן צו דרעזדען דען 18. אקטאבער 1787.

קינדער

a. מ. לודאוויקא (אויג. פֿריד.), געבארען דען 14. מערץ 1795, געשטארבען דען 25. אפֿריל 1796.

b. פֿרידריך (אויגוסט), געב. אונד געשט. דען 5. אפֿריל 1796.

c. מ. יאהאנא (לודא. אננא, אמאל.) געבארען דען 5. אפֿריל 1798, געשטארבען דען 30. אקטאבער 1799.

d. אייגע טאכטער, געבארען דען 15. אונד געשטארבען דען 16. אקטאבער 1799.

a. פערדינאנד (יאו. יאה. באפט.), גראסהערצאג פאן טאסקאנא עטצ. עטצ. ריטטער דעס גאלדנען פליסעס, גראסקרייץ דעס קעניגליכען אונגארישען סט. שטעפאנס = ארדענס, ריטטער דעס עסטר. ק. ארדענס דער אייזערנען קראנע ערשטער קלאסס, נראסמייסטער דעס טאסקאנישען סט. יאזעפס, אונד שטעפאנס = ארדענס, גראסקרייץ דער קעניגליכען פראנצ. עהרענלעגיאן, ק. ק. פעלדמארשאלל, אונד אינהאבער דעס אינפאנטעריא = רעגימענטס Nr. 7, געבארען דען 6. מאיי 1769.

געמאהלין

לודאוויקא (אמאל. טהער.), טאכטער פערדינאנדס דעס 4., קעניגס ביידער סיציליען, שטערנקרייץ = ארדענס = דאמע, געבארען דען 17. יוליוס 1773, פערמעהלט עדשט דורך פראקוראטיאן צו נעאפעל דען 15. אויגוסט, אונד דאן צו ווין דען 19. סעפטעמבער 1790, געשטארבען דען 19. כעפטעמבער 1802.

קינדער

a. קאראלינא (פערד. טהעריז.), געבארען דען 8. אויגוסט 1793, געשטארבען דען 5. יאנואר 1801.

b. פראנץ (לעאפ. לודוויג) געבארען דען 15. אויגוסט 1794, געשטארבען דען 18. מאיי 1800.

c. לעאפאלד (יאה. יאז. פראנץ, פערד. קארל), ערבגראסהערצאג, ריטטער דעס גאלדנען פליסעס, גראסקרייץ דער קעניגל. פראנצ. עהרענלעגיאן, קייזערל. קעניגל. נעהעראל פעלד = וואכטמייסטער אונד אינהאבער דעס דראגאנער = רעגימענטס Nr. 4, געב. דען 3. אקטאבער 1797, פערמעהלט דען 16. נאוועמ. 1817 מיט מאריאנא קאראלינא, טאכטער דעס פרינצען מאקסימיליאן פאן זאכסען, געבארן דען 15. נאוועמבער 1799.

d. מאריא לודאוויקא (יאה. יאז. קאראלינא), געבארען דען 30. אויגוסט 1798.

e. טהערעזיא (פראנצ. יאז. יאה. בענעד.), שטערנקרייץ = ארדענס דאמע, געב. דען 12. מערץ 1801, פערמעהלט דען 30. סעפטעמבער 1817 מיט זיינער דורכלויכט קארל אלכרעכט

בערכט, הערצאג פֿאן סאוואיען • קאריגנאן, געב• דען 2
אקטאבער 1798 •

3. מאריא אנגא (פֿערד• הענריעטטע), שטערנקרייצ־ארדענס • דאמע,
געב• דען 21• אפריל 1770 • גששט• דען 1• אקטאבער 1809 •

4. קארל (לודוו• יאה• יאז• לויר•), ריטטער דעס גאלדנען פֿליסעס,
גראסקרייץ דעס מיליטעריטשען מאריען טהערעזיען • אדדענס,
גואוועדנער אונד גענעראל • קאפיטען דעס קעניגרייכס בעהמען,
ק• ק• גענעראל • פֿעלדמארשאלל, אינהאבער דעס אינפֿאנטעריא •
רעגימענטס Nr. 3, אונד דעס אוהלאנען • רעגימענטס Nr. 3, געב•
דען 5• סעפטעמבער 1771 •

געמאהלין

הענריעטטע (אלעקס• פֿרידר• ווילה•), טאכטער פֿרידריך ווילהעלם'ס
סופרענען פֿירשטען פֿאן נאססויא וויילבורג, געבארען דען 30•
אקטאבער 1797, פֿערמעהלט צו וויילבורג אם 17• סעפטעמבער
1815 •

קינדער

מאריא טהערעזיא איזאבעללא, געבארען דען 31• יוליא 1816 •

• אלברעכט פֿרידריך, געב• דען 3• אויגוסט 1817 •

קארל פֿערדינאנד, געב• דען 29• יוליא 1818 •

5. אלעקס• לעאפאלד (יאה• יאז• אייזעב•), ריטטער דעס גאלדנען
פֿליסעס, פאלאטין, קעניגליכער שטאטטהאלטער, אונד גענע־
ראל־קאפיטען דעס קעניגרייכס אונגארן, אינהאבער אייגעס הוס•
מארען רעגימענטס, עטצ• געבארען דען 24• אויגוסט 1772, גע־
שטארבען דען 22• יוליוס 1795 •

6. אלברעכט (יאה• יאז•), געב• דען 19• דעצעמבער 1773, געשט•
דען 22• יוליא 1774 •

7. מאקסימיליאן (יאה• יאז•), געב• דען 23• דעצ• 1774, געשט• דען
9• מערץ 1778 •

8. יאזעף (אנט• יאה•), ריטטער דעס גאלדנען פֿליסעס, גראסקרייץ
דעס קעניגל• אונגארישען סט• שטעפֿאנס־אדדענס, פאלאטינוס,
קעניגל• שטאטטהאלטער אונד גענעראל • קאפיטען דעס קעניג־
רייכס אונגארן, comes et Judex Jaziygum et Cumaniorum,

ק׳ ק׳ פעלדמארשאלל , אונד אינהאבער דער הוסאַרען = רע׳ גימענטער נומ׳ 2 אונד 12 , אבערסטער אונד איממערוועהרענדער אבערגעשפאן דער פֿעראייניגטען געשפאַנגשאפֿטען פעסטה , פילים אונד סאלטה , פרעזידענט דער קעניגל׳ אונגארישען שטאטס האלטעריא אונד סעפטעמוויראל׳ גערִיכטסטאפֿעל, עטצ׳ גענאַרען דען 9׳ מערץ 1776 ׳

ערשטע געמאהלין

אלעכסאנדרינא פוילאוונא , טאכטער דעס רוסישען קייזערס פויל (פעטראוויטש) , גענ׳ דען 9׳ אויגוסט 1783 , פֿערלאבט דען 3׳ מערץ אונד פֿערמעהלט אויף דעם שלאסס צו גאטשינא בייא פעטערסבורג דען 30׳ אקטאבער 1799 ׳ געשטארבען דען 16׳ מערץ 1801 ׳

קינד

אלעכסאנדרינא פוילאוונא , גענ׳ אונד געשטארבען דען 8׳ מערץ 1801 ׳

צוויטע געמאהלין

הערמינע , טאכטער דעס הערצאגס פֿאן אנהאלט׳ בערנבורג׳ שוימ בורג , פֿיקטאר קארל פֿרידריך , גענ׳ דען 2׳ דעצ׳ 1797 , פֿערמעהלט צו שוימבורג דען 30׳ אויגוסט 1815 , געשט׳ דען 14׳ סעפטעמבער 1817 ׳

קינדער

הערמינע (אמאליע , מאריע) } צוויללינג׳ גענ׳ דען 14׳
שטעפֿאן פֿראנץ , (פֿיקטאר) , } סעפט׳ 1817 ׳

דריטע געמאהלין

מאריע , דראַטהעא (ווילה׳ קאראלינא) , טאכטער דעס הערצאגס לודוויג פֿריד׳ אלעקס׳ פֿאן ווירטעמבערג , געבארען דען 1׳ נאוועמ׳ בער 1797 , פֿערמעהלט צו קירכהיים אונטער טעק דען 24׳ אויגוסט 1819 ׳

קינד

עליזאבעטהא (קאראלינא העגריעטטע) , גענ׳ דען 31׳ יוליא 1820׳ , געשט׳ דען 23׳ אויגוסט 1820 ׳

מ׳ קלעמענטינא (יאז׳ יאח׳ פֿידעל) , גענ׳ דען 24׳ אפריל 1777 , געשט׳ דען 15׳ נאוועמב׳ 1801 ׳

דער׳

דערזעלבען געמאהל

פֿראנץ (יאנואר, יאז), קראנפרינץ ביידער סיצילין, געב. דען 19ן אויגוסט 1777, פֿערמעהלט ערשט דורך פראקוראטיאן צו וויען דען 19. סעפט. 1790 אונד דאן צו פאנגיא דען 25. יוניוס 1797.

קינדער

a. מ. קאראלינא (טהערעז. לודאוו), געב. דען 5. נאוועמ. בער 1798.

גענאהל

קארל פֿערדינאנד פֿאן ארטאיס, הערצאגם פֿאן בערג, געב. דען 24. יאנואר 1778. געשט. דען 14. פֿעבר. 1820,

b. פֿעדדינאנד (פֿראנץ) געב. דען 26. אויגוסט 1800, געשט. דען 1. יוליוס 1801.

10. אנטאן (פֿיקטאר יאז. יאה. וואימ). גראסמייסטער דעס דייטשען ארדענס אין דעם קייזערטהומ עסטערדייך, ק. ק. גענעראל פֿעלד. צייגמייסטער אונד אינהאבער דעס אינפֿאנטריא. רעגימענטס Nr. 4, גבאהרען דען 31. אויגוסט 1779.

11. מ. אמאליא (יאז. יאה. קאטהאר. טהערעז), שטערנקרייץ. ארדענס. דאמע, געב. דען 15. אקטאבער 1780, געשטארבען דען 15. דעצעמבער 1798.

12. יאהאן (באפטיסט יאז. פֿאב. סעבאסט), ריטטער דעס גאלדנען פֿליסעס, גראסקרייץ דעס מיליטערישען מאריען טהערעזיע, אונד דעס עסטערדייכיש. קייזערליכען לעאפאלדס. ארדענס ק. ק. גענעראל דער קאוואלעריא, גענעראל דירעקטאר דעס שעניא. אונד פֿאר טיפֿיקאטיאנס. וועזענס, דער אינשעניר אונד דער גייאשטעדטער מיליטער. אקאדעמיא, אונד אינהאבער דעס דראגאנער. רעגימענטס Nr. 1, געב. דען 29. יאנואר 1782.

13. ראיטער (יאז. יאה. מאכעל, פֿראנץ), פֿיצטהומ דעס לאמבארדיש. פֿענעציאנישען קעניגרייכס, ריטטער דעס גאלדנען פֿליסעס, גראסקרייץ דעס קעניגל. אונגארישען סט. שטעפֿאנס אונד דעס עסטערדייכיש. קייזערל. לעאפאלדס. ארדענס, ק. ק. גענעראל פֿעלדצייגמייסטער אונד אינהאבער דעס אינפֿאנטריא. רעגימענטס Nr. 11, געב. דען 30. סעפט. 1783; פֿערמעהלט דען 28. מערץ 1820.

1820. צו פראג מיט פֿראנציסקא, פרינצעססין-פֿאן סאוואיען, קארינגאן, געב. דען 13. אג-יל 1800.

14. לורוויג (יאז. אנט.), ריטטער דעס גאלדנען פֿליסעס, ק. ק. געהיימראל = פֿעלדמארשאלל, לייטענאנט, וענעראל, ארטעללעריא, דירעקטאר אונד אינהאבער דעס אינפֿאנטעריא, רעגימענטס Nr. 8, געב. דען 14. דעצ. 1784.

15. רודאלף (יאה. יאז. ראינער), גראסקרייץ דעס קעניגל. אונגארישען סט. שטעפֿאנס = ארדענס, דער הייל. רעמישען קירכע קארדינאל, פּריסטער, פֿידשט, ערצבישאף פֿאן אלמיץ, געב. דען 8. יאנואר 1788.

II. עלטערן ווינער מיטגליעדער דעס קייזערס.

לעאפאלד דער צווייטע (פעט. וואלענט. יאז. אנט. יאָאכים. פיוס. גאטטה.), געבארען דען 5. מאיי 1747; וואורדע נאך דעם טאדע זיינעס פֿאטערס, פֿראנץ דעס ערשטען, רעמישען קייזערס, דען 18. אויגוסטוס 1765 גראסהערצאג פֿאן טאסקאנא; טראט נאך אבי שטארבען זיינעס בדודערס, יאזעפֿס, דעם צווייטען, דען 20. פֿעברואר 1790 דיא רעגירונג דער מאנארכיא אן, וואורדע צו פֿראנקפֿורט אם מאיין צום רעמישען קייזער ערוועהלט דען 30. סעפט., אונד גע'קרעהנט דען 9. אקטאבער 1790; צו פּרעסבורג דען 15. נאוועמבער 1790 צום קעניג פֿאן אונגארן, אונד אין פּראג דען 6. סעפטעמבער 1791 צום קעניג פֿאן בעהמען; גע'קרעהנט; שטארב דען 1. מערץ 1792.

דעסען גע מאהלין.

מ. לודאוויקא, טאכטער קארל דעס דריטטען, קעניגס פֿאן שפּאניען, העכסטע שוטצפֿרוא דעס שטערנקרייץ = ארדענס, געב. דען 24. נאוועמבער 1745, פֿערמעהלט ערשט צו מאדריד דורך פּראקוראטיאן דען 16. פֿעברואר 1764, אונד דאן צו אינס ברוק דען 5. אויגוסט 1765, שטארב דען 15. מאיי 1792.

III. פֿאטערס גע שוויסטער

קעניגליכע פּרינצען אונד פּרינצעססינגען פֿאן אונגארן אונד בעהמען, ערצהערצאגע אונד ערצהערצאגינגען פֿאן עסטעררייך.

1. מ. עליזאבעטה (אמאל. אנט. יאז. גאבר. יאה. אגאטהא), געב. דען 5. פֿעברואר 1737, געשט. דען 7. יוניא 1740.

2. מ. אננא (יאי. אינ. יאה.) שטערנקרייץ = אדרענס, דאמע, געב. דען 6. אקטאבער 1738, געשט. דען 19. אקטאבער 1789.

3. מ. קאראלינא (ערנעסט. יאה. יאו.) געב. דען 12. יאנואר 1740, געשט. דען 25. יאנואר 1741.

4. יאזעף דער צווייטע (בענער. אוינ. יאה. אנט. מיכעל. אדאם), געבארען דען 13. מערץ 1741, וואורדע ציים רעמיישען קענינ ערזוהלט דען 27. מערץ אונד געקרענט דען 3. אפריל 1764; וואורדע נאך אבשטארבען זיינעם פאטערס פראנץ דעם ערשטען דען 18. אויגוסט 1765 רעמיישער קיישר, אונד פאן זיינער מוטטער מאריא טהערעזיא אים סעפטעמבער דעסזעלבען יאהרעם צום מיטרעגענטען אנגענאממען, פאלגטע דערזעלבען אין דער רעגירונג דען 29. נאוועמ. 1780, אונד שטארב דען 20. פעברואר 1790.

ערשטע גמאהלין.

מ. איזאבעללא (לודאוי. אנט.) טאכטער הערצאגס פיליפ פאן פארמא, געב. דען 31. דעצעמבער 1741, פערמעהלט ערשט דורך פראקוראטיאן צו פארמא דען 7. כעפטעמבער, אינ צו ווין דען 6. אקטאבער 1760; שטארב דען 27. נאוועמ. 1763.

קינדער

a. טהערעזיא (עליאנ. לודאוי. יאי. יאה.) געב. דען 20. מערץ 1762, געשט. דען 23. יאנואר 1770.

b. מ. קריסטינא, געב. אונד געשט. דען 22. נאוועמ. 1763.

צווייטע גמאהלין.

מ. יאזעפא (אנט. וואלפ. פעליצ. רעגולא), טאכטער דעס רעמישען קייזערס אינ. קורפירשטען פאן בייערן, קאורל דעס זיבענטען, געב. דען 20. מערץ 1739, פערמעהלט דען 23. יאנואר 1765, געשט. דען 28. מאיי 1767.

3. מ. קריסטינא (יאה. יאו. אנט.) שטערנקרייץ = אדרענס = דאמע, געב. דען 13. מאיי 1742, געשט. דען 24. יוניא 1798.

דערזעלבען גמאהל.

אלברעכט (אוי. מאריין, קאזימיר), קעניגליכער פרינץ אין פאהלען אונד לימבורגען, הערצאג צו זאכסען, קלעפע, בערגען, ווענד

וועסטפֿאהלען אונד טעשען, לאנדגראף צו טהירינגען, מארק־
גראף צו מייסען, אויך דער אבער • אונד נידער לויזיטץ, גע־
פֿירשטעטער גראף צו העננעבערג, גדאף צו דער מארקגראפֿענס־
בערג, באדיא אונד האנוא עטצ. ריטטער דעס שפאניישען
גאלדענען פֿליסעס, גראסקרייץ דעס קעניגל. אונגארישען סט־
שטעפֿאנס • אונד דעס עסטערדייכיש קייזערל. לעאפאלדס •
אדדענס, ק. ק. פֿעלדמארשאלל, אינהאבער דעס ק. ק.
קידראססיר • דעגימענטס Nr. 3, אונד אייגעס קעניגליך זעכ־
סישען שוואלעשערס • דעגימענטס • געב. דען 11. יוליא 1738,
פֿערמעהלט דען 8. אפריל 1766, (ווער ק. ק. גוואוערנער אונד
גענעראל • קאפיטען דער עסטערדייכישען נידערלאנדע פֿאן
1781 ביז 1793).

6. מ. עליזאבעטהא (יאז. יאה. אנט.) שטערנקרייץ־ארדענס־דאמע, (עב־
טיססין דעס ק. ק. דאמען • שטיפֿטס צו אינסברוק פֿאן 1781 ביז
1806) געב. דען 13. אויגוסט 1743, געשטארבען צו לינץ דען 22.
סעפטעמבער 1808.

7. קארל (יאז. עמאנ. יאה. נעפ. אנט. פראנ.), ריטטער דעס גאלדענען
פֿליסעס, אונד אינהאבער אייגעס אינפֿאנטריא רעגימענטס, געב.
דען 1. פֿעברואר 1745, געשט. דען 18. יאנואר 1761.

8. מ. אמאליא (יאז. אנט.), געב. דען 26. פֿעברואר 1746, (לעבטע
אלס ווידטווע זייט 1802 צו פראג), געשט. דען 18. יוניא 1804.

דערזעלבען גמאהל.

פֿערדינאנד דער עלשטע (מ. לוזאנ. פֿיליפ. יאז.) פֿאן בורבאן,
אינפֿאנט פֿאן שפאניען, אונד העצאג פֿאן פארמא, פיאצענצא
אונד גואסטאללא, זאהן פֿיליפס אינפֿאנטען פֿאן שפאניען,
העצאגס פֿאן פארמא, אונד ענקעל קעניגס פֿיליפ דעס פֿינפֿ־
טען פֿאן שפאניען, ריטטער דעס גאלדענען פֿליסעס, דעס הייל.
גייסט־אונד סט. יאנואר. ארדענס. גראסקרייץ דעס שפאני־
שען ארדענס פֿאן קארל דען דריטטען, געב. דען 20. יאנואר
1751, פֿערמעהלט עלשט דורך פראקוראטיאן אין ווין דען 27.
יוניא אונד דאן צו קאלאברנא דען 19. יוליא 1769, געשטארבען
דען 9. אקטאבער 1802.

9. איינע פרינצעססין געב. אונד געשט. דען 18. סעפטעמבער 1748.
10. וואהאנגא (גאבר. יאז. אנט.) געב. דען 4. פֿעברואר 1750, געשט. דען 23. דעצעמבער 1762.
11. יאזעפֿא (גאבר. אנט אננא) געב. דען 19. מערץ 1751, פֿערלאבט מיט פֿערדינאנד דען פֿירטען קעניג בי׳דער סיציליען, געשט. דען 15. אקטאבער 1767.
12. מ. קאראלינא (לודאוי. יאה. יאז. אנט.), שטערנקרייץ־אונר סט. קאטהארינענס־ארדענס־דאמע, געב. דען 13. אויגוסט 1752, געשט. דען 8. סעפטעמבער 1814.

דער זעלבען געמאהל.

פֿערדינאנד דער פֿירטע (אנט. פֿאסק. יאה. נעפ. זעראפֿ. יאנ. בענע.) פֿאן בורבאן, אינפֿאנט פֿאן שפאניען, קעניג בי׳דער סיציליען, ריטטער דעם גאלדנען פֿליסעס, סט. אנדרעאס־אונד הייל. גייסטעס־ארדענס, גראסקרייץ דעם שפאנישען ארדענס פֿאן קארל דעם דריטטען, געב. דען 11. יאנואר 1751, פֿערמעהלט ערשט דורך פּראקוראטיאן צו ווייען דען 7. אפּריל, אונד דאן צו קאזערטא דען 12. מאי 1768.

קינדער.

a. מ. טהעריעזיא (קאר. יאז.), צווייטע געמאהלין זייענר מאיעסטעט דעם קייזערס פֿראנץ דעם ערשטען פֿאן עסטער־רייך.
b. לודאוויקא (מאר. אמאל. טהעריעז.), געמאהלין זייענר קייזערליכען האהייט דעם ערצהערצאגס פֿערדינאנד, גראס־הערצאגס פֿאן טאסקאנא.
c. קארל (פֿראנץ יאז.), הערצאג פֿאן אפּוליען, ריטטער דעם סט. יאנואר־ארדענס, געבארען דען 6. יאנואר 1775, געשט. דען 17. דעצעמ. 1778.
d. מ. אננא (יאז.), געב. דען 23. נאוועמבער 1775, געשט. דען 21. פֿעברואר 1780.
e. פֿראנץ (יאנ. יאז.), קראנפרינץ, ריטטער דעם גאלדנען פֿליסעס אונד סט. אנדרעאס־ארדענס, גראסקרייץ דעם שפאנישען ארדענס פֿאן קארל דעם דריטטען, געב. דען 19. אויגוסט 1777.

ערשטע געמאהלין.

מ. קלעמענטינא (יאו. יאה. פֿיהעל.), קעניגל. פּרינצעסין פֿאן אונגארן אונד בעהמען, ערצהערצאגין פֿאן עסטערריײך עטצ.

קינדער דער ערשטען עהע.

1. מ. קאראלינא (טהער. לודאוו.), געב. דען 5. נאוועמ. בער 1798.

געמאהל

קארל פֿערדינאנד פֿאן ארטאיס, הערצאג פֿאן בערדי, געב. דען 24. יאנואר 1778, געשט. דען 14. פֿעבער 1820.

קינד

היינריך (קארל, פֿערדינאנד, מאריא, דעאדאט) פֿאן ארטאיס, הערצאג פֿאן בארא, געב. דען 29. סעפט. 1820.

2. פֿערדינאנד (פֿראנץ), געבארען דען 27. אויגוסט 1800, געשטארבען דען 1. יוליא 1801.

צוויײטע געמאהלין.

מ. איזאבעללא, טאכטער קארל דעס פֿיהטען קעניגס פֿאן שפאניען, געב. דען 6. יוליא 1789, פֿערמעהלט ערשט דורך פּראקוראטיאן צו מאדריד דען 6. יוליא, אינד דאן צו בארצעללאנא דען 6. אקטאבער 1802.

קינדער צוויײטער עהע.

1. לודאוויקא שארלאטע, געב. דען 24. אקט. 1804, פֿערמעהלט מיט דאן פֿראנצעסקא di Paola, אינפֿאנט פֿאן שפאניען, צו נעאפעל דען 15. אפריל 1819.

2. פֿערדינאנד געב. דען 12. יאנואר 1810.

3. קארל, געב. דען 10. אקטאבער 1811.

4. לעאפאלד (בעניאמין, יאוף), געב. דען 22. מאי 1813.

5. אנטאן, געב. דען 23. סעפטעמבער 1814.

6. מ. קריסטינא, געב. דען 27. אפריל 1819.

7. מ. קריסטינא (אמאל.), געב. דען 17. יאנואר 1778, געשט. דען 25. פֿעברואר 1783.

8. מ. קריסטינא (טהערז.), שטערנקרויץ, אדעלגונדע דאמע, אויך

אויך דאמע דעס ארדענס דער קעניגין מ. לודאוו. , געב. דען 17. יאנואר 1779 .

דערזעלבען געמאהל

קארל (פַּעליקס יאזעף), הערצאג פַּאן גענעוואָאס , געב. דען 6. אפריל 1765 .

h. יאנואר (קארל פַּראנץ) , גראסמייסטער דעס קאנסטאנטין-ארדענס , געב. דען 12. אפריל 1780 , געשט. דען 1. יאנואר 1789 .

i. יאזעף , געבארען דען 28. יוניא 1781 , געשט. דען 19. פַּעברואר 1783 .

k. מ. אמאליא , שטערנקרייץ-ארדענס-דאמע , אויך דאמע דעס ארדענס דער קעניגין מ. לודאוויקא , געב. דען 26. אפריל 1782 .

דערזעלבען געמאהל.

לודוויג (פַּהיליפ) הערצאג פַּאן אָרלעאנס , געב. דען 6. אקטאבער 1773 , פַּערמעהלט דען 25. נאוועמ. 1809 .

קינדער.

פַּערדינאנד (פַּהיליפ לודוויג קארל), הערצאג פַּאן שארטרעס . געב. דען 3. סעפטעמבער 1810 .

לודוויג (קארל) , הערצאג פַּאן נעמואָרס , געב. דען 24. אקטאבער 1814 .

לואיזע (מאריא טהערעזיא שארלאטטע איזאבעללע) , געב. דען 3. אפריל 1812 .

מאריא (קריסטינא קאראלינא) פַּאן ווואלאָאס , געב. דען 12. אפריל 1813 .

ג. ב. פַּאן מאנטפענזיער , געב. דען 28. מערץ 1816 .

m. קלעמענטינא (קאר. לעאפ. קלאטילדע), מאדאמאיזעללע פַּאן באשאלאָאס , געב. דען 3. יוניא 1817 .

l. אייגע פרינצעססין געב. אונד געשט. דען 19. יוליא 1783 .

m. מ. אנטאניא (טהערעז.) , שטערנקרייץ-ארדענס-דאמע , אויך דאמע דעס ארדענס דער קעניגין מ. לודאוויקא , געב. דען 14. דעצ. 1784 , געשט. דען 21. מאי 1806 .

דער-

הערזעלבען געמאהל.

פֿערדינאנד (מאר. פֿראנץ), אינפֿאנט פֿאן שפּאניען, גיבּ. דען 14. אקטאבער 1784, פֿערמעהלט ערשט דורך פּראקוראטיאן צו נעאפּעל דען 21. אויגוסט, אונד דאן צו בארצעללאנא אים אקטאבער 1802.

מ. קלאטילדע (טהערעז.), געב. דען 18. פֿעברואר 1786, גשט. דען 10. סעפּטעמבער 1792.

ס. העניעטטע (קאַרמעללע), געב. דען 31. יוליא 1787, גשט דען 21. סעפּטעמבער 1793.

p. קארל (לודוויג), געב. דען 26. אויגוסט 1788, גשטאַרבען דען 1. פֿעברואר 1789.

q. לעאפּאלד (יאה. יאז.), געב. דען 2. יוליא 1790, פֿערמעהלט דען 28. יוליא 1816, מיט מאריא קלעמענטינע, קייזערל. פרינצעססין אונד ערצהערצאגין פֿאן עסטעררייך.

r. אלבערט (פֿהיליפּ קאיעט.), געב. דען 2. מאי 1792, גשט. דען 26. דעצעמבער 1798.

s. מ. עליזאבעטהא, געב. דען 2. דעצעמבער 1793, גשט. אים יאהרע 1801.

t. פֿערדינאנד (קאַרל אנט. יאזייאה. סטאניסלאוו), רייטער דעס גאלדענען פֿליסעס, גראסקרייץ דעס קעניגל. אונגאר. סט. שטעפֿאנס-ארדענס, ק. ק. גענעראל פֿעלדמארשאלל, אונד אינהאבער אייניגעס אונגארישען אינפֿאנטריע-רעגימענטס, געב. דען 1. יוניא 1754, (ווער גוואוונעהר אונד גענעראל-קאפּיטען דער עסטעררייכישען לאמבארדייא בין 1796), גשט. דען 24. דעצעמבער 1806.

גענאהלין.

מ. בעאטריקס פֿאן עסטע, הערצאגין פֿאן מאסקא אונד קאראראַ, טאכטער דעס הערצאגס הערקולעס רייגאלד פֿאן מאדענא, שטערנקרייץ-ארדענס-דאמע, געב. דען 7. אפּריל 1750, פֿערמעהלט דען 15. אקטאבער 1771.

קינדער

מ. טהערעזיא (יאה. יאז.), געב. דען 1. נאוועמ. 1773

דערזעלבען געמאהל.

פּיקטאר (עמאנ. קאיעט.), קעניג פּאן סארדיניען, געב. דען 24. יוליוס 1759, פּערמעהלט ערשט רורך פּראקוראציאן צו מיילאנד דען 29. יוניוס 1788, אונד דאן צו נאווארא דען 21. אפּריל 1789.

דערזעלבען קינדער.

1. מ. בעאטריקס (פּיקט. יאז.), געב. דען 6. דעצעמ. 1792.
2. מ. קלאטילדע (אדעלהייד. שארל.), געב. דען 2. אקט. 1793, געשט. דען 2. אויגוסט 1795.
3. קארל (עמאנ. פּיקט. אמאר.), געב. דען 3. נאוועמבער 1796, געשט. דען 8. אויגוסט 1799.
4. מ. טהערעזיא (פּערד.) } צוויללינגע, געבארען דען
5. מ. אננא (קאראלינא) } 19 סעפּטעמבער 1803.

דער לעבצטעדן געמאהל.

דען קארל אלבאם, אינפּאנט פּאן שפּאניען, הערצאג פּאן לוקקא, גראסקרייץ דעס קעניגל. אונגארישען סט. שטעפּאנס = ארדענס, געב. דען 23. דעצעמבער 1799, פּערמעהלט צו מאדענא דען 16. יוניא 1819.

6. מ. קריסטינא (קאראלינא), געב. דען 14. נאוועמ. 1812.

b. יאזעף (פּערד. יאה. אמבר.), געבאהרען דען 13. מאי 1775 געשט. דען 20. אויגוסט 1776.

c. מ. לעאפּאלדינא (אננא יאז. יאה.), געב. דען 10. דעצ. 1776, פּערמעהלט צו אינסברוק דען 15. פּעברואר 1795, מיט קארל טהעאדאר, קורפּירשטען פּאן פּפּאלץ = בייערן = ווישטווע זייט 16. פּעברואר 1799.

d. פּראנץ (יאז. קארל אמבר. סטאניסל.), הערצאג פּאן מאדענא, ריטטער דעס גאלדנען פּליסעס, ק. ק. גענעראל דער קא= וואלעריא, אינהאבער דעס קירראססיער = רעגימענטס Nr. 2, געב. דען 6. אקטאבער 1779.

גע מא הלין.

מאריא בעאטריקס, עלטעסטע טאכטער קעניגס פּיקטאר עמאנועל פּאן סארדיניען, פּערמעהלט צו קאגליאריא דען 20. יוניא 1812.

קינ=

קינדער.

מ. טהערעזיא בעאטריקס, געב. דען 14. יוליא 1817.

פֿראנץ (פֿערד. נעמיניאן), געב. דען 1. יוניא 1819.

e. פֿערדינאנד (קארל יאז.), ריטטער דעס גאלדנען פֿליסעס, אונד דעס מאריען טהערעזיענ-ארדענס, ק. ק. גענעראל דער קאוואללעריא, קאממאנדירענדער גענעראל אים קענ-דייכע אונגארן, אינהאבער דעס הוססארען-רעגימענטס Nr. 3, געב. דען 25. אפריל 1781.

f. מאקסימיליאן (יאז. יאה. אמבר. קארל), ריטטער דעס דייטשען ארדענס, ק. ק. גענעראל-פֿעלד-צייגמייסטער, אונר אינהאבער דעס צווייטען ארטילעריא-רעגימענטס, געב. דען 14. יוליא 1782.

g. מ. אנטאניא, געב. דען 21. אקטאבער 1784, געשט. דען 8. אפריל 1785.

h. קארל (אמבר. יאז. יאה. באפט.), גראסקרייץ אונד פרעלאט דעס סט. שטעפֿאנס-ארדענס, ערצבישאף פֿאן גראן, אונד פרימאס פֿאן אונגארן, געב. דען 2. נאוועמבער 1786, געשט. דען 2. סעפטעמבער 1809.

i. מ. לודאוויקא (בעאטריקס אנט. יאז. יאה.), דריטטע גע-מאהלין ווינער מאיעסטעט דעס קייזערס, געשט. אם 7. אפריל 1816.

14. מאריא אנטאניא (אננא יאז. יאה.), שטערנקרייץ-ארדענס-דאמע, געבארען דען 2. נאוועמבער 1755, געשט. דען 16. אקטאבער 1793.

דערזעלבען גמאהל.

לודוויג דער זעכסצעהנטע, קעניג פֿאן פֿראנקרייך, געב. דען 23. אויגוסט 1754, געשט. דען 21. יאנואר 1793.

דערזעלבען קינדער.

a. מ. טהערעזיא (שארלאטטע), געב. דען 19. דעצ. 1778.

דערזעלבען גמאהל.

לודוויג (אנטאן), הערצאג פֿאן אנגולעמע, געב. דען 6. אויגוסט 1775, פֿערנזעהלט צו מיטוויא אם 10. יוניא 1799.

b.

b. לודוויג (יאז. קבאפער. פראנין), געב. דען 22. אקטאבער 1781, געשט. דען 4. יוניא 1789.

c. לודוויג (קארל), דוכין (לודוויג דער זיבענצעהנטע), געב. דען 25. מערץ 1785, געשט. דען 8. יוניא 1795.

d. מ. סאפיא (העל. בעאט.), געב. דען 9. יוליא 1786, געשט. דען 16. יוניא 1787.

15. מאקסימיליאן (פראנץ קסאפ. יאז. יאה. אנט. דע פוילא, וועג. צעל), האך. אונר דייטשמייסטער, קורפירשט צו קעלן אונד בישאף צו מינסטער, געב. דען 8. דעצ. 1756, געשט. דען 27. יוליא 1801.

אִיבערזיכט

דער

סופערנען הייפטער אין אייראָפּא.

גייסטליכער סופֿערן.

פּאַבּסט פיוס דער VII., פֿאַרהער גרעגאָריוס בּאַרנאַבּאַ גרעף פֿון קיאַראַמאָנטי, געבּוירען דען 14. אויגוסט 1742, קאַרדינאל דען 14. פֿעבר. 1785, נוך מאַפּסטע ערוועהלט דען 14. מערץ 1800.

וועלטליכע סופֿערנע.

A קייזער.

עסטערריך.

פֿראַנץ I., קייזער פֿון עסטערריך, קעניג פֿון אונגאַרן אונד בעהמען, ערצהערצאָג פֿון עסטערריך עטצ. עטצ., געבּוירען דען 12. פֿעברואַר 1768, (זיהע גענעאַלאָגיע דעס עסטערריכישען קייזערהויזעס).

רוסלאנד.

קייזער אלעקסאַנדער (פּאַוואָוויטש) דער I., געבּוירען דען 23. דעצעמבער 1777, סוקצעסירטע זיינעם הערן פֿאַטער קייזער פּוֹל דעם I. דען 24. מערץ 1801, מוך קעניג פֿון פּאָהלען, זייט 9. יוני 1815.

טירקישעס רייך.

קייזער מאַהמוד דער II., געבּוירען דען 20. יולי 1785, נאָכּגעבּ דעם קייזערם סעליס דעם III., מוך דען טהרון פֿרהבּען דען 28. יולי 1808.

B קעניליכע סופֿערענע.

בייערן.

קעניג מאַקס יאָזעף יוניער, געבאָרען דען 27. מײַ 1756, סוקצעדירט זײַנעם פֿאָטער ווי קורפֿירסט דעם II. פֿון נוימבריקען, דען 1. אפּריל 1795, דעם קורפֿירסטען קאַרל טהעאָדאָר דען 16. פֿעבר. 1799; ניאָט דיא קעניגליכע ווירדע מן דען 26. דעצעמבער 1805.

בעלגיען אָדער פֿראַנצויזיש נידערלאַנד.

קעניג ווילהעלם פֿרידריך דער I. פֿון בעלגיען, גראַף=הערצאָג פֿון נאַסצאַוו, הערצאָג פֿון לוקסעמבורג, הערצאָג פֿון ניעדערלאַנד=נאַסויא, געבאָרען דען 24. אויגוסט 1772, בעסטעהרט דען 30. מערץ 1814. דיא נייע קאָנסטיטוטיאָן פֿון האָלאַנד, מיבערניאָט דען 31. יולי 1814. דיא רעגירונג.

דענעמאַרק.

קעניג פֿרעדעריק VI., געבאָרען דען 28. יענער 1768, עראָבֿערט זוא מיטרעגענטען זײַנעם הערען פֿאָטערס קריסטיאָן דעם VII., דען 14. אפּריל 1784, סוקצעדירט דעמזעלבען דען 13. מערץ 1808, געקרעגט מוד געזאָלבט דען 30. יולי 1815.

פֿראַנקרייך.

קעניג לודוויג דער XVIII. פֿון פֿראַנקרייך מוד נאַפֿאָ=רע, געבאָרען דען 17. נאָוועמבער 1755, סוקצעדירט זײַנעם נעפֿפֿען לודוויג דעם XVII. דען 10. יוני 1795, טריטט וירקליך דיא רעגירונג מן דען 3. מײַ 1814.

גראָסבריטאַניען

קעניג גאָרג דער IV., (פּריד. מוג.) מוך קעניג פֿון האַנאָפֿער, גאַב. דען 12. אויגוסט 1762, סוקצעדירט זײַנעם הערען פֿאָטער קעניג גאָרג דעם III. דען 30. יאַנואר 1820.

פּאָרטוגאל.

קעניג יאָזעף (אַנטאָניוס יוסעף לודוויג) דער VI., מוך קעניג פֿון בראַזיליען, געבאָרען דען 13. מײַ 1767, מיבערניאָט דיא רעגענטשאַפֿט דען 10. יולי 1799, סוקצעדירט זײַנער פֿרוי

מוט=

מוטטער קעניגין מאריא, דען 20. מערץ 1816. זייט 29. גחוועאבער 1807. מין ריטָ־יחנמירטָ מין ברמוילין.

פריידעריק.

קעניג פרידריך וילהעלם דער III., געבוהרען דען 3. מויגוסט 1770. סוקסעדירט זיינעם העררן פאטער קעניג פרידריך וילהעלם דעם II., דען 16. נמו. 1797.

סאדינין

קעניג פיקטָר עמָנועל דער I., זייט דעם 20. דעצעמבער 1814, מויך הערלָנג פֿון סַרדיניען, געבָהרען דען 24. יולי 1759., ערלאנגט דיא קרָנע דורך זעסמיקן זיינעם ברודערס, קעניגם קארל עמָנועל דעם IV., דען 4. יוני 1802.

זאקסען.

קעניג פרידריך מויגוסט דער I., געבוהרען דען 23. דעצעמבער 1750, סוקסעדירט זיינעם העררן פאטער, קורפירסט פרידריך קריסטיאן דען 17. דעצ. 1763., נאך דיא קעניגסווירדע מן דען 11. דעצעמבער 1806.

שוועדען אונד נארוועגען

קעניג קָרל יָהַן XIV., געבוהרען מין פרַנקרייך דען 26. יענער 1763, נום קרונפרינצען פֿון שוועדען גחוחלט דען 12. מויגוסט 1810, פאלגט זיינעם הָרָטיטיפ־פאטער קעניג קָרל XIII. דען 5. פעברוַר 1818.

בייד סיציליען.

קעניג פערדינָנד (מונטן פַּסקָל) דער I., מיטפָּאט פֿון טפָּמיען, געבוהרען דען 12. יענער 1751, סוקסעדירט זיינעם העררן פאטער קָרל דעם III. נאך דעסטען ערהעבונג מויך דען טפָּניטען טהרָן דען 5. מָקט. 1759.

שפאניען.

קעניג פערדינָנד דער VII., געבוהרען דען 14. מָקטָ־בער 1784, ערהעלט דיא רעגירונג דורך דעמיגמטיען זיינעם העררן פאטערס, קעניגם קָרל דעם IV., דען 19. מערץ 1808.

ווירטעמבערג.

קעניג פרידריך (וילהעלם קארל) דער II., געבאהרן דען 27. סעפטעמבער 1781, סוקצעדירט זיינעם העררן פאטער, דעם קעניג פרידריך I., דען 30. אקט. 1816.

C סוּפערענע פּאם קעניגליכען ראנג.

באדען.

גראסהערצאג לודוויג, (וילהעלם, מיגוסט), געבאהרן דען 9. פעברואר 1763, פאלגט זיינעם נעפּעטען דעם גראסהערצאג קארל לודוויג, דען 8. דעז. 1818.

העססען-קאסעל.

קורפירסט וילהעלם דער I., געבאהרן דען 3. יענער 1743, סוקצעדירט זיינעם העררן פאטער, לאנדגראף פרידריך דעם II., דען 31. אקט. 1785, ערהעלט דיא קורווירדע דורך דען רייכסבשלוס פאם 27. מארז 1803.

העססען-דארמשטאדט.

גראסהערצאג לודוויג דער X., געבאהרן דען 14. יוליי 1753, סוקצעדירט זיינעם העררן פאטער, לאנדגראף לודוויג דען IX., דען 6. מארז 1790, ניאט דען גראסהערצאגליכען טיטעל אן, דען 13. מיגוסט 1806.

מעקלענבורג-שווערין.

גראסהערצאג פרידריך פראנץ, געבאהרן דען 10. דעצעמבער 1756, סוקצעדירט זיינעם העררן פאטער בריודער, דעם הערצאג פרידריך דען 14. אפריל 1785, ערהעלט 1815. דען גראסהערצאגליכען טיטעל.

מעקלענבורג-שטרעליץ.

גראסהערצאג געאָרג (פרידריך קארל יאָזעף), געבאהרן דען 12. מיגוסט 1779, סוקצעדירט זיינעם העררן פאטער גראסהערצאג קארל, לודוויג, פרידריך, דען 6. נאוו. 1816.

האלשטיין-גאטטארפ-אלדענבורג.

גראסהערצאג פעטער פרידריך וילהעלם, געבאהרן

רען דען 3. יענער 1754, סוקצעדירט ווינטש העררן פאטער הערצָג פרידריך מויגוסט, דען 6. יוליי 1785, מוטער מדאמיסטרמטיון ווינטש פעטטערס גרחסהערצָגס פעטער פרידריך וודוויג, פירסטען צו ליבעק, גחהס 1815 דען גרחסהערצָגען טיטעל מן.

זאקסען-ווייסאר אונד אייזענאך.

גרחסהערצָג קָרל מויגוסט, געבאהרען דען 3. סעפטעמבער 1757, סוקצעדירט ווינטש העררן פאטער, הערצָג ערנסט מויגוסט קאנסטאנטין, דען 28. מאיי 1758, טריט מך ערהאלטענער Venia aetatis דיח רעגירונג מן, דען 3. סעפט. 1775, ערהעלט דען גרחסהערצָגליכען טיטעל מיט יחהרע 1815.

D הערצאגליכע סופערענע.

אנהאלט-בערנבורג.

הערצָג אלעקסיוס פרידריך קריסטיָן, געבאהרען דען 12. יוליי 1767, סוקצעדירט ווינטש העררן פאטער, פירסט פרידריך אלבערט, דען 9. אפריל 1796, ווירד פון קייזער פרחנצ צום הערצָגע ערהאבען, דען 18. אפריל 1806.

אנהאלט-דעסויא.

הערצָג לעאָפָלד פרידריך, געבאהרען דען 1. סעפטעמבער 1794, פאלגט ווינטש העררן פעטטעס, הערצָג לעאפאלד פרידריך פרחנץ, דען 9. אויגוסט 1817.

אנהאלט-קעטהען.

הערצָג פרידריך, פערדינָנד, געבאהרען דען 25. יוליי 1769, פאלגט דעס לעטצטען הערצָגס אוים דער בים הערצָגען הויפטליניע פון אנהאלט-קעטהען, וודוויג, אויגוסט, קאהרל, מין דעצעמבער 1818.

ברוינשוויג-ווֹלפענביטטעל.

הערצָג קָרל פרידריך, (אויגוסט ווילהעלם), געבאהרען דען 30. סעפטעמבער 1804, סוקצעדירט ווינטש העררן פאטער, הערצָג ווילהעלם פרידריך, דען 16. יוליי 1815, מוטער פאראוגרחפט דעס קעניגס פון גרחסבריטאניען.

לוקקא.

הערצָגן אַמַריַה לוּיזע (יָזעפָּה), געבּהרען דען 6. יוליי 1782, פּראָפעסאָר קעניגין פּון עטרוריען, הערצָגין פּון לוקקא זייט דען 22. נָזוועמבער 1817.

נאסויא.

הערצָג ווילהעלם פּרינץ, געבּהרען דען 14. יוליי 1792, טוקלעדירט זיינע הערען פּאָטער, דעם פּרינצען פרידריך ווילהעלם פּון נאסויא-וויילבורג, דען 9. יאנואר 1816. מיט וויילבורג, פּערמיניגט דאָס געזאַמטהויז נאסויא נאָך דעם טאָדע דעם הערצָגס פרידריך אוגוסט פּון נאסויא-אויסגען, דען 24. מערץ 1816.

זאקסען-קאָבורג-זאאלפעלד.

הערצָג ערנסט (קָארל זודוויג פּינטָן), געבּהרען דען 2. יענער 1784, טוקלעדירט זיינע הערען פּאָטער הערצָג פרידָן, דען 9. דעצעמבער 1806.

זאקסען-קאָבורג-מיינינגען.

הערצָג בערנהָארד (ערבּ פּרינץ), געבּהרען דען 17. דעצעמבער 1800, טוקלעדירט זיינע הערען פּאָטער הערצָג געאָרג, דען 24. דעצ. 1803. מוטער פּראָווידענץ זיינער אוטשטער, דער הערצָגין לוּיזע אלעקסאַנדרע.

זאקסען-גאָטהא אונד אלטענבורג.

הערצָג אוגוסט, געבּהרען דען 23. נָזוועמבער 1772, טוקלעדירט זיינע עלדערן פּאָטער הערצָג ערנסט דעם II., דען 20. אפּריל 1804.

זאקסען-הילדבורגהויזען.

הערצָג פרידריך, געבּהרען דען 29. אפּריל 1763, טוקלעדירט זיינע הערען פּאָטער, הערצָג ערנסט, פרידריך קָארל, דען 22. סעפּט. 1780.

E לאנדגרעפליכער סטַרען.

העסען-האָמבורג.

לאנדגרָף פרידריך, לודוויג, געבּהרען דען 30. יענער

יענער 1748, פֿאלגט ווינט הערן פֿאטער, דען 7. פֿעבר. 1751; מין דען דייטטען בוד מויפֿגענאמאטן מיט יולית 1817.

F. פֿירשטליבע סופֿערענע.

האהענצאללערן העכינגען.

פֿירט פֿרידריך הערמאן, (פֿטטטן), געבאהרען דען 22. יולית 1776, סוקצעדירט ווינט הערן פֿאטער, פֿירטטען הערמאן, פֿרידריך פֿטטטן, דען 2. נאוו. 1810.

האהענצאללערן-זיגמארינגען.

פֿירט פֿנטטן פֿולקם (מיינרַד פֿרַנק), געבאהרען דען 25. יולית 1762, סוקצעדירט ווינט הערן פֿאטער, פֿירטטען קארל פֿרידריך, דען 26. דעצ. 1785.

ליכטענשטיין.

פֿירט יָהַן יָזעף, געבאהרען דען 26. יולית 1760, סוקצעדירט ווינט הערן ברודער פֿירטטען פֿולקם יאזעף, דען 24. מערץ 1805.

ליפֿפע-דעטמאלד.

פֿירט פויל פֿולקסַנדער נטפֿלד, געבאהרען דען 9. נאוועמבער 1796, סוקצעדירט ווינט הערן פֿאטער דען 4. מפריל 1802, מונטער פֿמראונדטמפֿט ווינער פֿרוי מוטטער דער פֿירטין פוליגנ קריטט. ווילה.

ליפֿפע-שוימבורג.

פֿירט גטֶרג ווילהעלם, געבאהרען דען 20. דעצעמבער 1734, סוקצעדירט ווינט הערן פֿאטער, דען 13. פֿעבר. 1787, מונטער פֿמראונדטמפֿט; טריט דיט רעגירונג מן מיט יאהרט 1809.

דיים-גרייץ.

פֿירט היינריך דער XIX., געבאהרען דען 1. מערץ 1790, סוקצעדירט ווינט הערן פֿאטער פֿירטטען היינריך דעם XIII., דען 29. יאנואר 1817.

דיים-שליץ.

פֿירט היינריך דער XLIII. צו שלין, געבאהרען

דען 13. מאי 1785, סוקצעדירט ווינטש הערן פֿאטער פֿירסטען היינריך דעם XLII. דען 17. מפֿרי 1818, ניאט דיא פֿירסטליכֿע ווירדע מן דען 9. מפֿרי 1806. נעבענליניע פֿאן רייס-פֿיין מיזט דיא ליניע זו קעסטרין.

רייס-לאבענשטיין.

פֿירסט היינריך דער LIV. געבאהרען דען 8. אָקטאָבער 1767, סוקצעדירט ווינטש הערן פֿעטטער פֿירסטען היינריך דעם XXXV. דורך רעזוליאטיאָן ווינטש מנקצלם גרא-פֿען היינריך דעם XXI., דען 31. מערץ 1805.

לאבענשטיין-עבערסדארף.

פֿירסט היינריך דער LI. געבאהרען דען 16. מאי 1761, סוקצעדירט ווינטש הערן פֿאטער גראפֿען היינריך דעם XXIV., דען 13. מערץ 1779.

שוואַרצבורג-רודאלשטאדט.

פֿירסט פֿרידריך גינטהער, געבאהרען דען 6. נאָוועמ-בער 1793, סוקצעדירט ווינטש הערן פֿאטער לודוויג פֿרידריך, דען 28. מפֿרי 1807.

שוואַרצבורג-זאָנדערסהויזען,

פֿירסט גינטהער פֿרידריך קאַרל, געבאהרען דען 5. דעזעמבער 1760, סוקצעדירט ווינטש הערן פֿאטער פֿיר-סטען קריסטיאן גינטהער, דען 14. מקט. 1794.

וואלדעק.

פֿירסט גאָטפֿריד פֿרידריך היינריך, געבאהרען דען 20. סעפטעמבער 1789, סוקצעדירט ווינטש הערן פֿאטער פֿירסטען גאָטפֿריד דען 9. סעפט. 1813.

ק. ק. פאטענטע אונד צירקולאריען.

פאַם יאהרע 1820.

נאך איהרעם אינהאלט, דער צייטפאַלגע איהדער ערלאססונג אונר
מיט אנצייגע דער זייטענצאהלען, וויא זעלבע אים אמטסבלאטטע
דער ווינער צייטונג בעקאנט געמאכט ווארדען.

יאנואר.

8. אויפהעבונג דעס דער עהעמאהליגען נ. אָ. קאנאל. בויגעזעלל-
שאפט עירהיילטען פריפילעגיומס אויף שטיינקאהלען זייטע 15.

18. פאַרשריפט, וויא זיך דיא געריכטסבעהערדען בייא פאַרנאהמע
דער בעשרייבונג דער פאהרניססע דעס מיטהערם וועז זאלכע
פאַם פערמיטהער בייא אינקלאגונג דעס ריקשטענדינען מיטה-
צינזעס פערלאנגט ווירד, צו בענעהמען האבען ז. 19.

24. וועדרען דיא בעשטיממונגען בייא צאללעמטליכען וואארען. ער-
קלעהרונגען צור אללגעמיינען נאכאכטונג בעקאנט צו מאכען
בעפאַהלען ז. 24.

פעברואר.

15. דיא אייגעס פערבעכענס בעשולדיגטען, אונד דורך שטעק-
בריפע בעשריבענען פליכטלינגע זינר אין בעטרעטונגספאללע
אן יענעס קרימינאלנעריכט, וועלכעם דען שטעקבריף ערלאס-
סען האט, צו איבערליפערן ז. 45.

15. בעשטיממונג דער אייג. אונר אויפזוהרס. גענעהרען פאַן אויסער-
האנדעלגעשעפטען, יעדאַך אין דער אייגפוהר ערלויבטען
וואארען. ארטיקעלן ז. 79.

16. בייא פעראייסערונג דער פופילאר-גיטער דעס בויערנשטאנדעס
אויס זיך נאך דען פאַרשריפטען דעס בירגערליכען גענעטצבו-

כעס אונד דער פאטענטע פֿאָם 29 אָקטאָבער 1790 אונד
26 מייא 1791 צו בענעהמען ז. 45.
20. דיא פאָסטוואגען, געביהרען וועדען הערא־בגעזעטצט ז. 67
68 אונד 69.

מערץ.

1. געבירג, שטייער אינפֿיהרונג, ז. 85.
6. דיא פֿיר דיא אינברינגונג איינעס דייבערס מיט 25 fl. פֿעסט־
גענומען נאגליא וירד אין דען פראָווינצען, וואָ דאז פא־
פירגעלד גענומען אומלויפֿ האט, ווידער אין קאָנווענצי־
אָנסמינצע בעצאהלט, ז. 61.
11. דיא בייא דען פאָליציי־דירעקטיאָנען אינגעהענדען טאקסען
אונד זאָנסטיגען געביהרען זינד פֿאָם עדשטען מייא דיזעס
יאהרעס אן אין קאָנווענציאָנס־מינצע צו ענטריכטען, ז. 65.
25. פֿאָם ערשטען מייא דיזעס יאהרעס האבען זיך דיא פֿוהרליייטע
אָדער איהרע קנעכטע מיט צערשיפֿיקאטען איבער דאז בעפֿוג־
נים, דייזענדע אויף דער פאָסטשטראסע צו פֿיהרען, צו פֿער־
זעהען, ז. 91.
24. דיא אין דיא ק. ק. עראריאל־אָדער שאאטסקאסטען איי־
פֿליסענדען געטרענק־אונד פֿעדצעהרונגס־אויפֿשלעגע זינד
פֿאָם 1 מייא דיזעס יאהרעס אין קאָנווענציאָנס־מינצע צו ענט־
ריכטען ז. 95.
30. איבער דיא אינרעכנונג דער לעהרערסדינסטצייט אין טריוויאל־
שולען בייא דער פענסיאָנירונג פֿאָן לעהרערן אן הויפטשולען
אָדער איהרען וויטטוון, ז. 116.

אפריל.

2. דיא זאלץ־פרייז וועדען אין קאָנוי־מינצע בעשטימט, ז. 101.
12. דיא ביכהער אין פאפירגעלד ענטריכטעטען פאָסטריטטגעלד
אונד פאָסטוואגען־געביהרען פֿיר דייזענדע פערזאָנען, ווייא אויך
דאז טרינק־אונד שמירנעלד קענגען, פֿאָם 1 מייא דיזעס
יאהרעס אן אין קאָנווענציאָנס־מינצע אָדער אין וויענער וועהרונג
בעצאהלט ווערדען. ז. 115.
— איבער דיא ערפֿאָדערניססע צור ערלאנגונג אייגער אנשטעל־
לונג, ז. 119.

20. דיא שטראפבעשטרעפונג פֿיר איבערטרעטונג דער פֿאָס 1. מייא דיזעס יאהרעס אין קאָנוי. מינצע אויפֿלייסטענדען נעטרעפֿק. אבנאבען אונד פֿערצעהרונגסאויפֿשלעפֿע, זאָ וויא יענע נעפֿען דיא איבערטרעטונגען דער ביערטראנקשטייער אונד ביעראויפֿשלאגסגעפֿעללע, דאן ענדליך דאז צאללגעלד אונד דיא איכריגען נעבענגעביהרען דער לעטצטגענאנטען ענטריכטונגען זינד פֿאָס 1. מייא דיזעס יאהרעס אן אין קאָנוי. מינצע צו בעצאהלען.

מייא.

6. געברויך דער שוועפֿעל. רייכערונגס. אפפאראטע, ז. 143.

10. איינע שטרענגערע קאָנטראללע נעגען אללענפֿעללינע טאקס. איבערשרייטונגען דער אפאָטהעקער וויבד אייגענפֿיהרט, ז. 151.

יולי.

1. רעגולירונג דער צאללוועצע פֿיד דיא פֿערשידענען טאבאקנאטונגען.

— שטאדטמויטה, שטעדטישעס אייגואטצגעלד אונד כאניטעטס. בעשויאגעבירען זינד פֿאָס 1. אויגוסט דיזעס יאהרעס אן אין קאָנוי. מינצע צו בעצאהלען, ז. 203.

12. בעשטימונג דער שטראפֿע אויף דען אונבעפֿוגטען פֿערשלייס דעס שיספולפֿערס, ז. 219.

14. דער אויספֿוהרצאלל פֿיד ראָהע שאפֿוואללע ווידד הערגענגע זעטצט, ז. 233.

אויגוסט.

11. רעגולירונג דער בירגערעכטס. טאקסען אין דעס לאנדעס פֿירשטליכען אונד פֿרייען אָרטשאפֿטען, אונד אומזעטצונג דער זעלבען אויף מעטאללע. מינצע, ז. 251.

14. דיא פֿאָללציהונג אייגעס טאָדעסאורטהיילס ווידער אייגען אבווועזענדען אדער פֿליכטיגען האט דורך דען שארפֿריכטער צו געשעהען; דיא כראנדמארקונג הינגעגען קאן אויך אין שטעללפֿערטרעטער דעס שארפֿריכטערס פֿאָללכרינגען, ז. 256.

סעפטעמבער.

12. אבנאהמע דער גדונדבוכס. טאקסען, דאן דעס געווערהר. אונד דעס דינסטוואנדעלס אין מעטאלל. מינצע, ז. 273.

דיא

12. דיא אייגענמעכטיגע פֿערפֿערטיגונג דער אמטסזיגעל ווירד פֿער-
באָטען. ז. 277.
23. וואפֿפֿען אונד וואפֿפֿען-בעשטאנדטהיילע אללער גאטטונגען
ווערדען אויסצופֿיהרען פֿערבאָטען. ז. 277.
29. בעשטיממונגען אין אבזיכט אויף דאז מאאכ דער צור מיליטעהר-
כעפֿרייאונג אייגענדען בויערנדינדע ווערדען פֿעסטנעזעטצט.
ז. 299.

אָקטאָבער.

1. דיא אויספֿוהר דעס פולפֿערס אונד יעדע ארט פֿאָן שיעסבעדאַרף
ווירד פֿערבאָטען. ז. 291.
20. וואָנאך נור גענען פיעסע דער ק. ק. טאָבאקס-גענֿעללע אד-
מיניסטראטיאָן, וויא פֿאָרהער, דיא אייגפֿוהר פֿרעמדער טאָ-
באקסגאטטונגען נעשטאטטעט בלייבט. ז. 317.
22. דיא נלייבשטעללונג דער שאפֿוואָללע-אויספֿוהר, דיקויבטליך
דער צו בעאָבאכטענדען צאָללפֿאָרשריפֿטען, מיט אנדערן גע-
רינג בעלעגטען ארטיקעלן ווירד בעקאנט גענאכט. ז. 317.

נאָוועמבער.

5. אין בעטדעף דער אנווענדבארקייט דעס § 476 דעס עדשטען
טהיילס דעס אללגעמיינען שטראפֿגעזעטצעס אויף דען פֿאלל,
וואָ אין אינדיווידיום חילפלאנדס אונד אִס אויסלאנדע אין פֿער-
ברעכען בעגאנגען האט. ז. 330.
8. דיא בעפֿערדערונג דער רייזענדען אויף פּאָסטוואגען מיט זאָגע-
נאנטען שטייערווזגען, ווירשטעלן אונד לייטערווזגען אום-געלד
ווירד פֿערבאָטען. ז. 341.
17. דיא דורכפֿוהר דער וואפֿפֿען אונד דער וואפֿפֿען-בעשטאנד-
טהיילע אללער גאטטונגען אוים פֿרעמדען שטאאטען דורך
דיא עסטערדייכישען הֿראָפֿינצען נאך דעם קשאיגרייך בייערר
סיצילין, אונד נאך דען איבריגען פֿרעמדען איטאליענישען
שטאאטען ווירד פֿערבאָטען. ז. 341.

דעצעמבער.

4. דער אויסטריעב אונד דיא אויספֿוהר וויא אויך דער דורכטריעב
דער פֿפֿערדע נאך דען זעמטליכען איטאליענישען נאכבאר-
שאפֿ-

שאפטען אונד אללער עסטערדייכישען זעע. העפען וויר פער-
באטען. ז. 305.

ווען דער רעקאממענדאטיאנסגעביהרען בייא דער בריפאויפ-
גאבע אין פעללען, וואָ פאַרטאָפרייע בעהערדען אונד פערזא-
נען מיט אייגנערעטען. ז. 375.

מערקווירדיגע פאַרפעללע

פאַם אקטאבער 1819 ביז עגדע דעס יאהרעס 1820.

אקטאבער 1819.

דען 4טען, אלס אם נאמענספעסטע קייזערס פראנץ I. וואהד דיא
נייע עדריכטעטע שפארקאסספ אין דער ווינער פאַרשטאדט,
לעאפאלדשטאדט, עריפנעט, אונד עראילט בייא דיזעם פייערלי-
כען אנלאספע זאגליך נייע צופליספע.

דיא עדלויכטען פרעמדען, דען עדבגראָסהערצאג פאַ. טאָסקאנא מיט
דעספען גמאהלין, אונד דיא פערוויטטוועטע פירשטין פאַן
נאכסויא זאה וויען אין דיזעם מאָנאטהע.

אם 7 עדפאַלגטע צו דרעזדען דיא פערמעהלונג דעס פרינצען
פרידריך פאַן זאכסען, זאָהנס דעס פרינצען מאקסימיליאן, מיט
דער קייזערליכען פרינצעספין, ערצהערצאגין קאראָלינע פאַן עסטער-
רייך, פירטען טאָכטער קייזערס פראנץ דעס I. (געב. דען 8 אפ-
ריל 1801.)

אם 21 פאַללצאג דער קעניג פאַן שפאניען זיינע פערמעהלונג מיט
דער פרינצעספין פאַן זאכסען, אונד עדלים אייגע אללגעמיינע
בעגנאדיגונג, דיא מאנכען פערוויזענען צו גוטע קאם.

— צו ראָס שטאדב קעניג קארל עמאנועל פאַן כארדיניען, דער
אים יאהרע 1802 דיא רעגירונג זיינעם יינגעדן ברודער אב-
טראט. דים איזט דער דריטטע סופערען, דער בינגען יאהרעס
פריסט אין ראָם פערשיעד; איהם גינגען נעהמליך פאַראויס קעניג
קארל דער IV. פאַן שפאניען אונד דעספען גמאהלין.

נאָווגם.

נאָוועמבער.

אם 25. בעגאננען אים געבירג רער ק. ק. געהיימען האָף. אונד שטאאטס קאנצעלייא דיא קאָנפֿערענצען צווישען דען צו ווייען פֿערזאממלטען דייטשען קאבינעטטען, אונטער דעם פֿאָרזיץ דעס מיניסטערס דער אויסווערטינען אנגעלעגענהייטען זיינער ק. ק. אפּאָסטאָלישען מאיעסטעט, העררן פֿירשטען פֿאָן מעטטערניך.

— רער גראָסהערצאָג פֿאָן טאָסקאנא אונד דעססען געמאהלין קעהרטען פֿאָן ווייען נאך פֿלאָרענץ צוריק.

— מיט דער עריפֿנונג דעס פארלאמענטס פֿאָן ענגלאנד עדחילטען דיא אנגעלעגענהייטען ריזעס לאנדס אייך וועלטגעשיכטליכעס אינטערעססע. דיא בעראָהטע לאגע דעס ריכס עמפֿאנד מאן אינניגסט. דיא מיניסטער פֿאנרען ריזעסמאהל פֿאָן דער אָפּפּאָזיטיאָן נור ווענינען ווידערשטאנר. דיא אננאהמע פֿאָן פֿינף גענעטצענטווירפֿען וואורדע דורכגעזעטצט, וואָפֿאָן דער ערשטע דיא אינשרענקונג דער פֿאָלקספֿרואממלונגען, דער צווייטע אייגע טאקסע אויף אללע פֿאָליטישע דרוקשריפֿטען, דער דריטטע אויף דיא בעשליניגונג דער אורטהיילסשפריכע בייא שטאאטספֿערברעכען, דער פֿירטע אויף דיא העממונג רער וואפֿפֿענאיבונגען דעס פֿאָלקס, דער פֿינפֿטע נעגען אללע אויפֿרוהרס. אונד לאסטערשריפֿטען געריכטעט איוט.

דעצעמבער.

דיא עריכטונג אייגער טהעאָלאָגישען לעהראנשטאלט אין ווייען פֿיר דיא אויגסבורגישען אונד העלוועטישען גלויבענספֿערוואנרטען האלף דעס בעדירפֿנישעס אב, ייגלינגע דיזער בייערן קאָנפֿעסיאָנען אויף אויסלענרישע אונפֿערזיטעטען צו שיקען.

דער פרינץ פֿאָן סאלערמאָ טראף זאמט דעססען עהלויכטען גמאהלין, עריהערצאָגין קלעמענטינא פֿאָן עסטערריך אי ווייען אייך.

יאנואר 1820.

אם 2. וואורדע דיא הערצאָגין פֿאָן אָרלעאנס אים פֿאַלע. ראָיאל צו פאריו פֿאָן אייגעם פרינצען ענטבונדען, וועלכער נאך דען בעשטימ-

בעשטימונגען דעם קעניגס דיא נאמען קארל פֿערדינאנד לודוויג פֿהיליפּפּ עמאנועל פֿאָן אָרלעאנס, הערצאָג פֿאָן פּאָנטהיפֿנרע פֿיהרען ווירד:

דען 13. זינד איהרע קעניגליכע האָהייט, דיא קורפֿירשטין פֿאָן העסטען מיט טאָדע אבגענאנגען.

דען 21. פֿערשטאָרב צו האָמבורג פֿאָר דער העהע דער לאנדגראף פֿרידריך וילהעלם קדיסטיאן פֿאָן העסטען-האָמבורג אין אייגעם אלטער פֿאָן 72 יאהרען. איהם פֿאָלגטע אין דער רעגירונג דער ערבפרינץ פֿרידריך יאָזעף לודוויג, (געב. דען 30. יוניא 1769).

דען 23. זינד זיינע קעניגל. האָהייט, דער הערצאָג פֿאָן קענט, פֿירטער זאָהן דעם קעניגס געאָרג III. פֿאָן ענגלאנד, (געב. דען 2. נאָוו. 1767, פֿערמעהלט דען 29. מייא 1818) מיט טאָדע אבגענאנגען. דיא היגטערלאסטענע ווירטווע איזט אייגע פרינצעסין פֿאָן זאכסען-קאָבורג (שוועסטער דעם פרינצען לעאָפאָלד) פֿאָן וועלכער ער אייגע טאָכטער, אלעקסאנדרינע פֿיקטאָריא, געב. דען 24. מייא 1819, הינטערלים, דיא יעצט אלס פרעזומטיפֿע טהראָנערבין פֿאָן גראָסבריטטאניען אנגעזעהען איזט, דא דיא דריא עלטערן בריידער דעם פֿערשטאָרבענען קיינע קינדער האבען.

דען 29. פֿערשיעד קעניג געאָרג III. פֿאָן גראָסבריטטאניען אונד איירלאנד אים 82. יאהרע זיינעם אלטערס, אונד אים 60. זיינער רעגירונג. אם 31. ווארד פרינץ נעאָרג, פרינץ פֿאָן וואלעס, אלס דער רעכטמעסיגע טהראָנערבע, אמטער דעם נאמען גאָרג דער IV. צום קעניג פֿאָן גראָסבריטטאניען אונד איירלאנד אויסגערופֿען, אונד עמפֿינג דען אייד דער טרייע.

פֿעברואר.

אם 14. זינד זיינע קעניגל. האָהייט, דער פרינץ קארל פֿערדינאנד פֿאָן אַרטאָאָס, הערצאָג פֿאָן בערי, צוויטער זאָהן זיינער קעניגל. האָהייט מאָנסיעהרס, ברודערס דעם קעניגס פֿאָן פֿראנקרייך, פֿערשידען. אין רוכלאָזער פֿערבעכער האטטע דעם הערצאָג אין דער נאכט פֿאָם 13. אויף דען 14., אין דעם אויגענבליקע אלס דערזעלבע בייס אויסטריטטע אוים דער אָפער אין דען וואגען שטייגען וואָללטע, אייגען דאָלכשטיק אין דיא רעכטע זייטע דער ברוסט פֿערזעטצט, אין דעסטען פֿאָלגע זיינע קעניגל. האָהייט נאך

6 שטונדען, פֿאָן דער גאזאמטען קאניגליכען פֿאמיליע אומגעבען, זיינען גייכט אויפֿגאנג • דאז לעטצטע וואָרט דעס פרינצען וואר דיא ביטטע, אוס דיא בעגאדינונג זיינעס מערדערס, וועלכער גלייך נאך פֿאָללבראכטער טהאט פֿעסטגעהאלטען אונד פֿערהאפֿטעט וואָרדען איזט • דער מערדער וואר איין אין דעס קאניגל. מארשטאלל אנגעשטעלטער זאטטלערגעזעללע, נאמענס לואוול, וועלכער אין גלייכער בעדינסטונג אים יאהרע 1814 באָנאפּארטען נאך דער אינזעל עלבא געפֿאָלגט וואר, אונד דאנזעלבען 1815 ביז צו זיינער איינשיפֿונג נאך לא ראָשעללע בעגלייטעט האטטע • דאז ערשטע פֿערהער שיינט צו בעוויזען, דאס דער מערדער לעדיגליך דורך פּאָליטישען פֿאנאטיסמוס געלייטעט וואורדע •

דאָן 10 טראף דיא פרינצעססין פֿאָן וואללעס צו ליוואָרנאָ זיין, וואָ איהר נאך אייניגען שטונדען אין קוריר דיא נאכריכט פֿאָן דעם טאָדע דעס קאניגס פֿאָן ענגלאנד איבערבראכטע •

— אין גראָסעס קאָמפּלאָט איזט צו לאָנדאָן אין דעס אויגענבליק געשיטערט, וואָ זיך דיא פֿערשוואָרנען זיבער גלויבטען, עס אויסצופֿיהרען, זיא וואָללטען זעמטליכע ענגלישע מיניסטער אין אייגעס הויזע אומברינגען, אין וועלכעם זיך דיאזעלבען צופֿעדלעסיג פֿערזאממעלן זאָללטען • זיא וואוסטען אונד פֿיהלטען זיך פֿערזיכערט, זיא דאָרט צו איבערראשען • אללין דיא רעניירונג וואוסטע גלייכפֿאללס פֿאָן דיזעם פלאן, אונד דיא מאָניסטראטספֿערזאָנען, פֿאָן דער עפֿפֿענטליכען געוואלט אונטערשטיצט, בעגאבען זיך נאך דעם שלופֿוינקעל דער פֿערשוואָרנען • עס פֿאנדען זיך איהרער דרייסיג היר פֿערזאמעלט אונד בעוואפֿנעט • אונגליקליכער ווייזע האט מאן דען פֿערלוסט אייניער מאגיסטראטספֿערזאָן צו בעקלאגען; אייניג פֿערזאָנען וואורדען פֿערוואונדעט • נייז דער פֿערשוואָרנען וואורדען ערגריפֿפֿען, דיא איבריגען ענטוישטען אונטער בעוינסטיגונג רער נאכט, דיא אבער אויך אין קורצע צייט, זאמט איהרען הייפטהערן, טהיסטעלוואאד אונד ברונגערט אינגעבראכט וואורדען • דיא רעס האָכפֿערראטהס שולריגען, אלס טהיסטעלוואאר, ברונגערט, יאגם, טירד אונד דאוויסאָן זינד לען • 1 מייא הינגעריכטעט וואָרדען •

מערץ.

דען 8. האט דער קעניג פאָן שפאניען אויף דיא, דורך דיא אלל-
בעמיינע אונד אויסערָארדענטליכען קאָרטעס אים יאהרע 1812
בעקאנט געמאכטע פֿערפֿאסונג דען אייר געלייסטעט. מיט דער
נאכריכט, דאס דער קעניג דיא קאָנשטיטוטיאָן רער קאָרטעס אנ-
גענאָממען האבע, זינד זאָגלייך קורידע נאך אללען ריכטונגען אב-
גענאנגען. דען 9. לייסטעטע אויך דיא בעזאטצונג, אין פאדארע
אויפֿגעשטעללט, דער קאָנשטיטוטיאָן דען אייד.

דען 27. איזט פֿאן דער פרינצעססין פֿאָן וואלעס, אלס יעטצינער
קענינין פֿאן ענגלאנד, אין קוריער אוים ראָס אין לאָנדאָן אנ-
געקאָממען, וועלכעד דיא נאהע דיקקעהר דיזער פרינצעססין אנ-
קינדיגטע.

אפדיל.

צור בעפֿערדעדונג דער מאסרעגעלן, וועלכער דיא אייניהונג דעס
פאפירנעלדעס צום צוועקע האבען, איזט צו וויען מיט דען
הערדען דאוויד פאדיש, אונד ו. מ. דאָטהשילד אין איבערייגקאָמ-
מען איבער אייגע אנלייהע פֿאן 20 מילליאָנען 800000 גולדען
קאָנוו. מינצע נעטראָפֿפֿען וואָרדען. אם 15. איזט דיא פֿערמעה-
לונג זיינער מאיעסטעט דעס קעניגס פֿאן וירטעמבערג מיט אי-
רער דורכלויכט דער פרינצעססין פוילינע פֿאן וירטעמבערג, טאָכ-
טער זיינער האָהייט דעס פֿערעוויגטען הערצאָגס לודוויג פֿאָן וויר-
טעמבערג, אים קענינליכען שלאָסס צו שטוטטגארד פֿייערליך
פֿאללצאָגען וואורדען. דיא טרויאונג געשאה מיטטאגס אום 12
אוהר. — איין יידישער קויפֿמאן אין נייא-יאָרק (אין אמעריקא)
מי נאָאה, איזט בייא דען שטענרען דיזער דענירונג דארום אייגענ-
קאָממען, אידם אייגע אין דעם מאנארא. פֿלוסס צוויישען דען זעען
עדלע אונד אָנטאריא גלעגענע אינזל, צור טילגונג אייגער אידם
שולדיגען ווממע אבצושטעטען. עד ווילל דאזעלבסט אייגע שטארט
ערבויען, אלס צופֿלוכטסאָרט פֿיר זיינע גלויבענסגענאָססען, דיא אין
אייראָפּא מיסהאנדלונגען ערליידען קענטען. איבער דיזע ביטט-
שריפֿט וואורדע בעראטהעט, דער אויסשום שלוג אייגע בילל פֿאר,
אום דיא אינזל אבשעטצען צו לאססען, אונד זיא דעם הערדן
מורכי נה צו פֿערקויפֿען: דיזע בילל וואדד דאן צוויייאמאהל פֿער-

לעזען

לעזען אונד גינג דורך. — דער אלי — באשא פֿאן יאנינא האט, אלס ער צור רעכטפֿערטיגונג זיינעם בעטראגענם נאך קאָנשטאנטינאָפּעל ענטבאָטהען וואורדע, דיא פֿאהנע דעס אויפֿרוהרס געגען דיא פּפֿאָרטע ערחיבען, אונד זיך נאך פרעוויזא בעגעבען אום זיינע ארמע צו אָרגאניזירען, געגען דען זיך אויך דיא פּפֿאָרטע מיט פֿילעם אייפֿער ריסטעט.

מ י י א.

דען 20. וואורדע זאנד, דעד מערדער קאָטצעבועם, צו מאנהיים מיט דעם שווערטע הינגעריכטעט.

דען 24. גינג ריא פֿערמעהלונג זיינער קייזערליכען האָהייט דעם גראָספֿירשטען קאָנשטאנטין מיט פֿרייאלין יאהאננא גרורצינסקא אין וואַרשויא פֿאר זיך.

י ו נ י א.

דען 5. קאם דיא קעניגין פֿאן ענלאנד מיט לאדי אננא האמילטאָן, אייניגען קאממערפֿרויען, אייניגע קליינען דרייאיעהריגען מעדכען, וועלכעם זיא אין איטאליען, דאן דעם יונגען אויסטין, דען זיא פֿאר אייניגען אונד צוואנציג יאהרען אין בלאקהעשה אנגענאָממע האטטע, אונד דעם אלדערמאן וואָאָד נעבסט זיינעם זאהנע צו דאָווער אן, וא זיא מיט דער קעניגליכען געשיטין-סאלווע סאלוטירט, אונד איהר אייגע עהרענוואכע אן דעם גאסטהאָפֿע אויפֿגע שטעללט וואורדע. איהרען איטאליענישען האָפֿשטאאט זאממט דען העררן בערגאמי אונד פאזאלי האטטע זיא אין סענט אָמער פֿעראבשידעט. דען 6. איזט דיא קעניגין אין לאָנדאָן אנגעקאָממען, אונד אים הויזע דעם אלדערמאן וואָאָד אבגעשטיגען. טאגס פֿאָרהער, אבענדס, איבערריכטע לאָרד ליווערפּאָל דעם הויזע דער פאירס פֿאלגענרע באָטשאפֿט דעם קעניגס: „נעאָרג, קעניג. דער קעניג העלט עם, אין פֿאלגע דער אנקונפֿט דער קעניגין, פֿיר געטהיג, דעם הויזע דער פאירס נעווישסע ראָקומענטע אין בעציהונג אויף דאז בעטראגען איהרער מאיעסטעט זיין איהרער אבריזע אוים דיזעם לאנדע מיטצוטהיילען, וועלכע דער קעניג דער עדנסטען אונד אונפֿערציגליכען עדוועגונג דעם הויזעם עמפֿיעלט. דער קעניג העגטע דען לעבהאפֿטען וואונש, דורך אללע מיטטעל, דיא אין זיינער מאכט זינד, אייגען פֿאָרגאנג צו פֿערמיירען, דער עבען זא אונאנגענעהם פֿיר זיין פֿאלק, אלס פֿיר

זיינע

ווינע אויגנע געפֿיהלע זיין מום; אללין דער שרויסט, דען דיא קע־
ניגין בעטהאן, לעסט איהם קיינע וואהל. אינדעם דער קעניג דיזע
מיטטהיילונג מאכט, צייגט ער דאז פֿערטרויען, דאז הויז דער
פֿאירם וועדע מאסרעגעלן ערגרייפֿען, ווא זיא דיא גערעכטע זא־
כע דעם קעניגס אונד דער קרֵאנע פֿאָרדערן". — דיזע נעהמליכע
באָטשאפֿט דעם קעניגס איבערבראכטע דען פֿאלגענדען טאג דער
לאָרד קאסטעלריא דעם אונטערהויזע. דיזע באָטשאפֿט וואורדע נאך
בעראטהונג דען 7. דיזעם אין בייזען הייזערן אנגענאממען, אונד
דיא איבערגעבענען דאָקומענטע אייניגר גערייכטן קאָמיטטעע, אויס
15. פֿאירם, צור אונטערזוכונג אונד צור בעריכטערשטאטטונג,
וואס פֿיר מאסרעגעלן צו ערגרייפֿען מאן זיך פֿעראייניגען
ווירדע, איבערגעבען. אן עבען לייעם טאגע איבערריכטע הערר
ברוקהאם אייניע באָטשאפֿט דער קעניגין אים אנטערהויזע,
וואריין דיאזעלבע דאז הויז כענאכריכטיגט, דאס זיא, אין פֿאל־
גע דער זייט אייניגער צייט אין דער פֿרעמדע גענגען איהרע
עהרע אונד רוהע גערִיכטעטען מאסרעגעלן, בעשטיממט וואורדען
זייא, נאך ענגלאנד צוריק צו קעהרען; דאס זיא קיינען אנרערן
צוועק האבע, אלס גענגען דיא אנגרִיפֿפֿע אויף איהרען קאראקטער
זיך צו פֿערטהיידיגען אונד איבער איהרע אונבעשטרייטבארע גע־
רעכטזאמע צו וואכען, וועלכע לורך דען טאָד דעם קעניגס, אין
דעסֿען אכטונג זיא איממער אייניע זיכרע שטיטצע גענֹונדען, אויף
זיא איבערגענאנגען. — פֿאן זייטען דעם מיניסטעריומס לעם קע־
ניגס וואורדע ווירקליך מיט דער קעניגין איבער אין גיטליכעם
איבעראינקאממען אונטערהאנדעלט, וואריף אונטערם 19. יוניא
דען בייזען הייזערן אנגעקינדיגט וואורדע, דאס דיזע אונטערהאנד־
לונגען דאז עדווינשטע רעזולטאט ניכט געהאבט האבען, אונד זא
האט דאז אָבערהויז דיא ערשטע זיטצונג דעם געהיימען אויסשוס־
סעם צור אונטערזוכונג דער פֿארגעלעגטען אקטענשטיקע דעם קעניגס
אויף דען 23. יוניא פֿעסטגעזעטצט. אין פֿאלגע דעסֿען טרוג דען 5.

יוליא.

לאָרד ליווערפּאָל אויף אייניע בילל אן, דאס איהרע מאיעסטעט,
קא אלינע אמאליא עליזאבעטהא, דאמאלם פרינצעססין
פֿאן וואלעס, נון גמאהלין דעם קעניגס דיזעם רייכעס, איהרעס
משטעלס אייניר קעניגין אונד אללער פרערָגאטיוע, רעכטע עטצ.,

וועלכע

וועלכע דער נעמאהלין דעס קעניגס רייכעס צושטעהען, בע־
דויבט אונר דיא עהע צוויישען זיינער מאיעסטעט אונד דער נענאנטען
צוגלייך אויפגענעלעמט וועררע. —

אום זיך דער מיטטעל פאללשטענדיג צו פערזיכערן, וועלכע ריא
בעשלאסענע מאסרעגעלן צור גענצליכען אייניציהונג דעס
פאפירגעלרעס ערהיישען, איוט אין פאלגע אללערהעכסטע גענעה־
מיגונג זיינער מאיעסטעט דעם קייזערס, מיט דען הערדן ראויד
פאריש אונד ז. מ. פאן דאטהשילד אין נייער פערטראג איבער דיא
אויפברינגונג אייניר ווממע פאן 37 מילליאנען 600000 גולדען
קאנוו. מינצע דען 28. ריוס געשלאסענען וואררען. —

מיט אנפאנג דיוס מאנאטהס פילען אין נעאפעל אונרוהיגע אויפ־
טריטטע פאר, אין פאלגע וועלכער דיא שפאניש קאנשטי־
טוטיאן אייניגעפיהרט וואורדע, יעדאך מיט פארבעהאלט רער אב־
ענדערונגען, וועלכע דעס קעניגרייכע וויררען אנגעמעסטען עראכ־
טעט וועררען.

אם 16. יוליא בראך אויך אין פאלערמא, דער הויפטשטאדט
סיציליענס, אייניע בלוטיגע רעוואלוטיאן אויס, דיא אין צווייא
טאגען איבער צמייא טויזענר מענשען דאז לעבען קאסטעטע.

אויגוסט.

דער פריאצעס דער קענינין פאן ענגלאנד האט רען 17. אים אבער
הויוע אננעפאנגען. רען 5 נאוועמבער וואורדע דיא עהעשיי־
דונג דער קענינין מיט אייניר מעהרהייט פאן 129 גענען 62 שטימ־
מען אננענאממען. אין דער זיטצונג דעס אבערהויזעס אם 10. נאוו־
ערהאבען זיך לאנגע דעבאטטען איבער דיא דריטטע לעזונג דער כילל
גענגען ריא קענינין. נאך 1 אוהר שריטט מאן צור שטיממענזאממ־
לונג. פיר דיא דריטטע לעזונג 108, גענען ריאזעלבע 99; מעהר־
הייט 9. לארד ליווערפאאל ערקלעהרטע: ווען גענענווערטיג ריא
שטיממען זא געטהיילט געוואזען וורען, וויא בייא דער צווייטען
לעזונג דער כילל, זא וויררע ער, בייא רען אונבעשטרייטבארען בע־
וויזען, וועלכע דעם הויז פארגעלעגט וואורדען, גענגלויבט האבע
דיאזעלבען דעס אונטערהויזע צוזענדען צו מיססען; אללין דא פיר
דיא דריטטע לעזונג נור דיזע גערינגע מעהרהייט פארהאנרען איוט,
זא עראכטעט ער עס פיר צוועקמעסיג, גונמעהר דען אנטראג צו

מאכען

מאכען, דאס דיא דריטטע לעזונג אויף זעכס מאָנאטע פֿערשאָבען וועדען. דיזער אנטראג, וועלכער, וויא מאן פֿערזיכערט, זאָ פֿיל וויא איינע פֿערוואָרפֿונג דער בילל איזט, וואורדע זאָגלייך אונר אָהנע טהיילונג אנגענאָממען. דיא קענינין בעפֿאנד זיך וועהרענד דער שטימע מענזאמזמלונג אין איהרעם ציממער אים אָבערהויזע, אונד אלס זיא דאז פֿארלאמענט פֿערלים, וואורדע זיא פֿאָן דעם פֿאָלקע מיט בייא פֿאללס געשרייא עמפֿאנגען.

דען 24. דיזעס מאָנאטס איזט אויך אין פּאָרטוגאלל אייניע רעווא לוציאָן אויסגעבראכען, וועלכע אין אָפּאָרטאָ אונד דער דאָר טיגען פּראָווינץ חדך דיא פּאָרטוגיזישען טרופּפען בעגאָנגען: אלס דיזע נאכריכט נאך ליסאבאָן קאם, ערלים דיא דאָרטיגע רעגענט שאפֿט, פֿעסט ענטשלאָסען, דיזען דורך אויפֿרישע גווואלט הערבייא געפֿיהרטען צושטאנד דער דינגע ניכט אנצוערקענגען אונד נאך קרעפֿטען צו בעקעמפֿפֿען, אם 29. אייניע פּראָקלאמאטיאָן, דורך וועלכע, זיא דאז פֿערבלענדעטע פֿאָלק צוד אָרדנונג צוריקצו פֿיהרען, אונד דען אויפֿשטאנד צו דעמפֿפֿען זיך בעמיהעט. זיא האט אויך ריא קאָרטעס דעס קענינריכעס פֿאָרטוגאלל נאך דעם אלטען געברויך דער מאָנארכיע צור בעראטהונג דער נעטהינגען מאסרעגעלן אייגבערופֿען.

דען 26. האבען דיא ראבינער דער יודענשאפֿט אין ווילנא אויף דען שלייכהאנדעל אייגען באנפֿלוך געלעגט, דערגעשטאלט, דאס יעדער איהרער גלויבענסגענאָססען, דער איבערוויזען ווירד, זיך מיט שמוגגעלן בעפֿאסט צו האבען, אין דען מיט אויסשטאָסונג אוים דער גמיינדע פֿערבונדענען גראָסען באן געטהאן איזט.

דער רעבעללירענדע פּאשא פֿאָן יאנינא, נאכדעם עד דורך אייניגע נידערלאגען אונד דעם אבפֿאלל זיינער טרופּפען אללע איהם אונטערווירפֿיגע פּראָווינצען פֿערלאָהרען האטטע, ליפֿערטע צו לעטצט 4 מיללען פֿאָן יאנינא דער טירקישען ארמע אייניע שלאכט, דיא זאָ אונגליקליך פֿיר איהן אבליף, דאס זיינע הויפּטשטאדט אם 31. דיזעס אין דיא העגדע דער זיגרייכען טירקישען טרופּפען פֿיעל, וואָרויף ער זיך מיט 400 פערזאָנען נאך דער ציטאדעללע צוריקצאָג אונד ער נון פֿאָן אללען זיטטען אייגגעשלאָססען איזט.

זעפּ.

זעפטע מבער.

דען 29. איוט צו פאדיז דיא גליקליכע ענטבינדונג דער העדצאָגין פֿאָן בעדי מיט אינעם פרינצען ערפֿאָלגט. דער נייא נעבאָר־נע פרינץ ערהילט דיא נאמען: היינריך, קארל, פֿערדינאנד, מאריא, דעאראט פֿאָן ארטאָאס, העדצאָג פֿאָן באָדאָ, אונר איוט נאך אב־לעבען דעם יעטציגען קעניגס דער רעכטמעסינע טהראָנערבע פֿאָן פֿראנקרייך.

אָקטאָבער.

דען 15. איוט דער הערר פֿעלדמארשאלל אונר האָפֿקריגסראטהס־פרעזידענט, פֿירשט קארל פֿאָן שווארצענבערג, אין לייפציג מיט טאָדע אבנעגאנגען, פֿאָן דא ער אונטער מילימערישעס גע־לייטע אויף זיינע הערדשאפֿט ווילליגנויא אין בעהמען אבגעפֿיהרט אונר בעערדיגט ווארדע.

דען 19. זינר זיינע מאיעסטעט דער קייזער פֿאָן עסטערדייך, דען 20. זיינע מאיעסטעט דער קייזער פֿאָן רוסלאנד, אונר דען 7. נאָוועמבער דער קעניג פֿאָן פרייזען אין טראָפפויא מיט איהרען מי־נישטערן אייננעטראָפֿען. אויך פֿאָן מעהרערן אנדערן העפֿען ער־שיגען דיא באָטשאפֿטער. דיא האָהען פֿערזאממלטען בליבען אין דיזער שטאדט ביס ענדע דעצעמבערס צוזאממען.

נאכריכטען אוים סענט דאמינגאָ מעלדען דאס דיא פֿאָט קעניג היינריך פֿאָן האיטע (קריסטאָף) בעשלאָסטענע הינ־ריכטונג אייניגע זיינער גענעראלע דיא פֿעראנלאסונג צור עמפֿערונג זי־נער טרופפען, אן דיא זיך אויך פֿילע בעוואפֿנעטע אייניואָהנער דיזער אינזעל אנשלאָסטען, געוועזען זיא, אין פֿאָלגע דעסטען זיך דיזער קעניג זעלבסט דאז לעבען גענאָממען האט. קריסטאָף ווער אנ־פֿאנגס שקלאפֿע, דינטע אין דער פֿאָלגע אלס קיכענינונג אויף אי־נעם קרינסשיפֿפֿע, אונר ווארד ענרליך דער שטיפֿטער דעם קעניג־רייכס האיטע, דאס עד אונטער דעם טיטעל: היינריך I., צוועלף יאהרע לאנג מיט טיראנניסירט הערטע בעהערשטע.

דעצעמבער.

נאכריכטען אוים טראָפפויא פֿאָם 28. דעצעמבער ענטהאלטען פֿאָלגענדעס:

דיא

דיא קאָנפֿערענצען צו טראָפּפּויא זינד פֿאָן זייטען דער דרייא האָ-
הען פֿערבינדעטען סופֿערענע מיט געגענזייטיגען בעשטימ-
טען ערקלעהרונגען איבער דען גענויכטספונקט, אויס וועלכעם זיא דיא
דעווָאָלוטיאָן אים קענגרייכע נאָפּפּעל בעטראכטען, ערפֿענט
וואָרענ. אויס דיזען ערקלעהרונגען האָט זיך דיא אינשטיממינג
אינפֿערצייונג ערגעבען, דאָס יענע פֿאָן זוזאַמענינגען סעקטען אנגע-
שטיפֿטעטע, פֿאָן פּפֿליכטפֿערגעסטענען אָלדאָטען אויסגעפֿיהרטע
דעווָאָלוטיאָן, דער דאָרוים ענטשפּרונגענע נעווָאָלטטהעטיגע אום-
שטורץ אללער בעשטעהענדען גענעטצליכען פֿערהעלטנים סע, אומ
דאָס אן דערען שטעללע גענעטענע זיסטעם דער וויללקיהר אונד
אנארכיע, ניכט נור מיט דען פֿאָן דען האָהען מאָנארכען אָפּפֿט אומ
לויט אויסגעשפּראָכענען גרונדזעטצען דעס אָרדנונג, דעס רעכטס, דער
זיטטליכקייט אונד דעס ווהלס דער פֿעלקער, אים אָפּ-
פֿענען ווידערשפּרוך שטעהען. זָאָנדערן אויך אין ריקזיכט אויף איה-
דע אונאויסבלייבליכען פֿאָלגען מיט דער דוהע אונד זיכערהייט
דער איבריגען איטאליענישען שטאָטען, אונד פֿאָלגליך מיט דער
ערהאלטונג דעס פֿריעדענס אין אייראָפּא אונפֿעהאיינבאר זינד.

פֿאָן דיזען ווהרהייטען גענוינשאָפּטליך דורכדרונגען, האבען דיא
האָהען סופֿערענע דען פֿעסטען ענטשלוס געפֿאסט, איהדע פֿער-
אייגטען קרעפֿטע דאָהין צו ריכטען, דאָס דער גענענווערטיגע, פֿאָן
יעדער רעכטליכען גרונדלאגע ענטבלעסטע, דורך עמפֿערונג אונד
געוואלט אללין הערכייאגעפֿיהרטע פֿאָליטישע שטאנד דער דינגע
אים קענגרייכע בייזער סיציליען אויפֿגעלעזט, זיינער מאיעסטעט
דער קעניג אבער אין דיא לאגע גענעטצט ווערדע, דיא קינפֿטיגע
פֿערפֿאססונג זיינער שטאָטען אויף אייגע מיט דער אויפֿרעכטהאל-
טונג זיינער קעניגליכען ווירדע, מיט דעם וואהרען אונד בלייבענדען
אינטערעססע זיינער פֿעלקער, אונד מיט דער דוהע דער בענאכבאר-
טען לענדער פֿאָללקאָממען איכערהייגשטיממענדע זויזע צו בע-
שטיממען.

צו גלייכער צייט האבען דיא האָהען מאָנארכען, בעזעעלט פֿאָן
דעם לעבהאפֿטען וואונשע, ניכט אנדערס אלס אים אייפֿר-
פֿטען פֿאלל צו דען לעטצטען מאסרעגעלן צו שרייטען, קיין איהרעם
צוועקע אנגעמעסענעם פֿרידליכעם אונד פֿערזעהנענדעם מיטטעל
אונפֿערזוכט לאסטען וואָללען, אונד יעדעס זיך דארביטענדע מיט

אונערמידעטער זאָרגפֿאלט אין ערווענונג נעצאָגען; נאך רייפֿער בע־
ראטחשלאגונג האבען זיא כמשלאָסטען, אין נעאפֿעל זעלבסט, אונד
צוואר בייא זיינער מאיעסטעט דעם קעניג אין פערסיאָן איינען שרייטט
צו טהון, ער אין האָהעם גראדע גאיענגעט שיען, שהיילס יעדען
צוויפֿעל איבער דיא וואהדען גענינונגען אונד אבזיכטען דער פֿער־
בינדעטען העפֿע, וועלכער נאָך אין אירגענד אייניעם רעכטליכען
גמיטהע פלאטץ פֿינדען קעננטע, צו העבען, שהיילס דיא גראָסע,
נור נאך רוהע אונד אָרדנונג שטרעבענדע מעהרהייט דער נאפֿאָלי־
טאנישען נאטיאָן, אונטער דער פֿערמיטטלונג איהרעס וואָהלו־
לענדען מאָנארכען, פֿאן דעם בערייטס אויף איהר לאסטענדען שוע־
רען דרוקע, אונד אללען איהר נאָך בעפֿאָרשטעהענדען נעפֿאהרען
צו רעטטען, אונד דיא רוהע דעם איבריגען איטאליענס צו זיכערן.

אין דיזעם זינע האבען איהרע מאיעסטעטען, דער קייזער פֿאָן
עסטעררייך, דער קייזער פֿאָן רוסלאנד, אונד דער קענינ פֿאָן
פרייסען, זיינע מאיעסטעט דען קעניג בייערן סיציליען אם 20. נאָ־
וועמבער אין אייניעם גלייכפֿערמיג אבגעפֿאסטען שרייבען אייניגעלא־
דען, זיך פערזענליך נאך דער שטאדט לאיבאך צו בעגעבען, אום
דאז, וואס זיינער מאיעסטעט פֿעטערליכע זאָרגפֿאלט צום בעסטען
איהרער פֿעלקער צו טהון וויינשען, מיט דען פֿלייכטען, וועלכע רען
פֿערבינדעטען מאָנארכען נעגען איהרע אייגענ שטאאטען אונד גע־
גען דיא וועלט אָבליגען, אין איבעראיינשטימונג צו בריינגען.

אונטערם 11. רעצעמבער האט דער קעניג בייפֿער סיציליען אין
אייניעם זעהר פֿרייגרשאפֿטליכען שרייבען דיזע אייניא־
דונג אנגענאָממען, אונד האט זיך בעדיישט דען 13. צור אבריידע
אייניגעשיפֿט.

ר ש י מ ה

פאן אללערהאנד ספרים

וועלכע

בייא היירן אנטאן שמיד, ק'ק' פריפ' אונד נ'ע' לאנדשאפטס-
דייטש אונד אריענטאלישעם בוכדרוקער אין ווין צו האבען זינד.

תלמוד בבלי עס הגהות הגאון מ' מליכו וחילמא ז"ל והגהות הגאון
מ' יצעיה גדלין ז"ל, מין 12 חלקים.

רב אלפס עס ס' מסכת ומגן הוא ס' הזכות להלמ"ן ז"ל.

ארבעה טורים עס ב"י-ד"מ והגהות מהרל"ח מין ס' חלקים.

מהרש"א עס מהדורי בתרא.

שאלות ותשובות הרשב"א.

רשב"א חמש שיטות ב' חלקים על יצמות כלים ב"ק נסוגות
קידושין עס הגהות מצעל מי"ט על טור מ"ם.

נרתי ופלתי מהלד המי גלון מו"ה יהונתן ז"ל.

אורים ותומים ב' חלקים מהכ"ל.

יערות דבש ב' חלקים מהכ"ל, מיט דעספען פאלטעטע.

מחצית השקל מאיר ומפענח רזי דנדי מגן אנלסס, מהגאון מו"ה
שמואל הלוי קעלין ז"ל.

ספר מאמר השבל להלמ"ן ז"ל על מלי"ג מלות.

שירי תפארת כולל י"ח זירים כלס מספרים מיכלת פ' פאל עסם
לפנותיכו במלריס וכו' ומאת ר' היזן וויזל זצ"ל.

משניות עס תוספות חדשי ותוספות רעזון לייון.

מגידים מין קוומרט, עס פי' רש"י, פי' דניכו יצעיה, קיקוד פי' רד"ק.

תנ"ך מין קליין פאקעף, עס תרגום פאכמי ונאוד.

כתבי קדש כולל כל ספרי תנ"ך מין גרוים פאקעף, עס רש"י ותרגום
פאכמי ונאוד ותרגום לוקלוס על התורה מין 19 חלקים.

תלמוד לשון עברי חנרו יהודה ליב בן זאב ז"ל.

אוצר השרשים כולל שרשי הלשון העברית והתחקתם מעברית
לאכמית, ליוייטע פערגעפערטע פוירגאנג ב' חלקים מהכ"ל.

בית הספר חנוך הילדים בקריאת התורה והאלות ב' חלקים מהכ"ל.

יסודי הדת גולל עקרי האמונה מהכ"ל.
חכמת בן סירא וואכ"ל.
מליצה לפורים מהכ"ל.
מגלת יהודית והוא תעתיק יהודית עם טוטפוטש מהכ"ל.
ספר אמרי שפר כולליס ענייני תורה ומוסר לילדי בני ישראל, פתן
היקן האמפערג, וויין 3 חלקים.
מורה דרך ללמד הילדים קריאת שפת העברי. מעמוחל דעטמאלד.
אבטליון והוא מעוף הלמוד ללשון עבר, מאת מהרן ווילפסזאהן.
תורת לשון עבריית מן ל"ב כהן כולל כללי הדקדוק בלשון מקצת.
בתב יושר כולל מלות מלות ומליצות שפרית ומסכתות, מהכ"ל.
בכורי העתים תקפ"ו, תקפ"ג.
תולדות ישראל ספור כל המאורעות משך הקדו' לגלל עם ישראל, עם
תרגום והערות למקצתו, מאת פרץ נפתלי.
גמול עתליה מליצה כוללת דברי הימים ליוסף כהלן.
מליצת ישורון, ספר מדבר על חכמת המליצה, מאת שלמה לעווינסהן.
חומשים עם טפסי חמתים, רש"י, תרגום ונפלא נחמדות מזוקק, ק'
חלקים מין קוואדראט, וויין פוינד מין לקשלף.
תורת יהוה תמימה הוא תקון סופרים הישנים עם פסק דברי טעמי
באר משה חומש מין קוואדראט.
תיקון שלמה עם הוספות יפות.
ברכים שלמים מתלמוד בבלי עם רבינו אשר.

אללערהאנד מחזורים, סידורים, הגדות, סליחות, תהלים.

פערשידענע סידורים, מחזורים, הגדות, סליחות מיט שפרודים.

29713-B.

Österreichische Nationalbibliothek
+Z179142603

1

V. A. 38. E. 1.
6. Vol.